

Chambre des Représentants

SESSION 1954-1955.

5 MAI 1955.

PROJET DE LOI

fixant des règles d'organisation de l'enseignement de l'Etat et de subvention, par l'Etat, d'établissements d'enseignement moyen, normal et technique.

RAPPORT

FAIT AU NOM DE LA
COMMISSION DE L'INSTRUCTION PUBLIQUE (1),
PAR M. MUNDELEER.

TABLE DES MATIÈRES.

	Pages.
A. — Demande de renvoi aux sections ...	3
B. — Discussion générale ...	4
1° Observations diverses ...	6
2° Le problème de la constitutionnalité et autres questions d'ordre général ...	11
3° Le problème de l'agrégation ...	16
4° Réponses du Ministre ...	17

(1) Composition de la Commission : M. Heyman, président; M. Berghmans, Mme Craeybeckx-Orij, MM. De Clerck, du Bus de Warnaffe, Eneman, Gilson, Harmel, Peeters (Lode), Mme Van Daele-Huys, MM. Vanden Berghe, Verbist. — Bohy, Bracops, Busieau, Mme Copée-Gerbinet, MM. Cudell, Dejardin, Demets, Hoyaux, Mme Vanderveken-Van de Plas, MM. Vercauteren. — Destenay, Mundeleer.

Voir :

217 (1954-1955) :

- N° 1 : Projet de loi.
- N° 2 à 21 : Amendements.

Des annexes à ce document seront distribuées ultérieurement.

Kamer der Volksvertegenwoordigers

ZITTING 1954-1955.

5 MEI 1955.

WETSONTWERP

houdende regelen inzake inrichting van het Rijks-
onderwijs en inzake subsidiëring van instellingen
voor middelbaar, normaal- en technisch onderwijs
door de Staat.

VERSLAG

NAMENS DE COMMISSIE VOOR HET
OPENBAAR ONDERWIJS (1), UITGEBRACHT
DOOR DE HEER MUNDELEER.

INHOUDSTAFEL.

	bladz.
A. — Verzoek tot verzending naar de afdelingen ...	3
B. — Algemene beraadslaging ...	4
1° Verschillende opmerkingen ...	6
2° Het vraagstuk van de grondwettelijkheid en andere kwesties van algemene aard ...	11
3° Het vraagstuk van de erkenning ...	16
4° Antwoorden van de Minister ...	17

(1) Samenstelling van de Commissie : de heer Heyman, voorzitter; de heer Berghmans, Mevr. Craeybeckx-Orij, de heren De Clerck, du Bus de Warnaffe, Eneman, Gilson, Harmel, Peeters (Lode), Mevr. Van Daele-Huys, de heren Vanden Berghe, Verbist. — Bohy, Bracops, Busieau, Mevr. Copée-Gerbinet, de heren Cudell, Dejardin, Demets, Hoyaux, Mevr. Vanderveken-Van de Plas, de heren Vercauteren. — Destenay, Mundeleer.

Zie :

217 (1954-1955) :

- N° 1 : Wetsontwerp
- N° 2 tot 21 : Amendementen.

H. — 362

Bijlagen bij dit stuk zullen later rondgedeeld worden.

	Pages.		Bladz.
C. — Intitulé du projet et de différents chapitres	19	C. — Titel van het ontwerp en van verschillende hoofdstukken .	19
D. — Examen des articles et des amendements	19	D. — Bespreking der artikelen en amendementen	19
Chapitre premier relatif à l'enseignement de l'Etat	19	Eerste hoofdstuk betreffende het Rijksonderwijs	19
Articles 1 à 3 :		Artikelen 1 tot 3 :	
Discussion générale	19	Algemene beraadslaging	19
Discussion des textes et amendements	24	Bespreking van de teksten en amendementen	24
Examen des articles 4 à 7	26	Bespreking van de artikelen 4 tot 7	26
Chapitre II relatif à l'enseignement des provinces et des communes	28	Hoofdstuk II betreffende het onderwijs van de provinciën en de gemeenten	28
Examen des articles 8 à 11	28	Bespreking van de artikelen 8 tot 11	28
Chapitre III relatif à l'enseignement organisé par des personnes privées	34	Hoofdstuk III betreffende het onderwijs tot stand gebracht door private personen	34
Examen des articles 12 à 19	34	Bespreking van de artikelen 12 tot 19	34
Chapitre IV relatif aux subventions	46	Hoofdstuk IV betreffende de toelagen	46
Examen des articles 20 à 29	48	Bespreking van de artikelen 20 tot 29	48
Chapitre V relatif à l'intervention des pouvoirs publics	54	Hoofdstuk V betreffende de bijdrage vanwege de openbare besturen	54
Examen des articles 30 et 31	54	Bespreking van de artikelen 30 en 31	54
Chapitre VI relatif à la Chambre de recours du personnel de l'enseignement privé subventionné	55	Hoofdstuk VI betreffende de Raad van beroep voor het onderwijzend personeel van het gesubsidieerd onderwijs	55
Examen des articles 32 à 35	55	Bespreking van de artikelen 32 tot 35	55
Chapitre VII relatif à l'interdiction de pratiques déloyales	57	Hoofdstuk VII betreffende het verbod van laakbare praktijken	57
Examen des articles 36 à 38	57	Bespreking van de artikelen 36 tot 38	57
Chapitre VIII relatif aux Conseils de Perfectionnement et au Conseil supérieur de l'enseignement technique	59	Hoofdstuk VIII betreffende de Verbeteringsraden en de Hoge Raad voor het technisch onderwijs	59
Examen des articles 39 à 42	59	Bespreking van de artikelen 39 tot 42	59
Chapitre IX contenant des dispositions spéciales	61	Hoofdstuk IX houdende bijzondere bepalingen	61
Examen des articles 43 à 46	61	Bespreking van de artikelen 43 tot 46	61
Chapitre X contenant les dispositions finales	63	Hoofdstuk X houdende de slotbepalingen	63
Examen des articles 47 à 53	63	Bespreking van de artikelen 47 tot 53	63
Texte adopté par la Commission	69	Tekst aangenomen door de Commissie	69

MESDAMES, MESSIEURS.

Le développement donné à ce rapport s'explique par l'importance et les incidences politiques du problème traité; aussi votre rapporteur a-t-il estimé devoir présenter et résumer aussi complètement que possible les débats qui se sont déroulés à la Commission.

Le Département de l'Instruction Publique a fourni les renseignements statistiques et graphiques demandés afin d'établir ce que l'un des commissaires a appelé le cadastre des enseignements public et privé en Belgique.

Cette documentation figure en annexes au présent rapport.

*
**

A. — DEMANDE DE RENVOI AUX SECTIONS.

Un membre propose de solliciter du Président de la Chambre le renvoi du projet aux sections. Il souligne qu'il s'agit d'un projet à caractère politique dans le sens élevé du terme; qu'il soulève des questions d'ordre constitutionnel; qu'en certains points il rompt avec un passé séculaire; il met en cause l'autonomie provinciale et communale; il bouleverse des règles en vigueur depuis 1890 pour le jury d'homologation, etc.

Au surplus, d'après ce membre, dans ses trois premiers articles, le projet est en opposition avec l'esprit et la lettre de l'article 17 de la Constitution. Il se réserve de développer plus longuement les considérations relatives à cet objet au moment de la discussion des articles.

Le Ministre et deux membres s'opposent au renvoi pour deux raisons :

a) Raisons de procédure : la Commission n'a pas le pouvoir de le faire;

b) Raison de fond : le régime des sections est pratiquement tombé en désuétude.

Le projet n'est pas inconstitutionnel; il crée une loi prévue par la Constitution, loi en vertu de laquelle le pouvoir exécutif pourra passer aux actes d'exécution.

La proposition de renvoi est rejetée par 12 voix contre 9.

MEVROUWEN, MIJNE HEREN.

De omvang van dit verslag wordt verklaard door het belang en de politieke weerslag van het behandeld probleem; uw verslaggever heeft dan ook gemeend de debatten in de Commissie zo volledig mogelijk te moeten weergeven en samenvatten.

Het Departement van Openbaar Onderwijs heeft de gevraagde statistische en graphische gegevens verstrekt, ten einde op te maken wat een van onze commissieleden het kadaster van het openbaar en vrij onderwijs in België heeft genoemd.

Deze documentatie komt voor in de bijlagen tot dit verslag.

*
**

A. — VERZOEK TOT VERZENDING NAAR DE AFDELINGEN.

Een lid stelt voor de Voorzitter van de Kamer te verzoeken het ontwerp naar de afdelingen te verzenden. Hij wijst er op dat het een ontwerp met politiek karakter is, in de verheven zin van het woord; dat het kwesties van grondwettelijke aard opwerpt; dat het op sommige punten afbreekt met een eeuwenoude traditie; dat de provinciale en gemeentelijke zelfstandigheid er door in het gedrang komt; dat het de sedert 1890 geldende regelen inzake de homologatiecommissie verstoort, enz.

Bovendien is het ontwerp, volgens hetzelfde lid, in zijn eerste drie artikelen in strijd met de geest en de letter van artikel 17 der Grondwet. Hij zegt dat hij zijn beschouwingen dienaangaande breedvoeriger zal uiteenzetten bij de bespreking der artikelen.

De Minister en twee leden verzetten zich tegen de verzending om twee redenen :

a) Wegens de procedure : de Commissie is daartoe niet bevoegd;

b) Wegens de grond : het systeem der afdelingen is practisch in onbruik geraakt.

Het ontwerp is niet ongrondwettelijk; het brengt een door de Grondwet in 't vooruitzicht gestelde wet tot stand, krachtens welke de uitvoerende macht de uitvoeringsbesluiten kan nemen.

Het voorstel tot verzending wordt met 12 tegen 9 stemmen verworpen.

B. — DISCUSSION GENERALE.

Cette partie du rapport résume les déclarations d'ordre général présentées par les nombreux membres qui ont participé aux débats et les réponses y données par le Ministre.

Pour la clarté des débats à la Chambre, certaines d'entre elles ont été reproduites au chapitre D (discussion des articles).

Des répétitions s'y trouvent, mais votre rapporteur a tenu à relater toutes les déclarations faites par chacun des commissaires.

* *

Voici résumées sommairement, les critiques faites au projet initial du Gouvernement :

1. Constitutionnalité;
2. Tendance centralisatrice;
3. Caractère antinational;
4. Rupture avec les traditions belges en matière d'enseignement;
5. Caractère anti-familial;
6. Caractère anti-démocratique;
7. Caractère anti-chrétien;
8. Tendance à la laïcisation de l'enseignement;
9. Suppression des subventions pour les frais de fonctionnement des écoles;
10. Ingérence dans l'enseignement primaire;
11. « Diminutio capitis » infligée à l'enseignement libre;
12. Danger qu'il constitue pour les écoles libres, étant donné qu'il peut aboutir à la suppression de certaines d'entre elles;
13. Suppression de l'agrégation.

* *

M. le Ministre fait un exposé général du projet.

Il souligne que celui-ci tend à asseoir sur une base juridique incontestable et saine le pouvoir de l'Etat d'organiser son enseignement. Il ne voit pas ce qu'il y a d'outrageant dans une initiative semblable. On ne peut nier qu'il y a plus d'écoles catholiques que d'écoles officielles et que ces dernières sont trop peu nombreuses. Il est un fait que l'enseignement libre catholique n'est pas accessible à tous. Il est donc du devoir de l'Etat de créer un enseignement qui permette de garantir la liberté réelle du choix du père de famille.

Cet objectif est réalisé dans les articles 1 à 3 du projet.

Les dispositions sur l'enseignement de la morale et de la religion, objet des articles 4 à 7, ont créé une certaine émotion: pourtant, ces articles ne font que consacrer l'accord intervenu en 1948 entre le parti P.S.C. et le Parti socialiste, tel qu'il est consigné dans la proposition de loi n° 575 (1947-1948).

On a formulé surtout deux reproches :

— le Gouvernement aurait l'intention de remplacer, dans l'enseignement officiel, l'enseignement de la religion par celui de la morale sans religion. Cette affirmation n'est pas fondée; le texte a été repris d'une loi élaborée en son temps par M. Harmel;

B. — ALGEMENE BERAADSLAGING.

Dit gedeelte van het verslag vat de verklaringen van algemene aard samen die door talrijke leden die aan de besprekingen deelnamen werden afgelegd, met de antwoorden van de Minister.

Om wille van de klaarheid van het debat in de Kamer, werden sommige ervan overgenomen in hoofdstuk D (bespreking der artikelen).

Hierbij komen herhalingen voor, maar uw verslaggever heeft al de verklaringen van elk der commissieleden willen optekenen.

* *

Hierna, bondig samengevat, de kritieken die op het oorspronkelijk ontwerp van de Regering werden uitgebracht :

1. Grondwettelijkheid;
2. Centraliserende strekking;
3. Antinationaal karakter;
4. Afbreken met de Belgische tradities inzake onderwijs;
5. Antifamiliaal karakter;
6. Antidemocratisch karakter;
7. Antichristelijk karakter;
8. Strekking tot laïcisering van het onderwijs;
9. Afschaffing der toelagen voor werkingskosten van de scholen;
10. Inmenging in het lager onderwijs;
11. Aan het vrij onderwijs opgelegde « diminutio capitis »;
12. Bedreiging die het voor de vrije scholen vormt, wat tot de afschaffing van sommige ervan kan leiden;
13. Afschaffing der erkenning.

* *

De Minister geeft een algemene uiteenzetting van het ontwerp.

Hij onderstreept dat het er toe strekt de macht van de Staat om zijn onderwijs in te richten op een onbetwistbare en gezonde juridische basis te vestigen. Hij ziet niet in waarom dergelijk initiatief beledigend zou zijn. Er kan niet worden ontkend dat er meer katholieke scholen zijn dan officiële scholen, en dat deze laatste te weinig in aantal zijn. Het is een feit dat het vrij katholiek onderwijs niet voor iedereen toegankelijk is. De Staat heeft dan ook de plicht een onderwijs in te richten, waardoor de werkelijke vrije keuze voor het gezinshoofd wordt gewaarborgd.

Dit doel wordt verwezenlijkt in de artikelen 1 tot 3 van het ontwerp.

De bepalingen betreffende het onderricht in de godsdienst en de zedenleer, die het voorwerp uitmaken van de artikelen 4 tot 7, hebben een zekere ontroering verwekt; nochtans zijn die artikelen slechts de bekrachtiging van het in 1948 tussen de C.V.P. en de B.S.P. gesloten akkoord, zoals het in het wetsvoorstel n° 575 (1947-1948) is vastgelegd.

Er werden voornamelijk twee bezwaren geopperd :

— de Regering zou het voornemen hebben het onderricht in de godsdienst te vervangen door dat in de niet-confessionele zedenleer. Die bewering is van alle grond ontbloot; de tekst werd overgenomen uit een wet die destijds door de heer Harmel werd opgemaakt;

— il voudrait imposer la règle que l'enseignement de la religion dans les établissements officiels soit donné par un ministre du culte (art. 7).

Le Ministre a cru bien faire en réservant l'enseignement de la religion aux ministres des cultes intéressés; si, comme le prétendent les évêques, il n'y a pas suffisamment de prêtres pour assurer l'enseignement de la religion catholique dans toutes les écoles publiques, il est disposé à revoir cet article.

La nomination par le Ministre de l'Instruction Publique, de professeurs de religion, sur proposition des chefs des cultes intéressés, est normale, étant donné que ces personnes font partie du corps enseignant et qu'il peut être amené à prendre des mesures disciplinaires à leur égard.

Le Ministre explique comment le Gouvernement a été amené à réduire de 500 millions de francs, c'est-à-dire de ramener de quelque 3.700 à 3.200 millions de francs, le montant des subventions octroyées à l'enseignement libre par le Gouvernement précédent. Il souligne que ces subventions représentent plus du tiers du montant global du budget et dépassent les sommes consacrées par l'Etat à son propre enseignement.

Il signale que la généralisation du système des subventions-traitements, sur la base : à diplôme égal, traitement égal, constitue le point de départ du présent projet. Ces subventions épuisent la totalité des 3.200 millions de francs prévus au budget, ce qui constitue l'extrême limite des possibilités budgétaires.

Le Ministre déclare que le système des subventions proposé a été approuvé après examen approfondi par le Conseil des Ministres unanime. Il est donc voulu par le Gouvernement tout entier.

Il expose ensuite les principes qui sont le corollaire normal de l'intervention de l'Etat et de ses possibilités budgétaires limitées :

1° en matière de diplômes, l'Etat est en droit de généraliser les règles qu'il s'impose à lui-même pour son propre personnel;

2° les subventions-traitements des professeurs prêtres et religieux seront de l'ordre de 50 % des traitements des professeurs laïcs;

3° paiement du traitement au professeur à son domicile.

De ce fait, il sera mis aussi un terme au système hétéroclite de subventionnement qui existait jusqu'à présent dans les différentes branches d'enseignement.

Quant à la Chambre contentieuse, objet du chapitre V, le Ministre croit que malgré les critiques émises, sa formule est la bonne. Elle vise à garantir au personnel enseignant de l'enseignement libre une stabilité d'emploi et une garantie contre tout arbitraire en matière financière tout particulièrement, que jusqu'à présent il ne possédait pas.

En ce qui concerne les dispositions supprimant les commissions mixtes — sauf le Conseil supérieur de l'enseignement technique — celles-ci sont la réalisation d'une déclaration formelle du Gouvernement. Ces commissions avaient d'ailleurs fait preuve d'une inefficacité réelle, l'accord dans leur sein ne pouvant se réaliser sur des problèmes de quelque importance et les accords intervenus n'ayant pas été entérinés par le Gouvernement précédent.

La consultation obligatoire de ces commissions entravait d'ailleurs sérieusement le Gouvernement dans l'exécution des lois scolaires organiques.

L'exception faite en faveur du Conseil supérieur de l'enseignement technique se justifie par l'objectif différent

— zij zou de regel willen opleggen dat het godsdienst-onderricht wordt gegeven door een bedienaar van de eredienst (art. 7).

De Minister heeft gemeend goed te handelen door het onderricht in de godsdienst voor te behouden aan de bedienaars van de betrokken eredienst; indien, zoals de bisschoppen beweren, er niet genoeg priesters zijn om het onderricht in de katholieke godsdienst in al de officiële scholen te geven, dan is hij bereid dit artikel te herzien.

De benoeming van de godsdienstleraars die door de Minister van Openbaar Onderwijs worden benoemd, op de voordracht van de hoofden van de erediensten is normaal, aangezien die personen deel uitmaken van het onderwijzend personeel en hij in voorkomend geval kan verplicht zijn te hunnen opzichte tuchtmaatregelen te nemen.

De Minister verklaart hoe de Regering er toe gebracht werd de door de vorige Regering aan het vrij onderwijs verleende toelagen te verminderen met 500 miljoen frank, m. a. w. het bedrag van die toelagen van zowat 3.700 miljoen frank te verlagen tot 3.200 miljoen frank. Hij wijst er op dat die toelagen meer dan een derde van het globaal bedrag der begroting vertegenwoordigen, en de door de Staat aan zijn eigen onderwijs bestede sommen te boven gaan.

Hij merkt op dat de veralgemening van het stelsel der toelagen-wedden op de grondslag : voor gelijk diploma gelijk loon, het uitgangspunt vormt van dit ontwerp. Deze toelagen slopen de som van 3.200 miljoen frank geheel op, die op de begroting is uitgetrokken en die de uiterste grens is van de budgettaire mogelijkheden.

De Minister zegt dat de voorgestelde toelagenregeling na grondig onderzoek door de Ministerraad eenparig werd goedgekeurd. Ze wordt dus door de gehele Regering gewenst.

De Minister zet vervolgens de beginselen uiteen, die het normaal gevolg zijn van de Staatstussenkomst en van de begrensde budgettaire mogelijkheden daarvan :

1° inzake diploma's heeft de Staat het recht de regelen te veralgemenen, die hij zichzelf voor zijn eigen personeel oplegt;

2° de toelagen-wedden voor de geestelijken en kloosterlingen die deel uitmaken van het onderwijzend personeel zullen 50 % bedragen van de wedden der lekenleerkrachten;

3° uitbetaling van de wedde aan de woonplaats van de leraar.

Aldus zal tevens een eind worden gemaakt aan het uiteenlopend toelagenstelsel dat tot dusver in de verschillende onderwijsstakken bestond.

Wat de Geschillenraad betreft, waarover in hoofdstuk V wordt gehandeld, meent de Minister dat, in weerwil van de uitgebrachte kritiek, die formule de goede is. Zij strekt er toe aan het onderwijzend personeel van het bijzonder onderwijs vastheid van betrekking te waarborgen, en bescherming tegen elke willekeur, inzonderheid in financieel opzicht, waarborgen die dat personeel tot nog toe niet bezat.

Wat de bepalingen betreft waarbij de gemeente commissies — behalve de Hoge Raad voor het technisch onderwijs — worden afgeschaft, deze zijn de verwezenlijking van een formele verklaring van de Regering. Die commissies hadden trouwens blij gegeven van een werkelijke ondoelmatigheid, daar zij het in hun midden niet eens konden worden over kwesties van enig belang, en de gesloten overeenkomsten door de vorige Regering niet werden bekrachtigd.

De verplichte raadpleging van die commissies was overigens voor de Regering een ernstige belemmering bij de uitvoering van de wetten tot regeling van het onderwijs.

De uitzondering, gemaakt ten opzichte van de Hoge Raad voor het technisch onderwijs, is gewettigd wegens

que ce Conseil poursuit et par les intérêts variés et multiples qui y sont mêlés (non seulement ceux de l'enseignement, mais aussi et surtout ceux de l'économie générale et régionale, etc.).

En ce qui concerne les dénominations employées pour les différentes branches d'enseignement — qui ont fait l'objet d'objections — le Ministre signale que cette terminologie a été inspirée par la Commission mixte des litiges, qui le 2 avril 1954 a émis un avis unanime quant au point de savoir à quel enseignement revenait le titre d'enseignement public et à quel autre le titre d'enseignement privé : l'enseignement public, celui qui est assuré par les pouvoirs publics, c'est-à-dire l'Etat, les communes, les provinces; l'enseignement privé, celui qui est donné par des personnes physiques ou morales privées. Le projet ne fait que reprendre une terminologie existante.

Cependant il a fallu faire également une distinction entre l'enseignement de l'Etat et l'enseignement des communes et des provinces.

Bien qu'il s'agisse de deux enseignements distincts, il y a lieu d'attirer l'attention sur les larges pouvoirs de tutelle dont dispose l'Etat à l'égard de l'enseignement communal et provincial, pouvoirs dont il ne dispose pas à l'égard de l'enseignement privé; on retrouve d'ailleurs le reflet de ces pouvoirs de tutelle dans le projet actuel si l'on établit une comparaison entre les articles 9 et 13 qui imposent des conditions plus sévères aux enseignements communaux et provinciaux qu'à l'enseignement privé subsidie.

Observations diverses.

Un membre demande si les Commissions mixtes ont été consultées et souhaite que leurs avis soient joints au rapport.

Ces textes ne sont pas annexés, le Ministre estimant qu'ils ont un caractère d'avis pour le Ministre et ne doivent pas être publiés.

Un autre commissaire est d'avis que l'opinion publique ne connaît pas la situation exacte en ce qui concerne le rapport des forces dans le domaine de l'enseignement.

Il affirme que s'il importe de garantir le libre choix des parents, en créant un nombre d'écoles officielles suffisant, il faut également tenir compte de l'aspect démographique du problème, c'est-à-dire du nombre d'enfants par famille. Étant donné que les familles catholiques comptent dans ce pays — comme il est d'ailleurs le cas aux Pays-Bas — plus d'enfants que les familles non catholiques, il est normal que ce phénomène se reflète tant dans les effectifs de la population scolaire que dans le nombre d'établissements libres.

Le commissaire propose qu'afin de se mettre une fois pour toutes d'accord sur la situation de fait qui détermine la politique du Gouvernement, la Commission décide de constituer un comité extra-parlementaire, composé de représentants autorisés de l'enseignement officiel et de l'enseignement libre, qui serait chargé d'établir contradictoirement, sur des critères précis, le nombre exact d'institutions scolaires officielles et libres.

Un autre membre remet au Ministre une série de tableaux qui seront de nature, d'après lui, à fournir un aperçu général de la répartition des écoles et de leur population respective dans le pays.

Il signale que le Ministre a communiqué à la Commission une série de chiffres relatifs au nombre d'écoles de l'enseignement officiel et de l'enseignement libre, chiffres sur lesquels il ne peut marquer son accord. Il oppose aux chiffres du Ministre, ses chiffres.

het verschillend doel, dat door die Raad wordt nagestreefd, en de onderscheidene en menigvuldige belangen die er bij betrokken zijn (niet alleen die van het onderwijs, maar ook en vooral die van de algemene en gewestelijke inrichting, enz.).

Wat de benamingen betreft, die voor de verschillende onderwijstakken worden gebezigd — en waartegen bezwaren werden geopperd — verklaart de Minister, dat die terminologie werd ingegeven door de Gemengde Geschillencommissie, die op 2 April 1954 eenparig advies had uitgebracht nopens de vraag, welk onderwijs aanspraak kon maken op de titel van openbaar onderwijs: het openbaar onderwijs, dat wordt gegeven door de openbare besturen, d.i. de Staat, de gemeenten, de provinciën; het bijzonder onderwijs dat wordt gegeven door private natuurlijke of rechtspersonen. Het ontwerp neemt slechts een bestaande terminologie over.

Nochtans diende ook een onderscheid gemaakt tussen het Rijksonderwijs en het onderwijs van de provinciën en de gemeenten.

Hoewel het hier twee afzonderlijke soorten van onderwijs betreft, moet toch de aandacht worden gevestigd op de ruime voogdijmacht, waarover de Staat beschikt ten opzichte van het provinciaal en gemeentelijk onderwijs, en die hij niet heeft ten aanzien van het bijzonder onderwijs. De weerspiegeling van die voogdijmacht vindt men trouwens in het huidige ontwerp, wanneer men een vergelijking maakt tussen de artikelen 9 en 13, waarbij strengere eisen worden gesteld aan het provinciaal en gemeentelijk onderwijs dan aan het gesubsidieerd bijzonder onderwijs.

Verschillende opmerkingen.

Een lid vraagt of de gemengde Commissies werden geraadpleegd en wenst dat hun adviezen bij het verslag zouden worden gevoegd.

Deze teksten worden niet toegevoegd daar de Minister van oordeel is dat ze voor de Minister bestemd zijn en niet moeten bekendgemaakt worden.

Een ander commissielid is van oordeel dat de publieke opinie de juiste toestand niet kent van de machtsverhoudingen in het onderwijs.

Hij zegt verder dat de vrije keuze van de ouders moet verzekerd worden door een voldoende aantal officiële scholen te openen, maar ook het demografisch aspect van het probleem nl. het aantal kinderen per gezin, moet in acht worden genomen. Aangezien de katholieke gezinnen in ons land — zoals trouwens ook in Nederland — meer kinderen tellen dan de niet-katholieke gezinnen, is het normaal dat dit verschijnsel zijn terugslag vindt, zowel in de schoolbevolking als in het aantal vrije inrichtingen.

Ten einde zich eens en voorgoed akkoord te stellen over de feitelijke toestand die de politiek van de Regering bepaalt, stelt hetzelfde commissielid voor dat de Commissie zou beslissen een extra-parlementair comité op te richten, samengesteld uit bevoegde vertegenwoordigers van het officieel en van het vrij onderwijs, dat zou gelast zijn, op tegenspraak en aan de hand van nauwkeurige criteria, het juiste aantal officiële en vrije onderwijsinrichtingen vast te stellen.

Een ander lid overhandigt aan de Minister een reeks tabellen welke een algemeen overzicht van de verdeling der scholen en hun respectieve bevolking in het land geven.

Hij wijst er op dat de Minister aan de Commissie een reeks cijfers betreffende het aantal scholen van het officieel en van het vrij onderwijs heeft medegedeeld. Hij kan met die cijfers niet instemmen. Tegenover die van de Minister stelt hij zijn eigen cijfers. Hij betoogt dat de cijfers betref-

Il affirme que les chiffres relatifs au nombre d'établissements d'enseignement moyen, devraient être rectifiés: certaines écoles comprennent des sections pour garçons et filles; d'autres des sections flamandes et françaises. Elles doivent par conséquent compter double, le problème étant de préciser le nombre d'écoles de diverses catégories ouvertes aux usagers qui les désirent.

Il commente ensuite les tableaux qu'il vient de remettre :

a) *Nombre d'établissements :*

1. il faut adopter comme base de calcul l'école en tant qu'unité « pédagogique » et non « administrative »;

2. il faut tenir compte :

1° des sections pour filles et garçons;

2° des sections primaires, prétechniques, préagricoles et familiales rattachées à des athénées, collèges et autres établissements;

3° des établissements créés par des initiatives industrielles ou professionnelles;

4° des écoles dédoublées en sections françaises et flamandes;

3. Il demande au Ministre une série de tableaux, un pour l'ensemble du pays et un par province afin de déterminer s'il y a suffisamment d'écoles des deux réseaux dans l'ensemble du territoire.

b) *Les élèves :*

Il estime qu'à l'exception de l'enseignement fröbel, les rapports entre l'enseignement officiel et l'enseignement libre en ce qui concerne les chiffres de la fréquentation scolaire, n'ont guère changé depuis un demi-siècle et que rien ne justifie l'impression de déchéance de l'enseignement officiel à laquelle le Gouvernement veut faire croire notamment pour les quatre années 1950-1954.

Il reprend l'idée de créer une Commission composée de représentants autorisés de l'enseignement officiel et de l'enseignement libre qui établiraient contradictoirement le nombre exact des institutions libres et officielles.

Le Ministre ne peut marquer son accord sur cette proposition, l'administration étant qualifiée pour faire ce travail.

Vous le trouverez aux annexes du rapport.

c) *Les crédits :*

Le commissaire produit un tableau comparatif des dépenses ordinaires et extraordinaires (dépenses de construction) des communes, des provinces et de l'Etat, relatif aux deux enseignements. Il déduit de ce tableau que les dépenses affectées à l'enseignement officiel sont de loin supérieures à celles affectées à l'enseignement libre.

Le membre désire plus particulièrement connaître l'importance des dépenses faites par les communes et les provinces pour leurs propres écoles, d'une part, pour les écoles adoptées ou bénéficiant d'un contrat d'adoption, d'autre part. Selon ses estimations, ces dépenses se chiffrent à environ 5 milliards de francs par an dont 3,5 à 4 milliards de francs vont à l'enseignement public et 1 à 1,5 milliards de francs à l'enseignement libre.

Le total annuel des dépenses des pouvoirs publics affectées à l'enseignement officiel est selon lui de l'ordre d'à peu près 8 milliards de francs, celui des dépenses affectées à l'enseignement libre de 4 à 4,5 milliards de francs (voir tableau en annexe).

Le membre affirme que l'enseignement privé compte 200.000 élèves de plus que l'enseignement officiel: que les crédits à l'enseignement public ont été fort majorés depuis 1947: que le nombre d'établissements des deux réseaux est sensiblement le même.

En partant de ces constatations il aboutit aux conclusions suivantes :

1° que l'enseignement public n'a pas été négligé par le P.S.C.;

fende het aantal inrichtingen van het middelbaar onderwijs zouden moeten verbeterd worden: sommige scholen bevatten afdelingen voor jongens en meisjes; andere tellen Nederlandse en Franse afdelingen. Zij moeten dan ook dubbel tellen, daar het zaak is het aantal scholen der verschillende categorieën, die open staan voor de gebruikers die ze verkiezen nader te bepalen.

Hij licht vervolgens de tabellen toe die hij zoëven ter hand heeft gesteld :

a) *Aantal inrichtingen :*

1 als grondslag voor de berekening moet de school beschouwd worden als een « pedagogische » en niet als een « administratieve » eenheid;

2. men moet rekening houden :

1° met de afdelingen voor meisjes en jongens;

2° met de lagere, praetechnische, praelandbouw- en familiale afdelingen die verbonden zijn aan atheneae, colleges en andere inrichtingen;

3° met de inrichtingen die door het nijverheids- of beroepsinitiatief werden opgericht;

4° met de scholen die in Nederlandse en Franse afdelingen werden gesplitst;

3. Hij verzoekt de Minister twee tabellen op te maken : een voor het gehele land en een per provincie, ten einde uit te maken of er op het gehele grondgebied genoeg scholen van beide groepen bestaan.

b) *De leerlingen :*

Hij is van mening dat, met uitzondering van het kleuteronderwijs, de verhoudingen tussen het officieel en het vrij onderwijs, wat de schoolbevolking betreft, sedert een halve eeuw nagenoeg onveranderd zijn gebleven, en dat de indruk die de Regering wil verwekken, als zou het officieel onderwijs, o.m. van 1950 tot 1954, achteruitgegaan zijn, door niets wordt gewettigd.

Hij komt terug op het plan om een Commissie op te richten, samengesteld uit bevoegde vertegenwoordigers van het officieel en van het vrij onderwijs, die op tegenspraak het juiste aantal vrije en officiële instellingen zou vaststellen.

De Minister kan zich met dit voorstel niet verenigen, daar het bestuur bevoegd is om dat werk te doen.

U vindt het in de bijlagen tot dit verslag.

c) *De kredieten :*

Een lid van de Commissie legt een vergelijkende tabel voor van de gewone en buitengewone uitgaven (bouw-uitgaven) der gemeenten en provinciën en van de Staat betreffende de twee soorten van onderwijs. Uit die tabel leidt hij af dat de uitgaven voor het officieel onderwijs veruit hoger zijn dan die voor het vrij onderwijs.

Het lid wens, meer in 't bijzonder, te vernemen welke de uitgaven van de gemeenten en provinciën zijn voor hun eigen scholen, enerzijds, en voor de aangenomen scholen of die welke het voordeel van een aannemingscontract genieten, anderzijds. Volgens zijn ramingen, bedragen die uitgaven ongeveer 5 milliard frank per jaar, waarvan 3,5 tot 4 milliard frank naar het openbaar onderwijs en 1 tot 1,5 milliard frank naar het vrij onderwijs gaan.

Het jaarlijks totaal van de uitgaven der openbare besturen voor het officieel onderwijs beloopt volgens hem ongeveer 8 milliard frank, terwijl de uitgaven voor het vrij onderwijs 4 tot 4,5 milliard frank bedragen (zie tabel in bijlage).

Het lid beweert dat het vrij onderwijs 200.000 leerlingen meer telt dan het officieel onderwijs; dat de kredieten voor het openbaar onderwijs sedert 1947 merkkelijk werden verhoogd en dat het aantal inrichtingen in beide groepen nagenoeg hetzelfde is.

Aan de hand van deze vaststellingen komt hij tot deze gevolgtrekkingen :

1° dat het openbaar onderwijs door de C.V.P. niet werd veronachtzaamd;

2° que la croissance de cet enseignement depuis 1946 démontre que pour répondre à ses besoins constants des textes nouveaux sont superflus;

3° que les subventions à l'enseignement libre ne sont pas inéquitables.

Dans la deuxième partie de son exposé, le commissaire démontre que le projet tend à bouleverser toute la législation en vigueur.

Les articles 1 à 3 sont déterminants à cet égard.

C'est la raison fondamentale de l'attitude irréductible de l'opposition.

Ensuite le même commissaire expose :

a) Le statut de l'enseignement avant 1950 :

L'organisation générale et le cadre de l'enseignement ne sont pas réglés par un statut légal qui suppose un texte coordonné et systématique mais reposent sur des textes épars et des situations qui sont en fait acceptées; les communes ont dans leurs attributions l'enseignement froebel et primaire, le pouvoir central, l'enseignement moyen (loi Rogier de 1850), les provinces et les communes, l'enseignement technique (voir par exemple l'article 2 de l'arrêté organique de 1933 sur l'enseignement technique).

Il n'y a pas de planning bien défini, et partant pas de rationalisation systématique : les écoles sont créées ou agréées en vertu des textes de loi existants.

La délivrance des diplômes — qui implique que la valeur des études est garantie par l'Etat — se fait sur base du régime napoléonien. Elle est contrôlée par des jurys paritaires. Ces jurys d'homologation se sont parfaitement entendus depuis leur création en 1890 et sont une préfiguration du système des commissions mixtes.

Rappelant la situation faite dans l'enseignement officiel à la religion il en vient au régime des subventions.

Les subventions à l'enseignement libre pour les sec-teurs froebel et primaire remontent à la loi de 1921. La législation sociale-chrétienne les a étendues à l'enseignement moyen en raison du développement pris par cet enseignement et de l'impécuniosité de la plupart des élèves.

L'enseignement normal et l'enseignement technique reçoivent, en plus des subsides pour frais de fonctionnement, etc., des subventions-traitements à raison de 75 %.

Les nominations du personnel enseignant dans les écoles officielles se faisaient au choix du Ministre, sans aucune discrimination de diplôme : cependant le pourcentage des diplômés sortant de l'enseignement libre n'a jamais dépassé 26.5 %.

b) La législation sociale-chrétienne en matière d'enseignement :

Le membre affirme que la législation sociale-chrétienne n'a rien changé, ni aux attributions des pouvoirs publics, ni à l'organisation de l'enseignement officiel, sauf en ce qui concerne l'introduction des commissions mixtes dont il explique le fonctionnement et la raison d'être.

Les règles relatives à la délivrance des diplômes sont, à une exception près (enseignement normal, froebel et moyen libre) restées inchangées.

Les subventions accordées à l'enseignement libre ont eu un but éminemment social : améliorer la situation des maîtres laïcs et mettre sur un pied d'égalité les parents à revenus modestes pour le paiement du minerval.

On avait eu l'intention d'introduire pour les nominations dans l'enseignement officiel un système de concours; devant les oppositions de divers milieux on y a renoncé.

2° dat uit de aangroei van dit onderwijs sedert 1946 blijkt dat om in zijn voortdurende behoeften te voorzien, nieuwe teksten overbodig zijn;

3° dat de toelagen aan het vrij onderwijs niet onbillijk zijn.

In het tweede gedeelte van zijn uiteenzetting toont het lid aan dat het ontwerp er naar streeft de hele huidige wetgeving 't onderste boven te keren.

In dit opzicht zijn de artikelen 1 tot 3 beslissend.

Dit is de voornaamste reden van de onverzoenlijke houding der oppositie.

Hetzelfde commissielid geeft vervolgens een uiteenzetting van :

a) Het statuut van het onderwijs vóór 1950 :

De algemene inrichting en het kader van het onderwijs worden niet geregeld door een wettelijk statuut, dat een gecoördineerde en systematische tekst onderstelt, doch berusten op verspreide teksten en op toestanden, die in feite worden aanvaard. Het kleuter- en het lager onderwijs ressorteren onder de gemeenten, het middelbaar onderwijs onder het centraal gezag (wet Rogier van 1850), het technisch onderwijs onder de provinciën en de gemeenten (zie b.v. artikel 2 van het besluit van 1933 tot regeling van het technisch onderwijs).

Er is geen duidelijk omschreven planning, bijgevolg ook geen systematische rationalisatie : de scholen worden krachtens de bestaande wetsteksten opgericht of erkend.

Het uitreiken van de diploma's — wat in zich sluit dat de waarde der studiën door de Staat wordt gewaarborgd — geschiedt op basis van het Napoleontisch regime. Ze worden gecontroleerd door paritaire examencommissies. Die homologatiecommissies werkten sinds hun oprichting, in 1890, in de beste verstandhouding en ze zijn een eerste vorm van de gemengde commissies.

Hij herinnert dan aan de plaats, die aan de godsdienst in het openbaar onderwijs wordt gegeven en spreekt dan over de toelagen.

De toelagen aan het vrij onderwijs — kleuter- en lager onderwijs — dagtekenen van de wet van 1921. De christelijk-sociale wetgeving heeft ze mede op het middelbaar onderwijs van toepassing verklaard wegens de uitbreiding van dat onderwijs en de minvermogene toestand van de meeste leerlingen.

Het normaal- en het technisch onderwijs ontvangen buiten de toelagen voor werkingskosten, enz., toelagen-wedden naar rato van 75 %.

Voor de benoemingen van het onderwijzend personeel in de openbare scholen berustte de keuze bij de Minister, zonder enig onderscheid van diploma : nochtans is het percentage van de houders van een diploma van het vrij onderwijs nooit hoger dan 26.5 % geweest.

b) De christelijk-sociale wetgeving inzake onderwijs :

Het commissielid zegt dat de christelijk-sociale wetgeving noch in de bevoegdheden der openbare besturen, noch in de inrichting van het officieel onderwijs enige verandering heeft aangebracht, behalve dat de gemengde commissies werden ingevoerd, waarvan hij de werking en de reden van bestaan uitlegt.

De regelen betreffende het uitreiken van de diploma's zijn, op één uitzondering na (vrij normaal-, kleuter- en middelbaar onderwijs), ongewijzigd gebleven.

De toelagen aan het vrij onderwijs hadden een bij uitstek sociale betekenis : de toestand der wereldlijke leerkrachten verbeteren en de minvermogene ouders op gelijke voet stellen wat het schoolgeld betreft.

Ook had men eraan gedacht voor de benoemingen in het openbaar onderwijs een examenregeling in te voeren; wegens het verzet van diverse kanten werd daarvan afgezien.

c) la critique du projet en discussion.

1. *Le projet bouleverse les rôles respectifs des pouvoirs publics. L'Etat, c'est-à-dire le pouvoir central, y reçoit une primauté absolue.*

L'Etat crée et organise son réseau d'enseignement par le truchement d'arrêtés royaux; les autres pouvoirs ne conservent qu'un rôle subsidiaire, la gestion des établissements existants.

S'il le veut, l'Etat peut supprimer les subsides: c'est pourquoi on peut dire que la tendance générale du projet est en fait une tendance socialisante: on donne à l'Etat un pouvoir qu'on refuse aux communes et aux provinces.

De plus le projet établit une opposition constante entre les pouvoirs subordonnés et l'Etat. Dans cette opposition des pouvoirs locaux à l'Etat, le commissaire voit un danger idéologique très grave. Le Ministre peut, en effet, créer des écoles de l'Etat là où il le croit utile pour favoriser la tendance politique de son Gouvernement.

Si tel n'est pas le cas, pourquoi alors inscrit-on ces textes dans le projet, à commencer par l'article premier?

Dans le même ordre d'idées, le projet est contraire au droit public. La Constitution a reconnu aux communes et provinces un pouvoir réel que le projet méconnaît. Celui-ci viole l'article 17 de la Constitution, puisqu'il permet au pouvoir exécutif de régler l'enseignement de l'Etat par des arrêtés royaux. C'est un cas flagrant de législation déléguée.

2. *Le projet crée à l'enseignement libre une situation morale volontairement diminuée.*

Au lieu de deux catégories d'enseignement, il en crée trois; l'enseignement libre cesse d'être un enseignement agréé et n'a plus le pouvoir de délivrer en toute autonomie des diplômes ayant une valeur légale.

En outre, la législation projetée poursuit d'autres buts et aura d'autres conséquences:

a) Elle isole l'enseignement libre de l'enseignement provincial et communal: « Divide et impera »;

b) Elle abroge la parité existante dans un certain nombre d'organismes (jurys) et supprime les Commissions mixtes;

c) La subsistance d'un simulacre de Conseil supérieur de l'enseignement technique ne fait que rendre plus éclatantes les conséquences déplorables de cette politique;

d) Par la suppression éventuelle des subsides elle peut priver les établissements libres de l'autorisation de délivrer des diplômes, ce qui entraînerait pour les élèves la nécessité de se présenter devant un jury central;

e) Elle met l'enseignement libre dans une position d'infériorité à l'égard de l'enseignement provincial et communal normal et technique. Celui-ci n'a plus le droit de délivrer lui-même des diplômes, alors que les écoles normales et techniques provinciales et communales conservent ce droit;

f) Elle enlève à l'enseignement libre le contrôle de son personnel.

Dans ces conditions, que reste-t-il du texte et de l'esprit du prescrit de l'article 17 de la Constitution?

3. *Le projet impose à l'enseignement libre un statut matériel qui tend — par un ensemble de mesures — à le dévitaliser et à lui rendre l'existence impossible.*

Il intervient précisément à un moment où l'enseignement

c) de kritiek van het ontwerp in behandeling.

1. *Het ontwerp keert de respectieve rollen van de openbare besturen 't onderste boven. De Staat, d. i. de centrale macht, krijgt er een volstreekte voorrang.*

Bij middel van koninklijke besluiten schept en organiseert de Staat een eigen net van onderwijsinrichtingen; de andere besturen behouden slechts een bijkomende rol, het beheer der bestaande inrichtingen.

De Staat kan, naar goedgevallen, de toelagen afschaffen: terecht kan dan ook worden gezegd dat de algemene strekking van het ontwerp in feite een socialiserende strekking is: aan de Staat wordt een macht toegekend die aan de gemeenten en aan de provinciën onttrokken wordt.

Bovendien voert het ontwerp een bestendige tegenstelling in tussen de ondergeschikte besturen en de Staat. Deze tegenstelling tussen de plaatselijke overheid en de Staat beschouwt het commissielid als een zeer ernstig ideologisch gevaar. De Minister kan immers Staatsscholen oprichten daar waar hij het in het belang van de politieke strekking van zijn Regering nuttig acht.

Indien dit niet het geval is, waarom neemt men dan die teksten in het ontwerp op, om te beginnen het eerste artikel?

In hetzelfde verband is het ontwerp strijdig met het publiek recht. De Grondwet heeft aan de gemeenten en aan de provinciën een werkelijke macht toegekend, die het ontwerp verloochent. Het schendt artikel 17 der Grondwet, vermits het de Uitvoerende Macht in de gelegenheid stelt het Staatsonderwijs door koninklijke besluiten te regelen. Dit is een flagrant geval van gedelegeerde wetgeving.

2. *Het ontwerp brengt het vrij onderwijs opzettelijk in een minderwaardige morele toestand.*

In plaats van twee groepen van onderwijs schept het er drie; het vrij onderwijs wordt niet langer als een erkend onderwijs beschouwd en het heeft het recht niet meer in volle zelfstandigheid wettelijk erkende diploma's uit te reiken.

Bovendien streeft het wetsontwerp andere oogmerken na en zal het andere gevolgen hebben:

a) Het zondert het vrij onderwijs af van het provinciaal en van het gemeentelijk onderwijs: « Divide et impera »;

b) Het maakt een eind aan de paritaire samenstelling van een zeker aantal organismen (examencommissies) en schaft de Gemengde commissies af;

c) Het voortbestaan van een schijn van Hoge Raad voor het technisch onderwijs doet de bedenkelijke gevolgen van die politiek nog meer uitkomen;

d) Door de eventuele afschaffing der toelagen kan het aan de vrije inrichtingen de machtiging om diploma's uit te reiken onttrekken zodat de leerlingen voor een centrale examencommissie zouden moeten verschijnen;

e) Het plaatst het vrij onderwijs in een minderwaardige positie ten opzichte van het provinciaal en gemeentelijk normaal en technisch onderwijs. Het vrij onderwijs mag zelf geen diploma's meer uitreiken terwijl de provinciale en gemeentelijke technische en normaalscholen dit recht behouden;

f) Het ontnemt aan het vrij onderwijs het toezicht over zijn personeel.

Wat blijft er dan nog over van de tekst en van de geest van het bepaalde in artikel 17 der Grondwet?

3. *Het ontwerp legt aan het vrij onderwijs een materieel statuut op dat er toe strekt het door een geheel van maatregelen van alle levenskracht te beroven en zijn bestaan onmogelijk te maken.*

Het grijpt in juist op een ogenblik waarop het voortgezet

complémentaire va demander un gros effort aux établissements scolaires. On ne pourra plus se contenter d'écoles primaires. Il faudra créer de véritables écoles moyennes ou techniques. C'est dans cet ordre d'idées surtout qu'il faut juger l'interdiction faite aux communes et provinces d'accorder encore des subsides à l'enseignement libre. On supprime par la même occasion le droit des parents à la gratuité de l'enseignement moyen et technique dans les établissements libres. L'octroi des subventions-traitements est, quant au taux et quant au nombre, abandonné aux soins de l'Exécutif, ce qui équivaut à introduire l'insécurité totale. Le projet fait fi des mérites patriotiques et des services rendus dans un établissement de l'Etat par le personnel enseignant libre.

Dans la législation actuelle (et cela bien avant 1950) et là où elle consacre le système des subsides-traitements notamment à l'enseignement normal et à l'enseignement technique, le personnel ecclésiastique jouit d'un subside-traitement égal à 100 % du minimum du barème.

Seuls les religieux vivant en communauté voient leur subside-traitement réduit à 50 % de ce minimum. Le projet entend cette réduction à tous les ecclésiastiques indistinctement.

La question de l'assimilation des diplômes est de nouveau mise en cause. Il en est de même du problème de l'ancienneté des professeurs de l'enseignement privé.

Enfin, rien n'est prévu pour régler la question des pensions.

Un autre membre reproche à la minorité de se placer exclusivement sur le plan de l'exercice de la liberté d'enseignement, point de vue en opposition avec la thèse traditionnelle du parti catholique.

Pourquoi celui-ci n'a-t-il pas réalisé le système des subventions avant 1914 alors qu'il était seul au pouvoir ?

Il s'agit donc d'une question d'opportunité et non de principe.

La thèse de la liberté subsidiée est fautive : on ne peut mettre les deux enseignements sur un pied d'égalité.

Le projet est une réaction justifiée contre les lois Harmel qui ont été imposées de force par une majorité d'occasion, — réaction modérée puisqu'elle concède à l'enseignement libre plus d'un milliard de francs de plus qu'en 1950.

Un autre commissaire rappelle à l'opposition le principe du respect de la loi auquel s'est soumise la majorité actuelle pendant quatre ans.

Il ne s'agit pas pour l'opposition de défendre la religion et la civilisation chrétienne, qui ne sont pas mises en cause, mais de maintenir et de rechercher des subsides nouveaux.

La majorité est respectueuse de l'autonomie des provinces et des communes, mais l'Etat a des devoirs envers tous les citoyens et doit veiller à ce que des initiatives provinciales et communales ne soient pas en contradiction avec l'intérêt général des finances du pays.

Les catholiques désirent obtenir des subsides supplémentaires pour leurs écoles privées tout en voulant se maintenir une situation prépondérante dans l'enseignement officiel, particulièrement dans l'enseignement primaire.

Il donne des exemples de contrainte morale à l'égard des non catholiques et signale que 413 classes communales sont dirigées par des religieuses; que dans plus de 150 communes on s'est borné, sans créer d'école communale, à agréer des écoles religieuses.

Beaucoup de parents catholiques envoient leurs enfants dans les écoles communales, là même où il y a des écoles confessionnelles libres.

onderwijs een grote krachtsinspanning van de onderwijsinrichtingen zal eisen. Men zal zich niet meer met lage scholen kunnen tevreden stellen. Er zullen echte middelbare of technische scholen moeten opgericht worden. Vooral in dit verband moet het feit worden beoordeeld dat de gemeenten en provinciën geen toelagen meer aan het vrij onderwijs mogen verlenen. Tevens schaft men het recht van de ouders af op kosteloos middelbaar en technisch onderwijs in de vrije inrichtingen. Het verlenen van de toelagen-wedden wordt, wat bedrag en aantal betreft, aan de Uitvoerende Macht overgelaten; daardoor wordt een totale onzekerheid ingevoerd. In het ontwerp wordt geen rekening gehouden met de vaderlandslievende verdiensten en met de diensten die door het vrij onderwijzend personeel in een Staatsinrichting werden bewezen.

Krachtens de huidige wetgeving (en dit reeds lang vóór 1950) en waar ze het stelsel der toelagen-wedden bekrachtigt, namelijk aan het normaal- en technisch onderwijs, geniet het geestelijk personeel een toelage-wedde gelijk aan 100 % van het minimum der weddeschaal.

Alleen voor de in gemeenschap levende kloosterlingen wordt de toelage-wedde tot 50 % van dit minimum ingekrompen. Het ontwerp breidt deze inkrimping uit tot al de geestelijken zonder onderscheid.

De kwestie van de gelijkstelling van de diploma's komt opnieuw in 't gedrang. Hetzelfde geldt voor het probleem van de ancienniteit der leraars van het bijzonder onderwijs.

Ten slotte werd er niets bepaald om de kwestie der pensioenen te regelen.

Een ander lid verwijt de minderheid dat zij zich uitsluitend op het standpunt van de uitoefening van de vrijheid van onderwijs plaatst, wat in strijd is met de traditionele stelling van de katholieke partij.

Waarom heeft deze het stelsel der toelagen niet vóór 1914 ingevoerd, toen zij alleen aan het bewind was ?

Het betreft hier dus een kwestie van opportuniteit en niet een principiële kwestie.

De stelling van de gesubsidieerde vrijheid is verkeerd : men kan de twee onderwijsgroepen niet op gelijke voet plaatsen.

Het ontwerp is een gewettigde reactie tegen de Harmel-wetten, die met geweld door een toevallige meerderheid werden opgedrongen. Die reactie is gematigd, aangezien aan het vrij onderwijs meer dan een milliard frank meer wordt toegekend dan in 1950.

Een ander lid herinnert de oppositie aan het beginsel van de eerbied voor de wet, dat de huidige meerderheid vier jaar lang heeft nageleefd.

Het komt er voor de oppositie niet op aan de godsdienst en de christelijke beschaving te verdedigen, die niet in het gedrang worden gebracht, maar wel nieuwe toelagen te handhaven en te zoeken.

De meerderheid eerbiedigt de zelfstandigheid van de provinciën en gemeenten, doch de Staat heeft plichten tegenover al de burgers en moet er voor zorgen dat de provinciale en gemeentelijke initiatieven niet in strijd zijn met het algemeen belang van 's Lands financiën.

De katholieken willen bijkomende toelagen voor hun private scholen bekomen en tevens een overwegende positie in het officieel onderwijs, inzonderheid in het lager onderwijs, behouden.

Hij haalt voorbeelden aan van morele dwang tegenover niet-katholieken en wijst er op dat 413 gemeenteklassen door kloosterzusters worden bestuurd; dat men in meer dan 150 gemeenten zich er toe beperkt heeft confessionele scholen aan te nemen, zonder een gemeenteschool op te richten.

Vele katholieke ouders zenden hun kinderen naar de gemeenteschool, zelfs waar er vrije confessionele scholen bestaan.

Il est urgent de mettre un terme à la situation dans laquelle se trouvent les parents non catholiques.

Si les catholiques veulent un enseignement spécial, ils ont pour devoir d'en accepter les charges.

Il est faux de prétendre que le projet rompe le compromis des Belges.

Un membre demande l'ajournement des travaux en raison de la constitution d'une commission de contact établie entre les deux groupes de la majorité, ce qui pourrait entraîner des modifications au projet. Cette proposition est repoussée par 12 voix contre 11.

Un membre pose au Ministre une série de questions. Vous les trouverez en annexe au rapport avec les réponses qui y ont été données.

Pour éviter un trop grand nombre de répétitions, votre rapporteur a reporté à l'examen des articles une série d'observations présentées dans la discussion générale.

**

Le problème de la constitutionnalité et autres questions d'ordre général.

1. Constitutionnalité.

Un membre estime que le projet viole les articles 6 et 17 de la Constitution :

Article 6, parce que :

a) des citoyens sont mis en état d'infériorité en ce qui concerne l'exercice de certaines fonctions publiques;

b) la situation faite aux prêtres constitue une discrimination anti-constitutionnelle;

c) les parents ne sont pas mis sur un pied d'égalité (gratuité).

Article 17, parce que :

a) les écoles doivent être créées en vertu d'une loi alors que le projet confie ce pouvoir au Roi;

b) le projet enlève aux communes et provinces leur autonomie.

Il y est répondu :

Article 6 de la Constitution :

Le subside n'est pas un droit (voir Wigny, *Droit constitutionnel*, t. I et II, p. 367), mais une faculté.

Si l'on subsidie, on peut fixer des règles dont le Parlement est maître :

a) L'Etat a le droit d'imposer des conditions de capacité et de diplômes pour les nominations de professeurs;

b) La situation faite à certains professeurs de l'enseignement libre et notamment aux religieux vivant en communauté a toujours été la même; la délégation P.S.C. qui a pris contact avec le Premier Ministre n'a fait à cet égard aucune objection;

c) La question de la gratuité du minerval a été réglée par voie d'un amendement déposé par le Gouvernement dans le projet. Cette gratuité est la même pour tous les citoyens. On ne pourrait pas la fixer sérieusement suivant les taux de minerval réclamés par chaque institution.

Er moet dringend een eind worden gemaakt aan de toestand waarin de niet-katholieke ouders zich bevinden.

Indien de katholieken een bijzonder onderwijs willen, is het hun plicht de lasten er van te dragen.

Het is verkeerd te beweren dat het ontwerp het « compromis des Belges » verbreekt.

Een lid vraagt dat de werkzaamheden zouden worden verdaagd, wegens de oprichting van een commissie van overleg tussen de twee fracties van de meerderheid, wat aanleiding zou kunnen geven tot wijzigingen in het ontwerp. Dit voorstel wordt met 12 tegen 11 stemmen verworpen.

Een lid stelt aan de Minister een reeks vragen. U vindt ze, met de verstrekte antwoorden, als bijlage tot dit verslag.

Om al te veel herhalingen te vermijden, heeft uw verslaggever een reeks van opmerkingen die bij de algemene beraadslaging werden gemaakt naar de bespreking der artikelen overgebracht.

**

Het vraagstuk van de grondwettelijkheid en andere kwesties van algemene aard.

1. Grondwettelijkheid.

Een lid is van oordeel dat het ontwerp de artikelen 6 en 17 der Grondwet schendt :

Artikel 6, omdat :

a) sommige burgers wat het bekleden van zekere openbare ambten betreft in een minderwaardige positie worden geplaatst;

b) de behandeling der priesters een ongrondwettelijke discriminatie tot stand brengt;

c) de ouders niet op gelijke voet worden geplaatst (kosteloosheid).

Artikel 17, omdat :

a) de scholen krachtens een wet moeten opgericht worden, terwijl het ontwerp deze macht aan de Koning toevertrouwt;

b) het ontwerp aan de gemeenten en provinciën hun zelfstandigheid ontnemt.

Hierop wordt geantwoord :

Artikel 6 der Grondwet :

De toelage is geen recht (zie Wigny, *Droit constitutionnel*, d. I en II, blz. 367), maar een vermogen.

Worden er toelagen verleend, dan kunnen regelen bepaald worden, waarover het Parlement meester is :

a) De Staat heeft het recht voorwaarden inzake bekwaamheid en diploma's op te leggen voor de benoeming van leraars;

b) De behandeling van sommige leraars van het vrij onderwijs, namelijk van de in gemeenschap levende kloosterlingen, is steeds dezelfde geweest en de afvaardiging van de C.V.P., die met de Eerste-Minister contact heeft genomen, heeft daaromtrent geen enkel bezwaar gemaakt;

c) De kwestie van de vrijstelling van het schoolgeld werd bij wijze van amendement in het ontwerp opgenomen. Deze kosteloosheid is dezelfde voor al de burgers. Het ware onmogelijk ze vast te stellen volgens het door elke inrichting gevraagde schoolgeld.

Article 17 de la Constitution :

Un membre développe l'idée qu'il reprendra en détail à la discussion de l'article premier selon laquelle le projet est inconstitutionnel parce que non conforme à l'esprit et à la lettre de notre Constitution.

Non conforme à l'esprit. — Il invoque à cet égard des déclarations de certains constituants — de Brouckère, rapporteur de l'article 17, de Gerlache, du Bus, de l'historien Allard, des rapporteurs des lois de 1835 et 1842.

L'article 17 est une réaction contre le régime hollandais : on se défiait de l'Etat, d'où le texte de cet article.

Afin de permettre aux membres de se faire une idée du régime hollandais, votre rapporteur joint en annexe une étude succincte de ce régime.

En Hollande rien ne pouvait être fait sans l'autorisation préalable et le contrôle de l'Etat. D'où la réaction de la révolution : « L'enseignement est libre ».

Non conforme à la lettre de l'article 17, pour trois raisons :

- a) il accorde au Roi le pouvoir de créer des écoles, pouvoir que possède seul le Parlement;
- b) il ne règle pas l'enseignement public;
- c) il enlève aux provinces et communes leur autonomie.

Il est répondu à cette thèse (a et b) :

- a) que la Constitution ne prévoit que trois principes : la liberté garantie, la répression des délits, l'intervention de la loi pour l'organisation d'un enseignement de l'Etat;
- b) qu'elle n'impose donc pas une loi spéciale pour la création de chaque école dont le programme et le cadre ont été fixés antérieurement;
- c) que l'instruction publique fait actuellement l'objet d'une réglementation connue et admise; en créant des écoles le Gouvernement ne la change en rien; il ne fait qu'augmenter le nombre d'établissements.

Il appartient au Parlement, qui n'en est pas dessaisi par le projet, de modifier cette réglementation s'il l'estimait nécessaire.

d) que le projet constitue précisément la loi que la Constitution exige;

e) que M. Harmel a admis le principe de la constitutionnalité du système préconisé en l'illustrant par avance par ses lois sur l'enseignement normal du 23 juillet 1952, article 4, § 1, et les lois coordonnées sur l'enseignement moyen du 31 décembre 1953, articles 3 et 27;

f) qu'au surplus, le Conseil d'Etat n'a fait aucune objection à cet égard.

Ce que la Constitution a voulu c'est que l'Exécutif ne puisse organiser un système d'enseignement déterminé, servant une politique qui serait en contradiction avec la volonté du Législatif; ceci n'est certes pas le cas du projet, les écoles à créer étant régies par des règlements que personne ne conteste.

La Constitution a donné toute liberté à l'école libre.

Artikel 17 der Grondwet :

Een lid zet zijn opvatting uiteen, waarop hij bij de bespreking van artikel één uitvoerig zal ingaan, volgens welke het ontwerp ongrondwettelijk is en strijdig met de geest en de tekst van onze Grondwet.

Strijdig met de geest. — Wat dit betreft, verwijst hij naar verklaringen van sommige leden der constituanten — de Brouckère, verslaggever over artikel 17, de Gerlache, du Bus, van de historicus Allard, van de verslaggevers der wetten van 1835 en 1842.

Artikel 17 is een reactie tegen het toenmalig Hollands bewind : men stond wantrouwig tegenover de Staat, vandaar de tekst van dit artikel.

Ten einde de leden een overzicht te geven van het Hollands regiem, werd als bijlage een korte studie daaromtrent opgenomen.

In Nederland mocht niets gedaan worden zonder voorafgaande machtiging en controle van de Staat. Dit verklaart de reactie van de revolutie : « Het onderwijs is vrij ».

Strijdig met de tekst van artikel 17, om drie redenen :

- a) aan de Koning wordt de macht toegekend om scholen op te richten, terwijl het Parlement alleen deze macht heeft;
- b) het ontwerp regelt het openbaar onderwijs niet;
- c) het ontnemt aan de provinciën en gemeenten hun zelfstandigheid.

Tegen deze stelling (a en b) wordt aangevoerd :

a) dat de Grondwet slechts drie beginselen vooropstelt : de vrijheid, de bestraffing der wanbedrijven, de tussenkomst van de wet voor de inrichting van een Staatsonderwijs;

b) dat dus geen bijzondere wet vereist is voor de oprichting van elke school, waarvan het programma en het kader vooraf vastgesteld werden;

c) dat voor het openbaar onderwijs thans een gekende en aanvaarde reglementering geldt, waaraan de Regering, door de oprichting van scholen, niets verandert, doch alleen het aantal ervan verhoogt.

Het Parlement is bevoegd — en die bevoegdheid wordt door het ontwerp niet teniet gedaan — om deze reglementering te wijzigen indien het zulks nodig mocht achten.

d) dat het ontwerp juist de door de Grondwet geëiste wet tot stand wil brengen;

e) dat de heer Harmel het beginsel van de grondwettelijkheid van het voorgesteld systeem aanvaard heeft, door het bij voorbaat toe te passen met zijn wetten op het normaalonderwijs (artikel 4, § 1, van 23 Juli 1952) en de samengeordende wetten op het middelbaar onderwijs van 31 December 1953, artikelen 3 en 27;

f) dat bovendien de Raad van State geen enkel bezwaar heeft gemaakt.

De bedoeling van de Grondwet is geweest, te voorkomen dat de Uitvoerende macht een bepaald onderwijsstelsel zou inrichten in dienst van een politiek die strijdig zou zijn met de bedoeling van de wetgever — wat niet het geval is met het ontwerp : de op te richten scholen zijn onderworpen aan reglementen, die door niemand worden betwist.

De Grondwet heeft aan de vrije school volledige vrijheid gegeven

Elle a prévu que l'enseignement public serait donné aux frais de l'Etat — elle n'a rien prévu pour les écoles libres. On pourrait soutenir que les subsides accordés à ceux-ci sont inconstitutionnels. En tout cas ils ne sont pas un droit.

On discute la question de savoir si on doit appliquer aux écoles libres la qualité et la dénomination d'écoles publiques : la question ne paraît pas sérieusement se poser; les Commissions mixtes saisies du problème ont décidé que seules les écoles de l'Etat, des provinces et des communes étaient des écoles publiques — les autres privées.

Les arguments tirés de la législation hollandaise d'avant 1830 ne paraissent guère concluants : toutes les écoles en Hollande à cette époque étaient obligées d'avoir une autorisation préalable et de ce fait apparaissent comme publiques.

Quand en 1829 une loi fut présentée pour ne plus considérer en fait comme privé que le préceptorat, une opposition violente fit retirer le projet. La distinction entre enseignement privé et public existait donc à l'époque.

Si le législateur impose des conditions pour subsidier des écoles — provinces, communes et libres — ces conditions sont indépendantes de la création de celles-ci, qui demeure libre; elles doivent servir uniquement de critère pour les subventions.

L'autonomie des communes et des provinces sera au surplus respectée par les amendements apportés au projet : celles-ci ont toujours, en vertu même de la Constitution, été contrôlées au point de vue financier.

2. Tendances centralisatrice de la législation proposée en contradiction avec le droit public : le pouvoir central acquiesçant une primauté absolue en la matière.

Un membre craint que le pouvoir central s'empare de tout l'enseignement avec les conséquences que pareille politique peut entraîner. Il rappelle les précédents de 1814, 1830, 1879 et 1884.

Le projet risque d'ébranler les finances publiques et de susciter un « Kulturkampf » comme l'a connu l'Allemagne de Bismarck.

Un autre membre insiste sur cette primauté de l'Etat :

a) Celui-ci peut supprimer les subsides;

b) Il a un pouvoir que les communes et provinces n'ont plus;

c) Le terme « impérieux » repris aux articles 9 et 15 permettrait de supprimer des écoles et d'en créer là où le Gouvernement estimerait utile de le faire pour servir son idéologie sans tenir compte de l'esprit des populations locales.

Il est répondu que le projet n'a pas ce caractère.

Le mot « impérieux » inscrit dans la loi ne confère pas à l'Etat un pouvoir : toute création doit servir l'intérêt des parents, de l'enseignement et non devenir une arme de combat pour ou contre une école déterminée.

La plus grande prudence s'impose en l'occurrence : la volonté des parents étant le seul critère qui puisse jouer.

Ze bepaalt dat het openbaar onderwijs op 's Lands kosten gegeven wordt — voor de vrije scholen wordt niets bepaald. Men zou kunnen beweren dat de toelagen die aan deze worden toegekend, ongrondwettelijk zijn. Ze zijn in geen geval een recht.

Daarna bespreekt men de vraag of de vrije scholen de hoedanigheid en de benaming van openbare scholen moeten hebben : de kwestie schijnt niet erg betwist te worden; de Gemengde commissies waarbij deze kwestie aanhangig gemaakt werd, hebben beslist dat alleen de scholen van de Staat, de provinciën en de gemeenten openbare scholen zijn — de andere, bijzondere scholen zijn.

De uit de Hollandse wetgeving vóór 1830 getrokken argumenten schijnen niet zeer overtuigend te zijn : destijds moesten al de scholen in Nederland een voorafgaande machtiging bekomen en aldus schijnen ze openbaar te zijn.

Wanneer in 1829 een wet werd ingediend waarbij in feite slechts het huisonderwijs als particulier onderwijs zou beschouwd worden, moest het ontwerp wegens het sterk verzet ingetrokken worden. Het onderscheid tussen openbaar en vrij onderwijs bestond dus reeds te dien tijde.

Indien de wetgever bepaalde voorwaarden voor de subsidiëring van vrije, gemeentelijke en provinciale scholen oplegt, dan zijn deze voorwaarden onafhankelijk van de oprichting ervan, die vrij blijft; ze dienen slechts als criterium voor de toelagen.

De zelfstandigheid der gemeenten en provinciën zal bovendien geëerbiedigd worden ingevolge de amendementen op het ontwerp : deze hebben steeds, krachtens de Grondwet zelf, onder financiële controle gestaan.

2. Centraliserende strekking van de voorgestelde wetgeving, in strijd met het publiek recht : aan de centrale macht wordt terzake een absolute voorrang verleend.

Een lid vreest dat de centrale macht zich meester zou maken van heel het onderwijs, met de gevolgen welke dergelijke politiek kan medebrengen. Hij wijst op de precedentes van 1814, 1830, 1879 en 1884.

Het ontwerp dreigt de openbare financiën te ontwrichten, en een « Kulturkampf » in het leven te roepen zoals in het Duitsland van Bismarck.

Een ander lid legt de nadruk op deze voorrang van de Staat :

a) De Staat kan de toelagen afschaffen;

b) Hij bezit een macht waarover provinciën en gemeenten niet meer beschikken;

c) De term « dwingend », die voorkomt in de artikelen 9 en 15, zou de mogelijkheid scheppen om scholen af te schaffen en er op te richten overal waar de Regering zulks nuttig acht ten dienste van haar ideologie, zonder rekening te houden met de geest van de plaatselijke bevolking.

Er wordt geantwoord dat het ontwerp niet dit karakter heeft.

Het woord « dwingend », opgenomen in de wet, schenkt aan de Staat geen macht : het werd eenvoudig ingelast om zekere subsidiëeringscriteria nader te omschrijven : elke oprichting moet het belang van de ouders, van het onderwijs dienen; zij mag geen strijdmiddel worden voor of tegen een bepaalde school.

De grootste omzichtigheid is in dit opzicht geboden : de wil van de ouders moet het enige geldende criterium blijven.

Le Gouvernement, au surplus, n'a pas les moyens financiers pour instituer un enseignement généralisé dans tout le pays : il est de plus contrôlé et surveillé par le Parlement, seul maître des crédits nécessaires à ces créations.

3. Caractère anti-national du projet.

Un membre regrette que le Gouvernement ait abandonné la notion d'enseignement national qui résulte pour lui de l'existence des deux branches de l'enseignement. Il rompt ainsi avec le compromis des Belges qui a inspiré le législateur de 1842 et a servi de base à la législation sur l'instruction obligatoire après 1918.

Il est répondu que l'école officielle est nationale, organisée pour être rendue acceptable par tous les citoyens et que l'enseignement libre est un enseignement indépendant, qui a toute liberté et doit la conserver. Il ne faudrait cependant pas en déduire que ce dernier n'a pas un caractère national.

Un membre constate qu'avant 1914 on ne donnait aucun subside : la situation n'était cependant considérée anti-nationale par personne.

4. Rupture avec les traditions nationales.

Un membre estime :

1° que l'autonomie provinciale et communale est entravée par le projet;

2° qu'il supprime de plus l'élément éducateur précieux que constitue dans les communes rurales une multiplicité de fonctions utiles pour associer de nombreux citoyens à la vie de la nation.

Un autre membre estime que le projet tend à bouleverser toute notre législation scolaire sous prétexte que le développement de l'enseignement officiel serait inférieur à ce qu'il est.

A ce moment un membre interrompt et fait remarquer que s'il en était ainsi ce serait la faute des communautés non catholiques de n'avoir pas fait leur devoir à cet égard.

Le membre poursuit : les articles 1 à 3 modifient les traditions historiques en la matière qui réservaient :

- aux communes : l'enseignement primaire et froebel;
- aux provinces et communes : l'enseignement technique;
- à l'Etat : l'enseignement moyen.

C'est la critique fondamentale de l'opposition.

Il reprend les arguments déjà exposés par lui et en conclut que tout sera bouleversé alors que de 1950 à 1954 tout avait été maintenu, exception faite pour les commissions mixtes.

Réponse : Le projet n'a d'autre portée que de mieux organiser notre régime d'enseignement quant à sa valeur, par les garanties qui y sont prévues et d'assurer à tous les Belges le libre choix d'une école — ce qui n'est pas le cas actuellement pour les partisans d'un enseignement non confessionnel.

5. Caractère anti-familial du projet.

Un membre souligne que la liberté n'existera plus que pour les gens aisés; les autres auront à choisir entre leurs intérêts financiers et l'avenir de leurs enfants.

De Regering beschikt bovendien niet over de nodige geldmiddelen om over heel het land een veralgemeend onderwijs in te richten : zij staat verder onder het toezicht en de controle van het Parlement, dat oppermachtig beslist over de kredieten, die voor die oprichtingen vereist zijn.

3. Anti-nationaal karakter van het ontwerp.

Een lid betreurt dat de Regering heeft afgezien van het begrip « nationaal onderwijs », dat volgens hem uit het bestaan van de twee onderwijsgroepen voortvloeit. Zij verbreekt aldus het « compromis des Belges », waardoor de wetgever zich in 1842 heeft laten leiden, en dat tot grondslag heeft gediend voor de wetgeving op de leerplicht na 1918.

Er wordt geantwoord dat het openbaar onderwijs nationaal is, en zodanig ingericht dat het door al de burgers kan worden aanvaard, en dat het vrij onderwijs een onafhankelijk onderwijs is, dat alle vrijheid heeft en die ook moet behouden. Daaruit dient echter niet afgeleid, dat dit onderwijs geen nationaal karakter heeft.

Een lid stelt vast dat vóór 1914 geen enkele toelage werd verleend : die toestand werd nochtans door niemand als anti-nationaal beschouwd.

4. Miskennen van de nationale tradities.

Een lid is van oordeel :

1° dat het ontwerp afbreuk doet aan de provinciale en gemeentelijke zelfstandigheid;

2° dat het bovendien de kostbare opvoedende factor wegneemt, die voor de landelijke gemeenten besloten ligt in een veelvuldigheid van nuttige functies om talrijke burgers te betrekken bij het leven der natie.

Een ander lid oordeelt dat het ontwerp onze gehele schoolwetgeving 't onderste boven keert, onder voorwendsel dat het openbaar onderwijs niet tot die graad van ontwikkeling is gekomen, die het in feite wel heeft bereikt.

Een commissielid valt spreker in de rede en merkt op dat indien dit waar was, het de schuld zou zijn van de niet-katholieke gemeenschappen, omdat zij in dit opzicht hun plicht niet zouden hebben gedaan.

Het commissielid zegt verder dat de artikelen 1 tot 3 de historische tradities terzake wijzigen, welke :

- aan de gemeenten : het lager en kleuteronderwijs;
- aan de provinciën en gemeenten : het technisch onderwijs;
- aan de Staat : het middelbaar onderwijs voorbehielden.

Dit zijn de voornaamste bezwaren van de oppositie.

Hij haalt opnieuw de argumenten aan welke hij reeds heeft uiteengezet en besluit met te zeggen dat alles 't onderste boven zal gekeerd worden, terwijl van 1950 tot 1954 alles werd behouden — uitgezonderd wat de gemengde commissies betreft.

Antwoord : Het ontwerp heeft geen ander oogmerk dan ons onderwijsstelsel beter in te richten, wat zijn waarde betreft, dank zij de daarin voorkomende waarborgen, en aan al de Belgen de vrije keuze van een school te verzekeren — wat thans niet het geval is voor de voorstanders van een niet-confessioneel onderwijs.

5. Anti-familiaal karakter van het ontwerp.

Een commissielid wijst er op dat de vrijheid slechts nog voor de vermogende lieden zal bestaan, de andere zullen moeten kiezen tussen hun financiële belangen en de toekomst van hun kinderen.

Certains membres objectent : qu'en était-il avant 1914 ? Avant 1950 ? Et cependant la situation a été acceptée par tous les Gouvernements qui se sont succédés.

6. Caractère anti-démocratique du projet.

Un membre estime que le projet fait pression sur la conscience des parents en créant des difficultés d'ordre financier aux parents qui préfèrent l'enseignement libre à l'enseignement officiel.

Même réponse qu'au 5.

Le Gouvernement par amendement a introduit pour les années du cycle secondaire correspondant à l'obligation scolaire, un système de gratuité pour tous les Belges se trouvant dans une situation financière déterminée.

7. Caractère laïc et antichrétien du projet.

Un membre déclare que ce caractère résulte de la défiance du projet à l'égard de l'enseignement catholique, illustrée par les mesures envisagées pour la délivrance des diplômes, leur valorisation, l'examen devant un jury spécial imposé aux élèves des écoles normales libres.

Le but est de miner les bases de la civilisation chrétienne dans le pays.

Il n'en est pas question, est-il répondu.

Les garanties imposées par le projet répondent à des besoins de contrôle justifié qu'on ne peut raisonnablement pas critiquer. De plus, l'enseignement de la religion conserve une place de choix dans l'enseignement de l'Etat.

8. Les subsides devraient s'étendre aux frais de fonctionnement des écoles.

Le Ministre répond qu'on a voulu pour des raisons financières réduire de 500 millions de francs l'ensemble des sommes allouées : c'est la raison de la modification intervenue au régime en vigueur.

9. Le projet contient à tort des prescriptions pour l'enseignement primaire.

Le Ministre estime qu'il fallait préciser le droit de l'Etat de créer des écoles dans tous les domaines pour garantir une liberté complète à tous les parents croyants ou non. Cette loi n'existait pas : il fallait la créer.

10. La situation morale de l'enseignement libre est diminuée par le projet.

Un membre déclare que cette diminution résulte de ce que :

a) au lieu de deux catégories d'enseignement, on en a créé trois;

b) on enlève à l'enseignement libre le droit de décerner en toute autonomie des diplômes ayant valeur légale, par le fait qu'il cesse d'être agréé;

c) on supprime la parité dans les jurys;

d) on oblige les élèves des écoles normales libres à passer devant un jury spécial alors qu'on permet aux communes et provinces de délivrer des diplômes légaux dans leurs écoles;

Sommige leden voeren hier tegen aan : welke was de toestand vóór 1914 ? Vóór 1950 ? En nochtans werd de toestand aanvaard door al de opeenvolgende Regeringen.

6. Antidemocratisch karakter van het ontwerp.

Een commissielid is van mening dat het ontwerp druk uitoefent op het geweten van de ouders door moeilijkheden van financiële aard te scheppen voor de ouders die het vrij onderwijs verkiezen boven het openbaar onderwijs.

Zelfde antwoord als op 5.

Door een amendement heeft de Regering voor de jaren van de secundaire cyclus die overeenstemmen met de leerplicht, een stelsel van kosteloosheid ingevoerd, ten gunste van al de Belgen die in een bepaalde geldelijke toestand verkeren.

7. Wereldlijk en antichristelijk karakter van het ontwerp.

Een lid zegt dat dit karakter blijkt uit het wantrouwen van het ontwerp ten opzichte van het katholiek onderwijs — wat tot uiting komt door de voorgenomen maatregelen in verband met de uitreiking der diploma's, hun geldigverklaring en het examen voor een bijzondere examencommissie, opgelegd aan de leerlingen der vrije normaalscholen.

Het doel is de grondslagen der christelijke beschaving in het land te ondermijnen.

Daar is geen sprake van, wordt hierop geantwoord.

De waarborgen welke door het ontwerp opgelegd worden, beantwoorden aan gerechtvaardigde controlebehoeften, waarop redelijkerwijze geen aanmerkingen kunnen gemaakt worden. Het godsdienstonderwijs blijft overigens een eerste plaats innemen in het Rijksonderwijs.

8. De toelagen zouden de werkingskosten der scholen moeten omvatten.

De Minister antwoordt dat men, om redenen van financiële aard, een vermindering met 500 miljoen frank heeft willen toepassen op het geheel der toegekende bedragen : ziedaar de reden van de wijziging van de bestaande regeling.

9. Ten onrechte bevat het ontwerp voorschriften voor het lager onderwijs.

Naar het oordeel van de Minister moest een nadere omschrijving worden gegeven van het recht van de Staat tot het oprichten van scholen op alle gebieden, ten einde volledige vrijheid te waarborgen voor al de ouders, zij wezen al dan niet godsdienstig. Die wet bestond niet : men moest ze in het leven roepen.

10. Het ontwerp brengt het vrij onderwijs in een zedelijk minderwaardige positie.

Een ander lid zegt dat deze achteruitstelling hieruit voortspuit dat :

a) men drie in plaats van twee groepen van onderwijs heeft ingericht;

b) men het vrij onderwijs het recht ontnemt in volle vrijheid diploma's met wettelijke waarde uit te reiken, doordat dit recht niet langer wordt erkend;

c) men de gelijkstelling in de examencommissies afschaft;

d) men de leerlingen der vrije normaalscholen verplicht vóór een bijzondere examencommissie te verschijnen, terwijl de gemeenten en provinciën in hun scholen wettelijke diploma's mogen uitreiken;

e) on enlève à l'école libre le droit de contrôle sur son personnel.

La plupart de ces questions ayant fait l'objet d'amendements du Gouvernement, seront examinées dans la suite du rapport, à l'occasion de la discussion des articles.

11. *On impose à l'enseignement libre un statut matériel qui tend à lui rendre l'existence impossible à un moment où l'enseignement complémentaire va demander un gros effort aux établissements scolaires.*

Des membres exposent :

a) le projet supprime la gratuité scolaire pour l'enseignement libre;

b) institue une insécurité pour les traitements;

c) ne tient pas compte des mérites patriotiques et des services rendus par le personnel dans un établissement de l'Etat;

d) une catégorie de prêtres voient leurs traitements réduits de 50 %;

e) on ne prévoit rien pour les pensions et pour l'ancienneté des professeurs;

f) on contrôle les livres;

g) l'assimilation des diplômés pour enseigner, prévue par les lois antérieures est supprimée;

h) l'adoption du projet obligera l'enseignement catholique à « mendier » pour survivre ou à fermer ses portes;

i) on interdit à l'avenir aux provinces et communes de subsidier des écoles libres.

Il y a été répondu déjà dans l'exposé qui précède : il le sera davantage à l'occasion de la discussion des articles.

**

Le problème de l'agrégation.

Le projet supprimait dans les lois organiques de l'enseignement normal (art. 4, al. 2, et art. 5) et de l'enseignement technique (art. 34 à 38) tout ce qui concerne l'agrégation des établissements créés par les provinces, les communes et les particuliers.

Divers membres se sont élevés contre cette suppression.

Un membre résume la question comme suit : à quoi correspond la notion d'agrégation, distincte de la subvention ?

L'agrégation confère le droit de délivrer des diplômes ou titres protégés par la loi et la reconnaissance de ces diplômes : c'est une appréciation par le Pouvoir de la valeur des études suivies dans un établissement déterminé.

Elle a pour effet de donner à ceux-ci une valeur officielle — valeur égale à celle des diplômes délivrés par les jurys centraux et par les établissements de l'Etat.

Elle n'existe que pour l'enseignement normal et technique. Dans l'enseignement moyen l'homologation des diplômes la remplace.

Les raisons de distinguer l'agrégation du subventionnement sont évidentes : telle école peut atteindre un très haut niveau d'études et ne pas répondre aux conditions exigées par la loi pour être subventionnée.

e) men de vrije school het recht van toezicht op haar personeel ontnemt.

De meeste van die punten die het voorwerp uitmaken van amendementen van de Regering, zullen verder in het verslag bij de bespreking der artikelen worden behandeld.

11. *Men legt het vrij onderwijs een materieel statuut op, waardoor het onmogelijk verder in leven kan blijven, juist nu dat het voortgezet onderwijs van de onderwijsinrichtingen een grote krachtsinspanning zal eisen.*

Sommige leden betogen dat het ontwerp :

a) de kosteloosheid voor het vrij onderwijs afschaft;

b) onzekerheid schept voor de wedden;

c) geen rekening houdt met de vaderlandslievende verdiensten en de door het personeel in een Rijksinrichting bewezen diensten;

d) de wedden van een reeks geestelijken met 50 % vermindert;

e) geen voorzieningen bevat voor de pensioenen en de ancienniteit van de leraars;

f) controle op de boeken invoert;

g) de gelijkstelling van de onderwijsdiploma's, bepaald bij de vorige wetten, afschaft;

h) indien het wordt aangenomen, het katholiek onderwijs zal verplicht zijn te « bedelen » om voort te bestaan of wel zijn deuren te sluiten;

i) aan de provinciën en gemeenten verbiedt voortaan vrije scholen te subsidiëren.

Daarop werd reeds geantwoord in de voorafgaande uiteenzetting; bij de bespreking der artikelen zal hierop verder worden ingegaan.

**

Het vraagstuk van de erkenning.

In de wetten tot regeling van het normaalonderwijs (art. 4, lid 2, en art. 5) en het technisch onderwijs (art. 34 tot 38) schaft het ontwerp alles af wat betrekking heeft op de erkenning van de door de provinciën, de gemeenten en de particulieren opgerichte scholen.

Verscheidende leden kwamen op tegen deze afschaffing.

Eén hunner vat de kwestie als volgt samen : waaraan beantwoordt het begrip erkenning, onderscheiden van de toelage ?

De erkenning geeft het recht om diploma's of door de wet beschermde titels uit te reiken en die diploma's te erkennen : het is de beoordeling, door de overheid, van de waarde van de studiën gedaan in een bepaalde inrichting.

Het gevolg van die erkenning is dat deze diploma's een officiële waarde krijgen, zodat zij in waarde gelijk zijn aan de door de centrale examencommissie en door de Rijksinrichtingen uitgereikte diploma's.

Die erkenning bestaat enkel voor het normaal- en het technisch onderwijs. In het middelbaar onderwijs wordt ze vervangen door de homologatie van de diploma's.

De redenen waarom een onderscheid wordt gemaakt tussen erkenning en subsidiëring liggen voor de hand : een bepaalde school kan een zeer hoog studiepeil bereiken en toch niet beantwoorden aan de eisen, die de wet stelt om toelagen te bekomen.

Sans agréation, les élèves doivent conquérir leurs diplômes au jury central — handicap pour l'école et défiance de la part des parents qui savent que le risque d'échec est plus grand devant ce jury que devant les professeurs de l'école.

Les commissaires examinent ensuite les effets de la loi.

Pour les établissements provinciaux et communaux : la perte de la subvention entraîne celle de l'agréation.

Il semble toutefois qu'ils restent soumis à une exigence d'agréation encore que les textes relatifs à l'agréation disparaissent de la loi organique de l'enseignement normal et technique.

Pour les établissements privés :

Les écoles normales — plus d'agréation requise — elles perdent le droit de délivrer des diplômes — mesure d'ostracisme prise contre elles seulement (art. 16).

Pour les écoles techniques :

a) aucune école technique ou école technique normale ne peut plus délivrer de diplômes (art. 16);

b) qu'advient-il des catégories suivantes :

- 1° écoles d'auxiliaires et d'assistantes sociales;
- 2° écoles d'infirmières;
- 3° instituts supérieurs de commerce;
- 4° délivrance du grade d'ingénieur-technicien;
- 5° écoles d'architecture.

En perdant les subventions, elles perdent le droit de délivrer des diplômes.

Le Ministre admet que le problème de l'agréation est intéressant. Il promet de l'examiner.

La Chambre prendra connaissance de la solution y apportée par l'article 45 introduit ultérieurement par le Ministre dans le projet.

**

Réponses du Ministre.

Le Ministre, dans sa réponse aux orateurs de l'opposition, affirme d'abord que le projet reste dans la ligne des déclarations faites au nom du Gouvernement en matière d'enseignement.

Le Gouvernement se place au point de vue des faits, ce qui exclut la thèse du pluralisme absolu, parce qu'il n'existe pas à côté d'une communauté religieuse catholique d'autres communautés numériquement importantes en Belgique, à moins qu'on entende par là des communautés politiques.

L'Etat reconnaît le fait respectable de l'enseignement catholique libre, mais les pouvoirs publics ont de leur côté le devoir de créer à tous les degrés un enseignement qui soit accessible à tous. L'Etat représenté par le Gouvernement doit examiner la situation et se demander s'il fait son devoir, et s'il est présent partout où il doit l'être. Or, il est un fait que le réseau de l'enseignement de l'Etat est largement insuffisant.

La disproportion dans certains secteurs soit du point de vue du nombre d'établissements dans les secteurs moyen, normal et technique, soit du point de vue du nombre des élèves, ne s'explique pas exclusivement par le résultat du libre choix des pères de famille. Le succès qu'ont connu les 64 nouvelles écoles moyennes créées de 1945 à 1954 et qui totalisent en ce moment $\pm 25,000$ élèves, en est l'éloquente démonstration.

Il est incontestable aussi qu'au cours des années 1950-1954 le rythme de développement de l'enseignement officiel a été ralenti.

Zonder erkenning, moeten de leerlingen hun diploma vóór een centrale examencommissie behalen — handicap voor de school en wantrouwen bij de ouders, die weten dat het gevaar voor mislukking groter is vóór die examencommissie dan vóór de leraars der school.

Vervolgens onderzoeken de leden de gevolgen van de wet.

Voor de provinciale en gemeentelijke inrichtingen brengt het verlies van de toelage dit van de erkenning mede.

Toch schijnen zij aan een eis inzake erkenning onderworpen te blijven, al verdwijnen de teksten betreffende de erkenning uit de wet tot regeling van het normaal- en het technisch onderwijs.

Voor de bijzondere inrichtingen :

De normaalscholen — geen erkenning meer vereist — verliezen het recht om diploma's uit te reiken. Deze uitsluitingsmaatregel treft enkel deze scholen (art. 16).

Wat de technische scholen betreft :

a) mag geen enkele technische school of technische normaalschool nog diploma's uitreiken (art. 16);

b) wat wordt er van volgende categorieën :

- 1° scholen voor maatschappelijke helpers en assistenten;
- 2° scholen voor verpleegsters;
- 3° hogere handelsscholen;
- 4° toekennen van de graad van technisch ingenieur;
- 5° scholen voor architectuur.

Door de toelagen te verliezen, verliezen ze meteen het recht om diploma's uit te reiken.

De Minister geeft toe dat het vraagstuk van de erkenning belangrijk is. Hij belooft het opnieuw te onderzoeken.

De Kamer zal zien welke oplossing daaraan gegeven wordt door artikel 45, dat de Minister achteraf in het ontwerp heeft ingevoegd.

**

Antwoorden van de Minister.

In zijn antwoord op de woordvoersers van de oppositie zegt de Minister vooreerst, dat het ontwerp niet afwijkt van de verklaringen die namens de Regering inzake onderwijs werden afgelegd.

De Regering plaatst zich op het standpunt van de feiten, wat de stelling van volstrekt pluralisme uitsluit, omdat er naast een katholieke godsdienstgemeenschap geen andere numeriek belangrijke gemeenschappen in België bestaan, tenzij hieronder politieke gemeenschappen worden verstaan.

De Staat erkent het eerbiedwaardig feit van het vrij katholiek onderwijs, doch de openbare besturen hebben van hun kant de plicht in al de graden een onderwijs in te richten dat voor allen toegankelijk is. De Staat, vertegenwoordigd door de Regering, moet de toestand onderzoeken en zich afvragen of hij zijn plicht vervult en of hij aanwezig is overal waar dit behoort. Nu, het is een feit dat 's Rijks onderwijsnet uiterst ontoereikend is.

De wanverhouding in sommige sectoren, hetzij van het standpunt uit van het aantal onderwijsinrichtingen in de middelbare, normale en technische sectoren, hetzij in het opzicht van het aantal leerlingen kan niet uitsluitend worden verklaard als een gevolg van de vrije keuze van de huisvaders. De bijval geogst door de 64 nieuwe middelbare scholen die van 1945 tot 1954 opgericht werden en die thans $\pm 25,000$ leerlingen tellen, is er het sprekend bewijs van.

Het is eveneens onbetwistbaar dat het uitbreidings tempo van het officieel onderwijs tijdens de jaren 1950-1954 werd geremd.

Le Gouvernement a donc abouti à la constatation que l'Etat n'avait pas fait tout son devoir et qu'il faut faire un effort pour regagner le temps perdu. C'est cette préoccupation qui a inspiré le présent projet.

Les trois premiers articles que l'opposition attaque avec tant de vigueur sont nécessaires parce que le droit pour l'Etat de créer son enseignement demeure toujours contesté.

Le Législateur est-il tenu de respecter certaines formes pour manifester son intention de donner à l'Etat le droit d'organiser un enseignement ?

La réponse ne fait pas de doute, elle est négative.

Le Législateur peut s'exprimer comme il l'entend, même par une loi budgétaire, et à cet égard, l'arrêt du Conseil d'Etat en date du 14 juillet 1954, intervenu sur un recours de la ville d'Enghien contre l'Etat belge, est plein d'enseignements.

En voici les deux principaux attendus :

« Considérant que la requérante conteste la validité des arrêts du Régent des 6 mars 1948 et 1er mars 1949, parce que ces arrêts ne trouveraient aucun appui dans une loi organique en vertu de laquelle l'Etat serait chargé de créer un enseignement froebelien; que ces arrêts seraient pris en contravention des dispositions de l'article 17, alinéa 2, de la Constitution, aux termes duquel : « L'instruction » publique donnée aux frais de l'Etat est également réglée » par la loi ».

» Considérant que lorsque le Pouvoir législatif a exercé les prérogatives qui lui sont conférées par la Constitution, par le vote des lois, il n'appartient pas au Conseil d'Etat — lorsque la volonté du Législateur apparaît clairement et n'est pas susceptible d'interprétation — d'exercer son contrôle sur la forme de la loi que le pouvoir législatif a choisie pour exprimer sa volonté; que les dispositions prises par les arrêts du Régent des 6 mars 1948 et 1er mars 1949 sont conformes à la volonté légalement exprimée par le Pouvoir législatif; que la demande d'annulation des mesures d'exécution qui en dépendent n'est pas fondée. »

Dans le chapitre I du présent projet de loi, le Législateur ne fait autre chose qu'exprimer clairement sa volonté de donner à l'Etat le pouvoir d'organiser un enseignement gardien, un enseignement primaire, un enseignement secondaire, un enseignement normal et un enseignement technique du degré supérieur.

Le Ministre est disposé à revoir sa formule sur la Chambre contentieuse; quant à la réduction des subsides, leur montant global tient compte de l'accroissement de la population scolaire et du phénomène de la démocratisation de l'enseignement moyen.

Enfin, le Ministre qualifie de « caricature » du projet, l'affirmation selon laquelle les textes proposés tendraient à bouleverser le système organique de l'enseignement officiel. L'Etat n'a nullement l'intention de créer systématiquement partout des écoles en face des écoles communales, voire des écoles libres.

Les provinces et communes gardent leur entière liberté; il suffit de lire à cet égard l'intitulé du projet.

Mais les provinces et les communes d'une part, l'initiative privée d'autre part, font appel aux subsides de l'Etat. Il s'agit de trouver une commune et juste mesure.

De Regering is dus tot de vaststelling gekomen dat de Staat zijn plicht niet volkomen heeft vervuld en dat er een inspanning dient gedaan om de verloren tijd in te halen. Het is dit streven dat ten grondslag ligt van dit wetsontwerp.

De eerste drie artikelen die door de oppositie zo hardnekkig bekampt worden, zijn nodig omdat het recht voor de Staat, zijn eigen onderwijs in te richten, steeds betwist wordt.

Is de Wetgever aan zekere vormen gebonden om zijn wil te laten blijken, aan de Staat het recht tot inrichting van onderwijs te verlenen ?

Het antwoord lijkt geen twijfel, het luidt ontkennend.

De Wetgever mag zich uitdrukken zoals hij het verkiest zelfs door middel van een begrotingswet, en in dit opzicht is een arrest van de Raad van State van 14 Juli 1954, ingevolge een vordering van de stad Edingen tegen de Belgische Staat, zeer leerrijk.

Ziehier de twee voornaamste overwegingen van het arrest :

« Overwegende dat verzoekster de geldigheid der besluiten van de Regent van 6 Maart 1948 en 1 Maart 1949 betwist, omdat aan die besluiten geen organieke wet ten grondslag ligt, die de Staat gelast een froebelonderwijs in te richten; dat die besluiten in strijd zouden zijn met het bepaalde in artikel 17, tweede lid, van de Grondwet, luidens hetwelk « het openbaar onderwijs, op 's Lands kosten » gegeven, eveneens bij de wet geregeld wordt ».

» Overwegende dat, wanneer de Wetgevende Macht de haar door de Grondwet toegekende prerogatieven door het goedkeuren van wetten uitoefent, de Raad van State — voor zover de wil van de Wetgever duidelijk is en niet vatbaar voor interpretatie —, geen controle heeft te oefenen op de vorm van de wet, waarin de wetgevende macht haar wil tot uitdrukking heeft gebracht; dat de door de besluiten van de Regent van 6 Maart 1948 en 1 Maart 1949 getroffen beschikkingen overeenstemmen met de wil door de Wetgevende Macht in de wet uitgedrukt; dat de vraag om vernietiging van de daarbij gaande uitvoeringsmaatregelen niet is gegrond ... »

In hoofdstuk I van dit wetsontwerp geeft de Wetgever alleenlijk duidelijk zijn wil te kennen om aan te Staat de macht te geven tot inrichting van kleuteronderwijs, lager onderwijs, secundair onderwijs, normaonderwijs en technisch onderwijs van de hogere graad.

De Minister verklaart zich bereid om zijn formule in zake de geschillenraad te herzien; wat de vermindering der subsidiën betreft, hun globaal bedrag houdt rekening met de aangroei der schoolbevolking en met het verschijnen der democratisering van het middelbaar onderwijs.

Ten slotte noemt de Minister het een « caricatuur » van het ontwerp, te beweren dat de voorgestelde teksten er zouden toe strekken het stelsel tot inrichting van het openbaar onderwijs 't onderste boven te keren. Het ligt geenszins in de bedoeling van de Staat overal stelselmatig scholen op te richten waar er gemeentescholen, ja zelfs vrije scholen zijn.

De provinciën en gemeenten behouden hun volledige vrijheid; in dit opzicht volstaat het de titel van het ontwerp te lezen.

Maar provinciën en gemeenten, enerzijds, het privaats initiatief, anderzijds, doen een beroep op Rijkssubsidiën. Het is zaak een gemeenschappelijke en juiste maat te vinden.

C. — INTITULE DU PROJET ET DE DIFFERENTS CHAPITRES.

Le Gouvernement propose d'intituler le projet comme suit :

« *Projet de loi fixant des règles d'organisation de l'enseignement de l'Etat, des provinces et des communes, et de subvention par l'Etat, d'établissements d'enseignement moyen, normal et technique.* »

Adopté par 12 voix contre 10.

Au chapitre I.

M. du Bus de Warnaffe propose de modifier le texte et de le remplacer par :

« *Du rôle de l'Etat et de son enseignement.* »

L'amendement est rejeté et l'intitulé du chapitre I : « *De l'enseignement de l'Etat* » est adopté par 12 voix contre 10.

Au chapitre II.

Le Gouvernement propose de diviser ce chapitre en deux parties :

Chapitre II : *Des établissements d'enseignement organisés par les provinces et les communes;*

Chapitre III : *Des établissements organisés par les personnes privées.*

M. Gilson propose de supprimer à l'intitulé du chapitre II les mots : « *organisés par les provinces et les communes* ».

Rejeté par 12 voix contre 10.

Il propose d'ajouter après le mot « *secondaires* », les mots « *et agréés* ».

Rejeté par 12 voix contre 10.

L'amendement du Gouvernement est admis par 12 voix contre 10. Suite à cette décision, la numérotation des chapitres du projet sera modifiée : le chapitre II devient le chapitre III et ainsi de suite.

D. — EXAMEN DES ARTICLES. ET DES AMENDEMENTS.

CHAPITRE PREMIER.

De l'enseignement de l'Etat.

Art. 1 à 3.

Discussion générale.

Les articles 1 à 3 font l'objet d'une seule discussion.

Un commissaire défend ses amendements aux articles 1, 2 et 3. Il dénonce la conception énoncée dans l'exposé des motifs et traduite dans l'article premier. Soutenir que l'Etat a le devoir d'organiser l'enseignement à tous les degrés, et décréter ainsi l'extension des pouvoirs de l'Etat, va à l'encontre de l'esprit de l'article 17 de la Constitution. Le commissaire cite à l'appui de sa thèse une série de constituants, le rapport de la section centrale sur la loi de l'enseignement supérieur (1835), l'opinion d'Ernest Allard (*L'Etat*

C. — TITEL VAN HET ONTWERP EN VAN VERSCHILLENDE HOOFDSTUKKEN.

De Regering stelt voor de titel van het ontwerp te wijzigen als volgt :

« *Wetsontwerp houdende regelen inzake inrichting van het onderwijs van de Staat, de provinciën en de gemeenten en subsidiëring door de Staat van inrichtingen voor middelbaar, normaal- en technisch onderwijs.* »

Aangenomen met 12 tegen 10 stemmen.

Hoofdstuk I.

De heer du Bus de Warnaffe stelt voor de tekst te vervangen door wat volgt :

« *De rol van de Staat en van zijn onderwijs.* »

Dit amendement wordt verworpen en de titel van hoofdstuk I : « *Rijksonderwijs* » met 12 tegen 10 stemmen aangenomen.

Hoofdstuk II.

De Regering stelt voor dit hoofdstuk in tweeën te splitsen :

Hoofdstuk II : *Onderwijsinrichtingen tot stand gebracht door de provinciën en de gemeenten;*

Hoofdstuk III : *Inrichtingen tot stand gebracht door private personen.*

De heer Gilson stelt voor in de titel van hoofdstuk II de woorden : « *tot stand gebracht door de provinciën en de gemeenten* » *weg te laten.*

Verworpen met 12 tegen 10 stemmen.

Hij stelt voor na het woord « *secundaire* » de woorden « *en erkende* » toe te voegen.

Verworpen met 12 tegen 10 stemmen.

Het amendement van de Regering wordt met 12 tegen 10 stemmen aangenomen. Ingevolge die beslissing, wordt de nummering van de hoofdstukken van het ontwerp gewijzigd : hoofdstuk II wordt hoofdstuk III, en zo voort.

D. — BESPREKING DER ARTIKELEN EN AMENDEMENTEN.

EERSTE HOOFDSTUK.

Rijksonderwijs.

Art. 1 tot 3.

Algemene beraadslaging.

De artikelen 1 tot 3 maken het voorwerp uit van één enkele bespreking.

Een commissielid verdedigt zijn amendementen op de artikelen 1, 2 en 3. Hij stelt de opvatting aan de kaak die in de memorie van toelichting wordt uitgesproken en in het eerste artikel tot uiting komt. Beweren dat het de plicht van de Staat is het onderwijs in al de graden in te richten en aldus de uitbreiding van de machten van de Staat te verkondigen, druist in tegen de geest van artikel 17 der Grondwet. Hetzelfde lid staft zijn stelling aan de hand van een reeks grondwetgevers, van het verslag van de middenafdeling

et l'Eglise, p. 156) : « Ce serait une erreur grave de conclure de la disposition constitutionnelle que nos institutions doivent réserver une place à l'enseignement public par l'Etat; rien de semblable ne résulte de l'article 17 et il ne faut y voir qu'une mesure de défiance prise par le Congrès à l'égard de cet enseignement ». Il résulte de ces témoignages qu'il est contraire à l'esprit de la Constitution d'invoquer un devoir qui serait prescrit à l'Etat.

C'est une erreur aussi de limiter la qualification d'instruction « publique » à celle donnée dans les seuls établissements de l'Etat ou des pouvoirs subordonnés. La loi batave du 3 avril 1806 considérait comme publique toute école d'initiative libre et subventionnée; le projet de loi de 1829 prévoyait que l'instruction publique pouvait être donnée dans des établissements érigés par des particuliers. « La preuve qu'il en est bien ainsi, écrit Orban (*Droit constitutionnel*, II, 485), que l'enseignement libre visé au premier alinéa de l'article 17 comprend les écoles libres publiques, c'est que le projet Forgeur proposait d'interdire le préceptorat — l'enseignement libre privé — et de ne garantir que la liberté des écoles libres publiques. »

Dans ses articles 2 et 3 le projet viole la lettre de la Constitution, aux termes de laquelle l'instruction publique donnée aux frais de l'Etat est « réglée par la loi ». Le projet ne règle rien quant aux conditions dans lesquelles l'Etat peut créer ou maintenir des écoles. Il accorde à l'Exécutif des pouvoirs spéciaux en une matière où la délégation est formellement exclue par la Constitution. Il supprime la compétence du Pouvoir législatif, qui avait été voulu « par mesure de précaution contre l'arbitraire gouvernemental » (Bauwens, *Code de l'enseignement primaire*, 12e édit., p. 7).

Le même membre affirme ensuite que quel que soit le qualificatif par lequel on le désigne — neutre, laïc, scientifique, etc. — l'enseignement « objectif » de l'Etat répond, tout comme l'enseignement libre, à une finalité. D'après le Ministre, cet enseignement vise à permettre à l'enfant de choisir lui-même librement les voies de sa destinée. Il s'agit donc essentiellement d'un enseignement général « non engagé », et partant délibérément non-confessionnel. Or, il est des parents qui veulent une éducation fondée sur une religion.

L'Etat, par l'article premier, éclairé par l'exposé des motifs, affirme donc qu'il prend parti pour une base d'éducation et se range du côté de l'éducation laïque. Il se départit de la neutralité qu'il devrait observer dans un domaine où, la conscience des parents seuls étant engagée, il n'a pas compétence pour cautionner une base d'éducation plutôt qu'une autre. Le membre cite à cet égard le Prof. Brugmans et conclut avec lui que « devant la conscience, l'Etat — à moins d'être expressément ou honteusement totalitaire — doit s'incliner et s'abstenir. Son seul devoir est de rendre matériellement possible un choix honnête et réel ».

Le membre poursuit en disant que l'on ne conteste pas à l'Etat le droit de participer à l'organisation de l'enseignement mais il ne comprend pas le bouleversement introduit par le projet qui porte atteinte au rôle réservé depuis 1842 aux communes dans le domaine de l'enseignement gardien et primaire. Si des communes sont défaillantes à cet égard, c'est notamment dans le cadre de la loi du

over de wet op het hoger onderwijs (1835) en van de mening van Ernest Allard (*L'Etat et l'Eglise*, blz. 156) :

« Het zou een ernstige vergissing zijn uit de grondwetsbepaling af te leiden dat onze instellingen een plaats moeten inruimen voor het openbaar onderwijs, ingericht door de Staat; er vloeit niets dergelijks voort uit artikel 17 en men mag het alleen beschouwen als een maatregel van wantrouwen van het Congres tegenover dit onderwijs ». Uit die getuigenissen blijkt dat het in strijd is met de geest van de Grondwet te gewagen van een plicht die aan de Staat zou opgelegd zijn.

Het is eveneens verkeerd de benaming « openbaar » onderwijs alleen te beperken tot het onderwijs in de inrichtingen van de Staat of van de ondergeschikte besturen alleen. In de Nederlandse wet van 3 April 1806 werd iedere van het vrije initiatief uitgaande en gesubsidieerde school als openbaar beschouwd; het wetsontwerp van 1829 bepaalde dat het openbaar onderwijs kon worden gegeven in inrichtingen, tot stand gebracht door particulieren. « Dat dit wel degelijk zo is, schrijft Orban (*Droit constitutionnel*, II, 485), dat het vrij onderwijs, bedoeld in het eerste lid van artikel 17, de vrije openbare scholen omvat, wordt bewezen door het feit dat in het ontwerp Forgeur werd voorgesteld het huisonderwijs — het vrij privaat onderwijs — te verbieden en alleen de vrijheid van de vrije openbare scholen te waarborgen. »

De artikelen 2 en 3 van het ontwerp zijn in strijd met de Grondwet, luidens welke het op 's lands kosten gegeven openbaar onderwijs « bij de wet wordt geregeld ». In het ontwerp wordt niets geregeld wat de voorwaarden betreft waaronder de Staat scholen mag oprichten of handhaven. Het verleent aan de Uitvoerende Macht bijzondere bevoegdheden in een aangelegenheid waar overdracht van bevoegdheid uitdrukkelijk door de Grondwet wordt uitgesloten. Het schaft de bevoegdheid van de Wetgevende Macht af, die « als voorzorgsmaatregel tegen regeringswillekeur » was bedoeld (Bauwens, *Code de l'enseignement primaire*, 12^e uitgave, blz. 7).

Hetzelfde lid betoogt verder dat het « objectief » onderwijs van de Staat, hoe men het ook noemt — neutraal, openbaar, wetenschappelijk onderwijs, enz. — evenals het vrij onderwijs beantwoordt aan een doel. Volgens de Minister heeft dit onderwijs ten doel het kind in de mogelijkheid te stellen zelf op vrije wijze zijn lotsbestemming te kiezen. Het is dus hoofdzakelijk een algemeen onderwijs zonder bepaalde strekking en derhalve uitgesproken niet-confessioneel. Nu zijn er ouders die aan hun kinderen een opvoeding willen geven die steunt op een godsdienst.

In het eerste artikel, nader bepaald door de memorie van toelichting, verklaart de Staat dus dat hij partij kiest voor een opvoedingsbasis en schaart hij zich aan de zijde van de voorstanders van de lekeopvoeding. Hij wijkt af van de neutraliteit die hij zou moeten bewaren op een gebied waar hij niet bevoegd is om de ene veeleer dan de andere opvoedingsbasis te dekken, aangezien alleen de ouders dit met hun geweten uitmaken. Hetzelfde lid haalt in dit verband Prof. Brugmans aan en besluit met hem dat « de Staat — tenzij hij op openlijke of verkapte wijze totalitair wil zijn — tegenover het geweten moet zwichten en zich onthouden. Het is alleen zijn plicht een eerlijke en werkelijke keuze materieel gesproken mogelijk te maken ».

Het commissielid zegt verder dat aan de Staat het recht niet betwist wordt deel te nemen aan de inrichting van het onderwijs, doch hij begrijpt de grondige wijzigingen niet die door het ontwerp worden ingevoerd en waardoor inbreuk wordt gemaakt op de rol die sedert 1842 aan de gemeenten is toebedeeld inzake kleuter- en lager onderwijs. Indien de gemeenten in dit opzicht in gebreke blijven, dan

10 juin 1937 qu'il y aurait lieu de chercher les correctifs à apporter pour en assurer l'application.

Le membre souligne encore le droit inconditionnel et illimité que le projet reconnaît à l'Etat de créer des établissements d'enseignement moyen. Il rappelle à cet égard, que pour permettre le contrôle législatif en ce domaine, une note du 30 avril 1948 adressée par le Conseil des Ministres au Ministre de l'Instruction Publique priait ce dernier de joindre au projet de budget de son département la liste des établissements qu'il se proposait de créer en cours d'exercice.

La loi sur l'enseignement primaire permet aux parents d'exiger la création d'écoles conformes à leur conviction, s'ils sont en nombre suffisant pour les réclamer.

Il conclut que l'article premier du projet 217 est particulièrement dangereux.

Il institue pour la première fois un principe légal inadmissible, tant envers les parents, qu'envers les provinces et les communes.

Un membre demande que le rapport contienne réponse à toutes les questions qui seront posées.

Il proteste contre la différence de régime instituée pour la création d'écoles: liberté totale pour l'Etat, conditions strictes imposées aux provinces, communes et particuliers.

Il demande que les élèves internes soient mentionnés dans les statistiques de fréquentation scolaire.

Un autre membre interroge le Ministre sur le motif pour lequel on a introduit l'enseignement primaire dans l'article premier du projet et sur ses intentions de créations d'écoles dans l'avenir.

Il souligne le danger qu'il y aurait d'imposer des écoles primaires d'Etat dans certaines communes et estime que le système proposé est trop rigide et manque de souplesse. Il rappelle l'erreur commise dans ce domaine à l'époque napoléonienne.

Un autre commissaire constate que le projet renverse en certains de ses articles toutes nos traditions. Il modifie le régime en cours sans qu'on ait démontré que la législation actuelle était insuffisante pour protéger dans le secteur de l'enseignement primaire la liberté des pères de familles.

Il examine ensuite le problème de la gratuité scolaire.

Sur le plan démocratique et social, le texte gouvernemental ne peut être défendu. La loi méconnaît, en effet, elle arrache même aux parents chrétiens des droits indiscutables.

Depuis des années, les pouvoirs publics mènent une politique sociale éminemment bienfaisante qui consiste à lever les obstacles financiers à l'accession de toute la population scolaire au niveau secondaire. Le minerval dans les écoles de l'Etat n'a pas été augmenté ni en proportion du coût de la vie, ni en proportion des charges réelles de l'enseignement. Par surcroît, de larges réductions de minerval sont accordées aux parents dont plus des trois quarts bénéficient de la gratuité complète.

Il y a lieu de s'en féliciter.

Mais ces avantages sociaux, ces allocations financières, l'Etat les doit à tous les citoyens qui se trouvent dans les mêmes conditions de fortune et devant les mêmes charges de famille. Rien n'est plus opposé, en effet, au régime

zou er namelijk in het kader van de wet van 10 Juni 1937 moeten nagegaan worden welke verbeteringen moeten aangebracht worden om er de toepassing van te verzekeren.

Het commissielid legt daarbij nog de nadruk op het onvoorwaardelijk en onbeperkt recht dat bij het ontwerp aan de Staat wordt toegekend om instellingen voor middelbaar onderwijs op te richten. In dit verband herinnert hij er aan dat om op dit gebied de wetgevende controle mogelijk te maken, een nota van 30 April 1948, door de Minister-raad aan de Minister van Openbaar Onderwijs gericht, deze laatste verzocht bij het begrotingsontwerp van zijn departement een lijst te voegen van de inrichtingen welke hij van plan was in de loop van het dienstjaar tot stand te brengen.

De wet op het lager onderwijs staat aan de ouders toe de oprichting van scholen die aan hun overtuiging beantwoorden te eisen, indien zij in voldoende aantal zijn om ze aan te vragen.

Hij besluit dat het eerste artikel bijzonder gevaarlijk is.

Het stelt voor de eerste maal een onaanvaardbaar wettelijk beginsel in, zowel tegenover de ouders, als tegenover de provinciën en de gemeenten.

Een commissielid vraagt dat het verslag een antwoord zou bevatten op al de vragen die zullen worden gesteld.

Hij komt op tegen de verschillende regeling die voor de oprichting van scholen wordt ingesteld: volledige vrijheid voor de Staat, strenge voorwaarden voor de provinciën, gemeenten en particulieren.

Hij vraagt dat de kostleerlingen zouden vermeld worden in de statistieken betreffende het schoolbezoek.

Een ander commissielid vraagt aan de Minister om welke reden het lager onderwijs in het eerste artikel werd opgenomen en welke scholen hij van plan is in de toekomst op te richten.

Hij wijst op het gevaar dat er in zou bestaan Rijks-lagere scholen in sommige gemeenten op te dringen en is de mening toegedaan dat de voorgestelde regeling al te strak en niet soepel genoeg is. Hij herinnert aan de vergissing welke op dat gebied begaan werd in het Napoleontisch tijdperk.

Een ander lid stelt vast dat het ontwerp, in sommige van zijn artikelen, al onze tradities omverwerpt. Het ontwerp wijzigt het thans geldend regime zonder dat werd bewezen dat de bestaande wetgeving ontoereikend zou zijn om in de sector van het lager onderwijs de vrijheid van de huisvader te beschermen.

Hij handelt vervolgens over het vraagstuk van de kosteloosheid.

In democratisch en sociaal opzicht is de regeringstekst onverdedigbaar. In de wet worden zekere onbetwistbare rechten van de christelijke ouders miskend; meer nog, ze worden hun in feite ontnomen.

Sedert jaren voeren de openbare besturen een uiterst weldoende sociale politiek, die er in bestaat de financiële hinderpalen uit de weg te ruimen om het secundair onderwijs open te stellen voor geheel de schoolgaande jeugd. Het schoolgeld werd in de Rijkscholen niet verhoogd naar verhouding van de levensduur, noch naar verhouding van de werkelijke kosten van het onderricht. Bovendien worden ruime schoolgeldkortingen toegekend aan de ouders, van wie meer dan de drie vierde volledige kosteloosheid genieten.

Dit is ten eerste prijzenswaardig.

Maar die sociale voordelen, die geldelijke uitkeringen is het Rijk verschuldigd aan al de burgers wier vermogens-toestand dezelfde is en die gelijke gezinslasten te dragen hebben. Niets is immers méér in strijd met de democra-

démocratique qu'une discrimination établie — dans le cadre d'une politique économique ou sociale — sur des critères idéologiques.

Or, c'est une discrimination fondée sur les croyances religieuses que l'actuel Gouvernement veut consacrer dans une loi relative à l'enseignement.

Il demande si les communes devront encore à l'avenir participer dans les frais de l'enseignement moyen et proteste contre la délégation donnée par l'article 3 au Ministre au lieu du Roi.

Il désirerait avoir un aperçu général des conséquences financières du projet et connaître les intentions du Ministre au sujet de l'application de la loi.

Un membre voudrait avoir connaissance du projet de loi sur l'enseignement primaire. Il estime le projet inconstitutionnel, anti-historique et anti-administratif.

Il interroge le Ministre pour connaître les raisons qui l'ont incité à présenter ce projet.

Un membre désirerait être mis en possession d'un tableau des conditions qui régissent la création d'écoles.

Le Ministre répond aux orateurs précédents. Il constate qu'à partir d'une certaine limite, les thèses de la majorité et de l'opposition deviennent inconciliables. La thèse de M. du Bus de Warnaffe est fondée sur le principe que l'enseignement est une prérogative de la famille; l'école n'intervient que lorsque les parents ne sont plus à même d'assurer l'instruction de leurs enfants. La conséquence de ce point de départ est que des pères de famille catholiques ont tendance à préférer un enseignement qui baigne dans une même ambiance que la vie familiale. C'est le principe du libre choix de l'école qui est à la base de cette liberté telle qu'elle est inscrite dans le premier alinéa de l'article 17 de la Constitution.

La liberté d'enseignement entraîne pour l'Etat le devoir de la garantir dans le cadre constitutionnel. Les Constituants n'ont rien dit d'autre. Le reste appartient au domaine de l'interprétation et reflète les fluctuations qui ont caractérisé l'attitude de l'Eglise catholique à l'égard de l'évolution du fait scolaire en Belgique.

Du refus de reconnaître à l'Etat le droit d'organiser un enseignement et d'accepter son intervention financière en faveur de l'enseignement libre, la doctrine de l'Eglise a évolué vers une reconnaissance limitée du droit de l'Etat d'organiser son enseignement et vers son intervention obligatoire et de droit dans les frais de l'enseignement libre.

A cette thèse, le Ministre oppose la sienne, selon laquelle l'intervention des pouvoirs publics en faveur de l'enseignement libre trouve son fondement non dans des textes juridiques, mais dans les faits.

C'est pourquoi l'Etat a incontestablement le droit de régler le régime des subventions.

Le Ministre précise que la reconnaissance du droit à l'existence de l'enseignement de l'Etat a été de la part des catholiques une concession, qui n'est pas conforme au fond de leur doctrine. Cependant, il se demande pourquoi ils ont admis dans certains secteurs (par exemple dans l'enseignement moyen) ce qu'ils n'admettaient pas naguère et ce qu'ils n'admettent pas encore dans d'autres (enseignement gardien et primaire).

Il soutient ensuite qu'en vertu de la Constitution, l'Etat peut organiser un système d'enseignement et cela à ses frais.

Il suffit de rapprocher les deux alinéas de l'article 17 pour constater que dans l'esprit des Constituants le système d'enseignement conçu par eux va à l'encontre du système que les catholiques qualifient de constitutionnel, notamment celui de l'égalité financière.

tische beginselen dan een discriminatie die, — in het kader van een economische of sociale politiek, — op ideologische maatstaven berust.

Het is juist een dergelijke discriminatie, die op de godsdienstige overtuiging berust, die de huidige Regering in een onderwijswet wil bekrachtigen.

Hij vraagt of de gemeenten voortaan nog zullen moeten bijdragen in de kosten van het middelbaar onderwijs en komt op tegen de delegatie die bij artikel 3 aan de Minister in plaats van aan de Koning wordt verleend.

Hij zou graag een algemeen overzicht hebben van de financiële gevolgen van het ontwerp en de bedoelingen van de Minister kennen, wat de toepassing van de wet betreft.

Een commissielid vraagt naar het wetsontwerp op het lager onderwijs. Hij acht het ontwerp ongrondwettelijk, anti-historisch en anti-administratief.

Hij vraagt de Minister naar de redenen welke hem ertoe aangezet hebben dit ontwerp in te dienen.

Een commissielid zou gaarne in 't bezit worden gesteld van een tabel met de voorwaarden die de oprichting van scholen regelen.

De Minister dient de vorige sprekers van antwoord. Hij stelt vast dat, vanaf een zekere grens, de standpunten van meerderheid en oppositie onverzoenlijk worden. De stelling van de heer du Bus de Warnaffe, berust op het beginsel, dat het onderwijs een prerogatief van het gezin is; de school treedt slechts op wanneer de ouders niet meer bij machte zijn het onderwijs van hun kinderen te verzekeren. Uit dit uitgangspunt vloeit voort dat de katholieke huisvaders geneigd zijn een onderwijs te kiezen dat gegeven wordt in een zelfde atmosfeer als die van het gezinsleven. Dit is het beginsel van de vrije keuze van de school, dat ten grondslag ligt aan deze vrijheid, zoals ze is ingeschreven in het eerste lid van artikel 17 der Grondwet.

De vrijheid van onderwijs brengt voor de Staat de plicht mede ze te waarborgen in het kader van de Grondwet. De Grondwetgevers hebben niets anders gezegd. Het overige behoort tot het gebied der interpretatie en weerspiegelt de weifelingen welke de houding van de katholieke kerk hebben gekenmerkt ten opzichte van de ontwikkeling van het schoolprobleem in België.

Van de weigering aan de Staat het recht te erkennen een onderwijs in te richten en zijn financiële tussenkomst te aanvaarden ten gunste van het vrij onderwijs, ontwikkelde de leer van de Kerk zich in de richting van een beperkte erkenning van het recht van de Staat zijn onderwijs in te richten en van zijn verplichte en van rechtswege erkende tussenkomst in de kosten van het vrij onderwijs.

Tegenover deze stelling stelt de Minister de zijne, volgens welke de tussenkomst van de openbare besturen ten gunste van het vrij onderwijs haar grondslag vindt, niet in juridische teksten, doch wel in de feiten.

Daarom heeft de Staat ontegenzeggelijk het recht het stelsel der toelagen te regelen.

De Minister preciseert dat de erkenning van het recht op het bestaan van het Rijksonderwijs vanwege de katholieken een toegeving geweest is die niet strookt met de grond van hun leer. Nochtans vraagt hij zich af waarom zij in bepaalde sectoren (bijvoorbeeld in het middelbaar onderwijs) aanvaard hebben wat zij vroeger niet aanvaardden en wat zij thans nog niet aanvaardden in andere sectoren (kleuter- en lager onderwijs).

Hij houdt verder staande, dat de Staat, krachtens de Grondwet, een onderwijsstelsel mag inrichten en dat hij dit op eigen kosten mag doen.

Het volstaat de twee leden van artikel 17 te vergelijken om vast te stellen dat, naar de opvatting van de Grondwetgevers, het door hen uitgedacht onderwijsstelsel indruist tegen het stelsel dat door de katholieken als grondwettelijk wordt beschouwd, namelijk dat van de financiële gelijkstelling.

La Constitution ne prévoit pas la gratuité de l'enseignement de l'Etat.

Dans les secteurs où l'obligation scolaire est introduite, c'est la loi qui est intervenue pour imposer la gratuité.

Lorsque la Constitution parle de « l'instruction publique donnée aux frais de l'Etat », il va de soi que ces frais couvrent le coût de l'enseignement tout entier (frais de fonctionnement, constructions, etc.).

Les Constituants avaient donc présents à l'esprit deux secteurs d'enseignement : l'enseignement libre et l'enseignement donné aux frais de l'Etat. Si l'Etat, et partant le Gouvernement, ne peut porter atteinte à l'initiative de qui que ce soit, il importe cependant que son devoir d'organiser un enseignement soit inscrit dans un système de droit et de fait. En partant de ce point de vue, le Gouvernement ne peut admettre le critère de la nécessité que l'opposition développe. Cette thèse reviendrait à admettre le rôle supplétif de l'Etat, puisqu'on pourra toujours arguer qu'il existe à un endroit déterminé suffisamment d'établissements scolaires. Il va de soi que, dans un même rayon, deux écoles différentes, l'une libre, l'autre officielle, peuvent être nécessaires, parce que l'école libre n'est pas accessible à tous en raison des apriorismes qui sont à la base de l'enseignement qui y est donné.

Quant au point de savoir pourquoi les critères repris aux articles 9 et 13 ne s'appliquent pas aux écoles de l'Etat, le Ministre répond qu'il s'agit en l'occurrence de critères, non pas de création et d'existence, — les communes, les provinces et l'initiative privée gardant leur entière liberté de créer des établissements et de tenir en vie les écoles existantes — mais de critères de subventions.

Si l'on imposait les mêmes critères à l'Etat, on interdirait à celui-ci de jouer son rôle. Il suffit par exemple de rappeler à cet égard la situation existante dans le domaine de l'enseignement technique sous le régime antérieur à la loi de 1953, et les difficultés qui ont été créées en son temps à M. Huysmans dans le domaine des constructions scolaires.

D'ailleurs, on pourrait se demander à juste titre par quel artifice juridique on prétend faire expirer le droit de l'Etat d'organiser son enseignement au seuil de l'enseignement primaire et gardien. Le *modus vivendi* de 1948 n'avait-il pas admis que l'Etat pouvait être l'administrateur d'un système d'écoles à l'échelon communal? Il suffit à cet égard de rappeler les points suivants repris dans cet accord :

- 1° la création d'écoles moyennes de l'Etat;
- 2° l'exécution de la loi Vanderpoorten;
- 3° la reprise par l'Etat de certaines écoles primaires pour les rattacher à des écoles moyennes, en tant que sections préparatoires;
- 4° la création par l'Etat d'écoles froebeliennes également en vue d'être rattachées à des sections préparatoires d'écoles moyennes.

Or, quelle différence substantielle y a-t-il entre l'acte de reprise d'une école primaire et l'acte de création de celle-ci?

Ces écoles prospectent les mêmes milieux, adoptent les mêmes règles pédagogiques, etc.

Les mêmes considérations valent évidemment pour les écoles froebeliennes.

Lorsque des catholiques discutent de la question scolaire, ils oublient trop souvent qu'on est en 1955, après un siècle et un quart de développement du « fait scolaire ».

C'est aussi une hérésie de voir dans le projet une volonté d'étatisation. Il suffit à cet égard de lire l'article premier qui ne parle pas de l'organisation de l'enseignement comme tel mais bien « d'un » enseignement.

Van kosteloosheid van het Rijksonderwijs is geen sprake in de Grondwet.

In de sectoren waar de leerplicht werd ingevoerd, werd de kosteloosheid bij de wet opgelegd.

Wanneer de Grondwet het heeft over « het openbaar onderwijs, op 's Lands kosten gegeven », spreekt het vanzelf dat die kosten de kosten van het gehele onderwijs (werkingskosten, gebouwen, enz.) dekken.

De Grondwetgevers hadden dus twee onderwijssectoren voor ogen : het vrij onderwijs en het onderwijs dat op 's Lands kosten gegeven wordt. Indien het waar is dat de Staat, en diensvolgens de Regering, geen inbreuk mag maken op het initiatief van om 't even wie, is het nochtans nodig dat zijn plicht, een onderwijs in te richten, zou worden ingeschreven in een juridisch en feitelijk stelsel. Uitgaande van dit standpunt, kan de Regering het criterium van de noodwendigheid niet aanvaarden dat door de oppositie werd uiteengezet. Zulke stelling zou er op neerkomen, de aanvullende rol van de Staat te aanvaarden, vermits men steeds zal kunnen aanvoeren dat er op een bepaalde plaats voldoende onderwijsinrichtingen voorhanden zijn. Het spreekt vanzelf dat in eenzelfde kring twee verschillende scholen, een vrije school en een officiële school kunnen nodig zijn, omdat de vrije school niet voor allen toegankelijk is wegens de aprioristische opvattingen die ten grondslag liggen aan het aldaar verstrekt onderwijs.

Op de vraag waarom de bij artikelen 9 en 13 opgelegde criteria niet gelden voor de Rijksscholen antwoordt de Minister dat het hier criteria betreft niet voor de oprichting of het bestaan van scholen, — vermits de gemeenten, de provincien en de particulieren het volstreekte recht behouden om scholen op te richten en de bestaande scholen in leven te houden — maar wel subsidiëringcriteria.

Moesten dezelfde criteria gelden voor de Staat, dan zou deze zijn rol niet kunnen vervullen. Hiertoe volstaat het te wijzen op de toestand die op het gebied van het technisch onderwijs bestond vóór de wet van 1953, en op de moeilijkheden waarmede destijds de heer Huysmans had te kampen op het gebied der schoolgebouwen.

Terecht zou trouwens de vraag kunnen gesteld worden, door middel van welke juridische kunstgrepen men beweert aan de Staat het recht te ontzeggen zijn onderwijs in te richten bij de aanvang van het lager en het kleuteronderwijs. Werd in de *modus vivendi* van 1948 niet aanvaard dat de Staat een op gemeentelijk plan bestaand net van schoolinrichtingen zou kunnen beheren? Het volstaat in dit verband te wijzen op volgende punten van bedoeld akkoord :

- 1° oprichting van Rijksmiddelbare scholen;
- 2° uitvoering der wet Vanderpoorten;
- 3° de overneming door de Staat van sommige lagere scholen die, als voorbereidende afdelingen, aan middelbare scholen zouden toegevoegd worden;
- 4° de oprichting door de Staat van kleuterscholen, eveneens met de bedoeling ze aan voorbereidende afdelingen van middelbare scholen toe te voegen.

Welk wezenlijk verschil is er nu tussen de daad van overneming van een lagere school en de daad van oprichting van zulke school?

Deze scholen worden door dezelfde kringen bezocht, volgen dezelfde pedagogische regelen, enz.

Hetzelfde geldt natuurlijk voor de kleuterscholen.

Wanneer de katholieken het over de schoolkwestie hebben, vergeten ze al te dikwijls dat we in 1955 zijn, na één eeuw en een kwart ontwikkeling van het « schoolfeit ».

Het is ook verkeerd aan het ontwerp een strekking tot etatisatie toe te schrijven. Te dien opzichte volstaat het, het eerste artikel te lezen, waarin sprake is van de inrichting van « onderwijs » en niet van het onderwijs als dusdanig.

Comment l'Etat pourrait-il modifier la structure profonde de l'enseignement en Belgique ?

Dans ce domaine, les positions sont si ancrées que l'Etat « s'y casserait les dents ».

Mais ceci n'exclut pas que l'Etat, qui est toujours arrivé en retard, fasse pleinement son devoir. Il faut que les parents trouvent dans un rayon raisonnable un établissement de l'Etat. Il y a, d'autre part, certains secteurs tant de l'enseignement communal et provincial que de l'enseignement libre — surtout dans l'enseignement technique — où une réorganisation et une rationalisation s'imposent dans l'intérêt même de l'enseignement.

Les critères introduits par le projet actuel en ce qui concerne l'octroi des subventions pourront peut-être contribuer à réaliser dans ces secteurs un regroupement hautement souhaitable.

Quant à l'allégation selon laquelle l'Etat aurait l'intention d'opposer un réseau complet d'enseignement gardien et primaire aux réseaux communal et libre existants, le Ministre ne peut que la démentir de la façon la plus formelle.

Dans le même ordre d'idées, il reconnaît la valeur de l'argument développé en ce qui concerne la couleur locale et la souplesse qui doivent caractériser cet enseignement.

Il existe des communes où les parents ne disposent pas d'écoles primaires ou gardiennes officielles et où ils n'osent pas en réclamer.

Dans ces communes l'Etat doit pouvoir intervenir.

Le Ministre démontre ensuite que le projet n'est contraire ni à l'esprit ni à la lettre de la Constitution. Tout le monde, dit-il, sera d'accord pour reconnaître qu'il ne faut pas une autorisation du Parlement et partant une loi pour chaque école à créer. On doit donc procéder par une législation de cadre, ce qui est réalisé par le présent projet.

D'autre part, on semble souvent perdre de vue que l'ensemble de l'activité de l'Etat dans le domaine de l'enseignement est placé sous le contrôle du Parlement. Toute prévision de dépenses doit être inscrite au budget selon des règles invariables et le Gouvernement ne peut consacrer d'argent à son enseignement sans avoir obtenu l'approbation du Parlement.

En ce qui concerne l'amendement du Gouvernement à l'article 3 « *Le Ministre arrête* » au lieu de « *le Roi arrête...* », le Ministre déclare que la procédure de l'arrêté ministériel a été introduite parce que, s'il fallait recourir à des arrêtés royaux, la spécialisation très poussée dans l'enseignement technique (environ 600 spécialités) créerait des difficultés insurmontables.

Quant au nombre minimum d'élèves requis pour la création de classes, le Ministre se déclare prêt à donner préalablement connaissance à la commission des arrêtés royaux d'exécution du présent projet.

À la suite d'une intervention d'un membre, le Ministre déclare que le deuxième alinéa de l'article 3 (amélioration et développement de l'enseignement de l'Etat) comprend notamment l'amélioration du système pédagogique, la propagation des écoles, l'organisation de voyages, de repas scolaires, etc.

**

Discussion des textes et amendements.

Article premier.

Cet article établit le droit pour l'Etat de créer des écoles gardiennes, primaires, secondaires, normales et techniques du degré supérieur dans tout le pays.

Hoe zou de Staat de fundamentele structuur van het onderwijs in België kunnen veranderen ?

Op dit gebied zijn de toestanden zo vast verankerd, dat de Staat er zijn tanden zou op breken.

Maar dit belet niet dat de Staat, die telkens te laat kwam, zijn volle plicht zou doen. De ouders moeten op een redelijke afstand een Rijksschool kunnen vinden. Daarenboven zijn er bepaalde sectoren, zowel in het gemeentelijk en provinciaal onderwijs als in het vrij onderwijs — vooral in het technisch onderwijs — waar een reorganisatie en een rationalisatie in het belang zelf van het onderwijs noodzakelijk zijn.

De bij het huidige ontwerp opgelegde criteria voor de toekenning van toelagen zullen er wellicht kunnen toe bijdragen om in deze sectoren tot een zeer wenselijke hergroepering over te gaan.

De bewering volgens welke de Staat de bedoeling zou hebben een volledig net van lagere en kleuterscholen op te richten, tegen de bestaande vrije en gemeentelijke scholen in, moet de Minister ten stelligste loochenen.

In hetzelfde verband erkent de Minister de waarde van het argument wat betreft de plaatselijke kleur en de soepelheid die dit onderwijs moeten kenmerken. Er zijn gemeenten waar de ouders geen officiële lagere of kleuterscholen hebben en er geen durven vragen.

In die gemeenten moet de Staat kunnen optreden.

Vervolgens toont de Minister aan dat het ontwerp niet strijdig is met de letter, noch met de geest van de Grondwet. Iedereen, zegt hij, zal ongetwijfeld toegeven dat er voor elke op te richten school geen afzonderlijke machtiging van het Parlement, en dus geen wet vereist is. De kwestie moet derhalve worden geregeld door middel van een kaderwet, wat bij dit ontwerp wordt verwezenlijkt.

Overigens wordt blijkbaar vaak uit het oog verloren dat de gezamenlijke activiteit van de Staat inzake onderwijs onder het toezicht van het Parlement is geplaatst. Elke raming van uitgaven moet in de begroting worden opgenomen volgens onveranderlijke regels, en de Regering kan aan haar onderwijs geen geld besteden zonder voorafgaande instemming van het Parlement.

Wat het Regeringsamendement op artikel 3 betreft, waarbij de woorden « *De Koning bepaalt* » worden vervangen door « *De Minister bepaalt* », verklaart de Minister dat de procedure van het ministerieel besluit werd ingevoerd omdat, indien men zijn toevlucht moest nemen tot koninklijke besluiten, de ver doorgedreven specialisatie in het technisch onderwijs (nagenoeg 600 specialisaties) aanleiding zou geven tot onoverkomelijke moeilijkheden.

In verband met het minimum aantal leerlingen, vereist voor de oprichting van klassen, verklaart de Minister zich bereid aan de Commissie vooraf kennis te geven van de koninklijke besluiten tot uitvoering van dit ontwerp.

Op een tussenkomst van een lid, antwoordt de Minister, dat het tweede lid van artikel 3 (verbetering en uitbreiding van het Rijksonderwijs) o.m. behelst : de verbetering van het opvoedingsstelsel, de propaganda van de scholen, de inrichting van schoolreizen en schoolmaaltijden, enz.

**

Bespreking van de teksten en amendementen.

Eerste artikel.

In dit artikel wordt aan de Staat het recht verleend over heel het land bewaarscholen, lagere scholen, secundaire scholen, normaalscholen en technische scholen van de hogere graad in te richten.

M. du Bus de Warnaffe propose de remplacer cet article par :

« Article premier. — L'Etat veille à ce que partout où la loi en fait obligation, et là où la nécessité le fait créer, l'enseignement soit organisé dans le respect du droit et du devoir qu'ont les parents d'assurer l'éducation de leurs enfants conformément à leurs convictions religieuses et philosophiques. »

Rejeté par 12 voix contre 10.

L'article est adopté par 12 voix contre 10.

Art. 2.

Cet article règle les modalités de création prévues à l'article premier.

M. du Bus de Warnaffe propose de remplacer cet article par :

« Art. 2. — L'Etat dispense l'enseignement primaire dans des internats pour enfants dont les parents n'ont pas de résidence fixe, et dans des classes primaires annexées à ses établissements d'enseignement.

» L'Etat dispense l'enseignement du cycle secondaire dans :

- » des écoles moyennes;
- » des lycées et athénées royaux;
- » des établissements d'enseignement normal de ce degré;
- » des écoles moyennes d'application annexées aux écoles normales moyennes;
- » des établissements d'enseignement technique de ce degré. »

Rejeté par 12 voix contre 10.

L'article est adopté par 12 voix contre 10.

Art. 3.

Cet article précise les articles 1 et 2.

Le Ministre, à la demande d'un membre, déclare à nouveau que le deuxième alinéa de l'article 3 comprend notamment l'amélioration du système pédagogique, la propagande des écoles, l'organisation de repas et voyages scolaires, etc.

M. du Bus de Warnaffe propose de remplacer cet article par :

« Art. 3. — Les établissements d'enseignement du cycle secondaire sont créés là où la nécessité s'en fait sentir. Le Ministre de l'Instruction Publique annexe au budget de son département la liste des établissements qu'il se propose d'ériger au cours de l'année. »

Amendement rejeté par 12 voix contre 10.

L'article est adopté par 12 voix contre 10.

Le Gouvernement propose de remplacer les mots : « Le Roi arrête » par : « Le Ministre arrête », ce à raison de la spécialisation fort poussée de l'enseignement technique qui entraînerait des difficultés insurmontables, s'il fallait recourir à des arrêtés royaux.

Adopté par 12 voix contre 10.

Un membre ayant présenté après le vote, des amendements nouveaux, il est proposé de les examiner en seconde lecture, à laquelle s'opposent divers membres.

M. le Président demande qu'on en discute plus tard — ce qui n'a pas été fait — aucun membre n'ayant repris la suggestion.

De heer du Bus de Warnaffe stelt voor dit artikel te vervangen door wat volgt :

« Eerste artikel. — De Staat zorgt er voor dat, overal waar dit bij de wet verplicht is en waar daaraan de behoefte bestaat, het onderwijs wordt ingericht met eerbiediging van het recht en de plicht voor de ouders om hun kinderen op te voeden in overeenstemming met hun godsdienstige en filosofische opvattingen. »

Verworpen met 12 tegen 10 stemmen.

Het artikel wordt aangenomen met 12 tegen 10 stemmen.

Art. 2.

Bij dit artikel worden de modaliteiten bepaald voor de in het eerste artikel omschreven inrichting van scholen.

De heer du Bus de Warnaffe stelt voor dit artikel te vervangen door :

« Art. 2. — Het lager onderwijs wordt door de Staat gegeven in kostscholen voor kinderen wier ouders geen vaste verblijfplaats hebben, en in lagere klassen verbonden aan zijn onderwijsinrichtingen.

» Het onderwijs van de secundaire cyclus wordt door de Staat gegeven in :

- » middelbare scholen;
- » lycea en koninklijke athenaea;
- » inrichtingen voor normaalonderwijs van die graad;
- » middelbare oefenscholen verbonden aan middelbare normaalscholen;
- » inrichtingen voor technisch onderwijs van die graad. »

Verworpen met 12 tegen 10 stemmen.

Het artikel wordt aangenomen met 12 tegen 10 stemmen.

Art. 3.

Dit artikel geeft een nadere omschrijving van de artikelen 1 en 2.

Op een vraag van een lid verklaart de Minister opnieuw dat het tweede lid van artikel 3 o.m. slaat op de verbetering van het opvoedingsstelsel, de propaganda van de scholen, de inrichting van schoolmaaltijden en -reizen, enz.

De heer du Bus de Warnaffe stelt voor dit artikel te vervangen door :

« Art. 3. — De onderwijsinrichtingen van de secundaire cyclus worden tot stand gebracht waar daaraan de behoefte bestaat. De Minister van Openbaar Onderwijs voegt bij de begroting van zijn departement een lijst van inrichtingen die hij van zins is in de loop van het jaar op te richten. »

Het amendement wordt verworpen met 12 tegen 10 stemmen.

Het artikel wordt aangenomen met 12 tegen 10 stemmen.

De Regering stelt voor de woorden « De Koning bepaalt », te vervangen door : « De Minister bepaalt », wegens de ver doorgedreven specialisatie van het technisch onderwijs, wat aanleiding zou geven tot onoverkomelijke moeilijkheden, indien men zijn toevlucht moest nemen tot koninklijke besluiten.

Aangenomen met 12 tegen 10 stemmen.

Daar een lid na de stemming nieuwe amendementen heeft ingediend, wordt voorgesteld deze in tweede lezing te onderzoeken, tweede lezing waartegen verscheidene leden zich verzetten, daar een tweede lezing in Commissie uitgesloten is.

De heer Voorzitter vraagt ze later te bespreken, wat niet is geschied, daar geen lid op dit voorstel is ingegaan.

Examen des articles 4 à 7.

Art. 4.

Cet article détermine la manière dont les parents doivent choisir entre la morale et la religion pour l'éducation de leurs enfants.

Il a fait l'objet d'un amendement de M. du Bus de Warnaffe tendant à substituer au texte du Gouvernement, un texte nouveau s'inspirant du régime en vigueur.

Voici cet amendement.

« Art. 4. — Dans les établissements d'enseignement de l'Etat, l'instruction comporte l'enseignement de la religion et l'enseignement de la morale. Par l'enseignement de la religion, il faut entendre l'enseignement de la religion (catholique, protestante ou israélite) et de la morale inspirée de cette religion. Par enseignement de la morale, il faut entendre l'enseignement de la morale non confessionnelle.

» Lors de la première inscription d'un élève, le chef de famille, le tuteur ou la personne à qui est confiée la garde de l'enfant, choisit, par déclaration signée, l'un ou l'autre de ces deux cours. »

Le Ministre a estimé que le texte du Gouvernement était plus précis que celui préconisé par l'amendement.

La Commission a rejeté l'amendement et a adopté l'article par 12 voix contre 11.

Art. 5.

Cet article oblige les parents à faire un choix entre la religion et la morale.

Il a donné lieu à une série de questions relatives au régime qui sera en vigueur dans les différents enseignements.

a) pour l'enseignement primaire autonome de l'Etat.

La situation sera celle prévue pour l'enseignement des communes et des provinces.

b) pour l'enseignement normal.

Les programmes sont fixés par arrêté royal. Rien ne sera changé : il n'est pas question de rendre le cours de religion facultatif.

c) pour l'enseignement moyen des communes et provinces.

L'enseignement de la morale et de la religion sera maintenu.

L'article 9, § 9, répond à la question en renvoyant aux articles 4 à 6 du projet.

d) pour l'enseignement technique.

L'article 21 de l'ancienne loi étant supprimé, il n'y aura plus de cours de religion.

Il faudrait rétablir l'article 21 de la loi sur l'enseignement technique, déclare un commissaire.

Le Ministre répond qu'il n'entend pas laïciser les écoles.

Dans les écoles techniques, il faut distinguer entre les écoles de plein exercice et les cours du soir.

Dans les premières, la question se pose. Dans les secondes, les cours de religion et de morale sont sans intérêt.

Un membre, ayant fait allusion à l'avis du Conseil d'Etat et au droit donné par l'article 3 au Ministre de fixer les programmes, estime qu'il faudrait inscrire dans la loi l'obligation des cours de religion et morale dans l'enseignement technique.

Bespreking van de artikelen 4 tot 7.

Art. 4.

In dit artikel wordt bepaald op welke wijze de ouders moeten kiezen tussen de zedenleer en de godsdienst voor de opvoeding van hun kinderen.

De heer du Bus de Warnaffe stelt een amendement voor, dat er toe strekt de regeringstekst te vervangen door een nieuwe tekst, die berust op de bestaande regeling.

Hierna dit amendement :

« Art. 4. — In de Rijksonderwijsinrichtingen omvat het onderwijs het onderricht in de godsdienst en het onderricht in de zedenleer. Met onderricht in de godsdienst wordt bedoeld onderricht in de godsdienst (katholieke, protestantse of israëlitische) en in de op die godsdienst berustende zedenleer. Met onderricht in de zedenleer wordt bedoeld het onderricht in de niet-confessionele zedenleer.

» Bij de eerste inschrijving van een leerling kiest het gezinshoofd, de voogd of de persoon aan wie de bewaking van het kind is toevertrouwd, bij getekende verklaring, één van beide cursussen. »

De Minister was van oordeel dat de regeringstekst nauwkeuriger is dan de tekst van het amendement.

De Commissie verwierp het amendement en keurde het artikel goed met 12 tegen 11 stemmen.

Art. 5.

Bij dit artikel worden de ouders verplicht te kiezen tussen de godsdienst en de zedenleer.

Het artikel gaf aanleiding tot een reeks vragen in verband met het onderwijsstelsel dat zal gelden in de verschillende onderwijsstakken.

a) voor het zelfstandig lager onderwijs van de Staat.

De toestand zal dezelfde zijn als voor het onderwijs der gemeenten en provinciën.

b) voor het normaalonderwijs.

De programma's worden bij koninklijk besluit vastgesteld. Er zal niets veranderd worden : er is geen sprake van de godsdienstleergang facultatief te maken.

c) voor het middelbaar onderwijs der gemeenten en provinciën.

Het onderricht van de zedenleer en van de godsdienst wordt gehandhaafd.

Het antwoord op die vraag vindt men in artikel 9, § 9, dat verwijst naar de artikelen 4 tot 6 van het ontwerp.

d) voor het technisch onderwijs.

Daar artikel 21 van de vroegere wet wordt ingetrokken, zal er geen godsdienstleergang meer bestaan.

Een lid verklaart dat artikel 21 van de wet op het technisch onderwijs zou moeten hersteld worden.

De Minister antwoordt dat het niet in zijn bedoeling ligt de scholen te laïciseren.

De technische scholen dient een onderscheid gemaakt tussen de scholen met volledig leerplan en de avondleergangen.

In de eerstgenoemde kan de vraag worden gesteld. In laatstgenoemde is het onderricht in de godsdienst en in de zedenleer zonder belang.

Nadat een lid gezinspeeld had op het advies van de Raad van State en op het recht dat de Minister bij artikel 3 heeft om de leerplannen vast te stellen, meent hij dat de verplichting van de leergangen in godsdienst en zedenleer in het technisch onderwijs in de wet zou moeten ingeschreven worden.

Le Ministre insiste pour que son texte soit voté. Il est plus souple que l'ancien : des arrêtés royaux mettront la question au point.

Un membre attire l'attention sur le fait que le texte flamand est erroné quand il inscrit dans l'article le mot « zedeleer » ; il faut le remplacer par le mot « zedenleer ».

La Commission marque son accord à ce sujet et admet que les terminologies des textes français et flamands soient revues si nécessaire.

M. du Bus de Warnaffe présente l'amendement suivant :

« Art. 5. — *Le modèle de la déclaration relative au choix de la religion ou de la morale est arrêté par le Roi. Il mentionne expressément :*

» a) *la liberté entière que la loi laisse au chef de famille;*

» b) *l'interdiction formelle d'exercer sur lui une pression quelconque à cet égard et les sanctions disciplinaires dont cette interdiction est assortie;*

» c) *la faculté laissée au chef de famille de disposer d'un délai de trois jours francs pour restituer la déclaration dûment signée. »*

M. du Bus de Warnaffe justifie cet amendement par le fait que l'expérience a prouvé, lors de l'instauration de l'option entre le cours de religion et le cours de morale dans l'enseignement moyen, que des pères de famille sont revenus sur leur déclaration originale après avoir constaté qu'elle ne répondait pas à ce qu'ils avaient voulu.

L'amendement est rejeté par 12 voix contre 11.

L'article 5 est adopté par 12 voix contre 10.

Art. 6.

Un amendement est présenté par M. du Bus de Warnaffe :

« Art. 6. — *Il est loisible au chef de famille, au tuteur ou à la personne à qui est confiée la garde de l'enfant, de modifier ce choix au début de chaque année scolaire.*

» *S'il désire le faire au cours de l'année scolaire, il doit en formuler la demande au Ministre de l'Instruction Publique, qui statue sur le bien-fondé des raisons invoquées. »*

Un membre demande la raison pour laquelle on a modifié les textes des lois en cours (art. 22, loi sur l'enseignement technique, art. 6, loi sur l'enseignement moyen). Jadis on ne pouvait pas changer de cours (religion ou morale) dans le courant de l'année, actuellement on le pourra.

Divers membres insistent sur les dangers que présente cette modification qui peut être inspirée par des raisons étrangères aux convictions réelles des parents.

Un membre demande s'il faut un nombre déterminé d'enfants pour que soient institués des cours de religion ou de morale.

Il est répondu négativement à la question.

Un membre fait observer que l'article 6 devrait se référer aux articles 4 et 5 et non uniquement à l'article 5, ce qui aurait pour conséquence d'exclure le cours de morale du choix opéré par les parents.

La Commission marque son accord et décide de remplacer *in fine* de l'article les mots « conformément à l'article précédent », par les mots : « conformément aux articles précédents ».

Les amendements de M. du Bus de Warnaffe sont rejetés par 12 voix contre 10.

Les articles 5 et 6 sont adoptés par 12 voix contre 11 avec l'amendement de la Commission.

De Minister dringt aan opdat zijn tekst zou worden goedgekeurd. Hij is soepeler dan de vroegere, en de kwestie zal definitief worden geregeld bij koninklijke besluiten.

Een lid vestigt er de aandacht op, dat in de Nederlandse tekst van dit artikel het woord « zedeleer » verkeerd is en door « zedenleer » moet worden vervangen.

De Commissie stemt hiermede in en vindt goed dat de terminologie van de Nederlandse en de Franse teksten desnoods wordt herzien.

De heer du Bus de Warnaffe stelt volgend amendement voor :

« Art. 5. — *Het model van de verklaring betreffende de keuze tussen godsdienst of zedenleer wordt door de Koning vastgesteld. Het vermeldt uitdrukkelijk :*

» a) *dat het gezinshoofd door de wet geheel vrij wordt gelaten;*

» b) *dat het streng verboden is in dit opzicht enige dwang uit te oefenen, alsook welke strafmaatregelen met dat verbod gepaard gaan;*

» c) *dat het gezinshoofd over een termijn van drie volle dagen beschikt om de behoorlijk ondertekende verklaring terug te geven. »*

De heer du Bus de Warnaffe verantwoordt dit amendement daar uit de ervaring is gebleken, toen de keuze tussen de leergang in de godsdienst en de leergang in de zedenleer werd ingevoerd, dat gezinshoofden zijn teruggekomen op hun eerste verklaring nadat ze hadden vastgesteld dat deze niet beantwoordde aan wat ze hadden gewild.

Het amendement wordt met 12 tegen 11 stemmen verworpen.

Artikel 5 wordt met 12 tegen 10 stemmen aangenomen.

Art. 6.

De heer du Bus de Warnaffe stelt volgend amendement voor :

« Art. 6. — *Het staat het gezinshoofd, de voogd of de persoon aan wiens bewaking het kind is toevertrouwd vrij, die keuze bij het begin van ieder schooljaar te wijzigen.*

» *Wenst hij dit in de loop van het schooljaar te doen, dan moet hij daartoe een aanvraag indienen bij de Minister van Openbaar Onderwijs, die uitspraak doet of de ingeroepen redenen gegrond zijn. »*

Een lid vraagt waarom men de teksten van de thans geldende wetten (art. 22 van de wet op het technisch onderwijs, art. 6 van de wet op het middelbaar onderwijs) heeft gewijzigd. Vroeger mocht men in de loop van het jaar niet van cursus (godsdienst of zedenleer) veranderen, thans zal dit wel mogelijk zijn.

Verscheidene leden wijzen met nadruk op de gevaren, die verbonden zijn aan deze verandering, waartoe kan beslist worden om redenen, welke met de werkelijke overtuiging der ouders niets te maken hebben.

Een lid vraagt of een bepaald aantal kinderen is vereist om leergangen in godsdienst of zedenleer in te voeren.

Op die vraag wordt ontkennend geantwoord.

Een lid merkt op dat in artikel 6 zou moeten verwezen worden naar de artikelen 4 en 5 in plaats van alleen naar artikel 5, waardoor immers de cursus in zedenleer van de door de ouders gedane keuze zou worden uitgesloten.

De Commissie stemt hiermede in en beslist de woorden « overeenkomstig voorgaand artikel » *in fine* van het artikel te vervangen door : « overeenkomstig de voorgaande artikelen ».

De amendementen van de heer du Bus de Warnaffe worden met 12 tegen 10 stemmen verworpen.

De artikelen 5 en 6 worden, met het amendement van de Commissie, met 12 tegen 11 stemmen aangenomen.

Art. 7.

A cet article, il y a un amendement de M. du Bus de Warnaffe qui tend à remplacer les mots « l'enseignement de la religion est donné » par : « les autorités religieuses sont invitées à donner ».

Un membre demande si les professeurs de religion seront payés à 100 %, avec pension.

Le Ministre répond que rien ne sera changé pour le personnel de l'Etat.

Au surplus, la question est réglée par un article du projet qui sera discuté par la suite.

Un membre s'informe de la raison pour laquelle les nominations des professeurs de religion ne seront plus faites par l'autorité religieuse comme par le passé.

Le Ministre lui objecte que le Conseil d'Etat a émis le 5 juin 1952 un avis relatif à cette matière.

Le principe est que le Roi nomme les professeurs. C'est ce que prévoit le projet étant entendu que la nomination se fait sur proposition des autorités religieuses et de leur accord.

L'Etat et l'autorité religieuse auront chacun un pouvoir disciplinaire : l'un uniquement pour le respect des lois, l'autre comme employeur avec les droits qui en découlent.

Un membre ayant signalé que les autorités religieuses ne voulaient à certains endroits pas désigner des professeurs, il lui fut répondu que celles-ci ne refuseront jamais d'y pourvoir.

Deux modifications sont apportées de commun accord au texte du projet :

a) La Commission remplace le mot : « désignés par le Ministre » par « nommés »;

b) Elle permet au délégué des ministres des cultes de donner l'enseignement de la religion (amendement du Gouvernement).

L'article devient donc :

« Dans les établissements d'enseignement de l'Etat, l'enseignement de la religion est donné par les ministres des cultes ou leur délégué, nommés par le Ministre de l'Instruction Publique sur proposition des chefs des cultes intéressés. »

Il est admis par 12 voix et 11 abstentions.

CHAPITRE II.

Des établissements d'enseignement organisés par les provinces et les communes.

Art. 8.

Cet article établit le droit pour les provinces et les communes de créer des écoles et la faculté pour le Roi d'allouer des subventions à ces établissements.

Le Gouvernement propose un texte nouveau :

« Les provinces, les communes et les associations de pouvoirs publics organisent des établissements d'enseignement conformément aux lois. Le Roi peut allouer des subventions à des établissements ou à des sections d'établissements d'enseignement normal, moyen et technique ainsi créés. »

Des membres estiment que cette disposition aura des conséquences néfastes : les provinces et les communes hésiteront à créer des écoles si elles n'ont pas la certitude de recevoir des subsides.

De plus, les particuliers devraient avoir les mêmes droits que les provinces et les communes.

Ces observations se traduisent par deux amendements de M. Gilson substituant aux mots : « Le Roi peut », les mots :

Art. 7.

Op dit artikel is er een amendement van de heer du Bus de Warnaffe ertoe strekkende de woorden : « wordt het godsdienstonderricht verstrekt » te vervangen door de woorden : « wordt de kerkelijke overheid verzocht ».

Een lid vraagt of de godsdienstleraars tegen 100 %, met pensioen, zullen betaald worden.

De Minister antwoordt dat er voor het Rijkspersoneel niets zal veranderd worden.

Bovendien wordt de kwestie geregeld door een artikel van het ontwerp, dat verder zal worden besproken.

Een lid vraagt waarom de godsdienstleraars niet meer door de kerkelijke overheid zullen worden benoemd zoals vroeger.

De Minister voert daartegen aan dat de Raad van State op 5 Juni 1952 hierover een advies heeft uitgebracht.

Als principe geldt dat de leraars door de Koning worden benoemd. Dat bepaalt ook het ontwerp, met dien verstande dat de benoeming geschiedt op de voordracht en met instemming van de kerkelijke overheid.

Staat en kerkelijke overheid zullen beide met tuchtmacht gewapend zijn, de ene uitsluitend om de wetten, de andere met de rechten die eruit voortvloeien als werkgever.

Op de bewering van een lid, als zou de geestelijke overheid op bepaalde plaatsen geen leraars wilde aanwijzen, werd geantwoord dat deze nooit zal weigeren daarin te voorzien.

Met algemene instemming worden twee wijzigingen in de tekst van het ontwerp aangebracht :

a) De Commissie vervangt het woord « aangewezen door de Minister » door « benoemd »;

b) Zij staat aan de afgevaardigde der bedienaars van de erediensten toe onderricht in de godsdienst te verstrekken (amendement van de Regering).

Het artikel wordt dus :

« In de onderwijsinrichtingen van de Staat wordt het godsdienstonderricht verstrekt door de bedienaars van de erediensten of hun afgevaardigde, benoemd door de Minister van Openbaar Onderwijs, op de voordracht van de hoofden van de betrokken erediensten. »

Het wordt aangenomen met 12 stemmen en 11 onthoudingen.

HOOFDSTUK II.

Onderwijsinrichtingen tot stand gebracht door de provinciën en de gemeenten.

Art. 8.

Dit artikel bepaalt dat de provinciën en de gemeenten het recht hebben scholen op te richten en dat de Koning aan die inrichtingen toelagen kan verlenen.

De Regering stelt een nieuwe tekst voor :

« De provinciën, de gemeenten en de verenigingen van openbare besturen richten onderwijsinrichtingen in overeenkomstig de wet. De Koning kan toelagen verlenen aan inrichtingen of afdelingen van inrichtingen voor normaal, middelbaar en technisch onderwijs op die wijze tot stand gebracht. »

Sommige leden zijn van mening dat die bepaling noodlottige gevolgen zal hebben : de provinciën en de gemeenten zullen aarzelen om scholen op te richten, indien zij er niet zeker van zijn dat zij toelagen zullen ontvangen.

Bovendien zouden de particulieren dezelfde rechten als de provinciën en de gemeenten moeten hebben.

Die opmerkingen komen tot uiting in twee amendementen van de heer Gilson, die voorstelt de woorden : « de Koning

« *Le Roi alloue aux établissements* », et étendant aux particuliers le bénéfice de cet article.

Voici le texte de ces amendements :

1. Remplacer le texte du premier alinéa par ce qui suit :

« *Le Roi alloue des subventions aux établissements et aux sections d'établissements d'enseignement normal, moyen et technique, organisés par les provinces, par les communes, par des associations de pouvoirs publics ou par des particuliers lorsqu'ils répondent aux conditions fixées par la présente loi.* »

2. Insérer entre le premier et le deuxième alinéa un alinéa nouveau ainsi libellé :

« *L'admission aux subventions est soumise à l'avis préalable de la Commission mixte compétente.* »

Ils sont repoussés par 12 voix contre 11 et l'article amendé par le Gouvernement est adopté par 12 voix contre 11.

Art. 9.

Cet article détermine les conditions à remplir par les communes et les provinces pour qu'une école puisse être subsidiée.

Il donne lieu à une série d'amendements.

Le Gouvernement en propose trois.

Il remplace l'alinéa premier par un texte nouveau :

« *justifier leur existence par des raisons impérieuses d'ordre géographique, économique, social ou pédagogique.* »

Il propose, au § 5, de confier au *Ministre* au lieu du *Roi* le soin de fixer les programmes et au § 9, *in fine*, de remplacer le chiffre 7 par 6.

a) En ce qui concerne l'alinéa premier, un membre demande au Ministre des explications au sujet de son amendement. Que signifie dans la phrase le mot « *géographique* » qui y est ajouté ?

Il s'élève contre le fait que pour la création d'écoles, l'Etat ne soit soumis à aucun critère alors que les communes et les provinces le seraient.

Un membre estime que cet alinéa n'est pas nécessaire pour l'enseignement moyen. Pour l'enseignement technique on pourrait prévoir les mots « *économique et social* ».

b) Un membre estime que les subsides pour frais d'outillage et de fonctionnement devraient être maintenus, que les §§ 6 et 7 sont attentatoires à la liberté et qu'il faudrait une formule plus souple pour le cas où le nombre d'élèves ne répondrait plus momentanément aux critères indiqués.

Un membre estime que l'énumération de ces conditions constitue une insécurité pour les communes. Il pose la question de savoir ce qui adviendrait si l'Etat créait une école dans une commune où il en existe déjà une et qu'aucune des deux écoles n'atteignent le nombre d'élèves prévus pour être subsidiées.

Il est répondu qu'il s'agit là d'une question de fait, chaque cas devant être examiné compte tenu des situations locales.

Un membre estime que les conditions imposées par le texte discuté modifient complètement le régime en cours : le vrai critère est celui de la population scolaire.

kan toelagen verlenen aan inrichtingen... » te vervangen door de woorden : « *de Koning verleent toelagen...* » en het voordeel van dit artikel uit te breiden tot de particulieren.

De tekst van die amendementen luidt als volgt :

1. De tekst van het eerste lid vervangen door wat volgt :

« *De Koning verleent toelagen aan de inrichtingen of de afdelingen van inrichtingen voor normaal-, middelbaar en technisch onderwijs, tot stand gebracht door de provinciën, gemeenten, verenigingen van openbare besturen of particulieren wanneer zij voldoen aan de in deze wet bepaalde voorwaarden.* »

2. Tussen het eerste en het tweede lid een nieuw lid invoegen, dat luidt als volgt :

« *Om de toelagen te genieten, is het voorafgaandelijk advies der bevoegde Gemengde Commissie vereist.* »

Zij worden met 12 tegen 11 stemmen verworpen, en het door de Regering geamendeerde artikel wordt met 12 tegen 11 stemmen aangenomen.

Art. 9.

In dit artikel worden de voorwaarden bepaald die de gemeenten en de provinciën moeten vervullen opdat een school toelagen kan genieten.

Het geeft aanleiding tot een reeks amendementen.

De Regering stelt er drie voor.

Zij stelt voor het 1° te vervangen door wat volgt :

« *haar bestaan rechtvaardigen door dwingende redenen van geografische, economische, sociale of pedagogische aard* ».

Bij § 5 stelt zij voor de *Minister* in plaats van de *Koning* te belasten met het vaststellen van de leerplannen, en in § 9, *in fine*, het cijfer 7 te vervangen door 6.

a) In verband met het eerste lid, vraagt een commissielid dat de Minister zijn amendement nader zou verklaren. Wat betekent in deze volzin het woord « *geografische* », dat eraan wordt toegevoegd ?

Hij tekent protest aan tegen het feit dat de Staat voor de oprichting van een school aan geen enkel criterium is gebonden, terwijl dit voor de gemeenten en de provinciën wel het geval is.

Een lid acht dit lid niet nodig voor het middelbaar onderwijs. Voor het technisch onderwijs zou men de woorden « *economische en sociale* » kunnen opnemen.

b) Een lid is van mening dat de toelagen voor uitrustings- en werkingskosten zouden moeten gehandhaafd worden, dat de §§ 6 en 7 inbreuk maken op de vrijheid en dat een soepeler formule vereist is om de toelagen te behouden, ingeval het aantal leerlingen tijdelijk niet meer mocht beantwoorden aan de vastgestelde criteria.

Een lid is van mening dat de opsomming van die voorwaarden de gemeenten in het onzekere laat. Hij vraagt wat er zou gebeuren indien de Staat een school opricht in een gemeente waar er reeds een bestaat en waar geen enkele van de twee scholen het vereiste aantal leerlingen zou tellen om toelagen te bekomen.

Hierop wordt geantwoord dat het een feitelijke kwestie betreft, daar elk geval moet onderzocht worden met inachtneming van de plaatselijke toestanden.

Een lid meent dat de huidige regeling door de in de besproken tekst bepaalde voorwaarden, volledig wordt gewijzigd : het ware criterium is dat van de schoolbevolking.

Il estime que ces critères devraient être communs à tous les enseignements, qu'on devrait laisser au Conseil de perfectionnement — seul réellement compétent en matière d'enseignement technique — le soin de déterminer s'il y a lieu de donner des subsides.

C'est la seule garantie pour les intéressés qui par le texte actuel seront soumis à la volonté de juges qui pourraient ne pas être impartiaux.

Un membre propose d'ajouter le mot « *démographique* » aux critères énoncés par l'alinéa premier. Accord du Ministre.

Le Ministre répond que c'est dans un but d'assouplissement de la loi qu'une série de critères ont été prévus.

Certains commissaires ayant estimé que la formule est trop large, arbitraire, donnant à l'Etat un pouvoir illimité, et qu'au surplus on cherche en vain quel en est le sens précis, le Ministre insiste sur la nécessité de prévoir des critères.

Ceux-ci sont nécessaires pour apprécier l'octroi des subventions. Ils ne se justifient pas pour l'Etat qui a le droit incontestable de créer des écoles — tout en observant une modération suffisante. L'Etat ne pourrait d'ailleurs pas exagérer dans cette voie — étant limité dans ses moyens financiers et soumis au contrôle du Parlement.

La Commission après cet échange de vues examine chacune des conditions imposées.

Au 1° quatre amendements sont présentés :

a) par M. Gilson tendant à remplacer ce texte par un texte nouveau libellé ainsi qu'il suit :

« *s'il s'agit d'un établissement ou d'une section d'enseignement technique correspondre à une nécessité d'ordre économique ou social* ».

Rejeté par 12 voix contre 11.

b) par M. du Bus de Warnaffe qui voudrait modifier le texte :

« *justifier leur existence par les raisons impérieuses d'ordre géographique, économique, social ou pédagogique que justifie dans les mêmes conditions la création d'établissements ou de sections d'établissements d'enseignement organisés par l'Etat* ».

Rejeté par 12 voix contre 11.

c) par M. Bohy qui voudrait voir ajouter le mot « *démographique* », amendement accepté par le Gouvernement.

Admis par 12 voix et 11 abstentions.

d) par le Gouvernement qui désire ajouter au texte les mots « *géographique* » et « *ou pédagogique* ».

Admis par 12 voix contre 11.

Le 1° est adopté avec les deux amendements du Gouvernement par 12 voix contre 11.

Au 2°, un amendement de M. Gilson tendant à ajouter après les mots « *de l'enseignement* », ce qui suit :

« *telles qu'elles sont précisées par les lois particulières sur l'enseignement normal, l'enseignement moyen et l'enseignement technique* ».

Zijns inziens zouden die criteria dezelfde moeten zijn voor alle onderwijsstakken en zou het aan de Verbeteringsraad — de enige die werkelijk bevoegd is inzake technisch onderwijs — moeten overgelaten worden om uit te maken of toelagen moeten gegeven worden.

Daarin ligt de enige waarborg voor de betrokkenen, die door de huidige tekst zullen onderworpen worden aan de wil van rechters die niet altijd onpartijdig zouden kunnen zijn.

Een lid stelt voor het woord « *demografische* » aan de in het eerste lid vermelde criteria toe te voegen. De Minister is het hiermede eens.

De Minister antwoordt dat een reeks criteria in de wet werden opgenomen om deze soepeler te maken.

Daar sommige commissieleden de formule waarbij aan de Staat een onbeperkte macht wordt verleend, te ruim en te willekeurig achten, en men zich daarenboven tevergeefs afvraagt welke de juiste betekenis ervan is, legt de Minister de nadruk op de noodzakelijkheid criteria vast te stellen.

Deze zijn volstrekt noodzakelijk om de toekenning der toelagen te beoordelen. Voor de Staat zijn deze criteria niet nodig, daar hij ontegensprekelijk het recht heeft scholen op te richten — mits daarbij een genoegzame gematigdheid in acht te nemen. De Staat zou overigens in die zin niet kunnen overdrijven, daar zijn financiële middelen beperkt zijn en hij aan het toezicht van het Parlement is onderworpen.

Na deze gedachtenwisseling bespreekt de Commissie elke van de opgelegde voorwaarden.

Bij 1° worden vier amendementen voorgesteld :

a) door de heer Gilson tot vervanging van deze tekst door een nieuwe tekst, die luidt als volgt :

« *indien het een inrichting of afdeling voor technisch onderwijs betreft, beantwoorden aan een behoefte van economische en sociale aard* ».

Dit amendement wordt met 12 tegen 11 stemmen verworpen.

b) door de heer du Bus de Warnaffe, die de tekst als volgt zou willen wijzigen :

« *haar bestaan rechtvaardigen om de dwingende redenen van geografische, economische, sociale of pedagogische aard welke onder dezelfde voorwaarden de oprichting wet-tigen van inrichtingen of afdelingen voor onderwijs tot stand gebracht door de Staat* ».

Dit amendement wordt met 12 tegen 11 stemmen verworpen.

c) door de heer Bohy, die het woord « *demografische* » zou willen zien toevoegen, amendement dat door de Regering aanvaard wordt.

Dit amendement wordt aangenomen met 12 stemmen en 11 onthoudingen.

d) door de Regering, die wenst aan de tekst de woorden « *geografische* » en « *of pedagogische* » toe te voegen.

Aangenomen met 12 tegen 11 stemmen.

Het 1° wordt, met de twee amendementen van de Regering, aangenomen met 12 tegen 11 stemmen.

2° een amendement van de heer Gilson strekt er toe, na de woorden « *in het onderwijs* », toe te voegen wat volgt :

« *zoals zij nader worden omschreven in de bijzondere wetten op het normaalonderwijs, het middelbaar onderwijs en het technisch onderwijs* ».

est adopté à l'unanimité, et le mot « *lécales* » est supprimé dans le texte.

Le 2°, avec la suppression du mot « *lécales* », est adopté ainsi que l'amendement de M. Gilson par 12 voix contre 11.

Un amendement de M. Gilson tendant à ajouter après les mots « par le Roi » « *et arrêtées de commun accord avec le Ministre ayant la Santé Publique dans ses attributions* »,

est rejeté par 12 voix contre 11.

Le 3° est adopté par 12 voix contre 11.

4° Un amendement de M. Gilson libellé comme suit : Après les mots : « *équipement scolaire indispensable* », insérer les mots : « *déterminés par le Ministre de l'Instruction Publique sur avis conforme de la Commission mixte compétente* »,

est rejeté par 12 voix contre 11.

5° Le Gouvernement propose de libeller cet article ainsi qu'il suit :

« *Suivre un horaire et un programme minimum d'études fixés et approuvés par le Ministre de l'Instruction Publique.* »

M. Gilson propose de supprimer le mot « *horaire* ».

L'amendement est repoussé et le 5° adopté avec l'amendement du Gouvernement par 12 voix contre 11.

6° M. Gilson propose de supprimer cet article.

Rejeté par 12 voix contre 11.

Le 6° est adopté par 12 voix contre 11.

7° M. Gilson propose de modifier le 7° comme suit :

« *Se soumettre au contrôle et à l'inspection par le Roi dans les limites fixées par les différentes lois organiques.* »

Rejeté par 12 voix contre 11.

Le 7° est adopté par 12 voix contre 11.

8° M. Gilson propose de remplacer le texte du 8° par le texte suivant :

« *Compter au 1er octobre un nombre minimum d'élèves, aux conditions fixées par le Roi; les minima ainsi déterminés sont les mêmes pour le maintien de fonctionnement d'une classe, section, degré ou autre subdivision dans les établissements de l'Etat, et pour l'octroi d'une subvention pour les subdivisions équivalentes dans les établissements organisés par les provinces, les communes et les particuliers.* »

Rejeté par 12 voix contre 11.

Le 8° est adopté par 12 voix contre 11.

9° Le Gouvernement propose de remplacer le chiffre 7 par 6.

Adopté par 12 voix contre 11.

M. Gilson propose de remplacer le texte du 9° par ce qui suit :

« *Dans les établissements organisés par les provinces, les communes ou des associations de pouvoirs publics, observer*

Dit amendement wordt eenparig aangenomen, en het woord « *wettelijke* » wordt in de tekst geschrapt.

Het 2° wordt, met weglating van het woord « *wettelijke* » alsmede het amendement van de heer Gilson, met 12 stemmen tegen 11 aangenomen.

Een amendement van de heer Gilson, dat er toe strekt na de woorden « *en gezondheid vaststelt* » de woorden « *in overleg met de Minister tot wiens bevoegdheid de Volksgezondheid behoort* » toe te voegen,

wordt met 12 tegen 11 stemmen verworpen.

Het 3° wordt met 12 tegen 11 stemmen aangenomen.

4° Een amendement van de heer Gilson, dat luidt als volgt : Na de woorden : « *de onontbeerlijke schooluitrusting* », de woorden : « *bepaald door de Minister van Openbaar Onderwijs, op eensluidend advies van de bevoegde Gemengde Commissie* » invoegen.

Dit amendement wordt met 12 tegen 11 stemmen verworpen.

5° De Regering stelt voor de tekst van het 5° te doen luiden als volgt :

« *Een lesrooster en een minimumleerplan volgen, die de Minister van Openbaar Onderwijs bepaalt of goedkeurt.* »

De heer Gilson stelt voor het woord « *lesrooster* » weg te laten.

Het amendement wordt verworpen en het 5°, met het amendement van de Regering, met 12 tegen 11 stemmen aangenomen.

6° De heer Gilson stelt voor het 6° weg te laten.

Dit amendement wordt met 12 tegen 11 stemmen verworpen.

Het 6° wordt met 12 tegen 11 stemmen aangenomen.

7° De heer Gilson stelt voor het 7° te wijzigen als volgt :

« *Zich onderwerpen aan de controle en de pedagogische inspectie, door de Koning ingericht binnen de perken gesteld door de verschillende organieke wetten.* »

Dit amendement wordt met 12 tegen 11 stemmen verworpen.

Het 7° wordt met 12 tegen 11 stemmen aangenomen.

8° De heer Gilson stelt voor de tekst van het 8° te vervangen door wat volgt :

« *Op 1 October een minimumaantal leerlingen tellen, overeenkomstig de door de Koning gestelde voorwaarden; de aldus vastgestelde minima zijn dezelfde voor het in stand houden van een klasse, afdeling, graad of andere onderverdeling van de Rijksinrichtingen, en voor het verlenen van een toelage aan de gelijkwaardige onderverdelingen in de inrichtingen, opgericht door de provinciën, de gemeenten en de particulieren.* »

Dit amendement wordt met 12 tegen 11 stemmen verworpen.

Het 8° wordt met 12 tegen 11 stemmen aangenomen.

9° De Regering stelt voor het cijfer 7 te vervangen door 6.

Aangenomen met 12 tegen 11 stemmen.

De heer Gilson stelt voor de tekst van het 9° te vervangen door wat volgt :

« *In de inrichtingen, opgericht door de provinciën, gemeenten of verenigingen van openbare besturen, inzake*

en matière de cours de religion et de morale les mêmes règles que pour l'enseignement organisé par l'État. »

Rejeté par 12 voix contre 11.

M. Gilson propose ensuite d'ajouter à cet article, après les mots « par le Roi » :

« Toutefois ce programme minimum énumère simplement les matières enseignées et indique le niveau des connaissances qui doivent être acquises pour l'obtention du titre.

» Le Roi peut ne pas imposer un programme minimum pour une section déterminée lorsqu'il est de l'intérêt de l'enseignement de lui laisser une souplesse particulière. »

Rejeté par 12 voix contre 11.

L'article est adopté par 12 voix contre 11.

M. Gilson propose d'insérer un article 9bis nouveau pour donner plus de droits aux communes et provinces.

« Dans l'enseignement normal et l'enseignement technique, les établissements et les sections qui tout en ne remplissant pas les conditions prévues aux 1°, 4° et 8° du présent article, remplissent les autres conditions prévues par la loi, peuvent, sans toutefois bénéficier des subventions, porter le titre d'« établissement agréé » ou de « section agréée » et bénéficier des avantages liés à cette appellation en ce qui concerne la délivrance de titres reconnus ou protégés par la loi ou par des arrêtés royaux. L'agrément dans ces conditions est soumise à l'avis préalable de la Commission mixte compétente. »

Il fait, avec d'autres membres, remarquer qu'on devrait faire la distinction entre les subsides et l'agrément : sans subsides les écoles ne pourront plus délivrer de diplômes.

Le Ministre demande de réserver la question afin de revoir tout le problème de l'agrément.

Il estime que les écoles qui peuvent actuellement délivrer des diplômes doivent pouvoir continuer à le faire.

Il présentera un texte.

L'article est réservé.

La question des diplômes a été résolue par l'article 45 présenté par le Ministre et adopté par la Commission.

M. Gilson propose un 10° (nouveau), libellé comme suit :

« Se soumettre en outre aux conditions fixées pour chaque mode d'enseignement par les lois particulières pour les divers modes d'enseignement. »

Rejeté par 12 voix contre 11.

M. Gilson propose d'insérer à la fin de l'article un alinéa nouveau ainsi libellé :

« Les arrêtés pris par le Roi en exécution du présent article sont soumis préalablement à l'avis de la Commission mixte compétente. »

Rejeté par 12 voix contre 11.

L'ensemble de l'article 9, amendé comme il est dit ci-dessus, est approuvé par 12 voix contre 11.

de leergang van godsdienst en van zedenleer dezelfde regels in acht nemen als in het onderwijs dat door het Rijk wordt ingericht. »

Dit amendement wordt met 12 tegen 11 stemmen verworpen.

De heer Gilson stelt verder voor aan dit artikel, na de woorden « de Koning bepaalt », toe te voegen wat volgt :

« Dit minimumleerplan noemt evenwel eenvoudig de onderwezen vakken op en duidt het peil aan van de kennis die moet worden opgedaan om de titel te verwerven.

» Het staat de Koning vrij geen minimumleerplan voor een bepaalde afdeling op te leggen wanneer het in het belang is van het onderwijs er een bijzondere soepelheid aan te laten. »

Dit amendement wordt met 12 tegen 11 stemmen verworpen.

Het artikel wordt met 12 tegen 11 stemmen aangenomen.

De heer Gilson stelt voor een artikel 9bis (nieuw) in te voegen, dat ten doel heeft meer rechten aan de gemeenten en provinciën te verlenen en dat luidt als volgt :

« De inrichtingen en afdelingen van het technisch en normaalonderwijs, die de bij het 1°, 4° en 8° gestelde voorwaarden niet vervullen maar die voldoen aan de andere voorwaarden die bij de wet worden gesteld, mogen, zonder evenwel toelagen te genieten, de titel voeren van « erkende inrichting » of « erkende afdeling » en de aan die benaming verbonden voordelen genieten met betrekking tot het afleveren van door de wet of door koninklijke besluiten erkende of beschermde diploma's. In die omstandigheden hangt de erkenning af van het voorafgaand advies der bevoegde Gemengde Commissie. »

Samen met andere leden, merkt de heer Gilson op dat een onderscheid zou moeten gemaakt worden tussen de toelagen en de erkenning : zonder toelagen kunnen de scholen geen diploma's meer uitreiken.

De Minister vraagt dat die kwestie zou worden aangehouden, ten einde het gehele probleem van de erkenning te herzien.

Hij is van mening dat de scholen die thans diploma's mogen uitreiken dit ook in de toekomst moeten kunnen.

Hij zal een tekst voorstellen.

Dit artikel wordt aangehouden.

De kwestie van de diploma's wordt geregeld door artikel 45, dat door de Minister wordt voorgesteld en door de Commissie aangenomen.

De heer Gilson stelt een 10° (nieuw) voor, dat luidt als volgt :

« Zich bovendien onderwerpen aan de voorwaarden, voor elke vorm van onderwijs gesteld door de bijzondere wetten die voor de onderscheidene vormen van onderwijs gelden. »

Verworpen met 12 tegen 11 stemmen.

De heer Gilson stelt voor aan het slot van het artikel een nieuw lid toe te voegen, dat luidt als volgt :

« De besluiten, door de Koning genomen ter uitvoering van dit artikel, worden vooraf om advies aan de bevoegde Gemengde Commissie voorgelegd. »

Verworpen met 12 tegen 11 stemmen.

Het artikel 9 in zijn geheel, geamendeerd zoals hierboven vermeld, wordt met 12 tegen 11 stemmen aangenomen.

Art. 10.

Cet article fixe les conditions que doit remplir le personnel des écoles pour qu'elles puissent être subsidiées.

Une série d'objections sont présentées :

1° *sur la portée générale de l'article :*

Faut-il l'interpréter dans le sens qu'il ne concerne uniquement que les conditions exigées pour les professeurs ?

Faut-il en déduire qu'il exclut tout subside autre que les traitements ?

Des membres insistent pour la première interprétation faisant valoir que s'il en était autrement :

a) tous autres subsides seraient exclus pour l'avenir (fonctionnement, etc.);

b) il faudrait une loi pour les rétablir;

c) l'adoption de cet article mettrait en péril des écoles;

d) il n'est pas admissible d'écarter toute autre possibilité de subventions.

Ils se demandent si les écoles pourront encore demander des minervals.

Le Ministre déclare que cet article exclut tout autre subside.

2° *pour étendre ce texte à l'enseignement libre;*

3° *sur le fait que le libellé de cet article est déplaisant pour les institutions provinciales et communales.*

Le Gouvernement propose de remplacer à la deuxième ligne le mot « agréé » par « organisé par les communes et les provinces ».

Admis par 12 voix contre 11.

MM. Gilson et Verbist proposent d'ajouter après les mots : « communes », les mots : « et les particuliers ».

Rejeté par 12 voix contre 11.

MM. Gilson et Verbist proposent d'ajouter après les mots « de l'Etat », les mots : « destinées au paiement des traitements ».

Rejeté par 12 voix contre 11.

Le 1° est adopté par 12 voix contre 11.

Au 2° MM. Gilson et Verbist proposent de remplacer les mots : « qui ne sont pas privés de », par les mots : « qui jouissent de ».

Le Ministre fait observer que le texte est celui proposé par le Conseil d'Etat.

Il lui est apparu qu'il était le meilleur.

La Commission reconnaît à l'unanimité qu'il ne comporte aucune atteinte directe ou indirecte au civisme des écoles libres — ce qui sera dit dans le rapport.

L'amendement est retiré et le texte est adopté par 12 voix et 10 abstentions.

Au 3° un membre interroge le Ministre sur les mesures prévues pour préserver la santé des enfants.

Réponse : une loi règlera le problème de l'inspection médicale scolaire dans son entièreté.

Le 3° est adopté par 12 voix contre 11.

Art. 10.

In dit artikel worden de voorwaarden bepaald waaraan het personeel der scholen moet voldoen opdat deze voor subsidiëring in aanmerking zouden komen.

Een reeks bezwaren worden ingebracht :

1° *omtrent de draagwijdte van het artikel :*

Moet het worden opgevat in die zin, dat het slechts betrekking heeft op de aan de leraars opgelegde voorwaarden ?

Moet men er uit afleiden dat elke andere toelage dan die voor de wedden uitgesloten wordt ?

Sommige leden pleiten ten gunste van de eerste interpretatie, daarbij aanvoerende dat zo niet :

a) elke andere subsidiëring in de toekomst uitgesloten zou zijn (werking, enz.);

b) een wet nodig zou zijn om ze terug in te voeren;

c) dit artikel het bestaan van sommige scholen in gevaar zou brengen;

d) het onaanvaardbaar is elke andere vorm van subsidiëring uit te sluiten.

Ze vragen zich af of de scholen nog schoolgeld zullen kunnen eisen.

De Minister verklaart dat ingevolge dit artikel elke andere subsidiëring uitgesloten is.

2° *betreffende de uitbreiding van deze tekst tot het vrij onderwijs;*

3° *wegens de tekst van dit artikel die kwetsend is voor de vrije inrichtingen.*

De Regering stelt voor op de eerste regel het woord « erkende » te vervangen door de woorden « door de provinciën of de gemeenten tot stand gebrachte ».

Aangenomen met 12 tegen 11 stemmen.

De heren Gilson en Verbist stellen voor tussen de woorden « de gemeenten » en de woorden « tot stand gebracht », de woorden in te voegen : « en de particulieren ».

Verworpen met 12 tegen 11 stemmen.

De heren Gilson en Verbist stellen voor na het woord : « Staatstoelagen », de woorden « met het oog op de uitkering der wedden » toe te voegen.

Verworpen met 12 tegen 11 stemmen.

Het 1° wordt met 12 tegen 11 stemmen aangenomen.

De heren Gilson en Verbist stellen voor de tekst van 2° te vervangen door de woorden « die hun burgerlijke en politieke rechten genieten ».

De Minister merkt op, dat de tekst deze is die door de Raad van State voorgesteld werd.

Het komt hem voor dat het de beste is.

De Commissie erkent eensgezind dat de tekst noch rechtstreeks noch onrechtstreeks de burgertrouw der vrije scholen in twijfel trekt — wat in het verslag zal vermeld worden.

Het amendement wordt ingetrokken en de tekst wordt met 12 stemmen en 10 onthoudingen aangenomen.

In verband met 3° vraagt een lid aan de Minister welke maatregelen ter bescherming van de gezondheid der kinderen overwogen worden.

Antwoord : de kwestie van het medisch schooltoezicht in zijn geheel zal bij een wet geregeld worden.

Het 3° wordt met 12 tegen 11 stemmen aangenomen.

Au 4e MM. Gilson et Verbist proposent de remplacer le texte du 4e par ce qui suit : « *qui possèdent les titres de capacité prévus par ou en vertu de lois particulières* ».

Rejeté par 12 voix contre 11.

Le Gouvernement introduit un texte nouveau remplaçant l'ancien.

« 4e *qui possèdent les titres exigés des membres du personnel correspondant à l'enseignement de l'Etat du même degré sauf dispense accordée par le Ministre de l'Instruction Publique sur avis du Conseil de perfectionnement.* »

L'amendement est adopté avec l'article par 12 voix contre 11.

A ce moment, un membre demande qu'un accord interviene entre la minorité et la majorité pour terminer les travaux avant les vacances de Pâques sans toutefois limiter le débat. Les deux parties se rencontreront pour arriver si possible à un accord dans ce sens. Celui-ci est intervenu.

Art. 11.

Cet article met à charge des établissements les frais de l'instruction et précise les obligations des institutions envers leurs professeurs.

Trois amendements à cet article.

A l'alinéa premier, 1°, M. Gilson propose d'ajouter après le mot : « communes », les mots : « *et les particuliers* ».

Rejeté par 12 voix contre 11.

Au même alinéa, le Gouvernement propose un texte nouveau :

« *Les frais de l'instruction donnée dans des établissements ou dans des sections d'établissements organisés par les provinces ou les communes sont à charge du pouvoir organisateur.* »

Admis par 12 voix contre 11.

Au § 2, la Commission décide à l'unanimité de supprimer le mot « *laïc* ».

L'article avec les amendements du Gouvernement et la suppression du mot « *laïc* », est adopté par 12 voix contre 11.

CHAPITRE III.

De l'enseignement organisé par des personnes privées.
(Ancienne section 2 du chapitre II.)

Ce chapitre détermine les conditions auxquelles l'enseignement privé doit satisfaire pour être subsidié.

Un membre fait remarquer que le nombre d'articles de ce chapitre comparé au chapitre II et le contenu de ces articles démontrent une fois de plus la hiérarchie qu'on veut imposer dans l'enseignement : Etat, communes et provinces, enfin enseignement libre.

Art. 12.

Cet article établit pour l'enseignement privé la faculté de recevoir des subsides en lui imposant une qualification obligatoire.

De heren Gilson en Verbist stellen voor de tekst van 4° te vervangen door wat volgt : « *die de bekwaamheidsbewijzen bezitten, vereist door of krachtens bijzondere wetten* ».

Verworpen met 12 tegen 11 stemmen.

De Regering dient een nieuwe tekst in ter vervanging van de vroegere :

« 4° *die de bekwaamheidsbewijzen bezitten welke worden vereist van de leden van het overeenstemmend personeel van het Rijksonderwijs van dezelfde graad, tenzij vrijstelling verleend werd door de Minister van Openbaar Onderwijs op advies van de Verbeteringsraad.* »

Het amendement alsmede het artikel worden met 12 tegen 11 stemmen aangenomen.

Op dit punt gekomen, vraagt een lid dat tussen de meerderheid en de minderheid zou worden overeengekomen de werkzaamheden vóór het Paasreces te beëindigen, zonder evenwel de bespreking te beperken. De partijen zullen hierover beraadslagen om zo mogelijk tot een dergelijk akkoord te komen. Dit werd bereikt.

Art. 11.

Bij dit artikel wordt bepaald dat de inrichtingen zelf de kosten van hun onderricht dragen, en worden de verplichtingen van de inrichtingen ten opzichte van hun leerkrachten nader omschreven.

Drie amendementen op dit artikel.

Bij het eerste lid, 1°, stelt de heer Gilson voor de woorden « de provinciale of gemeentelijke inrichtingen » te vervangen door de woorden : « de provinciale, de gemeentelijke en de particuliere inrichtingen ».

Verworpen met 12 tegen 11 stemmen.

Voor hetzelfde lid stelt de Regering een nieuwe tekst voor :

« *De kosten van het onderricht verstrekt in de provinciale of gemeentelijke inrichtingen of in de afdelingen van deze inrichtingen vallen ten laste van het inrichtend bestuur.* »

Aangenomen met 12 tegen 11 stemmen.

Bij § 2 beslist de Commissie eenparig het woord « *lekenpersoneel* » te vervangen door « *personeel* ».

Het artikel, met de Regeringsamendementen en de wijziging van het woord « *lekenpersoneel* », wordt aangenomen met 12 tegen 11 stemmen.

HOOFDSTUK III.

Onderwijs tot stand gebracht door private personen.
(Vroegere afdeling 2 van hoofdstuk II.)

In dit hoofdstuk worden de voorwaarden vastgesteld, die het bijzonder onderwijs moet vervullen om toelagen te ontvangen.

Een lid merkt op dat uit het aantal artikelen in dit hoofdstuk, vergeleken met hoofdstuk II, en uit de inhoud van die artikelen nogmaals blijkt welke hiërarchie men in het onderwijs wil tot stand brengen : Staat, provinciën en gemeenten, en ten slotte het vrij onderwijs.

Art. 12.

Bij dit artikel wordt voor de bijzondere onderwijsinrichtingen de mogelijkheid geschapen om toelagen te ontvangen, en wordt hun een verplichte benaming opgelegd.

Des membres estiment que cet article donne à l'Etat un pouvoir discrétionnaire qu'il y a lieu de supprimer.

Deux amendements sont présentés par M. Verbist pour y remédier.

1° Remplacer le texte du premier alinéa par :

« Le Roi alloue des subventions aux établissements et sections d'établissements d'enseignement normal, moyen et technique, organisés par des particuliers lorsqu'ils répondent aux conditions fixées par la présente loi. »

2° Insérer entre le premier et le deuxième alinéa, un alinéa nouveau ainsi libellé :

« L'admission aux subventions est soumise à l'avis préalable de la Commission mixte compétente. »

Les amendements sont repoussés par 12 voix contre 11 et l'article adopté par 12 voix contre 11.

Art. 13.

Cet article énumère les conditions exigées de l'enseignement privé pour l'obtention de subventions.

Un membre fait une série d'observations relatives à l'enseignement moyen, normal et technique.

a) Pour l'enseignement moyen, il rappelle les conditions de subventions prévues par la loi sur l'enseignement moyen :

1° Art. 4, paiement du personnel laïc;

2° Art. 39, existence d'un cycle complet d'études;

3° Art. 3, minima de population communs à l'enseignement de l'Etat, des provinces et libres;

4° Art. 40, troisième alinéa, obligation pour les enseignants de demander les subsides et de respecter les lois linguistiques;

5° Art. 41, § 1, obligation de délivrer des certificats homologués;

6° Art. 42, les professeurs doivent posséder les titres de capacité requis pour l'enseignement de l'Etat;

7° Art. 45, accorder la gratuité ou réduction aux parents à revenus modestes;

8° Art. 46, se soumettre au contrôle des conditions ci-dessus énumérées;

9° Art. 41, § 4, publier au *Moniteur* la liste du personnel de direction;

Il souligne qu'ont certainement été supprimées les conditions suivantes :

1° la condition 7 : capacité des professeurs;

2° la condition 8 : gratuité sauf ce qui est prévu à l'article 30bis;

3° la condition 3 : minima de population.

Il se demande pourquoi ces suppressions ?

Par contre, des exigences nouvelles sont instituées — nous examinerons ces observations à l'occasion de l'examen détaillé des conditions prévues.

Sommige leden zijn van oordeel dat door dit artikel aan de Staat een onbeperkte macht wordt verleend, die moet afgeschaft worden.

Met het oog daarop worden door de heer Verbist twee amendementen voorgesteld :

1° De tekst van het eerste lid vervangen door wat volgt :

« De Koning verleent toelagen aan de door bijzondere personen tot stand gebrachte inrichtingen en afdelingen van inrichtingen voor normaal-, middelbaar en technisch onderwijs, wanneer zij aan de bij deze wet gestelde eisen voldoen. »

2° Tussen het eerste en het tweede lid een nieuw lid invoegen, dat luidt als volgt :

« Vooraleer de toelagen worden toegekend, moet het advies van de bevoegde Gemengde Commissie worden ingewonnen. »

De amendementen worden verworpen met 12 tegen 11 stemmen, en het artikel wordt met 12 tegen 11 stemmen aangenomen.

Art. 13.

Dit artikel somt de voorwaarden op welke van het bijzonder onderwijs worden vereist om toelagen te bekomen.

Een commissielid maakt een reeks opmerkingen betreffende het middelbaar, normaal- en technisch onderwijs.

a) Voor het middelbaar onderwijs verwijst hij naar de toelagenvoorwaarden bepaald in de wet op het middelbaar onderwijs.

1° Art. 4, bezoldiging van het lekenpersoneel;

2° Art. 39, bestaan van een volledige studiecycclus;

3° Art. 3, gemeenschappelijke schoolbevolkingsminima voor het onderwijs van de Staat, van de provinciën en voor het vrij onderwijs;

4° Art. 40, lid 3, verplichting voor de onderwijsinrichtingen de toelagen aan te vragen en de taalwetten te eerbiedigen;

5° Art. 41, § 1, verplichting gehomologeerde getuigschriften uit te reiken;

6° Art. 42, de leraars moeten in het bezit zijn van de bekwaamheidsbewijzen vereist voor het Rijksonderwijs;

7° Art. 45, kosteloosheid of vermindering toestaan aan minvermogende ouders;

8° Art. 46, zich onderwerpen aan de controle ten aanzien van de hoger vermelde voorwaarden;

9° Art. 41, § 4, in het *Staatsblad* de lijst van het directiepersoneel bekend maken;

Hij wijst er op dat onder de gestelde voorwaarden de volgende worden afgeschaft :

1° voorwaarde 7 : bekwaamheidsbewijs der leraars;

2° voorwaarde 8 : kosteloosheid behoudens wat bepaald is in artikel 30bis;

3° voorwaarde 3 : de schoolbevolkingsminima.

Hij vraagt zich af waarom deze weglatingen werden gedaan ?

Daarentegen worden er nieuwe eisen gesteld; wij zullen de opmerkingen van dit commissielid onderzoeken bij de uitvoerige bespreking der gestelde voorwaarden.

§ 1. 1° Un membre s'insurge contre l'appréciation souveraine par le Ministre sans appel ni recours possible.

Un membre fait la remarque suivante en ce qui concerne l'enseignement moyen :

On remplace toutes les exigences de la loi actuelle par une obligation de fonctionner pendant au moins deux ans, ce qui n'était prévu que pour les établissements non encore subventionnés.

Il s'élève contre les conséquences du 2° de l'article qui subordonne l'octroi de subsides à l'existence d'un cycle complet : soit 6 années d'existence + 1 an puisqu'on ne peut obtenir de subsides que l'année suivant l'homologation + 2 ans puisque les conditions doivent être remplies depuis 2 ans, soit 9 ans pour un cycle complet ou 6 ans pour l'autre cycle.

En est-il bien ainsi ?

Voici la réponse : les subsides pourront être donnés suite à l'amendement de Mme Craeybeckx, après un an d'existence et trois années de fonctionnement pour le cycle moyen inférieur et un an et six années pour le cycle complet avec en plus l'homologation des diplômes pour les deux cycles.

Comment vérifie-t-on cette obligation d'avoir fonctionné un ou deux ans ?

b) Pour l'enseignement technique, le commissaire signale :

1. que comparé à l'article 35 de la loi organique, le projet allonge d'un an l'obligation de fonctionnement pour un cycle complet;

2. qu'on supprime la préagrération et la possibilité d'accorder des subventions avant l'achèvement du cycle complet;

3. que les sections préagrées perdent leurs subsides.

Combien sont-elles ?

La Commission examine ensuite et vote sur chacune des conditions imposées.

1° Mme Craeybeckx propose de *supprimer* ce 1°

Rejeté par 12 voix contre 10.

M. Verbist propose d'ajouter *in fine* :

« *s'il s'agit d'un établissement ou d'une section d'enseignement technique correspondre à une nécessité d'ordre économique ou social.* »

Rejeté par 12 contre 10.

Le Gouvernement propose de préciser le texte ainsi qu'il suit pour le mettre en concordance avec l'article 9 du projet :

« *justifier leur existence par des raisons impérieuses d'ordre géographique, économique, social ou pédagogique.* »

Admis par 12 voix contre 11.

2° Ce secundo détermine des conditions de fonctionnement pour être admis aux subventions.

MM. Gilson et Verbist proposent la suppression de ce 2°.

Rejeté par 12 voix contre 10.

Mme Craeybeckx demande de réduire à *un an* la durée du fonctionnement exigé (admis à l'unanimité).

Un membre reprend les objections qu'il a faites à l'occasion de la discussion générale de l'article.

§ 1. 1° Een lid verzet zich tegen het oppermachtig beoordelingsrecht van de Minister, zonder dat hoger beroep of verhaal mogelijk is.

Een lid merkt het volgende op wat het middelbaar onderwijs betreft :

Al de voorwaarden van de huidige wet worden vervangen door de verplichting ten minste 2 jaar in werking te zijn, wat slechts bepaald was voor de nog niet gesubsidieerde inrichtingen.

Hij verzet zich tegen de gevolgen van 2° van het artikel waarbij de toekenning van toelagen wordt afhankelijk gesteld van het bestaan van een volledige cyclus namelijk : 6 jaar werking + 1 jaar, vermits de toelagen slechts voor het jaar na de homologatie kunnen toegekend worden + 2 jaar, vermits de voorwaarden sinds 2 jaar moeten vervuld zijn, dus na 9 jaar voor een volledige cyclus of 6 jaar voor de andere cyclus.

Is dit inderdaad zo ?

Hierna het antwoord : ingevolge het amendement van Mevr. Craeybeckx zullen de toelagen kunnen toegekend worden na 1 jaar bestaan en 3 jaar werking voor de lagere middelbare cyclus en na 1 jaar en 6 jaar voor de volledige cyclus met bovendien de homologatie der diploma's voor beide cyclussen.

Hoe wordt de verplichting één of twee jaar gewerkt te hebben nagegaan ?

b) Voor het technisch onderwijs wijst het lid er op :

1. dat in vergelijking met artikel 35 van de organieke wet de vereiste werkingsduur door het ontwerp met één jaar verlengd wordt voor een volledige cyclus;

2. dat de vóórerkenning afgeschaft wordt alsmede de mogelijkheid om toelagen te verlenen vóór de beëindiging van de volledige cyclus;

3. de vóórerkende afdelingen hun toelagen verliezen.

Hoeveel zijn er ?

Vervolgens beraadslaagt en stemt de Commissie over iedere gestelde voorwaarde.

1° Mevr. Craeybeckx stelt voor dit 1° *weg te laten*.

Verworpen met 12 tegen 10 stemmen.

De heer Verbist stelt voor *in fine* toe te voegen :

« *indien het een inrichting of een afdeling van een inrichting voor technisch onderwijs betreft, aan een noodzaak van economische of sociale aard beantwoorden.* »

Verworpen met 12 tegen 10 stemmen.

De Regering stelt voor de tekst als volgt te verduidelijken, ten einde hem in overeenstemming met artikel 9 van het ontwerp te brengen :

« *hun bestaan rechtvaardigen door dwingende redenen van geografische, economische, sociale of pedagogische aard.* »

Aangenomen met 12 tegen 11 stemmen.

2° Onder 2° worden de voor de subsidiëring gestelde werkingsvoorwaarden bepaald.

De heren Gilson en Verbist stellen voor 2° *weg te laten*.

Verworpen met 12 tegen 10 stemmen.

Mevr. Craeybeckx stelt voor de vereiste werkingsduur van twee op *één jaar* te brengen (eenparig aangenomen).

Een lid herhaalt de bezwaren die hij tijdens de algemene bespreking van het artikel heeft aangevoerd.

Le texte amendé par Mme Craeybeckx est admis par 12 voix contre 10.

3° Un membre demande une précision sur le sens exact du 3°.

Aucun établissement n'est « *res nullius* ».

Pourquoi ne pas avoir repris la disposition Huysmans de l'article 40, § 4, de la loi du 17 décembre 1951 ?

Le Ministre répond qu'il a voulu laisser un maximum de liberté aux écoles libres qui peuvent revêtir la forme qu'elles veulent, mais il entend qu'elles constituent une personnalité juridique (personne physique, société de personnes à responsabilité limitée, en nom collectif, etc.).

Adopté.

4° A ce 4°, M. Verbist propose l'ajoute suivante :

« *telles qu'elles sont précisées par les lois particulières sur l'enseignement normal, moyen et technique.* »

La Commission estime qu'il y a lieu dans ces conditions de supprimer le mot « *légal* » dans le texte, qu'elle adopte, avec l'amendement de M. Verbist, à l'unanimité.

5° Un amendement de M. Verbist est retiré : « *et arrêtés de commun accord avec le Ministre ayant la Santé publique dans ses attributions* », la Commission, à l'article 9, s'étant déjà prononcée sur un amendement identique.

6° Un membre signale que l'obligation d'avoir un cycle complet pour l'enseignement technique est une mesure pénible prescrite seulement pour les écoles libres.

Pourquoi ?

Un membre demande s'il sera encore possible de subventionner des établissements n'organisant qu'un cycle d'études incomplet (dérogation admise par l'art. 40, alinéa 2, de la loi de 1952 sur l'enseignement moyen).

Un membre s'informe pour savoir si les années préparatoires qui précèdent l'accès au cycle secondaire de l'enseignement technique, si les années d'un cycle supérieur incomplet succédant à un cycle inférieur complet et si les années qui suivent un cycle supérieur complet mais visent l'enseignement d'une spécialité, continueront à être subsidiées.

Il redoute que la rigidité des principes de la loi agisse au détriment de la rationalisation et de la souplesse désirable dans l'enseignement technique.

M. Verbist propose de remplacer le texte du Gouvernement par le texte suivant :

« a) Comporter dans les conditions fixées par les lois particulières, ou à leur défaut par le Roi, un cycle complet d'études normales ou techniques ou pour les études moyennes du degré de trois années au moins.

» b) Toutefois, dans l'enseignement moyen, des subventions peuvent être accordées à des établissements ou sections d'établissements qui ne comportent pas un degré de trois années au moins et dont l'existence remonte à moins de trois ans s'il s'agit d'établissements ou de sections d'établissements d'enseignement moyen du degré inférieur ou à moins de quatre ans s'il s'agit de sections d'humanité du degré supérieur.

» Ces subventions ne sont accordées que pour autant que l'établissement qui en fait la demande satisfasse à toutes les autres conditions prévues par la loi et se soumette pendant la période où il ne compte pas encore un degré complet de trois années au moins à une inspection de l'Etat, qui portera uniquement sur les branches enseignées et le niveau des études à l'exclusion des méthodes pédagogiques.

» c) Dans l'enseignement technique, des subventions peuvent être accordées à des sections d'établissements dont

De door Mevr. Craeybeckx aldus geamendeerde tekst wordt met 12 tegen 10 stemmen aangenomen.

3° Een lid vraagt uitleg omtrent de juiste betekenis van 3°.

Geen enkele inrichting is « *res nullius* ».

Waarom werd de bepaling Huysmans van artikel 40, § 4, van de wet van 17 December 1951 niet overgenomen ?

De Minister antwoordt dat hij de grootst mogelijke vrijheid wil laten aan de vrije scholen die een vorm naar eigen keuze kunnen aannemen, maar hij wil dat ze een rechtspersoonlijkheid zouden hebben (natuurlijke persoon, personenvennootschap met beperkte aansprakelijkheid, vennootschap onder gemeenschappelijke naam, enz.).

Aangenomen.

4° De heer Verbist stelt voor 4° als volgt aan te vullen :

« *zoals die nader zijn uiteengezet in de bijzondere wetten op het normaal-, middelbaar en technisch onderwijs.* »

De Commissie oordeelt dat onder die voorwaarden het woord « *wettelijke* » moet weggelaten worden in de tekst, die vervolgens samen met het amendement van de heer Verbist eenparig goedgekeurd wordt.

5° Volgend amendement van de heer Verbist wordt ingetrokken : « *en die bepaald worden in gemeen overleg met de Minister tot wiens bevoegdheid de Volksgezondheid behoort* », daar de Commissie zich bij de bespreking van artikel 9 reeds over een dergelijk amendement uitgesproken heeft.

6° Een lid wijst er op dat de verplichting een volledige cyclus voor het technisch onderwijs te hebben een pijnlijke maatregel is, die alleen aan de vrije scholen opgelegd wordt.

Waarom ?

Een lid vraagt of het nog mogelijk zal zijn inrichtingen te subsidiëren die slechts een onvolledige cyclus inrichten (afwijking aanvaard door art. 40, tweede lid, van de wet van 1952 op het middelbaar onderwijs).

Een lid wenst te weten of er nog toelagen zullen toegekend worden voor de voorbereidende jaren die aan de secundaire cyclus van het technisch onderwijs voorafgaan, voor de jaren van een onvolledige hogere cyclus die op een volledige lagere cyclus volgt en voor de jaren die op een volledige hogere cyclus volgen maar betrekking hebben op gespecialiseerd onderricht.

Hij vreest dat de strakke beginselen van de wet de gewenste rationalisatie en soepelheid van het technisch onderwijs zullen belemmeren.

De heer Verbist stelt voor de tekst van de Regering door de volgende tekst te vervangen :

« a) Onder de voorwaarden, bij de bijzondere wetten of, bij gebreke daarvan, door de Koning gesteld, een volledige cyclus normaal- of technische studiën of, voor de middelbare studiën, een graad van ten minste drie jaar omvatten.

» b) Echter kunnen in het middelbaar onderwijs toelagen worden verleend aan inrichtingen of afdelingen, die geen graad van ten minste drie jaar omvatten en die minder dan drie jaar bestaan, zo het inrichtingen of afdelingen van inrichtingen voor lager middelbaar onderwijs betreft, of minder dan vier jaar, zo het humaniora-afdelingen van de hogere graad betreft.

» Deze toelagen worden slechts verleend voor zover de aanvragende inrichting aan al de andere bij de wet gestelde voorwaarden voldoet en zich gedurende het tijdperk, waarin zij nog geen volledige graad van ten minste drie jaar heeft, onderwerpt aan de inspectie van de Staat, welke enkel betrekking heeft op de onderwezen vakken en het peil der studiën, met uitsluiting van de opvoedingsmethoden.

» c) In het technisch onderwijs kunnen toelagen worden verleend aan afdelingen van inrichtingen, waarvan het

la première année d'études fonctionne depuis un an au moins et qui remplissent toutes les conditions prévues par la loi sauf celle de comporter un cycle complet. »

Rejeté par 12 voix contre 10.

Le texte du projet est admis.

7° Un membre demande une explication au sujet de la notion « ensemble pédagogique autonome ».

Il demande de produire le texte élaboré par la Commission mixte. Le Ministre précise qu'il s'agit d'une école formant un tout : il faut empêcher que des écoles créent des succursales dans des localités voisines, mais il admet qu'elles aient des salles de gymnastique en dehors de leurs locaux ou des ateliers où des élèves pourront se livrer à des exercices manuels. De même si des écoles ont été détruites par la guerre ou l'incendie, il est équitable d'admettre des installations provisoires dispersées dans une agglomération.

M. Verbist propose de supprimer ce 7°.

Rejeté par 12 voix contre 10.

Mme Craeybeckx propose de remplacer les mots « le nombre minimum d'élèves fixé par le Roi », par les mots « le même nombre d'élèves que dans la section correspondante de l'enseignement de l'Etat ».

Rejeté.

M. Gilson propose l'amendement suivant :

« toutefois cette condition ne peut faire obstacle à ce que l'établissement ou la section utilise en dehors du complexe central du bâtiment des locaux affectés exclusivement ou principalement à des travaux pratiques ou à l'éducation physique. »

Rejeté par 12 voix contre 10.

Le 7° est adopté par 12 voix contre 10.

8° Un membre signale l'avis unanime de la Commission mixte pour supprimer cet 8°.

M. Verbist propose de remplacer le texte du projet par :

« compter au 1er octobre un nombre minimum d'élèves dans les conditions fixées par le Roi; les minima ainsi déterminés sont les mêmes pour le maintien de fonctionnement d'une classe, section, degré ou autre subdivision dans les établissements de l'Etat et pour l'octroi d'une subvention pour les subdivisions équivalentes dans les établissements organisés par les provinces, les communes et les particuliers. »

Rejeté par 12 voix contre 10.

Le texte du 8° est adopté par 12 voix contre 10.

9° Le 9° qui prévoyait le contrôle des livres classiques est retiré par le Ministre suite à un amendement de M. Verbist.

La Commission en admet la suppression à l'unanimité.

a) Un membre fait remarquer qu'ici rebondit tout le problème de la suppression ou du maintien de l'agrégation (voir avis du Conseil d'Etat, p. 8, dernier alinéa).

Il semble d'après cet article que les établissements non encore subventionnés (donc non agréés) puissent délivrer des certificats ou diplômes ayant valeur légale sinon quel est le sens de cet article 13, 10° : « l'établissement ne sera subventionné qu'après avoir délivré des diplômes d'après un programme d'examen élaboré par le Roi », sans agrégation préalable ?

La question a été réglée par l'article 45 présenté ultérieurement par le Ministre.

eerste studiejaar sedert ten minste een jaar in werking is en die voldoen aan al de bij de wet gestelde voorwaarden, behalve die inzake het omvatten van een volledige cyclus. »

Verworpen met 12 tegen 10 stemmen.

De tekst van het ontwerp wordt aangenomen.

7° Een lid vraagt uitleg omtrent het begrip « autonoom pedagogisch geheel ».

Hij vraagt dat de door de Gemengde Commissie opge maakte tekst zou voorgelegd worden. De Minister verklaart dat het een school betreft die een geheel vormt : belet moet worden dat de scholen in de naburige gemeenten hulpscholen zouden oprichten, maar hij aanvaardt dat turnzalen of werkzalen, die bestemd zijn voor het uitvoeren van handwerk, buiten de schoollokalen zouden gevestigd zijn. Wanneer scholen ten gevolge van oorlog of brand verwoest werden, is het ook billijk dat over de agglomeratie verspreide voorlopige inrichtingen worden aanvaard.

De heer Verbist stelt voor 7° weg te laten.

Verworpen met 12 tegen 10 stemmen.

Mevr. Craeybeckx stelt voor de woorden « het door de Koning bepaalde minimum aantal leerlingen tellen » te vervangen door « hetzelfde aantal leerlingen tellen als in de overeenstemmende afdeling in het Rijksonderwijs ».

Verworpen.

De heer Gilson stelt volgend amendement voor :

« deze voorwaarde belet evenwel niet dat de inrichting of de afdeling buiten het centraal gebouwcomplex lokalen gebruikt die uitsluitend of hoofdzakelijk voor praktische werken of voor lichamelijke opvoeding bestemd zijn. »

Verworpen met 12 tegen 10 stemmen.

Het 7° wordt aangenomen met 12 tegen 10 stemmen.

8° Een lid wijst op het eenparig advies van de Gemengde Commissie om dit 8° weg te laten.

De heer Verbist stelt voor de tekst van het ontwerp te vervangen door :

« op 1 October een minimum aantal leerlingen tellen onder de door de Koning gestelde voorwaarden; de aldus bepaalde minima zijn dezelfde voor het in werking houden van een klas, afdeling, graad of andere onderverdeling in de Rijksinrichtingen en voor het toekennen van een toelage voor de overeenkomstige onderverdelingen in de door de provincien, gemeenten en particulieren tot stand gebrachte inrichtingen. »

Verworpen met 12 tegen 10 stemmen.

De tekst van het 8° wordt met 12 tegen 10 stemmen aangenomen.

9° Het 9°, waarbij controle op de schoolboeken werd ingesteld, wordt door de Minister ingetrokken naar aanleiding van een amendement van de heer Verbist.

De Commissie keurt eenparig de weglating ervan goed.

a) Een lid merkt op dat hier heel het probleem van de intrekking of de handhaving van de erkenning (cfr. advies van de Raad van State, blz. 8, laatste lid) weer opduikt.

Dit artikel schijnt er op te wijzen, dat de nog niet gesubsidieerde (en dus niet erkende) inrichtingen wettelijk geldige diploma's of getuigschriften kunnen uitreiken; zo niet, welke zin zou immers dit artikel 13, 10°, hebben : « de instelling ontvangt slechts toelagen nadat zij, zonder voorafgaande erkenning, diploma's heeft uitgereikt overeenkomstig een door de Koning uitgewerkt examenprogramma » ?

De kwestie wordt geregeld bij artikel 45, dat achteraf door de Minister werd voorgesteld.

b) La notion « valeur identique » est discutée.

Quelle autorité jugera de cette valeur : l'inspection ? l'homologation ?

Veut-on faire des inspecteurs juges de la « valeur identique » ? Y aura-t-il d'autres appréciations de cette valeur que celle du diplôme homologué ?

Le Ministre répond que l'homologation des diplômes suffira pour garantir la valeur de l'enseignement d'une institution.

Un membre demande pourquoi les professeurs non subventionnés des écoles libres ne sont plus soumis à l'obligation du diplôme pour enseigner.

Dans l'enseignement technique, on n'exige ni diplôme, ni équipement, ni programme, ni horaire, mais l'obligation de calquer les programmes sur ceux de l'État.

Le membre signale que la formule « valeur identique » des enseignements employée sera particulièrement aléatoire pour l'enseignement technique qui pourrait être soumis au bon vouloir du Ministre.

Le Conseil de perfectionnement est exclu et l'établissement ne reçoit des subsides que pour un nombre d'heures inférieur à celui de l'État. Quel est ce nombre d'heures pour l'État ?

Le même commissaire signale que le projet tend à enlever des subventions à des établissements qui en bénéficient actuellement tout en les interdisant pour des écoles encore à créer : le maintien des subventions est mis en cause même pour des établissements existants.

Le Ministre déclare qu'il n'en est rien — sauf pour les établissements qui ont bénéficié des articles 49 et suivants de la loi sur l'enseignement technique concernant la préagrégation.

Un membre demande ce qui arriverait si un établissement ne délivrait pas de diplômes une année.

Il estime qu'il faudrait rétablir le système de l'agrégation indépendante de la subvention afin de permettre aux écoles de délivrer des diplômes — même sans subsides de l'État.

L'article 45 nouveau résoud la question.

M. Verbist propose de remplacer le texte du 10°, actuellement 9°, par ce qui suit :

« Chaque fois que les programmes des examens sont établis sur avis des commissions mixtes compétentes ou du Conseil supérieur de l'enseignement technique, s'y conformer pour la délivrance de diplômes ou de certificats de fin d'études. »

Rejeté par 12 voix contre 10.

§§ 1 et 2.

M. Verbist propose d'insérer entre les §§ 1 et 2 un § 1bis (nouveau), libellé comme suit :

« Les établissements et les sections qui tout en ne remplissant pas les conditions prévues aux 1°, 7° et 8° du présent article, remplissent les autres conditions prévues par la loi, peuvent, sans toutefois bénéficier des subventions porter le titre « d'établissements agréés » ou de « sections agréées » et bénéficier des avantages liés à cette appellation en ce qui concerne la délivrance de titres reconnus ou protégés par la loi ou par des arrêtés royaux. L'agrégation dans ces conditions est soumise à l'avis préalable de la Commission mixte compétente. » (Rejeté.)

Le Gouvernement propose de relier le 3° et le 4° alinéa dudit article par le mot « soit », à insérer en tête du 4° alinéa. (Adopté.)

L'amendement de Mme Craeybeckx est retiré.

b) Men is het niet eens over het begrip « gelijke waarde ».

Welke overheid zal over die waarde oordelen : de inspectie ? de homologatiecommissie ?

Wil men inspecteurs laten oordelen over de « gelijke waarde » ? Zullen er voor die waarde andere beoordelingscriteria zijn dan het gehomologeerd diploma ?

De Minister antwoordt dat de homologatie der diploma's zal volstaan om de waarde van het onderricht van een inrichting te waarborgen.

Een lid vraagt waarom de niet-gesubsidieerde leerkrachten van de bijzondere scholen niet langer verplicht zijn het diploma te bezitten om te mogen onderwijzen.

In het technisch onderwijs wordt noch diploma, noch uitrusting, noch programma, noch lesrooster geëist; alleen wordt de verplichting opgelegd zich te richten naar de programma's van de Staat.

Het lid merkt op dat de formule « gelijke waarde » van het onderwijs vooral onzekerheid zal opleveren voor het technisch onderwijs, waar de Minister naar willekeur zou kunnen ingrijpen.

De Verbeteringsraad wordt aan de dijk gezet, en de inrichting ontvangt slechts toelagen voor een aantal uren, dat lager is dan bij de Staat. Hoeveel bedraagt dat aantal uren bij de Staat ?

Hetzelfde commissielid wijst er op dat bij het ontwerp de toelagen worden ontzegd aan inrichtingen die ze thans ontvangen, terwijl ze ook niet meer worden toegekend voor nog op te richten scholen; het behoud van de toelagen wordt in het gedrang gebracht zelfs voor bestaande inrichtingen.

De Minister verklaart dat zulks niet het geval is — behoudens voor de inrichtingen die het voordeel hebben genoten van de artikelen 49 vv. der wet op het technisch onderwijs betreffende de voorerkenning.

Een lid vraagt zich af wat er zou gebeuren indien een inrichting gedurende een jaar geen diploma's zou uitreiken.

Hij is van oordeel dat het stelsel van de erkenning, los van de subsidiëring, opnieuw dient ingevoerd, ten einde de scholen in staat te stellen diploma's uit te reiken — zelfs zonder Staatstoelagen.

Artikel 45 lost de kwestie op.

De heer Verbist stelt voor de tekst van het 10°, thans 9°, te vervangen door wat volgt :

« Telkens als de examenprogramma's worden opgemaakt op advies van de bevoegde Gemengde Commissiën of van de Hoge Raad voor het technisch onderwijs, zich daar naar voegen bij het uitreiken van einddiploma's of -getuigschriften. »

Verworpen met 12 tegen 10 stemmen.

§§ 1 en 2.

De heer Verbist stelt voor, tussen §§ 1 en 2 een § 1bis (nieuw) in te voegen, die luidt als volgt :

« De inrichtingen en afdelingen, die, hoewel zij niet voldoen aan de onder 1°, 7° en 8° van dit artikel gestelde voorwaarden, aan de andere bij de wet gestelde eisen voldoen, kunnen, zonder evenwel de toelagen te genieten, de benaming « erkende inrichtingen » of « erkende » afdelingen » voeren en het genot hebben van de aan deze benaming verbonden voordelen wat betreft het uitreiken van door de wet of door koninklijke besluiten erkende of beschermde titels. Voor de erkenning onder deze voorwaarden is het voorafgaand advies van de bevoegde Gemengde Commissie vereist. » (Verworpen.)

De Regering stelt voor het 3° en het 4° lid van dit artikel te verbinden met het woord « of wel », te plaatsen vooraan het 4° lid. (Aangenomen.)

Het amendement van Mevr. Craeybeckx wordt ingetrokken.

M. Verbist propose d'insérer à la fin du § 2 un alinéa nouveau ainsi libellé :

« Les arrêtés pris par le Roi en exécution du présent article sont soumis à l'avis de la Commission mixte compétente. »

Rejeté par 12 voix contre 10.

M. Verbist propose un article 13bis (nouveau), ainsi libellé :

« Nonobstant les chiffres de population exigés à l'article précédent, le bénéfice des subventions est maintenu, à un nombre minimum d'établissements d'enseignement privés agréés d'enseignement normal. Ce nombre est déterminé comme suit :

» 1. Ecoles normales gardiennes : une par province.

» 2. Ecoles normales primaires : par province, une école pour instituteurs et une école pour institutrices.

» 3. Ecoles normales moyennes : six écoles d'expression française et six écoles d'expression néerlandaise. »

Rejeté par 12 voix contre 10.

Le texte amendé par le Gouvernement est voté par 12 voix contre 10.

Art. 14.

Cet article précise les subventions que les écoles libres pourront toucher :

a) Il a donné lieu à une double interprétation.

Certains membres ont estimé qu'il avait un sens précis : fixer uniquement les conditions requises pour que les professeurs puissent toucher un traitement.

D'autres, dont le Ministre, déclarent que l'article interdit tout autre subside que les traitements tout en indiquant les conditions d'octroi de ceux-ci. Les premiers font valoir la contradiction qu'il y a entre les articles 14 et 31 du projet : l'article 14 limitant les subsides aux traitements et l'article 31 accordant les subventions pour les gratuités.

Ils estiment que cet article n'interdit pas l'attribution d'autres subsides pour fonctionnement, etc.

Les seconds font valoir que cet article est précis dans son texte et ne peut pas donner lieu à interprétation.

Ils font remarquer qu'il n'y a pas de contradiction entre les deux articles : l'un envisageant l'octroi de subsides aux institutions, l'autre accordant des subsides aux parents pour leur permettre de jouir de la gratuité.

Le Ministre déclare que l'article interdit tout autre subside que celui pour les traitements.

b) Certains membres voudraient mettre en concordance l'article 10 avec l'article 14. Ils regrettent que l'on n'oblige pas les professeurs des écoles libres à avoir des diplômes analogues à ceux exigés pour les établissements des communes et des provinces.

Le Ministre répond qu'on donne la liberté complète aux écoles libres. Il n'a pas voulu leur imposer ces diplômes pour éviter une modification brutale du régime actuel. Si on les imposait, ce serait pour elles une situation inextricable dans le présent.

On n'exige pas de diplômes, mais on ne subsidie qu'à concurrence du nombre de professeurs qui en possèdent et d'après la nature du diplôme qu'ils ont.

De heer Verbist stelt voor aan het slot van § 2 een nieuw lid in te voegen, dat luidt als volgt :

« De door de Koning ter uitvoering van dit artikel genomen besluiten worden voor advies aan de bevoegde Gemengde Commissie voorgelegd. »

Verworpen met 12 tegen 10 stemmen.

De heer Verbist stelt een nieuw artikel 13bis voor, dat als volgt luidt :

« Ondanks de in het vorig artikel geëiste bevolkingscijfers blijft het genot van de toelagen behouden voor een minimum aantal erkende private inrichtingen voor normaal-onderwijs. Dit aantal wordt bepaald als volgt :

» 1. Normalscholen voor [roebelonderwijs : één per provincie.

» 2. Lagere normalscholen : per provincie, één school voor onderwijzers en één school voor onderwijzeressen.

» 3. Middelbare normalscholen : zes scholen met het Nederlandse en zes met het Franse taalsysteem. »

Verworpen met 12 tegen 10 stemmen.

De door de Regering geamendeerde tekst wordt aangenomen met 12 tegen 10 stemmen.

Art. 14.

Dit artikel bepaalt nader welke toelagen de vrije scholen kunnen bekomen :

a) Het gaf aanleiding tot tweeërlei interpretaties.

Naar de mening van enkele leden heeft het een duidelijke betekenis : enkel de eisen te stellen waaraan voldaan moet zijn opdat de leraars een wedde kunnen ontvangen.

Anderen, onder wie de Minister, verklaren dat het artikel elke andere toelage dan de wedden verbiedt en daarbij vermeldt onder welke voorwaarden deze wedden worden toegekend. De eersten wijzen op de tegenstrijdigheid die volgens hen bestaat tussen de artikelen 14 en 31 van het ontwerp : artikel 14 beperkt de toelagen tot de wedden en artikel 31 verleent toelagen voor kosteloos onderwijs.

Naar hun oordeel sluit dit artikel het verlenen van andere toelagen voor werking, enz., niet uit.

De anderen voeren aan dat de tekst van dit artikel zeer duidelijk is en niet vatbaar voor interpretatie.

Zij zeggen dat er geen tegenstrijdigheid is tussen de twee artikelen, want het ene doelt op het verlenen van toelagen aan de inrichtingen en het andere verleent toelagen aan de ouders om hun vrijstelling van schoolgeld te laten genieten.

De Minister verklaart dat het artikel elke andere toelage met uitzondering van die voor de wedden uitsluit.

b) Sommige leden zouden artikel 10 met artikel 14 in overeenstemming willen brengen. Zij betreuren dat men de leraars der vrije scholen niet verplicht diploma's te hebben, die gelijkaardig zijn als die welke voor de gemeentelijke en provinciale inrichtingen worden geëist.

De Minister antwoordt dat men de vrije scholen op dit gebied volledig vrij laat. Hij heeft hun die diploma's niet willen opleggen om een brutale wijziging in het huidige regime te vermijden. Legde men die diploma's op, dan zou voor deze thans een onontwarbare toestand ontstaan.

Men eist geen diploma's, doch verleent slechts toelagen volgens het aantal leraars die er een hebben en volgens de aard van hun diploma.

Un membre fait remarquer que le projet abolit le régime actuel; qu'il est contraire à nos traditions de ne pas exiger ces diplômes; qu'on exige des conditions matérielles (locaux), et rien au point de vue intellectuel. Il faudrait en revenir au régime en cours en admettant des conditions transitoires pour les professeurs en fonction.

Il y a là une profonde transformation sur laquelle il ne peut se déclarer d'accord.

Le Ministre lui fait observer que la délégation du P.S.C. auprès du Premier Ministre a donné son accord à ce sujet et donne lecture du communiqué qui a suivi cette entrevue. Le voici :

« Le Premier Ministre, assisté du Ministre de l'Instruction Publique, a reçu mardi une délégation du P.S.C. composée de MM. Théo Lefèvre, Struye et Eyskens.

» Le Premier Ministre a exposé que le Gouvernement estimait que le paiement des subventions-traitements au personnel enseignant de l'enseignement libre, y compris l'enseignement moyen, devait répondre aux conditions suivantes :

» La distribution des subventions-traitements devait être faite sur la base de l'équivalence des diplômes avec ceux qui sont requis dans l'enseignement de l'Etat.

» Les subventions-traitements du personnel enseignant laïc seraient payées directement au domicile des intéressés, la perception intégrale étant garantie aux bénéficiaires.

» Dans ces conditions, les subventions-traitements au personnel enseignant laïc de l'enseignement libre pourraient être assurées 100 %, déjà dans le cadre du budget de 1955.

» Les délégués du P.S.C. ont admis pour le règlement des subventions-traitements à 100 % les bases proposées par le Gouvernement.

» Ils ont cependant tenu à souligner qu'ils maintiennent leur opposition déterminée à sa politique scolaire dans son ensemble, le paiement des subventions-traitements n'en constituant qu'un des aspects. »

Le premier alinéa du communiqué proprement dit est discuté : un commissaire affirme que cet alinéa n'a pas le sens que le Ministre y veut attacher, qu'il concerne le montant des traitements et les conditions de leur paiement mais pas la question de savoir si les professeurs de l'enseignement libre doivent ou non être diplômés.

Le Ministre répond qu'au cours de cette réunion il a bien été entendu que le subsidium ne serait alloué que pour les professeurs diplômés.

c) Divers amendements ont été présentés et discutés.

1° M. Verbist propose d'ajouter à la troisième ligne du premier alinéa, après les mots « de l'Etat », les mots : « destinés au paiement des traitements ».

Rejeté par 12 voix contre 10.

2° Au § 2, M. Verbist et consorts proposent de modifier le texte. Ils retirent cet amendement pour les raisons qui ont été développées lors de la discussion de l'article 10.

3° Les mêmes commissaires demandent l'adjonction à l'article d'un 4° libellé comme suit :

« Dans les établissements d'enseignement technique, la nomination des membres du personnel répondant aux conditions prévues par la loi ou en vertu de la loi, est soumise à l'agrément du Ministre de l'Instruction Publique ou de son délégué, suivant les modalités fixées par le Roi, sur

Een lid merkt op dat het ontwerp het huidige regime opheft; dat het tegen onze tradities indruist geen diploma's te eisen; dat men wel materiële voorwaarden stelt (lokalen), en niets in intellectueel opzicht. Men zou beter bij het thans geldende regime blijven, maar tevens overgangsvoorwaarden aanvaarden voor de in dienst zijnde leraars.

Het betreft hier een grondige wijziging, waarmede hij niet kan instemmen.

De Minister wijst er hem op dat de C.V.P.-afvaardiging, die bij de Eerste-Minister is geweest, zich hiermede akkoord had verklaard en hij leest het communiqué voor, dat na afloop van dat onderhoud is verschenen. Hierna het communiqué :

« De Eerste-Minister, terzijde gestaan door de Minister van Openbaar Onderwijs, heeft Dinsdag een afvaardiging van de C.V.P., bestaande uit de heren Theo Lefèvre, Struye en Eyskens, ontvangen.

» De Eerste-Minister zette uiteen dat de Regering van oordeel is dat de uitkering van de weddetoelagen aan het onderwijzend personeel in het vrij onderwijs, het middelbaar onderwijs inbegrepen, aan de volgende voorwaarden dient te voldoen :

» De uitkering van de weddetoelagen dient te geschieden op basis van de gelijkstelling der diploma's met die welke in het Rijksonderwijs worden geëist.

» De weddetoelagen aan de lekenleerkrachten zouden rechtstreeks ten huize van de betrokkenen worden uitgekeerd, waarbij hun de ontvangst van het volle weddebedrag wordt gewaarborgd.

» Onder die omstandigheden zouden reeds in het kader van de begroting voor 1955 de weddetoelagen voor het onderwijzend lekenpersoneel van het vrij onderwijs naar rato van 100 % kunnen worden verzekerd.

» De afgevaardigden van de C.V.P. hebben, voor de uitkering van de weddetoelagen naar rato van 100 %, de door de Regering voorgestelde grondslagen aanvaard.

» Zij hebben er echter prijs op gesteld te verklaren dat zij hun vastberaden verzet tegen de schoolpolitiek in haar geheel handhaven, daar de uitbetaling van de weddetoelagen hiervan slechts een onderdeel is. »

Het eerste lid van het eigenlijk communiqué wordt betwist : een commissielid beweert dat dit lid niet de strekking heeft, die de Minister er wil aan hechten, dat het betrekking heeft op het bedrag van de wedden en de voorwaarden van de uitkering ervan, maar niet op de vraag of de leraars van het vrij onderwijs al of niet moeten gediplomeerd zijn.

De Minister antwoordt dat het wel verstaan was tijdens bedoelde vergadering dat de toelage-wedde enkel zou worden toegekend aan gediplomeerde leraars.

c) Verschillende amendementen werden ingediend en besproken.

1° De heer Verbist stelt voor, op de tweede regel van het eerste lid, na « Staatstoelagen », de woorden : « voor het betalen van de wedden » in te voegen.

Dit wordt met 12 tegen 10 stemmen verworpen.

2° De heren Verbist c. s. stellen voor de tekst van § 2 te wijzigen. De indieners trekken hun amendement in om de bij de bespreking van artikel 10 uiteengezette redenen.

3° Dezelfde commissieleden vragen de toevoeging aan dit artikel van een als volgt luidend 4° :

« In de inrichtingen voor technisch onderwijs is voor de benoeming van personeelsleden, die beantwoorden aan de bij of krachtens de wet gestelde eisen, de erkenning van de Minister van Openbaar Onderwijs of van zijn gemachtigde vereist volgens de modaliteiten door de Koning vast-

avis du Comité directeur du Conseil supérieur de l'enseignement technique. »

Rejeté par 12 voix contre 10.

L'article est adopté par 12 voix contre 10.

Art. 15.

Cet article est en fait l'application aux écoles libres des conditions prévues à l'article 11 du projet.

M. Verbist demande la suppression de cet article.

Mme Craeybeckx propose un amendement subsidiaire :

Remplacer le texte de cet article par ce qui suit :

« L'Etat intervient dans les frais de l'instruction donnée dans les établissements privés subside à raison de 50 %, calculé sur les frais moyens des mêmes sections de l'enseignement de l'Etat.

» Les personnes qui ont la responsabilité des établissements ou des sections d'enseignements sont tenues d'accorder aux membres laïcs de leur personnel des rétributions au moins égales aux subventions que l'Etat leur alloue pour ce personnel. »

M. Eneman propose d'ajouter :

« Les subventions que l'Etat alloue pour ce personnel subiront automatiquement les adaptations appliquées à l'enseignement de l'Etat. »

Certains membres demandent si les traitements subiront automatiquement les fluctuations de l'index ou s'il faudra une loi spéciale pour les y adapter.

Il y sera répondu à l'article 22.

D'autres font remarquer que cet article est en opposition avec l'article qui prévoit le paiement direct des professeurs par l'Etat.

Le Ministre répond qu'on a voulu garantir le droit des professeurs de toucher intégralement le subside alloué mais les écoles pourront allouer aux professeurs des traitements supérieurs : cependant elles ne seront jamais tenues de le faire.

Un membre fait observer qu'il y a des écoles qui toucheront des subsides forfaitaires, indépendants du nombre et du diplôme des professeurs.

Il est répondu que ces écoles ne seront pas soumises aux dispositions de l'article 15.

Un membre désire connaître le montant des allocations accordées actuellement à ces écoles.

Les amendements sont rejetés par 12 voix contre 10 et l'article adopté par le même nombre de voix.

Art. 16.

Cet article instaure un jury pour la délivrance de diplômes par les écoles normales libres.

Le Gouvernement propose trois amendements, suite à la discussion de cet article par la Commission :

- a) les examens auront lieu dans l'école;
- b) le jury sera composé pour moitié par les professeurs de l'école même;
- c) le mot « agréé » est remplacé par les mots « des provinces et des communes ».

La discussion des objections au projet initial peut se résumer ainsi qu'il suit :

1° cet article marque une hiérarchie dans les différents genres d'enseignement — hiérarchie défavorable à l'enseignement libre;

gesteld op advies van het Bestuurscomité van de Hoge Raad voor het technisch onderwijs. »

Verworpen met 12 tegen 10 stemmen.

Het artikel wordt met 12 tegen 10 stemmen aangenomen.

Art. 15.

Dit artikel maakt in feite de voorwaarden, vastgesteld in artikel 11 van het ontwerp, van toepassing op de vrije scholen.

De heer Verbist vraagt weglating van dit artikel.

Mevr. Craeybeckx stelt een subsidiair amendement voor :

De tekst van dit artikel vervangen door wat volgt :

« De Staat zal tussenkomen in de kosten van het onderwijs verstrekt in de gesubsidiëerde bijzondere instellingen op basis van 50 %, geraamd op de gemiddelde kosten in dezelfde afdelingen van het Staatsonderwijs.

» De personen die verantwoordelijk zijn voor de onderwijsinstellingen of afdelingen zijn gehouden hun lekenpersoneel bezoldigingen toe te kennen, die ten minste gelijk zijn aan de toelagen welke de Staat voor dit personeel verleent. »

De heer Eneman stelt voor toe te voegen wat volgt :

« De toelagen welke de Staat verleent voor dit personeel zullen de aanpassingen die van toepassing zijn in het Rijksonderwijs, automatisch ondergaan. »

Sommige leden vragen of de wedden automatisch aan de schommelingen van het indexcijfer zullen worden aangepast, of wel of er een bijzondere wet zal nodig zijn om ze aan te passen.

Daarop zal worden geantwoord bij artikel 22.

Anderen merken op dat dit artikel in strijd is met het artikel dat bepaalt dat de leraars rechtstreeks door de Staat worden betaald.

De Minister antwoordt dat men de rechten van de leraars om de verleende toelage volledig te ontvangen heeft willen waarborgen, maar dat de scholen aan de leraars hogere wedden mogen toekennen : zij zullen nochtans nooit verplicht worden dit te doen.

Een lid merkt op dat er scholen zijn die forfaitaire toelagen zullen ontvangen, afgezien van het aantal en van het diploma van de leraars.

Er wordt geantwoord dat die scholen niet onder de toepassing van het bepaalde in artikel 15 zullen vallen.

Een lid wenst het bedrag te kennen van de toelagen die jaarlijks aan die scholen worden toegekend.

De amendementen worden met 12 tegen 10 stemmen verworpen en het artikel met hetzelfde aantal stemmen aangenomen.

Art. 16.

Bij dit artikel wordt een examencommissie voor het uitreiken van diploma's door de vrije normaalscholen ingesteld.

Ingevolge de bespreking van dit artikel door de Commissie, stelt de Regering drie amendementen voor : tens welke :

- a) de examens zullen in de school zelf plaatsvinden;
- b) de examencommissie zal voor de helft samengesteld zijn uit leraars van de school zelf;
- c) de woorden « het erkend onderwijs » worden vervangen door de woorden « het onderwijs der provinciën en gemeenten ».

De bespreking van de opwerpingen tegen het oorspronkelijk ontwerp kan worden samengevat als volgt :

1° dit artikel stelt een hiërarchie in de verschillende soorten van onderwijs in — hiërarchie die nadelig is voor het vrij onderwijs;

2° le jury prévu est inadmissible et inutile :

- a) il n'y a pas eu d'abus dans l'octroi des diplômes;
- b) les écoles sont contrôlées par des inspecteurs qui peuvent se rendre compte de la valeur de l'enseignement, mesure indispensable pour apprécier la valeur *identique* des enseignements prévue à l'article 13;
- c) actuellement les examens sont présidés par un délégué du Ministre assisté d'un secrétaire — pas de raison de renforcer ce contrôle;
- d) la mesure serait juste si on l'appliquait à tous les enseignements comme on l'a fait en 1952;
- e) on influence le choix des parents qui peuvent légitimement redouter pour leurs enfants la présence dans ce jury d'étrangers à l'école;
- f) on supprime le droit des écoles normales libres de délivrer des diplômes avec ou sans agrégation;
- g) depuis 1846 les écoles normales primaires ont le droit de délivrer elles-mêmes des diplômes.

Le Ministre répond qu'il a laissé le droit aux écoles normales de délivrer librement des diplômes.

Il n'a limité ce droit que pour ceux donnant accès aux emplois dans les écoles officielles et subventionnées : il estime avoir le droit et le devoir de contrôler efficacement la valeur de ces diplômes.

Jusqu'en 1952, pour l'enseignement normal moyen le système était celui prévu par le projet.

En 1952, M. Harmel avait le choix entre deux systèmes — celui qui était en vigueur ou celui qu'il a établi : il a choisi.

Le Ministre actuel choisit l'autre qu'il estime meilleur pour garantir la valeur de l'enseignement.

Un membre propose que le président du jury n'ait pas voix délibérative (rejet par 12 voix contre 10).

Un autre membre propose d'appliquer le régime à toutes les écoles — provinces, communes, libres (rejet par 12 voix contre 10).

Le Ministre envisage de supprimer dans l'article les mots « et dans l'enseignement privé » élargissant ainsi le droit des écoles normales de délivrer des diplômes.

Après discussion et ayant pesé les conséquences de cette suppression, il renonce à son idée.

L'amendement de MM. Verbist et consorts de *supprimer* l'article est rejeté par 12 voix contre 10.

L'amendement subsidiaire de MM. Verbist et consorts tendant à modifier le texte de l'article 16 comme suit :

« Tout certificat ou diplôme donnant accès à une fonction enseignante dans l'enseignement de l'Etat, dans l'enseignement agréé et dans l'enseignement privé subventionné, n'est valablement délivré dans les établissements d'enseignement normal ou normal technique qu'après la réussite d'un examen devant un jury constitué par les membres du personnel de l'établissement et présidé par un délégué du Ministre de l'Instruction Publique »,

est rejeté par 12 voix contre 10.

2°, de in 't vooruitzicht gestelde examencommissie is onaanvaardbaar en overbodig;

- a) er zijn geen misbruiken geweest bij het uitreiken van de diploma's;
- b) de scholen worden gecontroleerd door inspecteurs die zich rekenschap kunnen geven van het peil van het onderwijs. Die maatregel is volstrekt vereist om de in artikel 13 bedoelde *gelijke* waarde van de studiën te beoordelen;
- c) thans worden de examens voorgezeten door een afgevaardigde van de Minister, bijgestaan door een secretaris — geen reden dus om die controle te versterken;
- d) die maatregel zou rechtvaardig zijn indien hij op alle onderwijstakken werd toegepast, zoals in 1952 werd gedaan;
- e) men beïnvloedt de keuze van de ouders, die terecht mogen beducht zijn voor de aanwezigheid in die examencommissie van personen die niet tot de school behoren;
- f) het recht van de vrije normaalscholen om diploma's uit te reiken, met of zonder erkenning, wordt afgeschaft;
- g) sedert 1846 hebben de lagere normaalscholen het recht zelf diploma's uit te reiken.

De Minister antwoordt dat hij aan de normaalscholen het recht heeft gelaten om vrij diploma's uit te reiken.

Hij heeft dit recht slechts beperkt voor dezen die toegang verlenen tot betrekkingen in de officiële en gesubsidieerde scholen : hij meent het recht en de plicht te hebben op doeltreffende wijze de waarde na te gaan van die diploma's.

Tot in 1952 was het stelsel voor het normaal onderwijs datgene dat bij het ontwerp is bepaald.

In 1952 stond het de heer Harmel vrij te kiezen tussen twee stelsels — het geldend stelsel en datgene dat hij heeft opgemaakt : hij heeft gekozen.

De huidige Minister kiest het andere stelsel, dat hij beter acht om de waarde van het onderwijs te waarborgen.

Een commissielid stelt voor dat de voorzitter van de examencommissie niet stemgerechtigd zou zijn (verworpen met 12 tegen 10 stemmen).

Een ander commissielid stelt voor het stelsel op al de scholen — provinciale, gemeentelijke en vrije scholen — toe te passen (verworpen met 12 tegen 10 stemmen).

De Minister denkt er aan in het artikel de woorden « en in het bijzonder onderwijs » weg te laten, om aldus het recht der normaalscholen om diploma's uit te reiken te verruimen.

Na bespreking, ziet hij van zijn voornemen af, na de gevolgen van deze weglating te hebben overwogen.

Het amendement van de heer Verbist c.s. tot *weglating* van het artikel wordt verworpen met 12 tegen 10 stemmen.

Het subsidiair amendement van de heer Verbist c.s., waarbij wordt voorgesteld de tekst van artikel 16 te wijzigen als volgt :

« Elk getuigschrift of diploma, dat tot een onderwijsfunctie in het Rijksonderwijs, in het erkend onderwijs en in het gesubsidieerd bijzonder onderwijs toelaat, wordt in de inrichtingen voor normaal- of technisch normaalonderwijs slechts op geldige wijze uitgereikt na het slagen in een examen voor een examencommissie, bestaande uit leden der inrichting en voorgezeten door een afgevaardigde van de Minister van Openbaar Onderwijs »,

wordt verworpen met 12 tegen 10 stemmen.

Le texte proposé par MM. Verbist et consorts en remplacement du deuxième alinéa et libellé comme suit :

« Le programme de ces examens est fixé par ou en vertu de la loi ».

est rejeté par 12 voix contre 10.

L'amendement de Mme Craeybeckx et consorts tendant à remplacer le texte de l'article par ce qui suit :

« Les établissements privés subventionnés d'enseignement normal ou d'enseignement normal technique délivrent des diplômes ou des certificats après la réussite d'un examen devant un délégué du Ministre et des membres du personnel enseignant des établissements en question. Ces diplômes ou certificats donnent accès à une fonction enseignante dans l'enseignement de l'Etat, dans l'enseignement agréé et dans l'enseignement privé subventionné ».

est rejeté par 12 voix contre 10.

L'article est adopté avec les amendements du Gouvernement, par 12 voix contre 10.

Art. 17.

Cet article établit le contrôle des établissements privés.

A cet article MM. Verbist et consorts présentent un amendement tendant à supprimer l'alinéa 2.

Ils le considèrent comme inutile en raison des dispositions de l'article 13 qui organise une inspection.

Un membre demande si cet article s'appliquera à l'enseignement moyen ? Oui.

Le projet prévoit que la valeur de cet enseignement sera établie par l'homologation des diplômes : inutile dans ces conditions de créer une série d'inspecteurs dont la nécessité ne se justifie pas.

Si l'on devait suivre le projet, il y aurait deux corps d'inspecteurs, ce qui entraînera une dépense sans nécessité réelle.

L'article, dit-il, peut être utile pour les institutions qui n'ont pas un cycle complet d'études aboutissant à l'homologation des diplômes mais non pour celles qui voient la valeur de l'enseignement établie par cette homologation.

L'article est adopté sans amendement par 12 voix contre 10.

Art. 18.

Cet article établit des sanctions pour déclarations fausses ou frauduleuses. Il est adopté à l'unanimité avec adjonction des mots « dans le but de » après les mots « déclarations fausses et inexactes », sur amendement de M. Verbist.

La Commission a en effet estimé qu'il doit y avoir une intention frauduleuse pour appliquer les sanctions prévues.

Art. 19.

Le projet initial avait pour résultat d'empêcher les provinces et les communes de subsidier des établissements libres.

Cette mesure allait incontestablement provoquer de grosses difficultés aux établissements subventionnés par elles.

Pour y obvier, le Gouvernement a déposé un amendement qui, tout en laissant aux provinces et communes le droit de créer des écoles, leur enlève celui de majorer le montant total des subsides alloués par elles à l'enseignement privé, ceci dans un but purement financier. Elles peuvent donc librement affecter leurs subventions, adopter de nouvelles écoles, majorer les subventions à certaines d'entre elles pour autant que l'ensemble de ces crédits ne dépasse pas le montant total des crédits inscrits au budget de 1954.

De tekst voorgesteld door de heer Verbist c.s. ter vervanging van het tweede lid en luidend als volgt :

« Het programma van deze examens wordt bij of krachtens de wet vastgesteld ».

wordt met 12 tegen 10 stemmen verworpen.

Het amendement van Mevr. Craeybeckx c.s. ter vervanging van de tekst van dit artikel door wat volgt :

« De gesubsidieerde bijzondere inrichtingen voor normaal- of technisch normaalonderwijs reiken diploma's of getuigschriften uit na een examen afgelegd te hebben voor een afgevaardigde van de Minister en de leden van het onderwijzend personeel van de inrichting zelf. Deze diploma's of getuigschriften geven recht op een onderwijsfunctie in het Rijksonderwijs, in het erkend onderwijs en in het gesubsidieerd bijzonder onderwijs ».

wordt verworpen met 12 tegen 10 stemmen.

Het artikel wordt met de amendementen van de Regering aangenomen met 12 tegen 10 stemmen.

Art. 17.

Dit artikel voert de controle op de bijzondere inrichtingen in.

Bij dit artikel dient de heer Verbist c.s. een amendement in tot weglating van het tweede lid.

Zij achten het overbodig wegens het bepaalde in artikel 13, dat een inspectie inricht.

Een lid vraagt of dit artikel zal worden toegepast op het middelbaar onderwijs ? Ja.

Volgens het ontwerp zal de waarde van dit onderwijs uit de homologatie van de diploma's blijken, zodat het in die omstandigheden overbodig is een staf inspecteurs aan te stellen, waarvan de noodzakelijkheid niet te verantwoorden is.

Indien het ontwerp wordt toegepast, zullen er twee groepen inspecteurs zijn, wat een uitgave zonder werkelijke noodzakelijkheid zal medebrengen.

Volgens hem kan het artikel nut opleveren voor de inrichtingen waar geen volledige studiecycclus bestaat, die tot homologatie van de diploma's leidt, maar niet voor deze waar de waarde van het onderwijs blijkt uit die homologatie.

Het artikel wordt zonder amendement met 12 tegen 10 stemmen aangenomen.

Art. 18.

Dit artikel bepaalt strafmaatregelen wegens valse of bedrieglijke verklaringen. Het wordt eenparig aangenomen met toevoeging van « en met dit doel werd afgelegd » na « beïnvloeden » (amendement van de heer Verbist).

Naar het oordeel van de Commissie moet er immers bedrieglijk opzet zijn om de gestelde straffen toe te passen.

Art. 19.

Het oorspronkelijk ontwerp had tot gevolg dat het voor de provinciën en gemeenten de mogelijkheid uitsloot vrije inrichtingen te subsidiëren.

Die maatregel ging beslist grote moeilijkheden veroorzaken voor de door die besturen gesubsidieerde inrichtingen.

Om dit te verhelpen heeft de Regering een amendement ingediend, krachtens hetwelk provinciën en gemeenten wel het recht behouden om scholen op te richten, maar het totale bedrag der toelagen, welke zij aan het bijzonder onderwijs verlenen, niet meer mogen verhogen — zulks met een louter financieel oogmerk. Zij mogen hun toelagen dus vrij toewijzen, nieuwe scholen aannemen en de toelagen voor sommige van die scholen verhogen, echter voor zover die kredieten in hun geheel niet meer belopen dan het totaal bedrag van de op de begroting van 1954 uitgetrokken kredieten.

Voici cet amendement :

Art. 19. — Remplacer le texte de cet article par ce qui suit :

« Les provinces et les communes qui, à la date du 31 décembre 1954, agréaient des établissements d'enseignement moyen, normal ou technique ou leur octroyaient des subventions, sont autorisées à maintenir à leur budget annuel des subventions dont le montant global ne pourra dépasser celui qui est inscrit au budget ordinaire pour l'année 1954. »

Des membres estiment que cet article devrait être supprimé pour laisser toute liberté aux provinces et aux communes. Ils se demandent pour quel motif on a fixé l'année 1954 comme année de référence ?

Depuis 1952 l'Etat a payé intégralement les traitements : les communes et provinces ont de ce chef réduit leurs interventions, d'où diminution des crédits qui ne concernaient plus des interventions de fonctionnement.

Sans proposition précise, il est question de s'en rapporter aux budgets de 1952 au lieu de 1954.

Un membre fait remarquer que le texte prévoit une limite d'intervention pour l'avenir : si l'on devait s'en référer aux budgets de 1952 les écoles y perdraient.

Un autre membre trouve le système mauvais car il ne tient pas compte du développement que les institutions peuvent prendre; il faudrait chercher une autre formule.

Un membre fait observer que cet article est nécessaire en raison de son incidence financière. Si les communes et les provinces augmentent leurs subsides, c'est le Fonds des communes qui devra payer. Or, une augmentation des crédits mis à la disposition de ce Fonds pourrait être préjudiciable aux finances de l'Etat. D'autre part, si l'on n'augmentait pas les dits crédits, les communes et provinces toucheraient moins que ce qu'elles reçoivent actuellement.

Mme Craeybeckx et M. Verbist proposent de supprimer l'article.

M. Verroken propose de le libeller comme suit :

« Les provinces et les communes peuvent agréer ou subsidier des établissements d'enseignement moyen, normal ou technique privés sans que ces subventions, s'ajoutant à celle de l'Etat, puissent dépasser les 100 % des frais d'installation, de fonctionnement et d'entretien. »

Les amendements de Mme Craeybeckx, MM. Verbist et Verroken sont rejetés et l'amendement du Gouvernement est admis par 12 voix.

A ce moment, M. du Bus de Warnaffe au nom de l'opposition fait la déclaration suivante :

« Profondément surpris qu'après la journée du 26 mars, le Gouvernement, représenté par le Ministre de l'Instruction Publique, n'ait pas cru devoir modifier ses intentions au sujet du projet n° 217 de manière à tenir compte de l'opposition justifiée d'une très grande partie de l'opinion publique, les membres sociaux-chrétiens de la Commission de l'Instruction Publique entendent déclarer ce qui suit :

» La Commission a dès à présent adopté, majorité contre opposition, les articles du projet ayant une portée institutionnelle.

» Les dispositions actuellement votées donnent au Gouvernement un blanc-seing pour la création inconditionnelle d'écoles de l'Etat à tous les niveaux d'enseignement; elles limitent l'autonomie traditionnelle des provinces et des communes, et portent gravement atteinte aux prérogatives de l'enseignement libre.

Dat amendement luidt als volgt :

Art. 19. — De tekst van dit artikel vervangen door wat volgt :

« Het is aan de provinciën en de gemeenten, die op 31 December 1954 instellingen voor middelbaar, normaal- of technisch onderwijs erkennen, of aan deze instellingen toelagen verleenden, toegelaten in hun jaarlijkse begroting toelagen te handhaven waarvan het bedrag de toelagen welke ingeschreven zijn op de gewone begroting voor het jaar 1954, niet mogen overschrijden. »

Sommige leden vinden dat men dit artikel beter weglaat om de provinciën en de gemeenten geheel vrij te laten. Zij vragen zich af waarom als referentiejaar 1954 werd gekozen ?

Sedert 1952 heeft de Staat de wedden integraal betaald : om deze reden hebben gemeenten en provinciën hun bijdragen verminderd, vanwaar vermindering van de kredieten, die geen betrekking meer hadden op de tussenkomsten voor werkingskosten.

Zonder duidelijk voorstel, is er sprake van naar de begrotingen van 1952 in plaats van naar die van 1954 te verwijzen.

Een lid merkt op dat de tekst een grens stelt voor de bijdragen in de toekomst : bij verwijzing naar de begrotingen van 1952 zouden de scholen erbij inschieten.

Een lid vindt dat systeem slecht, omdat het geen rekening houdt met mogelijke uitbreiding van de inrichtingen; er zou een andere formule moeten gevonden worden.

Een lid acht dit artikel noodzakelijk wegens zijn financiële weerslag. Indien gemeenten en provinciën hun toelagen verhogen, dan zal het Fonds der gemeenten moeten betalen. Indien men dat Fonds verhoogde, dan zou dat nadelig kunnen zijn voor 's Rijks financiën. Daarenboven, indien men het niet verhoogde, zouden gemeenten en provinciën minder ontvangen dan thans het geval is.

Mevr. Craeybeckx en de heer Verbist stellen voor het artikel weg te laten.

De heer Verroken stelt voor het als volgt te doen luiden :

« De provinciën en de gemeenten kunnen bijzondere inrichtingen voor middelbaar, normaal- of technisch onderwijs op allerlei wijzen erkennen of subsidiëren, zonder dat deze toelage, gevoegd bij de Rijkssubsidie, de 100 % van de oprichtings-, werkings- en onderhoudskosten mag overtreffen. »

De amendementen van Mevr. Craeybeckx en van de heren Verbist en Verroken worden verworpen en het amendement van de Regering wordt aangenomen met 12 stemmen.

Daarop legt de heer du Bus de Warnaffe, namens de oppositie, volgende verklaring af :

« Ten eerste erover verwonderd dat na de dag van 26 Maart de Regering, vertegenwoordigd door de Minister van Openbaar Onderwijs, het niet nodig heeft geacht haar voornemens in verband met het ontwerp n° 217 te wijzigen, ten einde rekening te houden met het rechtmatig verzet van een zeer groot deel van de publieke opinie, wensen de C.V.P.-leden der Commissie voor het Openbaar Onderwijs het volgende te verklaren :

» De Commissie heeft reeds, meerderheid tegen oppositie, de artikelen goedgekeurd, die een institutionele strekking hebben.

» De thans goedgekeurde bepalingen verlenen aan de Regering onvoorwaardelijke volmacht voor het oprichten van Rijksscholen van alle onderwijsgraden, beperken de aloude zelfstandigheid van provinciën en gemeenten, en tasten op ernstige wijze de rechten aan van het vrij onderwijs.

» Tous les amendements de l'opposition qui tendaient à rétablir les diverses branches de l'enseignement national dans leurs droits traditionnels ont été systématiquement rejetés.

» Dans ces conditions, le travail en Commission ne peut plus avoir aucune portée pour aboutir à une solution d'entente nationale.

» Dès lors, et à moins d'une révision de la position du Gouvernement, les membres sociaux-chrétiens de la Commission cesseront de participer à la discussion des articles restants. »

Les députés sociaux-chrétiens quittent la séance qui continue, la Commission étant en nombre.

M. Destenay au nom de la majorité y répond dans les termes que voici :

« Après avoir saboté les travaux de la Commission, puisque, après treize séances, 18 articles du projet seulement ont pu être terminés, l'opposition vient de se retirer, alors qu'à sa demande, huit séances avaient été prévues avant les vacances de Pâques.

» Dans un large esprit de conciliation, plusieurs amendements présentés par le Gouvernement et par l'opposition elle-même avaient été cependant adoptés, prouvant la bonne volonté de la majorité, soucieuse de toute solution assurant à la fois l'équilibre budgétaire, l'intérêt légitime de l'enseignement public et le libre choix de l'école.

» Malgré la manœuvre de l'opposition, la majorité a décidé de ne pas se départir de sa sérénité, de poursuivre ses travaux dans le même esprit de compréhension qui était le sien jusqu'à présent, et de donner ainsi à l'opposition une double leçon de tolérance et de respect du fonctionnement des institutions parlementaires. »

A partir de ce moment, les députés sociaux-chrétiens ne participent plus à la discussion des articles, même pour y défendre leurs amendements. Ceux-ci ont toutefois été examinés par la Commission qui en général les a repoussés leur but étant de modifier le principe même du projet.

CHAPITRE IV.

Des subventions.

(Ancien chapitre III.)

Les articles 20 à 30 sont relatifs aux subventions. Ils précisent les modalités d'attribution de celles-ci, de même que leur montant.

Les traitements complets et incomplets qui interviennent dans le calcul des subventions allouées aux établissements d'enseignement moyen, normal et technique de plein exercice sont fixés d'après quatre échelles de traitement. Celles-ci sont désignées par les symboles I, II, III et IV. Ces échelles sont délimitées par un traitement minimum et un traitement maximum.

L'avancement de traitement dans l'échelle est opéré par augmentations biennales. Le tableau ci-après indique, à côté du minimum et du maximum de chacune des échelles de traitement, le montant des augmentations biennales qui gouvernent l'avancement de traitement dans l'échelle :

Echelles	Montant des augmentations		
	Minimum	Maximum	biennales
I	65,600	116,000	3,600
II	82,000	144,400	4,800
III	114,000	198,000	7,000
IV	120,000	204,000	7,000

» Al de amendementen van de oppositie, die er toe strekten de onderscheidene takken van het nationaal onderwijs in hun rechten te herstellen, werden stelselmatig verworpen.

» Onder die voorwaarden heeft het geen zin meer nog verder gemeenschappelijk te werken om tot een oplossing van nationale verstandhouding te komen.

» Derhalve, tenzij de Regering haar houding wijzigt, zullen de C.V.P.-leden van de Commissie voor het Openbaar Onderwijs niet langer deelnemen aan de bespreking van de overblijvende artikelen. »

De C.V.P.-vertegenwoordigers verlaten de vergadering, die wordt voortgezet, aangezien de Commissie in aantal is.

De heer Destenay antwoordt, namens de meerderheid, in de volgende bewoordingen :

« Na het werk van de Commissie zo te hebben gesaboteerd, dat na dertien vergaderingen slechts achttien artikelen konden worden afgehandeld, heeft de oppositie zich thans teruggetrokken, terwijl op haar verzoek, vóór het Paasreces, nog acht vergaderingen in het vooruitzicht waren gesteld.

» In een ruime geest van verzoening werden nochtans talrijke amendementen, voorgesteld door de Regering en zelfs door de oppositie, door de Commissie goedgekeurd; daaruit blijkt duidelijk de goede wil van de meerderheid, die zowel het begrotingsevenwicht nastreeft, als het rechtmatig belang van het openbaar onderwijs en de vrije keus van de school.

» Ondanks de houding van de oppositie heeft de meerderheid besloten haar kalmte te bewaren, en het werk voort te zetten in dezelfde geest van begrip die haar tot nog toe heeft bezielde, om aldus aan de oppositie een dubbele les te geven van verdraagzaamheid en eerbied voor de werking van onze parlementaire instellingen. »

Van dit ogenblik af nemen de C.V.P.-vertegenwoordigers geen deel meer aan de bespreking van de artikelen, zelfs niet ter verdediging van hun eigen amendementen. Deze laatste werden nochtans alle onderzocht door de Commissie, die ze over het algemeen verwierp, daar ze ten doel hadden het beginsel zelf van het ontwerp te wijzigen.

HOOFDSTUK IV.

Toelagen.

(Vroeger hoofdstuk III.)

De artikelen 20 tot 30 hebben betrekking op de toelagen. De toekenningsmodaliteiten en het bedrag er van worden bij die artikelen vastgesteld.

De volledige en onvolledige wedden, die in aanmerking komen bij de berekening van de toelagen verleend aan de inrichtingen voor middelbaar, technisch en normaal onderwijs met volledig leerplan, worden vastgesteld volgens vier *weddeschalen*. Die schalen worden aangeduid met de tekens I, II, III en IV. Zij zijn begrensd door een minimum en een maximumwedde.

De bevordering in wedde in de schaal geschiedt door middel van tweejaarlijkse verhogingen. In de hierna volgende tabel wordt, naast het minimum en het maximum van elke weddeschaal, het bedrag opgegeven van de tweejaarlijkse verhogingen die de bevordering in wedde in de schaal uitmaken :

Schalen	Bedrag der tweejaarlijkse		
	Minimum	Maximum	verhogingen
I	65,600	116,000	3,600
II	82,000	144,400	4,800
III	114,000	198,000	7,000
IV	120,000	204,000	7,000

Dans les limites des échelles de traitement ainsi définies, le Roi établira les *modalités de calcul des traitements* servant de base au calcul des subventions. A cet égard, il importe de souligner qu'il entre dans les intentions du Gouvernement de s'inspirer des modalités prévues par le statut pécuniaire du personnel des ministères, et notamment de faire dépendre le montant des augmentations biennales de la valeur des services admissibles. Cet arrêté royal précisera notamment les services admissibles pour le calcul des traitements et, en particulier, leurs critères d'admissibilité, leur durée et leur importance. Cet arrêté royal établira le mode de calcul des traitements et notamment les notions d'ancienneté totale et d'ancienneté utile, les notions de complément de traitement, d'années majeures et d'années mineures. C'est afin de permettre au Gouvernement de réaliser ses intentions de valoriser, à des taux différents, les années majeures et les années mineures, qu'il est prévu à l'article 22 du projet que les augmentations biennales sont au maximum de 3,600, de 4,800 ou de 7,000 francs.

A propos des *services admissibles*, le projet de loi précise que, pour la fixation des traitements, seront admis, parmi les services rendus dans l'enseignement, les services effectifs prestés :

1° dans une école de l'Etat, de la Colonie, d'une province, d'une commune ou dans un établissement subventionné par l'Etat;

2° dans l'établissement intéressé.

Pour les professeurs de cours techniques et pratiques des établissements d'enseignement technique le temps passé, à partir de l'âge de 25 ans, dans une entreprise ou institution privée est considéré comme service admissible. Ce temps ne pourra excéder six ans.

Le calcul des traitements se fera, comme pour le personnel des ministères, en fonction des années passées comme milicien, rappelé sous les drapeaux, prisonnier de guerre, etc.

Il n'est pas sans intérêt de rappeler la façon selon laquelle s'opère, pour les agents de l'Etat, la valorisation de telles années. Celles-ci sont considérées comme services effectifs lorsque, durant sa présence sous les armes ou dans un camp de prisonniers, l'agent intéressé a continué à faire partie de l'organisme qui l'occupait, c'est-à-dire s'il a conservé la qualité d'agent de cet organisme et a simplement suspendu l'exercice de ses fonctions tout en gardant ses titres à l'avancement.

Si l'agent n'était pas en fonctions au moment de sa captivité, de son emprisonnement, on lui attribue des bonifications de traitement sous certaines conditions. Ces dernières sont consacrées par l'arrêté royal du 5 février 1954 accordant une bonification de traitement à certains membres du personnel dont l'entrée en service a été notablement retardée par la guerre 1940-1945. Cet arrêté qui précise les conditions d'octroi des bonifications de traitement, détermine le temps de captivité, d'internement, d'incarcération ou de mobilisation admissible ainsi que le montant des bonifications de traitement accordées.

Binnen de aldus vastgestelde perken van de weddeschalen bepaalt de Koning de *regelen voor het berekenen van de wedden* die tot grondslag dienen voor het berekenen van de toelagen. In dit verband dient er op gewezen dat de Regering voornemens is de regelen, vervat in het geldelijk statuut van het personeel der departementen, tot richtsnoer te nemen en o.m. het bedrag van de tweejaarlijkse verhogingen afhankelijk te maken van de waarde der in aanmerking komende diensten. Bij dit koninklijk besluit zal namelijk nader worden bepaald welke diensten in aanmerking komen voor de berekening van de wedden, en in 't bijzonder de criteria voor het in aanmerking nemen, de duur en de belangrijkheid van die diensten. Verder zal in dit koninklijk besluit de wijze van berekening van de wedden worden vastgesteld, en o.m. ook de begrippen totale ancienniteit en nuttige ancienniteit, aanvullende wedde en jaren van de eerste en van de tweede rang. Ten einde de Regering in staat te stellen haar voornemen ten uitvoer te leggen tot het valoriseren, op verschillende bedragen, van de jaren van de eerste en van de tweede rang, wordt in artikel 22 van het ontwerp bepaald dat de tweejaarlijkse verhogingen ten hoogste 3,600, 4,800 of 7,000 frank bedragen.

Ten opzichte van de *in aanmerking komende diensten* wordt in het wetsontwerp nader bepaald dat, voor de vaststelling van de wedden, onder de in het onderwijs gepresteerde diensten, rekening wordt gehouden met de werkelijke diensten verricht :

1° in een school van de Staat, de Kolonie, een provincie, een gemeente of in een van Staatswege gesubsidieerde inrichting;

2° in de betrokken inrichting.

Voor de leraars in technische en praktische vakken van de inrichtingen voor technisch onderwijs wordt als dienst in aanmerking genomen de tijd, die zij van de leeftijd van 25 jaar af hebben doorgebracht in een private onderneming of instelling. Die tijd mag zes jaar niet te boven gaan.

De wedden worden, zoals voor het personeel der departementen, berekend in functie van het aantal jaren doorgebracht als dienstplichtige, wederopgeroepene, krijgsgevangene, enz.

Het is niet van belang ontbloom te herinneren aan de wijze, waarop die jaren voor de leden van het Rijkspersoneel worden gevaloriseerd. Zij worden beschouwd als werkelijke diensten wanneer het betrokken personeelslid, tijdens zijn aanwezigheid onder de wapens of in een gevangenenkamp, verder deel bleef uitmaken van het organisme waarbij hij was tewerkgesteld, m.a.w. zo hij de hoedanigheid van personeelslid bij dit organisme behield en de uitoefening van zijn ambt eenvoudig was geschorst met behoud van zijn recht op bevordering.

Indien het personeelslid op het ogenblik van zijn gevangenschap of van zijn gevangenzetting niet in dienst was, worden hem onder zekere voorwaarden toeslagen toegekend. Deze werden bepaald in het koninklijk besluit van 5 Februari 1954, waarbij een weddetoeelage wordt toegekend aan sommige personeelsleden wier indiensttreding door de oorlog van 1940-1945 merkbaar werd vertraagd. Dit besluit, dat de voorwaarden omschrijft waaronder weddetoelagen worden toegekend, bepaalt de duur van de gevangenschap, de internering, de gevangenzetting of de mobilisatie die in aanmerking komt, alsmede het bedrag der verleende weddetoelagen.

Art. 20.

Cet article détermine les membres du personnel dont les traitements entrent en ligne de compte pour le calcul des subventions.

Le Gouvernement propose l'amendement suivant :

Art. 20. — *Modifier le texte de cet article comme suit :*

« Le personnel enseignant dont le traitement est compté pour le calcul des subventions comprend le directeur, les professeurs et chargés de cours, les chefs d'atelier et de culture, les professeurs et moniteurs de pratique professionnelle. Il peut comprendre, en outre, dans les limites fixées par le Roi, un sous-directeur et des surveillants éducateurs. Il ne peut être admis qu'un seul directeur et éventuellement un seul sous-directeur dans un même ensemble d'établissements, d'écoles ou de sections. Un second directeur ou un second sous-directeur peuvent être admis par le Roi dans des circonstances exceptionnelles.

» Dans les écoles techniques supérieures délivrant le diplôme d'ingénieur technicien, ce personnel peut également comprendre dans les limites fixées par le Roi, des assistants, des chefs de travaux ou de bureaux d'études. »

M. Gilson avait déposé un amendement tendant à remplacer le texte de cet article par : « Le Roi fixe en commun pour les établissements de l'Etat et les établissements subventionnés la dénomination des emplois qui peuvent être créés ou subventionnés ainsi que les chiffres de population scolaire sur la base desquels leur nombre est déterminé. »

Un membre avait demandé si les surveillants des pensionnats seraient compris dans les catégories du personnel payé par l'Etat. L'article y répond en indiquant limitativement les fonctions donnant droit aux subventions.

M. Berghmans voulait remplacer l'alinéa premier de cet article par :

« Le personnel dont le traitement est compté pour le calcul des subventions comprend, tout comme dans l'enseignement de l'Etat, le directeur, les professeurs et chargés de cours, les chefs d'atelier et les professeurs de pratique professionnelle, le personnel administratif et ouvrier. Il peut comprendre, en outre, dans les limites fixées par le Roi, un sous-directeur et des surveillants éducateurs. »

Après discussion, les amendements de MM. Gilson et Berghmans sont repoussés et l'article amendé par le Gouvernement est voté par 12 voix.

Art. 21.

Cet article précise la manière dont les subventions seront calculées.

Le Gouvernement propose de modifier le texte primitif des alinéas 2, 3 et 4 de cet article afin de rendre son application plus souple, notamment en ce qui concerne l'enseignement technique.

Voici ce texte :

« N'entrent toutefois en ligne de compte que les heures de cours hebdomadaires prévues au programme minimum d'études fixé ou approuvé par le Ministre de l'Instruction Publique.

» Le total de ces heures ne peut excéder trente-deux par classe.

» Dans l'enseignement technique, des cours d'une durée d'heures hebdomadaires égale à 25 % du nombre d'heures prévu au programme minimum d'études et dont la nature

Art. 20.

Dit artikel bepaalt de leden van het personeel wier wedden voor de berekening van de toelagen in aanmerking komen.

De Regering stelt volgend amendement voor :

Art. 20. — *De tekst van dit artikel wijzigen als volgt :*

« Het onderwijzend personeel waarvan de wedde voor het berekenen der toelagen geteld wordt, omvat de directeur, de leraars en lesgevers, de werkplaatsleiders en de cultuurleiders, de praktijkleraars en de praktijkleiders. Binnen de grenzen door de Koning bepaald, mag het bovendien een onderdirecteur en studiemeesters-opvoeders omvatten. Slechts één enkele directeur en eventueel één enkele onderdirecteur mogen voor eenzelfde complex van inrichtingen, scholen of afdelingen in aanmerking komen. Een tweede directeur of een tweede onderdirecteur mag in uitzonderlijke omstandigheden in aanmerking genomen worden door de Koning.

» In de hogere technische scholen die het diploma van technisch ingenieur uitreiken, mag dit personeel binnen de grenzen, welke de Koning vaststelt, assistenten, werkleiders of hoofden van studiebureau's omvatten. »

De heer Gilson had een amendement voorgesteld tot vervanging van de tekst door wat volgt : « De Koning bepaalt gemeenschappelijk voor de Rijksinstellingen en voor de gesubsidieerde instellingen de benaming der betrekkingen die mogen ingericht of gesubsidieerd worden alsmede de schoolbevolkingscijfers op grond waarvan hun aantal wordt vastgesteld. »

Een lid had gevraagd of de studiemeesters voor internaten in het aantal door de Staat betaalde personeelsleden begrepen zijn. Het antwoord op die vraag wordt gegeven in het artikel, dat op limitatieve wijze de functies aanduidt die recht verlenen op de toelagen.

De heer Berghmans stelt voor het eerste lid van dit artikel te vervangen door wat volgt :

« Het personeel waarvan de wedde voor het berekenen der toelagen meetelt, omvat, evenals in het Rijksonderwijs, de directeur, de leraars en lesgevers, de werkplaatsleiders en de praktijkleraars, het administratief en het werkliedenpersoneel. Het mag bovendien, binnen de grenzen welke de Koning vaststelt, een onderdirecteur en studiemeesters-opvoeders omvatten. »

Na bespreking, worden de amendementen van de heren Gilson en Berghmans verworpen en het door de Regering geamendeerde artikel met 12 stemmen aangenomen.

Art. 21.

Dit artikel bepaalt op welke wijze de toelagen worden berekend.

De Regering stelt voor de oorspronkelijke tekst van het tweede, derde en vierde lid van dit artikel te wijzigen, ten einde de toepassing er van, o.m. voor het technisch onderwijs, soepeler te maken.

Die tekst luidt als volgt :

« Komen evenwel alleen in aanmerking de wekelijkse lesuren die bepaald zijn in het minimumleerplan vastgesteld of goedgekeurd door de Minister van Openbaar Onderwijs.

» Het totaal van die uren mag twee en dertig per klas niet overschrijden.

» In het technisch onderwijs kunnen boven het in het minimumleerplan vastgestelde aantal lesuren per week in aanmerking komen : lessen met een wekelijkse duur van

et l'objet sont laissés à l'appréciation de l'autorité scolaire, peuvent venir en ligne de compte en sus des heures de cours hebdomadaires prévues à ce programme. »

Le Ministre précise qu'il y a lieu d'ajouter les mots « techniques et pratiques » après le mot « cours » à la première ligne du quatrième alinéa.

M. Gilson avait proposé un sous-amendement aux amendements du Gouvernement dont voici le texte :

1. — a) *En ordre principal :*

Remplacer le texte des deuxième, troisième et quatrième alinéas par ce qui suit :

« Le nombre d'heures de cours qui entrent ainsi en ligne de compte, ne peut excéder le nombre d'heures prévu pour les sections analogues dans les établissements de l'Etat, lorsque pareilles sections y sont organisées. »

b) *Subsidiairement :*

Au troisième alinéa remplacer les mots : « trente-deux par classe » par les mots : « le nombre d'heures par classes prévues dans l'enseignement correspondant de l'Etat. »

Le texte amendé du Gouvernement est admis par 12 voix; les autres amendements sont rejetés par le même nombre de voix.

Art. 22.

L'article 22 établit la manière dont les traitements seront fixés par le Roi.

Le Gouvernement propose l'amendement que voici :

Modifier comme suit les troisième et quatrième alinéas du § 1 :

« Dans les limites ainsi établies, le Roi arrête les modalités de fixation des traitements. Il détermine notamment le nombre d'heures de cours hebdomadaires requis pour l'attribution du traitement complet et les services antérieurs admissibles.

» Pour la fixation de ces traitements, sont seuls admissibles, les services effectifs d'enseignement prestés depuis la date de l'acquisition du diplôme requis :

» 1° dans une école de l'Etat, de la Colonie, d'une province, d'une commune ou dans une école subventionnée par l'Etat;

» 2° dans l'établissement intéressé.

» Dans l'enseignement technique, les services utiles prestés depuis l'âge de 25 ans dans une entreprise, peuvent être comptés comme services admissibles avec un maximum de 6 ans.

» Un arrêté royal délibéré en Conseil des Ministres déterminera les documents nécessaires et suffisants, établissant la réalité et la durée des services prestés. »

Les termes « la date du diplôme requis » sont précisés par le Ministre : il ne s'agit pas du diplôme pour exercer des fonctions déterminées, mais du diplôme requis pour enseigner. Un instituteur exerçant les fonctions de régent recevra des augmentations à raison de l'ancienneté prévue pour les instituteurs. Les subventions-traitements seront rattachées à l'index-number et varieront avec lui sans qu'il faille une loi à cet effet.

M. Berghmans avait proposé le sous-amendement suivant à l'amendement du Gouvernement :

1. — *Modifier comme suit le texte du § 2 :*

« Les traitements pris en considération pour le calcul des

25 % van het aantal in dat leerplan bepaalde uren en waarvan de aard en het onderwerp aan het oordeel van de schooloverheid worden overgelaten. »

De Minister zegt nader dat de woorden « technische en praktische » dienen te worden ingevoegd vóór het woord « lessen », op de derde regel van het vierde lid.

De heer Gilson had op de amendementen van de Regering een subamendement ingediend, dat luidt als volgt :

1. — a) *In hoofddeorde :*

De tekst van het tweede, het derde en het vierde lid vervangen door wat volgt :

« Het aantal lesuren dat hierbij in aanmerking komt, mag niet hoger zijn dan het aantal lesuren bepaald voor soortgelijke secties in de Rijksinstellingen, wanneer dergelijke secties er worden ingericht. »

b) *Subsidiar :*

In het derde lid de woorden « twee en dertig per klas », vervangen door de woorden « het aantal uren per klas vastgesteld in het overeenstemmend Rijksonderwijs ».

De gewijzigde tekst van de Regering wordt met 12 stemmen aangenomen; de andere amendementen worden met hetzelfde aantal stemmen verworpen.

Art. 22.

Artikel 22 bepaalt op welke wijze de wedden door de Koning worden vastgesteld.

De Regering stelt het volgende amendement voor :

In § 1, het derde en het vierde lid als volgt wijzigen :

« Binnen de aldus vastgestelde grenzen, bepaalt de Koning de regelen voor de vaststelling van de wedden. Hij bepaalt inzonderheid het aantal lesuren per week dat nodig is voor de toekenning van een volledige wedde en voor het in aanmerking nemen van vroeger verrichte diensten.

» Voor de vaststelling van deze wedden, wordt alleen rekening gehouden met de diensten in het onderwijs, werkelijk verricht vanaf het ogenblik van het behalen van het vereiste diploma :

» 1° in een school van de Staat, de Kolonie, een provincie, een gemeente of in een door de Staat gesubsidieerde school;

» 2° in de bedoelde instelling.

» In het technisch onderwijs, mogen de nuttige diensten, verricht in een onderneming, vanaf de leeftijd van 25 jaar, gerekend worden als diensten die in aanmerking genomen worden, met een maximum van 6 jaar.

» Een koninklijk besluit, overlegd in Ministerraad, zal de documenten bepalen die nodig en voldoende zijn om de echtheid van de verrichte diensten te waarborgen. »

De woorden « het ogenblik van het behalen van het vereiste diploma » worden door de Minister nader bepaald : het betreft niet het diploma om bepaalde functies uit te oefenen, maar het diploma dat vereist is om onderwijs te geven. De wedde van een onderwijzer die het ambt van regent uitoefent zal worden verhoogd naar rata van de voor de onderwijzers vastgestelde ancienniteit. De toelagen-wedden zullen met het indexcijfer worden verbonden en zullen daarmee schommelen zonder dat daartoe een wet is vereist.

De heer Berghmans had voorgesteld het amendement van de Regering te wijzigen als volgt :

1. — *De tekst van § 2 wijzigen als volgt :*

« De wedden welke in aanmerking komen voor het bere-

subventions aux établissements d'enseignement technique organisant des cours techniques ou professionnels à horaire réduit, seront déterminés d'après les échelles de traitement et les modalités arrêtées par le Roi. »

2. — « In fine » du § 2, ajouter un alinéa libellé comme suit :

« Les subventions de fonctionnement sont calculées par élève sur une base que le Roi fixera par section.

» Le montant des subventions d'équipement sera calculé suivant la valeur du matériel, des instruments, des appareils et des outils acquis conformément à la réglementation fixée par le Roi. »

M. Gilson avait soumis à la Commission l'amendement suivant :

a) En ordre principal :

Remplacer le texte de cet article par ce qui suit :

« Le montant des subventions-traitements destinées au paiement des traitements d'activité des membres du personnel admis aux subventions est égal aux traitements et allocations accessoires octroyés pour des services équivalents ou analogues dans les établissements d'enseignement de l'Etat.

» Ces subventions sont majorées :

» 1. En faveur des établissements provinciaux, des allocations familiales calculées aux taux et aux conditions prévues pour les agents de l'Etat et d'une somme égale à la charge patronale qui est prévue dans la législation sur la sécurité sociale en matière de pensions.

» 2. En faveur des établissements privés, des cotisations patronales que les autorités scolaires doivent verser en vertu de la législation sur la sécurité sociale, dans la mesure où celle-ci est applicable au personnel de l'enseignement privé subventionné. Les subventions sont réduites de 50 % pour le personnel religieux vivant en communauté, qui ne posséderait pas le titre requis.

» Le Roi fixe le montant des subventions-traitements destinées au paiement des traitements d'attente des membres du personnel dont la mise en disponibilité est agréée.

» Le présent article est applicable aux écoles supérieures d'architecture, qu'elles relèvent de l'enseignement technique ou de l'enseignement artistique. »

b) Subsidièrement :

Remplacer le texte de cet article par ce qui suit :

« § 1. Les traitements servant de base au calcul de la subvention allouée aux établissements d'enseignement moyen, normal et technique de plein exercice, sont fixés d'après les barèmes que l'Etat accorde dans ses propres établissements :

- » I. aux instituteurs;
- » II. aux régents;
- » IIbis. aux ingénieurs techniciens;
- » III. aux universitaires enseignant dans les athénées et les lycées;
- » IV. aux universitaires enseignant dans les écoles spéciales d'ingénieurs techniciens;
- » V. aux professeurs et chargés de cours dans les instituts supérieurs de commerce.

» Ces traitements suivent les fluctuations de l'index des prix de détail dans les mêmes conditions que les traitements du personnel de l'Etat.

kenen van de toelagen verleend aan de inrichtingen voor technisch onderwijs, welke technische of vakcursussen met beperkt leerplan organiseren, worden volgens de door de Koning bepaalde weddeschalen en regelen vastgesteld. »

2. « In fine » van § 2 een lid toevoegen dat luidt als volgt :

« De werkingstoelagen worden berekend per leerling op een basis welke door de Koning per afdeling wordt vastgesteld.

» Het bedrag van de uitrustingstoelagen wordt berekend volgens de waarde van het materieel, het gereedschap, de toestellen en de werktuigen welke aangekocht zijn volgens de door de Koning vastgestelde reglementering. »

De heer Gilson had volgend amendement aan de Commissie voorgelegd :

a) In hoofddeorde :

De tekst van dit artikel vervangen door wat volgt :

« Het bedrag der toelagen-wedden tot betaling der activiteitswedden van de personeelsleden die recht hebben op de toelagen is gelijk aan de wedden en de bijkomende toelagen welke voor gelijkwaardige of gelijkaardige diensten worden toegekend in de Rijksonderwijsinrichtingen.

» Deze toelagen worden verhoogd :

» 1. Ten gunste van de provinciale instellingen, met de kinderbijslag berekend volgens de bedragen en voorwaarden bepaald voor het Rijkspersoneel en met een som gelijk aan de werkgeversbijdrage, die bepaald is in de wetgeving op de maatschappelijke zekerheid inzake pensioenen.

» 2. Ten gunste van de private instellingen met de werkgeversbijdragen die de schooloverheden moeten storten krachtens de wetgeving op de maatschappelijke zekerheid, voor zover deze wetgeving van toepassing is op het personeel van het gesubsidieerd bijzonder onderwijs. De toelagen worden met 50 % verminderd voor de leden van het in gemeenschap levend geestelijkenpersoneel die de vereiste titels niet mochten bezitten.

» De Koning bepaalt het bedrag der toelagen-wedden bestemd tot bepaling der wachtvergoedingen van de personeelsleden wier terbeschikkingstelling wordt aanvaard.

» Dit artikel is van toepassing op de hogere scholen voor bouwkunst, hetzij deze scholen al dan niet van het technisch of van het kunstonderwijs afhangen. »

b) Subsidiair :

De tekst van dit artikel vervangen door wat volgt :

« § 1. De wedden die tot grondslag dienen voor het berekenen van de toelage verleend aan de inrichtingen voor middelbaar, normaal- en technisch onderwijs met volledig leerplan, worden vastgesteld overeenkomstig de door de Staat in zijn eigen inrichtingen toegekende weddeschalen :

- » I. aan de onderwijzers;
- » II. aan de regenten;
- » IIbis. aan de technische ingenieurs;
- » III. aan de hogeschoolgediplomeerden die les geven in de athenea en lycea;
- » IV. aan de hogeschoolgediplomeerden die les geven in de bijzondere scholen voor technische ingenieurs;
- » V. aan de leraars en lesgevers in de hogere handelsinstituten.

» Die wedden volgen de schommelingen van het indexcijfer der kleinhandelsprijzen, onder dezelfde voorwaarden als de wedden van het personeel van het Rijksonderwijs.

» Les augmentations sont biennales et sont calculées comme pour le personnel des établissements d'enseignement de l'Etat.

» Dans les limites ainsi établies, le Roi arrête les modalités de fixation des traitements. Il détermine en commun pour l'enseignement de l'Etat et l'enseignement subventionné notamment, le nombre d'heures de cours hebdomadaires requis pour l'attribution d'un traitement complet et les services antérieurs admissibles.

» Pour la fixation des traitements peuvent entrer en ligne de compte :

» 1° les services accomplis dans un établissement d'enseignement organisé, agréé, subventionné ou inspecté par l'Etat ou dans un établissement d'enseignement moyen libre avant le 1er septembre 1951;

» 2° les services accomplis dans une administration publique;

» 3° pour l'enseignement technique, les services accomplis dans l'industrie, le commerce, l'agriculture ou l'artisanat et qui correspondent à la spécialité enseignée ou à la fonction occupée;

» 4° les services patriotiques d'ordre militaire ou civil dans les conditions auxquelles ils entrent en ligne de compte pour le personnel des établissements d'enseignement de l'Etat.

» Ces traitements sont majorés des allocations familiales et des autres allocations accessoires au même taux et aux mêmes conditions que celles prévues pour le personnel des établissements d'enseignement de l'Etat.

» § 2. Les traitements servant de base au calcul des subventions aux établissements de l'enseignement technique, organisant des cours techniques ou professionnels à horaire réduit, seront déterminés d'après les échelles de traitement et les modalités arrêtées par le Roi pour les établissements d'enseignement de l'Etat. »

En réponse à une observation d'un commissaire, le Ministre déclare que les écoles du soir seront subsidiées à 100 %.

Il s'agit en fait d'éviter des cumuls. Il faut faire la distinction entre cumul et service accessoire.

Si un professeur exerce une profession libérale ou manuelle en dehors de son enseignement, cela n'aura pas pour conséquence de considérer les cours donnés par lui comme étant un cumul.

Suite à cette discussion, le Ministre propose l'amendement suivant au § 2 :

« Les traitements servant de base au calcul des subventions à raison des titulaires d'une fonction réputée accessoire dans l'enseignement technique du jour ou d'un cours technique ou professionnel à horaire réduit, seront déterminés d'après les échelles de traitement et les modalités arrêtées par le Roi pour les écoles correspondantes de l'Etat. »

Les traitements sont majorés des allocations familiales légales.

Les amendements de MM. Berghmans et Gilson sont rejetés sauf la partie d'amendement de ce dernier relatif aux fluctuations de l'index, où l'auteur avait repris un amendement de M. Eneman réservé à l'article 15.

M. le Ministre ayant marqué l'accord du Gouvernement en ce qui concerne les variations possibles de traitement dues à l'index, votre rapporteur propose d'insérer le texte de MM. Eneman, Berghmans et Gilson à l'article 22 où il trouve sa place *in fine* du § 1 qui deviendrait dans ces conditions :

« Les subventions-traitements que l'Etat alloue suivent automatiquement les fluctuations de l'index des prix de

» De verhogingen zijn tweejaarlijks en worden berekend zoals voor het personeel van de Rijksonderwijsinrichtingen.

» Binnen de aldus vastgestelde grenzen bepaalt de Koning gemeenschappelijk voor het Rijksonderwijs en het gesubsidieerd onderwijs, de regelen voor de vaststelling der wedden. Hij bepaalt onder meer het aantal lesuren per week dat voor de toekenning van een volledige wedde nodig is en de vroegere diensten die in aanmerking komen.

» Voor de vaststelling van de wedden kunnen in aanmerking komen :

» 1° de diensten vóór 1 September 1951 verricht in een door de Staat ingerichte, erkende, gesubsidieerde of geïnspecteerde onderwijsinrichting of in een inrichting van het vrij middelbaar onderwijs;

» 2° de diensten, gepresteerd bij een openbaar bestuur;

» 3° voor het technisch onderwijs, de diensten verricht in de nijverheid, de handel, de landbouw of het ambachtsweten, en overeenstemmend met het onderwezen vak of de uitgeoefende functie;

» 4° de vaderlandse diensten van militaire of burgerlijke aard, onder de voorwaarden die gelden voor het personeel van de Rijksonderwijsinrichtingen.

» Die wedden worden met de kinderbijslag en de andere bijkomende uitkeringen verhoogd tegen hetzelfde bedrag en onder dezelfde voorwaarden, als gelden voor het personeel van de Rijksonderwijsinrichtingen.

» § 2. De wedden die tot grondslag dienen voor het berekenen van de toelagen, verleend aan de inrichtingen voor technisch onderwijs welke technische of vakcursussen met beperkt leerplan organiseren, worden vastgesteld volgens de weddeschalen en regelen die door de Koning zijn bepaald voor de Rijksonderwijsinrichtingen. »

De Regering verklaart, als antwoord op een opmerking van een lid, dat de avondscholen tegen 100 % zullen worden gesubsidieerd.

Het komt er feitelijk op aan cumulatie te vermijden. Er dient een onderscheid gemaakt tussen cumulatie en bijkomende dienst.

Indien een leraar buiten zijn onderricht een vrij beroep of een handwerk uitoefent, dan heeft dit niet ten gevolge dat de door hem gegeven leergangen als cumulatie worden beschouwd.

Ten gevolge van deze bespreking, stelt de Minister volgend amendement voor op § 2 :

« De wedden die tot grondslag dienen voor het berekenen van de toelagen wegens de titularissen van een bijkomend geachte functie in het technisch dagonderwijs of van een technische of vakcursus met beperkt leerplan, worden vastgesteld volgens de weddeschalen en regelen die door de Koning voor de overeenstemmende Rijkscholen worden vastgesteld. »

De wedden worden met de wettelijke kinderbijslag verhoogd.

De amendementen van de heren Berghmans en Gilson, worden verworpen, behalve het gedeelte van het amendement van laatstgenoemde waar deze een bij artikel 15 aangehouden amendement van de heer Eneman had overgenomen, dat betrekking heeft op de schommelingen van het indexcijfer.

Daar de heer Minister de instemming had betuigd van de Regering wat betreft de mogelijke weddeschommelingen volgens het indexcijfer, stelt uw verslaggever voor de tekst van de heren Eneman, Berghmans en Gilson op te nemen in § 1 van artikel 22, dat dus zou luiden als volgt :

« De door de Staat verleende toelagen-wedden volgen automatisch de schommelingen van het indexcijfer der

détail dans les mêmes conditions que les traitements du personnel de l'enseignement de l'État. »

L'article amendé par le Gouvernement et MM. Eneman, Berghmans et Gilson dans les limites indiquées ci-dessus, est admis à l'unanimité.

Art. 22bis.

M. Gilson proposait un article 22bis ainsi libellé :

« Les subventions sont accordées au personnel enseignant suivant les modalités et conditions fixées dans les lois particulières relatives aux titres de capacité. »

L'amendement qui n'est pas défendu est rejeté par 12 voix.

Art. 23.

Le Gouvernement propose de remplacer à cet article les mots : « le Roi », par les mots : « le Ministre de l'Instruction Publique ».

Cette proposition est faite en tenant compte de la multiplicité des cas qui peuvent se présenter dans l'enseignement technique, ce qui obligerait le Gouvernement à prendre des séries d'arrêtés royaux pour des objets secondaires.

M. Gilson proposait de remplacer le texte de cet article par ce qui suit :

« L'admission aux subventions donne droit à des subventions de fonctionnement calculées par tête d'élève sur une base fixée par le Roi pour chaque type de section. »

Cet amendement est rejeté et le texte amendé du Gouvernement est admis.

Art. 24.

L'article 24 spécifie la manière dont les subventions sont calculées.

Le Gouvernement propose au deuxième alinéa du § 1, de remplacer les mots : « traitement III », par les mots : « traitement II ou III », et d'ajouter au § 3 les mots : « et de culture », après : « chef d'atelier ».

M. Gilson proposait de modifier cet article comme suit :

« Pour l'enseignement technique, l'admission aux subventions donne droit à une subvention d'équipement calculée d'après la valeur du matériel, de l'outillage, des appareils et des instruments acquis suivant la réglementation établie par le Roi. »

L'amendement de M. Gilson est repoussé par 12 voix.

Le texte du Gouvernement est admis par 12 voix.

Art. 25.

Cet article a pour but de préciser le montant des traitements qui est pris en considération pour l'octroi des subventions.

Un amendement de M. Gilson libellé comme suit :

« Les arrêtés royaux pris en exécution des articles 20 à 24 sont pris après avis de la Commission mixte compétente »,

est rejeté, les Commissions mixtes étant supprimées par le projet.

L'article est admis par 12 voix.

Art. 26.

(Même objet de principe que l'article 25.)

Le Gouvernement propose de remplacer le texte du premier alinéa par ce qui suit :

« Le traitement pris en considération pour le calcul des

kleinhandelsprizen, onder dezelfde voorwaarden als de wedden van het personeel van het Rijksonderwijs. »

Het door de Regering, de heren Eneman, Berghmans en Gilson geamendeerde artikel wordt binnen de hierboven vermelde perken eenparig goedgekeurd.

Art. 22bis.

De heer Gilson stelde een als volgt luidend artikel 22bis voor :

« De toelagen worden aan het onderwijzend personeel toegekend volgens de modaliteiten en voorwaarden vastgesteld in de bijzondere wetten betreffende de bekwaamheidsbewijzen. »

Het amendement, dat niet verdedigd wordt, werd met 12 stemmen verworpen.

Art. 23.

De Regering stelt voor in dit artikel de woorden « de Koning » te vervangen door de woorden « de Minister van Openbaar Onderwijs ».

Dit voorstel wordt gedaan wegens het groot aantal gevallen die in het technisch onderwijs kunnen voorkomen, zodat reeksen koninklijke besluiten zouden nodig zijn voor toekomstige kwesties.

De heer Gilson stelde voor de tekst van dit artikel te vervangen door wat volgt :

« De toelating tot de toelagen geeft recht op de werkings-toelagen berekend volgens het aantal leerlingen op een grondslag welke door de Koning bepaald wordt voor elk afdelingstype. »

Dit amendement wordt verworpen en de door de Regering geamendeerde tekst wordt goedgekeurd.

Art. 24.

Dit artikel duidt aan hoe de toelagen berekend worden.

De Regering stelt voor in het tweede lid van § 1 « weddeschaal III » te vervangen door de woorden : « weddeschaal II of III » en in § 3 het woord : « teeltleiders » toe te voegen na het woord : « werkplaatsleider ».

De heer Gilson stelde voor dit artikel als volgt te wijzigen :

« Voor het technisch onderwijs geeft de toelating tot de toelagen recht op een uitrustings-toelage berekend volgens de waarde van het materieel, van de outillage, van de toestellen en werktuigen, aangekocht volgens de door de Koning vastgestelde reglementering. »

Het amendement van de heer Gilson wordt met 12 stemmen verworpen.

De tekst van de Regering wordt met 12 stemmen goedgekeurd.

Art. 25.

In dit artikel wordt het bedrag van de wedden bepaald dat in aanmerking wordt genomen voor het verlenen van de toelagen.

Een amendement van de heer Gilson, luidend als volgt : « De koninklijke besluiten genomen ter uitvoering van de artikelen 20 tot 24 worden genomen na advies van de bevoegde Gemengde Commissie »,

wordt verworpen, daar de Gemengde Commissies door het ontwerp afgeschaft worden.

Het artikel wordt met 12 stemmen goedgekeurd.

Art. 26.

(Zelfde principiële strekking als artikel 25.)

De Regering stelt voor het eerste lid te vervangen door wat volgt :

« De wedde welke in aanmerking komt ter berekening

subventions allouées à raison des membres du personnel enseignant des cours dits spéciaux est fixé d'après l'échelle de traitement III, l'échelle de traitement II ou l'échelle de traitement I, selon que les intéressés possèdent le diplôme de licencié, le diplôme d'agrégé de l'enseignement secondaire inférieur ou le diplôme d'instituteur. »

M. Gilson proposait de supprimer cet article.

M. Peeters proposait de remplacer le dernier alinéa par le texte suivant :

« Pour les établissements d'enseignement technique, le Roi fixe, après avis du Conseil supérieur de l'enseignement technique, le traitement pris en considération pour le calcul de la subvention. A cet effet, il sera tenu compte du titre de capacité professionnelle, du certificat d'aptitude pédagogique délivré par l'Etat ou par un établissement agréé par lui, ainsi que du cycle d'études où l'enseignement est donné, lorsque les diplômes habilitent à enseigner dans ce cycle. »

Le texte amendé par le Gouvernement est voté et les amendements repoussés par 12 voix.

Art. 27.

(Même objet de principe que l'article 25.)

Le Gouvernement propose de modifier le libellé de cet article ainsi qu'il suit :

« Le traitement pris en considération pour le calcul des subventions allouées à des professeurs de pratique professionnelle est fixé d'après l'échelle de traitement I, éventuellement augmenté de 10 % pour les porteurs d'un certificat d'aptitude pédagogique délivré ou reconnu par l'Etat, ou l'échelle II.

» Le traitement pris en considération pour le calcul des subventions allouées à raison des membres du personnel enseignant les cours techniques, est fixé d'après l'échelle de traitement II, éventuellement augmenté de 10 % ou des échelles de traitement III ou IV.

» Un arrêté royal délibéré en Conseil des Ministres déterminera les modalités d'octroi de ces échelles.

» Les échelles de traitement III et IV ne peuvent être accordées qu'aux porteurs d'un diplôme de docteur, de licencié, d'ingénieur ou de pharmacien, délivré conformément à la loi sur la collation des grades académiques. »

Le Ministre insiste sur l'importance de cet article.

Dans l'enseignement technique, il faut faire la distinction entre les professeurs de pratique professionnelle et les professeurs de cours techniques :

1. Professeurs de pratique professionnelle :
Traitements I + 10 % pour les détenteurs d'un certificat d'aptitude pédagogique.
Traitements II pour les régents.
2. Professeurs de cours techniques :
Traitements II (+ 10 % éventuellement).
Traitements III et IV.
3. Professeurs porteurs de diplômes académiques :
Traitements III et IV.

Un amendement de M. Gilson proposait la suppression de cet article.

Un membre fait remarquer que les mots « certificat d'aptitudes pédagogiques » doivent être interprétés dans leur sens le plus large, ce à quoi se rallie la Commission.

Le texte amendé du Gouvernement est admis, l'amendement de M. Gilson étant repoussé par 12 voix.

van de toelagen verleend voor de leden van het personeel die de zogenaamde bijzondere vakken onderwijzen, wordt vastgesteld volgens de weddeschaal III, de weddeschaal II of de weddeschaal I, naargelang de belanghebbenden het diploma van licentiaat, het diploma van geaggregeerd leraar voor het middelbaar onderwijs van de lagere graad of het diploma van onderwijzer bezitten. »

De heer Gilson stelde voor dit artikel weg te laten.

De heer Peeters stelde voor het laatste lid te vervangen door wat volgt :

« Wat de inrichtingen voor technisch onderwijs betreft bepaalt de Koning, na advies van de Hoge Raad voor het technisch onderwijs, de wedde die in aanmerking komt ter berekening van de toelage. Hierbij zal rekening gehouden worden én met het diploma dat de beroepsbekwaamheid bepaalt én met het getuigschrift van pedagogische bekwaamheid afgeleverd door de Staat of een erkende inrichting, én met de studiecycclus waar het onderricht wordt verschaft wanneer de diploma's bevoegdheid verschaffen tot onderwijs in die cycclus. »

De door de Regering geamendeerde tekst wordt goedgekeurd en de amendementen verworpen met 12 stemmen.

Art. 27.

(Zelfde principiële strekking als artikel 25.)

De Regering stelt voor dit artikel als volgt te doen luiden :

« De wedde welke in aanmerking komt ter berekening van de toelagen verleend aan de praktijkleraars wordt vastgesteld volgens de weddeschaal I, eventueel verhoogd met 10 % voor de houders van een getuigschrift van pedagogische bekwaamheid uitgereikt of erkend door de Staat, of de weddeschaal II.

» De wedde welke in aanmerking komt ter berekening van de toelagen verleend voor de personeelsleden die de technische vakken onderwijzen, wordt vastgesteld volgens de weddeschaal II, eventueel verhoogd met 10 %, of volgens de weddeschalen III of IV.

» Een koninklijk besluit, overlegd in Ministerraad, zal de regelen voor de toekenning van deze weddeschalen bepalen.

» De weddeschalen III en IV kunnen slechts verleend worden aan de houders van een diploma van doctor, licentiaat, ingenieur of apotheker, overeenkomstig de wet op het toekennen der academische graden. »

De Regering wijst op het belang van dit artikel.

In het technisch onderwijs moet onderscheid worden gemaakt tussen de praktijkleraars en de leraars in technische vakken :

1. Praktijkleraars :
Wedde I + 10 %, getuigschrift van pedagogische bekwaamheid;
Wedde II voor de regenten eventueel + 10 %.
2. Leraars in technische vakken :
Wedde II (eventueel + 10 %);
Wedden III en IV.
3. Leraars houders van academische diploma's :
Wedden III en IV.

Bij een amendement stelde de heer Gilson voor dit artikel weg te laten.

Een commissielid merkt op dat het woord « getuigschrift van pedagogische bekwaamheid » in zijn ruimste zin dient te worden verstaan, waarmede de Commissie instemt.

De door de Regering geamendeerde tekst wordt aangenomen, terwijl het amendement van de heer Gilson verworpen wordt met 12 stemmen.

Art. 28.

(Même objet que l'article 25.)

Un amendement de M. Gilson à cet article est repoussé par 12 voix. L'article est adopté par le même nombre de voix.

Art. 29.

(Même objet que l'article 25.)

A cet article, le Gouvernement propose l'amendement suivant :

« Remplacer chaque fois le mot : « agréés », par les mots : « organisés par les provinces ou les communes. »

M. Gilson proposait un amendement libellé comme suit :

Remplacer le texte de cet article par ce qui suit :

« Les subventions sont payées à l'autorité ou à la personne qui a créé l'établissement ou qui en a repris la responsabilité. L'Etat paie toutefois directement aux intéressés les subventions-traitements destinées aux membres du personnel laïc des établissements autres que ceux créés par les pouvoirs publics.

» Le Roi peut prévoir des dérogations à cette règle pour certaines catégories de membres du personnel dont la charge dans l'enseignement ne constitue qu'une fonction accessoire. »

L'amendement de M. Gilson est repoussé et le texte amendé du Gouvernement est admis par 12 voix.

CHAPITRE V.

De l'intervention des pouvoirs publics.

(Ancien chapitre IV.)

Art. 30.

Cet article qui est de bon sens est admis par 12 voix.

Art. 31.

Le Gouvernement propose d'ajouter au projet un article 30bis dont voici le texte :

« Les enfants soumis à l'obligation scolaire et fréquentant des établissements d'enseignement moyen, d'enseignement normal, ou d'enseignement technique organisés par les provinces, les communes ou des personnes privées, et subventionnés par l'Etat, bénéficient de la réduction du minerval dans les conditions où celle-ci est accordée dans les établissements d'enseignement de l'Etat correspondants.

» Un arrêté royal déterminera les modalités de fixation et de liquidation d'une indemnité compensatoire dont le montant ne pourra être supérieur au minerval exigé par l'Etat dans ses propres écoles. »

Cet article a pour objet d'étendre la gratuité scolaire à tous les parents dont la situation de fortune le justifie. Cette allocation ne pourra être supérieure au montant alloué pour les écoles de l'Etat.

L'article est sous-amendé par M. du Bus de Warnaffe ainsi qu'il suit :

1. Au premier alinéa, première ligne, après les mots : « Les enfants », supprimer les mots : « soumis à l'obligation scolaire et ».

2. Au second alinéa, « in fine », remplacer les mots : « par l'Etat dans ses propres écoles » par les mots : « dans l'établissement fréquenté par l'enfant intéressé ».

Art. 28.

(Zelfde strekking als artikel 25.)

Een amendement van de heer Gilson op dit artikel wordt verworpen met hetzelfde stemmenaantal.

Art. 29.

(Zelfde strekking als artikel 25.)

Bij dit artikel stelt de Regering volgend amendement voor :

« Het woord « erkende » telkens vervangen door de woorden « in stand gebracht door de provinciën of de gemeenten. »

De heer Gilson stelde volgend amendement voor :

De tekst van dit artikel vervangen door wat volgt :

« De toelagen worden uitbetaald aan de overheid of aan de persoon die de instelling opgericht of die de verantwoordelijkheid ervan overgenomen heeft. De Staat betaalt echter rechtstreeks aan de belanghebbenden de toelagen-wedden welke bestemd zijn voor het lekenpersoneel der onderwijsinstellingen met uitzondering van deze die door de openbare besturen worden opgericht.

» De Koning mag afwijkingen op deze regel toestaan voor bepaalde categorieën personeelsleden wier ambt in het onderwijs slechts een bijbetrekking is. »

Het amendement uitgaande van de heer Gilson wordt verworpen en de gewijzigde tekst van de Regering wordt aangenomen met 12 stemmen.

HOOFDSTUK V.

Bijdrage vanwege de openbare besturen

(Vroeger hoofdstuk IV.)

Art. 30.

Dit artikel, door het gezond verstand ingegeven, wordt aangenomen met 12 stemmen.

Art. 31.

De Regering stelt voor aan het ontwerp een artikel 30bis toe te voegen, waarvan de tekst luidt als volgt :

« De schoolplichtige kinderen die een instelling voor middelbaar, normaal- of technisch onderwijs, in stand gebracht door de provinciën, de gemeenten of particulieren en gesubsidieerd door de Staat, bezoeken, genieten vermindering van schoolgeld op voorwaarde dat deze vermindering ook toegekend wordt in de overeenstemmende Rijksinstellingen.

» Een koninklijk besluit zal de regelen vaststellen tot het bepalen en het uitkeren van een aanvullende vergoeding, waarvan het bedrag niet hoger mag zijn dan het schoolgeld dat de Staat in zijn eigen instellingen vraagt. »

Dit artikel is bedoeld om de kosteloosheid van het schoolgaan uit te breiden tot al de ouders voor wie het verantwoord is wegens hun vermogenstoestand. Deze toelage zal niet hoger mogen zijn dan het bedrag dat wordt toegekend voor de Rijksscholen.

Het artikel werd door de heer du Bus de Warnaffe gesubamendeerd zoals volgt :

1. In het eerste lid, eerste regel, het woord « schoolplichtige » weglaten.

2. In het tweede lid, in fine, de woorden : « dat de Staat in zijn eigen instellingen vraagt » vervangen door de woorden : « van de onderwijsinstelling welke door het betrokken kind wordt bezocht ».

La Commission a estimé qu'il était impossible d'allouer des subventions différentes selon le minerval réclamé par des institutions. Elle a voulu mettre tous les intéressés sur un pied d'égalité.

L'article est admis, l'amendement de M. du Bus de Warnaffe étant rejeté par 12 voix.

CHAPITRE VI.

De la Chambre de recours du personnel de l'enseignement privé subventionné. (Ancien chapitre V.)

Les articles 32 à 35 de ce chapitre ont pour but d'établir la stabilité d'emploi pour le personnel laïc des écoles libres.

Dans le projet initial, ces institutions, avant de prendre une sanction envers un membre de leur personnel laïc devaient demander l'avis d'une Chambre contentieuse composée pour moitié de professeurs des écoles de l'Etat, pour un quart de professeurs du personnel des communes et des provinces et pour un quart de professeurs des écoles libres.

Cette disposition a fait l'objet de nombreuses critiques que le Ministre a reconnu fondées tout en se déclarant d'accord pour rechercher avec la Commission une solution qui pourrait donner satisfaction.

Il n'est en effet jamais entré dans l'intention du Gouvernement d'exercer un pouvoir disciplinaire dans l'enseignement libre.

Parmi toutes les formules envisagées, il avait estimé la Chambre de recours comme étant la meilleure pour combattre les abus qui pourraient exister dans le paiement des subventions.

Au cours de la discussion générale le Ministre a demandé — sans résultat — à l'opposition une formule de rechange.

La Commission a estimé que le mieux était d'abandonner le système d'avis proposé et de convertir la Chambre contentieuse en une Chambre d'appel qui ne sera saisie d'un recours qu'à la demande de l'intéressé et pour un objet bien précis.

La composition de cette Chambre est apparue à l'opposition comme attentatoire à la dignité de l'enseignement privé, celui-ci n'étant pas représenté à due concurrence.

D'où la proposition du Gouvernement qui en fait une Chambre d'appel paritaire, la moitié des membres appartenant à l'enseignement privé, l'autre moitié à l'enseignement public.

Il en résulte que l'intitulé du Chapitre et les articles 31 à 35 ont été amendés ainsi qu'il est dit ci-après :

Intitulé du chapitre : Amendement du Gouvernement :
Libeller ce chapitre comme suit :

« De la Chambre de recours du personnel de l'enseignement privé subventionné ».

Adopté.

Art. 32.

Suite à la modification exposée ci-dessus, l'article 31 a été libellé dans ces termes :

« Il est institué auprès du Ministère de l'Instruction Publique, une Chambre de recours du personnel de l'enseignement privé subventionné. »

Il est adopté par 12 voix.

De Commissie achtte het onmogelijk verschillende toelagen toe te kennen naargelang van het schoolgeld dat door inrichtingen gevraagd wordt. Zij heeft al de belanghebbenden op gelijke voet willen plaatsen.

Het artikel wordt aangenomen, het amendement van de heer du Bus de Warnaffe wordt met 12 stemmen verworpen.

HOOFDSTUK VI.

Raad van beroep voor het onderwijzend personeel van het gesubsidieerd onderwijs. (Vroeger hoofdstuk V.)

De artikelen van 32 tot 35 van dit hoofdstuk zijn bedoeld om de vastheid van betrekking van het lekenpersoneel der vrije scholen te vestigen.

In het oorspronkelijk ontwerp moesten deze inrichtingen, alvorens een strafmaatregel te nemen tegenover een lid van hun lekenpersoneel, het advies inwinnen van een Geschillenraad, samengesteld voor de helft uit leraars der Rijksscholen, voor $\frac{1}{4}$ uit leraars behorende tot het personeel der gemeenten en provinciën en voor $\frac{1}{4}$ uit leraars der vrije scholen.

Deze bepaling gaf aanleiding tot talrijke kritieken, welke door de Minister als gegrond werden erkend; deze verklaarde zich akkoord om samen met de Commissie een oplossing te vinden welke voldoening zou kunnen schenken.

Het lag inderdaad nooit in de bedoeling van de Regering een disciplinaire bevoegdheid uit te oefenen in het vrij onderwijs.

Tussen al de overwogen formules had hij de Geschillenraad als de beste geacht om de misbruiken te bestrijden welke zich bij de uitbetaling der toelagen zouden kunnen voordoen.

In de loop van de algemene beraadslaging, heeft de Minister vruchteloos de oppositie om een wisselformule verzocht.

Naar het oordeel van de Commissie zou men best het voorgestelde systeem van advies prijsgeven en de Geschillenraad omzetten in een Raad van beroep, waarbij enkel op verzoek van de betrokkene en voor een duidelijk omschreven onderwerp beroep wordt ingesteld.

Naar de opvatting van de oppositie is de samenstelling van deze Raad een aanslag op de waardigheid van het bijzonder onderwijs, doordat dit onderwijs een onvoldoende vertegenwoordiging bekomt.

Vandaar het voorstel van de Regering, dat er een paritaire raad van beroep van maakt, waarin vrij en officieel onderwijs, elk voor de helft, vertegenwoordigd zijn.

Ten gevolge daarvan werden de titel van het hoofdstuk en de artikelen 31 tot 35 als volgt gewijzigd :

Titel van het hoofdstuk : amendement van de Regering :
dit hoofdstuk doen luiden als volgt :

« Beroepsraden voor het onderwijzend personeel van het gesubsidieerd bijzonder onderwijs. »

Aangenomen.

Art. 32.

Ingevolge de hierboven uiteengezette wijziging, wordt artikel 32 :

« Bij het Ministerie van Openbaar Onderwijs wordt een Beroepsraad ingesteld voor het personeel van het gesubsidieerd bijzonder onderwijs. »

Het wordt met 12 stemmen aangenomen.

Art. 33.

Cet article ouvre un droit d'appel limité aux professeurs des écoles libres qui feraient l'objet d'une sanction disciplinaire.

M. Gilson proposait de supprimer cet article qui est modifié comme suit et adopté par la Commission par 12 voix :

« *Lorsqu'un membre laïc du personnel de l'enseignement privé subventionné, qui a accompli dans cet enseignement des services d'une durée équivalente à deux années scolaires au moins, fait l'objet d'une mesure disciplinaire ou administrative comportant l'éloignement temporaire ou définitif, la privation ou la retenue de traitement ou la rétrogradation, il peut se pourvoir devant la Chambre instituée par l'article 31 contre la sanction prise à son égard.*

« *Lorsqu'un membre de l'enseignement privé subventionné fait l'objet de poursuites pénales du chef d'un crime ou délit, la direction de l'établissement peut, à titre provisoire, prendre à son égard toute mesure administrative.* »

Il convient de préciser la signification exacte de cet article.

L'école libre a un droit de discipline complet sur son personnel.

Cet appel n'est donné aux professeurs que si la loi ne leur était pas appliquée ou s'ils faisaient l'objet d'un renvoi pour avoir refusé d'abandonner une partie de leur traitement à l'institution.

Art. 34.

(Art. 33 ancien.)

La composition de la Chambre de recours est fixée par cet article.

Il a fait l'objet d'un amendement de texte, suite à la modification de compétence de la Chambre de recours.

Celle-ci a été rendue paritaire entre l'enseignement officiel et privé.

Le texte nouveau a été adopté par 12 voix, l'amendement de suppression de M. Gilson ayant été repoussé.

Voici le texte adopté :

« § 1. *La Chambre de recours se compose de six sections autonomes, dont trois de langue française et trois de langue néerlandaise.*

« *Ces sections sont respectivement compétentes pour les affaires concernant les membres de l'enseignement moyen, normal et technique privé subventionné de l'un ou de l'autre régime linguistique.*

« § 2. *Chaque section est composée d'un président et de six membres nommés par le Roi. Le président est choisi parmi les magistrats effectifs, honoraires ou suppléants, tant du siège que du parquet; les membres sont choisis par moitié parmi le personnel enseignant des établissements d'enseignement moyen, normal et technique public, et par moitié parmi le personnel enseignant des établissements privés subventionnés moyen, normal et technique.*

« § 3. *Le Roi règle le fonctionnement de la Chambre, ainsi que la procédure.* »

Art. 34 (ancien).

Cet article est supprimé, n'ayant plus de raison d'être. Il avait fait l'objet d'un amendement de M. Gilson en ce sens.

Art. 33.

Dit artikel verleent een beperkt recht van beroep aan de leraars der vrije scholen, tegen wie een disciplinaire maatregel mocht zijn genomen.

De heer Gilson stelde voor dit artikel weg te laten. Het wordt als volgt gewijzigd en met 12 stemmen door de Commissie aangenomen :

« *Wanneer een lid van het lekenpersoneel van het gesubsidieerd bijzonder onderwijs, dat in dit onderwijs diensten telt, waarvan de duur gelijk is aan ten minste twee schooljaren, het voorwerp uitmaakt van een disciplinaire of administratieve maatregel houdende zijn tijdelijke of definitieve verwijdering, de inhouding of vermindering van wedde of terugstelling, mag het beroep aantekenen tegen de sanctie te zijnen aanzien getroffen bij de Raad ingesteld bij artikel 32.*

« *Wanneer een lid van het gesubsidieerd bijzonder onderwijs uit hoofde van een misdaad of wanbedrijf strafrechtelijk vervolgd wordt, mag het bestuur der inrichting te zijnen aanzien voorlopig enige administratieve maatregel treffen.* »

De juiste strekking van dit artikel moet nader worden bepaald.

De vrije school heeft een volkomen tuchtrecht over haar personeel.

Dit beroep wordt aan de leraars slechts toegestaan indien de wet niet op hen werd toegepast of indien zij het voorwerp waren van een wegzending om te hebben geweigerd een gedeelte van hun wedde aan de instelling af te staan.

Art. 34.

(Vroeger art. 33.)

Dit artikel bepaalt de samenstelling van de Beroepsraad.

Een tekstverbetering wordt voorgesteld ingevolge deze wijziging van de bevoegdheid van de Beroepsraad.

Het officieel en het bijzonder onderwijs zijn op paritaire wijze in deze Raad vertegenwoordigd.

De nieuwe tekst wordt met 12 stemmen goedgekeurd, nadat het amendement van de heer Gilson om het artikel weg te laten verworpen werd.

De aangenomen tekst luidt als volgt :

« § 1. *De Beroepsraad bestaat uit zes zelfstandige afdelingen : drie Nederlandssprekende en drie Franssprekende.*

« *Deze afdelingen zijn onderscheidenlijk bevoegd om kennis te nemen van de zaken die de leden van het onderwijzend personeel van het gesubsidieerd bijzonder middelbaar, normaal- en technisch onderwijs, van een van beide taalsels betreffen.*

« § 2. *Elke afdeling bestaat uit een voorzitter en zes leden benoemd door de Koning. De voorzitter wordt gekozen onder de werkende, ere- of plaatsvervangende magistraten, zowel van de zittende magistratuur als van het parket; de leden worden voor de helft gekozen onder het onderwijzend personeel van het openbaar, middelbaar, normaal- en technisch onderwijs en voor de helft onder het onderwijzend personeel van de gesubsidieerde bijzondere inrichtingen voor middelbaar, normaal- en technisch onderwijs.*

« § 3. *De Koning regelt de werking van de Raad en de procedure.* »

Art. 34 (vroeger).

Dit artikel wordt weggelaten, daar het geen reden van bestaan meer heeft. De heer Gilson had een amendement in die zin ingediend.

Art. 35.

Cet article fixe les conséquences de la non observation par l'institution des avis donnés par la Chambre de recours.

M. Gilson proposait la suppression de l'article.

Le Gouvernement l'a amendé pour le mettre en concordance avec les modifications envisagées :

« Les décisions prises par la Chambre de recours sont sans appel.

» Les établissements d'enseignement privés subventionnés sont tenus de se conformer aux décisions de la Chambre de recours, à peine de se voir priver en tout ou en partie du bénéfice des subventions.

» Lorsque les subventions sont retirées en partie, l'Etat assure le paiement intégral des subventions aux membres du personnel et poursuit, à charge de l'établissement, le remboursement de la partie des subventions dont il a été privé. »

L'amendement de M. Gilson est repoussé et l'article amendé par le Gouvernement est adopté par 12 voix.

CHAPITRE VII.

De l'interdiction de pratiques déloyales.

(Ancien chapitre VI.)

Il détermine les sanctions qui seront appliquées en cas de manœuvres déloyales.

Art. 36.

Cet article traite de la dénomination que pourrait prendre une école libre pour éviter une confusion avec l'enseignement officiel.

M. Verroken a déposé l'amendement suivant :

Remplacer le texte de cet article par ce qui suit :

« § 1. Les établissements de l'Etat, les établissements agréés et les établissements privés subventionnés ne peuvent, en dehors de l'agglomération bruxelloise, ouvrir des classes dont la langue véhiculaire n'est pas celle de la région.

» § 2. Sans préjudice de l'application des autres dispositions pénales, les établissements en question ne pourront, pour la durée de l'infraction, entrer en ligne de compte pour bénéficier d'une intervention financière quelconque de l'Etat. »

M. Gilson proposait de remplacer le texte de cet article par ce qui suit :

« Les établissements organisés par les provinces et les communes et les établissements privés subventionnés doivent, dans tous les documents destinés au public, mentionner les dénominations officielles de leurs écoles, cours, degrés d'enseignement et sections. »

Ces deux amendements sont repoussés par 12 voix.

A l'article 36, § 1, premier alinéa, il y a lieu de remplacer le mot « agréés » par « organisés par les provinces et les communes ».

Au deuxième alinéa, il y a lieu de supprimer le mot « agréé ».

Le texte ainsi modifié est admis par 12 voix.

Art. 37.

Cet article envisage le cas où des écoles se livreraient à des propagandes politiques.

Art. 35.

Dit artikel regelt de gevolgen van het niet-nakomen door de instelling van de adviezen van de Beroepsraad.

De heer Gilson stelde voor dit artikel weg te laten.

De Regering stelde een amendement voor, ten einde het in overeenstemming te brengen met de voorgenomen wijzigingen :

« Tegen de beslissingen van de Beroepsraad kan geen beroep aangetekend worden.

» De gesubsidieerde bijzondere onderwijsinrichtingen zijn gehouden, op straffe van gehele of gedeeltelijke inhouding der toelagen, zich naar de door de Beroepsraad uitgebrachte beslissingen te gedragen.

» Wanneer de toelagen gedeeltelijk ingehouden worden, betaalt de Staat integraal de toelagen aan de personeelsleden en vervolgt hij, ten laste van de inrichting, de terugbetaling van het gedeelte der toelagen dat aan de inrichting werd onttrokken. »

Het amendement van de heer Gilson wordt verworpen en het door de Regering geamendeerde artikel wordt met 12 stemmen goedgekeurd.

HOOFDSTUK VII.

Verbod van laakbare praktijken.

(Vroeger hoofdstuk VI.)

Het bepaalt welke sancties zullen getroffen worden in geval van laakbare praktijken.

Art. 36.

Dit artikel handelt over de benaming die een vrije school zou kunnen gebruiken om verwarring met het officiële onderwijs te voorkomen.

De heer Verroken stelde volgend amendement voor :

De tekst van dit artikel vervangen door wat volgt :

« § 1. De rijksonderwijsinrichtingen, de erkende inrichtingen en de gesubsidieerde bijzondere inrichtingen, mogen, buiten de Brusselse agglomeratie geen klassen openen, met een andere taal dan de streektaal als voertaal.

» § 2. Onverminderd de andere strafbepalingen, kunnen deze inrichtingen, voor de duur van de overtreding niet in aanmerking komen voor enige financiële tussenkomst van de Staat. »

De heer Gilson stelde voor de tekst van dit artikel te vervangen door wat volgt :

« De door de provincies en de gemeenten tot stand gebrachte inrichtingen en de gesubsidieerde bijzondere inrichtingen moeten in al de voor het publiek bestemde stukken de officiële benamingen vermelden van hun scholen, cursussen, onderwijsgraden en afdelingen. »

Beide amendementen worden met 12 stemmen verworpen.

In artikel 36, § 1, eerste lid, moet het woord « erkende » vervangen worden door de woorden « tot stand gebracht door de provincies en de gemeenten ».

In het tweede lid moeten de woorden « erkend en » weggelaten worden.

De aldus gewijzigde tekst wordt met 12 stemmen goedgekeurd.

Art. 37.

Dit artikel handelt over de politieke propaganda die door de scholen zou gevoerd worden.

M. Gilson proposait l'amendement suivant :

1. — *Au § 1. compléter le deuxième alinéa par ce qui suit :*

« et de poursuivre le recrutement des élèves par des moyens déloyaux notamment en se livrant à des attaques contre d'autres écoles. »

2. — *Remplacer le texte du § 2 par ce qui suit :*

« Il est créé une Commission mixte des litiges, composée sous la présidence d'un magistrat effectif ou honoraire de l'Ordre judiciaire, de deux chambres, l'une française, l'autre flamande. Chaque chambre comprend six membres, savoir :

» trois membres représentant l'enseignement organisé par les pouvoirs publics;

» trois membres représentant l'enseignement libre agréé ou subventionné.

» Le président et les membres sont nommés par le Roi. Les délégués de l'enseignement libre sont choisis sur des listes doubles de six candidats présentées par les fédérations les plus représentatives des établissements libres.

» La Commission mixte des litiges est saisie par le Ministre de l'Instruction Publique, par les pouvoirs organisateurs d'écoles provinciales et communales, par les directions d'écoles libres, ou par des particuliers, de toutes les plaintes relatives à des infractions aux prescriptions de l'article 37, § 1, de la présente loi. Elle donne son avis sur le fondement de ces plaintes et sur l'opportunité d'appliquer une des sanctions prévues à l'article 38 de la présente loi.

» La Commission peut se faire communiquer par les administrations, les pouvoirs organisateurs et les directions d'écoles, tous les renseignements nécessaires à l'examen des affaires dont elle est saisie. Elle dépose ses conclusions entre les mains du Ministre de l'Instruction Publique ou de l'organisme dont dépend l'établissement intéressé. »

Le Gouvernement demande de remplacer au dernier alinéa de l'article, le chiffre 30 par 33 — amendement rectifiant une erreur matérielle — et de remplacer le mot « agréés » au § 1 par : « organisés par les provinces et les communes ».

L'ajoute proposée par M. Gilson au § 1 de son amendement est admise par la Commission qui rejette la seconde partie de l'amendement Gilson et adopte par 12 voix l'article ainsi amendé.

Art. 37bis.

M. Gilson propose un article nouveau 37bis ainsi libellé :

« Le Roi détermine les règles de fonctionnement de la Commission prévue ci-dessus, ainsi que les délais dans lesquels ses avis sont émis. Il peut, notamment, prévoir une procédure d'urgence.

» Il fixe la durée du mandat des membres et prend les mesures utiles pour assurer leur suppléance. »

Rejeté par 12 voix.

Art. 38.

Cet article indique les sanctions pour manquement aux dispositions du chapitre VII.

M. Gilson proposait l'amendement suivant qui n'est pas adopté :

« Les infractions aux dispositions de l'article 37, § 1 de la présente loi font l'objet, après avis de la Commission mixte des litiges, de sanctions à l'égard du personnel qui s'en est rendu coupable.

De heer Gilson stelde volgend amendement voor :

1. — *In § 1, het tweede lid aanvullen met wat volgt :*

« en leerlingen aan te werven door oneerlijke middelen, namelijk door aanvallen tegen andere scholen. »

2. — *De tekst van § 2 vervangen door wat volgt :*

« Er wordt een gemengde Geschillencommissie opgericht, samengesteld uit twee kamers, één Nederlandse en één Franse, voorgezeten door een werkelijk magistraat of door een ere-magistraat der Rechterlijke Orde. Elke kamer telt zes leden, te weten :

» drie leden die het door de openbare besturen ingericht onderwijs vertegenwoordigen;

» drie leden die het erkend of gesubsidieerd vrij onderwijs vertegenwoordigen.

» De voorzitter en de leden worden door de Koning benoemd. De afgevaardigden van het vrij onderwijs worden aangewezen op dubbellijsten van zes kandidaten voorgedragen door de representatieve verbonden der vrije inrichtingen.

» Al de klachten betreffende overtredingen van het bepaalde in artikel 37, § 1, van deze wet worden bij de gemengde Geschillencommissie aanhangig gemaakt door de Minister van Openbaar Onderwijs, de inrichtende overheid der provinciale en gemeentelijke scholen, door de besturen der vrije scholen of door particulieren. De Commissie brengt advies uit over de reden van deze klachten en over de wenselijkheid om een van de bij artikel 37 dezer wet bedoelde sancties te treffen.

» De Commissie kan zich door de besturen, de inrichtende overheid en de schoolbesturen al de inlichtingen laten ter hand stellen die nodig zijn voor het onderzoek van de bij haar aanhangig gemaakte zaken. Ze maakt haar conclusies over aan de Minister van Openbaar Onderwijs en in voorkomend geval aan de overheid of aan de instelling waarvan de betrokken inrichting afhangt. »

De Regering wenst in het laatste lid van het artikel, het cijfer « 30 » te vervangen door « 33 », ten einde een materiële fout te verbeteren, en het woord « erkende » in § 1 te vervangen door de woorden « tot stand gebracht door de provincies en de gemeenten. »

De door de heer Gilson voorgestelde aanvulling van § 1 van zijn amendement wordt aangenomen door de Commissie, die het tweede gedeelte van het amendement Gilson verworpt en het aldus geamendeerde artikel met 12 stemmen goedkeurt.

Art. 37bis.

De heer Gilson stelt een als volgt luidend nieuw artikel 37bis voor :

« De Koning bepaalt de regelen voor de werking van de hierboven bedoelde Commissie, en de termijnen binnen welke zij haar adviezen verstrekt. Hij kan o.m. een spoed-procedure invoeren.

» Hij stelt de duur van het mandaat der leden vast en neemt de nodige maatregelen om in hun vervanging te voorzien. »

Verworpen met 12 stemmen.

Art. 38.

Dit artikel bepaalt de sancties wegens overtreding van de voorzieningen van hoofdstuk VII.

De heer Gilson stelde volgend amendement voor, dat niet aangenomen wordt :

« Elke overtreding van het bepaalde in artikel 37, § 1, van deze wet geeft, na advies van de gemengde Geschillencommissie, aanleiding tot strafmaatregelen ten opzichte van het personeel dat zich daaraan schuldig heeft gemaakt.

» En ce qui concerne les établissements subventionnés par l'Etat, elles peuvent entraîner le retrait des subsides, au cas où l'établissement ne prendrait pas de sanctions à l'égard du personnel responsable de l'infraction. »

L'article est adopté.

CHAPITRE VIII.

Des Conseils de perfectionnement
et du Conseil supérieur de l'enseignement technique.
(Ancien chapitre VII.)

Art. 39.

Cet article institue un conseil de perfectionnement de l'enseignement normal pour les écoles de l'Etat, des provinces et communes.

M. Gilson proposait l'amendement suivant :

Remplacer le texte de cet article par ce qui suit :

« Un conseil de perfectionnement de l'enseignement normal est chargé de donner son avis :

» 1° sur toutes les questions relatives aux programmes et à l'organisation des études;

» 2° sur les manuels classiques ainsi que sur les livres de bibliothèque et de prix qui lui sont soumis;

» 3° sur toutes questions dont il est saisi par le Ministre de l'Instruction Publique ou dont l'examen est demandé par un tiers des membres au moins.

» Ce conseil est présidé par le Ministre ou par la personne qu'il désigne. Il est divisé en trois sections de six membres choisis par moitié dans l'enseignement organisé par les pouvoirs publics et par moitié dans l'enseignement privé subventionné.

» Ces sections sont respectivement compétentes :

» la première pour l'enseignement normal gardien;

» la deuxième pour l'enseignement normal primaire;

» la troisième pour l'enseignement normal moyen.

» Le Roi fixe le règlement organique du conseil et en nomme les membres. »

Le Ministre explique la raison pour laquelle le conseil de perfectionnement prévue par la loi ne s'applique qu'aux écoles officielles.

Son but est de laisser à l'enseignement libre toute liberté en matière pédagogique.

L'article est adopté par 12 voix et l'amendement rejeté.

Art. 40.

Cet article envisage les dispenses de diplôme des professeurs des écoles normales.

A cet article, le Gouvernement propose de remplacer le mot : « agréé », par : « des communes et des provinces ».

M. Gilson proposait de remplacer les mots : « des écoles normales de l'Etat et des écoles normales agréées », par les mots : « des écoles normales organisées ou subventionnées par l'Etat ».

Rejeté.

L'article est adopté par 12 voix avec l'amendement du Gouvernement.

» Ten aanzien van de door het Rijk gesubsidieerde instellingen kunnen dergelijke overtredingen intrekking van de toelagen medebrengen, ingeval de instelling mocht nalaten het schuldige personeel te straffen. »

Het artikel wordt goedgekeurd.

HOOFDSTUK VIII.

Verbeteringsraden
en Hoge Raad voor het technisch onderwijs.
(Vroeger hoofdstuk VII.)

Art. 39.

Bij dit artikel wordt een Verbeteringsraad voor het normaalonderwijs ingericht voor de scholen van de Staat, de provinciën en de gemeenten.

De heer Gilson stelde volgend amendement voor :

De tekst van dit artikel vervangen door wat volgt :

« Een Verbeteringsraad voor het normaalonderwijs wordt ermee belast van advies te dienen :

» 1° nopens al de vraagstukken betreffende de programma's en de inrichting van de studiën;

» 2° nopens de schoolboeken en de bibliotheek- en prijsboeken, die hem worden voorgelegd;

» 3° nopens al de vraagstukken die door de Minister van Openbaar Onderwijs bij hem aanhangig worden gemaakt en waarvan het onderzoek door ten minste een derde van de leden wordt gevraagd.

» Deze Raad wordt voorgezeten door de Minister of door de door hem aangewezen persoon. Hij is onderverdeeld in drie afdelingen met zes leden, gekozen voor de helft uit het door de openbare besturen ingerichte onderwijs, en voor de helft uit het bijzonder onderwijs.

» Die afdelingen zijn respectievelijk bevoegd :

» de eerste voor het normaalonderwijs voor bewaarschoolonderwijzeressen;

» de tweede voor het lager normaalonderwijs;

» de derde voor het middelbaar normaalonderwijs.

» De Koning stelt het organiek reglement van de Raad vast en benoemt de leden er van. »

De Minister verklaart waarom de in de wet bepaalde Verbeteringsraad slechts voor de officiële scholen geldt.

Hij heeft ten doel het vrij onderwijs in pedagogisch opzicht volledig vrij te laten.

Het artikel wordt met 12 stemmen aangenomen en het amendement verworpen.

Art. 40.

Dit artikel heeft betrekking op de vrijstellingen van diploma's voor de leraars van de normaalscholen.

Bij dit artikel stelt de Regering voor de woorden « erkende normaalscholen », te vervangen door de woorden « normaalscholen van de gemeenten en de provinciën ».

De heer Gilson stelde voor de woorden : « van de Rijksnormaalscholen en van de erkende normaalscholen », te vervangen door de woorden : « van de door de Staat ingerichte of gesubsidieerde normaalscholen ».

Dit amendement wordt verworpen.

Het artikel wordt met 12 stemmen aangenomen, met het amendement van de Regering.

Art. 41.

Cet article crée un Conseil de perfectionnement de l'enseignement technique pour les écoles officielles.

Le projet ne prévoyait pas un droit d'initiative pour ce Conseil.

Le Ministre faisant valoir l'importance que ce Conseil doit avoir à raison de la multiplicité des problèmes qui se présentent dans l'industrie et le commerce, propose un amendement : ajouter après les mots : « de donner des avis », les mots : « soit d'initiative, soit sur les questions », etc.

M. Gilson proposait l'amendement suivant :

1. — A la quatrième et cinquième ligne du premier alinéa après les mots : « le Ministre de l'Instruction Publique », remplacer la suite par ce qui suit :

« par le Conseil supérieur de l'enseignement technique ou par son comité directeur et notamment sur les questions relatives aux programmes et à l'organisation des études. Dans les cas déterminés par le Roi, ce Conseil émet un avis préalable à l'octroi de dispenses pour des conditions de recrutement du personnel dans l'enseignement technique, notamment en matière de nationalité et de diplômes. »

2. — Supprimer le deuxième alinéa.

3. — Compléter le troisième alinéa par ce qui suit :

« Il peut organiser en son sein des sections spécialisées et prévoir les cas où ces sections peuvent exercer à l'égard des matières qui les concernent, la plénitude des attributions du Conseil. »

Il est repoussé et l'article amendé par le Gouvernement est admis par 12 voix.

Art. 42.

Il institue un Conseil supérieur de l'enseignement technique, ayant compétence pour l'enseignement officiel et libre.

Le Gouvernement propose de modifier le texte de cet article par ce qui suit :

« Il est créé auprès du Ministère de l'Instruction Publique un Conseil supérieur de l'enseignement technique. Ce Conseil a pour mission de donner des avis, soit d'initiative, soit à la demande du Ministre de l'Instruction Publique sur les questions qui concernent l'enseignement technique et notamment sur celles qui sont prévues aux articles 13, 23, 25, 26 et 27.

» Le Roi détermine la composition et le fonctionnement de ce Conseil. »

M. Gilson proposait un sous-amendement au texte du Gouvernement :

Remplacer le texte de cet article par ce qui suit :

« Il est créé auprès du Ministère de l'Instruction Publique un Conseil supérieur de l'enseignement technique. Le Roi détermine sa composition et son fonctionnement. Il veille à assurer en son sein une parité entre les membres représentant les organisations économiques et sociales et ceux représentant l'enseignement; parmi ces derniers, les personnalités représentant l'enseignement organisé par les pouvoirs publics et l'enseignement privé subventionné sont en nombre égal.

» Le Roi constitue au sein de ce Conseil un Comité direc-

Art. 41.

Bij dit artikel wordt een Verbeteringsraad voor het technisch onderwijs ingericht voor de officiële scholen.

In het ontwerp was geen sprake van een recht van initiatief voor die Raad.

De Minister wijst op het belang dat die Raad moet hebben wegens de veelvuldigheid van de problemen die in de nijverheid en de handel voorkomen, en stelt volgend amendement voor : na de woorden « advies uit te brengen », de woorden « hetzij op eigen initiatief, hetzij over de vraagstukken », enz. toe te voegen.

De heer Gilson stelde volgend amendement voor :

1. — Op de vierde regel, na de woorden : « welke de Minister van Openbaar Onderwijs », het vervolg van de tekst vervangen door wat volgt :

« de Hoge Raad voor het technisch onderwijs of zijn bestuurscomité hem voorlegt, namelijk over de vraagstukken betreffende de leerplannen en de inrichting der studiën. In de door de Koning bepaalde gevallen, brengt deze Raad advies uit vóór de toekenning van vrijstellingen van de voorwaarden van aanwerving van het personeel in het technisch onderwijs, o.m. inzake nationaliteit en diploma's. »

2. — Het tweede lid weglaten.

3. — Het derde lid aanvullen met wat volgt :

« Hij mag in zijn midden gespecialiseerde afdelingen oprichten en de gevallen vaststellen waarin deze afdelingen in de aangelegenheden die onder hun bevoegdheid vallen, de bevoegdheden van de Raad ten volle mogen uitoefenen. »

Dit amendement wordt verworpen en het door de Regering gewijzigde artikel met 12 stemmen aangenomen.

Art. 42.

Bij dit artikel wordt een Hoge Raad voor het technisch onderwijs ingesteld, die bevoegd is voor het officieel en het vrij onderwijs.

De Regering stelt voor de tekst van dit artikel te wijzigen als volgt :

« Bij het Ministerie van Openbaar Onderwijs wordt een Hoge Raad voor het technisch onderwijs ingesteld. Deze Raad heeft tot taak advies uit te brengen, hetzij op eigen initiatief, hetzij op het verzoek van de Minister van Openbaar Onderwijs, over de vraagstukken betreffende het technisch onderwijs en namelijk over diegene genoemd in de artikelen 13, 23, 25, 26 en 27.

» De Koning bepaalt de samenstelling en de werking van deze Raad. »

De heer Gilson stelde volgend subamendement voor op de tekst van de Regering :

De tekst van dit artikel vervangen door wat volgt :

« Bij het Ministerie van Openbaar Onderwijs wordt een Hoge Raad voor het technisch onderwijs ingesteld. De Koning bepaalt zijn samenstelling en zijn werking. Hij zorgt er voor dat in zijn midden gelijkheid bestaat tussen de leden vertegenwoordigers van de economische en sociale organisaties en de vertegenwoordigers van het onderwijs; onder laatstgenoemden zijn de personaliteiten die het door de openbare besturen ingericht onderwijs en die het gesubsidieerd bijzonder onderwijs vertegenwoordigen gelijk in getal.

» De Koning richt in die Raad een Bestuurscomité en

teur ainsi que des sections spécialisées. Au sein du Comité directeur, il assure la représentation des organisations économiques et sociales, et la parité prévue ci-dessus entre représentants des divers enseignements.

» Le Conseil supérieur et le Comité directeur donnent au Ministre de l'Instruction Publique, à sa demande ou d'initiative, des avis sur toutes les questions relatives à l'enseignement technique et, en général, à la formation professionnelle de la jeunesse.

» Le Comité directeur a en outre pour mission :

» 1° de préparer et de coordonner les travaux du Conseil supérieur, du Conseil de perfectionnement et de leurs sections;

» 2° de s'informer de la suite qui a été réservée à ses avis et à ceux du Conseil supérieur;

» 3° d'émettre un avis préalable sur les projets de règlements à prendre pour l'enseignement technique, en exécution des articles 9, 10, 13, 14, 16, alinéa 2, 17, 20, 21, alinéa 2, 22, § 1, alinéas 3 et 4 (amendés par le Gouvernement), 22, § 2, 23, 24, § 3, 25, 26, 27, 33, § 3, de la présente loi ainsi que dans les cas prévus par le Roi;

» 4° d'émettre un avis préalable sur les projets d'arrêtés particuliers concernant des établissements d'enseignement technique, à prendre en exécution des articles 2, §§ 5, 8, 9, 8°, 12, 13, 8°, 18, 37, 38 et 44 de la présente loi, ainsi que dans les cas prévus par le Roi. »

Le texte du Gouvernement est admis et l'amendement rejeté par 12 voix.

M. Gilson proposait un article 42bis et un article 42ter ainsi libellés :

Art. 42bis (nouveau) :

« Pour les cas où la consultation des Conseils prévus au présent chapitre est obligatoire, le Roi peut fixer un délai endéans lequel cet avis doit être donné; le délai ainsi fixé ne peut être inférieur à quinze jours; il est passé outre à l'avis si celui-ci n'est pas donné dans le délai requis. »

Art. 42ter (nouveau) :

« Le Roi peut dispenser les professeurs des établissements privés subventionnés d'enseignement moyen des conditions de diplômes, d'examens ou de certificats, prescrites par la loi, sur avis favorable d'une Commission spéciale, présidée par le Ministre ou son délégué et composée de membres nommés par le Roi, moitié sur proposition du Conseil de perfectionnement de l'enseignement moyen, moitié sur proposition des organisations les plus représentatives des établissements privés subventionnés d'enseignement moyen. »

Ces amendements sont repoussés.

CHAPITRE IX.

Dispositions spéciales.

Art. 43.

Cet article modifie la composition du jury d'homologation pour les certificats d'études moyennes.

MM. du Bus de Warnaffe et Gilson proposaient de supprimer cet article; M. du Bus de Warnaffe avait justifié cette suppression de la manière suivante :

« Depuis 65 ans la composition du jury d'homologation est paritaire; les professeurs de l'enseignement dirigé ou

gespecialiseerde afdelingen op. Hij zorgt, in het Bestuurscomité, voor de vertegenwoordiging der economische en sociale organisaties en voor de hierboven vermelde gelijkheid tussen vertegenwoordigers van de verschillende soorten van onderwijs.

» De Hoge Raad en het Bestuurscomité brengen bij de Minister van Openbaar Onderwijs, op diens verzoek of op eigen initiatief, advies uit over al de vraagstukken betreffende het technisch onderwijs en, in het algemeen, betreffende de vakopleiding van de jeugd.

» Het Bestuurscomité heeft bovendien als opdracht :

» 1° de werkzaamheden van de Hoge Raad, van de Verbeteringsraad en van hun afdelingen voor te bereiden en samen te ordenen;

» 2° inlichtingen in te winnen over het gevolg dat werd gegeven aan zijn adviezen en aan de adviezen van de Hoge Raad;

» 3° een voorafgaandelijk advies uit te brengen over de ontwerpen van reglementen welke voor het technisch onderwijs dienen genomen te worden ter uitvoering van de artikelen 9, 10, 13, 14, 16, 2° lid, 17, 20, 21, 2° lid, 22, § 1, 3° en 4° lid (gewijzigd door de Regering), 22, § 2, 23, 24, § 3, 25, 26, 27, 33, § 3, van deze wet alsook in door de Koning bepaalde gevallen;

» 4° een voorafgaandelijk advies uit te brengen over de ontwerpen van bijzondere besluiten betreffende de inrichtingen voor technisch onderwijs welke dienen genomen te worden ter uitvoering van de artikelen 2, §§ 5, 8, 9, 8°, 12, 13, 8°, 18, 37, 38 en 44 van deze wet alsook in de door de Koning bepaalde gevallen. »

Met 12 stemmen wordt de tekst van de Regering aangenomen en het amendement verworpen.

De heer Gilson stelde een artikel 42bis en een artikel 42ter voor, die luiden als volgt :

Art. 42bis (nieuw) :

« In de gevallen waarin de raadpleging van de in dit hoofdstuk vermelde raden verplicht is, kan de Koning een termijn bepalen waarin dit advies moet verstrekt worden; de aldus gestelde termijn mag niet korter zijn dan vijftien dagen; er wordt geen rekening gehouden met het advies indien het niet binnen de vereiste termijn wordt verstrekt. »

Art. 42ter (nieuw) :

« De koning kan de leraars van de gesubsidieerde private inrichtingen van het middelbaar onderwijs vrijstellen van de bij de wet voorgeschreven vereisten inzake diploma's, examens of getuigschriften, op gunstig advies van een bijzondere Commissie, voorgezeten door de Minister of zijn afgevaardigde en samengesteld uit leden die door de Koning worden benoemd, voor de helft op de voordracht van de Verbeteringsraad van het middelbaar onderwijs en voor de helft op de voordracht van de vooraanstaande organisaties van gesubsidieerde private inrichtingen van middelbaar onderwijs. »

Deze amendementen worden verworpen.

HOOFDSTUK IX.

Bijzondere bepalingen.

Art. 43.

Bij dit artikel wordt de samenstelling van de homologatiecommissie voor de getuigschriften van middelbaar onderwijs gewijzigd.

De heren du Bus de Warnaffe en Gilson stelden voor dit artikel weg te laten : de heer du Bus de Warnaffe had die weglating als volgt verantwoord :

« Sedert 65 jaar reeds is de homologatiecommissie paritair samengesteld; de leerkrachten van het door de Staat

subsidie par l'Etat et ceux de l'enseignement privé y ont toujours été représentés en nombre égal.

» Les certificats de fin d'études soumis à ce jury émanent à raison de deux tiers de l'enseignement moyen libre, et d'un tiers de l'enseignement moyen de l'Etat, des provinces et des communes.

» Sans qu'aucune justification ne soit donnée, l'article 43 a pour objet de mettre fin à la composition paritaire du jury, alors qu'au cours de plus d'un demi-siècle, cette composition a été reconnue valable.

» L'article 43 ne tend à rien d'autre qu'à rendre la représentation de l'enseignement moyen libre inversement proportionnelle au nombre de certificats de fin d'études qu'il présente à l'homologation. C'est une base de représentation que rien ne justifie. »

Le Ministre défend son texte en y apportant une modification quant à la composition du jury afin de le rendre paritaire.

Il sera présidé par un magistrat et sera composé de quatre représentants de l'Etat, quatre des écoles libres et deux membres représentant les écoles provinciales et communales.

Le texte est amendé comme suit par le Gouvernement :

« Art. 7. — Il est institué auprès du Ministère de l'Instruction Publique un jury chargé d'examiner les certificats d'études moyennes et d'homologuer ceux de ces certificats qu'il admet.

» Le Roi nomme le président et les membres de ce jury. Le président est choisi en dehors du personnel enseignant. Le jury comprend quatre membres choisis parmi le personnel de l'enseignement de l'Etat, quatre choisis parmi le personnel de l'enseignement libre, deux choisis parmi le personnel de l'enseignement provincial et communal.

» Un président suppléant et des membres suppléants sont nommés dans les mêmes conditions.

» Le Roi arrête les règles de fonctionnement du jury.

» Le programme de l'enseignement est communiqué au jury. »

Le texte ainsi amendé est voté par 12 voix; les amendements de MM. du Bus de Warnaffe et Gilson sont repoussés.

Art. 44.

Cet article est relatif à la rationalisation.

Celle-ci est prévue par le projet dans tous les domaines de l'enseignement: non pour brimer l'enseignement libre mais pour établir sur des bases solides un ensemble d'écoles bien équipées répondant aux sentiments de tous les parents dans toutes les régions du pays.

M. Gilson propose de compléter le premier alinéa par ce qui suit: « sur avis des commissions mixtes compétentes », et de supprimer les deuxième et troisième alinéas.

Ces amendements sont rejetés et l'article admis par 12 voix.

Art. 45 (nouveau).

(Présenté par le Gouvernement.)

Divers membres avaient souligné les conséquences de la suppression de l'agrégation.

Afin de remédier à cette lacune le Gouvernement pro-

bestuurd of gesubsidieerd onderwijs en die van het bijzonder onderwijs, waren er altijd in gelijk aantal vertegenwoordigd.

» De aan die Commissie voorgelegde eindgetuigschriften komen voor tweederde uit het vrij middelbaar onderwijs, en voor een derde uit het Rijksmiddelbaar onderwijs en uit dit van de provincies en de gemeenten.

» Zonder enige verantwoording wordt door artikel 43 een eind gemaakt aan de paritaire samenstelling van de examencommissie, die gedurende meer dan een halve eeuw als geldig werd erkend.

» Artikel 43 heeft geen ander doel dan de vertegenwoordiging van het vrij middelbaar onderwijs omgekeerd evenredig te maken aan het aantal eindgetuigschriften, die door dat onderwijs ter homologatie worden overgelegd. Zulke basis van vertegenwoordiging wordt door niets gewettigd. »

De Minister verdedigt zijn tekst, maar brengt er een wijziging in aan met betrekking tot de samenstelling van de examencommissie, ten einde deze paritair te maken.

Die examencommissie zal worden voorgezeten door een magistraat en zal bestaan uit vier vertegenwoordigers van de Staat, vier van de vrije scholen en twee leden die de provinciale en de gemeentelijke scholen vertegenwoordigen.

De tekst wordt als volgt geamendeerd door de Regering :

« Art. 7. — Bij het Ministerie van Openbaar Onderwijs wordt een examencommissie ingesteld, belast met het onderzoek der getuigschriften van middelbaar onderwijs, evenals met de homologatie der door haar aanvaarde getuigschriften.

» De Koning benoemt de voorzitter en de leden van deze examencommissie. De voorzitter wordt buiten het onderwijzend personeel gekozen. De examencommissie bestaat uit vier onder het personeel van het Rijksonderwijs, vier onder het personeel van het vrij onderwijs en twee onder het personeel van het provinciaal en het gemeentelijk onderwijs gekozen leden.

» Een plaatsvervangend voorzitter en plaatsvervangende leden worden onder dezelfde voorwaarden benoemd.

» De Koning bepaalt de regelen voor de werking van de examencommissie.

» Het leerplan van het onderwijs wordt aan de examencommissie medegedeeld. »

De aldus gewijzigde tekst wordt goedgekeurd met 12 stemmen; de amendementen van de heren du Bus de Warnaffe en Gilson worden verworpen.

Art. 44.

Dit artikel heeft betrekking op de rationalisatie.

Deze wordt door de wet op al de gebieden van het onderwijs voorgeschreven: Zij heeft niet tot doel het vrij onderwijs te plagen, maar stevige grondslagen te leggen voor een stel degelijk uitgeruste scholen, die aan de gevoelens van alle ouders in al de streken van het land beantwoorden.

De heer Gilson stelt voor het eerste lid aan te vullen met wat volgt: « op advies van de bevoegde Gemengde Commissies » en het tweede en derde lid weg te laten.

Deze amendementen worden verworpen en het artikel wordt met 12 stemmen aangenomen.

Art. 45 (nieuw).

(Door de Regering voorgesteld.)

Verscheidene leden hadden gewezen op de gevolgen van de afschaffing der erkenning.

Om aan hun bezwaren tegemoet te komen, stelt de Rege-

pose un article nouveau laissant aux établissements techniques et normaux qui ont été agréés dans le passé, le droit de délivrer des diplômes reconnus par l'Etat même s'ils ne touchaient pas de subsides ou si ceux-ci leur étaient enlevés — cela pour autant qu'ils remplissent certaines des conditions prévues aux articles 6 ou 13 de la loi. De même, de nouveaux établissements techniques ou normaux pourront être autorisés à délivrer des diplômes reconnus.

M. Vercauteren proposait de préciser le troisième alinéa en ajoutant après les mots : « Les établissements », les mots : « prévus aux alinéas 1 et 2 ».

Le Ministre fait remarquer que l'alinéa 3 s'applique aux alinéas 1 et 2 et marque son accord.

Le texte ainsi amendé a été adopté par 12 voix :

« Art. 45. — Les établissements ou section d'enseignement normal et technique, agréés conformément aux dispositions des lois antérieures, continueront à bénéficier des prérogatives qui étaient attachées à cette appellation quant à la délivrance de diplômes reconnus par l'Etat, si ces établissements ou sections continuent à remplir les conditions prévues, soit à l'article 9, 2°, 5°, 6°, 7° et 9°, soit à l'article 13, § 1, 3°, 4° et 10°.

» Le Roi, par un arrêté délibéré en Conseil des Ministres, pourra accorder dans les mêmes conditions à des établissements ou sections d'enseignement normal ou technique, organisés par les provinces, les communes ou des personnes privées, le droit de délivrer des diplômes reconnus par l'Etat.

» Les établissements prévus aux alinéas 1 et 2 devront respecter éventuellement les dispositions de l'article 16. »

Art. 46.

Cet article établit le principe que pour le calcul des subsides, il ne sera tenu compte que du nombre de professeurs diplômés.

A cet article, M. Gilson proposait un amendement qui est rejeté et dont le libellé suit :

Remplacer le texte de cet article par ce qui suit :

« Sauf dispositions expresses prises par le Roi, les dispenses de certificats et de diplômes n'ont d'autres effets que de permettre l'exercice des fonctions et n'influencent pas le calcul des subventions. »

L'article est adopté par 12 voix.

CHAPITRE X.

Dispositions finales. (Ancien chapitre IX.)

Art. 47.

MM. Gilson et Verroken avaient présenté un amendement tendant à supprimer cet article.

Le Gouvernement et la Commission marquent leur accord à ce sujet.

Art. 47 (ancien 48).

Cet article dispense les écoles qui bénéficiaient en 1954 des subsides de l'Etat en vertu des lois antérieures, de la

ring een nieuw artikel voor, waarbij aan de technische en aan de normaalscholen die in het verleden erkend waren het recht wordt verleend door de Staat erkende diploma's uit te reiken, zelfs indien ze geen toelagen ontvingen of deze toelagen hun werden ontnomen — dit voor zover ze sommige van de in de artikelen 6 of 13 van de wet bepaalde voorwaarden vervullen. Tevens zullen nieuwe technische of normaalscholen gemachtigd kunnen worden erkende diploma's uit te reiken.

De heer Vercauteren stelde voor het derde lid te verduidelijken door het te laten beginnen met de woorden « De in lid 1 en lid 2 bedoelde inrichtingen ».

De Minister merkt op dat het 3° lid betrekking heeft op lid 1 en lid 2 en betuigt zijn instemming.

De aldus gewijzigde tekst wordt met 12 stemmen goedgekeurd :

« Art. 45. — De inrichtingen of afdelingen voor normaal- en technisch onderwijs, aanvaard overeenkomstig de bepalingen van de vroegere wetten, zullen verder de voorrechten blijven genieten die aan deze benaming verbonden waren, wat het uitreiken van de door de Staat erkende diploma's betreft, indien deze inrichtingen of afdelingen verder de voorwaarden blijven vervullen, bepaald, hetzij in artikel 9, 2°, 5°, 6°, 7° en 9°, hetzij in artikel 13, § 1, 3°, 4° en 10°.

» Door een besluit, overlegd in Ministerraad, zal de Koning onder dezelfde voorwaarden, het recht kunnen toekennen door de Staat aanvaarde diploma's uit te reiken, aan inrichtingen of afdelingen voor normaal- en technisch onderwijs, tot stand gebracht door de provincies, de gemeenten of private personen.

» De in lid 1 en lid 2 bedoelde inrichtingen zullen in voorkomend geval, het bepaalde in artikel 16 moeten in acht nemen. »

Art. 46.

Bij dit artikel wordt het beginsel gevestigd, dat voor de berekening van de toelagen slechts rekening wordt gehouden met het aantal gediplomeerde leraars.

Bij dit artikel stelde de heer Gilson een amendement voor, dat wordt verworpen; hierna volgt de tekst er van :

De tekst van dit artikel vervangen door wat volgt :

« Behoudens uitdrukkelijke door de Koning genomen bepalingen, hebben de vrijstellingen van getuigschriften en van diploma's geen ander uitwerksel dan de toelating te verlenen tot het uitoefenen der functies en hebben zij geen invloed op de berekening der toelagen. »

Het artikel wordt aangenomen met 12 stemmen.

HOOFDSTUK X.

Slotbepalingen. (Vroeger hoofdstuk IX.)

Art. 47.

De heren Gilson en Verroken hadden een amendement ingediend tot weglating van dit artikel.

De Regering en de Commissie zijn het hiermede eens.

Art. 47 (vroeger 48).

Bij dit artikel worden de scholen, die in 1954 krachtens de vroegere wetten Staatstoelagen ontvingen, vrijgesteld

condition de fonctionnement de deux ans (devenu un an après amendement de Mme Craeybeckx), prévue par l'article 13 de la loi: elles continueront donc à recevoir des subventions dans le cadre, les conditions et les limites de la loi.

Il exclut toutefois les écoles qui ont été provisoirement admises à recevoir des subsides en vertu de la préagrégation instituée par la loi du 29 juillet 1953 organique de l'enseignement technique.

M. Gilson voulait y apporter un aménagement par un amendement tendant à remplacer le texte du deuxième alinéa par ce qui suit :

« Ces établissements continuent à bénéficier des subsides de l'Etat; les subsides ne peuvent leur être retirés que par un arrêté royal pris sur avis de la Commission mixte compétente. »

L'amendement est repoussé et l'article admis par 12 voix.

Art. 47bis.

M. Gilson proposait un article 47bis afin de maintenir au personnel enseignant libre ne possédant pas les titres de capacité requis les traitements qu'ils touchent actuellement.

Voici cet amendement :

Insérer un article 47bis libellé comme suit :

« Par dérogation aux dispositions prévues aux articles 24 à 27 de la présente loi; les subventions allouées à raison des membres du personnel enseignant qui comptaient au 1er septembre 1951 au moins 7 ans de services et ne possèdent pas les titres de capacité requis, sont fixées d'après l'échelle de traitement en vigueur dans les établissements d'enseignement de l'Etat, pour les agrégés de l'enseignement secondaire inférieur. »

Cet amendement a été repoussé par 12 voix.

Art. 48.

A titre documentaire, vous trouverez ci-dessous les abrogations et modifications prévues par cet article.

Il abroge une série de dispositions de la loi du 23 juillet 1952, organique de l'enseignement normal :

§ 1. A l'article 2, alinéas 3, 4 et 5: les conditions de création et de délivrance de diplômes;

— A l'article 3, alinéa 3: concernant les programmes identiques pour les écoles officielles et privées;

— A l'article 4, § 1, alinéa 2: concernant l'agrégation des écoles;

— A l'article 5: concernant la délivrance des diplômes;

— A l'article 8: relatif aux dispenses de diplômes;

— Aux articles 9 à 16: concernant le personnel, les commissions paritaires, les subventions, etc.;

— A l'article 17: qui réglait le dédoublement des classes;

— A l'article 18 et 19: maintenant à un nombre minimum d'écoles privées les subsides nonobstant le chiffre de la population;

— A l'article 20, alinéas 2 et 3: concernant l'inspection des cours de religion dans les écoles libres;

— A l'article 21: concernant l'inspection des cours de religion dans les écoles privées;

van de voorwaarde, waarbij twee jaar werking wordt vereist (verminderd tot één jaar volgens amendement van Mevr. Craeybeckx), waarvan sprake is in artikel 13 van de wet: zij zullen dus verder toelagen ontvangen binnen het kader, de voorwaarden en de perken van de wet.

Evenwel worden de scholen uitgesloten die voorlopig in aanmerking kwamen voor de toekenning van toelagen krachtens de voorerkenning die bij de wet van 29 Juli 1953 tot regeling van het technisch onderwijs werd ingevoerd.

De heer Gilson wenste er bij amendement een wijziging in aan te brengen, die er toe strekte de tekst van het tweede lid te vervangen door wat volgt :

« De inrichtingen genieten verder toelagen van de Staat. Die toelagen mogen hun alleen worden ontnomen bij koninklijk besluit, genomen op advies van de bevoegde Gemengde Commissie. »

Het amendement wordt verworpen en het artikel aangenomen met 12 stemmen.

Art. 47bis.

De heer Gilson stelde een artikel 47bis voor, om voor de vrije leerkrachten die de vereiste bekwaamheidsgetuigschriften niet bezitten, de wedde te handhaven die zij nu ontvangen.

Hier volgt dit amendement :

Een artikel 47bis inlassén, dat luidt als volgt :

« Bij afwijking van de bepalingen van de artikelen 24 tot 27 van deze wet worden de toelagen, die worden verleend wegens de leden van het onderwijzend personeel die op 1 September 1951 ten minste 7 jaren dienst telden en die de vereiste bekwaamheidsgetuigschriften bezitten, vastgesteld volgens de weddeschaal die in de Rijksonderwijsinrichtingen voor de geaggregeerden voor het lager middelbaar onderwijs wordt toegepast. »

Dit amendement wordt verworpen met 12 stemmen.

Art. 48.

Ter inlichting geven wij hierna de in dit artikel bepaalde intrekkingen en wijzigingen.

Een reeks bepalingen van de wet van 23 Juli 1952 tot regeling van het normaalonderwijs worden ingetrokken :

§ 1. In artikel 2, leden 3, 4 en 5: de voorwaarden tot oprichting en tot uitreiking der diploma's;

— In artikel 3, lid 3: inzake de gelijkheid van programma's voor de officiële en de bijzondere scholen;

— In artikel 4, § 1, lid 2: inzake de erkenning van de scholen;

— In artikel 5: betreffende het uitreiken van diploma's;

— In artikel 8: betreffende de vrijstelling van diploma's;

— In de artikelen 9 tot 16: betreffende het personeel, de paritaire Comité's, de toelagen, enz.;

— In artikel 17: waarbij de splitsing van klassen wordt geregeld;

— In de artikelen 18 en 19: waarbij werd bepaald dat een minimum-aantal bijzondere scholen de toelagen altijd zullen genieten, ongeacht de schoolbevolkingscijfers;

— In artikel 20, leden 2 en 3: betreffende de inspectie in de erkende scholen;

— In artikel 21: betreffende de inspectie van de godsdienstles in de bijzondere scholen;

— Article 22 : concernant le Conseil de perfectionnement;

— Article 25 : concernant l'octroi de diplômes par les écoles ne réunissant plus les conditions requises pour l'agrégation et qui pouvaient délivrer des diplômes jusqu'à ce que les élèves de première année aient achevé le cycle des études;

— Article 26 : concernant les traitements et le personnel qui ayant 5 années de service peut, sans diplôme, continuer à enseigner;

— Article 27 : concernant la délivrance du titre d'agrégé.

§ 2. Supprime des passages dans une série d'articles :

1° A l'article 4 : suppression de la délibération du Conseil des Ministres requise pour créer une école normale de l'Etat;

2° Au chapitre II : suppression des mots « et d'agrégation »;

3° A l'article 6, alinéa 1 : suppression des mots « et dans chaque école normale agréée »;

4° Au même article, alinéa 2, suppression de la deuxième phrase réglant les nominations du personnel dans les écoles agréées.

§ 3. A l'article 7 : au début de la phrase indiquant qui peut être nommé professeur, il faut ajouter : « dans les écoles de l'Etat », pour différencier ces écoles des autres établissements.

L'ensemble de ces dispositions tend donc à mettre en concordance le projet avec la législation existante.

Un amendement de M. Gilson qui propose de supprimer l'article, est repoussé pour cette raison.

La Commission admet l'article par 12 voix.

Art. 49.

L'article a le même but que l'article 48 de la loi du 29 juillet 1953, organique de l'enseignement technique.

§ 1. Ce paragraphe abroge une série de dispositions légales :

— Article 18 : prévoyant l'identité des programmes pour l'ensemble des enseignements;

— Article 19 : prévoyant la durée des leçons théoriques;

— Article 21 : relatif à l'enseignement de la religion et de la morale;

— Article 22 : relatif au choix par le père de famille de la religion ou de la morale;

— Article 23 : relatif au personnel chargé des cours de morale ou de religion;

— Article 24 : relatif à la nomination du personnel des écoles, alinéa 2;

— Article 25;

— Article 31 : relatif à la suppression de subsides en cas d'insuffisance du nombre d'élèves, suspension qui cesse quand le minimum est à nouveau atteint;

— Articles 34 à 53 : relatifs à l'agrégation d'écoles, le droit aux subventions, la préagrégation;

— Articles 55 à 57 : relatifs au personnel des établissements agréés;

— Articles 62 à 66 : relatifs au Conseil supérieur de l'enseignement technique et au Conseil de perfectionnement de l'enseignement technique;

— Artikel 22 : betreffende de Verbeteringsraad;

— Artikel 25 : betreffende het uitreiken van diploma's door de scholen die niet meer voldoen aan de voor erkenning gestelde voorwaarden, en die gemachtigd werden verder diploma's uit te reiken totdat de leerlingen van het eerste studiejaar de normale cyclus van hun studien doorlopen hebben;

— Artikel 26 : betreffende de wedden en betreffende het personeel dat 5 jaren dienst telt en zonder diploma verder onderwijs mag geven;

— Artikel 27 : betreffende de uitreiking van de titel van geaggregeerde.

§ 2. Schaft passussen af in een reeks artikelen :

1° In artikel 4 : afschaffing van de beslissing van de Ministerraad die vereist wordt om een Rijksnormaalschool op te richten;

2° In hoofdstuk II : weglating van de woorden « en erkenning »;

3° In artikel 6, lid 1 : weglating van de woorden « en in elke erkende normaalschool »;

4° In hetzelfde artikel, lid 2 : weglating van de tweede volzin tot regeling van de benoemingen van het personeel in de erkende scholen.

§ 3. In artikel 7 : in 't begin van de volzin waar wordt gezegd wie tot leraar kan worden benoemd, toevoegen : « in de Rijkscholen », ten einde die scholen van de andere inrichtingen te onderscheiden.

Al die bepalingen strekken er dus toe het ontwerp in overeenstemming te brengen met de bestaande wetgeving.

Een amendement van de heer Gilson, die de weglating van het artikel voorstelt, wordt om die reden afgewezen.

De Commissie keurt het artikel met 12 stemmen goed.

Art. 49.

Dit artikel beoogt hetzelfde doel als artikel 48 van de wet van 29 Juli 1953 tot regeling van het technisch onderwijs.

§ 1. Deze paragraaf houdt intrekking van een reeks wettelijke bepalingen :

— Artikel 18 : betreffende de gelijkheid van de programma's voor al de onderwijstakken;

— Artikel 19 : betreffende de duur van de theoretische lessen;

— Artikel 21 : betreffende het onderricht in de godsdienst en in de zedenleer;

— Artikel 22 : betreffende de keuze van godsdienst of zedenleer door het gezinshoofd;

— Artikel 23 : betreffende het personeel dat met de cursussen in de zedenleer of de godsdienst is belast;

— Artikel 24 : betreffende de benoeming van het personeel van de scholen, lid 2;

— Artikel 25;

— Artikel 31 : betreffende de intrekking van toelagen ingevolge ontoereikendheid van het aantal leerlingen, intrekking die vervalt wanneer het minimum opnieuw wordt bereikt;

— Artikelen 34 tot 53 : betreffende erkenning van scholen, het recht op toelagen en de voorerkenning;

— Artikelen 55 tot 57 : betreffende het personeel van de erkende inrichtingen;

— Artikelen 62 tot 66 : betreffende de Hoge Raad voor het technisch onderwijs en de Verbeteringsraad voor het technisch onderwijs;

— Article 67;

— Articles 68 et 69 : relatifs à la délégation de pouvoirs du Ministre par le Roi et la mise en vigueur de la loi de 1953.

§ 2. Supprime des passages dans une série d'articles pour les adapter au projet en discussion.

1° A l'article 16, on supprime le droit pour les inspecteurs de donner des conseils aux pouvoirs publics qui subventionnent les écoles;

2° On supprime l'intitulé du chapitre II qui prévoit : « les dispositions communes à tous les établissements d'enseignement technique »;

3° A l'article 32, les mots qui assimilent l'enseignement officiel à l'enseignement privé;

4° On supprime à l'article 33 ce qui rend commun la gratuité scolaire à tous les enseignements officiels et privés.

§ 3. Au § 4, 1° du premier alinéa, il substitue à ce texte ancien un texte nouveau en concordance avec le projet qui nous est soumis;

2°;

3° A l'article 24, alinéa 3, concernant les nominations de professeurs, on remplace les mots : « les dispositions des articles 1 et 2 », par : « cette disposition »;

4° L'article 30 est modifié en ce sens qu'on n'y prévoit plus la suspension des subventions pour insuffisance d'élèves.

Un amendement de M. Gilson proposait de supprimer le § 1 et le § 2, et le 3° et 4° du § 4, ce qui a pour effet de restituer aux écoles libres certains droits qu'elles avaient antérieurement et que le projet leur enlève.

Cette proposition, étant en contradiction avec le projet, est rejetée par 12 voix.

Le Gouvernement propose :

a) Au § 2, 3°, de remplacer le mot « agréés » par « par des provinces et des communes ».

b) De remplacer le 2° du § 5 par le texte suivant :

« Les titres arrêtés par le Roi ne peuvent être conférés que par les établissements ou sections d'enseignement technique organisés, soit par l'Etat, soit par les provinces, les communes ou des personnes privées, pendant le temps où ils bénéficient des subventions de l'Etat, de même que par les établissements ou sections d'enseignement autorisés à délivrer des diplômes reconnus, conformément aux dispositions de l'article 44bis, ou par des jurys constitués à cette fin par le Gouvernement. »

L'article amendé par le Gouvernement est voté par 12 voix.

Art. 50.

Le Gouvernement propose de remplacer le mot « agréé », par : « par les provinces et les communes ».

L'article amendé est adopté par 12 voix.

Art. 51.

L'amendement de M. Gilson proposant de supprimer l'article est rejeté.

L'article, tel qu'il a été amendé par le Gouvernement, est adopté par 12 voix.

— Artikel 67:

— Artikelen 68 en 69 : betreffende de overdracht van bevoegdheden van de Minister door de Koning en de inwerkingtreding van de wet van 1953.

§ 2. Hierbij worden passussen van een reeks artikelen weggelaten, ten einde ze aan het ontwerp in behandeling aan te passen.

1° In artikel 16 wordt het recht van de inspecteurs afgeschaft om raad te geven aan de openbare besturen die de scholen subsidiëren;

2° De titel van hoofdstuk II : « Gemeenschappelijke bepalingen voor al de inrichtingen voor technisch onderwijs », wordt weggelaten;

3° In artikel 32, de woorden waarbij het officieel onderwijs met het bijzonder onderwijs wordt gelijkgesteld;

4° In artikel 33 wordt het gedeelte weggelaten, waarbij de kosteloosheid van het onderwijs algemeen wordt gemaakt voor al de officiële en private onderwijsstakken.

§ 3. Bij § 4 van het eerste lid, wordt de vroegere tekst door een nieuwe tekst vervangen, die overeenstemt met het ons voorgelegde ontwerp;

2°;

3° In artikel 24, derde lid, betreffende de benoemingen van leraars, worden de woorden « Het bepaalde in de leden 1 en 2 », vervangen door de woorden « Deze bepaling »;

4° Artikel 30 wordt zo gewijzigd dat de intrekking van de toelagen wegens een onvoldoende aantal leerlingen wegvalt.

De heer Gilson stelde bij amendement voor §§ 1 en 2, alsmede het 3° en 4° van § 4 weg te laten. Dit zou aan de vrije scholen zekere rechten hebben teruggeschonken waarover zij vroeger beschikten en die door het ontwerp worden afgeschaft.

Daar dit voorstel in strijd is met het ontwerp wordt het met 12 stemmen verworpen.

De Regering stelt voor :

a) In § 2, 3°, het woord « erkende » te vervangen door de woorden « door de provincies en de gemeenten ».

b) Het 2° van § 5 door volgende tekst te vervangen :

« De door de Koning ingestelde titels kunnen alleen verleend worden door de instellingen of afdelingen voor technisch onderwijs, ingericht, hetzij door de Staat, hetzij door de provincies, de gemeenten of private personen, gedurende de tijd dat zij Staatstoelagen genieten, alsook door de onderwijsinrichtingen of -afdelingen, die overeenkomstig de bepalingen van artikel 44bis, de toelating verkregen hebben aanvaarde diploma's uit te reiken of door de examencommissies met dit doel door de Regering samengesteld. »

Het door de Regering gewijzigd artikel wordt goedgekeurd met 12 stemmen.

Art. 50.

De Regering stelt voor de woorden « door de Staat ingerichte, erkende of gesubsidieerde », te vervangen door de woorden « door de Staat, door de provinciën en de gemeenten ingerichte of de van Staatswege gesubsidieerde ».

Het gewijzigd artikel wordt goedgekeurd met 12 stemmen.

Art. 51.

Het amendement van de heer Gilson tot weglating van dit artikel wordt verworpen.

Het artikel, zoals gewijzigd door de Regering, wordt aangenomen met 12 stemmen.

Art. 52.

Cet article abroge la loi de 1952 et les commissions mixtes.

M. Gilson proposait de supprimer l'article. Rejeté.

L'article est adopté.

Art. 53.

Cet article donne au Roi le droit de coordonner les dispositions en vigueur de l'ensemble des lois régissant l'enseignement en Belgique.

M. Gilson proposait de supprimer cet article.

Il est adopté par 12 voix.

M. Gilson proposait un article nouveau ainsi conçu concernant l'entrée en vigueur de la loi :

« La présente loi entrera en vigueur au 1er septembre suivant la publication dans le *Moniteur belge* des arrêtés royaux d'exécution visés aux articles 9, 3°, 9, 5°, 9, 7°, 9, 8°, 10, 3°, 13, 5°, 13, 6°, 13, 8°, 14, 3°, 17, premier alinéa, 17, deuxième alinéa, 20, premier alinéa, 20, troisième alinéa, 21, b, deuxième alinéa, 22, § 1, troisième alinéa, 22, § 2, 24, § 3, 25, deuxième alinéa, 26, deuxième alinéa, 33, § 3, 39, troisième alinéa, 41, deuxième alinéa, 42, deuxième alinéa, ainsi que l'arrêté général d'exécution de la loi.

» Ces arrêtés doivent être délibérés en Conseil des Ministres. »

M. Gilson justifiait sa proposition de la manière que voici :

« Le projet ne comprend pas dans son article final une disposition fixant la date de sa mise en vigueur. La loi devrait dès lors entrer en vigueur le dixième jour après sa publication au *Moniteur belge*.

» Or, en réalité, le projet constitue une loi de cadre. Un très grand nombre de dispositions organiques qui, par leur nature ont une portée législative, sont abandonnées à des arrêtés royaux d'exécution. Le Gouvernement devra préparer non moins de 23 arrêtés royaux organiques d'exécution. Certains de ces arrêtés exigeront des études difficiles et prolongées, ou des contacts multiples avec les organisateurs de l'enseignement intéressé, ou les organisations syndicales.

» Sans ces arrêtés organiques, la loi ne pourrait pas être exécutée. Des ordonnances de paiement soumis à la Cour des Comptes ne seraient pas visées aussi longtemps que les dispositions organiques prévues par la loi, ne seraient pas prises.

» Dans ces conditions, il apparaît comme indispensable soit de fixer dans la loi une date d'entrée en vigueur suffisamment éloignée pour qu'elle permette à l'exécutif de prendre toutes dispositions utiles, soit de prévoir son entrée en vigueur après la publication au *Moniteur belge* du dernier des arrêtés royaux organiques indispensables.

» Le vote de la loi telle que celle-ci est soumise au Parlement, aurait pour effet d'abroger la législation existante ou tout au moins des dispositions essentielles de celle-ci, sans la remplacer par d'autres dispositions exécutables. Durant de longs mois, un an ou plus peut-être, tout octroi de subventions serait administrativement impossible.

Art. 52.

Dit artikel trekt de wet van 1952 in en schaft de Gemengde Commissies af.

De heer Gilson stelde voor het artikel weg te laten. Dit wordt verworpen.

Het artikel wordt aangenomen.

Art. 53.

Dit artikel geeft aan de Koning het recht de nog geldende bepalingen van al de wetten tot regeling van het onderwijs in België samen te ordenen.

De heer Gilson stelde voor dit artikel weg te laten.

Dit artikel wordt aangenomen met 12 stemmen.

De heer Gilson stelde een als volgt luidend nieuw artikel voor, betreffende de inwerkingtreding van de wet :

« Deze wet treedt in werking op 1 September na de bekendmaking in het Belgisch Staatsblad van de koninklijke uitvoeringsbesluiten, bedoeld bij de artikelen 9, 3°, 9, 5°, 9, 7°, 9, 8°, 10, 3°, 13, 5°, 13, 6°, 13, 8°, 14, 3°, 17, eerste lid, 17, tweede lid, 20, eerste lid, 20, derde lid, 21, b, tweede lid, 22, § 1, derde lid, 22, § 2, 24, § 3, 25, tweede lid, 26, tweede lid, 33, § 3, 39, derde lid, 41, tweede lid, 42, tweede lid, evenals het algemeen uitvoeringsbesluit van de wet.

» Deze besluiten moeten overlegd worden in Minister-raad. »

De heer Gilson had zijn voorstel als volgt verantwoord :

« In het laatste artikel van het ontwerp wordt niets bepaald omtrent de inwerkingtreding. De wet zou dus in werking treden op de tiende dag na de bekendmaking in het *Belgisch Staatsblad*.

» Het ontwerp is evenwel een kaderwet. Een zeer groot aantal organieke bepalingen die wegens hun aard een wetgevend draagwijdte hebben, worden overgelaten aan koninklijke uitvoeringsbesluiten. De Regering zal niet minder dan 23 organieke koninklijke uitvoeringsbesluiten moeten opmaken. Voor sommige van deze besluiten zijn ingewikkelde en lange opzoekingen of talrijke besprekingen met de inrichters van het betrokken onderwijs of met de vakverenigingen vereist.

» Zonder deze organieke besluiten zou de wet niet kunnen uitgevoerd worden. De aan het Rekenhof voorgelegde betalingsordonnantien zouden niet geviséerd worden zolang de in de wet beoogde organieke bepalingen niet bestaan.

» Onder deze voorwaarden komt het volstrekt noodzakelijk voor dat of wel in de wet een datum van inwerkingtreding bepaald wordt die voldoende ver ligt om aan de Uitvoerende Macht de gelegenheid te geven alle vereiste voorzieningen te treffen, of wel de inwerkingtreding vastgesteld wordt na de bekendmaking in het *Belgisch Staatsblad* van het laatste der vereiste koninklijke uitvoeringsbesluiten.

» Wordt de wet goedgekeurd zoals ze aan het Parlement voorgelegd is, dan zullen de huidige wetgeving of ten minste sommige hoofdbepalingen ervan afgeschaft worden zonder dat er andere uitvoerbare bepalingen bestaan. Gedurende talrijke maanden, een jaar of misschien nog meer, zal elke uitbetaling van subsidies administratief onmogelijk zijn.

» Après la publication des arrêtés royaux prévus, il faudrait préparer et prendre des arrêtés ministériels et des circulaires, réorganiser l'administration, étoffer les cadres de celle-ci, du moins dans certains secteurs, tels celui de l'enseignement moyen privé, et ceci suppose la modification des arrêtés de cadre, le recrutement et l'entraînement de nouveaux agents, des promotions et nominations nouvelles..., faire enfin les dossiers individuels nouveaux de milliers de professeurs. Rappelons que les lois du 17 décembre 1952 et du 29 juillet 1953 sont entrées en vigueur au 1er janvier 1954, et que ces délais ne se sont pas avérés trop longs pour permettre la préparation des arrêtés d'exécution, bien moins nombreux.

» Enfin il convient que l'entrée en vigueur d'une législation qui bouleverse totalement le régime existant de l'enseignement subventionné, coïncide avec le début d'une année scolaire. Le projet provoquerait pour de nombreux établissements le retrait des subventions et pour de très nombreux parents des charges accrues qui les obligeraient de confier leurs enfants à d'autres écoles. »

L'article nouveau proposé par M. Gilson est rejeté et l'article 53 est adopté.

Le projet du Gouvernement — tel qu'il a été amendé par votre Commission — est adopté par 12 voix.

*
**

Le présent rapport a été approuvé à l'unanimité.

Le Rapporteur.
L. MUNDELEER.

Le Président.
H. HEYMAN.

» Na de bekendmaking van de in het vooruitzicht gestelde koninklijke besluiten moeten ministeriële besluiten worden voorbereid en uitgevaardigd, omzendbrieven opgesteld, het bestuur gereorganiseerd, de kaders daarvan gestoffeerd, ten minste in bepaalde sectoren zoals die van het bijzonder middelbaar onderwijs, — wat de wijziging van de kaderbesluiten, de aanwerving en opleiding van nieuwe personeelsleden, bevorderingen en nieuwe benoemingen onderstelt, — en ten slotte moeten nieuwe individuele dossiers worden aangelegd voor duizenden leerkrachten. Er zij aan herinnerd dat de wetten van 17 December 1952 en van 29 Juli 1953 op 1 Januari 1954 in werking zijn getreden, en dat bedoelde termijnen niet te lang zijn gebleken voor het voorbereiden van de nochtans veel minder talrijke uitvoeringsbesluiten.

» Ten slotte past het dat de inwerkingtreding van een wetgeving, waarbij het bestaande stelsel inzake gesubsidieerd onderwijs totaal wordt gewijzigd, samenvalt met het begin van een schooljaar. Het ontwerp betekent voor talrijke instellingen het verlies van de toelagen, en voor zeer veel ouders hogere lasten, waardoor zij wellicht verplicht zijn hun kinderen aan andere scholen toe te vertrouwen. »

Het door de heer Gilson voorgesteld nieuw amendement wordt verworpen en artikel 53 wordt goedgekeurd.

Het Regeringsontwerp, zoals het werd geamendeerd, wordt met 12 stemmen goedgekeurd.

*
**

Dit verslag werd met eenparigheid goedgekeurd.

De Verslaggever.
L. MUNDELEER.

De Voorzitter.
H. HEYMAN.

TEXTE
ADOPTÉ PAR LA COMMISSION.

INTITULÉ.

PROJET DE LOI

fixant des règles d'organisation de l'enseignement de l'État, des provinces et des communes, et de subvention par l'État, d'établissements d'enseignement moyen, normal et technique.

CHAPITRE Ier.

De l'enseignement de l'État.

Article 1er.

L'État organise un enseignement gardien, un enseignement primaire, un enseignement secondaire, un enseignement normal et un enseignement technique du degré supérieur.

Cet enseignement est donné aux frais de l'État.

Art. 2.

§ 1er. L'enseignement gardien de l'État est dispensé dans les écoles gardiennes de l'État et dans les classes gardiennes annexées aux établissements d'enseignement de l'État.

§ 2. L'enseignement primaire de l'État est dispensé dans les écoles primaires de l'État, dans les internats pour enfants dont les parents n'ont pas de résidence fixe, et dans les classes primaires annexées aux établissements d'enseignement de l'État.

§ 3. L'enseignement de l'État du cycle secondaire est dispensé dans :

- les écoles moyennes;
- les lycées et athénées royaux;
- les établissements d'enseignement normal de ce degré;
- les écoles moyennes d'application annexées aux écoles normales moyennes;
- les établissements d'enseignement technique de ce degré.

§ 4. L'enseignement normal et technique de l'État, au-delà du cycle secondaire, est dispensé dans les écoles normales moyennes, dans les écoles normales techniques et dans des cours normaux ainsi que dans les établissements d'enseignement technique supérieur.

§ 5. Le Roi crée les établissements, écoles, sections, classes et cours nécessaires à cette fin.

TEKST
AANGENOMEN DOOR DE COMMISSIE.

TITEL.

WETSONTWERP

houdende regelen inzake inrichting van het onderwijs van de Staat, de provincies en de gemeenten en inzake subsidiëring door de Staat van inrichtingen voor middelbaar, normaal- en technisch onderwijs.

HOOFDSTUK I.

Rijksonderwijs.

Artikel 1.

De Staat richt bewaarschoolonderwijs, lager onderwijs, secundair onderwijs, normaalonderwijs en technisch onderwijs van de hogere graad in.

Dit onderwijs wordt op Rijkskosten gegeven.

Art. 2.

§ 1. Het bewaarschoolonderwijs van de Staat wordt verstrekt in de Rijksbewaarscholen en in de kleuterklassen verbonden aan de onderwijsinrichtingen van de Staat.

§ 2. Het lager onderwijs van de Staat wordt verstrekt in de lagere scholen van de Staat, in de internaten voor kinderen wier ouders geen vaste verblijfplaats hebben en in de lagere klassen verbonden aan de onderwijsinrichtingen van de Staat.

§ 3. Het Rijksonderwijs van de secundaire cyclus wordt verstrekt in :

- de middelbare scholen;
- de koninklijke lycea en athenea;
- de inrichtingen voor normaalonderwijs van die graad;
- de middelbare oefenscholen verbonden aan de middelbare normaalscholen;
- de inrichtingen voor technisch onderwijs van die graad.

§ 4. Het Rijksnormaal- en Rijkstechnisch onderwijs, na de secundaire cyclus, wordt verstrekt in de middelbare normaalscholen, in de technische normaalscholen en in normaalcursussen, alsmede in de inrichtingen voor hoger technisch onderwijs.

§ 5. De Koning brengt de daartoe nodige inrichtingen, scholen, afdelingen, klassen en cursussen tot stand.

Art. 3.

Le Roi répartit l'enseignement des matières en classes, sections, degrés ou autres subdivisions: Il arrête les règlements des divers enseignements.

Il prend toute mesure propre à améliorer et à développer l'enseignement de l'Etat.

Le Ministre de l'Instruction Publique arrête, pour chaque enseignement, le programme des études.

Art. 4.

Dans tous les établissements d'enseignement de l'Etat, lorsque le programme comporte l'enseignement de la religion ou de la morale, le chef de famille, le tuteur ou la personne à qui est confiée la garde de l'enfant, est tenu lors de la première inscription d'un enfant, de choisir pour celui-ci par déclaration signée, l'un ou l'autre de ces deux cours.

Art. 5.

Si le choix porte sur le cours de religion, cette déclaration indiquera explicitement la religion choisie; ce cours comprendra notamment l'enseignement de la morale inspirée de cette religion.

Art. 6.

Il est loisible au chef de famille, au tuteur ou à la personne à qui est confiée la garde de l'enfant, de modifier le choix opéré conformément aux articles précédents.

Art. 7.

Dans les établissements d'enseignement de l'Etat, l'enseignement de la religion est donné par les ministres des cultes ou leur délégué, nommés par le Ministre de l'Instruction Publique sur proposition des chefs des cultes intéressés.

CHAPITRE II.

Des établissements d'enseignement organisés par les provinces et les communes.

Art. 8.

Les provinces, les communes et les associations de pouvoirs publics organisent des établissements d'enseignement conformément aux lois. Le Roi peut allouer des subventions à des établissements ou à des sections d'établissements d'enseignement normal, moyen et technique ainsi créés.

Art. 9.

Pour pouvoir être subventionnés par l'Etat, un établissement ou une section d'établissement d'enseignement organisés par les pouvoirs publics doivent :

1° justifier leur existence par des raisons impérieuses d'ordre géographique, économique, social, pédagogique ou démographique;

2° se conformer aux dispositions relatives au régime linguistique de l'enseignement telles qu'elles sont précisées par les lois particulières sur l'enseignement normal, l'enseignement moyen et l'enseignement technique;

Art. 3.

De Koning deelt de leerstof in volgens de klassen, afdelingen, graden en andere onderverdelingen; Hij bepaalt de reglementen der verschillende onderwijstakken.

Hij treft de nodige maatregelen tot verbetering en uitbreiding van het Rijksonderwijs.

Voor iedere tak van het onderwijs stelt de Minister van Openbaar Onderwijs het leerplan vast.

Art. 4.

In al de Rijksonderwijsinrichtingen waar het programma het onderricht in de godsdienst of in de zedenleer omvat, is het gezinshoofd, de voogd of de persoon aan wiens hoede het kind is toevertrouwd, gehouden, bij een eerste inschrijving van het kind, voor dit laatste één van beide cursussen, bij ondertekende verklaring te kiezen.

Art. 5.

Zo de keuze op de cursus in de godsdienst valt, wordt de gekozen godsdienst uitdrukkelijk in die verklaring vermeld; deze cursus omvat namelijk het onderricht in de op deze godsdienst berustende zedenleer.

Art. 6.

Het staat het gezinshoofd, de voogd of de persoon aan wiens hoede het kind is toevertrouwd, vrij, de overeenkomstig voorgaande artikelen gedane keuze te wijzigen.

Art. 7.

In de onderwijsinrichtingen van de Staat wordt het godsdienstonderricht verstrekt door de bedienaars van de erediensten of hun afgevaardigde, door de Minister van Openbaar Onderwijs, op de voordracht van de hoofden van de betrokken erediensten benoemd.

HOOFDSTUK II.

Onderwijsinrichtingen tot stand gebracht door de provincies en de gemeenten.

Art. 8.

De provincies, de gemeenten en de verenigingen van openbare besturen richten onderwijsinrichtingen in, overeenkomstig de wet. De Koning kan toelagen verlenen aan inrichtingen of afdelingen van inrichtingen voor normaal-, middelbaar en technisch onderwijs aldus tot stand gebracht.

Art. 9.

Om van Staatswege gesubsidieerd te kunnen worden, moet een door de openbare besturen tot stand gebrachte onderwijsinrichting of afdeling van een onderwijsinrichting :

1° haar bestaan rechtvaardigen door dwingende redenen van geografische economische, sociale, pedagogische of demografische aard;

2° zich gedragen naar de bepalingen betreffende de taalregeling in het onderwijs zoals zij nader omschreven zijn in de bijzondere wetten op het normaalonderwijs, het middelbaar onderwijs en het technisch onderwijs;

3° être établis dans des bâtiments répondant à des conditions d'hygiène et de salubrité fixées par le Roi;

4° disposer du matériel didactique et de l'équipement scolaire indispensables, notamment de l'outillage, des ateliers, laboratoires et bibliothèques nécessaires;

5° suivre un horaire et un programme minimum d'études *fixés ou approuvés par le Ministre de l'Instruction Publique*;

6° soumettre pour approbation au Ministre de l'Instruction Publique, la liste des livres utilisés;

7° se soumettre au contrôle et à l'inspection pédagogique organisés par le Roi;

8° compter par classe, section, degré ou autres subdivisions le nombre minimum d'élèves fixé par le Roi;

9° observer les règles fixées par les articles 4 à 6.

Art. 10.

Un établissement ou une section d'établissement d'enseignement organisés par les provinces ou les communes ne peuvent recevoir de subventions de l'Etat que pour les membres de leur personnel :

1° qui sont Belges, sauf dérogation accordée par le Roi;

2° qui ne sont pas privés de leurs droits civils et politiques;

3° qui se trouvent dans des conditions de santé telles qu'ils ne puissent mettre en danger celle des élèves. Le Roi peut fixer ces conditions;

4° qui possèdent les titres exigés des membres du personnel correspondant de l'enseignement de l'Etat du même degré *sauf dispense accordée par le Ministre de l'Instruction Publique sur avis du Conseil de perfectionnement*.

Art. 11.

Les frais de l'instruction donnée dans des établissements ou dans des sections d'établissements organisés par les provinces ou les communes sont à la charge du pouvoir organisateur.

Le pouvoir organisateur est tenu d'accorder aux membres de son personnel des rétributions au moins égales aux subventions que l'Etat lui alloue pour ce personnel.

CHAPITRE III

De l'enseignement organisé par des personnes privées.

Art. 12.

Le Roi peut allouer des subventions à des établissements ou à des sections d'établissements d'enseignement normal, moyen et technique organisés par des personnes privées.

Les établissements et les sections qui bénéficient de ces subventions sont qualifiés « établissements privés subventionnés » ou « sections privées subventionnées ».

3° gevestigd zijn in gebouwen die beantwoorden aan de voorwaarden door de Koning inzake hygiëne en bewoonbaarheid vastgesteld;

4° beschikken over de onontbeerlijke leermiddelen en de onontbeerlijke schooluitrusting, onder meer over de nodige werktuigen, werkplaatsen, laboratoria en bibliotheken;

5° een lesrooster en een minimumleerplan volgen, *door de Minister van Openbaar Onderwijs bepaald of goedgekeurd*;

6° de lijst der gebruikte boeken aan de Minister van Openbaar Onderwijs ter goedkeuring voorleggen;

7° zich aan de door de Koning ingerichte controle en pedagogische inspectie onderwerpen;

8° per klasse, afdeling, graad of andere onderverdeling, het door de Koning bepaalde minimumaantal leerlingen tellen;

9° de in de artikelen 4 tot 6 vastgestelde voorschriften in acht nemen.

Art. 10.

Een door de provincies of de gemeenten tot stand gebrachte onderwijsinrichting of afdeling van een onderwijsinrichting kan enkel Staatstoelagen ontvangen voor haar personeelsleden :

1° die Belg zijn, behoudens afwijking toegestaan door de Koning;

2° aan wie hun burgerlijke en politieke rechten niet ontnomen zijn;

3° wier gezondheidstoestand geen gevaar kan opleveren voor de gezondheid van de leerlingen. De Koning kan dienaangaande voorwaarden bepalen;

4° die de bekwaamheidsbewijzen bezitten welke vereist worden van de leden van het overeenstemmend personeel van het Rijksonderwijs van dezelfde graad; *tenzij vrijstelling verleend werd door de Minister van Openbaar Onderwijs op advies van de Verbeteringsraad*.

Art. 11.

De kosten van het onderricht verstrekt in inrichtingen of afdelingen van inrichtingen, tot stand gebracht door de provincies of de gemeenten, komen ten laste van het inrichtend bestuur.

Het inrichtend bestuur is gehouden zijn personeel bezoldigen toe te kennen, die ten minste gelijk zijn aan de toelagen welke de Staat de voor dit personeel verleent.

HOOFDSTUK III.

Onderwijs tot stand gebracht door private personen.

Art. 12.

De Koning kan toelagen verlenen aan de door private personen tot stand gebrachte inrichtingen of afdelingen van inrichtingen voor normaal-, middelbaar en technisch onderwijs.

De inrichtingen en afdelingen die deze toelagen genieten, worden « gesubsidieerde bijzondere inrichtingen » of « gesubsidieerde bijzondere afdelingen » genoemd.

Art. 13.

§ 1er. Pour pouvoir être subventionnés par l'Etat, un établissement ou une section d'établissement d'enseignement organisés par des personnes privées doivent :

1° justifier leur existence par des raisons impérieuses d'ordre géographique, économique, social, pédagogique ou démographique;

2° avoir fonctionné pendant un an au moins, conformément aux dispositions de la présente loi;

3° appartenir à une personne physique ou morale et être gérés par une telle personne;

4° se conformer aux dispositions relatives au régime linguistique de l'enseignement, telles qu'elles sont précisées par les lois particulières sur l'enseignement normal, moyen et technique;

5° être établis dans des bâtiments répondant à des conditions d'hygiène et de salubrité fixées par le Roi;

6° comporter dans les conditions fixées par le Roi, un cycle complet d'études normales ou techniques ou, pour les études moyennes, un degré de trois années au moins;

7° former, quel que soit leur niveau, un ensemble pédagogique autonome, situé, sauf dans des cas exceptionnels à déterminer par le Roi, dans un même complexe de bâtiments, et en tout cas dans une même commune ou agglomération;

8° compter par classe, section, degré ou autres subdivisions, le nombre minimum d'élèves fixé par le Roi;

9° ne délivrer de diplômes ou certificats de fin d'études qu'après des études d'une durée et d'une valeur identiques à celles des études organisées dans les établissements de l'Etat. Lorsqu'il n'existe pas d'établissement ou de section d'enseignement technique de l'Etat correspondant, délivrant les mêmes diplômes ou certificats, le programme des examens est arrêté par le Roi, après avis du Conseil supérieur de l'enseignement technique.

§ 2. Pour pouvoir être subventionnés par l'Etat, les établissements et sections d'établissements d'enseignement moyen organisés par des personnes privées et comportant un cycle complet de six années d'études, doivent avoir délivré, au terme de l'année scolaire précédant l'exercice budgétaire sur lequel les subventions doivent être imputées, un ou plusieurs certificats dûment homologués ou agréés d'études complètes faites dans ces établissements.

D'autre part, les établissements ou sections organisés par des personnes privées et comportant trois années d'études moyennes du degré inférieur doivent, pour pouvoir être subventionnés par l'Etat :

soit compter parmi leurs anciens élèves un ou plusieurs qui ont obtenu à la fin de l'année scolaire précédant l'exercice budgétaire sur lequel les subventions doivent être imputées, l'homologation ou l'agrément de leur certificat de fin d'études moyennes, à la suite du certificat complémentaire se rapportant aux trois années d'études moyennes du degré inférieur faites dans l'établissement;

soit délivrer à la fin de la troisième année d'études et pour chaque section, des certificats complémentaires dont le jury d'homologation ou d'agrément atteste qu'ils présentent les garanties nécessaires en vue de l'homologation ou de l'agrément future des certificats de fin d'études moyennes complètes.

Art. 13.

§ 1. Om van Staatswege gesubsidieerd te kunnen worden, moet een door private personen tot stand gebrachte onderwijsinrichting of afdeling van een onderwijsinrichting:

1° haar bestaan rechtvaardigen door dwingende redenen van geografische, economische, sociale, pedagogische of demografische aard;

2° gedurende ten minste één jaar in werking zijn geweest overeenkomstig de bepalingen van deze wet;

3° behoren aan en beheerd worden door een natuurlijke of een rechtspersoon;

4° zich gedragen naar de bepalingen betreffende de taalregeling in het onderwijs zoals die nader zijn omschreven in de bijzondere wetten op het normaal-, middelbaar en technisch onderwijs;

5° gevestigd zijn in gebouwen die beantwoorden aan de voorwaarden door de Koning inzake hygiëne en bewoonbaarheid vastgesteld;

6° onder de voorwaarden bepaald door de Koning, een volledige cyclus normaal- of technische studiën of, voor de middelbare studiën, een graad van ten minste drie jaar omvatten;

7° welk ook het peil der studiën zij, een autonoom pedagogisch geheel vormen, dat, behoudens door de Koning te bepalen uitzonderingsgevallen, in een zelfde gebouwencomplex, en in elk geval in een zelfde gemeente of agglomeratie moet gevestigd zijn;

8° per klasse, afdeling, graad of andere onderverdeling, het door de Koning bepaalde minimumaantal leerlingen tellen;

9° einddiploma's of -getuigschriften enkel uitreiken na studiën, waarvan de duur en de waarde gelijk zijn aan die van studiën in de Rijksinrichtingen. Wanneer er geen overeenstemmende Rijksinrichting of -afdeling voor technisch onderwijs bestaat die dezelfde diploma's of getuigschriften uitreikt, bepaalt de Koning het programma der examens, na advies van de Hoge Raad voor het technisch onderwijs.

§ 2. Om van Staatswege gesubsidieerd te kunnen worden, moeten de door private personen tot stand gebrachte inrichtingen of afdelingen van inrichtingen voor middelbaar onderwijs, die een volledige cyclus van zes studiejaren omvatten, één of meer behoorlijk gehomologeerde of aanvaarde getuigschriften van volledig in die inrichtingen gedane studiën hebben uitgereikt bij het einde van het schooljaar voorafgaand aan het begrotingsjaar waarop de toelagen moeten worden aangerekend.

Verder moeten de door private personen tot stand gebrachte inrichtingen of afdelingen, die drie jaren middelbare studiën van de lagere graad omvatten, om van Staatswege gesubsidieerd te kunnen worden :

of wel één of meer oudleerlingen tellen die, bij het einde van het schooljaar voorafgaand aan het begrotingsjaar waarop de toelagen moeten worden aangerekend, de homologatie of de aanvaarding van hun eindgetuigschrift van middelbaar onderwijs verkregen hebben op grond van het aanvullend getuigschrift lopend over de drie jaren middelbare studiën van de lagere graad in die inrichtingen gedaan;

of wel bij het einde van het derde studiejahr en voor iedere afdeling, aanvullende getuigschriften uitreiken, waarvan de homologatiecommissie of de aanvaardingscommissie verklaart, dat zij de nodige waarborgen bieden met het oog op latere homologatie of aanvaarding van de eindgetuigschriften van volledig middelbaar onderwijs.

Art. 14.

Un établissement ou une section d'établissement d'enseignement privé subventionné ne peuvent recevoir de subventions de l'Etat que pour les membres de leur personnel :

- 1° qui sont Belges, sauf dérogation accordée par le Roi;
- 2° qui ne sont pas privés de leurs droits civils et politiques;
- 3° qui se trouvent dans des conditions de santé telles qu'ils ne puissent mettre en danger celle des élèves. Le Roi peut fixer ces conditions.

Art. 15.

Les frais de l'instruction donnée dans les établissements et les sections d'établissement d'enseignement privés subventionnés sont à la charge des personnes qui les ont créés ou en ont repris la responsabilité.

Ces personnes sont tenues d'accorder aux membres laïcs de leur personnel des rétributions au moins égales aux subventions que l'Etat leur alloue pour ce personnel.

Art. 16.

Tout certificat ou diplôme donnant accès à une fonction enseignante dans l'enseignement de l'Etat, dans l'enseignement des provinces et des communes et dans l'enseignement privé subventionné, n'est valablement délivré dans les établissements privés subventionnés d'enseignement normal ou normal technique qu'après la réussite d'un examen devant un jury siégeant dans l'établissement intéressé et présidé par un délégué du Ministre de l'Instruction Publique, comportant pour moitié des membres de l'enseignement organisé ou agréé par l'Etat et pour moitié des membres de l'établissement intéressé.

Le programme de ces examens est celui qui est fixé par la loi ou par les règlements généraux en usage dans les établissements d'enseignement de l'Etat.

Art. 17.

Les établissements privés subventionnés sont soumis à un contrôle organisé par le Roi en ce qui concerne l'application des articles 12 à 15.

Ils sont également soumis à une inspection organisée par le Roi en ce qui concerne l'application des lois linguistiques, les branches enseignées et le niveau des études.

Art. 18.

Sans préjudice des poursuites pénales auxquelles elle peut donner lieu, toute déclaration fausse ou inexacte faite dans le but d'influencer le calcul du montant des subventions pourra entraîner pour l'établissement intéressé la privation, par arrêté royal motivé, des subventions pendant une période qui n'excédera pas six mois par infraction. La restitution des sommes qui auraient été indûment versées à titre de subvention peut être exigée.

Art. 19.

Les provinces et les communes qui, à la date du 31 décembre 1954, agréaient des établissements d'enseignement moyen, normal ou technique ou leur octroyaient des

Art. 14.

Een gesubsidieerde bijzondere onderwijsinrichting of afdeling kan enkel Staatstoelagen ontvangen voor haar personeelsleden :

- 1° die Belg zijn, behoudens afwijking toegestaan door de Koning;
- 2° aan wie hun burgerlijke en politieke rechten niet ontnomen zijn;
- 3° wier gezondheidstoestand geen gevaar kan opleveren voor de gezondheid van de leerlingen. De Koning kan dien-aangaande voorwaarden bepalen.

Art. 15.

De kosten van het onderricht verstrekt in de gesubsidieerde bijzondere onderwijsinrichtingen en afdelingen komen ten laste van degenen die ze hebben opgericht of de verantwoordelijkheid ervoor hebben overgenomen.

Deze personen zijn gehouden hun lekenpersoneel bezoldigingen toe te kennen, die ten minste gelijk zijn aan de toelagen welke de Staat hun voor dit personeel verleent.

Art. 16.

Elk getuigschrift of diploma dat tot een onderwijsfunctie in het Rijksonderwijs, in het door de provincies en gemeenten tot stand gebracht onderwijs en in het gesubsidieerd bijzonder onderwijs toegang verleent, wordt in de gesubsidieerde bijzondere inrichtingen voor normaal- of technisch normaalonderwijs slechts op geldige wijze uitgereikt na het slagen in een examen afgelegd voor een commissie die in de betrokken inrichting zitting houdt, die voorgezeten wordt door een afgevaardigde van de Minister van Openbaar Onderwijs en samengesteld is voor de ene helft uit leden van het door de Staat ingericht of erkend onderwijs, en voor de andere uit leden van de betrokken inrichting.

Het programma van deze examens is dat vastgesteld bij de wet of bij de algemene reglementen die van toepassing zijn in de Rijksonderwijsinrichtingen.

Art. 17.

De gesubsidieerde bijzondere onderwijsinrichtingen zijn wat betreft de toepassing der artikelen 12 tot 15 onderworpen aan een door de Koning ingerichte controle.

Zij zijn eveneens onderworpen aan een door de Koning ingerichte inspectie, wat de toepassing van de taalwetten, de onderwezen vakken en het peil van de studiën betreft.

Art. 18.

Onverminderd de strafvervolgning waartoe zij aanleiding zou geven, kan elke valse of onnauwkeurige verklaring, afgelegd met de bedoeling om de berekening van het bedrag der toelagen te beïnvloeden, voor de betrokken inrichting medebrengen, dat de toelagen bij gemotiveerd koninklijk besluit worden ingehouden gedurende een periode van niet meer dan zes maanden voor elke overtreding. De teruggave van de ten onrechte als toelage gestorte bedragen, kan worden geëist.

Art. 19.

Het is aan de provincies en de gemeenten, die op 31 December 1954 inrichtingen voor middelbaar, normaal- of technisch onderwijs erkenden, of aan deze inrichtingen

subventions, sont autorisées à maintenir à leur budget annuel des subventions dont le montant global ne pourra dépasser celui qui est inscrit au budget ordinaire pour l'année 1954.

CHAPITRE IV.

Des subventions.

Art. 20.

Le personnel enseignant dont le traitement est compté pour le calcul des subventions comprend le directeur, les professeurs et chargés de cours, les chefs d'atelier et de culture, les professeurs et moniteurs de pratique professionnelle. Il peut comprendre en outre, dans les limites fixées par le Roi, un sous-directeur et des surveillants éducateurs. Il ne peut être admis qu'un seul directeur et éventuellement un seul sous-directeur dans un même ensemble d'établissements, d'écoles ou de sections. *Un second directeur ou un second sous-directeur peuvent être admis par le Roi dans des circonstances exceptionnelles.*

Dans les écoles techniques supérieures délivrant le diplôme d'ingénieur technicien, ce personnel peut également comprendre dans les limites fixées par le Roi, des assistants, des chefs de travaux ou de bureaux d'études.

Art. 21.

En ce qui concerne les membres du personnel enseignant qui donnent les cours, le nombre de traitements complets et incomplets pouvant être comptés pour le calcul des subventions est déterminé par le nombre d'heures de cours hebdomadaires donnés dans l'établissement ou dans la section.

N'entrent toutefois en ligne de compte que les heures de cours hebdomadaires prévues au programme minimum d'études fixé ou approuvé par le Ministre de l'Instruction Publique.

Le total de ces heures ne peut excéder trente-deux par classe.

Dans l'enseignement technique, des cours techniques ou pratiques d'une durée hebdomadaire égale à vingt-cinq pour cent du nombre d'heures prévu au programme minimum d'études et dont la nature et l'objet sont laissés à l'appréciation de l'autorité scolaire, peuvent venir en ligne de compte en sus des heures de cours hebdomadaires prévues à ce programme.

Le Roi peut, dans des cas exceptionnels, accorder à un établissement des subventions calculées sur une base forfaitaire.

Art. 22.

§ 1er. Les traitements servant de base au calcul de la subvention allouée aux établissements d'enseignement moyen, normal et technique de plein exercice sont fixés d'après les échelles de traitements suivantes :

- I. — 65.600 francs à 116.000 francs;
- II. — 82.000 francs à 144.400 francs;
- III. — 114.000 francs à 198.000 francs;
- IV. — 120.000 francs à 204.000 francs.

Les augmentations sont biennales; elles sont au maximum de 3.600 francs, de 4.800 francs ou de 7.000 francs, selon qu'il s'agit de bénéficiaires de l'échelle I, de l'échelle II ou des échelles III et IV.

toelagen verleenden, toegelaten in hun jaarlijkse begroting toelagen te handhaven waarvan het totaal bedrag de toelagen welke uitgetrokken zijn op de gewone begroting voor het jaar 1954, niet mogen te boven gaan.

HOOFDSTUK IV.

Toelagen.

Art. 20.

Het onderwijzend personeel waarvan de wedde voor het berekenen der toelagen meetelt, omvat de directeur, de leraars en lesgevers, de werkplaatsleiders en de teeltleiders, de praktijkleraars en moniteurs. Binnen de grenzen door de Koning bepaald, mag het bovendien een onderdirecteur en studiemeesters-opvoeders omvatten. Slechts één enkele directeur en eventueel één enkele onderdirecteur mogen voor een zelfde complex van inrichtingen, scholen of afdelingen in aanmerking komen. *Een tweede directeur of een tweede onderdirecteur mogen in uitzonderlijke omstandigheden in aanmerking genomen worden door de Koning.*

In de hogere technische scholen die het diploma van technisch ingenieur uitreiken, mag dit personeel binnen de grenzen welke de Koning vaststelt, assistenten, werkleiders of hoofden van studie bureau's omvatten.

Art. 21.

Ten aanzien van de leden van het onderwijzend personeel die les geven, wordt het aantal volledige en onvolledige wedden, die voor de berekening van de toelagen in aanmerking kunnen komen, bepaald door het aantal in de inrichting of in de afdeling gegeven wekelijkse lesuren.

Komen evenwel alleen in aanmerking de wekelijkse lesuren die bepaald zijn in het minimumleerplan vastgesteld of goedgekeurd door de Minister van Openbaar Onderwijs.

Het totaal van die uren mag twee en dertig per klas niet overschrijden.

In het technisch onderwijs kunnen, boven het in het minimumleerplan vastgestelde aantal wekelijkse lesuren, technische of praktische lessen in aanmerking komen waarvan de wekelijkse duur vijf en twintig per cent bedraagt van het getal dat in het minimumleerplan bepaald is; de aard en het onderwerp van deze lessen worden vrij door de betrokken schooloverheid bepaald.

In uitzonderingsgevallen kan de Koning aan een inrichting toelagen verlenen die op een forfaitaire grondslag worden berekend.

Art. 22.

§ 1. De wedden, die tot grondslag dienen voor het berekenen van de toelage verleend aan de inrichtingen voor middelbaar, normaal- en technisch onderwijs met volledig leerplan, worden vastgesteld overeenkomstig de hiernavermelde weddeschalen :

- I. — 65.600 frank tot 116.000 frank;
- II. — 82.000 frank tot 144.400 frank;
- III. — 114.000 frank tot 198.000 frank;
- IV. — 120.000 frank tot 204.000 frank.

De verhogingen worden om de twee jaar toegekend; zij bedragen ten hoogste 3.600 frank, 4.800 frank of 7.000 frank, naargelang het gerechtigden op schaal I, op schaal II of op de schalen III en IV betreft.

Dans les limites ainsi établies, le Roi arrête les modalités de fixation des traitements. Il détermine notamment le nombre d'heures de cours hebdomadaires requis pour l'attribution du traitement complet et les services antérieurs admissibles.

Pour la fixation de ces traitements, sont seuls admissibles, les services effectifs d'enseignement prestés depuis la date de l'acquisition du diplôme requis :

1° dans une école de l'Etat, de la Colonie, d'une province, d'une commune ou dans une école subventionnée par l'Etat;

2° dans l'établissement intéressé.

Dans l'enseignement technique, les services utiles prestés depuis l'âge de 25 ans dans une entreprise, peuvent être comptés comme services admissibles avec un maximum de 6 ans.

Un arrêté royal délibéré en Conseil des Ministres déterminera les documents nécessaires et suffisants, établissant la réalité et la durée des services prestés.

Les traitements sont majorés des allocations familiales légales.

Les subventions-traitements que l'Etat alloue suivent automatiquement les fluctuations de l'index des prix de détail dans les mêmes conditions que les traitements du personnel de l'enseignement de l'Etat.

§ 2. Les traitements servant de base au calcul des subventions à raison des titulaires d'une fonction réputée accessoire dans l'enseignement technique du jour, ou d'un cours technique ou professionnel à horaire réduit, seront déterminés d'après les échelles de traitement et les modalités arrêtées par le Roi pour les écoles correspondantes de l'Etat.

Art. 23.

Les titres requis, auxquels se réfèrent les dispositions qui suivent, sont les titres exigés du personnel de l'enseignement correspondant de l'Etat.

Lorsqu'il n'existe pas d'établissement d'enseignement technique de l'Etat du degré correspondant, ces titres sont déterminés par le *Ministre de l'Instruction Publique*, après avis du Conseil supérieur de l'enseignement technique.

Art. 24.

§ 1er. Le traitement pris en considération pour le calcul des subventions allouées à raison des membres du personnel enseignant des écoles normales moyennes et des institutions techniques supérieures habilitées à délivrer un titre protégé par la loi, et qui possèdent les titres universitaires requis pour l'exercice des fonctions remplies, est fixé d'après l'échelle de traitement IV.

Le traitement pris en considération pour le calcul des subventions allouées à raison des membres du personnel enseignant les cours généraux dans les classes du cycle secondaire supérieur et dans les écoles normales primaires, et qui possèdent les titres requis pour l'exercice des fonctions remplies, est fixé d'après l'échelle de traitement II ou III.

Le traitement pris en considération pour le calcul des subventions allouées à raison des membres du personnel enseignant les cours généraux dans les classes du cycle secondaire inférieur et dans les écoles normales gardiennes, et qui possèdent les titres requis pour l'exercice des fonctions remplies, est fixé d'après l'échelle de traitement II.

Le traitement pris en considération pour le calcul des subventions allouées à raison des membres du personnel

Binnen de aldus vastgestelde perken, bepaalt de Koning de modaliteiten voor de vaststelling van de wedden. Hij bepaalt inzonderheid het aantal lesuren per week dat voor de toekenning van een volledige wedde nodig is, alsmede de vroeger gepresteerde diensten die in aanmerking kunnen genomen worden.

Voor de vaststelling van deze wedden, wordt alleen rekening gehouden met de diensten in het onderwijs werkelijk gepresteerd vanaf het ogenblik van het behalen van het vereiste diploma :

1° in een school van de Staat, de Colonie, een provincie, een gemeente of in een door de Staat gesubsidieerde school;

2° in de bedoelde inrichting.

In het technisch onderwijs, mogen de nuttige diensten, gepresteerd in een onderneming, vanaf de leeftijd van 25 jaar, gerekend worden als diensten die in aanmerking genomen worden, voor ten hoogste 6 jaren.

Een koninklijk besluit, overlegd in Ministerraad, zal de documenten bepalen die nodig zijn en volstaan om de echtheid van de gepresteerde diensten te waarborgen.

De wedden worden met de wettelijke kinderbijslag verhoogd.

De door de Staat verleende toelagen-wedden volgen automatisch de schommelingen van het indexcijfer der kleinhandelsprijzen, onder dezelfde voorwaarden als de wedden van het personeel van het Rijksonderwijs.

§ 2. De wedden die tot grondslag dienen ter berekening van de toelagen voor de titularissen van een functie die in het technisch dagonderwijs als bijkomstig wordt beschouwd, of voor een technische of een vakcursus met beperkt leerplan, worden vastgesteld volgens de weddeschalen en de modaliteiten die door de Koning voor de overeenstemmende Rijksscholen worden bepaald.

Art. 23.

De vereiste bekwaamheidsbewijzen waar de navolgende bepalingen naar verwijzen, zijn die welke geveerd worden van het personeel van het overeenstemmend Rijksonderwijs.

Wanneer er geen Rijksinrichting voor technisch onderwijs van de overeenstemmende graad bestaat, bepaalt de *Minister van Openbaar Onderwijs* deze bekwaamheidsbewijzen, na advies van de Hoge Raad voor het technisch onderwijs.

Art. 24.

§ 1. De wedde, welke in aanmerking komt ter berekening van de toelagen verleend voor de leden van het onderwijzend personeel der middelbare normaalscholen en der tot het uitreiken van een wettelijk beschermde titel bevoegde hogere technische inrichtingen, die de voor het uitgeoefend ambt vereiste universitaire titels bezitten, wordt vastgesteld volgens weddeschaal IV.

De wedde, welke in aanmerking komt ter berekening van de toelagen verleend voor de leden van het personeel die de algemene vakken onderwijzen in de klassen van de hogere secundaire cyclus en in de lagere normaalscholen, en die de voor het uitgeoefend ambt vereiste bekwaamheidsbewijzen bezitten, wordt vastgesteld volgens de weddeschaal II of III.

De wedde, welke in aanmerking komt ter berekening van de toelagen verleend voor de leden van het personeel die de algemene vakken onderwijzen in de klassen van de lagere secundaire cyclus en in de normaalscholen voor bewaarschoolonderwijzeressen, en die de voor het uitgeoefend ambt vereiste bekwaamheidsbewijzen bezitten, wordt vastgesteld volgens weddeschaal II.

De wedde, welke in aanmerking komt ter berekening van de toelagen verleend voor de leden van het onderwijzend

enseignant des écoles d'application annexées aux écoles normales primaires est fixé d'après l'échelle de traitement I.

§ 2. Le traitement pris en considération pour le calcul des subventions allouées à raison du directeur et du sous-directeur est fixé d'après l'échelle de traitement du professeur de même catégorie. Lorsque l'établissement qu'ils dirigent comprend plusieurs écoles ou sections, le seul traitement pris en considération est celui du degré d'enseignement le plus élevé.

§ 3. Les traitements pris en considération pour le calcul des subventions allouées à raison des chargés de cours, assistants, chefs d'atelier et de culture, chefs de travaux et de bureaux d'études et des surveillants éducateurs, sont fixés d'après les échelles de traitement I, II et III, selon les modalités déterminées par le Roi dans un arrêté délibéré en Conseil des Ministres.

Art. 25.

Le traitement pris en considération pour le calcul des subventions allouées à raison des membres du personnel enseignant les cours généraux ne possédant pas les titres requis pour l'exercice de la fonction remplie, est fixé d'après l'échelle de traitement II ou de l'échelle de traitement I, selon que les intéressés possèdent le diplôme d'agrégé de l'enseignement secondaire inférieur ou le diplôme d'instituteur.

Pour les membres du personnel enseignant les cours généraux qui, ne possédant pas les titres requis pour l'exercice de la fonction remplie, sont toutefois porteurs d'autres titres de capacité qu'il juge suffisant, le Roi détermine, par un arrêté délibéré en Conseil des Ministres, les modalités de fixation du traitement pris en considération pour le calcul des subventions. Toutefois, l'échelle de traitement III ne peut être accordée qu'aux membres de ce personnel, porteurs d'un diplôme de docteur, de licencié, d'ingénieur ou de pharmacien, délivré conformément à la loi sur la collation des grades académiques.

Pour les établissements d'enseignement technique, cet arrêté royal est pris, après avis du Conseil supérieur de l'enseignement technique.

Art. 26.

Le traitement pris en considération pour le calcul des subventions allouées à raison des membres du personnel enseignant des cours dits spéciaux est fixé d'après l'échelle de traitement III, l'échelle de traitement II ou l'échelle de traitement I, selon que les intéressés possèdent le diplôme de licencié, le diplôme d'agrégé de l'enseignement secondaire inférieur ou le diplôme d'instituteur.

Pour les membres du personnel enseignant les cours dits spéciaux, non porteur de ces diplômes, le Roi détermine, par un arrêté délibéré en Conseil des Ministres, les modalités de fixation du traitement pris en considération pour le calcul des subventions. Ce traitement, calculé d'après les échelles de traitement II ou I, est diminué de 10 %.

Pour les établissements d'enseignement technique, cet arrêté royal est pris après avis du Conseil supérieur de l'enseignement technique.

Art. 27.

Le traitement pris en considération pour le calcul des subventions allouées à des professeurs de pratique professionnelle est fixé d'après l'échelle de traitement I, éventuellement augmenté de 10 % pour les porteurs d'un certificat d'aptitudes pédagogiques délivré ou reconnu par l'Etat, ou l'échelle II.

personeel in de aan lagere normaalscholen verbonden oefenscholen, wordt vastgesteld volgens weddeschaal I.

§ 2. De wedde, welke in aanmerking komt ter berekening van de toelagen verleend voor de directeur en de onder-directeur wordt vastgesteld volgens de weddeschaal van de leraar van dezelfde categorie. Wanneer de onder hun leiding staande inrichting verschillende scholen of afdelingen omvat, komt als enige wedde deze van de hoogste onderwijsgraad in aanmerking.

§ 3. De wedden, welke in aanmerking komen ter berekening van de toelagen verleend voor de docenten, assistenten, werkplaats- en teeltleiders, werkleiders en hoofden van studiebureau's en voor de studiemeesters-opvoeders, worden vastgesteld volgens de weddeschalen I, II en III, overeenkomstig de regelen welke de Koning bepaalt bij een besluit, overlegd in Ministerraad.

Art. 25.

De wedde, welke in aanmerking komt ter berekening van de toelagen verleend voor de leden van het personeel die de algemene vakken onderwijzen en die de voor het uitgeoefende ambt vereiste bekwaamheidsbewijzen niet bezitten, wordt vastgesteld volgens de weddeschaal II of I, naargelang de belanghebbenden het diploma van geaggregeerde voor het lager secundair onderwijs of de akte van onderwijzer bezitten.

Voor de leden van het personeel die de algemene vakken onderwijzen en die andere, door Hem voldoende geachte bekwaamheidsbewijzen bezitten dan de voor het uitgeoefende ambt vereiste, bepaalt de Koning bij een besluit overlegd in Ministerraad, de modaliteiten van vaststelling der wedde die ter berekening van de toelagen in aanmerking komt. De weddeschaal III kan echter alleen worden toegekend aan de leden van dit personeel die houder zijn van een diploma van doctor, licentiaat, ingenieur of apotheker, overeenkomstig de wet op het toekennen der academische graden uitgereikt.

Wat de inrichtingen voor technisch onderwijs betreft, wordt dit koninklijk besluit genomen na advies van de Hoge Raad voor het technisch onderwijs.

Art. 26.

De wedde, welke in aanmerking komt ter berekening van de toelagen verleend voor de leden van het personeel die de zogenaamde bijzondere vakken onderwijzen, wordt vastgesteld volgens de weddeschaal III, de weddeschaal II of de weddeschaal I, naargelang de belanghebbenden het diploma van licentiaat, het diploma van geaggregeerde voor het lager secundair onderwijs of de akte van onderwijzer bezitten.

Voor de leden van het personeel die de zogenaamde bijzondere vakken onderwijzen en die deze diploma's niet bezitten, bepaalt de Koning bij een besluit, overlegd in Ministerraad, de modaliteiten volgens welke de ter berekening van de toelagen in aanmerking komende wedde wordt vastgesteld. Deze wedde volgens de weddeschalen II of I berekend, wordt met 10 % vermindert.

Wat de inrichtingen voor technisch onderwijs betreft, wordt dit koninklijk besluit genomen na advies van de Hoge Raad voor het technisch onderwijs.

Art. 27.

De wedde, welke in aanmerking komt ter berekening van de toelagen verleend aan de praktijkleraren, wordt vastgesteld volgens de weddeschaal I, eventueel verhoogd met 10 % voor de houders van een getuigschrift van pedagogische bekwaamheid uitgereikt of erkend door de Staat, of de weddeschaal II.

Le traitement pris en considération pour le calcul des subventions allouées à raison des membres du personnel enseignant les cours techniques est fixé d'après l'échelle de traitement II, éventuellement augmenté de 10 % ou des échelles de traitement III ou IV.

Un arrêté royal, délibéré en Conseil des Ministres, déterminera les modalités d'octroi de ces échelles.

Les échelles de traitement III et IV ne peuvent être accordées qu'aux porteurs d'un diplôme de docteur, de licencié, d'ingénieur ou de pharmacien délivré conformément à la loi sur la collation des grades académiques.

Art. 28.

Les subventions allouées à raison des membres du personnel enseignant religieux vivant en communauté sont calculées conformément aux dispositions du présent chapitre, mais réduites de moitié.

Les subventions allouées à raison des membres du personnel enseignant qui possèdent la qualité de prêtre du culte catholique ou une autre qualité équivalente dans un autre culte reconnu sont calculées conformément aux dispositions du présent chapitre, mais réduites de moitié s'ils possèdent les titres requis pour l'exercice de la fonction. S'ils ne possèdent pas ces titres, les subventions sont fixées à la moitié du minimum de l'échelle de traitement II.

Art. 29.

Les subventions accordées par l'Etat aux établissements d'enseignement organisés par les provinces ou les communes et aux établissements d'enseignement privés subventionnés sont liquidées à terme échu, mensuellement et directement au profit des membres du personnel, par virement ou par assignation postale adressée à domicile.

Cette disposition n'est pas applicable aux membres du personnel religieux vivant en communauté. Les membres du personnel des établissements organisés par la province ou les communes et les membres du personnel dont la charge dans l'enseignement constitue une fonction accessoire peuvent être exclus par arrêté royal de l'application de la même disposition.

CHAPITRE V.

De l'intervention des pouvoirs publics.

Art. 30.

Les pouvoirs publics ne peuvent déléguer, en tout ni en partie, à un tiers, l'autorité que la loi leur confère sur leurs établissements d'enseignement.

Art. 31.

Les enfants soumis à l'obligation scolaire et fréquentant des établissements d'enseignement moyen, d'enseignement normal ou d'enseignement technique organisés par les provinces, les communes ou des personnes privées, et subventionnées par l'Etat, bénéficient de la réduction du minerval dans les conditions où celle-ci est accordée dans les établissements d'enseignement de l'Etat correspondants.

De wedde, welke in aanmerking komt ter berekening van de toelagen verleend voor de personeelsleden die de technische vakken onderwijzen, wordt vastgesteld volgens de weddeschaal II, eventueel verhoogd met 10 %, of volgens de weddeschalen III of IV.

Een koninklijk besluit, overlegd in Ministerraad, zal de modaliteiten voor de toekenning van deze weddeschalen bepalen.

De weddeschalen III en IV kunnen slechts verleend worden aan de houders van een diploma van doctor, licentiaat, ingenieur of apotheker, overeenkomstig de wet op het toekennen der academische graden uitgereikt.

Art. 28.

De toelagen verleend voor de leden van het geestelijk onderwijzend personeel die in gemeenschap leven, worden overeenkomstig het bepaalde in dit hoofdstuk berekend, doch met de helft verminderd.

De toelagen verleend voor de leden van het onderwijzend personeel die de hoedanigheid van priester van de katholieke eredienst of een gelijkwaardige hoedanigheid in een andere erkende eredienst hebben, worden overeenkomstig het bepaalde in dit hoofdstuk berekend, doch met de helft verminderd zo de belanghebbenden de voor de uitoefening van hun ambt vereiste bekwaamheidsbewijzen bezitten. Zo zij deze bekwaamheidsbewijzen niet bezitten, worden de toelagen vastgesteld op de helft van het minimum der weddeschaal II.

Art. 29.

De toelagen, welke de Staat aan de onderwijsinrichtingen tot stand gebracht door de provincies of de gemeenten en aan de gesubsidieerde bijzondere onderwijsinrichtingen verleent, worden maandelijks, na vervallen termijn, rechtstreeks aan de leden van het personeel uitbetaald, door middel van overschrijving of aan huis gezonden postassignatie.

Deze bepalingen is niet toepasselijk op de leden van het geestelijk personeel die in gemeenschap leven. De leden van het personeel van de onderwijsinrichtingen tot stand gebracht door de provincies of de gemeenten en de leden van het personeel wier opdracht in het onderwijs slechts een bijkomstige functie is, kunnen bij koninklijk besluit van de toepassing van dezelfde bepaling worden uitgesloten.

HOOFDSTUK V.

Bijdrage vanwege de openbare besturen.

Art. 30.

De openbare besturen mogen het gezag dat hun door de wet verleend wordt over hun onderwijsinrichtingen, noch geheel, noch gedeeltelijk aan derden overdragen.

Art. 31.

De leerplichtige kinderen die een instelling voor middelbaar, normaal- of technisch onderwijs, in stand gebracht door de provincies, de gemeenten of private personen en gesubsidieerd door de Staat, bezoeken, genieten vermindering van schoolgeld onder de voorwaarden waarin deze vermindering ook toegekend wordt in de overeenstemmende Rijksinstellingen.

Un arrêté royal déterminera les modalités de fixation et de liquidation d'une indemnité compensatoire dont le montant ne pourra être supérieur au minerval exigé par l'Etat dans ses propres écoles.

CHAPITRE VI.

De la Chambre de recours du personnel de l'enseignement privé subventionné.

Art. 32.

Il est institué auprès du Ministère de l'Instruction Publique, une Chambre de recours du personnel de l'enseignement privé subventionné.

Art. 33.

Lorsqu'un membre laïc du personnel de l'enseignement privé subventionné, qui a accompli dans cet enseignement des services d'une durée équivalente à deux années scolaires au moins, fait l'objet d'une mesure disciplinaire ou administrative comportant l'éloignement temporaire ou définitif, la privation ou la retenue de traitement ou la rétrogradation, il peut se pourvoir devant la Chambre instituée par l'article 32 contre la sanction prise à son égard.

Lorsqu'un membre de l'enseignement privé subventionné fait l'objet de poursuites pénales du chef d'un crime ou délit, la direction de l'établissement peut, à titre provisoire, prendre à son égard toute mesure administrative.

Art. 34.

§ 1er. La Chambre de recours se compose de six sections autonomes, dont trois de langue française et trois de langue néerlandaise.

Ces sections sont respectivement compétentes pour les affaires concernant les membres de l'enseignement moyen, normal et technique privé subventionné de l'un ou de l'autre régime linguistique.

§ 2. Chaque section est composée d'un président et de six membres nommés par le Roi. Le président est choisi parmi les magistrats effectifs, honoraires ou suppléants, tant du siège que du parquet; les membres sont choisis par moitié parmi le personnel enseignant des établissements d'enseignement moyen, normal et technique public, et par moitié parmi le personnel enseignant des établissements privés subventionnés moyen, normal et technique.

§ 3. Le Roi règle le fonctionnement de la Chambre, ainsi que la procédure.

Art. 35.

Les décisions prises par la Chambre de recours sont sans appel. Elles doivent être prises dans les deux mois de la demande.

Les établissements d'enseignement privés subventionnés sont tenus de se conformer aux décisions de la Chambre de recours, à peine de se voir priver en tout ou en partie du bénéfice des subventions.

Een koninklijk besluit zal de modaliteiten vaststellen tot het bepalen en het uitkeren van een compensatievergoeding waarvan het bedrag niet hoger mag zijn dan het schoolgeld dat de Staat in zijn eigen inrichtingen int.

HOOFDSTUK VI.

Raad van beroep voor het onderwijzend personeel van het gesubsidieerd onderwijs.

Art. 32.

Bij het Ministerie van Openbaar Onderwijs wordt een Raad van beroep ingesteld voor het personeel van het gesubsidieerd bijzonder onderwijs.

Art. 33.

Wanneer een lid van het lekenpersoneel van het gesubsidieerd bijzonder onderwijs, dat in dit onderwijs diensten gepresteerd heeft, waarvan de duur gelijk is aan ten minste twee schooljaren, het voorwerp is van een disciplinaire of administratieve maatregel houdende zijn tijdelijke of definitieve verwijdering, de inhouding of vermindering van wedde of zijn terugstelling, mag het beroep aantekenen tegen de sanctie te zijnen aanzien getroffen bij de Raad ingesteld bij artikel 32.

Wanneer een lid van het gesubsidieerd bijzonder onderwijs uit hoofde van een misdaad of wanbedrijf strafrechtelijk vervolgd wordt, mag het bestuur der inrichting te zijnen aanzien voorlopig enige administratieve maatregel treffen.

Art. 34.

§ 1. De Raad van beroep bestaat uit zes zelfstandige afdelingen: drie Nederlandstalige en drie Franstalige.

Deze afdelingen zijn onderscheidenlijk bevoegd om kennis te nemen van de zaken die de leden van het onderwijzend personeel van het gesubsidieerd bijzonder middelbaar, normaal- en technisch onderwijs, van een van beide taalsels betreffen.

§ 2. Elke afdeling bestaat uit een voorzitter en zes leden benoemd door de Koning. De voorzitter wordt gekozen onder de werkende, ere- of plaatsvervangende magistraten, zowel van de zittende magistratuur als van het parket; de leden worden voor de helft gekozen onder het onderwijzend personeel van de inrichtingen voor openbaar middelbaar, normaal- en technisch onderwijs en voor de helft onder het onderwijzend personeel van de gesubsidieerde bijzondere inrichtingen voor middelbaar, normaal- en technisch onderwijs.

§ 3. De Koning regelt de werking van de Raad en de procedure.

Art. 35.

Tegen de beslissingen van de Raad van beroep kan geen beroep aangetekend worden. Zij moeten getroffen worden uiterlijk twee maanden na de aanvraag.

De gesubsidieerde bijzondere onderwijsinrichtingen zijn gehouden, op straffe van gehele of gedeeltelijke inhouding der toelagen, zich te gedragen naar de beslissingen door de Raad van beroep getroffen.

Lorsque les subventions sont retirées en partie, l'Etat assure le paiement intégral des subventions aux membres du personnel et poursuit, à charge de l'établissement, le remboursement de la partie des subventions dont il a été privé.

CHAPITRE VII.

De l'interdiction de pratiques déloyales.

Art. 36.

§ 1er. Les établissements organisés par les provinces et communes et les établissements privés subventionnés ne peuvent utiliser dans leur dénomination des termes de nature à permettre la confusion sur le caractère de leur enseignement ou sur l'autorité dont ils dépendent.

Les termes « privé subventionné » ne peuvent être utilisés que par les établissements visés à l'alinéa premier et durant la période pendant laquelle les subventions sont réellement allouées.

§ 2. Toutes les pièces émanant de ces établissements mentionnent la dénomination de l'établissement ainsi que le degré d'enseignement des cours et sections.

§ 3. Sans préjudice de l'application d'autres dispositions pénales, les infractions aux dispositions du présent article sont punies d'une amende de cinquante francs à deux mille francs.

Art. 37.

§ 1. Toute activité ou propagande politique est interdite dans les établissements d'enseignement de l'Etat, dans les établissements organisés par les provinces et les communes et dans les établissements privés subventionnés.

Il est, en outre, interdit à la direction et au personnel d'utiliser les élèves à des activités de propagande politique, et de poursuivre le recrutement des élèves par des moyens déloyaux notamment en se livrant à des attaques contre d'autres écoles.

§ 2. Lorsque des manquements aux dispositions du § 1 sont portés à la connaissance du Ministre de l'Instruction Publique, celui-ci décide de la suite à donner aux plaintes.

Il propose au Roi ou prend à l'égard des membres du personnel de l'Etat les mesures disciplinaires à raison des infractions dont ils se seraient rendus coupables.

Il invite les autorités ou personnes responsables à prendre les sanctions qu'il leur propose à l'égard des membres de leur personnel qui auraient commis pareilles infractions.

Les sanctions prises par les personnes responsables, conformément à la proposition du Ministre, échappent à l'application de l'article 33 de la présente loi.

Art. 38.

Sans préjudice des poursuites pénales auxquelles il peut donner lieu, tout manquement aux dispositions du présent chapitre peut entraîner la suppression partielle ou totale, temporaire ou définitive, par arrêté royal motivé, des subventions à l'établissement en cause.

Wanneer de toelagen gedeeltelijk ingehouden worden, betaalt de Staat integraal de toelagen aan de personeelsleden en vervolgt hij, ten laste van de inrichting, de terugbetaling van het gedeelte der toelagen dat aan de inrichting werd ontzegd.

HOOFDSTUK VII.

Verbod van laakbare praktijken.

Art. 36.

§ 1. De door de provincies en de gemeenten tot stand gebrachte inrichtingen en de gesubsidieerde bijzondere inrichtingen mogen in hun benaming geen termen gebruiken die verwarring kunnen stichten omtrent de aard van hun onderwijs of omtrent de overheid waarvan zij afhangen.

De termen « gesubsidieerd bijzonder » mogen alleen worden gebruikt door de in het eerste lid bedoelde inrichtingen en tijdens de periode waarin de toelagen werkelijk worden uitgekeerd.

§ 2. Al de van deze inrichtingen uitgaande stukken vermelden de benaming van de inrichting en de onderwijsgraad van de cursussen en afdelingen.

§ 3. Onverminderd de toepassing der andere strafbepalingen, worden de overtredingen van de bepalingen van het onderhavige artikel gestraft met geldboete van vijftig frank tot tweeduizend frank.

Art. 37.

§ 1. Elke politieke werkzaamheid of propaganda is verboden in de Rijksonderwijsinrichtingen, in de door de provincies en de gemeenten tot stand gebrachte inrichtingen en in de gesubsidieerde bijzondere inrichtingen.

Bovendien is het de directie en het personeel verboden de leerlingen voor politieke propagandadoeleinden te gebruiken, en leerlingen aan te werven door oneerlijke middelen, onder meer door aanvallen tegen andere scholen.

§ 2. Wanneer de Minister van Openbaar Onderwijs kennis krijgt van enige tekortkoming aan het voorschrift van § 1, beslist hij welk gevolg aan de klachten moet worden gegeven.

Ten opzichte van de leden van het Rijkspersoneel stelt hij aan de Koning de tuchtmaatregelen voor, of treft hij de tuchtmaatregelen, in verhouding tot de begane inbreuken waaraan zij zich hebben schuldig gemaakt.

Hij verzoekt de overheden of de verantwoordelijke personen de sancties te treffen welke hij hun voorstelt ten aanzien van de leden van hun personeel die soortgelijke inbreuken zouden gepleegd hebben.

De sancties getroffen door de verantwoordelijke personen, overeenkomstig het voorstel van de Minister, vallen niet onder de toepassing van artikel 33 van deze wet.

Art. 38.

Onverminderd de strafvervolgingen waartoe zij aanleiding zou geven, kan iedere tekortkoming aan de bepalingen van dit hoofdstuk de tijdelijke of definitieve, gedeeltelijke of gehele afschaffing der toelagen voor de betrokken inrichting bij gemotiveerd koninklijk besluit medebrengen.

Lorsque les subventions sont retirées en partie ou temporairement, l'Etat assure le paiement intégral des subventions aux membres du personnel et poursuit à charge de l'établissement le remboursement de la partie des subventions dont il a été privé.

CHAPITRE VIII.

Des Conseils de perfectionnement et du Conseil supérieur de l'enseignement technique.

Art. 39.

Il est institué auprès du Ministère de l'Instruction Publique un Conseil de perfectionnement de l'enseignement normal qui a pour mission de donner des avis sur les questions qui lui sont soumises par le Ministre de l'Instruction Publique.

La compétence de ce Conseil se limite aux établissements d'enseignement normal de l'Etat, des provinces et des communes.

Le Roi détermine la composition et le fonctionnement du Conseil.

Art. 40.

Le Roi peut, sur avis favorable du Conseil de perfectionnement de l'enseignement normal, dispenser les professeurs des écoles normales de l'Etat et des écoles normales *organisées par les provinces et communes*, des conditions de diplômes imposées par l'article 7 de la loi organique de l'enseignement normal.

Art. 41.

Il est institué auprès du Ministère de l'Instruction Publique, un Conseil de perfectionnement de l'enseignement technique, qui a pour mission, soit d'initiative, soit à la demande du Ministre de l'Instruction Publique, de donner des avis sur les questions relatives à l'enseignement technique et notamment celles qui ont trait au programme et à l'organisation des études, sur l'établissement de critères de dispense des diplômes et sur les manuels classiques ou les livres de bibliothèque et de prix.

La compétence de ce Conseil se limite aux établissements de l'Etat, des provinces et des communes.

Le Roi détermine la composition et le fonctionnement de ce Conseil.

Art. 42.

Il est créé auprès du Ministère de l'Instruction Publique un Conseil supérieur de l'enseignement technique. Ce Conseil a pour mission de donner des avis, *soit d'initiative, soit à la demande du Ministre de l'Instruction Publique sur les questions qui concernent l'enseignement technique et notamment sur celles qui sont prévues aux articles 13, 23, 25, 26 et 27.*

Le Roi détermine la composition et le fonctionnement de ce Conseil.

Wanneer de toelagen gedeeltelijk of tijdelijk ingehouden worden, betaalt de Staat integraal de toelagen aan de personeelsleden en vervolgt hij, ten laste van de inrichting, de terugbetaling van het gedeelte der toelagen dat aan de inrichting werd ontzegd.

HOOFDSTUK VIII.

Verbeteringsraden en Hoge Raad voor het technisch onderwijs.

Art. 39.

Bij het Ministerie van Openbaar Onderwijs wordt een Verbeteringsraad voor het normaalonderwijs ingesteld, die tot taak heeft advies uit te brengen over de vraagstukken welke de Minister van Openbaar Onderwijs hem voorlegt.

Deze Raad is alleen bevoegd ten aanzien van de inrichtingen voor normaalonderwijs van het Rijk, de provincies en de gemeenten.

De Koning bepaalt de samenstelling en de werking van de Raad.

Art. 40.

De Koning kan, op gunstig advies van de Verbeteringsraad voor het normaalonderwijs, aan de leraars van de Rijksnormaalscholen en van de normaalscholen *tot stand gebracht door de provincies en gemeenten*, vrijstelling verlenen van de vereisten inzake diploma's, gesteld in artikel 7 der wet tot regeling van het normaalonderwijs.

Art. 41.

Bij het Ministerie van Openbaar Onderwijs wordt een Verbeteringsraad voor het technisch onderwijs ingesteld met als opdracht hetzij op eigen initiatief, hetzij op verzoek van de Minister van Openbaar Onderwijs, advies uit te brengen over de vraagstukken betreffende het technisch onderwijs en onder meer over het leerplan en de inrichting der studiën, over het bepalen van de criteria voor vrijstelling van diploma's, over handboeken of boeken voor bibliotheken en prijsuitdelingen.

Deze Raad is alleen bevoegd ten aanzien van de inrichtingen van het Rijk, de provincies en de gemeenten.

De Koning bepaalt de samenstelling en de werking van deze Raad.

Art. 42.

Bij het Ministerie van Openbaar Onderwijs wordt een Hoge Raad voor het technisch onderwijs ingesteld. Deze Raad heeft tot taak, *hetzij op eigen initiatief, hetzij op verzoek van de Minister van Openbaar Onderwijs*, advies uit te brengen over de vraagstukken betreffende het technisch onderwijs en namelijk over diegene die bedoeld zijn in de artikelen 13, 23, 25, 26 en 27.

De Koning bepaalt de samenstelling en de werking van deze Raad.

CHAPITRE IX.

Dispositions spéciales.

Art. 43.

L'article 7 des lois coordonnées sur la collation des grades académiques et le programme des examens universitaires est remplacé par la disposition suivante :

Art. 7. — Il est institué auprès du Ministère de l'Instruction Publique un jury chargé d'examiner les certificats d'études moyennes et d'homologuer ceux de ces certificats qu'il admet.

Le Roi nomme le président et les membres de ce jury. Le président est choisi en dehors du personnel enseignant. *Le jury comprend quatre membres choisis parmi le personnel de l'enseignement de l'Etat, quatre choisis parmi le personnel de l'enseignement privé et deux membres choisis parmi le personnel de l'enseignement organisé par les provinces et les communes.*

Un président suppléant et des membres suppléants sont nommés dans les mêmes conditions.

Le Roi arrête des règles de fonctionnement du jury.

Le programme de l'enseignement est communiqué au jury.

Art. 44.

Le Roi réalisera graduellement la rationalisation de l'enseignement normal (moyen, primaire et gardien) ainsi que des écoles normales techniques (professionnelles, commerciales, ménagères et ménagères agricoles).

A cette fin le nombre d'établissements admis jusqu'à ce jour au bénéfice des subventions sera revu, compte tenu des dispositions de l'article 13, § 1er, et notamment le 1°.

Tant que cette revision n'aura pas lieu, aucun établissement d'enseignement normal privé ne sera admis au bénéfice des subventions s'il ne bénéficiait au 31 décembre 1954 de subventions de l'Etat en vertu des lois antérieures.

Art. 45.

Les établissements ou sections d'enseignement normal et technique, agréés conformément aux dispositions des lois antérieures, continueront à bénéficier des prérogatives qui étaient attachées à cette appellation quant à la délivrance de diplômes reconnus par l'Etat, si ces établissements ou sections continuent à remplir les conditions prévues, soit à l'article 9, 2°, 5°, 6°, 7° et 9°, soit, à l'article 13, § 1er, 3°, 4° et 9°.

Le Roi, par un arrêté délibéré en Conseil des Ministres pourra accorder dans les mêmes conditions, à des établissements ou sections d'enseignement normal ou technique, organisés par les provinces, les communes ou des personnes privées, le droit de délivrer des diplômes reconnus par l'Etat.

Les établissements prévus aux premier et deuxième alinéas, devront respecter éventuellement les dispositions de l'article 16.

HOOFDSTUK IX.

Bijzondere bepalingen.

Art. 43.

Artikel 7 der gecoördineerde wetten op het toekennen der academische graden en het programma der universitaire examens wordt door de volgende bepalingen vervangen :

Art. 7. — Bij het Ministerie van Openbaar Onderwijs wordt een commissie ingesteld, belast met het onderzoek der getuigschriften van middelbaar onderwijs evenals met de homologatie der door haar aanvaarde getuigschriften.

De Koning benoemt de voorzitter en de leden van deze commissie. De voorzitter wordt buiten het onderwijzend personeel gekozen. *De commissie zal bestaan uit vier leden gekozen onder het personeel van het Rijksonderwijs, vier leden gekozen onder het personeel van het bijzonder onderwijs en uit twee leden gekozen onder het personeel van het onderwijs tot stand gebracht door de provincies en de gemeenten.*

Een plaatsvervangend voorzitter en plaatsvervangende leden worden onder dezelfde voorwaarden benoemd.

De Koning regelt de werkzaamheden van de commissie.

Het leerplan van het onderwijs wordt aan de commissie medegedeeld.

Art. 44.

De Koning zal geleidelijk de rationalisatie van het normaalonderwijs (het middelbare, het lagere en dat voor bewaarschoolonderwijzeressen) en van de technische normaalscholen (vak-, handels-, huishoud- en landbouwhuishoudonderwijs) tot stand brengen.

Te dien einde zal het aantal inrichtingen welke tot op heden voor de toelagen in aanmerking kwamen, herzien worden met inachtneming van het bepaalde in artikel 13, § 1, met name in 1°.

Zolang deze herziening niet plaats heeft gehad, zal geen enkele bijzondere inrichting voor normaalonderwijs voor de toelagen in aanmerking komen die, op 31 December 1954, geen Rijkstoelagen krachtens vroegere wetten genoot.

Art. 45.

De inrichtingen of afdelingen voor normaal- en technisch onderwijs overeenkomstig de bepalingen van de vroegere wetten erkend, zullen verder de voorrechten blijven genieten die aan deze benaming verbonden waren, inzake het uitreiken van door de Staat aanvaarde diploma's, indien deze inrichtingen of afdelingen verder de voorwaarden blijven vervullen, bepaald bij artikel 9, 2°, 5°, 6°, 7° en 9°, of wel bij artikel 13, § 1, 3°, 4° en 9°.

Door een besluit, overlegd in Ministerraad, zal de Koning onder dezelfde voorwaarden, aan inrichtingen of afdelingen voor normaal- of technisch onderwijs, tot stand gebracht door de provincies, de gemeenten of private personen, het recht kunnen toekennen door de Staat aanvaarde diploma's uit te reiken.

De inrichtingen, vermeld in het eerste en tweede lid, zullen in voorkomend geval de bepalingen van artikel 16 moeten in acht nemen.

Art. 46.

Les dispenses de certificats et de diplômes ne peuvent avoir d'autre effet que de permettre l'exercice des fonctions; elles sont sans influence sur le calcul des subventions.

CHAPITRE X.

Dispositions finales.

SECTION 1.

Dispositions transitoires.

Art. 47.

La condition imposée sub 2° de l'article 13, § 1er, n'est pas requise des établissements qui bénéficiaient effectivement, au 31 décembre 1954, des subsides de l'Etat en vertu des lois antérieures.

La présente disposition transitoire ne s'applique toutefois pas aux établissements qui étaient subsidiés par application des articles 49 à 53 de la loi du 29 juillet 1953 organique de l'enseignement technique.

SECTION 2.

Dispositions modificatives et abrogatoires.

Art. 48.

§ 1er. Les articles 2, troisième, quatrième et cinquième alinéas, 3, troisième alinéa, 4, § 1er, deuxième alinéa, 5, 8, 9 à 16, 17, deuxième alinéa, 18, 19, 20, deuxième et troisième alinéas, 21, 22, 25, 26 et 27 de la loi du 23 juillet 1952 organique de l'enseignement normal sont abrogés.

§ 2. Dans la même loi, sont supprimés :

1° à l'article 4, § 1er, les mots « délibéré en Conseil des Ministres »;

2° dans l'intitulé du chapitre II, les mots « et d'agrée-tion »;

3° à l'article 6, premier alinéa, les mots « et dans chaque école normale agréée »;

4° au même article, deuxième alinéa, la deuxième phrase.

§ 3. A l'article 7 de la même loi, les mots : « Dans les écoles de l'Etat » sont ajoutés *in limine*.

Art. 49.

§ 1er. Les articles 18, 21, 22, 23, 24, deuxième alinéa, 25, 31, 34 à 53, 55 à 57, 62 à 66, 68 et 69 de la loi du 29 juillet 1953 organique de l'enseignement technique sont abrogés.

§ 2. Dans la même loi, sont supprimés :

1° l'article 16, troisième alinéa;

2° l'intitulé du chapitre III;

3° à l'article 32, les mots « en commun », « et les établissements agréés » et « ou subventionnés »;

4° à l'article 33, premier alinéa, les mots « et dans les établissements subventionnés ».

Art. 46.

De vrijstellingen van getuigschriften en van diploma's mogen geen ander gevolg hebben dan het toelaten tot de uitoefening der functies; zij hebben geen invloed op de berekening van de toelagen.

HOOFDSTUK X.

Slotbepalingen.

AFDELING 1.

Overgangsbepalingen.

Art. 47.

De voorwaarde gesteld sub 2° van artikel 13, § 1, wordt niet vereist van de inrichtingen die op 31 December 1954 werkelijk de Staatstoelagen krachtens vorige wetten genoten.

De onderhavige overgangsbepaling geldt echter niet voor de inrichtingen die gesubsidieerd werden bij toepassing van de artikelen 49 tot 53 der wet van 29 Juli 1953 tot regeling van het technisch onderwijs.

AFDELING 2.

Wijzigings- en opheffingsbepalingen.

Art. 48.

§ 1. De artikelen 2, derde, vierde en vijfde lid, 3, derde lid, 4, § 1, tweede lid, 5, 8, 9 tot 16, 17, tweede lid, 18, 19, 20, tweede en derde lid, 21, 22, 25, 26 en 27 van de wet van 23 Juli 1952 tot regeling van het normaalonderwijs worden opgeheven.

§ 2. In dezelfde wet vervallen :

1° in artikel 4, § 1, de woorden « een in Ministerraad overlegd »;

2° in het opschrift van hoofdstuk II, de woorden « en erkenning »;

3° in artikel 6, eerste lid, de woorden « en in elke erkende normaalschool »;

4° in hetzelfde artikel, tweede lid, de tweede volzin.

§ 3. Het inleidende gedeelte van artikel 7 van dezelfde wet moet worden gelezen : « in de Rijksscholen kan niemand worden benoemd tot het ambt ».

Art. 49.

§ 1. De artikelen 18, 21, 22, 23, 24, tweede lid, 25, 31, 34 tot 53, 55 tot 57, 62 tot 66, 68 en 69 van de wet van 29 Juli 1953 tot regeling van het technisch onderwijs worden opgeheven.

§ 2. In dezelfde wet vervallen :

1° artikel 16, derde lid;

2° het opschrift van hoofdstuk III;

3° in artikel 32, de woorden « gemeenschappelijk », « en de erkende » en « of gesubsidieerd »;

4° in artikel 33, eerste lid, de woorden « en de gesubsidieerde ».

§ 3.

1° l'article 1er, quatrième alinéa, de la même loi, est remplacé par la disposition suivante :

« Les établissements d'enseignement technique organisés par l'Etat, par les provinces et les communes ou subventionnés par l'Etat, sont soumis au régime établi par la présente loi »;

2° l'article 20, premier alinéa, est remplacé par la disposition suivante :

« Les titres arrêtés par le Roi ne peuvent être conférés que par les établissements ou sections d'enseignement technique organisés, soit par l'Etat, soit par les provinces, les communes ou des personnes privées pendant le temps où ils bénéficient des subventions de l'Etat, de même que par les établissements ou sections d'enseignement autorisés à délivrer des diplômes reconnus, conformément aux dispositions de l'article 45 ou par des jurys constitués à cette fin par le Gouvernement. »

3° à l'article 24, troisième alinéa, les mots « La disposition des premier et deuxième alinéas » sont remplacés par les mots « Cette disposition »;

4° l'article 30 est remplacé par la disposition suivante : « Art. 30. — Le Roi peut fixer des minima de population scolaire ».

Art. 50.

A l'article 1er, III, littera a, b et c, de la loi du 11 septembre 1933 sur la protection des titres de l'enseignement supérieur, les mots « agréé(e) par le Roi » sont remplacés par les mots « organisé(e)s par l'Etat, par les provinces et les communes ou subventionné(e) par l'Etat ».

Art. 51.

1° L'article 2, premier alinéa, de la loi du 20 février 1939 sur la protection du titre et de la profession d'architecte, est remplacé par la disposition suivante :

« Le diplôme d'architecte est délivré dans les établissements qui préparent à la profession d'architecte, organisés par l'Etat, par les provinces et les communes ou subventionnés par l'Etat ou reconnus à cette fin par le Roi. »

2° L'article 3 de la même loi est remplacé par la disposition suivante :

« Les programmes et la durée des études menant à la délivrance du diplôme d'architecte, les conditions d'octroi du diplôme et l'organisation des jurys prévus à l'article précédent sont arrêtés par le Roi. »

Art. 52.

Sont également abrogées :

1° la loi du 17 décembre 1952 modifiant les lois sur l'enseignement moyen, coordonnées par l'arrêté royal du 31 décembre 1949;

2° la loi du 17 décembre 1952 créant des commissions mixtes de l'enseignement et une commission mixte des litiges.

§ 3.

1° artikel 1, vierde lid, van dezelfde wet wordt door de volgende bepaling vervangen :

« De door de Staat, door de provincies en de gemeenten tot stand gebrachte, of de van Staatswege gesubsidieerde inrichtingen voor technisch onderwijs vallen onder de toepassing van deze wet »;

2° artikel 20, eerste lid, wordt door de volgende bepaling vervangen :

« De door de Koning ingestelde titels kunnen alleen verleend worden door de inrichtingen of afdelingen voor technisch onderwijs van de Staat, of tot stand gebracht door de provincies, de gemeenten of private personen gedurende de tijd dat zij Rijkstoelagen genieten; of wel door de onderwijsinrichtingen of afdelingen, die overeenkomstig het bepaalde in artikel 45 toelating verkregen hebben aanvaarde diploma's uit te reiken; of wel door de examencommissies met dit doel door de Regering samengesteld. »

3° in artikel 24, derde lid, worden de woorden « Het bepaalde in de leden 1 en 2 » vervangen door « Deze bepaling »;

4° artikel 30 wordt door de volgende bepaling vervangen : « Art. 30. — De Koning kan een minimale schoolbevolking vaststellen ».

Art. 50.

In artikel 1, III, littera a, b en c der wet van 11 September 1933 op de bescherming der titels van hoger onderwijs worden de woorden « door den Koning erkende » vervangen door de woorden « door de Staat, de provincies en de gemeenten ingerichte of gesubsidieerde ».

Art. 51.

1° Artikel 2, eerste lid, der wet van 20 Februari 1939 tot bescherming van de titel en het beroep van architect, wordt door de volgende bepaling vervangen :

« Het diploma van architect wordt uitgereikt door de onderwijsinrichtingen, die opleiden tot het beroep van architect, ingericht door de Staat, de provincies en de gemeenten of gesubsidieerd zijn door de Staat of te dien einde door de Koning aanvaard. »

2° Artikel 3 derzelfde wet wordt door de volgende bepaling vervangen :

« De programma's en de duur der studiën die leiden tot het diploma van architect, de voorwaarden tot het verkrijgen van dit diploma alsook de inrichting van de in voorgaand artikel bedoelde examencommissies worden door de Koning bepaald. »

Art. 52.

Opgeheven worden eveneens :

1° de wet van 17 December 1952 houdende wijziging van de wetten op het middelbaar onderwijs, gecoördineerd bij het besluit van de Regent van 31 December 1949;

2° de wet van 17 December 1952 houdende oprichting van gemengde onderwijscommissies en van een gemengde geschillencommissie.

SECTION 3.

Autorisation de coordination.

Art. 53.

Le Roi peut coordonner les dispositions encore en vigueur des lois organiques de l'enseignement primaire, de l'enseignement normal, de l'enseignement moyen et de l'enseignement technique avec les modifications expresses ou implicites que ces lois ont ou auront subies, au moment où les coordinations seront réalisées.

A cette fin, il peut :

1° modifier l'ordre et la numérotation des titres, chapitres, sections et articles des lois à coordonner et les regrouper sous d'autres divisions;

2° modifier les références contenues dans les lois à coordonner en vue de les mettre en concordance avec la numérotation nouvelle;

3° modifier la rédaction des dispositions à coordonner, en vue d'assurer une terminologie uniforme.

AFDELING 3.

Machtiging tot coördineren.

Art. 53.

De Koning kan de nog geldende bepalingen van de wetten tot regeling van het lager onderwijs, van het normaalonderwijs, van het middelbaar onderwijs en van het technisch onderwijs coördineren met de uitdrukkelijke of stilzwijgende wijzigingen welke in deze wetten zijn of zullen zijn aangebracht op het tijdstip waarop de coördinatie geschiedt.

Daartoe kan hij :

1° de volgorde en nummering der titels, hoofdstukken, afdelingen en artikelen van de te coördineren wetten wijzigen en ze volgens andere indelingen hergroeperen;

2° de verwijzingen, die voorkomen in de te coördineren wetten, wijzigen ten einde ze met de nieuwe nummering te doen overeenstemmen;

3° met het oog op eenvormigheid in de terminologie, de redactie van de te coördineren bepalingen wijzigen.

Chambre des Représentants

SESSION 1954-1955.

5 MAI 1955.

PROJET DE LOI

fixant des règles d'organisation de l'enseignement de l'Etat et de subvention, par l'Etat, d'établissements d'enseignement moyen, normal et technique.

RAPPORT

FAIT AU NOM DE LA
COMMISSION DE L'INSTRUCTION PUBLIQUE,
PAR M. MUNDELEER.

ANNEXES.

SOMMAIRE.

	Pages.
ANNEXE I. — Le problème de l'école primaire sous le régime hollandais	3
ANNEXE II. — Questions et réponses	4
ANNEXE III. — Statistiques	60
I. — Enseignement primaire et gardien subventionné	60
A. — Enseignement gardien	60
B. — Enseignement primaire	62
C. — Instituteurs et institutrices en fonctions dans les écoles primaires et gardiennes communales, adoptées et adoptables	69

Kamer der Volksvertegenwoordigers

ZITTING 1954-1955.

5 MEI 1955.

WETSONTWERP

houdende regelen inzake inrichting van het Rijks-
onderwijs en inzake subsidiëring van instellingen
voor middelbaar, normaal- en technisch onderwijs
door de Staat.

VERSLAG

NAMENS DE COMMISSIE VOOR HET
OPENBAAR ONDERWIJS. UITGEBRACHT
DOOR DE HEER MUNDELEER.

BIJLAGEN.

INHOUD.

	Bladz.
BIJLAGE I. — Het vraagstuk van de lagere school onder het Hollands bewind	3
BIJLAGE II. — Vragen en antwoorden	4
BIJLAGE III. — Statistieken	60
I. — Gesubsidieerd lager- en kleuteronderwijs	60
A. — Kleuteronderwijs	60
B. — Lager onderwijs	62
C. — Onderwijzers en onderwijzeressen in dienst in de gemeentelijke, aangenomen en aanneembare lagere en bewaarscholen	69

	Pages.		Bladz.
II. — Enseignement normal	75	II. — Normaalonderwijs	75
III. — Enseignement technique	76	III. — Technisch onderwijs	76
IV. — Enseignement moyen	84	IV. — Middelbaar onderwijs	84
A. — Sections préparatoires	84	A. — Voorbereidende afdelingen	84
1. Enseignement primaire	84	1. Lager onderwijs	84
2. Enseignement gardien	93	2. Kleuterscholen	93
B. — Enseignement moyen proprement dit	98	B. — Eigenlijk middelbaar onderwijs	98
V. — Création d'écoles depuis 1945	100	V. — Oprichting van scholen sedert 1945	100
ANNEXE IV. — Nombre d'écoles et population scolaire	120	BIJLAGE IV. — Aantal scholen en schoolbevolking	120
ANNEXE V. — Crédits comparés (traitements)	121	BIJLAGE V. — Vergelijking tussen de kredieten (wedden) ...	121
ANNEXE VI. — Communes de plus de 5,000 habitants se trouvant au moins à 5 km. d'un athénée royal, d'un lycée ou d'une école moyenne de l'Etat	122	BIJLAGE VI. — Gemeenten met meer dan 5,000 inwoners, gelegen op ten minste 5 km. van een koninklijk atheneum, van een lyceum of van een middelbare school van de Staat.	122

ANNEXES

BIJLAGEN

ANNEXE I.

BIJLAGE I.

LE PROBLÈME DE L'ÉCOLE PRIMAIRE SOUS LE RÉGIME HOLLANDAIS.

Principales dates.

Le premier document hollandais important est la loi du 3 avril 1806 « de la République batave » déjà étatiste et dont l'article 12 est ainsi libellé :

« Aucune école primaire ne pourra être établie et n'existera sous quelque dénomination que ce soit, sans une autorisation expresse de l'administration départementale ou communale... »

L'arrêté du 20 mars 1814 la mit en vigueur en Belgique. L'épiscopat belge protesta et demanda qu'on lui maintint ses anciens droits à l'enseignement libre. Mais le Gouvernement resta sourd et se réserva le droit de diriger lui-même l'instruction publique.

Loi fondamentale. Article 226 :

« L'instruction publique est un objet constant des soins du Gouvernement. Le Roi fait rendre compte tous les ans, aux États généraux, de l'état des écoles supérieures, moyennes et inférieures. »

Un arrêté du 3 juin 1817 décida que des écoles primaires, aux frais du Trésor royal, seraient érigées dans les principales villes des provinces méridionales.

Le 25 juillet 1822, un arrêté royal prononce des pénalités contre qui exerce sans autorisation l'état d'instituteur primaire.

Le 1er février 1824, cette exigence (de l'autorisation officielle) fut rendue explicitement applicable aux associations religieuses ou civiles vouées à l'instruction publique.

Le 29 novembre 1829 est présenté à la 2e Chambre un projet de loi réglementant l'instruction publique et ne considérant plus comme instruction privée et libre que l'enseignement par précepteur.

Opposition au nom de la liberté. Le projet est retiré par le message royal du 27 mai 1830.

La Hollande garda le régime étatique de 1806 jusqu'à l'arrêté du 2 janvier, 1842.

HET VRAAGSTUK VAN DE LAGERE SCHOOL ONDER HET HOLLANDS BEWIND.

Voornaamste data.

Het eerste belangrijk Hollands document is de wet van 3 April 1806 « van de Bataafse Republiek » die reeds een etatistisch karakter had en waarvan artikel 12 als volgt luidt :

« Geen enkele lagere school zal mogen opgericht worden noch mogen bestaan onder welke benaming ook, zonder uitdrukkelijke machtiging van het departements- of gemeentebestuur... »

Bij besluit van 20 Maart 1814 werd die wet in België van kracht. Het Belgisch episcopaat protesteerde en vroeg zijn oude rechten op het vrij onderwijs te mogen behouden. Doch de Regering verleende hieraan geen gehoor en behield zich het recht voor zelf het openbaar onderwijs te besturen.

Grondwet. Artikel 226 :

« Het openbaar onderwijs is een voorwerp van de aanhoudende zorg der Regering. De Koning doet van de staat der hogere, middelbare en lagere scholen jaarlijks een uitvoerig verslag aan de Staten-Generaal geven. »

Bij een besluit van 3 Juni 1817 werd beslist dat, op kosten van de Koninklijke Schatkist, lagere scholen zouden opgericht worden in de voornaamste steden der Zuidelijke provinciën.

Op 25 Juli 1822, worden bij koninklijk besluit strafmaatregelen uitgevaardigd tegen al wie zonder machtiging het beroep van onderwijzer uitoefent.

Op 1 Februari 1824, wordt die vereiste (der officiële machtiging) uitdrukkelijk toepasselijk gemaakt op de godsdienstige of burgerlijke verenigingen die zich aan het openbaar onderwijs wijden.

Op 29 November 1829 wordt bij de Tweede Kamer een wetsontwerp ingediend tot regeling van het openbaar onderwijs en waarin nog enkel het huisonderwijs, als privé- en vrij onderwijs wordt beschouwd.

Verzet in naam van de vrijheid. Het ontwerp wordt ingetrokken ingevolge de koninklijke boodschap van 27 Mei 1830.

Nederland behield het etatistisch regime van 1806 tot bij het besluit van 2 Januari 1842.

ANNEXE II.

BIJLAGE II

QUESTIONS ET RÉPONSES.

QUESTIONS

DE M. LE DÉPUTÉ ENEMAN.

Première question. — De l'exposé des motifs :

« L'initiative privée a le droit de créer des écoles. En principe, les frais sont à charge de ceux qui les créent. Pourtant des subventions sont allouées à l'enseignement agréé et libre. »

Si les écoles créées par des particuliers sont à la charge de ceux qui les créent, pour quelle raison sont-elles alors subsidiées ?

Est-ce pour des raisons humanitaires ? Ces subsides dépendent-ils des possibilités financières ? Est-ce une question d'arbitraire ? Le Gouvernement considère-t-il cette subvention comme une dépense obligatoire ou facultative ? Un membre de la majorité a dit que les subsides à l'enseignement ne sont ni constitutionnels, ni inconstitutionnels.

Monsieur le Ministre voudrait-il bien nous faire connaître son point de vue quant aux motifs de l'octroi des subsides à l'enseignement libre.

Réponse : J'ai déjà fait connaître mon point de vue à plusieurs reprises.

Deuxième question. — L'exposé des motifs stipule :

« Le Gouvernement, afin d'unifier l'attribution des subventions, a pris comme base le système de l'enseignement primaire, qui a fait ses preuves. »

Cette déclaration est contestée parce qu'elle ne correspond pas à la vérité. En effet, l'efficacité de l'enseignement primaire est surtout prouvée par le fait que la commune et la province peuvent intervenir pour le matériel scolaire, frais de fonctionnement et traitements.

La thèse de l'exposé des motifs ne correspond pas à la vérité — une mise au point est demandée.

Réponse : Par la phrase « a pris comme base le système de l'enseignement primaire, qui a fait ses preuves », il faut comprendre : le paiement direct des subventions-traitements aux membres du personnel de l'enseignement primaire, a fait ses preuves.

Troisième question. — De l'exposé des motifs : « le Gouvernement précédent avait porté les subventions à un niveau insoutenable ».

Les écoles reçoivent des subventions si elles remplissent les conditions imposées par l'Etat. Si les subventions sont portées à un niveau insoutenable, il doit exister des écoles qui reçoivent des subsides, et qui ne remplissent pas ces conditions.

Quelles sont ces écoles ?

Si toutes les écoles remplissent les conditions pour être subsidiées, comment les subventions ont-elles été portées à un niveau insupportable ?

A l'enseignement moyen où accorde-t-on des subsides par élève ?

A l'enseignement technique où accorde-t-on des subsides-traitements et des frais de fonctionnement ?

A l'enseignement normal où accorde-t-on des subventions-traitements ?

Quels sont les exemples concrets qui pourraient illustrer la prétendue exagération des subventions-traitements et des frais de fonctionnement ?

Réponse : Le texte de l'exposé des motifs n'est pas à interpréter ainsi. Par « les subventions avaient été portées à un niveau insoutenable » le Gouvernement actuel constate simplement, que relativement aux autres dépenses incombant à l'Etat, et vu les possibilités budgétaires générales, les subventions accordées à l'enseignement privé subventionné sont trop élevées.

Quatrième question. — Par ce projet, des chambres contentieuses sont instaurées — bien que cette disposition soit inacceptable — je pose néanmoins quelques questions à ce sujet.

Dans plusieurs établissements d'enseignement libre, un accord est conclu d'avance, stipulant que les professeurs féminins qui se marient, se désistent.

VRAGEN EN ANTWOORDEN.

VRAGEN

VAN DE HEER VOLKSVERTEGENWOODIGER ENEMAN.

Eerste vraag. — Uit de memorie van toelichting :

« Het particulier initiatief heeft het recht scholen op te richten. In principe komen de kosten ten laste van degene die ze oprichten. Nochtans worden toelagen verleend aan het erkend en vrij onderwijs. »

Wanneer de scholen opgericht door partikulieren ten laste zijn van deze die ze oprichten om welke reden worden ze dan gesteund ?

Is dit om humanitaire redenen ? Hangt die steun af van financiële mogelijkheden ? Is dat een zaak van willekeur ? Aanziet de Regering deze toelage als verplichte of als facultatieve uitgaven ? Een lid van de meerderheid zegt dat toelagen aan het vrij onderwijs niet grondwettelijk zijn en ook niet antigrondwettelijk. De heer Minister gelieve ons zijn standpunt te laten kennen inzake de motivering van het verlenen van toelagen aan het vrij onderwijs.

Antwoord : Ik heb reeds herhaaldelijk mijn standpunt uiteengezet.

Tweede vraag. — Wanneer in de memorie van toelichting wordt neergeschreven :

« De Regering, om meer eenheid te betrachten in de subsidiëring, heeft als grondslag genomen het systeem van het lager onderwijs, wiens deugdelijkheid is gebleken. »

Deze verklaring wordt betwist omdat ze niet overeenstemt met de werkelijkheid. Immers de deugdelijkheid van het lager onderwijs is vooral bewezen door het feit dat de gemeente- en provinciebesturen mogen tussenkomen inzake schoolbehoeften, werkingskosten en wedden.

De stelling van de memorie van toelichting komt niet overeen met de waarheid — een rechtzetting wordt gevraagd.

Antwoord : Met de zinsnede « heeft als grondslag genomen het systeem van het lager onderwijs, wiens deugdelijkheid is gebleken », wordt bedoeld : de rechtstreekse betaling van een weddetolage aan de personeelsleden van het lager onderwijs heeft haar deugdelijkheid laten blijken.

Derde vraag. — Uit de memorie van toelichting : « de vorige Regering heeft de toelagen op een overdreven peil opgevoerd ».

De scholen krijgen toelagen wanneer ze beantwoorden aan de voorwaarden die gesteld worden door de Staat. Indien de toelagen op een overdreven peil werden opgevoerd, dan zouden er scholen subsidien moeten ontvangen die niet aan de voorwaarden voldoen.

Welke zijn deze scholen ?

Indien nu alle scholen aan de voorwaarden voldoen om subsidien te ontvangen, op welke wijze werden dan de toelagen op een overdreven peil opgevoerd ?

In het middelbaar onderwijs, waar subsidie per leerling ?

In het technisch onderwijs, waar weddetolage plus werkingskosten ?

In het normaal onderwijs, waar weddetolage ?

Welk zijn de concrete voorbeelden inzake overdreven toelagen in de wedden of werkingskosten ?

Antwoord : De tekst van de memorie van toelichting dient niet aldus geïnterpreteerd te worden. Met de woorden : « de vorige Regering heeft de toelagen op een overdreven peil opgevoerd », stelt de huidige Regering eenvoudig vast, dat in vergelijking met de andere uitgaven ten laste van de Staat en gelet op de algemene budgetaire mogelijkheden, de toelagen verleend aan het gesubsidieerd bijzonder onderwijs te hoog zijn.

Vierde vraag. — Met dit wetsontwerp wordt een geschillenraad ingesteld; zonder mij er op enigerlei wijze mee te kunnen verzoenen, een paar vragen in verband hiermee.

In vele vrije onderwijsinstellingen bestaat het op voorhand gesloten akkoord dat in geval de vrouwelijke leerkrachten in het huwelijk treden, deze laatsten ontslag nemen.

Laissant le pour et le contre de cette mesure hors de la discussion, la question suivante se pose : Le Ministre est-il d'avis que cette réglementation soit respectée ?

Lorsqu'un membre du personnel de l'enseignement privé subsidie (dénomination d'ailleurs inacceptable) fait l'objet de poursuites pénales du chef d'un crime ou délit, la direction peut-elle prendre à son égard toute mesure administrative à titre provisoire ?

« Pouvoir » doit-il être interprété dans le sens d'obligation ?

Peut-on être obligé à prendre des sanctions administratives, même lorsqu'on ne peut admettre l'importance du délit à celle que l'arrêt judiciaire lui attribue ?

Réponse : Le chapitre X a fait l'objet d'amendements de la part du Gouvernement; la question devient sans objet. En effet, c'est à la demande d'un membre laïc de l'enseignement privé subventionné que la chambre de recours sera suivie d'un litige.

Il n'y a pas d'obligation pour la direction de prendre telle ou telle sanction à charge du membre, qui fait l'objet de poursuites judiciaires, pas plus qu'il n'y a d'obligation une fois la décision judiciaire intervenue.

En ce qui concerne la dénomination soi-disant inacceptable « enseignement privé subventionné », elle provient directement de la législation en vigueur dans l'enseignement moyen et n'a jamais provoqué quelque remarque.

Cinquième question. — La mise à la pension et la mise en disponibilité sont des questions qui sont du ressort du département des Finances. Pourtant je voudrais savoir au préalable :

1. Si M. le Ministre est d'avis que l'âge de la mise à la retraite doit être généralisé dans les divers secteurs de l'enseignement ?

Enseignement primaire, il n'y a pas d'âge fixé;

Enseignement moyen, l'âge est fixé à 60 ans;

Enseignement technique, l'âge est fixé à 65 ans.

2. Les religieux réguliers et séculiers en fonction à l'enseignement ne sont pas mentionnés. Lorsqu'on parle de subventions-traitement, ne sous-entend-on pas pension également ?

Préalablement, les religieux de l'enseignement technique agréé étaient soumis à la sécurité sociale de l'Etat, cette situation est en suspens et serait à l'étude.

Les religieux de l'enseignement normal agréé jouissent d'une pension de l'Etat. Puis-je demander à M. le Ministre quelle solution il compte réserver à cette question ?

Réponse : La mise à la pension est une question délicate et compliquée, à régler par des lois spéciales. Ce n'est pas l'occasion d'examiner ce problème.

Sixième question. — Le projet de loi introduit un nouveau principe à l'égard des provinces et des communes.

Vous leur défendez de subsidier les écoles libres secondaires.

Puis-je vous demander, Monsieur le Ministre, de bien vouloir considérer, si vous faisiez le contraire, quelle réaction cela provoquerait dans les provinces et communes administrées par la gauche, si un Ministre flamand les obligerait à subsidier l'enseignement libre secondaire ?

Dans la discussion générale, cette remarque est à sa place, c'est une atteinte à l'autonomie communale.

Réponse : Un amendement du Gouvernement à l'article 19 a tenu compte de ce point de vue.

Septième question. — Du fait de la non-subvention des maîtres d'études des écoles normales agréées, je voudrais demander à M. le Ministre de bien vouloir réexaminer le point de vue qu'il a exposé à ce sujet.

Les maîtres d'études n'ont rien à voir avec l'internat. Ils sont aussi bien indispensables dans les écoles agréées que dans celles de l'Etat.

Pas question de demander des maîtres d'études dans les mêmes proportions pour les écoles normales agréées que pour celles de l'Etat.

Mais ne subsidier aucun maître d'études, pas même dans les cas sociaux qui font suite à l'arrêté royal de mars 1954, est une mesure inadmissible et dénoncée par plusieurs commissaires.

Réponse : Par l'arrêté du 11 mars 1954, mon honorable prédécesseur a accordé de nouvelles subventions à l'enseignement libre normal en faveur des maîtres d'études des internats, sur la base suivante :

Deux traitements s'il y a 100 élèves et plus,

Un traitement pour moins de 100 élèves.

Het voor en tegen van deze handelwijze buiten beschouwing gelaten, stelt zich de volgende vraag : Is de Minister van oordeel dat deze reglementering moet geëerbiedigd worden ?

Wanneer een lid van het gesubsidieerd bijzonder onderwijs (een onaanvaardbare benaming voor het vrij onderwijs) uit hoofde van een misdadig of wanbedrijf strafrechtelijk vervolgd wordt, mag het bestuur der inrichting te zijnen aanzien, voorlopig enige administratieve maatregel treffen ?

Er mogen administratieve sancties genomen worden : kan men verplicht worden administratieve sancties te nemen zelfs als men zich niet kan verzoenen met de rechterlijke uitspraak ?

Antwoord : Hoofdstuk V werd bij Regeringsamendement gewijzigd zodat de vraag niet langer opgaat. Het is inderdaad slechts ingeval een lid van het lekenpersoneel van het gesubsidieerd bijzonder onderwijs, een betwisting bij de beroepsraad aanhangig maakt, dat voornoemde raad zich zal dienen uit te spreken.

Het bestuur der inrichting is niet verplicht enige maatregel te treffen ten laste van een lid van het personeel dat het voorwerp uitmaakt van een rechterlijke vervolging, ook niet wanneer het vonnis gevelde is.

Wat de zgn. onaanvaardbare benaming, « gesubsidieerd bijzonder onderwijs » betreft, zij komt regelrecht uit de bestaande wetgeving op het middelbaar onderwijs, en heeft nooit enige aanmerking uitgelokt.

Vijfde vraag. — De oppensioenstelling, de ter beschikkingstelling, zijn kwesties die onder de bevoegdheid vallen van het Departement van Financiën. Nochtans zou ik van meetaf willen vernemen :

1. Of de heer Minister van oordeel is dat de leeftijd van de oppensioenstelling moet veralgemeend worden in de verschillende sectoren van het onderwijs ?

In het lager onderwijs is er geen leeftijd bepaald;

In het middelbaar onderwijs is hij vastgesteld op 60 jaar;

In het technisch onderwijs op 65 jaar.

2. Over de reguliere en seculiere geestelijken, werkzaam in het onderwijs, wordt er niets gezegd. Wanneer men spreekt over weddetoelagen, stelt zich ook het gevolg ervan, o.a. de pensioenen ?

Vroeger waren de geestelijken in het erkend technisch onderwijs onderworpen aan de maatschappelijke zekerheid, deze toestand werd geschorst en zou herzien worden.

De geestelijken in het erkend normaalonderwijs genieten van een Staatspensioen. Mag ik de heer Minister verzoeken te laten kennen welke oplossing hij zou willen geven aan dit vraagstuk ?

Antwoord : De oppensioenstelling is een kiese en ingewikkelde kwestie door bijzondere wetten geregeld. Het is nu niet de gelegenheid om dit probleem te onderzoeken.

Zesde vraag. — Het wetsontwerp voert een nieuw principe in ten overstaan van de provincie- en gemeentebesturen.

Gij verbiedt ze de vrije secundaire scholen te subsidiëren.

Mag ik U vragen, Mijnheer de Minister, te willen overwegen, moest U hen verplichten het tegenovergestelde te doen, welke reactie zou dit teweeg brengen bij de links bestuurde provincie- en gemeentebesturen moest een Vlaams Minister hen willen verplichten de vrije secundaire scholen te steunen.

In de algemene bespreking is deze bemerking ten volle op haar plaats — het is een aanranding van de gemeentelijke autonomie.

Antwoord : Een Regeringsamendement bij artikel 19 heeft met dit standpunt rekening gehouden.

Zevende vraag. — Over het niet subsidiëren van studiemeesters in de erkende normaalscholen wordt gevraagd aan de heer Minister om zijn houding te willen herzien.

De studiemeesters hebben niets te zien met het internaat. Ze zijn zowel onontbeerlijk in de erkende als in de Rijksnormaalscholen.

Geen kwestie van in dezelfde verhouding gesubsidieerde studiemeesters te vragen voor de erkende als voor de Rijksnormaalscholen.

Maar geen enkel studiemeester subsidiëren, zelfs niet in sociale gevallen die het gevolg zijn van het koninklijk besluit van Maart 1954, dat wordt door vele commissarissen als onredelijk beschouwd.

Antwoord : Bij besluit van 11 Maart 1954 heeft mijn achtbare voorganger nieuwe toelagen verleend aan het vrij normaalonderwijs, ten voordele van de studiemeesters van de internaten, op volgende basis :

Twee wedden voor 100 en meer leerlingen,

Een wedde voor minder dan 100 leerlingen.

L'arrêté précité a été pris urgemment, sans l'intervention du Conseil d'Etat, sur base de l'article 16 de la loi organique du 23 juillet 1952. Cet article est libellé comme suit : « Le Roi peut ajouter aux traitements prévus aux articles 13 et suivants, des traitements de maîtres d'études, en nombre qu'il détermine. »

J'ai décidé l'abrogation de l'arrêté de mon honorable prédécesseur, conformément à la législation toujours en vigueur, et introduit une proposition dans ce sens auprès de la Commission mixte de l'enseignement normal en séance du 2 décembre 1954.

Ainsi une situation qui a toujours existé, a été rétablie.

QUESTIONS POSÉES PAR M. VANDEN BERGHE.

Première question. — L'Etat créera-t-il à l'avenir des écoles gardiennes et primaires indépendantes des écoles moyennes et cela sans demander l'avis des administrations communales ?

Réponse : Lorsqu'il s'agit de création d'écoles, le Gouvernement ne peut agir que dans les limites des possibilités budgétaires et partant, sous le contrôle du Parlement.

Le souci d'une bonne gestion impose au Gouvernement de s'entourer d'un maximum d'avis avant d'ouvrir une école à quelque degré que ce soit.

Deuxième question. — Consignera-t-on dans un texte de loi la promesse faite par le Ministre selon laquelle les professeurs de religion dans les écoles publiques ne devront pas être nécessairement des ministres du culte ?

Réponse : Un amendement du Gouvernement a donné satisfaction à l'honorable membre.

Troisième question. — La classification des trois catégories d'enseignement créée par le projet, répond-elle également à une échelle des valeurs ?

Réponse : Nullement.

Quatrième question. — Pourquoi désire-t-on introduire la censure des livres d'école employés dans l'enseignement libre ? Y a-t-il eu des abus ?

Réponse : Le texte incriminé a été retiré par amendement du Gouvernement.

Cinquième question. — Qui établira le nombre minimum d'élèves requis pour la création de classes dans l'enseignement libre ? Ce critère sera-t-il le même que celui appliqué dans les écoles de l'Etat et dans les écoles agréées ?

Réponse : La création de classes dans les enseignements provinciaux, communaux et privés subventionnés n'est soumise à aucune condition, vu la liberté de l'enseignement. Des critères sont établis pour l'admission aux subventions de l'Etat des classes de cet enseignement.

Il ne peut être question de faire dépendre l'existence des classes de l'enseignement de l'Etat, de critères identiques à ceux exigés pour l'admission aux subventions des classes des enseignements provinciaux, communaux et privés.

Sixième question. — Le fait que les communes ne pourront plus accorder des subsides aux institutions libres établies sur leur territoire a profondément blessé les administrations communales à majorité catholique. Si jamais le projet actuel est adopté par le Parlement, ces administrations communales ne l'appliqueront pas. La même considération vaut pour l'obligation imposée par le projet de nommer dans les écoles communales des instituteurs porteurs de diplômes officiels. Et le membre de mettre à son tour le Gouvernement en garde contre une poussée fédéraliste possible.

Réponse : Un amendement du Gouvernement à l'article 19 rencontre les objections de l'honorable membre.

Septième question. — Les traitements de l'enseignement de l'Etat sont fixés par la loi ; ceux de l'enseignement agréé par arrêté royal en tenant compte des barèmes de l'Etat.

Mais sur quoi se basera-t-on pour fixer les traitements de l'enseignement libre ?

Réponse : Les échelles des traitements du personnel des enseignements provinciaux, communaux et privés subventionnés sont fixées par la loi et les modalités seront établies par arrêté royal, comme il est dit à l'article 22 du projet de loi.

Huitième question. — Le même membre se dit aussi profondément blessé par l'examen supplémentaire imposé aux diplômés de l'enseignement normal libre : il voit dans cette mesure une manœuvre pour refouler l'enseignement libre au second rang. Il estime qu'il est de son devoir de défendre la réputation de cet enseignement.

Voorneemd besluit werd dringend, zonder tussenkomst van de Raad van State, getroffen op basis van artikel 16 van de organieke wet van 23 Juli 1952. Dit artikel luidt als volgt : « De Koning mag aan de wedden, voorzien bij artikel 13 en volgende, wedden van studiemeesters toevoegen, waarvan hij het aantal bepaalt.

Ik heb de intrekking van het besluit van mijn achtbare voorganger doorgevoerd overeenkomstig de nog steeds geldende wetgeving, en een voorstel in die zin ingediend bij de Gemengde Commissie voor het normaalonderwijs in de vergadering van 2 December 1954.

Aldus werd een toestand hersteld die vroeger altijd bestaan heeft.

Vragen GESTELD DOOR DE HEER VANDEN BERGHE.

Eerste vraag. — Zal de Staat in de toekomst lagere- en bewaarscholen stichten die niet afhangen van middelbare scholen, zonder voorafgaand het oordeel van de gemeente in te winnen ?

Antwoord : De Regering kan, bij het stichten van scholen, slechts handelen binnen de grenzen van de budgetaire mogelijkheden, en bijgevolg onder controle van het Parlement.

Ten einde de goede gang van zaken te verzekeren, zal de Regering vanzelfsprekend zoveel mogelijk adviezen inwinnen bij het openen van een school van om het even welke graad.

Tweede vraag. — Zal de belofte van de heer Minister, bij dewelke hij verzekerde dat de godsdienstleraars in de openbare scholen niet noodzakelijk de bedienaars van de eredienst zouden moeten zijn in een wettelijk vastgesteld worden ?

Antwoord : Een Regeringsamendement heeft rekening gehouden met de wens van het achtbaar lid.

Derde vraag. — Beantwoordt de klassificatie van de drie onderwijs-categorieën aan een waardeschaal ?

Antwoord : In het geheel niet.

Vierde vraag. — Waarom wenst men een censuur op de in het vrij onderwijs gebruikte schoolboeken in te voeren ? Werden er misbruiken vastgesteld ?

Antwoord : De bedoelde tekst werd door een Regeringsamendement ingetrokken.

Vijfde vraag. — Wie zal het minimum aantal leerlingen, vereist voor het openen van klassen in het vrij onderwijs, vaststellen ? Zal hetzelfde criterium van de openbare scholen toegepast worden ?

Antwoord : Het geven van klassen in het provinciaal, gemeentelijk en gesubsidieerd bijzonder onderwijs, is aan geen enkele voorwaarde verbonden, gezien het onderwijs vrij is. Criteria zijn echter vastgesteld tot het bekomen van Staatstoelagen voor de klassen van dit onderwijs.

Er kan geen sprake zijn van het bestaan van klassen in het Rijks-onderwijs van dezelfde criteria te laten afhangen als deze vereist voor het verlenen van toelagen voor de klassen van het provinciaal, gemeentelijk en gesubsidieerd bijzonder onderwijs.

Zesde vraag. — Het feit dat de gemeenten geen toelagen meer mogen verlenen aan de vrije inrichtingen op hun grondgebied gevestigd, heeft de gemeenten met een katholieke meerderheid ten eerste verontwaardigd. Ingeval het huidige voorstel zou goedgekeurd worden, zouden de gemeenten het niet toepassen. Dezelfde overweging geldt voor de verplichting in de gemeentescholen onderwijzers met een officieel diploma aan te stellen. Het lid waarschuwt de Regering voor een mogelijk aansluiten op federalisme.

Antwoord : Een Regeringsamendement bij artikel 19 komt tegemoet aan de opwerping van het achtbaar lid.

Zevende vraag. — De wedden in het Rijks-onderwijs worden bij de wet geregeld ; deze bij het erkend onderwijs bij een koninklijk besluit, rekening houdend met de weddeschalen van de Staat.

Waarop zal men echter steunen om de wedden in het vrij onderwijs vast te stellen ?

Antwoord : De weddeschalen voor het personeel van het provinciaal, gemeentelijk en gesubsidieerd bijzonder onderwijs worden door de wet vastgesteld en de modaliteiten zullen geregeld worden bij een koninklijk besluit zoals bij artikel 22 van het wetsontwerp bepaald wordt.

Achtste vraag. — Hetzelfde lid blijkt ook ten eerste verontwaardigd door het bijkomend examen opgelegd aan de gediplomeerden van het vrij normaal onderwijs : hij ziet in deze maatregel een manœuvre om het vrij onderwijs tot een tweede-rangsonderwijs terug te brengen. Hij rekent het tot zijn plicht de faam van het onderwijs te verdedigen.

Réponse : Les dispositions de l'article 16 ont été précisées lors de l'examen en Commission. Il ne s'agit pas d'un examen supplémentaire mais d'un jury d'école, délivrant le diplôme de fin d'études, et composé pour moitié des professeurs de l'école intéressée.

QUESTION POSÉE PAR M. GILSON.

Un commissaire avait demandé les conséquences financières du projet.

Il n'a pas été possible de calculer celles-ci dans le délai imparti pour la rédaction du rapport.

Le paiement des subsides-traitements suppose l'établissement de la carrière individuelle d'un grand nombre de professeurs de l'enseignement libre et de l'enseignement provincial et communal.

PREMIÈRE SÉRIE DE QUESTIONS POSÉES PAR M. HARMEL.

QUESTION N° 1 posée par M. Harmel.

Le mouvement des dépenses d'enseignement en Belgique
de 1947 à 1955.

(Sur base de documents présentés à la Commission par M. Harmel.)

Les membres de la minorité ont désiré voir établir des chiffres officiels dans les trois domaines suivants :

- 1° Montant des crédits affectés à l'un et à l'autre enseignement;
- 2° Populations scolaires dans les enseignements public et libre;
- 3° Nombre d'établissements d'enseignement public et libre ouverts d'un côté aux garçons et de l'autre aux filles.

I. — Le problème des dépenses.

Le premier ordre de questions concerne le mouvement des dépenses d'enseignement en Belgique, depuis la libération jusqu'en 1955. Nous avons désiré savoir quelle était la proportion des dépenses au budget de l'Etat, ordinaire et extraordinaire, en faveur de l'enseignement public et de l'enseignement libre, notamment depuis 1947, date à partir de laquelle les statistiques ne peuvent manquer.

I. — De 1947 à 1954, le budget ordinaire et extraordinaire des dépenses d'enseignement à charge de l'Etat a évolué comme suit (1) :

1947	: 3,884
1950	: 5,350 + 300 (budget extraordinaire) = 5,650
1954	: 8,040 + 400 (budget extraordinaire) = 8,440

II. — Répartition des dépenses entre l'enseignement public et libre :

	Enseignement public	Enseignement libre
1947	± 2,170	± 1,700
1950	± 3,250 + 300 (budget extraordinaire) = 3,550	± 2,100
1954	4,324 + 400 (budget extraordinaire) = 4,724	± 3,716

III. — Les accroissements de dépenses pour chaque ordre d'enseignement se lisent dès lors comme suit :

	Enseignement public	Enseignement libre
De 1947 à 1950	+ 1,380	+ 400
De 1950 à 1954	+ 1,174	+ 1,600
Totaux 1954	+ 2,554	+ 2,000
Augmentation et réduction au budget de 1955	+ 250	— 500
Augmentation en 1955 par rapport à 1947	+ 2,804	+ 1,500

Réponse : Il n'a pas été possible de fournir la statistique des dépenses d'enseignement pour chacune des années 1947 à 1955.

Les tableaux ci-joints donnent l'évolution de ces dépenses pour les années 1950, 1954 et 1955.

(1) Les chiffres ici repris le sont en millions de francs. De légères marges d'incertitude quant à l'interprétation et l'attribution des dépenses à l'enseignement public ou libre nous ont amené à utiliser, à plusieurs endroits, l'indicatif (±).

Antwoord : De bepalingen van artikel 16 werden bij het onderzoek in de Commissie uiteengezet. Het gaat hier niet om een toekomstig examen, maar om een schoolcommissie, die het diploma van einde studiën aflevert en die voor de helft samengesteld is uit leraars van de betrokken school.

VRAAG GESTELD DOOR DE HEER GILSON.

Een lid had gevraagd welke financiële gevolgen het ontwerp zal hebben.

Het is onmogelijk geweest deze te berekenen binnen de termijn die voor het opmaken van het verslag was gesteld.

De uitbetaling van toelagen-wedden onderstelt dat de individuele loopbaan wordt opgemaakt van een groot aantal leraars van het vrij en van het provinciaal en gemeentelijk onderwijs.

EERSTE REEKS VRAGEN GESTELD DOOR DE HEER HARMEL.

VRAAG N° 1 gesteld door de heer Harmel.

Spreading van de uitgaven voor het onderwijs in België,
van 1947 tot 1955.

(Op basis van documenten, door de heer Harmel aan de Commissie voorgelegd.)

De leden van de minderheid hebben de wens te kennen gegeven dat de officiële cijfers voor de volgende drie gebieden worden opgegeven :

- 1° Bedrag van de kredieten bestemd voor beide onderwijsstakken;
- 2° Schoolbevolking in het openbaar en het vrij onderwijs;
- 3° Aantal inrichtingen voor openbaar en vrij onderwijs, enerzijds, voor jongens, anderzijds, voor meisjes toegankelijk.

I. — Het probleem van de uitgaven.

De eerste soort vragen betreft de spreading van de uitgaven voor onderwijs in België, van de bevrijding tot in 1955. Wij wensten te weten welke de verhouding is van de uitgaven op de gewone en de buitengewone Rijksbegroting ten behoeve van het openbaar en het vrij onderwijs, inzonderheid sinds 1947, van welke datum af statistieken zeker voorhanden moeten zijn.

I. — Van 1947 tot 1954 schommelde de gewone en buitengewone begroting van de onderwijsuitgaven ten laste van de staat, als volgt (1) :

1947	: 3,884
1950	: 5,350 + 300 (buitengewone begrot.) = 5,650
1954	: 8,040 + 400 (buitengewone begrot.) = 8,440

II. — Verdeling van de uitgaven tussen het openbaar en vrij onderwijs :

	Openbaar onderwijs	Vrij onderwijs
1947	± 2,170	± 1,700
1950	± 3,250 + 300 (buitengewone begrot.) = 3,550	± 2,100
1954	4,324 + 400 (buitengewone begrot.) = 4,724	± 3,716

III. — De verhogingen van de uitgaven voor elke onderwijsstak zijn aldus de volgende :

	Openbaar onderwijs	Vrij onderwijs
Van 1947 tot 1950	+ 1,380	+ 400
Van 1950 tot 1954	+ 1,174	+ 1,600
Totaal 1954	+ 2,554	+ 2,000
Vermeerdering en vermindering van de begroting voor 1955	+ 250	— 500
Verhoging in 1955 in verhouding tot 1947	+ 2,804	+ 1,500

Antwoord : Het is niet mogelijk geweest de statistiek te geven van de onderwijsuitgaven voor elk van de jaren 1947 tot 1955.

De hierbij gevoegde tabellen geven de schommeling op van de uitgaven voor de jaren 1950, 1954 en 1955.

(1) De cijfers die hier vermeld zijn, zijn millioentallen. Aangezien wij hier en daar geen volledige zekerheid hadden omtrent de interpretatie der kredieten en de toekenning er van aan het openbaar of vrij onderwijs, hebben we het teken (±) gebruikt.

TABLEAU I.

TABEL I.

Aperçu de l'évolution des crédits
pour l'enseignement normal, moyen et technique
(libre et officiel).

Traitements, subsides-traitements,
frais de fonctionnement et d'équipement.
(En milliers de francs.)

Overzicht van de schommeling der kredieten,
voor het normaal-, middelbaar en technisch onderwijs
(vrij en officieel).

Wedden, toelagen-wedden, werkings- en uitrustingskosten

(In duizenden frank.)

Sorte d'enseignement — Aard van het onderwijs	1950	1954	1955	1955	Différences — Verschillen			
	Dépenses réelles — Werkelijke uitgaven	Crédits + feuilleton — Kredieten + bijblad	Projet primitif — Oorspronkelijk ontwerp	Après réduction des ± 500 millions — Na vermindering met ± 500 miljoen	Colonnes (3—2) — Kolommen (3—2)	Colonnes (4—2) — Kolommen (4—2)	Colonnes (5—2) — Kolommen (5—2)	Colonnes (5—4) — Kolommen (5—4)
1	2	3	4	5	6	7	8	9
I. — Enseignement libre : — Vrij onderwijs :								
1. Normal. — Normaal	29,261	104,800	135,688	102,100	+ 75,539	+ 106,427	+ 72,839	— 33,588
2. Moyen. — Middelbaar . . .	—	512,661	512,661	263,912	+ 512,661	+ 512,661	+ 263,912	— 248,749
3. Technique. — Technisch ...	447,805	937,200	1,043,144	833,000	+ 489,395	+ 595,339	+ 385,195	— 210,144
Totaux. — Totalen.	477,066	1,554,661	1,691,493	1,199,012	+ 1,077,595	+ 1,214,427	+ 721,946	— 492,481
II. — Enseignement provincial et communal : — Provinciaal en gemeentelijk onderwijs :								
1. Normal. — Normaal	9,042	34,200	37,212	28,000	+ 25,158	+ 28,170	+ 18,958	— 9,212
2. Moyen. — Middelbaar . . .	4,961	48,055	48,055	27,055	+ 43,094	+ 43,094	+ 22,094	— 21,000
3. Technique. — Technisch ...	206,679	450,100	519,606	414,930	+ 243,421	+ 312,927	+ 208,251	— 104,676
Totaux. — Totalen.	220,682	532,355	604,873	469,985	+ 311,673	+ 384,191	+ 249,303	— 134,888
III. — Enseignement de l'Etat : — Rijksonderwijs :								
1. Normal. — Normaal	103,074	146,595	162,744	160,149	+ 43,521	+ 59,670	+ 57,075	— 2,595
2. Moyen. — Middelbaar . . .	1,067,824	1,466,460	1,574,359	1,539,812	+ 398,636	+ 505,535	+ 471,988	— 34,547
3. Technique. — Technisch ...	160,015	214,705	266,942	261,795	+ 54,690	+ 106,927	+ 101,780	— 5,147
Totaux. — Totalen.	1,330,913	1,827,760	2,004,045	1,961,756	+ 496,847	+ 673,132	+ 630,843	— 42,289
IV. — Enseignement officiel (II et III) : — Openbaar onderwijs (II et III) :								
1. Normal. — Normaal	112,116	180,795	199,956	138,149	+ 68,679	+ 87,840	+ 76,033	— 11,807
2. Moyen. — Middelbaar . . .	1,072,785	1,514,515	1,622,414	1,566,867	+ 441,730	+ 549,629	+ 494,082	— 55,547
3. Technique. — Technisch ...	366,694	664,805	786,548	676,725	+ 298,111	+ 419,854	+ 310,031	— 109,823
Totaux. — Totalen.	1,551,595	2,360,115	2,608,918	2,431,741	+ 808,520	+ 1,057,323	+ 880,146	— 177,177

TABLEAU II. — RÉCAPITULATION.

Aperçu de l'évolution des crédits
prévus pour l'enseignement normal, moyen et technique
(voir tableau I).
(En milliers de francs.)

TABEL II. — SAMENVATTING.

Overzicht van de schommeling der kredieten,
uitgetrokken voor het
normaal-, middelbaar en technisch onderwijs (zie tabel I).
(In duizenden frank.)

Sorte d'enseignement — Aard van het onderwijs	1950	1954	1955	1955	Différences — Verschillen			
	Dépenses réelles — Werkelijke uitgaven	Crédits + feuilleton — Kredieten + bijblad	Projet primitif — Oorspronkelijk ontwerp	Après réduction des ± 500 millions — Na vermindering met ± 500 miljoen	Colonnes (3—2) — Kolommen (3—2)	Colonnes (4—2) — Kolommen (4—2)	Colonnes (5—2) — Kolommen (5—2)	Colonnes (5—4) — Kolommen (5—4)
1	2	3	4	5	6	7	8	9
I. — Enseignement normal : — Normalonderwijs :								
Libre. — Vrij	29,261	104,800	135,688	102,100	+ 75,539	+ 106,427	+ 72,839	— 33,588
Officiel. — Openbaar	112,116	180,795	199,956	188,149	+ 68,679	+ 87,840	+ 76,033	— 11,807
Différences. — Verschillen ...	— 82,855	— 75,995	— 64,268	— 86,049	+ 6,860	+ 18,587	— 3,194	— 21,781
=====	=====	=====	=====	=====	=====	=====	=====	=====
II. — Enseignement moyen : — Middelbaar onderwijs :								
Libre. — Vrij	—	512,661	512,661	263,912	+ 512,661	+ 512,661	+ 263,912	— 248,749
Officiel. — Openbaar	1,072,785	1,514,515	1,622,414	1,566,867	+ 441,730	+ 549,629	+ 494,082	— 55,547
Différences. — Verschillen ...	— 1,072,785	— 1,001,854	— 1,109,753	— 1,302,955	+ 70,931	— 36,968	— 230,170	— 193,202
=====	=====	=====	=====	=====	=====	=====	=====	=====
III. — Enseignement technique : — Technisch onderwijs :								
Libre. — Vrij	447,805	937,200	1,043,144	833,000	+ 489,395	+ 595,339	+ 385,195	— 210,144
Officiel. — Openbaar	366,694	664,805	786,548	676,725	+ 298,111	+ 419,854	+ 310,031	— 109,823
Différences. — Verschillen ...	+ 81,111	+ 272,395	+ 256,596	+ 156,275	+ 191,284	+ 175,485	+ 75,164	— 100,321
=====	=====	=====	=====	=====	=====	=====	=====	=====
IV. — Enseignement normal, moyen, technique : — Normaal-, middelbaar en technisch onderwijs :								
Libre. — Vrij	477,066	1,554,661	1,691,493	1,199,012	+ 1,077,595	+ 1,214,427	+ 721,946	— 492,481
Officiel. — Openbaar	1,551,595	2,360,115	2,608,918	2,431,741	+ 808,520	+ 1,057,323	+ 880,146	— 177,177
Différences. — Verschillen ...	— 1,074,529	— 805,454	— 917,425	— 1,232,729	+ 269,075	+ 157,104	— 158,200	— 315,304
=====	=====	=====	=====	=====	=====	=====	=====	=====
V. — Crédits globaux pour l'enseignement normal, moyen et technique : — Globale kredieten voor normaal-, middelbaar en technisch onderwijs :								
% enseignement libre. — % vrij onderwijs	23.51 %	39.71 %	39.33 %	33.02 %	57.13 %	53.45 %	45.06 %	73.54 %
% enseignement officiel. — % openbaar onderwijs	76.49 %	60.29 %	60.67 %	66.98 %	42.87 %	46.55 %	54.94 %	26.46 %

TABLEAU III.

Tableau synoptique de l'évolution des crédits
prévus pour l'enseignement normal, moyen et technique
(libre et officiel).

(En milliers de francs.)

TABEL III.

Overzichtelijke tabel
van de schommeling der kredieten,
uitgetrokken voor het
normaal-, middelbaar en technisch onderwijs
(vrij en openbaar).

(In duizenden frank.)

Exercice — Dienstjaar	Enseignement libre			Enseignement provincial et communal			Enseignement de l'État		
	—			—			(2)		
	Vrij onderwijs			Provinciaal en gemeentelijk onderwijs			Rijksonderwijs		
	Normal — Normaal	Moyen — Middelbaar	Technique (2) Technisch	Normal — Normaal	Moyen — Middelbaar	Technique (2) Technisch	Normal — Normaal	Moyen — Middelbaar	Technique (2) Technisch
1950									
Dépenses réelles. —									
Werkelijke uitgaven ...	29,261	—	447,805	9,042	4,961	206,679	103,074	1,067,824	160,015
1954									
Crédits + feuilleton. —									
Kredieten + bijblad ...	104,800	512,661	937,200	34,200	48,055	450,100	146,595	1,466,460 (3)	214,705
1955									
Projet primitif. — Oor- spronkelijk ontwerp ...	135,688	512,661	1,043,144	37,212	48,055	519,606	162,744	1,574,359 (3)	266,942
1955									
Après réduction des 500 millions (1). — Na ver- mindering met 500 mil- lioens (1)	102,100	263,912	833,000	28,000	27,055	414,930	160,149	1,539,812 (3)	261,795

(1) Projet de budget amendé et voté par la Commission de l'Instruction Publique de la Chambre (non compris les répercussions des amendements récents du Gouvernement).

(2) Y compris les crédits ou subsides de fonctionnement et d'équipement.

(3) Causes principales : la péréquation des traitements avec effet au 1er janvier 1951; le développement constant des 64 écoles créées de 1945 à 1950 a nécessité une sensible augmentation tant des dépenses de personnel que de celles de fonctionnement et d'équipement; le dédoublement de nombreuses classes, suite à l'accroissement de la population scolaire.

(1) Ontwerp van begroting geamendeerd en goedgekeurd door de Kamercommissie voor het Openbaar Onderwijs, ongeacht de weerslag van de recente amendementen der Regering.

(2) Met inbegrip van de kredieten of toelagen voor de werking en uitrusting.

(3) Hoofdoorzaken : de aanpassing der wedden met ingang van 1 Januari 1951; de constante uitbreiding van de 64 scholen, opgericht van 1945 tot 1950, heeft een gevoelige verhoging tot gevolg gehad zowel van de personeelsuitgaven als van de uitgaven voor de werking en uitrusting; de splitsing van talrijke klassen, ingevolge de aangroei van de schoolbevolking.

TABLEAU IV.

TABEL IV.

Récapitulation.

Samenvatting.

Exercice	Enseignement libre				Enseignement officiel				Ensemble de l'ensei- nement (5 + 9)	Pourcentages par rapport à la colonne 10		
	Vrij onderwijs				Openbaar onderwijs					Percentages in verhouding tot kolom 10		
	Normal	Moyen	Technique	Totaux	Normal	Moyen	Technique	Totaux		Geheel van het onderwijs (5 + 9)	Ensei- nement libre — Vrij onder- wijs 11	Ensei- nement officiel — Open- baar onder- wijs 12
	Normaal	Middel- baar	Technisch	Totalen	Normaal	Middelbaar	Tech- nisch	Totalen				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
1950										%	%	
Dépenses réelles. — Werkelijke uit- gaven	29,261	—	447,805	477,066	112,116	1,072,785	366,694	1,551,595	2,028,661	25.31	76.49	
1954												
Crédits + feuille- ton. — Kredieten + bijblad	104,800	512,661	937,200	1,554,661	180,795	1,514,515	664,805	2,360,115	3,914,776	39.71	60.29	
1955												
Projet primitif. — Oorspronkelijk ont- werp	135,688	512,661	1,043,144	1,691,493	199,956	1,622,414	786,548	2,608,918	4,300,411	39.33	60.67	
1955												
Après réduction des 500 millions. — Na verminde- ring met 500 mil- lioën	102,100	263,912	833,000	1,199,012	188,149	1,566,667	676,725	2,431,541	3,630,553	33.02	66.98	

QUESTION N° 2

posée par M. Harmel.

Répartition des dépenses d'enseignements public et libre.

Veuillez Monsieur le Ministre faire compléter le tableau qui suit :

Crédits au budget de l'Etat (ordinaire et extraordinaire).

Année 1955.

Pour dépenses d'enseignement à l'exclusion
des crédits d'administration générale, éducation populaire, beaux-arts,
sauf les écoles, etc.

VRAAG N° 2

gesteld door de heer Harmel.

Verdeling van de uitgaven voor het openbaar en vrij onderwijs.

De heer Minister gelieve de volgende tabel te doen invullen :

Kredieten op de Rijksbegroting (gewone en buitengewone)
Jaar 1955.Voor onderwijsuitgaven met uitzondering
van de kredieten voor het algemeen bestuur, de volksopleiding,
de schone kunsten, behalve de scholen, enz.

	Enseignement public — Openbaar onderwijs		Enseignement libre — Vrij onderwijs		Totaux — Totalen
	Budget ordinaire — Gewone begroting	Budget extraordinaire — Buitengewone begroting	Budget ordinaire — Gewone begroting	Budget extraordinaire — Buitengewone begroting	

Enseignement gardien : — Bewaarschoolonderwijs :

Communal. — Gemeentelijk

Adopté. — Aangenomen

Adoptable. — Aanneembaar

	Enseignement public — Openbaar onderwijs		Enseignement libre — Vrij onderwijs		Totaux
	Budget ordinaire — Gewone begroting	Budget extraordinaire — Buitengewone begroting	Budget ordinaire — Gewone begroting	Budget extraordinaire — Buitengewone begroting	Totalen
<i>Enseignement primaire : — Lager onderwijs :</i>					
Communal. — Gemeentelijk	...	...	...	...	...
Adopté. — Aangenomen	...	...	...	...	...
Adoptable. — Aanneembaar	...	...	...	...	...
<i>Enseignement moyen : — Middelbaar onderwijs :</i>					
Communal. — Gemeentelijk	...	...	...	...	...
Provincial. — Provinciaal	...	...	...	...	...
Etat. — Staat	...	...	...	...	...
Libre confessionnel. — Vrij confessioneel	...	...	...	...	...
Libre non confessionnel. — Vrij niet-confessioneel	...	...	...	...	...
<i>Enseignement technique : — Technisch onderwijs :</i>					
Communal. — Gemeentelijk	...	...	...	...	...
Provincial. — Provinciaal	...	...	...	...	...
Etat. — Staat	...	...	...	...	...
Libre confessionnel. — Vrij confessioneel	...	...	...	...	...
Libre non confessionnel. — Vrij niet-confessioneel	...	...	...	...	...
<i>Enseignement normal : — Normaalonderwijs :</i>					
Communal. — Gemeentelijk	...	...	...	...	...
Provincial. — Provinciaal	...	...	...	...	...
Etat. — Staat	...	...	...	...	...
Libre confessionnel. — Vrij confessioneel	...	...	...	...	...
Libre non confessionnel. — Vrij niet-confessioneel	...	...	...	...	...
<i>Enseignement universitaire : — Universitair onderwijs :</i>					
Communal. — Gemeentelijk	...	...	...	...	...
Provincial. — Provinciaal	...	...	...	...	...
Etat. — Staat	...	...	...	...	...
Libre confessionnel. — Vrij confessioneel	...	...	...	...	...
Libre non confessionnel. — Vrij niet-confessioneel	...	...	...	...	...
<i>Enseignement artistique : — Kunstonderwijs :</i>					
Communal. — Gemeentelijk	...	...	...	...	...
Provincial. — Provinciaal	...	...	...	...	...
Etat. — Staat	...	...	...	...	...
Libre confessionnel. — Vrij confessioneel	...	...	...	...	...
Libre non confessionnel. — Vrij niet-confessioneel	...	...	...	...	...

Réponse : Il sera répondu ultérieurement à l'honorable membre.

QUESTION N° 3
posée par M. Harmel.

Le commissaire demande un tableau comparatif des dépenses ordinaires et extraordinaires (y compris les dépenses de construction) des communes, des provinces et de l'Etat, relatif aux deux enseignements. Il croit qu'on pourra déduire de ce tableau que les dépenses affectées à l'enseignement officiel sont de loin supérieures à celles affectées à l'enseignement libre. Le membre désire plus particulièrement connaître l'importance des dépenses faites par les communes et les provinces pour leurs propres écoles, d'une part, pour les écoles adoptées ou bénéficiant d'un contrat d'adoption, d'autre part. Selon ses estimations, ces dépenses se chiffrent à environ 5 milliards de francs par an dont 3,5 à 4 milliards de francs vont à l'enseignement public et 1 à 1,5 milliards de francs à l'enseignement libre.

Le total annuel des dépenses des pouvoirs publics affectées à l'enseignement officiel est donc de l'ordre d'à peu près 8 milliards de francs, celui des dépenses affectées à l'enseignement libre de 4 à 4,5 milliards de francs.

Antwoord : Er zal later aan het achtbare lid geantwoord worden.

VRAAG N° 3
gesteld door de heer Harmel.

Een lid van de Commissie legt een vergelijkende tabel voor van de gewone en buitengewone uitgaven (bouwuitgaven) der gemeenten en provinciën en van de Staat betreffende de twee onderwijstakken. Uit die tabel leidt hij af dat de uitgaven voor het officieel onderwijs heel wat hoger zijn dan die voor het vrij onderwijs. Hij wenst inzonderheid te vernemen welke de uitgaven van de gemeenten en provinciën zijn voor hun eigen scholen, enerzijds, en voor de aangenomen scholen of die welke het voordeel van een aannemingscontract genieten, anderzijds. Volgens zijn ramingen, bedragen die uitgaven ongeveer 5 milliard frank per jaar, waarvan 3,5 tot 4 milliard frank naar het officieel onderwijs en 1 tot 1,5 milliard frank naar het vrij onderwijs gaan.

Het totaal van de uitgaven der openbare besturen voor het officieel onderwijs beloopt dus ongeveer 8 milliard frank, terwijl de uitgaven voor het vrij onderwijs 4 tot 4,5 milliard frank bedragen.

Réponse : Ces dépenses devraient être établies pour l'enseignement communal, provincial, libre confessionnel et libre non-confessionnel.

Il est impossible, dans l'état actuel des choses, d'établir la discrimination entre l'enseignement libre confessionnel et l'enseignement libre non-confessionnel.

D'autre part, il faudrait tenir compte, pour chaque secteur et sous-secteur, de la charge des pensions, donnée que nous ne possédons pas et que le Ministère des Finances (Service des pensions) ne pourrait établir sans de longues recherches et après que nous lui eussions fourni des renseignements que l'administration ne possède pas.

Il faudrait, en outre, déterminer pour chaque secteur et sous-secteur d'enseignement les dépenses prises en charge par les provinces et les communes. Ces données ne pourraient être fournies qu'à l'intervention du Ministère de l'Intérieur.

Le tableau ci-joint indique, toutefois, la part d'intervention des communes dans le cadre du budget de 1954.

Enfin, la ventilation, telle qu'elle est demandée, des crédits prévus au budget extraordinaire n'est guère davantage possible et ce, pour les raisons exposées ci-dessus.

**Interventions communales
en faveur de l'enseignement libre**
(d'après les budgets de 1954).

Antwoord : Deze uitgaven zouden moeten vastgesteld worden voor het gemeentelijk, provinciaal, vrij confessioneel en vrij niet-confessioneel onderwijs.

Het is onmogelijk, in de huidige omstandigheden, een onderscheid te maken tussen het vrij confessioneel onderwijs en het vrij niet-confessioneel onderwijs.

Anderdeels zou voor elke sector en ondersector rekening dienen gehouden te worden met de pensioenslast, gegevens waarover wij niet beschikken en dat het Ministerie van Financiën (Dienst der Pensioenen) slechts zou vaststellen na langdurige opzoeken en nadat wij bedoeld Ministerie inlichtingen zouden verschaft hebben die de administratie niet bezit.

Men zou daarenboven voor elke sector en ondersector van onderwijs, de uitgaven moeten bepalen die gedragen worden door de provincies en de gemeenten. Deze gegevens kunnen slechts door tussenkomst van het Ministerie van Binnenlandse Zaken verstrekt worden.

Bijgaande tabel bevat nochtans het aandeel van de gemeenten in het raam van de begroting voor 1954.

Tenslotte is de ventilatie der op de buitengewone begroting ingeschreven kredieten, zoals gevraagd wordt, evenmin mogelijk om bovenvermelde redenen.

**Gemeentelijke bijdragen
ten voordele van het vrij onderwijs**
(volgens de begrotingen voor 1954).

Provinces — Provinciën	BUDGETS ORDINAIRES — GEWONE BEGROTINGEN							Budgets extraordinaires (la discrimination entre catégories d'enseigne- ments n'a pu être faite) — <i>Buitengewone begrotingen (het onderscheid tussen de categorieën van onderwijs kon niet gemaakt worden)</i>
	Catégories d'enseignements — Categorieën van onderwijs							
	Primaire et gardiën — <i>Lager en bewaar- school-</i>	Normal — <i>Normaal</i>	Moyen — <i>Middelbaar</i>	Technique et agricole — <i>Technisch en landbouw</i>	Artistique — <i>Kunst-</i>	Supérieur — <i>Hoger</i>	Spéciaux — <i>Speciale onderwijs- takken</i>	
Anvers. — Antwerpen...	58,685,593	529,500	919,250	6,830,692	190,450	34,270	30,450	6,391,370
Brabant. — Brabant ...	21,554,986	1,000	91,870	634,650	126,175	39,600	—	1,340,000
Hainaut. — Henegou- wen	3,007,257	—	—	—	—	—	—	40,000
Liège. — Luik	1,757,064	—	2,577,980 (2)	3,700	11,150	—	500	—
Limbourg. — Limburg ..	32,347,011	—	852,470	1,400,230	484,750	40,150	155,200	24,940,850
Luxembourg. — Luxem- bourg	6,124,576	407,176 (1)	—	—	21,000	—	—	—
Namur. — Namen, ...	7,062,351	—	36,000	1,560,500	169,718	—	—	—
Flandre orientale. — Oost-Vlaanderen, ...	42,181,155	—	425,200	1,609,650	361,509	52,875	111,950	—
Flandre occidentale. — West-Vlaanderen, ...	48,580,891	114,350	1,716,250 (3)	5,582,386	299,000	80,675	32,700	3,330,000
Totaux. — Totalen ...	221,300,884	1,052,026	6,619,020	17,621,808	1,663,752	247,570	330,800	36,042,220

(1) Pour la ville d'Arlon dont le budget est en circulation, nous avons pris le compte 1953: il mentionne des dépenses d'un montant de 362,176 francs pour une école ménagère familiale qui est compris dans la somme indiquée ci-dessus: 407,176 francs.

(2) Comprend une dépense nette de 2,531,980 francs pour le collège patronné d'Eupen (dépenses 6,161,980 francs, moins les recettes — subsides de l'Etat — 3,630,000 francs).

(3) Comprend une dépense nette de 1,101,500 francs pour un collège de Roulers (dépenses 2,701,500 francs, moins les recettes — subsides de l'Etat — de 1,600,000 francs).

(1) Voor de stad Aarlen, waarvan de begroting nog niet definitief goedgekeurd is, hebben wij de rekening 1953 genomen; zij vermeldt een uitgave van 362,176 frank voor een familiale huishoudschool, uitgave die begrepen is in het bovenvermeld bedrag: 407,176 frank.

(2) Bevat een netto-uitgave van 2,531,980 frank voor het gepatrooneerd college te Eupen (uitgaven: 6,161,980 frank min de ontvangsten-toelagen van de Staat: 3,630,000 frank).

(3) Bevat een netto-uitgave van 1,101,500 frank voor een college te Roeselare (uitgaven: 2,701,500 frank min de ontvangsten-toelagen van de Staat: 1,600,000 frank).

**DEUXIÈME SÉRIE
DE QUESTIONS POSÉES PAR M. HARMEL.**

Répartition et nombre d'écoles publiques et libres en Belgique.

Le commissaire demande que des tableaux soient donnés pour tous les secteurs de l'enseignement public et libre et qui tiennent compte des remarques suivantes :

1. Il faudrait se mettre d'accord sur le sens du mot « école ».

Dans l'enseignement technique la terminologie distingue :

l'établissement = unité administrative;

l'école = unité pédagogique.

Choisissons le terme d'école au sens de l'unité pédagogique.

2. Quand on compare des écoles également accessibles aux garçons et aux filles, avec des écoles réservées aux seuls garçons ou aux seules filles, on fausse la démonstration tendant à prouver que les parents ont ou n'ont pas de chances égales de choisir d'une école pour leurs garçons ou leurs filles : il y a donc lieu de compter pour 2 écoles, chaque école mixte.

3. Quand une section d'enseignement professionnel est rattachée à un collège ou à un athénée, il faut compter pour une « unité pédagogique » ou école, cette section n'appartenant pas en fait au cycle d'études auquel elle est attachée.

De même les sections fröbel ou primaire, rattachées à un collège ou à un athénée doivent être distinguées de l'enseignement moyen et comptées avec l'enseignement primaire.

4. Dans la perspective qui occupe à l'heure actuelle le Parlement, il conviendrait de distinguer aussi, dans l'enseignement libre, les établissements adhérent aux grandes fédérations de l'enseignement catholique et les établissements libres dépendant d'initiatives industrielles ou corporatives ou de confession et idéologie non catholique.

5. Quand une école est dédoublée (régime flamand, régime français) il y a lieu de la compter pour deux écoles.

*.

Sans qu'on ait pu appliquer, d'après les chiffres à notre disposition, un grand nombre des données ci-dessus, et en utilisant des chiffres non ventilés, on aboutit à des totaux :

écoles publiques = 8 101;

écoles libres = 8 411 qui indiquent seulement une proportion, contraire à la croyance du Gouvernement. Il n'y a pas deux fois plus d'écoles libres que d'écoles officielles; il est probable que les nombres sont au contraire très proches les uns des autres tout comme pour les populations scolaires des deux réseaux.

Veuillez donc Monsieur le Ministre faire compléter les tableaux qui suivent.

Réponse : Nombre d'écoles publiques et libres en Belgique.

1. École = Unité pédagogique.

2. Il n'est pas possible de compter systématiquement chaque école mixte pour deux écoles. Ce mode de comptage fausserait complètement la statistique de l'enseignement gardien ou primaire.

La même difficulté se produirait à l'enseignement technique où l'on admet exceptionnellement un petit nombre de jeunes filles dans quelques écoles spécialisées ou même à l'enseignement moyen où la population filles dans les écoles mixtes varie de 1 à 235 unités.

3. Il n'est pas possible de considérer une section pré-technique d'une école moyenne comme une école technique. La section pré-technique de l'enseignement moyen est comparable à une section dans l'enseignement technique.

**TWEEDE REEKS
VRAGEN GESTELD DOOR DE HEER HARMEL.**

Spreading en getal der openbare en vrije scholen in België.

Het lid vraagt dat tabellen zouden gegeven worden voor al de sectoren van het openbaar en vrij onderwijs en waarbij rekening wordt gehouden met de volgende opmerkingen :

1. Men zou zich moeten akkoord stellen over de betekenis van het woord « school ».

In het *technisch* onderwijs maakt de terminologie het volgende onderscheid :

de inrichting = administratieve eenheid;

de school = pædagogische eenheid.

Laat ons de term « school » nemen in de betekenis van « pædagogische eenheid ».

2. Wanneer een afdeling voor vakonderwijs aan een college of aan een *athenæum* is verbonden, dan dient deze afdeling als « pædagogische eenheid » of school beschouwd, daar ze in feite niet behoort tot de studiecycclus waaraan zij is toegevoegd.

Zo ook moeten de fröbel- of lagere afdelingen, die aan een college of aan een *athenæum* verbonden zijn, niet ondergebracht worden bij het middelbaar onderwijs, maar dienen tot het lager onderwijs gerekend.

3. In het perspectief dat thans door het Parlement onder ogen wordt genomen, zou eveneens een onderscheid moeten gemaakt worden, in het vrij onderwijs, tussen de inrichtingen aangesloten bij de grote federaties van het katholiek onderwijs, en de vrije inrichtingen die van het industrieel of corporatief initiatief afhangen of een niet-katholiek confessioneel en ideologisch karakter hebben.

4. Wat de kwestie betreft die voor het ogenblik aan het Parlement is voorgelegd, zou men ook in het vrij onderwijs een onderscheid moeten maken tussen de inrichtingen die aangesloten zijn bij de grote verbonden van het katholiek onderwijs en de vrije inrichtingen die afhangen van industriële of corporatieve ondernemingen of confessioneel en ideologisch niet katholiek zijn.

5. Wanneer een school gesplitst is (Nederlands stelsel, Frans stelsel) moet ze worden aangerekend als twee scholen.

*.

Zonder dat men, volgens de cijfers waarover we beschikken, een groot aantal van bovenstaande gegevens niet heeft kunnen toepassen, en aan de hand van niet-geschatte cijfers, bekomt men volgende totalen :

openbare scholen = 8.101;

vrije scholen = 8.411

die slechts een verhouding aanduiden welke niet overeenkomt met de mening van de Regering. Het aantal vrije scholen is niet tweemaal zo groot als het aantal openbare; het is waarschijnlijk dat, integendeel, de cijfers elkaar zeer dicht benaderen, net zoals dat het geval is voor de schoolbevolkingen der beide onderwijsnetten.

De heer Minister gelieve de hiernavolgende tabellen in te vullen.

Antwoord : Aantal openbare en vrije scholen in België.

1. School = pædagogische eenheid.

2. Het is niet mogelijk stelselmatig elke gemengde school voor twee scholen te rekenen. Deze wijze van tellen zou de statistiek van het bewaarschool- of lager onderwijs helemaal vervalsen.

Dezelfde moeilijkheid zou zich voordoen bij het technisch onderwijs, waar men bij uitzondering een gering aantal meisjes toelaat tot enkele gespecialiseerde scholen, of zelfs bij het middelbaar onderwijs, waar het getal meisjesleerlingen der gemengde scholen schommelt tussen 1 en 235 eenheden.

3. Een *præ*-technische afdeling van een middelbare school kan onmogelijk als een technische school worden beschouwd. De *præ*-technische afdeling van het middelbaar onderwijs kan vergeleken worden met een afdeling in het technisch onderwijs.

4. Ecoles confessionnelles et non-confessionnelles :

L'administration ne dispose pas de renseignements précis au sujet des idées philosophiques des organisateurs d'écoles libres.

Ont été groupées sous le vocable « enseignement technique non confessionnel » les écoles suivantes :

- a) les écoles qui ne sont pas organisées par l'autorité religieuse ou par un ordre religieux;
- b) parmi les écoles restantes après déduction de celles figurant en a) les écoles dirigées uniquement par des laïcs;
- c) après déduction des écoles figurant en a) et en b) sont considérées comme libres non confessionnelles les écoles non affiliées à la Fédération Nationale de l'enseignement technique catholique.

..

L'étude approfondie à laquelle mon administration s'est livrée pour fournir les renseignements demandés par l'honorable membre et le début de centralisation des services statistiques auquel je viens de procéder pour essayer d'apporter de l'ordre dans la situation que j'ai trouvée à mon arrivée au Département ont permis d'opérer quelques rectifications de détail.

Enseignement primaire. — Le chiffre des sections préparatoires d'enseignement moyen est ramené à 229 au lieu de 259. Il ne paraît pas exact de compter pour une école distincte par exemple une classe de préparatoire située dans un bâtiment voisin de l'école en raison de l'exiguïté des locaux.

Enseignement moyen. — Les résultats globaux sont exacts (Etat, provinces et communes), mais la répartition est légèrement distincte.

Enseignement normal. — Enseignement public, le chiffre est 56 et non 55; enseignement libre, le chiffre est 113 et non 114.

Enseignement technique. — Une circulaire ministérielle du 19 août 1954 a prévu que la catégorie C2 AB ménagères agricoles est à considérer comme une école à horaire réduit pour l'application de l'arrêté du 4 mars 1954 fixant les minima de population scolaire.

Pour cette raison elles ont été classées parmi les cours et écoles à horaire réduit alors que la statistique d'octobre 1953 les reprenait parmi les écoles.

La statistique des écoles est diminuée de 16 unités et celle des cours augmentée de ce même chiffre.

Pour éviter ultérieurement des discussions au sujet de la terminologie employée j'ai chargé une commission de l'examen d'ensemble de ce problème.

..

Ci-après sont reproduits les tableaux que l'honorable membre a demandé de compléter :

4. Confessionele en niet-confessionele scholen :

De administratie beschikt over geen nauwkeurige gegevens omtrent de wijsgerige overtuiging van de inrichters van vrije scholen.

De volgende scholen werden gegroepeerd onder de benaming « niet-confessioneel technisch onderwijs » :

- a) de scholen die niet zijn ingericht door de geestelijke overheid of door een geestelijke orde;
- b) onder de overblijvende scholen telt men, na aftrek van de in a) vernoemde, de scholen uitsluitend bestuurd door leken;
- c) na aftrek van de in a) en b) vernoemde scholen, worden als niet-confessionele vrije scholen beschouwd, de scholen die niet aangesloten zijn bij het Nationaal Verbond van het katholiek technisch onderwijs.

..

Dank zij de grondige studie waartoe mijn administratie is overgegaan om de door het achtbaar lid gevraagde inlichtingen te verstrekken, alsmede de centralisatie der diensten voor de statistiek waarmee ik een aanvang heb gemaakt om te trachten orde te scheppen in de toestand welke ik bij mijn aankomst op het Departement heb aangetroffen, is het mogelijk geweest enkele onnauwkeurigheden van bijkomende aard recht te zetten.

Lager onderwijs. — Het cijfer der voorbereidende afdelingen van het middelbaar onderwijs wordt tot 229 verminderd, in plaats van 259. Het blijkt onjuist, bijvoorbeeld voor een afzonderlijke school te rekenen, een voorbereidende klasse, die wegens de beperkte plaatsruimte der lokalen ondergebracht is in een gebouw palende aan de school.

Middelbaar onderwijs. — De globale resultaten zijn juist (Staat, provincies, gemeenten), maar de onderverdeling verschilt enigszins.

Normaalonderwijs. — Openbaar onderwijs, het cijfer bedraagt 56 en niet 55; vrij onderwijs, het cijfer bedraagt 113 en niet 114.

Technisch onderwijs. — Bij een ministeriële omzendbrief van 19 Augustus 1954 werd voorzien dat de categorie C2 AB landbouwhuishoudscholen dient beschouwd als een school met beperkt leerplan voor de toepassing van het besluit van 4 Maart 1954 waarbij de schoolbevolkingsminima worden vastgesteld.

Om die reden werden zij ingedeeld bij de cursussen en scholen met beperkt leerplan, terwijl de statistiek van October 1953 ze rangschikte bij de scholen.

De statistiek der scholen werd met 16 eenheden verminderd en die van de cursussen met hetzelfde cijfer verhoogd.

Ten einde latere discussies te vermijden in verband met de gebruikte terminologie, heb ik een commissie belast met een algemeen onderzoek van dit vraagstuk.

..

Hierna zijn de tabellen afgedrukt, welke op verzoek van het achtbare lid zijn ingevuld :

STATISTIQUE 1953-1954.

PROVINCE D'ANVERS.

NOMBRE D'ÉCOLES.

	ENSEIGNEMENT PUBLIC — OPENBAAR					
	Régime flamand Nederlands stelsel			Régime français Frans stelsel		
	G. J.	F. M.	M. G.	G. J.	F. M.	M. G.
<i>Enseignement gardien.</i>						
<i>Bewaarschoolonderwijs.</i>						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	1	—	123	—	—	—
Ecoles adoptées. — <i>Aangenomen scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles adoptables. — <i>Aanneembare scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles frâbeliennes (E.M. Etat). — <i>Frâbelafdeelingen (R.M. Staat)</i>	—	1	7	—	—	—
<i>Ecoles gardiennes d'application annexées :</i>						
<i>Frâbeloefenscholen verbonden aan :</i>						
E.N. Etat. — <i>Rijksnormaalscholen</i>	—	—	1	—	—	—
Communales. — <i>Gemeentelijke normaalscholen</i>	—	—	1	—	—	—
<i>Enseignement primaire.</i>						
<i>Lager onderwijs.</i>						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	242	77	45	—	—	—
Ecoles adoptées. — <i>Aangenomen scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles adoptables. — <i>Aanneembare scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles préparatoires (E.M. Etat). — <i>Vorbereidende afdelingen (R.M. Staat)</i> ...	6	3	9	—	—	—
Ecoles primaires d'application : — <i>Lagere oefenscholen :</i>						
E.N. Etat. — <i>Rijksnormaalscholen</i>	—	—	1	—	—	—
E.N. communales. — <i>Gemeentelijke normaalscholen</i>	1	1	—	—	—	—
E.N. libres. — <i>Vrije normaalscholen</i>	—	—	—	—	—	—
Homes pour enfants de bateliers et forains : — <i>Tehuizen voor schippers-en foorkramerskinderen :</i>						
Etat. — <i>Staat</i>	—	—	1	—	—	—
Libres. — <i>Vrije</i>	—	—	—	—	—	—
<i>Enseignement moyen.</i>						
<i>Middelbaar onderwijs.</i>						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	—	1	—	—	—	—
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijkscholen</i>	5	5	15	—	—	—
Ecoles libres confessionnelles. — <i>Confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres non confessionnelles. — <i>Niet-confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
<i>Enseignement technique.</i>						
<i>Technisch onderwijs.</i>						
A. — Ecoles de plein exercice : — <i>Scholen met volledig leerplan :</i>						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	13	14	9	—	—	—
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i>	5	1	—	—	—	—
Ecoles de l'Etat (E.T.). — <i>Rijkscholen (T.O.)</i>	1	1	1	—	—	1
Ecoles libres confessionnelles. — <i>Confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres non confessionnelles. — <i>Niet-confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
B. — Cours et écoles à horaire réduit : — <i>Cursussen en scholen met beperkt leerplan :</i>						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	7	6	9	—	—	—
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i>	2	—	—	—	—	—
Ecoles de l'Etat (E.T.). — <i>Rijkscholen (T.O.)</i>	1	7	9	—	—	—
Ecoles libres confessionnelles. — <i>Confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres non confessionnelles. — <i>Niet-confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—

PROVINCE D'ANVERS (suite).

	ENSEIGNEMENT PUBLIC — OPENBAAR					
	Régime flamand <i>Nederlands stelsel</i>			Régime français <i>Frans stelsel</i>		
	G. J.	F. M.	M. G.	G. J.	F. M.	M. G.
<i>Enseignement normal.</i>						
<i>Normaalonderwijs.</i>						
A. — E.P. : — L.O. :						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	1	1	—	—	—	—
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i> ..	—	—	—	—	—	—
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijksscholen</i>	1	—	—	—	—	—
Ecoles libres. — <i>Vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
B. — E.M. : — M.O. :						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	—	—	1	—	—	—
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i> ..	—	—	—	—	—	—
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijksscholen</i>	1	—	—	—	—	—
Ecoles libres. — <i>Vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
C. — E.G. : — B.O. :						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	—	1	—	—	—	—
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i> ..	—	—	—	—	—	—
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijksscholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres. — <i>Vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
<i>Enseignement universitaire.</i>						
<i>Universitair onderwijs.</i>						
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijksscholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i> ..	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres confessionnelles. — <i>Confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres non confessionnelles. — <i>Niet-confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
<i>Enseignement artistique.</i>						
<i>Kunstonderwijs.</i>						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	—	—	24	—	—	—
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i> ..	—	—	—	—	—	—
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijksscholen</i>	—	—	3	—	—	—
Ecoles libres confessionnelles. — <i>Confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres non confessionnelles. — <i>Niet-confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—

PROVINCIE ANTWERPEN (vervolg).[illegible]

PROVINCE DE BRABANT.

	ENSEIGNEMENT PUBLIC — OPENBAAR					
	Régime flamand Nederlands stelsel			Régime français Frans stelsel		
	G. J.	F. M.	M. G.	G. J.	F. M.	M. G.
<i>Enseignement gardien.</i>						
<i>Bewaarschoolonderwijs.</i>						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	—	—	84	1	1	122
Ecoles adoptées. — <i>Aangenomen scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles adoptables. — <i>Aanneembare scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles fræbeliennes : — <i>Fræbelafdelingen</i> :						
E.M. Etat. — <i>R.M. Staat</i>	—	—	6	—	—	3
Communales. — <i>Gemeentelijke</i>	—	—	—	1	—	3
Ecoles d'application annexées : — <i>Oefenscholen verbonden aan</i> :						
E.N. Etat. — <i>Rijksnormaalscholen</i>	—	—	1	—	—	1
E.N. libre. — <i>Vrije normaalscholen</i>	—	—	—	—	—	—
<i>Enseignement primaire.</i>						
<i>Lager onderwijs.</i>						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	219	59	74	108	88	117
Ecoles adoptées. — <i>Aangenomen scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles adoptables. — <i>Aanneembare scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles préparatoires : — <i>Vorbereidende afdelingen</i> :						
E.M. Etat. — <i>R.M. Staat</i>	5	6	7	7	7	2
Communales. — <i>Gemeentelijke</i>	—	—	—	2	3	1
Ecoles primaires d'application annexées : — <i>Lagere oefenscholen verbonden aan</i> :						
E.N. Etat. — <i>R.N.S.</i>	—	1	—	—	1	1
Provinciales. — <i>Provinciale</i>	—	—	1	—	1	—
Communales. — <i>Gemeentelijke</i>	—	—	—	—	—	1
Libres. — <i>Vrije</i>	—	—	—	—	—	—
Home pour enfants de bateliers et forains : Provincial. — <i>Tehuis voor schippers- en foorkramerskinderen</i> : Provinciaal	—	—	—	—	—	—
<i>Enseignement moyen.</i>						
<i>Middelbaar onderwijs.</i>						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	1	1	—	4	5	3
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i>	1	—	—	—	—	—
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijksscholen</i>	3	7	10	7	9	5
Ecoles libres confessionnelles. — <i>Confessionele vrije scholen</i>	24	11	—	19	44	1
Ecoles libres non confessionnelles. — <i>Niet-confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	1
<i>Enseignement technique.</i>						
<i>Technisch onderwijs.</i>						
A. — Ecoles de plein exercice. — <i>Scholen met volledig leerplan.</i>						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	4	12	1	14	46	1
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i>	5	—	—	3	3	4
Ecoles de l'Etat (E.T.). — <i>Rijksscholen (T.O.)</i>	8	6	2	6	3	3
Ecoles libres confessionnelles. — <i>Confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres non confessionnelles. — <i>Niet-confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
B. — Cours et écoles à horaire réduit : — <i>Cursussen en scholen met beperkt leerplan</i> :						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	9	5	1	22	14	20
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i>	3	—	—	3	—	3
Ecoles de l'Etat (E.T.). — <i>Rijksscholen (T.O.)</i>	6	7	6	3	—	7
Ecoles libres confessionnelles. — <i>Confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres non confessionnelles. — <i>Niet-confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—

PROVINCIE BRABANT.

ONDERWIJS			ENSEIGNEMENT LIBRE — VRIJ ONDERWIJS									TOTAUX		
Régime bilingue <i>Tweetalig stelsel</i>			Régime bilingue <i>Tweetalig stelsel</i>			Régime français <i>Frans stelsel</i>			Régime flamand <i>Nederlands stelsel</i>			— TOTALEN		
G. J.	F. M.	M. G.	G. J.	F. M.	M. G.	G. J.	F. M.	M. G.	G. J.	F. M.	M. G.	G. J.	F. M.	M. G.
—	—	39	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	245
—	—	—	—	—	208	—	—	25	—	—	9	—	—	242
—	—	—	1	—	36	1	2	73	1	2	63	3	4	172
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	3
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	1	—	—	3
27	21	38	—	—	—	—	—	—	—	—	—	354	168	229
—	—	—	23	149	40	6	15	10	4	5	11	33	169	61
—	—	—	18	13	12	31	25	64	47	33	31	96	71	107
2	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14	15	10
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	3	1
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1
—	—	—	2	—	—	—	1	1	2	2	1	4	3	2
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	6	3
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—
3	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13	18	17
5	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	48	59	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	19	58	3
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	3	4
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14	9	5
—	—	—	11	62	3	17	69	4	—	—	—	28	131	7
—	—	—	3	6	4	5	21	6	—	—	—	8	27	10
—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	31	20	22
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	—	3
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9	7	13
—	—	—	8	3	1	7	2	—	—	—	—	15	5	1
—	—	—	4	2	5	4	7	13	—	—	1	8	9	19

PROVINCE DE BRABANT (suite).

	ENSEIGNEMENT PUBLIC — OPENBAAR					
	Régime flamand Nederlands stelsel			Régime français Frans stelsel		
	G. J.	F. M.	M. G.	G. J.	F. M.	M. G.
<i>Enseignement normal.</i>						
<i>Normaalonderwijs.</i>						
A. — E.P. : — L.O. :						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	1	—	—	1	1	—
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i>	1	1	—	1	1	—
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijksscholen</i>	—	1	—	1	1	—
Ecoles libres. — <i>Vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
B. — E.M. : — M.O. :						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	1	—	—	—	—	1
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i>	1	—	—	—	—	—
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijksscholen</i>	—	1	—	1	1	—
Ecoles libres. — <i>Vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
C. — E.G. : — B.O. :						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	—	—	—	—	1	—
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i>	—	1	—	—	—	—
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijksscholen</i>	—	1	—	—	1	—
Ecoles libres. — <i>Vrije scholen</i>	—	3	—	—	2	—
<i>Enseignement universitaire.</i>						
<i>Universitair onderwijs.</i>						
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijksscholen</i>	—	—	—	1	—	—
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres confessionnelles. — <i>Confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres non confessionnelles. — <i>Niet-confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
<i>Enseignement artistique.</i>						
<i>Kunstonderwijs.</i>						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	—	—	10	—	—	27
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijksscholen</i>	—	—	—	—	—	2
Ecoles libres confessionnelles. — <i>Confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres non confessionnelles. — <i>Niet-confessionele vrije scholen</i>	—	—	1	—	—	—

PROVINCIE BRABANT (vervolg).

ONDERWIJS			ENSEIGNEMENT LIBRE — VRIJ ONDERWIJS												TOTAUX		
Régime bilingue <i>Tweetalig stelsel</i>			Régime bilingue <i>Tweetalig stelsel</i>			Régime français <i>Frans stelsel</i>			Régime flamand <i>Nederlands stelsel</i>			TOTAUX — TOTALEN					
G. J.	F. M.	M. G.	G. J.	F. M.	M. G.	G. J.	F. M.	M. G.	G. J.	F. M.	M. G.	G. J.	F. M.	M. G.			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	—			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	—			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	—			
—	—	—	5	5	—	2	6	—	—	—	—	5	11	—			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	—			
—	—	—	1	2	—	1	3	—	—	—	—	2	5	—			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	2			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	37			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2			
—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	2	—	—			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1			

PROVINCE DE FLANDRE OCCIDENTALE.

	ENSEIGNEMENT PUBLIC — OPENBAAR					
	Régime flamand Nederlands stelsel			Régime français Frans stelsel		
	G. J.	F. M.	M. G.	G. J.	F. M.	M. G.
<i>Enseignement gardien.</i>						
<i>Bewaarschoolonderwijs.</i>						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i> ...	2	1	42	—	—	6
Ecoles adoptées. — <i>Aangenomen scholen</i> ...	—	—	—	—	—	—
Ecoles adoptables. — <i>Aanneembare scholen</i> ..	—	—	—	—	—	—
Ecoles frébéliennes (E.M. Etat). — <i>Frøbelscholen (R.M.S.)</i> .	—	1	11	—	—	—
Ecoles d'application annexées : — <i>Oefenscholen verbonden aan :</i>						
E.N. Etat. — <i>Rijksnormaalscholen</i> ...	—	—	1	—	—	—
E.N. libres. — <i>Vrije normaalscholen</i> .	—	—	—	—	—	—
<i>Enseignement primaire.</i>						
<i>Lager onderwijs.</i>						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i> ...	173	24	37	11	7	4
Ecoles adoptées. — <i>Aangenomen scholen</i> ...	—	—	—	—	—	—
Ecoles adoptables. — <i>Aanneembare scholen</i> ..	—	—	—	—	—	—
Ecoles préparatoires (E.M. Etat). — <i>Voorbereidende afdelingen (R.M.S.)</i> ...	6	6	11	1	1	1
Ecoles primaires d'application annexées : — <i>Lagere oefenscholen verbonden aan :</i>						
E.N. Etat. — <i>Rijksnormaalscholen</i> ...	1	1	—	—	—	—
E.N. libres. — <i>Vrije normaalscholen</i> .	—	—	—	—	—	—
Home pour enfants de bateliers et forains libre. — <i>Vrij tehuis voor schippers- en foorkramerskinderen</i> ...	—	—	—	—	—	—
<i>Enseignement moyen.</i>						
<i>Middelbaar onderwijs.</i>						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i> ...	—	—	—	—	—	—
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i> ..	—	—	—	—	—	—
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijksscholen</i> ...	2	6	16	—	1	2
Ecoles libres confessionnelles. — <i>Confessionele vrije scholen</i> ...	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres non confessionnelles. — <i>Niet-confessionele vrije scholen</i> ...	—	—	—	—	—	—
<i>Enseignement technique.</i>						
<i>Technisch onderwijs.</i>						
A. — Ecoles de plein exercice : — <i>Scholen met volledig leerplan :</i>						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i> ...	3	7	2	1	—	—
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i> ..	—	—	—	—	—	—
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijksscholen</i> ...	3	3	1	—	—	—
Ecoles libres confessionnelles. — <i>Confessionele vrije scholen</i> ...	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres non confessionnelles. — <i>Niet-confessionele vrije scholen</i> ...	—	—	—	—	—	—
B. — Cours et écoles à horaire réduit : — <i>Cursussen en scholen met beperkt leerplan :</i>						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i> ...	11	—	6	1	—	2
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i> ..	—	—	—	—	—	—
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijksscholen</i> ...	1	11	15	—	—	—
Ecoles libres confessionnelles. — <i>Confessionele vrije scholen</i> ...	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres non confessionnelles. — <i>Niet-confessionele vrije scholen</i> ...	—	—	—	—	—	—
<i>Enseignement normal.</i>						
<i>Normaalonderwijs.</i>						
A. — E.P. : — <i>L.O.</i>						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i> ...	—	—	—	—	—	—
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i> ..	—	—	—	—	—	—
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijksscholen</i> ...	1	1	—	—	—	—
Ecoles libres. — <i>Vrije scholen</i> ...	—	—	—	—	—	—

PROVINCE DE FLANDRE OCCIDENTALE (suite).

	ENSEIGNEMENT PUBLIC — OPENBAAR					
	Régime flamand Nederlands stelsel			Régime français Frans stelsel		
	G. J.	F. M.	M. G.	G. J.	F. M.	M. G.
B. — E.M. : — M.O. :						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i> ...	—	—	—	—	—	—
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i> ..	—	—	—	—	—	—
Ecole de l'Etat. — <i>Rijksscholen</i> ...	—	1	—	—	—	—
Ecoles libres. — <i>Vrije scholen</i> ...	—	—	—	—	—	—
C. — E.G. : — B.O. :						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i> ...	—	—	—	—	—	—
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i> ..	—	—	—	—	—	—
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijksscholen</i> ...	—	1	—	—	—	—
Ecoles libres. — <i>Vrije scholen</i> ...	—	—	—	—	—	—
Enseignement universitaire.						
Universitair onderwijs.						
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijksscholen</i> ...	—	—	—	—	—	—
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i> ..	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres confessionnelles. — <i>Confessionele vrije scholen</i> ...	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres non confessionnelles. — <i>Niet-confessionele vrije scholen</i> ...	—	—	—	—	—	—
Enseignement artistique.						
Kunstonderwijs.						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i> ...	—	—	16	—	—	—
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i> ...	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres confessionnelles. — <i>Confessionele vrije scholen</i> ...	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres non confessionnelles. — <i>Niet-confessionele vrije scholen</i> ...	—	—	—	—	—	—

PROVINCE DE FLANDRE ORIENTALE.

	ENSEIGNEMENT PUBLIC — OPENBAAR					
	Régime flamand Nederlands stelsel			Régime français Frans stelsel		
	G. J.	F. M.	M. G.	G. J.	F. M.	M. G.
<i>Enseignement gardien.</i>						
<i>Bewaarschoolonderwijs.</i>						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	3	1	104	—	—	2
Ecoles adoptées. — <i>Aangenomen scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles adoptables. — <i>Aanneembare scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles frœbeliennes (E.M. Etat). — <i>Frœbelafdelingen (R.M.S.)</i>	—	1	11	—	—	2
Ecoles d'application annexées E.N. libre. — <i>Oefenscholen verbonden aan vrije normaalscholen</i>	—	—	—	—	—	—
<i>Enseignement primaire.</i>						
<i>Lager onderwijs.</i>						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	267	46	50	—	—	2
Ecoles adoptées. — <i>Aangenomen scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles adoptables. — <i>Aanneembare scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles préparatoires (E.M. Etat). — <i>Voorbereidende afdelingen (R.M.S.)</i>	9	7	10	—	—	—
Ecoles primaires d'application annexées : — <i>Lagere oefenscholen verbonden aan :</i>						
E.N. Etat. — <i>Rijksnormaalscholen</i>	—	—	1	—	—	—
E.N. libres. — <i>Vrije normaalscholen</i>	—	—	—	—	—	—
Home pour enfants de bateliers et forains (Etat). — <i>Tehuis voor schippers- en voor- kramerskinderen (Staat)</i>	—	—	1	—	—	—
<i>Enseignement moyen.</i>						
<i>Middelbaar onderwijs.</i>						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijkscholen</i>	1	7	20	—	—	—
Ecoles libres confessionnelles. — <i>Confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres non confessionnelles. — <i>Niet-confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
<i>Enseignement technique.</i>						
<i>Technisch onderwijs.</i>						
A. — Ecoles de plein exercice : — <i>Scholen met volledig leerplan :</i>						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	4	4	—	—	—	—
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i>	—	1	4	—	—	—
Ecoles de l'Etat (E.T.). — <i>Rijkscholen (T.O.)</i>	3	—	9	1	—	—
Ecoles libres confessionnelles. — <i>Confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres non confessionnelles. — <i>Niet-confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
B. — Cours et écoles à horaire réduit : — <i>Cursussen en scholen met beperkt leerplan :</i>						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	22	2	3	—	—	—
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i>	—	—	2	—	—	—
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijkscholen</i>	7	17	20	—	—	—
Ecoles libres confessionnelles. — <i>Confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres non confessionnelles. — <i>Niet-confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
<i>Enseignement normal.</i>						
<i>Normaalonderwijs.</i>						
A. — E.P. : — L.O. :						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	—	1	—	—	—	—
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijkscholen</i>	1	—	—	—	—	—
Ecoles libres. — <i>Vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—

PROVINCE DE FLANDRE ORIENTALE (suite).

		ENSEIGNEMENT PUBLIC — OPENBAAR					
		Régime flamand <i>Nederlands stelsel</i>			Régime français <i>Frans stelsel</i>		
		G. J.	F. M.	M. G.	G. J.	F. M.	M. G.
B. — E.M. : — M.O. :							
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i> ...		—	—	—	—	—	—
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i> ..		—	—	—	—	—	—
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijksscholen</i> ...		1	—	—	—	—	—
Ecoles libres. — <i>Vrije scholen</i> ...		—	—	—	—	—	—
C. — E.G. : — B.O. :							
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i> ...		—	1	—	—	—	—
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i> ..		—	—	—	—	—	—
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijksscholen</i> ...		—	—	—	—	—	—
Ecoles libres. — <i>Vrije scholen</i> ...		—	—	—	—	—	—
<i>Enseignement universitaire.</i>							
<i>Universitair onderwijs.</i>							
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijksscholen</i> ...		—	—	2	—	—	—
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i> ..		—	—	—	—	—	—
Ecoles libres confessionnelles. — <i>Confessionele vrije scholen</i> ...		—	—	—	—	—	—
Ecoles libres non confessionnelles. — <i>Niet-confessionele vrije scholen</i> ...		—	—	—	—	—	—
<i>Enseignement artistique.</i>							
<i>Kunstonderwijs.</i>							
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i> ...		—	—	27	—	—	—
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i> ..		—	—	—	—	—	—
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijksscholen</i> ...		—	—	1	—	—	—
Ecoles libres confessionnelles. — <i>Confessionele vrije scholen</i> ...		—	—	—	—	—	—
Ecoles libres non confessionnelles. — <i>Niet-confessionele vrije scholen</i> ...		—	—	—	—	—	—

PROVINCE DE HAINAUT.

	ENSEIGNEMENT PUBLIC — OPENBAAR					
	Régime flamand Nederlands stelsel			Régime français Frans stelsel		
	G. J.	F. M.	M. G.	G. J.	F. M.	M. G.
<i>Enseignement gardien.</i>						
<i>Bewaarschoolonderwijs.</i>						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	—	—	1	—	—	500
Ecoles adoptées. — <i>Aangenomen scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles adoptables. — <i>Aanneembare scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles frèbeliennes (E.M. Etat). — <i>Frèbelafdelingen (R.M.S.)</i>	—	—	—	—	—	9
Ecoles d'application annexées : — <i>Oefenscholen verbonden aan :</i>						
E.N. Etat. — <i>Rijksnormaalscholen</i>	—	—	—	—	—	1
E.N. provinciales. — <i>Provinciale normaalscholen</i>	—	—	—	—	—	1
E.N. libres. — <i>Vrije normaalscholen</i>	—	—	—	—	—	—
<i>Enseignement primaire.</i>						
<i>Lager onderwijs.</i>						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	4	—	2	443	345	250
Ecoles adoptées. — <i>Aangenomen scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles adoptables. — <i>Aanneembare scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles préparatoires : — <i>Vorbereidende afdeling :</i>						
E.M. Etat. — <i>Rijksmiddelbare scholen</i>	—	—	—	—	15	15
E.M. provinciales. — <i>Provinciale middelbare scholen</i>	—	—	—	1	1	—
Ecoles primaires d'application annexées : — <i>Lagere oefenscholen verbonden aan :</i>						
E.N. Etat. — <i>Rijksnormaalscholen</i>	—	—	—	1	1	—
E.N. provinciales. — <i>Provinciale normaalscholen</i>	—	—	—	—	—	1
E.N. libres. — <i>Vrije normaalscholen</i>	—	—	—	—	—	—
Homes pour enfants de bateliers et forains : — <i>Tehuizen voor schippers- en foorkramerskinderen :</i>						
Etat. — <i>Staat</i>	—	—	—	—	—	—
Libres. — <i>Vrije</i>	—	—	—	—	—	—
<i>Enseignement moyen.</i>						
<i>Middelbaar onderwijs.</i>						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i>	—	—	—	1	1	—
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijkscholen</i>	—	—	—	12	19	22
Ecoles libres confessionnelles. — <i>Confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres non confessionnelles. — <i>Niet-confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
<i>Enseignement technique.</i>						
<i>Technisch onderwijs.</i>						
A. — Ecoles de plein exercice : — <i>Scholen met volledig leerplan :</i>						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	—	—	—	5	20	3
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i>	—	—	—	9	7	15
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijkscholen</i>	—	—	—	4	8	1
Ecoles libres confessionnelles. — <i>Confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres non confessionnelles. — <i>Niet-confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
B. — Cours et écoles à horaire réduit : — <i>Cursussen en scholen met beperkt leerplan :</i>						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	—	—	—	67	110	48
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i>	—	—	—	9	—	6
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijkscholen</i>	—	—	—	5	9	10
Ecoles libres confessionnelles. — <i>Confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres non confessionnelles. — <i>Niet-confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—

PROVINCIE HENEGOUWEN.

ONDERWIJS			ENSEIGNEMENT LIBRE — VRIJ ONDERWIJS									TOTAUX		
Régime bilingue <i>Tweetalig stelsel</i>			Régime flamand <i>Nederlands stelsel</i>			Régime français <i>Frans stelsel</i>			Régime bilingue <i>Tweetalig stelsel</i>			— TOTALEN		
G. J.	F. M.	M. G.	G. J.	F. M.	M. G.	G. J.	F. M.	M. G.	G. J.	F. M.	M. G.	G. J.	F. M.	M. G.
—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	502
—	—	—	—	—	3	—	—	60	—	—	2	—	—	65
—	—	—	—	—	—	—	2	259	—	—	—	—	2	259
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	447	345	252
—	—	—	—	—	3	11	45	28	1	—	—	12	45	31
—	—	—	—	—	—	152	136	124	—	—	1	152	136	125
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	17	15	15
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	1	1	—
—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12	19	22
—	—	—	—	—	—	18	27	6	—	—	—	18	27	6
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	20	3
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9	7	15
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	8	1
—	—	—	—	—	—	27	63	2	—	—	—	27	63	2
—	—	—	—	—	—	1	6	2	—	—	—	1	6	2
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	67	110	48
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9	—	6
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	9	10
—	—	—	—	—	—	10	10	—	—	—	—	10	10	—
—	—	—	—	—	—	2	6	1	—	—	—	2	6	1

PROVINCE DE HAINAUT (suite).

	ENSEIGNEMENT PUBLIC — OPENBAAR					
	Régime flamand <i>Nederlands stelsel</i>			Régime français <i>Frans stelsel</i>		
	G. J.	F. M.	M. G.	G. J.	F. M.	M. G.
<i>Enseignement normal.</i>						
<i>Normaalonderwijs.</i>						
A. — E.P. : — L.O. :						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i>	—	—	—	1	1	—
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijksscholen</i>	—	—	—	1	1	—
Ecoles libres. — <i>Vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
B. — E.M. : — M.O. :						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijksscholen</i>	—	—	—	1	1	—
Ecoles libres. — <i>Vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
C. — E.G. : — B.O. :						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i>	—	—	—	—	1	—
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijksscholen</i>	—	—	—	—	1	—
Ecoles libres. — <i>Vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
<i>Enseignement universitaire.</i>						
<i>Universitair onderwijs.</i>						
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijksscholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i>	—	—	—	1	—	—
Ecoles libres confessionnelles. — <i>Confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres non confessionnelles. — <i>Niet-confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
<i>Enseignement artistique.</i>						
<i>Kunstonderwijs.</i>						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	—	—	—	—	—	35
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijksscholen</i>	—	—	—	—	—	1
Ecoles libres confessionnelles. — <i>Confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres non confessionnelles. — <i>Niet-confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—

PROVINCE DE LIÈGE.

	ENSEIGNEMENT PUBLIC — OPENBAAR					
	Régime flamand Nederlands stelsel			Régime français Frans stelsel		
	G. J.	F. M.	M. G.	G. J.	F. M.	M. G.
<i>Enseignement gardien.</i>						
<i>Bewaarschoolonderwijs.</i>						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	—	—	6	—	—	282 ⁽¹⁾
Ecoles adoptées. — <i>Aangenomen scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles adoptables. — <i>Aanneembare scholen</i>	—	—	—	—	—	—
<i>Ecoles frébéliennes : — Frøbelscholen :</i>						
E.M. Etat. — <i>Rijksmiddelbare scholen</i>	—	—	—	—	—	3
E.M. communales. — <i>Gemeentelijke middelbare scholen</i>	—	—	—	—	1	—
<i>Ecoles d'application annexées : — Oefenscholen verbonden aan :</i>						
E.N. Etat. — <i>Rijksnormaalscholen</i>	—	—	—	—	—	1
E.N. libre. — <i>Vrije normaalscholen</i>	—	—	—	—	—	—
<i>Enseignement primaire.</i>						
<i>Lager onderwijs.</i>						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	6	1	15	226 ⁽³⁾	205 ⁽⁴⁾	431 ⁽⁵⁾
Ecoles adoptées. — <i>Aangenomen scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles adoptables. — <i>Aanneembare scholen</i>	—	—	—	—	—	—
<i>Ecoles préparatoires : — Voorbereidende afdelingen :</i>						
E.M. Etat. — <i>Rijksmiddelbare scholen</i>	—	—	1	9	6	6
E.M. communales. — <i>Gemeentelijke middelbare scholen</i>	—	—	—	—	2	—
<i>Ecoles primaires d'application annexées : — Lagere oefenscholen verbonden aan :</i>						
E.N. Etat. — <i>Rijksnormaalscholen</i>	—	—	—	2	1	—
E.N. libres. — <i>Vrije normaalscholen</i>	—	—	—	—	—	—
Homes pour enfants de bateliers et forains (Etat). — <i>Tehuizen voor schippers- en foorkramerskinderen (Staat)</i>	—	—	—	—	—	—
<i>Enseignement moyen.</i>						
<i>Middelbaar onderwijs.</i>						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	—	—	—	2	3	—
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijkscholen</i>	—	—	1	5	9	17
Ecoles libres confessionnelles. — <i>Confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres non confessionnelles. — <i>Niet-confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
<i>Enseignement technique.</i>						
<i>Technisch onderwijs.</i>						
<i>A. — Ecoles de plein exercice : — Scholen met volledig leerplan :</i>						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	—	—	—	9	18	7
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i>	—	—	—	12	12	2
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijkscholen</i>	—	—	—	4	—	—
Ecoles libres confessionnelles. — <i>Confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres non confessionnelles. — <i>Niet-confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
<i>B. — Cours et écoles à horaire réduit : — Cursussen en scholen met beperkt leerplan :</i>						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	—	—	—	24	12	17

(1) Dont 4 à régime allemand.

(2) Ecole à régime bilingue français-allemand.

(3) Dont 7 à régime allemand.

(4) Dont 6 à régime allemand.

(5) Dont 7 à régime allemand.

(6) A régime bilingue français-allemand.

(7) Dont 5 à régime français-allemand.

PROVINCIE LUIK.

ONDERWIJS			ENSEIGNEMENT LIBRE -- VRIJ ONDERWIJS												TOTAUX		
Régime bilingue <i>Tweetalig stelsel</i>			Régime flamand <i>Nederlands stelsel</i>			Régime français <i>Frans stelsel</i>			Régime bilingue <i>Tweetalig stelsel</i>			TOTALEN					
G. J.	F. M.	M. G.	G. J.	F. M.	M. G.	G. J.	F. M.	M. G.	G. J.	F. M.	M. G.	G. J.	F. M.	M. G.	G. J.	F. M.	M. G.
—	—	1 ⁽²⁾	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	289	—	—	—
—	—	—	—	—	5	—	—	29	—	—	—	—	—	34	—	—	—
—	—	—	—	—	—	3	1	153	—	—	—	3	1	153	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—
—	1 ⁽⁶⁾	6 ⁽⁷⁾	—	—	—	—	—	—	—	—	—	232	207	452	—	—	—
—	—	—	1	4	1	5	22	18	—	—	—	6	26	19	—	—	—
—	—	—	—	—	1	88	83	78	2	—	—	90	83	79	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9	6	7	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	1	3	—	—	—	—	1	3	—	—	—	—
—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	3	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	9	18	—	—	—
—	—	—	—	1	—	21	21	2	—	—	—	21	22	2	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9	18	7	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12	12	2	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	23	33	2	—	—	—	23	33	2	—	—	—
—	—	—	—	—	—	1	6	2	—	—	—	1	6	2	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	24	12	17	—	—	—

(1) Waarvan 4 met Duits stelsel.

(2) School met tweetalig stelsel Frans-Duits.

(3) Waarvan 7 met Duits stelsel.

(4) Waarvan 6 met Duits stelsel.

(5) Waarvan 7 met Duits stelsel.

(6) Met tweetalig stelsel Frans-Duits.

(7) Waarvan 5 met Frans-Duits stelsel.

PROVINCE DE LIÈGE (suite).

	ENSEIGNEMENT PUBLIC — OPENBAAR					
	Régime flamand Nederlands stelsel			Régime français Frans stelsel		
	G. J.	F. M.	M. G.	G. J.	F. M.	M. G.
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i> ..	—	—	—	9	3	2
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijksscholen</i> ...	—	—	—	3	6	4
Ecoles libres confessionnelles. — <i>Confessionele vrije scholen</i> ...	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres non confessionnelles. — <i>Niet-confessionele vrije scholen</i> ...	—	—	—	—	—	—
<i>Enseignement normal.</i>						
<i>Normaalonderwijs.</i>						
A. — E.P. : — L.O. :						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i> ...	—	—	—	1	1	—
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i> ..	—	—	—	—	—	—
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijksscholen</i> ...	—	—	—	1	1	1
Ecoles libres. — <i>Vrije scholen</i> ...	—	—	—	—	—	—
B. — E.M. : — M.O. :						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i> ...	—	—	—	1	—	—
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i> ..	—	—	—	—	—	—
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijksscholen</i> ...	—	—	—	1	—	—
Ecoles libres. — <i>Vrije scholen</i> ...	—	—	—	—	—	—
C. — E.G. : — B.O. :						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i> ...	—	—	—	—	1	—
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i> ..	—	—	—	—	—	—
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijksscholen</i> ...	—	—	—	—	1	—
Ecoles libres. — <i>Vrije scholen</i> ...	—	—	—	—	—	—
<i>Enseignement universitaire.</i>						
<i>Universitair onderwijs.</i>						
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijksscholen</i> ...	—	—	—	—	—	1
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i> ..	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres confessionnelles. — <i>Confessionele vrije scholen</i> ...	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres non confessionnelles. — <i>Niet-confessionele vrije scholen</i> ...	—	—	—	—	—	—
<i>Enseignement artistique.</i>						
<i>Kunstonderwijs.</i>						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i> ...	—	—	—	—	—	8
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i> ..	—	—	—	—	—	—
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijksscholen</i> ...	—	—	—	—	—	1
Ecoles libres confessionnelles. — <i>Confessionele vrije scholen</i> ...	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres non confessionnelles. — <i>Niet-confessionele vrije scholen</i> ...	—	—	—	—	—	—

PROVINCE DE LIMBOURG.

	ENSEIGNEMENT PUBLIC — OPENBAAR					
	Régime flamand Nederlands stelsel			Régime français Frans stelsel		
	G. J.	F. M.	M. G.	G. J.	F. M.	M. G.
<i>Enseignement gardien.</i>						
<i>Bewaarschoolonderwijs.</i>						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	1	—	30	—	—	4
Ecoles adoptées. — <i>Aangenomen scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles adoptables. — <i>Aanneembare scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles frâbeliennes (E.M. Etat). — <i>Frâbelafdelingen (Rijksmiddelbare scholen)</i> .	1	1	7	—	—	—
<i>Enseignement primaire.</i>						
<i>Lager onderwijs.</i>						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	84	18	59	2	2	7
Ecoles adoptées. — <i>Aangenomen scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles adoptables. — <i>Aanneembare scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles préparatoires : — <i>Vorbereidende afdelingen :</i>						
E.M. Etat. — <i>Rijksmiddelbare scholen</i>	4	4	5	—	—	—
E.M. communales. — <i>Gemeentelijke middelbare scholen</i> .	1	—	—	—	—	—
Ecoles primaires d'application annexées E.N. libres. — <i>Lagere oefenscholen verbonden aan vrije normaalscholen</i>	—	—	—	—	—	—
<i>Enseignement moyen.</i>						
<i>Middelbaar onderwijs.</i>						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	1	—	—	—	—	—
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijkscholen</i>	—	4	10	—	—	—
Ecoles libres confessionnelles. — <i>Confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres non confessionnelles. — <i>Niet-confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
<i>Enseignement technique.</i>						
<i>Technisch onderwijs.</i>						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	1	1	—	—	—	—
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i>	1	—	2	—	—	—
Ecoles de l'Etat (E.T.). — <i>Rijkscholen (T.O.)</i> .	2	—	1	—	—	—
Ecoles libres confessionnelles. — <i>Confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres non confessionnelles. — <i>Niet-confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
B. — Cours et écoles à horaire réduit : — <i>Cursussen en scholen met beperkt leerplan :</i>						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i>	—	—	2	—	—	—
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijkscholen</i>	6	6	6	—	—	—
Ecoles libres confessionnelles. — <i>Confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres non confessionnelles. — <i>Niet-confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
<i>Enseignement normal.</i>						
<i>Normaalonderwijs.</i>						
A. — E.P. : — L.O. :						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijkscholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres. — <i>Vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
B. — E.M. : — M.O. :						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijkscholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres. — <i>Vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—

PROVINCIE LIMBURG.[illegible]

PROVINCE DE LIMBOURG (suite).

	ENSEIGNEMENT PUBLIC — OPENBAAR					
	Régime flamand <i>Nederlands stelsel</i>			Régime français <i>Frans stelsel</i>		
	G. J.	F. M.	M. G.	G. J.	F. M.	M. G.
C. — E.G. : — B.O. :						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijksscholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres. — <i>Vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Enseignement universitaire.						
Universitair onderwijs.						
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijksscholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres confessionnelles. — <i>Confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres non confessionnelles. — <i>Niet-confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Enseignement artistique.						
Kunstonderwijs.						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	—	—	6	—	—	—
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijksscholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres confessionnelles. — <i>Confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres non confessionnelles. — <i>Niet-confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—

PROVINCE DE LUXEMBOURG.

	ENSEIGNEMENT PUBLIC — OPENBAAR					
	Régime flamand Nederlands stelsel			Régime français Frans stelsel		
	G. J.	F. M.	M. G.	G. J.	F. M.	M. G.
Enseignement gardien.						
Bewaarschoolonderwijs.						
Ecoles communales. — Gemeentelijke scholen	—	—	—	—	—	63
Ecoles adoptées. — Aangenomen scholen	—	—	—	—	—	—
Ecoles adoptables. — Aanneembare scholen	—	—	—	—	—	—
Ecoles frébéliennes (E.M. Etat). — Fräbelaafdelingen (Rijksmiddelbare scholen) .	—	—	—	—	—	4
Ecoles d'application annexées Etat. — Oefenscholen verbonden aan Rijksscholen .	—	—	—	—	—	1
Enseignement primaire.						
Lager onderwijs.						
Ecoles communales. — Gemeentelijke scholen	—	—	—	162	106	278
Ecoles adoptées. — Aangenomen scholen	—	—	—	—	—	—
Ecoles adoptables. — Aanneembare scholen	—	—	—	—	—	—
Ecoles préparatoires (E.M. Etat). — Voorbereidende afdelingen (Rijksmiddelbare scholen)	—	—	—	3	—	6
Ecoles primaires d'application annexées : — Lagere oefenscholen verbonden aan :						
E.N. Etat. — Rijksnormaalscholen	—	—	—	1	—	1
E.N. libres. — Vrije normaalscholen	—	—	—	—	—	—
Enseignement moyen.						
Middelbaar onderwijs.						
Ecoles communales. — Gemeentelijke scholen	—	—	—	—	—	—
Ecoles provinciales. — Provinciale scholen	—	—	—	—	—	—
Ecoles de l'Etat. — Rijksscholen	—	—	—	1	1	10
Ecoles libres confessionnelles. — Confessionele vrije scholen	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres non confessionnelles. — Niet-confessionele vrije scholen	—	—	—	—	—	—
Enseignement technique.						
Technisch onderwijs.						
A. — Ecoles de plein exercice : — Scholen met volledig leerplan :						
Ecoles communales. — Gemeentelijke scholen	—	—	—	2	2	—
Ecoles provinciales. — Provinciale scholen	—	—	—	—	—	—
Ecoles de l'Etat (E.T.). — Rijksscholen (T.O.)	—	—	—	3	3	—
Ecoles libres confessionnelles. — Confessionele vrije scholen	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres non confessionnelles. — Niet-confessionele vrije scholen	—	—	—	—	—	—
B. — Cours et écoles à horaire réduit : — Cursussen en scholen met beperkt leerplan :						
Ecoles communales. — Gemeentelijke scholen	—	—	—	2	—	1
Ecoles provinciales. — Provinciale scholen	—	—	—	—	—	—
Ecoles de l'Etat (E.T.). — Rijksscholen (T.O.)	—	—	—	2	5	3
Ecoles libres confessionnelles. — Confessionele vrije scholen	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres non confessionnelles. — Niet-confessionele vrije scholen	—	—	—	—	—	—
Enseignement normal.						
Normaalonderwijs.						
A. — E.P. : — L.O. :						
Ecoles communales. — Gemeentelijke scholen	—	—	—	—	—	—
Ecoles provinciales. — Provinciale scholen	—	—	—	—	—	—
Ecoles de l'Etat. — Rijksscholen	—	—	—	1	1	—
Ecoles libres. — Vrije scholen	—	—	—	—	—	—
B. — E.M. : — M.O. :						
Ecoles communales. — Gemeentelijke scholen	—	—	—	—	—	—
Ecoles provinciales. — Provinciale scholen	—	—	—	—	—	—

PROVINCE DE LUXEMBOURG (suite).

	ENSEIGNEMENT PUBLIC — OPENBAAR					
	Régime flamand Nederlands stelsel			Régime français Frans stelsel		
	G. J.	F. M.	M. G.	G. J.	F. M.	M. G.
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijksscholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres. — <i>Vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
C. — E.G. : — B.O. :						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijksscholen</i>	—	—	—	—	1	—
Ecoles libres. — <i>Vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
<i>Enseignement universitaire.</i>						
<i>Universitair onderwijs.</i>						
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijksscholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres confessionnelles. — <i>Confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres non confessionnelles. — <i>Niet-confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
<i>Enseignement artistique.</i>						
<i>Kunstonderwijs.</i>						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	—	—	—	—	—	3
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijksscholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres confessionnelles. — <i>Confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres non confessionnelles. — <i>Niet-confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—

PROVINCIE LUXEMBURG (vervolg).[illegible]

PROVINCE DE NAMUR.

	ENSEIGNEMENT PUBLIC — OPENBAAR					
	Régime flamand Nederlands stelsel			Régime français Frans stelsel		
	G. J.	F. M.	M. G.	G. J.	F. M.	M. G.
Enseignement gardien.						
Bewaarschoolonderwijs.						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	—	—	—	1	1	144
Ecoles adoptées. — <i>Aangenomen scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles adoptables. — <i>Aanneembare scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles frœbeliennes (E.M. Etat). — <i>Frœbelafdelingen (Rijksmiddelbare scholen)</i> .	—	—	—	—	—	5
Ecoles d'application annexées E.N. Etat. — <i>Oefenscholen verbonden aan Rijksnormaalscholen</i>	—	—	—	—	—	1
Enseignement primaire.						
Lager onderwijs.						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	—	—	—	233	159	202
Ecoles adoptées. — <i>Aangenomen scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles adoptables. — <i>Aanneembare scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles préparatoires (E.M. Etat). — <i>Voorbereidende afdelingen (Rijksmiddelbare scholen)</i>	—	—	—	7	2	6
Ecoles primaires d'application annexées : — <i>Oefenscholen verbonden aan :</i>						
E.N. Etat. — <i>Rijksnormaalscholen</i>	—	—	—	1	1	—
E.N. libres. — <i>Vrije normaalscholen</i>	—	—	—	—	—	—
Home pour enfants de bateliers et forains (libre). — <i>Tehuis voor schippers- en foorkramerskinderen (vrij)</i>	—	—	—	—	—	—
Enseignement moyen.						
Middelbaar onderwijs.						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijkscholen</i>	—	—	—	3	3	13
Ecoles libres confessionnelles. — <i>Confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres non confessionnelles. — <i>Niet-confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Enseignement technique.						
Technisch onderwijs.						
A. — Ecoles de plein exercice : — <i>Scholen met volledig leerplan :</i>						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i>	—	—	—	3	1	1
Ecoles de l'Etat (E.T.). — <i>Rijkscholen (T.O.)</i>	—	—	—	—	5	—
Ecoles libres confessionnelles. — <i>Confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres non confessionnelles. — <i>Niet-confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
B. — Cours et écoles à horaire réduit : — <i>Cursussen en scholen met beperkt leerplan :</i>						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	—	—	—	4	2	6
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles de l'Etat (E.T.). — <i>Rijkscholen (T.O.)</i>	—	—	—	—	3	1
Ecoles libres confessionnelles. — <i>Confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres non confessionnelles. — <i>Niet-confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Enseignement normal.						
Normaalonderwijs.						
A. — E.P. : — L.O. :						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijkscholen</i>	—	—	—	—	1	1
Ecoles libres. — <i>Vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—

PROVINCE NAMEN.

ONDERWIJS			ENSEIGNEMENT LIBRE — VRIJ ONDERWIJS									TOTAUX		
Régime bilingue Tweetalig stelsel			Régime flamand Nederlands stelsel			Régime français Frans stelsel			Régime bilingue Tweetalig stelsel			— TOTALEN		
G. J.	F. M.	M. G.	G. J.	F. M.	M. G.	G. J.	F. M.	M. G.	G. J.	F. M.	M. G.	G. J.	F. M.	M. G.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	144
—	—	—	—	—	—	1	1	84	—	—	—	1	1	84
—	—	—	—	—	—	—	—	38	—	—	—	—	—	38
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	233	159	202
—	—	—	—	—	—	25	91	25	—	—	—	25	91	25
—	—	—	—	—	—	19	30	15	—	—	—	19	30	15
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	2	6
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—
—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	13
—	—	—	—	—	—	19	11	3	—	—	—	19	11	3
—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	1	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—
—	—	—	—	—	—	7	31	—	—	—	—	7	32	—
—	—	—	—	1	—	3	5	1	—	—	—	3	5	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	2	6
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	1
—	—	—	—	—	—	3	1	2	—	—	—	3	1	2
—	—	—	—	—	—	4	1	4	—	—	—	4	1	4
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
—	—	—	—	—	—	1	2	—	—	—	—	1	2	—

PROVINCE DE NAMUR (suite).

	ENSEIGNEMENT PUBLIC — OPENBAAR					
	Régime flamand <i>Nederlands stelsel</i>			Régime français <i>Frans stelsel</i>		
	G. J.	F. M.	M. G.	G. J.	F. M.	M. G.
B. — E.M. : — M.O. :						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijksscholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres. — <i>Vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
C. — E.G. : — B.O. :						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijksscholen</i>	—	—	—	—	1	—
Ecoles libres. — <i>Vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Enseignement universitaire.						
Universitair onderwijs.						
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijksscholen</i>	—	—	—	—	—	1
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres confessionnelles. — <i>Confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres non confessionnelles. — <i>Niet-confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Enseignement artistique.						
Kunstonderwijs.						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	—	—	—	—	—	8
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijksscholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres confessionnelles. — <i>Confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres non confessionnelles. — <i>Niet-confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—

TABLEAU RÉCAPITULATIF GÉNÉRAL.

	ENSEIGNEMENT PUBLIC — OPENBAAR					
	Régime flamand Nederlands stelsel			Régime français Frans stelsel		
	G. J.	F. M.	M. G.	G. J.	F. M.	M. G.
<i>Enseignement gardien.</i>						
<i>Bewaarschoolonderwijs.</i>						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	7	2	390	2	2	1,123
Ecoles adoptées. — <i>Aangenomen scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles adoptables. — <i>Aanneembare scholen</i>	—	—	—	—	—	—
<i>Ecoles frébéliennes : — Fräbelaafdelingen :</i>						
E.M. Etat. — <i>Rijksmiddelbare scholen</i>	1	4	42	—	—	26
E.M. communales. — <i>Gemeentelijke middelbare scholen</i>	—	—	—	1	1	3
<i>Ecoles gardiennes d'application annexées : — Fräbeloefenscholen verbonden aan :</i>						
E.N. Etat. — <i>Rijksnormaalscholen</i>	—	—	3	—	—	5
E.N. provinciales. — <i>Provinciale normaalscholen</i>	—	—	—	—	—	1
E.N. communales. — <i>Gemeentelijke normaalscholen</i>	—	—	1	—	—	—
E.N. libres. — <i>Vrije normaalscholen</i>	—	—	—	—	—	—
<i>Enseignement primaire.</i>						
<i>Lager onderwijs.</i>						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	995	225	282	1,185	912	1,291
Ecoles adoptées. — <i>Aangenomen scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles adoptables. — <i>Aanneembare scholen</i>	—	—	—	—	—	—
<i>Ecoles préparatoires : — Voorbereidende afdelingen :</i>						
E.M. Etat. — <i>Rijksmiddelbare scholen</i>	30	26	43	44	31	36
E.M. provinciales. — <i>Provinciale middelbare scholen</i>	—	—	—	1	1	—
E.M. communales. — <i>Gemeentelijke middelbare scholen</i>	1	—	—	2	5	1
<i>Ecoles primaires d'application annexées : — Lagere oefenscholen verbonden aan :</i>						
E.N. Etat. — <i>Rijksnormaalscholen</i>	1	2	2	5	4	2
E.N. provinciales. — <i>Provinciale normaalscholen</i>	—	—	—	—	1	1
E.N. communales. — <i>Gemeentelijke normaalscholen</i>	1	1	—	—	—	1
E.N. libres. — <i>Vrije normaalscholen</i>	—	—	—	—	—	—
<i>Homes pour enfants de bateliers et forains : — Tehuizen voor schippers- en foorkramerskinderen :</i>						
Etat. — <i>Staat</i>	—	—	2	—	—	—
Provinciales. — <i>Provinciale</i>	—	—	—	—	—	—
Libres. — <i>Vrije</i>	—	—	—	—	—	—
<i>Enseignement moyen.</i>						
<i>Middelbaar onderwijs.</i>						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	2	2	—	6	8	3
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i>	1	—	—	1	1	—
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijkscholen</i>	11	29	72	28	42	69
Ecoles libres confessionnelles. — <i>Confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres non confessionnelles. — <i>Niet-confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
<i>Enseignement technique.</i>						
<i>Technisch onderwijs.</i>						
<i>A. — Ecoles de plein exercice : — Scholen met volledig leerplan :</i>						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	25	38	12	31	86	11
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i>	11	2	6	27	23	22
Ecoles de l'Etat (E.T.). — <i>Rijkscholen (T.O.)</i>	17	10	14	18	19	5
Ecoles libres confessionnelles. — <i>Confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres non confessionnelles. — <i>Niet-confessionele vrije scholen</i>	—	—	—	—	—	—
<i>B. — Cours et écoles à horaire réduit : — Cursussen en scholen met beperkt leerplan :</i>						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i>	49	13	19	120	138	94

ALGEMENE SAMENVATTENDE TABEL.

ONDERWIJS			ENSEIGNEMENT LIBRE — <i>VRIJ ONDERWIJS</i>												TOTAUX		
Régime bilingue <i>Tweetalig stelsel</i>			Régime flamand <i>Nederlands stelsel</i>			Régime français <i>Frans stelsel</i>			Régime bilingue <i>Tweetalig stelsel</i>			— TOTALEN					
G. J.	F. M.	M. G.	G. J.	F. M.	M. G.	G. J.	F. M.	M. G.	G. J.	F. M.	M. G.	G. J.	F. M.	M. G.			
—	—	42	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9	4	1,555			
—	—	—	2	4	1,510	1	1	285	—	—	15	3	5	1,810			
—	—	—	6	3	197	4	6	554	1	2	70	11	11	821			
—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	4	69			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	3			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1			
—	—	—	—	—	4	—	—	5	—	—	1	—	—	10			
31	25	47	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2,211	1,162	1,620			
—	—	—	469	937	528	75	262	109	7	9	20	551	1,208	657			
—	—	—	114	91	92	300	288	303	56	38	54	470	417	449			
3	3	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	77	60	81			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	5	1			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	6	4			
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2			
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	1			
—	—	—	6	5	1	4	5	1	2	2	1	12	12	3			
—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4			
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—			
—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	2	—	—	5			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	10	3			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	—			
3	3	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	42	74	145			
—	—	—	140	110	2	95	122	12	6	12	—	241	244	14			
—	—	—	1	—	—	1	—	1	—	—	—	2	—	1			
1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	57	124	24			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	38	25	28			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	35	29	19			
—	—	—	151	411	10	88	221	8	1	—	—	240	632	18			
—	—	—	14	50	7	11	38	11	—	—	—	25	88	18			
—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	169	152	114			

TABLEAU RÉCAPITULATIF GÉNÉRAL (suite).

	ENSEIGNEMENT PUBLIC — OPENBAAR					
	Régime flamand — Nederlands stelsel			Régime français — Frans stelsel		
	G. J.	F. M.	M. G.	G. J.	F. M.	M. G.
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i>	5	—	4	21	3	11
Ecoles de l'Etat (E.T.). — <i>Rijksscholen (T.O.)</i>	21	48	56	13	23	25
Ecoles libres confessionnelles. — <i>Confessionele vrije scholen</i> ...	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres non confessionnelles. — <i>Niet-confessionele vrije scholen</i> ...	—	—	—	—	—	—
<i>Enseignement normal.</i>						
<i>Normaalonderwijs.</i>						
A. — E.P. : — L.O. :						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i> ...	2	2	—	2	2	—
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i> ..	1	1	—	2	2	—
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijksscholen</i> ...	3	2	—	4	5	2
Ecoles libres. — <i>Vrije scholen</i> ...	—	—	—	—	—	—
B. — E.M. : — M.O. :						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i> ...	—	—	1	1	—	1
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i> ..	1	—	—	—	—	—
Ecoles libres. — <i>Vrije scholen</i> ...	—	—	—	—	—	—
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijksscholen</i> ...	2	2	—	2	3	—
C. — E.G. : — B.O. °						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i> ...	—	2	—	—	2	—
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i> ..	—	1	—	—	1	—
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijksscholen</i> ...	—	2	—	—	5	—
Ecoles libres. — <i>Vrije scholen</i> ...	—	—	—	—	—	—
<i>Enseignement universitaire.</i>						
<i>Universitair onderwijs.</i>						
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijksscholen</i> ...	—	—	2	1	—	2
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i> ...	—	—	—	1	—	—
Ecoles libres confessionnelles. — <i>Confessionele vrije scholen</i> ...	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres non confessionnelles. — <i>Niet-confessionele vrije scholen</i> ...	—	—	—	—	—	—
<i>Enseignement artistique.</i>						
<i>Kunstonderwijs.</i>						
Ecoles communales. — <i>Gemeentelijke scholen</i> ...	—	—	83	—	—	81
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i> ..	—	—	—	—	—	—
Ecoles de l'Etat. — <i>Rijksscholen</i> ...	—	—	4	—	—	4
Ecoles libres confessionnelles. — <i>Confessionele vrije scholen</i> ...	—	—	—	—	—	—
Ecoles libres non confessionnelles. — <i>Niet-confessionele vrije scholen</i> ...	—	—	—	—	—	—

ALGEMENE SAMENVATTENDE TABEL (vervolg).

ONDERWIJS			ENSEIGNEMENT LIBRE — VRIJ ONDERWIJS												TOTAUX		
Régime bilingue Tweetalig stelsel			Régime flamand Nederlands stelsel			Régime français Frans stelsel			Régime bilingue Tweetalig stelsel			TOTALEN			—		
G.	F.	M.	G.	F.	M.	G.	F.	M.	G.	F.	M.	G.	F.	M.	G.	F.	M.
J.	M.	G.	J.	M.	G.	J.	M.	G.	J.	M.	G.	J.	M.	G.	J.	M.	G.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	26	3	15			
—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	34	71	83			
—	—	—	61	97	7	32	18	4	—	—	—	93	115	11			
—	—	—	41	35	24	11	17	22	—	—	1	52	52	47			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	4	—			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	—			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	7	2			
—	—	—	11	21	—	7	19	—	—	—	—	18	40	—			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	2			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—			
—	—	—	4	12	—	3	7	—	—	—	—	7	19	—			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	5	—			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	—			
—	—	—	—	19	—	—	10	—	—	—	—	—	29	—			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	4			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—			
—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	1	—	—	3			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	164			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8			
—	—	—	2	—	1	3	—	—	—	—	—	5	—	1			
—	—	—	—	—	12	—	—	3	—	—	—	—	—	15			

TROISIÈME SÉRIE
DE QUESTIONS POSÉES PAR M. HARMEL.

Veuillez M. le Ministre faire compléter le tableau qui suit :

Nombre d'élèves des enseignements publics et libres.

Année scolaire 1953-1954.

	Enseignement public	
	Régime flamand Nederlands taalsysteem	
	Garçons Jongens	Filles Meisjes
<i>Enseignement gardien : — Bewaarschoolonderwijs :</i>		
Ecoles communales. — <i>Gemeentescholen</i> ...		
Ecoles moyennes Etat. — <i>Rijksmiddelbare scholen</i> ...		
Ecoles adoptables. — <i>Aanneembare scholen</i> ...		
Ecoles adoptées. — <i>Aangenomen scholen</i> ...		
<i>Enseignement primaire : — Lager onderwijs :</i>		
Ecoles communales. — <i>Gemeentescholen</i> ...		
Section préparatoire école moyenne de l'Etat. — <i>Vorbereidende afdeling Rijksmiddelbare school</i> ...		
Ecoles adoptables. — <i>Aanneembare scholen</i> ...		
Ecoles adoptées. — <i>Aangenomen scholen</i> ...		
<i>Enseignement moyen : — Middelbaar onderwijs :</i>		
Ecoles communales. — <i>Gemeentescholen</i> ...		
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i> ...		
Ecoles Etat. — <i>Rijkscholen</i> ...		
Ecoles libres confessionnelles. — <i>Confessionele vrije scholen</i> ...		
Ecoles libres non-confessionnelles. — <i>Niet-confessionele vrije scholen</i> ...		
<i>Enseignement technique : — Technisch onderwijs :</i>		
Ecoles communales. — <i>Gemeentescholen</i> ...		
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i> ...		
Ecoles Etat (Administration enseignement technique). — <i>Rijkscholen (Bestuur technisch onderwijs)</i> ...		
Ecoles Etat (Administration enseignement moyen), section pré-technique, etc. — <i>Rijkscholen (Bestuur middelbaar onderwijs), præ-technische afdeling, enz.</i> ...		
Ecoles libres confessionnelles. — <i>Confessionele vrije scholen</i> ...		
Ecoles libres non-confessionnelles. — <i>Niet-confessionele vrije scholen</i> ...		
<i>Enseignement normal : — Normaalonderwijs :</i>		
A. — Primaire : — <i>Lager :</i>		
Ecoles communales. — <i>Gemeentescholen</i> ...		
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i> ...		
Ecoles Etat. — <i>Rijkscholen</i> ...		
Ecoles libres. — <i>Vrije scholen</i> ...		
B. — Moyen : — <i>Middelbaar :</i>		
Ecoles communales. — <i>Gemeentescholen</i> ...		
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i> ...		
Ecoles Etat. — <i>Rijkscholen</i> ...		
Ecoles libres. — <i>Vrije scholen</i> ...		
C. — <i>Frœbel : — Frœbel :</i>		
Ecoles communales. — <i>Gemeentescholen</i> ...		
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i> ...		
Ecoles Etat. — <i>Rijkscholen</i> ...		
Ecoles libres. — <i>Vrije scholen</i> ...		

[illegible]

	Enseignement public	
	Régime flamand — <i>Nederlands taalsysteem</i>	
	Garçons — <i>Jongens</i>	Filles — <i>Meisjes</i>
<i>Enseignement universitaire : — Universitair onderwijs :</i>		
Ecoles communales. — <i>Gemeentescholen</i>		
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i>		
Ecoles Etat. — <i>Rijksscholen</i>		
Ecoles libres confessionnelles. — <i>Confessionele vrije scholen</i>		
Ecoles libres non-confessionnelles. — <i>Niet-confessionele vrije scholen</i>		
<i>Enseignement artistique : — Kunstonderwijs :</i>		
Ecoles communales. — <i>Gemeentescholen</i>		
Ecoles provinciales. — <i>Provinciale scholen</i>		
Ecoles Etat. — <i>Rijksscholen</i>		
Ecoles libres confessionnelles. — <i>Confessionele vrije scholen</i>		
Ecoles libres non-confessionnelles. — <i>Niet-confessionele vrije scholen</i>		

Réponse : Il sera répondu ultérieurement à l'honorable membre.

Openbaar onderwijs		Enseignement libre — Vrij onderwijs				TOTAUX — TOTALEN
Régime français Frans taaltstelsel		Régime flamand Nederlands taaltstelsel		Régime français Frans taaltstelsel		
Garçons Jongens	Filles Meisjes	Garçons Jongens	Filles Meisjes	Garçons Jongens	Filles Meisjes	

Antwoord: Een later antwoord zal aan het achtbare lid worden verstrekt.

ANNEXE III.

DIVERSES STATISTIQUES.

I. — ENSEIGNEMENT PRIMAIRE ET GARDIEN
SUBVENTIONNÉ.

A. — ENSEIGNEMENT GARDIEN.

Année scolaire 1953-1954.

a) Ecoles :

Communales	1.568
Adoptées	1.818
Adoptables	843
Total.	4.229

Nombre des écoles gardiennes communales à classe unique	872
Nombre des classes gardiennes communales tenues par des religieuses	143
Nombre de communes qui n'ont pas d'école gardienne communale	1.758
Nombre de communes qui n'ont pas d'école gardienne du tout	658

b) Population

Total

Ecoles communales	97.803
Ecoles adoptées	226.316
Ecoles adoptables	

Totaux. 324.119

Année scolaire 1954-1955.

Liste des communes ayant des écoles gardiennes communales
avec personnel enseignant religieux.

Nombre d'écoles
avec personnel enseignant
religieux

Province : ANVERS.

Kalmthout	1
Mortsel-Anvers	1
Total	2

Province : BRABANT.

Anderlecht	1
Asse	1
Baulers	1
Berg	1
Boutersem	1
Elewijt	1
Halle	3
Houtain-leVal	1
Huizingen	1
Kersbeek-Miskom	2
Kumtich	1
Marbais	1
Ophain-Bois-Seigneur-Isaac	1
Oplinter	1
Pietrebais	1
Plancenoit	1
Rillaar	1
Rixensart	1
Rummen	1
Scherpenheuvel	1
Vosseem	1
Zichem	2
Total	26

BIJLAGE III.

ALLERHANDE STATISTIEKEN.

I. — GESUBSIDIEERD LAGER EN KLEUTER-
ONDERWIJS.

A. — BEWAARSCHOOLONDERWIJS.

Schooljaar 1953-1954.

a) Scholen :

Gemeentelijke	1.568
Aangenomen	1.818
Aanneembare	843
Totaal.	4.229

Aantal eenklassige gemeentelijke bewaarscholen	872
Aantal gemeentelijke bewaarscholen gehouden door geestelijken	143
Aantal gemeenten die geen gemeentelijke bewaarschool hebben	1.758
Aantal gemeenten die volstrekt geen bewaarschool hebben	658

b) Bevolking

Totaal

Gemeentescholen	97.803
Aangenomen scholen	226.316
Aanneembare scholen	

Totaal. 324.119

Schooljaar 1954-1955.

Lijst der gemeenten die gemeentelijke bewaarscholen hebben
met geestelijk onderwijzend personeel.

Aantal scholen
met geestelijk onderwijzend
personeel

Provincie : ANTWERPEN.

Kalmthout	1
Mortsel-Antwerpen	1
Totaal	2

Provincie : BRABANT.

Anderlecht	1
Asse	1
Baulers	1
Berg	1
Boutersem	1
Elewijt	1
Halle	3
Houtain-leVal	1
Huizingen	1
Kersbeek-Miskom	2
Kumtich	1
Marbais	1
Ophain-Bois-Seigneur-Isaac	1
Oplinter	1
Pietrebais	1
Plancenoit	1
Rillaar	1
Rixensart	1
Rummen	1
Scherpenheuvel	1
Vosseem	1
Zichem	2
Totaal	26

Province : FLANDRE OCCIDENTALE.	Nombre d'écoles avec personnel enseignant religieux
Blankenberghe	1
Comines	1
Dentergem	1
Leke	1
Oostkerke	1
Stuivekenskerke	1
Total	6

Province : FLANDRE ORIENTALE.	
Denderwindeke	1
Merelbeke	1
Ronse	1
Zulzeke	1
Total	4

Province : HAINAUT.	
Bourlers	1
Boussu-lez-Walcourt	1
Dergneau	1
Ecaussines-de-Enghien	1
Froid-Chapelle	1
Hainin	1
Jumet	1
Luttre	1
Macon	1
Ollignies	1
Pottes	1
Saint-Remy	1
Thimeon	1
Villers-la-Tour	1
Ville-sur-Haine	1
Wagnelée	1
Wodecq	1
Total	17

Province : LIEGE.	
Jemeppe	1
Landenne	1
Wanze	1
Total	3

Province : LIMBOURG.	
Kaulille	1
Kerkom-Sint-Truiden	1
Total	2

Province : LUXEMBOURG.	
Anloy	1
Arville	1
Assenois	1
Bande	1
Bellefontaine	1
Bovigny	1
Carlsbourg	1
Champlon	1
Chiny	1
Flamierge	1
Freux	1
Gembes	1
Habay-la-Vicille	1
Halanzy	1
Hargimont	1
Haut-Fays	1
Houffalize	1
Messancy	1
Mussy-la-Ville	1
Ruette	1
Sainte-Cécile	1
Sibret	1
Tillet	1
Tintigny	1
Villers-devant-Orval	1
Total	25

Province : WEST-VLAANDEREN.	Aantal scholen met geestelijk onderwyzend personeel
Blankenberghe	1
Comines	1
Dentergem	1
Leke	1
Oostkerke	1
Stuivekenskerke	1
Totaal	6

Province : OOST-VLAANDEREN.	
Denderwindeke	1
Merelbeke	1
Ronse	1
Zulzeke	1
Totaal	4

Province : HENEGOUWEN.	
Bourlers	1
Boussu-lez-Walcourt	1
Dergneau	1
Ecaussines-de-Enghien	1
Froid-Chapelle	1
Hainin	1
Jumet	1
Luttre	1
Macon	1
Ollignies	1
Pottes	1
Saint-Remy	1
Thimeon	1
Villers-la-Tour	1
Ville-sur-Haine	1
Wagnelée	1
Wodecq	1
Totaal	17

Province : LUIK.	
Jemeppe	1
Landenne	1
Wanze	1
Totaal	3

Province : LIMBURG.	
Kaulille	1
Kerkom-Sint-Truiden	1
Totaal	2

Province : LUXEMBURG.	
Anloy	1
Arville	1
Assenois	1
Bande	1
Bellefontaine	1
Bovigny	1
Carlsbourg	1
Champlon	1
Chiny	1
Flamierge	1
Freux	1
Gembes	1
Habay-la-Vicille	1
Halanzy	1
Hargimont	1
Haut-Fays	1
Houffalize	1
Messancy	1
Mussy-la-Ville	1
Ruette	1
Sainte-Cécile	1
Sibret	1
Tillet	1
Tintigny	1
Villers-devant-Orval	1
Totaal	25

Province : NAMUR.	Nombre d'écoles avec personnel enseignant religieux
Biesmerée	1
Bonneville	1
Bure	1
Cerfontaine	1
Ciergnon	1
Flavion	1
Fosse	1
Franière	1
Gedinne	1
Gonrieux	1
Graide	1
Hamois	1
Han-sur-Lesse	1
Heer	1
Houyet	1
Hulsonniaux	1
Moignelée	1
Purnode	1
Rocheftort	1
Saint-Gérard	2
Saint-Servais	1
Villers-le-Gambon	1
Villers-sur-Lesse	1
Warnant	1
Wépion	1
Total	26
Total pour le Royaume	111

B. — ENSEIGNEMENT PRIMAIRE.

I. Divers.

Année scolaire 1953-1954.

a) Ecoles :

Communales	4.993
Adoptées	2.416
Adoptables	1.336

Total. 8.745

Nombre des écoles primaires communales à classe unique	2.037
Nombre des classes communales tenues par des religieux	413
Nombre de communes qui n'ont pas d'école primaire communale pour filles	1.776
Nombre de communes dispensées d'avoir à entretenir une école communale	(1) 151

b) Population	Garçons	Filles	Total
Ecoles communales	231.576	130.438	362.014
Ecoles adoptées	109.907	206.869	316.776
Ecoles adoptables	71.413	76.125	147.538
Totaux	412.896	413.432	826.328

c) Ecoles à classe unique :

Ecoles primaires adoptables à classe unique	182
Ecoles primaires adoptées à classe unique	223

Total ... 405

Ecoles primaires communales à classe unique ... 2.037

d) Enseignement primaire communal pour filles.

Nombre de communes sans classe communale autonome pour filles :

	Communes
Province d'Anvers	105
Province de Brabant	199
Province de la Flandre Occidentale	223
Province de la Flandre Orientale	266
Province du Hainaut	139
Province de Liège	180
Province du Limbourg	178
Province du Luxembourg	126
Province de Namur	195

Total pour le pays : 1.611

Ces renseignements se rapportent à l'année scolaire 1953-1954.

(1) Ce chiffre est sujet à caution; il remonte à une ancienne statistique de 1947-1948.

Provincie : NAMEN.	Aantal scholen met geestelijk onderwijzend personeel
Biesmerée	1
Bonneville	1
Bure	1
Cerfontaine	1
Ciergnon	1
Flavion	1
Fosse	1
Franière	1
Gedinne	1
Gonrieux	1
Graide	1
Hamois	1
Han-sur-Lesse	1
Heer	1
Houyet	1
Hulsonniaux	1
Moignelée	1
Purnode	1
Rocheftort	1
Saint-Gérard	2
Saint-Servais	1
Villers-le-Gambon	1
Villers-sur-Lesse	1
Warnant	1
Wépion	1
Totaal	26
Totaal voor het Rijk	111

B. — LAGER ONDERWIJS.

1. Allerhande.

Schooljaar 1953-1954.

a) Scholen :

Gemeentelijke	4.993
Aangenomen	2.416
Aanneembare	1.336

Totaal. 8.745

Aantal éénklassige gemeentelijke lagere scholen	2.037
Aantal gemeentelijke klassen gehouden door geestelijken	413
Aantal gemeenten die geen gemeentelijke lagere meisjes-school hebben	1.776
Aantal gemeenten die er van vrijgesteld zijn een gemeente-school te moeten onderhouden	(1) 151

b) Bevolking	Jongens	Meisjes	Totaal
Gemeentescholen	231.576	130.438	362.014
Aangenomen scholen	109.907	206.869	316.776
Aanneembare scholen	71.413	76.125	147.538
Totaal	412.896	413.432	826.328

Eénklassige aanneembare lagere scholen	182
Eénklassige aangenomen lagere scholen	223

Totaal ... 405

Eénklassige lagere gemeentescholen ... 2.037

d) Gemeentelijk lager onderwijs voor meisjes.

Aantal gemeenten zonder zelfstandige gemeentelijke klasse voor meisjes :

	Gemeenten
Provincie Antwerpen	105
Provincie Brabant	199
Provincie West-Vlaanderen	223
Provincie Oost-Vlaanderen	266
Provincie Henegouwen	139
Provincie Luik	180
Provincie Limburg	178
Provincie Luxemburg	126
Provincie Namen	195

Totaal voor het land : 1.611

Die inlichtingen hebben betrekking op het schooljaar 1953-1954.

(1) Voor dit cijfer dient voorbehoud gemaakt; het is gebaseerd op een oude statistiek van 1947-1948.

2. Relevé nominatif des communes dépourvues de toute école primaire (communale ou adoptée après dispense), qui ont été autorisées par arrêté royal, à se réunir à d'autres communes pour fonder et entretenir une école primaire (27 communes).

Province : ANVERS.

Gestel.
Varendonck.

Province : BRABANT.

Helen-Bos.

Province : FLANDRE OCCIDENTALE.

De Moeren.
Oeren.
Sint-Rijkers.
Zoetenaai.

Province : FLANDRE ORIENTALE.

Meilegem.
Nederboelare.
Paulatem.
Ronsele.

Province : HAINAUT.

Marchipont.
Tongres-Saint-Martin.
Villers-Notre-Dame.

Province : LIÈGE.

Ehein.
Freloux.
Gleixhe.
Yernée-Fraineux.
Outrelouxhe.
Voroux-lez-Liers.
Wezeren.

Province : LIMBOURG.

Bats-Heers.
Groot-Loon.
Hendrieken.
Herten.
Kuttehoven.

Province : LUXEMBOURG.

Néant.

Province : NAMUR.

Verlée.

3. Relevé nominatif des communes dispensées, par arrêté royal de l'obligation d'établir une école communale ou de maintenir l'unique ou la dernière école communale (157 communes).

Province : ANVERS.

Massenhoven.	Veerle.
Pulderbos	Vorst.
Pulle.	Zwijndrecht.
Schilde.	

Province : BRABANT.

Averbode.
Thisnes.

2. Lijst der gemeenten die over geen enkele lagere school beschikken (gemeentelijke of aangomen na vrijstelling) en die bij koninklijk besluit gemachtigd werden, gemeenschappelijk met andere gemeenten een lagere school te stichten of te onderhouden (27 gemeenten).

Provincie : ANTWERPEN.

Gestel.
Varendonck.

Provincie : BRABANT.

Helen-Bos.

Provincie : WEST-VLAANDEREN.

De Moeren.
Oeren.
Sint-Rijkers.
Zoetenaai.

Provincie : OOST-VLAANDEREN.

Meilegem.
Nederboelare.
Paulatem.
Ronsele.

Provincie : HENEGOUWEN.

Marchipont.
Tongres-Saint-Martin.
Villers-Notre-Dame.

Provincie : LUIK.

Ehein.
Freloux.
Gleixhe.
Yernée-Fraineux.
Outrelouxhe.
Voroux-lez-Liers.
Wezeren.

Provincie : LIMBURG.

Bats-Heers.
Groot-Loon.
Hendrieken.
Herten.
Kuttehoven.

Provincie : LUXEMBURG.

Nihil.

Provincie : NAMEN.

Verlée.

3. Lijst van de gemeenten die bij koninklijk besluit ontslagen zijn van het stichten van een gemeenteschool of van de enige of de laatste gemeenteschool te handhaven (157 gemeenten).

Provincie : ANTWERPEN.

Massenhoven.	Veerle.
Pulderbos	Vorst.
Pulle.	Zwijndrecht.
Schilde.	

Provincie : BRABANT.

Averbode.
Thisnes.

Province : FLANDRE OCCIDENTALE.

Aalbeke.	Ledegem.
Aartrijke.	Loker.
Anzegem.	Loppem.
Avekapelle.	Marke.
Bavikhove.	Markegem.
Beveren-aan-IJzer.	Oeselgem.
Bissegem.	Ooigem.
Boezinge.	Oostrozebeke.
Booitshoeke.	Otegem.
Bovekerke.	Pittem.
Dadizele.	Poelkapelle.
De Panne.	Roksem.
Desselgem.	Rollegem-Kapelle.
Elverdinge.	Schore.
Emelgem.	Sint-Baafs-Vijve.
Geluwe.	Sint-Loois-Winkel.
Gijzelbrechtegem.	Sint-Jan.
Gits.	Tiegem.
Gullegem.	Torhout.
Heule.	Westvleteren.
Houthulst.	Wielsbeke.
Kemmel.	Wingene.
Krombeke.	Zerkegem.
Langemark.	Zuidschote.
	Outrijve.

Province : FLANDRE ORIENTALE.

Afsnee.	Lembeke.
Bazel.	Meigen.
Beerlegem.	Merendree.
Deftinge.	Mullem.
Dikkele.	Nederbrakel.
Edelare.	Olsene.
Elst.	Oostwinkel.
Ertvelde.	Poeke.
Goferdinge.	Poesele.
Haaltert.	Smetlede.
Haasdonk.	Ursel.
Hansbeke.	Vlekkem.
Heurne.	Volkegem.
Huise.	Zegelsem.
Kaprijke.	Zomergem.
Kluizen.	

Province : HAINAUT.

Aubechies.

Province : LIEGE.

Charneux.
Noville.

Province : LIMBOURG.

Achel.	Hamont.
Beek.	Hechtel.
Berbroek.	Helchteren.
Beringen.	Heppen.
Beverst.	Herk-de-Stad.
Bocholt.	Heusden.
Bree.	Kaulille.
Eigenbilzen.	Kessenich.
Ellikom.	Kinrooi.
Gerdinge.	Kleine Brogel.
Gorsem.	Kwaadmechelen.
Gors Opleeuw.	Lanaken.
Groot Gelmen.	Linkhout.
Grote Brogel.	Meeuwen.
Grote Spouwen.	Membruggen.
Guitrode.	Neerglabbeek.

Province : WEST-VLAANDEREN.

Aalbeke.	Ledegem.
Aartrijke.	Loker.
Anzegem.	Loppem.
Avekapelle.	Marke.
Bavikhove.	Markegem.
Beveren-aan-IJzer.	Oeselgem.
Beveren bij-Roeselare.	Ooigem.
Bissegem.	Oostrozebeke.
Boezinge.	Otegem.
Booitshoeke.	Pittem.
Bovekerke.	Poelkapelle.
Dadizele.	Roksem.
De Panne.	Rollegem-Kapelle.
Desselgem.	Schore.
Elverdinge.	Sint-Baafs-Vijve.
Emelgem.	Sint-Loois-Winkel.
Geluwe.	Sint-Jan.
Gijzelbrechtegem.	Tiegem.
Gits.	Torhout.
Gullegem.	Westvleteren.
Heule.	Wielsbeke.
Houthulst.	Wingene.
Kemmel.	Zerkegem.
Krombeke.	Zuidschote.
Langemark.	Outrijve.

Province : OOST-VLAANDEREN.

Afsnee.	Lembeke.
Bazel.	Meigen.
Beerlegem.	Merendree.
Deftinge.	Mullem.
Dikkele.	Nederbrakel.
Edelare.	Olsene.
Elst.	Oostwinkel.
Ertvelde.	Poeke.
Goferdinge.	Poesele.
Haaltert.	Smetlede.
Haasdonk.	Ursel.
Hansbeke.	Vlekkem.
Heurne.	Volkegem.
Huise.	Zegelsem.
Kaprijke.	Zomergem.
Kluizen.	

Province : HENEGOUWEN.

Aubechies.

Province : LUIK.

Charneux.
Noville.

Province : LIMBURG.

Achel.	Hamont.
Beek.	Hechtel.
Berbroek.	Helchteren.
Beringen.	Heppen.
Beverst.	Herk-de-Stad.
Bocholt.	Heusden.
Bree.	Kaulille.
Eigenbilzen.	Kessenich.
Ellikom.	Kinrooi.
Gerdinge.	Kleine Brogel.
Gorsem.	Kwaadmechelen.
Gors Opleeuw.	Lanaken.
Groot Gelmen.	Linkhout.
Grote Brogel.	Meeuwen.
Grote Spouwen.	Membruggen.
Guitrode.	Neerglabbeek.

Neerharen.
Neeroeteren.
Neerpelt.
Neerrepn.
Nieuwerkerken.
Oostham.
Opplabbeek.
Opitter.
Opoeteren.
Ordingen.
Overpelt.
Paal.
Peer.
Rekem.
Reppel.
Runkelen.

Rutten.
Schalkhoven.
Sint-Huibrechts-Lille.
Sint-Lambrechts-Herk.
Stevoort.
Tessenderloo.
Tongerlo.
Vliermaal.
Walt Wilder.
Werm.
Wijshagen.
Wijchmaal.
Wintershoven.
Zonhoven.
Rijkhoven.

Neerharen.
Neeroeteren.
Neerpelt.
Neerrepn.
Nieuwerkerken.
Oostham.
Opplabbeek.
Opitter.
Opoeteren.
Ordingen.
Overpelt.
Paal.
Peer.
Rekem.
Reppel.
Runkelen.

Rutten.
Schalkhoven.
Sint-Huibrechts-Lille.
Sint-Lambrechts-Herk.
Stevoort.
Tessenderloo.
Tongerlo.
Vliermaal.
Walt Wilder.
Werm.
Wijshagen.
Wijchmaal.
Wintershoven.
Zonhoven.
Rijkhoven.

Province : LUXEMBOURG.

Néant.

Province : NAMUR.

Franc-Waret.

4. Relevé nominatif des communes dans lesquelles toutes les écoles primaires communales ont été récemment annexées aux établissements d'enseignement moyen de l'État y établis (11 communes).

Province : ANVERS.

Néant.

Province : BRABANT.

Néant.

Province : FLANDRE OCCIDENTALE.

Avelgem.

Province : FLANDRE ORIENTALE.

Geraardsbergen.

Province : HAINAUT.

Flobecq.
Rœulx.

Province : LIEGE.

Hannut.
Pepinster.

Province : LIMBOURG.

Borgloon.

Province : LUXEMBOURG.

Bastogne.
La Roche-en-Ardennes.

Province : NAMUR.

Eghezée.
Tamines.

Provincie : LUXEMBURG.

Nihil.

Provincie : NAMEN.

Franc-Waret.

4. Lijst der gemeenten waarvan al de lagere gemeentescholen onlangs gehecht werden aan de Rijksinrichtingen voor middelbaar onderwijs in die gemeente gevestigd (11 gemeenten).

Provincie : ANTWERPEN.

Nihil.

Provincie : BRABANT.

Nihil.

Provincie : WEST-VLAANDEREN.

Avelgem.

Provincie : OOST-VLAANDEREN.

Geraardsbergen.

Provincie : HENEGOUWEN.

Flobecq.
Rœulx.

Provincie : LUIK.

Hannut.
Pepinster.

Provincie : LIMBURG.

Borgloon.

Provincie : LUXEMBURG.

Bastenaken.
La Roche-en-Ardennes.

Provincie : NAMEN.

Eghezée.
Tamines.

5. Liste des communes ayant des écoles primaires communales avec personnel enseignant religieux.

Année scolaire 1954-1955.

	Nombre d'écoles avec personnel enseignant religieux		
	Garçons	Filles	Mixtes
Province : ANVERS.			
Aartselaar	—	1	—
Balen	—	1	—
Beerse	—	1	—
Bonheiden	—	1	—
Geel	—	1	—
Herselt	—	2	—
Hoogstraten	—	1	—
Kalmthout	—	1	—
Kasterlee	—	1	—
Leest	—	1	—
Meer	—	1	—
Mortsel-Anvers	—	1	—
Onze-Lieve-Vrouw-Waver	—	1	—
Ramsel	—	1	—
Ravels	—	1	—
Stabroek	—	1	—
Vorselaar	1	—	—
Wiekevorst	—	1	—
Zandhoven	—	1	—
Zandvliet	—	1	—
Totaux.	1	20	—

Province : BRABANT.

Asse	—	—	1
Attenrode	—	1	—
Baulers	—	—	1
Begijnendijk	—	1	—
Berg	—	—	1
Boutersem	—	—	1
Buizingen	—	1	—
Chastre-Villeroux-Blanmont	—	1	—
Corroy-le-Grand	—	2	—
Dworp	—	1	—
Elewijt	—	1	—
Geetbets	—	1	—
Haasrode	—	1	—
Herfelingen	—	1	—
Houtain-le-Val	—	1	—
Huizingen	—	1	—
Kaggevinne	—	—	1
Kortenaken	—	1	—
Kortenbergh	—	1	—
Leefdaal	—	1	—
Louvain	—	1	—
Londerzeel	—	1	—
Lubbeek	—	1	—
Melin	—	1	—
Merchtem	—	1	—
Nodebais	—	1	—
Ophain-Bois-Seigneur-Isaac	—	1	—
Oplinter	—	1	—
Piétrebais	—	1	—
Plancenoit	—	1	—
Rillaar	—	1	—
Rixensart	—	1	—
Rosières	—	—	1
Rotselaar	—	—	1
Roux-Miroir	—	1	—
Rummen	—	1	—
Schaffen	—	1	—
Tervuren	—	1	—
Testelt	—	1	—
Tremelo	—	1	—
Vossem	—	1	—
Werchter	—	1	—
Zellik	—	1	—
Zoutleeuw	1	—	—
Totaux.	1	37	7

5. Lijst der gemeenten die lagere gemeentescholen hebben met geestelijk onderwijzend personeel.

Schooljaar 1954-1955.

	Aantal scholen met geestelijk onderwijzend personeel		
	Jongens	Meisjes	Gemengde
Province : ANTWERPEN.			
Aartselaar	—	1	—
Balen	—	1	—
Beerse	—	1	—
Bonheiden	—	1	—
Geel	—	1	—
Herselt	—	2	—
Hoogstraten	—	1	—
Kalmthout	—	1	—
Kasterlee	—	1	—
Leest	—	1	—
Meer	—	1	—
Mortsel-Antwerpen	—	1	—
Onze-Lieve-Vrouw-Waver	—	1	—
Ramsel	—	1	—
Ravels	—	1	—
Stabroek	—	1	—
Vorselaar	1	—	—
Wiekevorst	—	1	—
Zandhoven	—	1	—
Zandvliet	—	1	—
Totaux.	1	20	—

Province : BRABANT.

Asse	—	—	1
Attenrode	—	1	—
Baulers	—	—	1
Begijnendijk	—	1	—
Berg	—	—	1
Boutersem	—	—	1
Buizingen	—	1	—
Chastre-Villeroux-Blanmont	—	1	—
Corroy-le-Grand	—	2	—
Dworp	—	1	—
Elewijt	—	1	—
Geetbets	—	1	—
Haasrode	—	1	—
Herfelingen	—	1	—
Houtain-le-Val	—	1	—
Huizingen	—	1	—
Kaggevinne	—	—	1
Kortenaken	—	1	—
Kortenbergh	—	1	—
Leefdaal	—	1	—
Leuven	—	1	—
Londerzeel	—	1	—
Lubbeek	—	1	—
Melin	—	1	—
Merchtem	—	1	—
Nodebais	—	1	—
Ophain-Bois-Seigneur-Isaac	—	1	—
Oplinter	—	1	—
Piétrebais	—	1	—
Plancenoit	—	1	—
Rillaar	—	1	—
Rixensart	—	1	—
Rosières	—	—	1
Rotselaar	—	—	1
Roux-Miroir	—	1	—
Rummen	—	1	—
Schaffen	—	1	—
Tervuren	—	1	—
Testelt	—	1	—
Tremelo	—	1	—
Vossem	—	1	—
Werchter	—	1	—
Zellik	—	1	—
Zoutleeuw	1	—	—
Totaux.	1	37	7

Nombre d'écoles
avec personnel enseignant religieux

Garçons Filles Mixtes

Province : FLANDRE OCCIDENTALE.

Comines	—	1	—
Dentergem	—	—	1
Dikkebus	—	—	1
Hertsberge	—	—	1
Hoeke	—	—	1
Lampernisse	—	—	1
Leke	—	1	—
Oostende	—	1	—
Oostkerke	—	—	1
Oudekapelle	—	—	1
Reninge	—	1	—
Roesbrugge-Haringe	—	1	—
Sint-Jacobs-Kapel	—	—	1
Sint-Pieters-Kapel	—	—	1
Stuivekenskerke	—	—	1
Voormezele	—	—	1
Wijtschate	—	1	—
Wilskerke	—	—	1
Totaux.	—	6	12

Province : FLANDRE ORIENTALE.

Herdersem	—	1	—
Watervliet	—	1	—
Totaux.	—	2	—

Province : HAINAUT.

Bourlers	—	—	1
Celles	—	1	—
Everbeek	—	—	1
Frasnes-lez-Gosselies	—	1	—
Hainin	—	—	1
Havannes	—	—	1
Hennuyères	—	1	—
Hollain	—	1	—
Luttre	—	1	—
Macon	—	—	1
Marcq	—	—	1
Obigies	—	—	1
Pont-de-Loup	—	1	—
Pottes	—	—	1
Quévy-le-Grand	—	1	—
Rèves	—	1	—
Saint-Remy	—	1	—
Sivry	—	1	—
Templeuve	—	1	—
Thieulain	—	1	—
Thiméon	—	1	—
Tongre-Notre-Dame	—	1	—
Villers-la-Tour	—	1	—
Wagnelée	—	1	—
Wannebecq	—	1	—
Waudrez	—	—	1
Wodecq	—	1	—
Totaux.	—	18	9

Province : LIÈGE.

Alleur	—	1	—
Liège	—	—	1
Pousset	—	—	1
Wasseiges	—	—	1
Totaux.	—	1	3

Province : LIMBOURG.

Bassenge	—	1	—
Gingelom	—	1	—
Kerkom-Sint-Truiden	—	1	—
Totaux.	—	3	—

Aantal scholen
met geestelijk onderwijzend personeel

Jongens Meisjes Gemengde

Provincie : WEST-VLAANDEREN.

Comines	—	1	—
Dentergem	—	—	1
Dikkebus	—	—	1
Hertsberge	—	—	1
Hoeke	—	—	1
Lampernisse	—	—	1
Leke	—	1	—
Oostende	—	1	—
Oostkerke	—	—	1
Oudekapelle	—	—	1
Reninge	—	1	—
Roesbrugge-Haringe	—	1	—
Sint-Jacobs-Kapel	—	—	1
Sint-Pieters-Kapel	—	—	1
Stuivekenskerke	—	—	1
Voormezele	—	—	1
Wijtschate	—	1	—
Wilskerke	—	—	1
Totalen.	—	6	12

Provincie : OOST-VLAANDEREN.

Herdersem	—	1	—
Watervliet	—	1	—
Totalen.	—	2	—

Provincie : HENEGOUWEN.

Bourlers	—	—	1
Celles	—	1	—
Everbeek	—	—	1
Frasnes-lez-Gosselies	—	1	—
Hainin	—	—	1
Havannes	—	—	1
Hennuyères	—	1	—
Hollain	—	1	—
Luttre	—	1	—
Macon	—	—	1
Marcq	—	—	1
Obigies	—	—	1
Pont-de-Loup	—	1	—
Pottes	—	—	1
Quévy-le-Grand	—	1	—
Rèves	—	1	—
Saint-Remy	—	1	—
Sivry	—	1	—
Templeuve	—	1	—
Thieulain	—	1	—
Thiméon	—	1	—
Tongre-Notre-Dame	—	1	—
Villers-la-Tour	—	1	—
Wagnelée	—	1	—
Wannebecq	—	1	—
Waudrez	—	—	1
Wodecq	—	1	—
Totalen.	—	18	9

Provincie : LUIK.

Alleur	—	1	—
Luik	—	—	1
Pousset	—	—	1
Wasseiges	—	—	1
Totalen.	—	1	3

Provincie : LIMBURG.

Bassenge	—	1	—
Gingelom	—	1	—
Kerkom-Sint-Truiden	—	1	—
Totalen.	—	3	—

	Nombre d'écoles avec personnel enseignant religieux		
	Garçons	Filles	Mixtes
Province : LUXEMBOURG.			
Anloy	—	1	—
Assenois	—	1	—
Athus	—	1	—
Aubange	—	1	—
Bellefontaine	—	1	—
Bleid	—	1	—
Bovigny	—	1	—
Carlsbourg	—	1	—
Champlon	—	1	—
Chanly	—	1	—
Chiny	—	1	—
Fays-les-Veneurs	—	1	—
Flamierge	—	1	—
Freux	—	1	—
Gembes	—	1	—
Habay-la-Vieille	—	1	—
Hargimont	—	1	—
Haut-Fays	—	1	—
Houffalize	—	1	—
L'Eglise	—	1	—
Longchamps	—	1	—
Maissin	—	1	—
Mellter	—	1	—
Noville	—	1	—
Ochamps	—	1	—
Porcheresse	—	1	—
Rachecourt	—	1	—
Redu	—	1	—
Rulles	—	2	—
Saint-Médard	—	—	1
Saint-Vincent	—	1	—
Sibret	—	1	—
Tillet	—	1	—
Tintigny	—	—	1
Vesqueville	—	1	—
Totaux.	—	34	2

Province : NAMUR.

Bioul	—	1	—
Bure	—	1	—
Cerfontaine	—	1	—
Erpent	—	1	—
Gedinne	—	1	—
Gonrieux	—	1	—
Graide	—	1	—
Hamois	—	1	—
Han-sur-Lesse	—	—	1
Hanzinne	—	1	—
Heer	—	1	—
Heure	—	1	—
Houyet	—	—	1
Jeneffe	—	1	—
Mohiville	—	1	—
Pesché	—	—	1
Petigny	—	1	—
Purnode	—	1	—
Rocheport	—	1	—
Saint-Gérard	—	2	—
Somzée	—	1	—
Vierves	—	1	—
Villers-le-Gambon	—	—	1
Villers-sur-Lesse	—	1	—
Warnant	—	1	—
Wépion	—	1	—
Totaux.	—	23	4
Totaux pour le Royaume.	2	144	37

Aantal scholen met geestelijk onderwijzend personeel		
Jongens	Meisjes	Gemengde

Provincie : LUXEMBURG.

Anloy	—	1	—
Assenois	—	1	—
Athus	—	1	—
Aubange	—	1	—
Bellefontaine	—	1	—
Bleid	—	1	—
Bovigny	—	1	—
Carlsbourg	—	1	—
Champlon	—	1	—
Chanly	—	1	—
Chiny	—	1	—
Fays-les-Veneurs	—	1	—
Flamierge	—	1	—
Freux	—	1	—
Gembes	—	1	—
Habay-la-Vieille	—	1	—
Hargimont	—	1	—
Haut-Fays	—	1	—
Houffalize	—	1	—
L'Eglise	—	1	—
Longchamps	—	1	—
Maissin	—	1	—
Mellter	—	1	—
Noville	—	1	—
Ochamps	—	1	—
Porcheresse	—	1	—
Rachecourt	—	1	—
Redu	—	1	—
Rulles	—	2	—
Saint-Médard	—	—	1
Saint-Vincent	—	1	—
Sibret	—	1	—
Tillet	—	1	—
Tintigny	—	—	1
Vesqueville	—	1	—
Totaux.	—	34	2

Provincie : NAMEN.

Bioul	—	1	—
Bure	—	1	—
Cerfontaine	—	1	—
Erpent	—	1	—
Gedinne	—	1	—
Gonrieux	—	1	—
Graide	—	1	—
Hamois	—	1	—
Han-sur-Lesse	—	—	1
Hanzinne	—	1	—
Heer	—	1	—
Heure	—	1	—
Houyet	—	—	1
Jeneffe	—	1	—
Mohiville	—	1	—
Pesche	—	—	1
Petigny	—	1	—
Purnode	—	1	—
Rocheport	—	1	—
Saint-Gérard	—	2	—
Somzée	—	1	—
Vierves	—	1	—
Villers-le-Gambon	—	—	1
Villers-sur-Lesse	—	1	—
Warnant	—	1	—
Wépion	—	1	—
Totaux.	—	23	4
Totaux voor het Koninkrijk.	2	144	37

**C. — INSTITUTEURS ET INSTITUTRICES
EN FONCTION DANS LES ÉCOLES PRIMAIRES
ET GARDIENNES COMMUNALES, ADOPTÉES
ET ADOPTABLES.**

Statistiques basées sur la nature du diplôme.

Année scolaire 1954-1955.

Ce cahier présente les statistiques comparatives du personnel primaire et gardien communal et libre.

Les agents ont été classés d'après la nature de leur diplôme.

Les tableaux et les graphiques qui suivent montrent d'abord la situation dans l'enseignement communal.

Le premier graphique révèle que pour l'ensemble du pays, les diplômés des écoles normales libres occupent dans l'enseignement communal presque autant de postes que ceux de l'enseignement officiel.

Le deuxième graphique répartit les instituteurs par province.

**Instituteurs et institutrices en fonction
dans les écoles primaires et gardiennes communales.**

Diplômes délivrés par :

**C. — ONDERWIJZERS EN ONDERWIJZERESSEN
IN DIENST IN DE GEMEENTELIJKE, AANGENOMEN
EN AANNEEMBARE LAGERE EN BEWAARSCHOLEN.**

Statistiek volgens de aard van het diploma.

Schooljaar 1954-1955.

Deze brochure stelt de vergelijkende statistieken voor van het personeel van de gemeentelijke en vrije lagere en bewaarscholen.

De leerkrachten werden ingedeeld naar de aard van hun diploma.

De volgende tabellen en grafieken tonen eerst de toestand in het gemeentelijk onderwijs aan.

De eerste grafiek wijst uit dat voor het gehele land, zij die door een vrije normaalschool gediplomeerd zijn, in het gemeentelijk onderwijs bijna evenveel betrekkingen bekleden als diegenen door een openbare normaalschool gediplomeerd.

De tweede grafiek deelt het personeel in per provincie.

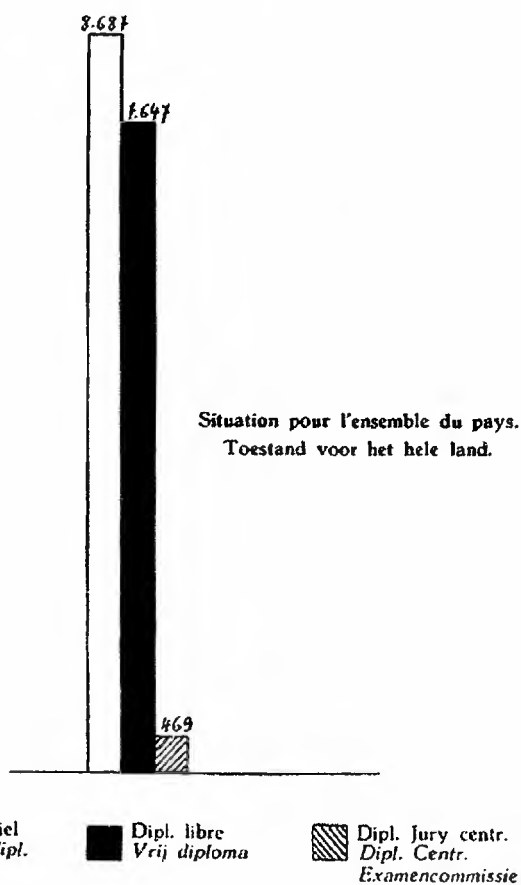
**Onderwijzers en onderwijzeressen in dienst
in de gemeentelijke lagere- en bewaarscholen.**

Diploma's afgeleverd door :

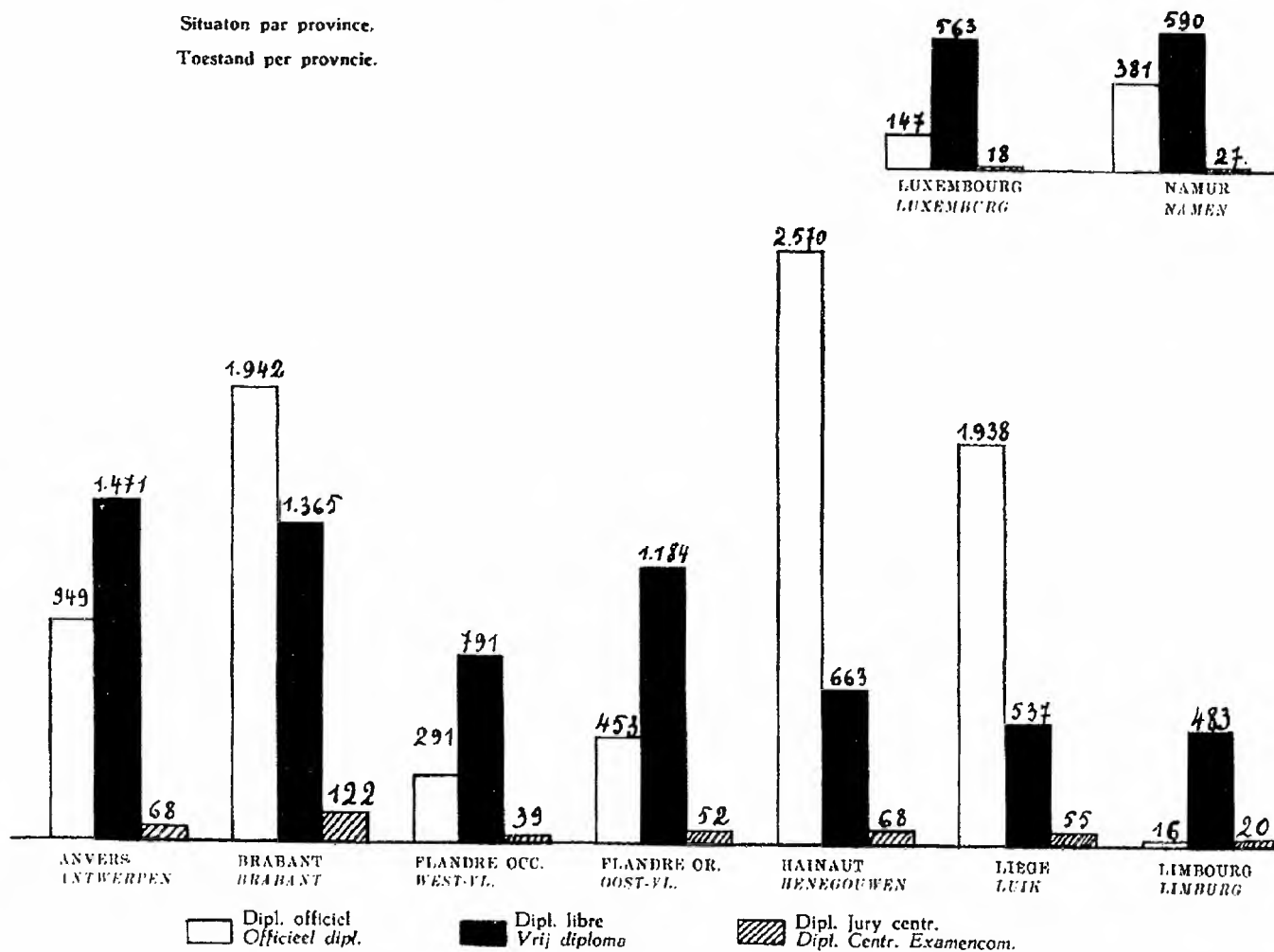
PROVINCES — PROVINCIEËN	Enseignement officiel <i>Openbaar onderwijs</i>		Enseignement libre <i>Vrij onderwijs</i>		Jury central <i>Centraal jury</i>	
	Inst. primaires	Inst. gard.	Inst. primaires	Inst. gard.	Inst. primaires	Inst. gard.
	<i>Lagere ond.</i>	<i>Præbelond.</i>	<i>Lagere ond.</i>	<i>Præbelond.</i>	<i>Lagere ond.</i>	<i>Præbelond.</i>
Anvers. — <i>Antwerpen</i>	775	174	1,350	121	65	3
Totaux. — <i>Totalen.</i>	949		1,471		68	
Brabant. — <i>Brabant</i>	1,588	354	1,223	142	94	28
Totaux. — <i>Totalen.</i>	1,942		1,365		122	
Flandre Occidentale. — <i>West-Vlaanderen</i> ...	238	53	750	41	37	2
Totaux. — <i>Totalen.</i>	291		791		39	
Flandre Orientale. — <i>Oost-Vlaanderen</i>	363	90	1,081	103	47	5
Totaux. — <i>Totalen.</i>	453		1,184		52	
Hainaut. — <i>Henegouwen</i>	1,877	693	567	96	53	15
Totaux. — <i>Totalen.</i>	2,570		663		68	
Liège. — <i>Luik</i>	1,515	423	488	49	47	8
Totaux. — <i>Totalen.</i>	1,938		537		55	
Limbourg. — <i>Limburg</i>	11	5	431	52	18	2
Totaux. — <i>Totalen.</i>	16		483		20	
Luxembourg. — <i>Luxemburg</i>	129	18	511	52	15	3
Totaux. — <i>Totalen.</i>	147		563		18	
Namur. — <i>Namen</i>	303	78	502	88	22	5
Totaux. — <i>Totalen.</i>	381		590		27	
Totaux partiels. — <i>Gedeeltelijke totalen</i> ...	6,799	1,888	6,903	744	398	71
Totaux. — <i>Totalen.</i>	8,687		7,647		469	

Instituteurs et institutrices
en fonction dans les écoles primaires
et gardiennes communales.

Onderwijzers en onderwijzeressen
in dienst in de gemeentelijke
lagere en bewaarscholen.

Situation par province.
Toestand per provincie.

Instituteurs et institutrices
en fonction dans les écoles primaires et gardiennes
adoptées et adoptables.

Diplômes délivrés par :

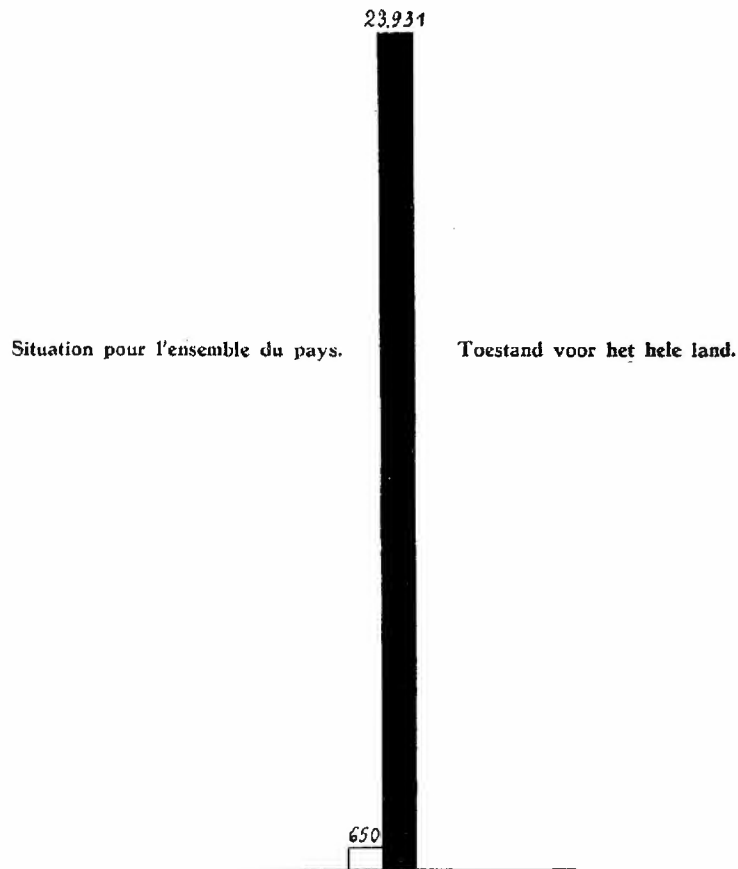
Onderwijzers en onderwijzeressen
in dienst in de aangenomen en aanneembare
lagere en bewaarscholen.

Diploma's afgeleverd door :

PROVINCES — PROVINCIEËN	Enseignement officiel — Openbaar onderwijs		Enseignement libre — Vrij onderwijs	
	Inst. primaires Lagere ond.	Inst. gard. Frœbelond.	Inst. primaires Lagere ond.	Inst. gard. Frœbelond.
Anvers. — Antwerpen	64	6	3,242	1,092
Totaux. — Totalen.	70		4,334	
Brabant. — Brabant	84	24	2,807	908
Totaux. — Totalen.	108		3,715	
Flandre Occidentale. — West-Vlaanderen ...	126	79	3,357	998
Totaux. — Totalen.	205		4,355	
Flandre Orientale. — Oost-Vlaanderen	13	3	3,126	1,230
Totaux. — Totalen.	16		4,356	
Hainaut. — Henegouwen	55	16	1,632	538
Totaux. — Totalen.	71		2,170	
Liège. — Luik	95	26	927	269
Totaux. — Totalen.	121		1,196	
Limbourg. — Limburg	12	1	2,036	595
Totaux. — Totalen.	13		2,631	
Luxembourg. — Luxemburg	3	0	305	120
Totaux. — Totalen.	3		425	
Namur. — Namen	37	6	581	168
Totaux. — Totalen.	43		749	
Totaux partiels. — Gedeeltelijke totalen	489	161	18,013	5,918
Totaux. — Totalen.	650		23,931	

Instituteurs et institutrices en fonction dans les écoles primaires
et gardiennes libres.

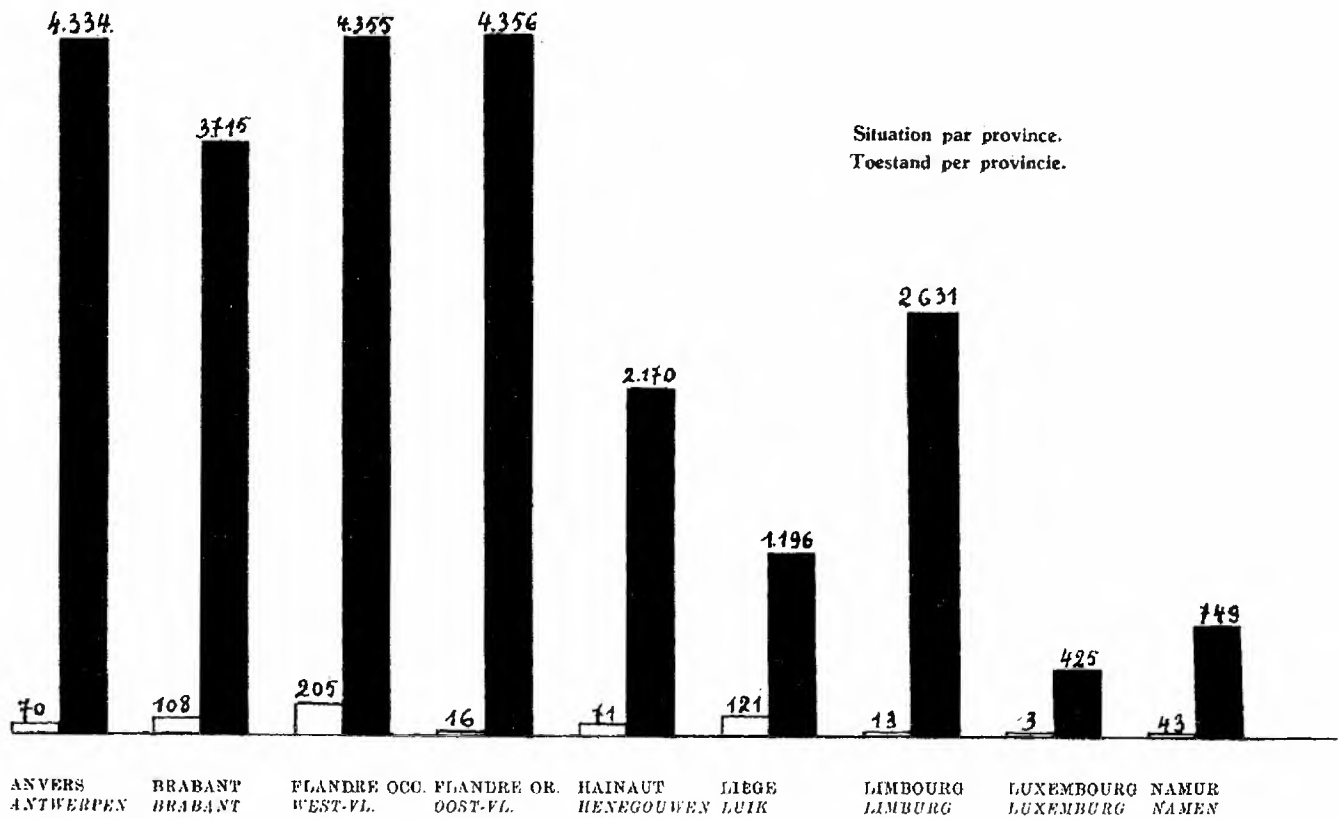
Onderwijzers en onderwijzeressen in dienst in de vrije lagere
en bewaarscholen.

 Dipl. officiel
Officieel dipl.

 Dipl. libre
Vrij diploma

Il n'a pas été tenu compte des diplômes
délivrés par le Jury central. — *Er werd geen
rekening gehouden met de diploma's afgeleverd
door de Centrale Examencommissie.*

Dipl. officiel
Officieel dipl.

Dipl. libre
Vrij diploma.

Diplômes Jury central non compris.
Diploma's Centrale Examencommissie niet inbegrepen.

Le graphique suivant reflète la situation pour l'ensemble de toutes les écoles primaires et gardiennes adoptées et adoptables du pays.

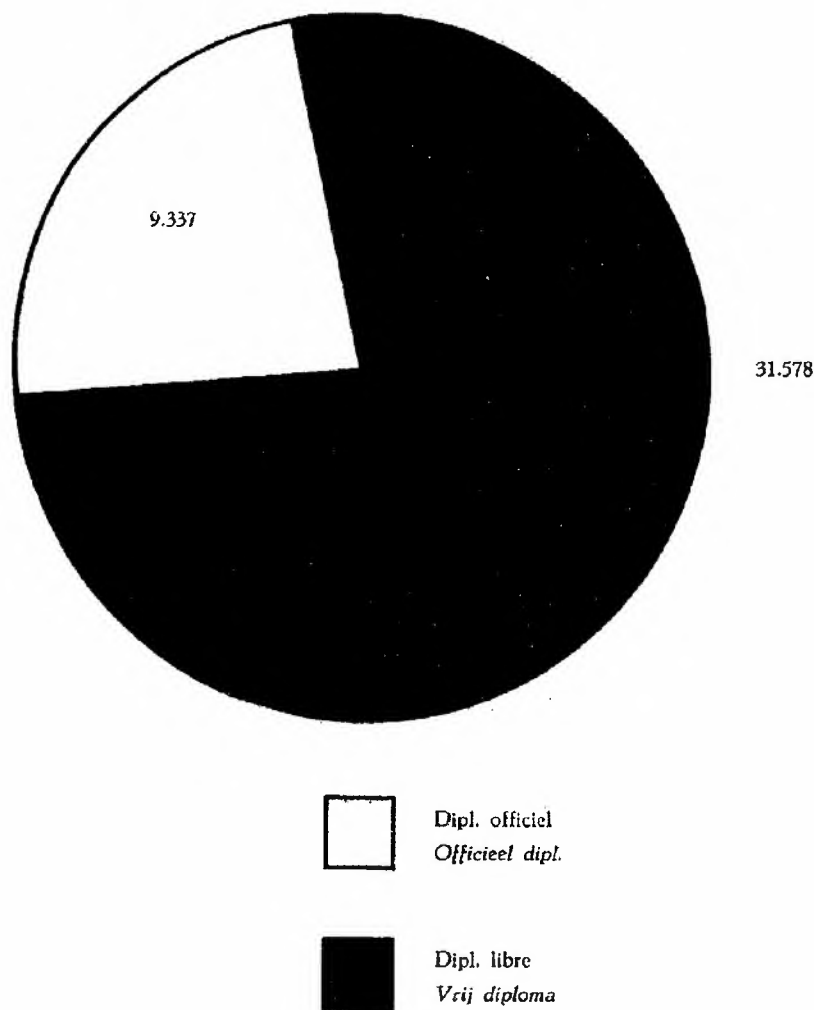
Plus des $\frac{3}{4}$ des postes d'instituteurs et d'institutrices qui existent en Belgique sont occupés par des diplômés de l'enseignement normal libre.

Instituteurs et institutrices en fonction dans l'ensemble des écoles primaires et gardiennes.

De volgende grafiek vat de toestand samen voor het totaal der gemeentelijke, aangenomen en aanneembare lagere en bewaarscholen.

In België worden meer dan de $\frac{3}{4}$ van de betrekkingen voor onderwijzers en onderwijzeressen ingenomen door gediplomeerden van het vrij normaalonderwijs.

Onderwijzers en onderwijzeressen in functie in het geheel van de lagere en bewaarscholen.

Il n'a pas été tenu compte des diplômes délivrés par le Jury central. — *Er werd geen rekening gehouden met de diploma's afgeleverd door de Centrale Examencommissie.*

II. — ENSEIGNEMENT NORMAL.

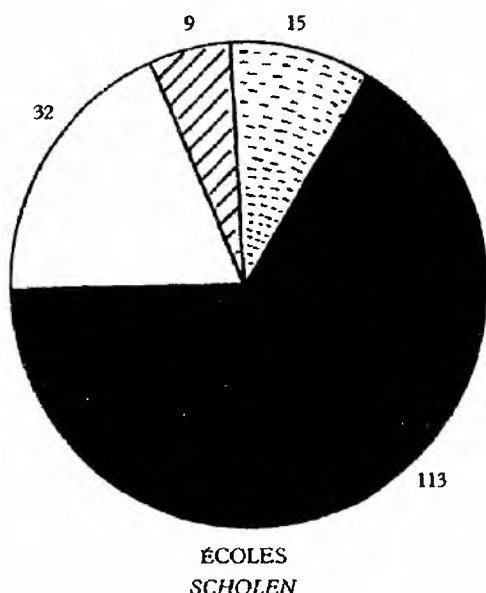
Premier graphique : répartition des écoles d'après le pouvoir organisateur.

Graphique 2 : répartition des élèves dans ces mêmes catégories d'écoles.

Graphique 3 : distribution de l'ensemble du personnel de toutes les écoles normales d'après la nature du diplôme.

Les 396 professeurs qui sont dispensés d'avoir le diplôme requis appartiennent à l'enseignement normal agréé.

Enseignement normal.
Année scolaire 1953-1954.

É. N. État

Rijks-
normaalscholen

É. N. provinc.

Provinciale
normaalscholen

II. — NORMAALONDERWIJS.

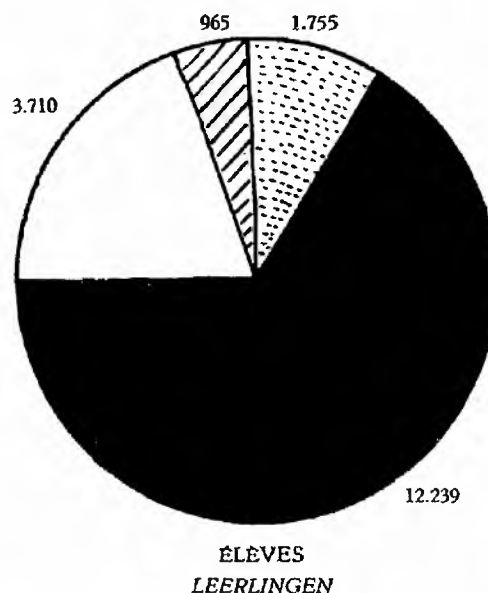
Eerste grafiek : indeling der scholen volgens het inrichtend bestuur.

Grafiek 2 : indeling der leerlingen in diezelfde scholen.

Grafiek 3 : indeling van al het personeel der openbare en vrije normaalscholen volgens de aard van het diploma.

De 396 leraars die vrijgesteld zijn van het vereiste diploma staan allen in het erkend normaalonderwijs.

Normaalonderwijs.
Schooljaar 1953-1954.

E. N. communales

Gemeentelijke
normaalscholen

E. N. libres

Vrije
normaalscholen

Créations et extensions d'établissements de l'État
relevant de l'Administration de l'enseignement normal.

- 1946. Création à Mons, d'une école normale moyenne pour jeunes gens (sections littéraire et scientifique).
- 1946. Création à Lierre, d'une école normale moyenne pour jeunes gens (sections littéraire, scientifique et germanique).
- 1948. Extension à Forest-Bruxelles de l'école normale moyenne pour jeunes filles (création d'une section germanique).
- 1950. Mons, extension de l'école normale moyenne pour jeunes gens (création d'une section germanique).
- 1952. Création décidée en 1950, d'une section d'éducation physique annexée aux écoles normales moyenne de Bruges et Liège (jeunes filles); de Gand et Nivelles (jeunes gens).
- 1954. Création de deux sections de dessin et de travaux manuels près des écoles normales moyennes de Mons et de Gand (jeunes gens).
- 1954. Création d'une section germanique près l'école normale moyenne de Tournai (jeunes filles).
- 1954. Création des écoles normales gardienne, primaire et moyenne de Tongres.

En outre, la Direction de l'enseignement normal signale :

- 1948. Ouverture d'un home pour enfants de parents sans résidence fixe à Evergem.
- 1948. Ouverture d'un home pour enfants de parents sans résidence fixe à Neuville (Tihange).

Oprichtingen en uitbreidingen van Rijksinrichtingen
die onder het Bestuur van het normaalonderwijs ressorteren.

- 1946. Oprichting te Bergen, van een middelbare school voor jongens (letterkundige en wetenschappelijke afdeling).
- 1946. Oprichting te Lier van een middelbare normaalschool voor jonge lieden (letterkundige, wetenschappelijke en Germaanse afdelingen).
- 1948. Uitbreiding te Vorst-Brussel van de middelbare normaalschool voor meisjes (oprichting van een Germaanse afdeling).
- 1950. Bergen, uitbreiding van de middelbare normaalschool voor jonge lieden (oprichting van een Germaanse afdeling).
- 1952. In 1950 besliste oprichting van een afdeling voor lichamelijke opvoeding gehecht aan de middelbare normaalscholen te Brugge en te Luik (meisjes); te Gent en te Nijvel (jongens).
- 1954. Oprichting van twee afdelingen voor tekenen en handenarbeid bij de middelbare normaalscholen te Bergen en te Gent (jongens).
- 1954. Oprichting van een Germaanse afdeling bij de middelbare normaalschool te Doornik (meisjes).
- 1954. Oprichting van de froebel-, lagere en middelbare normaalscholen te Tongeren.

Bovendien vermeldt het Bestuur van het normaalonderwijs :

- 1948. Opening van een tehuis te Evergem voor kinderen wier ouders geen vaste verblijfplaats hebben.
- 1948. Opening van een tehuis te Neuville (Tihange) voor kinderen wier ouders geen vaste verblijfplaats hebben.

III. — ENSEIGNEMENT TECHNIQUE.

Sections normales d'enseignement technique (filles).

III. — TECHNISCH ONDERWIJS.

Normaalafdelingen voor technisch onderwijs (meisjes).

	Genre Aard	C1 D Coupe Naad	C1 D Modes Modes	C5/C1 D Ménager Huishk.	A6/C1 D Commercial Handel	A7/C1 D Dessin Tekenen	C1 An Agriculture Landbouw	Total Totaal
Provinces flamandes. — Vlaamse provinciën	V./L.	13	5	7	3	3	6	37
	G./C.	3	2	1	—	—	—	6
	P./P.	1	—	1	1	—	—	3
	R./E.	3	—	1	—	—	1	5
Totaux. — Totalen		20	7	10	4	3	7	51
Bruxelles et provinces wallonnes. — Brussel en Waalse provinciën ...	L./V.	15	1	3	3	3	5	30
	C./G.	11	10	3	1	3	—	28
	P./P.	2	1	1	—	1	—	5
	E./R.	2	—	2	—	—	3	7
Totaux. — Totalen		30	12	8	4	7	8	70
Total général. — Algemeen totaal ...		50	19	18	8	10	15	121

I. — PROVINCE D'ANVERS.

I. — PROVINCIE ANTWERPEN.

GEMEENTE. — LOCALITÉ	Genre Aard	C1 D Coupe Naad	C1 D Modes Modes	C5/C1 D Ménager Huishk.	A6/C1 D Commercial Handel	A7/C1 D Dessin Tekenen	C1 An Agriculture Landbouw
Antwerpen. — Anvers	G./C.	×	×	—	—	—	—
	V./L.	×	×	—	—	×	—
	V./L.	×	×	—	—	—	—
	P./P.	×	—	×	—	—	—
	G./C.	—	—	×	—	—	—
Berlaar	V./L.	—	—	—	—	—	×
Borgerhout	V./L.	×	—	—	—	—	—
Deurne	V./L.	×	—	—	—	—	—
Mechelen. — Malines	V./L.	×	—	—	—	—	—
	R./E.	×	—	—	—	—	—
	V./L.	—	—	—	×	—	—
O.L.V. Waver	V./L.	—	—	×	—	—	—
Turnhout	V./L.	×	—	—	—	×	—
Westmalle	V./L.	—	—	—	—	—	×

II. — BRABANT FLAMAND.

II. — VLAAMS BRABANT.

Diest	R.	×	—	—	—	—	—
Heverlee	V.	×	—	×	—	—	—
	V.	—	—	—	—	—	×
Laken. — Laeken	R.	—	—	—	—	—	×
Leuven. — Louvain	V.	×	—	—	—	—	—
	G.	×	—	—	—	—	—

III. — PROVINCE DE LIMBOURG.

III. — PROVINCIE LIMBURG.

Hasselt	V./L.	×	—	×	—	—	—
Velm	V./L.	—	—	—	—	—	×

IV. — PROVINCE DE FLANDRE ORIENTALE.

IV. — PROVINCIE OOST-VLAANDEREN.

GEMEENTE. — LOCALITÉ	Genre Aard	C1 D Coupe Naad	C1 D Modes Modes	C5/C1 D Ménager Huishk.	A6/C1 D Commercial Handel	A7/C1 D Dessin Tekenen	C1 An Agriculture Landbouw
Gent. — Gand	P./P.	—	—	—	×	—	—
	G./C.	×	×	—	—	—	—
	V./L.	×	—	×	—	—	—
	V./L.	—	—	—	×	—	—
Michelbeke	V./L.	—	—	×	—	—	—
Sint-Niklaas. — Saint-Nicolas	V./L.	×	×	—	—	—	—
Kwatrecht-Wetteren	V./L.	—	—	—	—	—	×

V. — PROVINCE DE FLANDRE OCCIDENTALE.

V. — PROVINCIE WEST-VLAANDEREN.

Anzegem	V./L.	—	—	—	—	—	×
Brugge. — Bruges	V./L.	—	—	—	×	—	—
	V./L.	×	×	×	—	×	—
	V./L.	×	×	—	—	—	—
	R./E.	×	—	×	—	—	—
Tielt	V./L.	—	—	×	—	—	—

I. — PROVINCE DE HAINAUT.

I. — PROVINCIE HENEGOUWEN.

LOCALITÉ. — GEMEENTE	Genre Aard	C1 D Coupe Naad	C1 D Modes Modes	C5/C1 D Ménager Huishk.	A6/C1 D Commercial Handel	A7/C1 D Dessin Tekenen	C1 An Agriculture Landbouw
Charleroi	C./G.	×	×	×	—	—	—
Châtelet	L./V.	×	—	—	—	—	—
Gosselies	L./V.	×	—	×	—	×	—
Mons. — Bergen	C./G.	×	×	—	—	—	—
	L./V.	×	—	—	—	—	—
La Louvière	C./G.	×	×	—	—	—	—
	L./V.	×	—	—	—	—	—
Fleurus	L./V.	—	—	—	—	—	×
Irchonwelz	E./R.	—	—	×	—	—	×
Jemappes	L./V.	—	—	—	×	—	—
Peruwelz	E./R.	×	—	—	—	—	—
Saint-Ghislain	P./P.	×	×	×	—	×	—

II. — PROVINCE DE NAMUR.

II. — PROVINCIE NAMEN.

Namur. — Namen	L./V.	×	—	—	—	—	—
	E./R.	×	—	—	—	—	—
Ciney	L./V.	—	—	—	—	—	×

III. — BRUXELLES + BRABANT WALLON.

III. — BRUSSEL + WAALS BRABANT.

Anderlecht	C./G.	×	×	—	—	—	—
Bruxelles. — Brussel	C./G.	×	—	×	—	—	—
	C./G.	×	×	—	—	×	—
	C./G.	—	—	—	×	—	—
Braine-l'Alleud. — Eigenbrakel	L./V.	×	—	—	—	—	—
Etterbeek	L./V.	×	×	×	—	×	—
Ixelles. — Elsene	C./G.	×	×	—	—	×	—
	L./V.	×	—	—	—	—	—
Molenbeek-Saint-Jean. — Sint-Jans-Molenbeek ...	L./V.	×	—	—	×	—	—
Ohain	E./R.	—	—	×	—	—	×

LOCALITÉ. — GEMEENTE	Genre Aard	C1 D Coupe Naad	C1 D Modes Modes	C5/C1 D Ménager Huishk.	A6/C1 D Commercial Handel	A7/C1 D Dessin Tekenen	C1 An Agriculture Landbouw
Saint-Gilles. — <i>Sint-Gillis</i>	C./G.	×	×	—	—	—	—
	L./V.	×	—	—	—	—	—
	L./V.	×	—	—	—	—	—
Saint-Josse-ten-Noode. — <i>Sint-foost-ten-Noode</i> ...	L./V.	×	—	—	—	—	—
Schaerbeek. — <i>Schaarbeek</i>	C./G.	×	×	—	—	—	—

IV. — PROVINCE DE LUXEMBOURG.

IV. — PROVINCIE LUXEMBURG.

Bastogne. — <i>Bastenaken</i>	L./V.	×	—	—	—	—	—
Izel	E./R.	—	—	—	—	—	×
Saint-Hubert	L./V.	—	—	—	—	—	×
Virton	L./V.	—	—	—	—	—	×

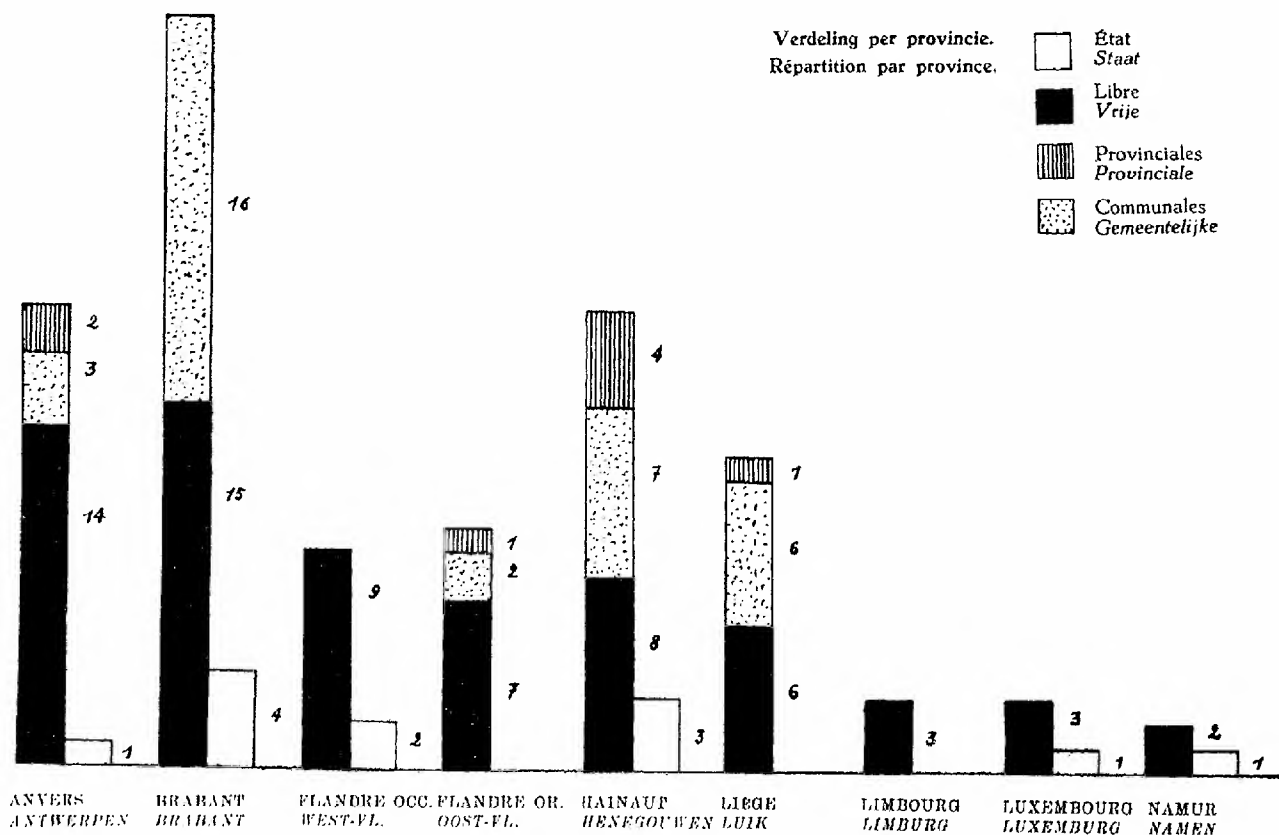
V. — PROVINCE DE LIÈGE.

V. — PROVINCIE LUIK.

Liège. — <i>Luik</i>	C./G.	×	×	—	—	×	—
	C./G.	×	×	×	—	—	—
	L./V.	×	—	×	×	×	—
Verviers	P./P.	×	—	—	—	—	—
L. — L.	L./V.	×	—	—	—	—	—
Herve	L./V.	—	—	—	—	—	×

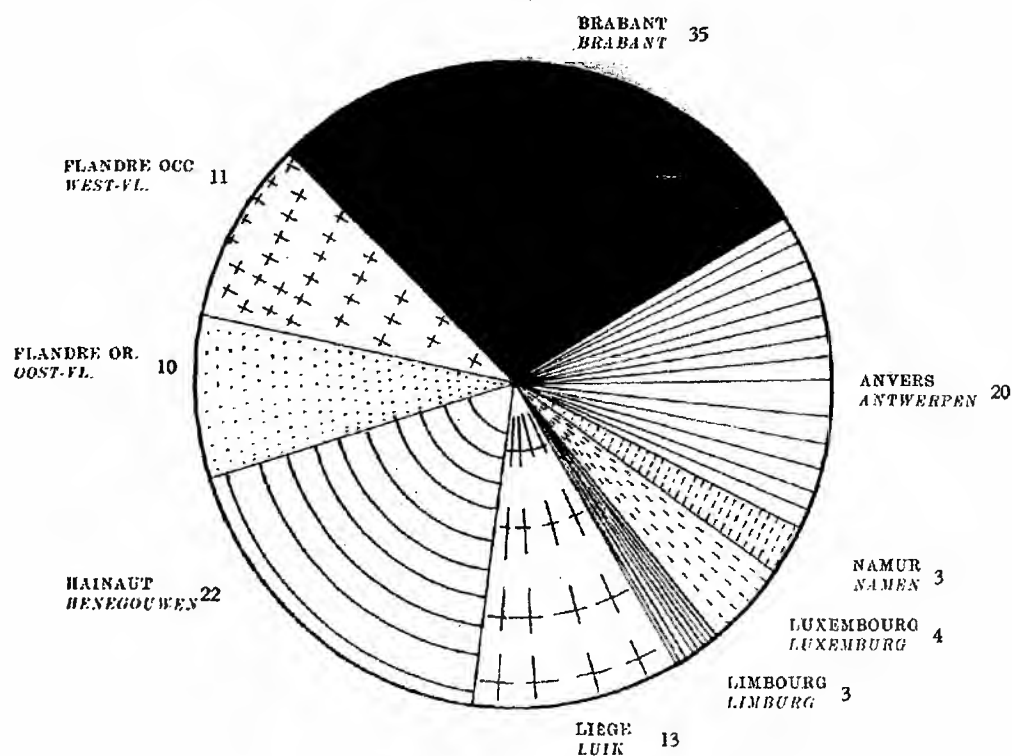
Nombre de sections normales de l'enseignement technique.

Aantal normaalafdelingen van het technisch onderwijs.

Nombre d'écoles techniques pour l'ensemble du pays.

Aantal technische scholen voor het ganse land.

Nombre d'écoles agréées et créées depuis la date de la libération à ce jour.

Le terme « agrégation », c'est-à-dire plus communément la reconnaissance par l'État d'écoles créées par les provinces, les communes, les personnes privées, est attribuable aux écoles dont les autorités scolaires viennent d'être mentionnées.

Le terme création se rapporte uniquement aux écoles créées par l'État.

Il faut entendre par écoles les unités pédagogiques relevant des institutions du jour.

Les unités pédagogiques du soir dont les 99 % procèdent d'un enseignement à horaire réduit, sont appelées « cours » et n'ont pas été recensées.

Aantal erkende en nieuw opgerichte scholen vanaf de bevrijding tot heden.

De term « erkenning », d.i. meer gewoon gezegd de erkenning door de Staat van scholen tot stand gebracht door de provincies, de gemeenten of private personen, is uitsluitend toepasselijk op de scholen waarvan de schooloverheid werd vermeld.

De term « opgericht » heeft uitsluitend betrekking op de scholen door de Staat gesticht.

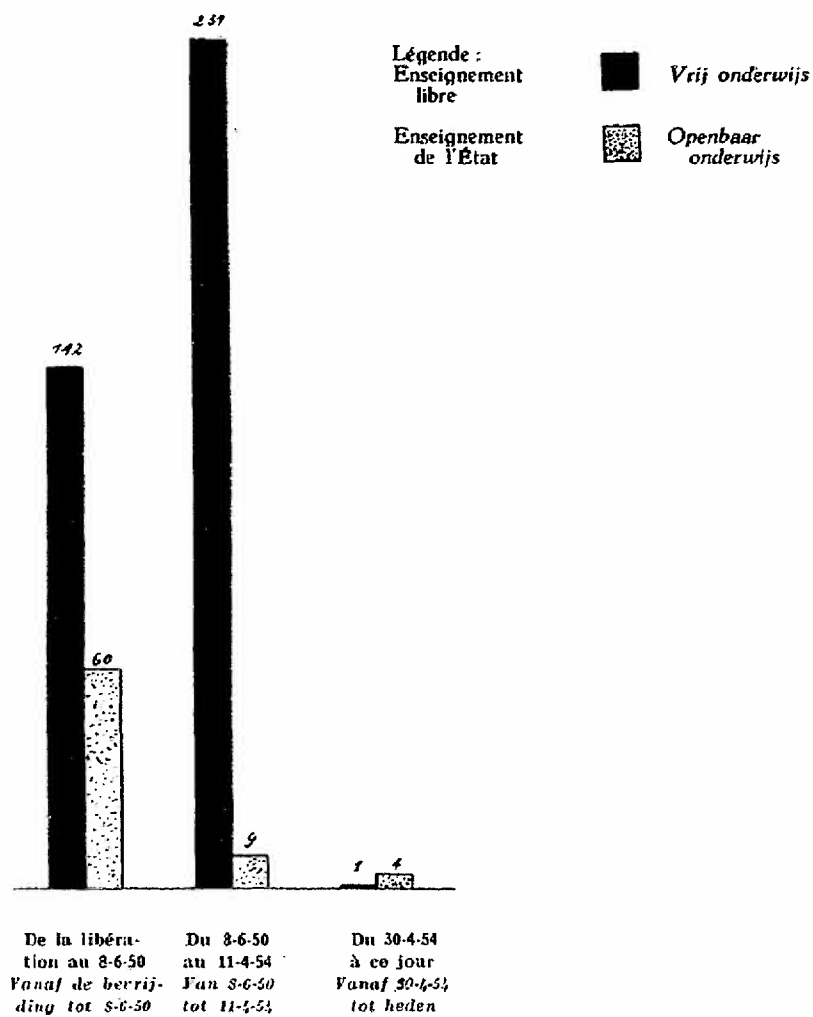
Onder « school » dient verstaan te worden een pedagogisch geheel, behorend tot een inrichting voor dagonderwijs.

De pedagogische gehelen voor avondonderwijs, waarvan 99 % een beperkte lesrooster hebben, en « leergangen » geheten worden, werden niet in aanmerking genomen.

	État — Staat	Provinces — Provincies	Communes — Gemeenten	Libres — Vrije	Total enseignement officiel — Totaal officieel onderwijs	Total général — Algemeen totaal
De la libération au 8 juin 1950 — Vanaf de bevrijding tot 8 Juni 1950	60	16	26	142	102	244
Du 9 juin 1950 au 30 avril 1954. — Van 9 Juni 1950 tot 30 April 1954	9	30	39	231	78	309
Du 31 avril 1954 à ce jour. — Van 31 April 1954 tot heden	4	3	7	1	14	15

Nombre d'écoles techniques de l'État et d'écoles libres,
créées ou agréées avant, pendant ou après le Gouvernement
P.S.C. homogène.

Aantal Rijkstechnische en vrije technische
scholen gesticht of erkend voor, tijdens en na de homogene
C.V.P. Regering.

Évolution des agrégations et créations d'écoles techniques avant,
pendant et après le Gouvernement P.S.C. homogène.

Ontwikkeling van de erkenningen en oprichtingen van technische
scholen voor, tijdens en na de homogene C.V.P. Regering.

Statistiques des écoles et populations scolaires :
situation début année scolaire 1953-1954.

Au tableau, ci-joint, est mentionné le nombre total des écoles techniques réparties par province, avec spécification de leur appartenance (Etat, province, ...) ainsi que les populations scolaires, distinction faite entre garçons et filles, exposées suivant la répartition adoptée par les écoles.

Statistiek der scholen en schoolbevolking :
toestand bij de aanvang van het schooljaar 1953-1954.

Op bijgaande tabel zijn vermeld het totaal aantal technische scholen verdeeld per provincie, met aanduiding van de overheid waarvan ze afhangen (Staat, provincie, ...) evenals de schoolbevolking, met onderscheid tussen jongens en meisjes, voorgesteld volgens de indeling aangenomen door de scholen.

Provinces	Écoles de l'État Rijksscholen			Écoles provinciales Provinciale scholen			Écoles communales Gemeentelijke scholen			Écoles libres Vrije scholen			Totaux Totalen			
	Élèves Leerlingen			Élèves Leerlingen			Élèves Leerlingen			Élèves Leerlingen			Éc. Leerlingen			
Provincies	N.	G.	F.	N.	G.	F.	N.	G.	F.	N.	G.	F.	Sch.	G.	F.	G. + F.
	A.	J.	M.	A.	J.	M.	A.	J.	M.	A.	J.	M.	Sch.	J.	M.	J. + M.
Anvers J	4	248	55	6	648	74	36	2,691	2,561	213	9,334	14,757	259	12,921	17,447	30,368
Antwerpen D																
Brabant J	28	1,139	597	15	904	318	80	3,246	4,305	212	6,612	10,974	335	11,901	16,194	28,095
Brabant D																
Flandre occidentale. J	7	88	115	—	—	—	13	840	511	151	7,146	9,276	171	8,074	9,902	17,976
West-Vlaanderen . D																
Flandre orientale . J	13	1,184	123	5	420	426	8	1,061	601	135	6,730	7,874	161	9,395	9,024	18,419
Oost-Vlaanderen . D																
Hainaut J	13	592	631	31	5,292	1,144	28	328	2,179	101	3,295	4,243	173	9,507	8,197	17,704
Henegouwen D																
Liège J	4	206	—	26	2,907	1,837	34	2,066	2,747	67	3,645	3,229	131	8,824	7,813	16,637
Luik D																
Limbourg J	3	365	3	3	185	10	2	129	37	77	4,716	5,142	85	5,395	5,192	10,587
Limburg D																
Luxembourg J	6	176	93	—	—	—	4	149	63	33	1,070	1,380	43	1,395	1,536	2,931
Luxemburg D																
Namur J	5	—	462	5	238	46	—	—	—	48	821	2,439	58	1,059	2,947	4,006
Namen D																
Totaux J	83	3,998	2,079	91	10,594	3,855	205	10,510	13,004	1,037	43,369	59,314	1,416	68,471	78,252	146,723
Totalen D																
ENSEIGNEMENT OFFICIEL.																
OFFICIEEL ONDERWIJS.																
Nombre d'écoles. — Aantal scholen 379 Population. — Bevolking 44,040																
N = Nombre A = Aantal J = Jour D = Dag																
ENSEIGNEMENT LIBRE.																
VRIJ ONDERWIJS.																
Nombre d'écoles. — Aantal scholen 1,037 Population. — Bevolking 102,683																

Il faut entendre par écoles les unités pédagogiques relevant des institutions du jour.

Les unités pédagogiques du soir, dont les 99 % procèdent d'un enseignement à horaire réduit sont appelées « cours » et n'ont pas été recensées.

Onder scholen dient verstaan de pedagogische eenheden die tot de daginrichtingen gerekend worden.

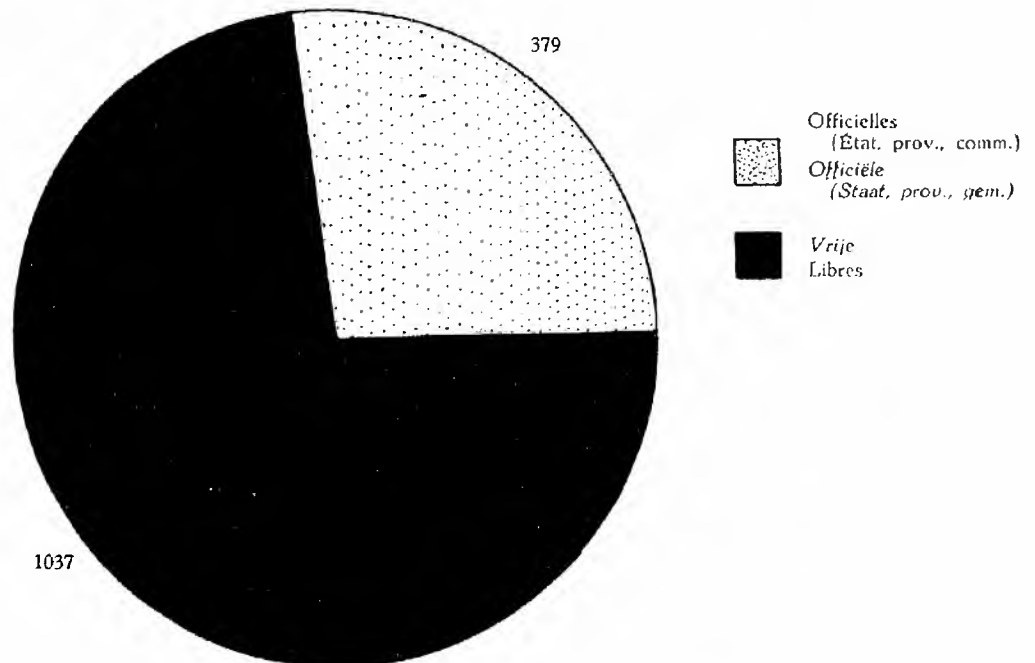
De pedagogische eenheden, type « avondlessen », waarvan 99 % dienen beschouwd als een onderwijs met beperkt leerplan, worden « cursussen » genaamd en werden niet geteld.

Nombre d'écoles de l'enseignement technique.

Aantal scholen van het technisch onderwijs.

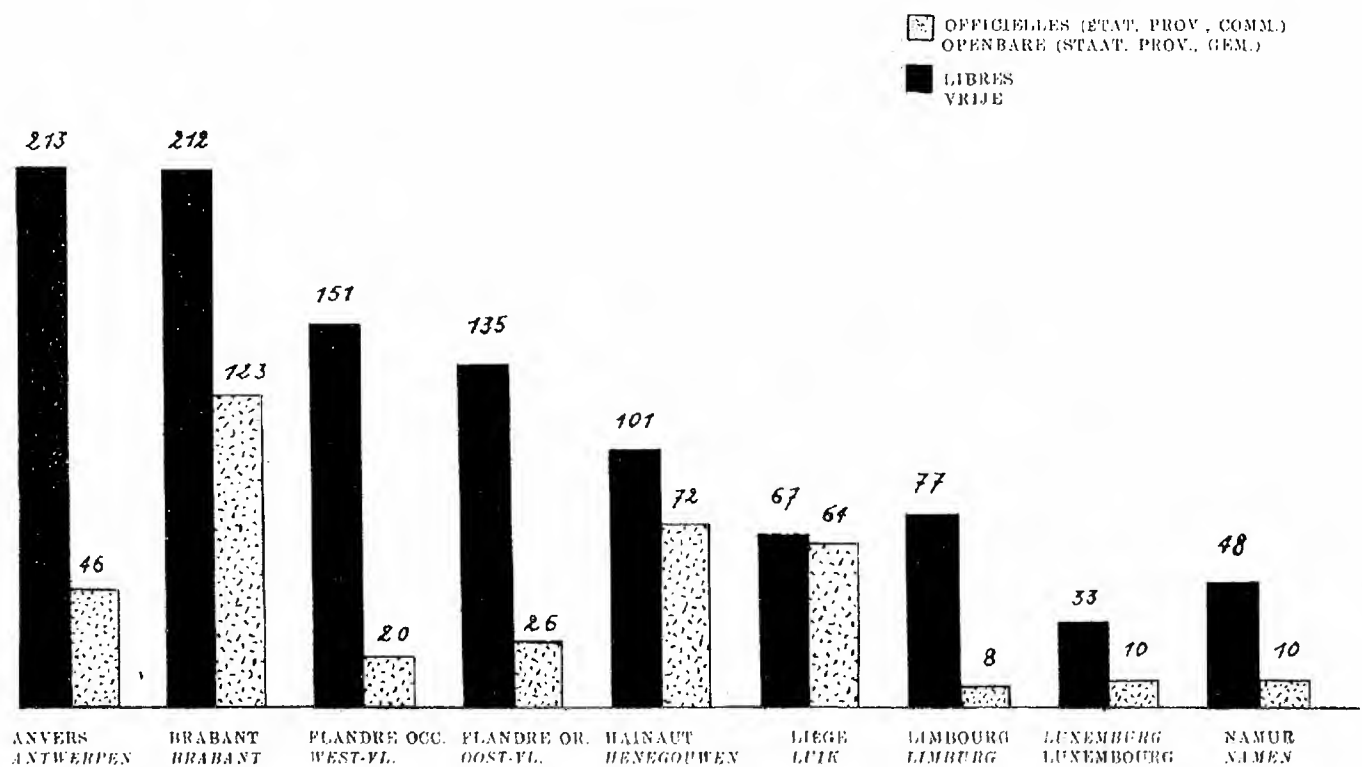
Situation pour l'ensemble du pays.

Toestand voor het land in zijn geheel.

Situation par province.

Toestand per provincie.

IV. — ENSEIGNEMENT MOYEN.

A. — SECTIONS PRÉPARATOIRES.

I. ENSEIGNEMENT PRIMAIRE.

Nombre d'instituteurs et d'institutrices dans les sections préparatoires annexées aux établissements d'enseignement moyen de l'État.

Année scolaire 1953-1954.

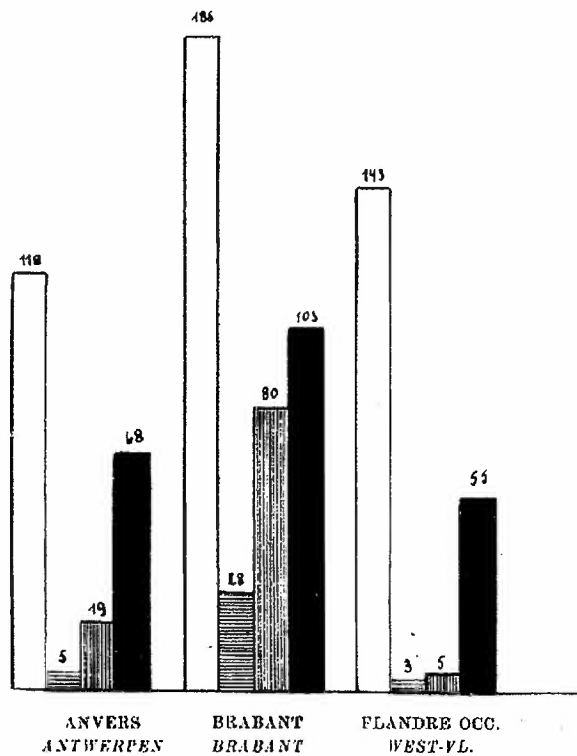
IV. — MIDDELBAAR ONDERWIJS.

A. — VOORBEREIDENDE AFDELINGEN.

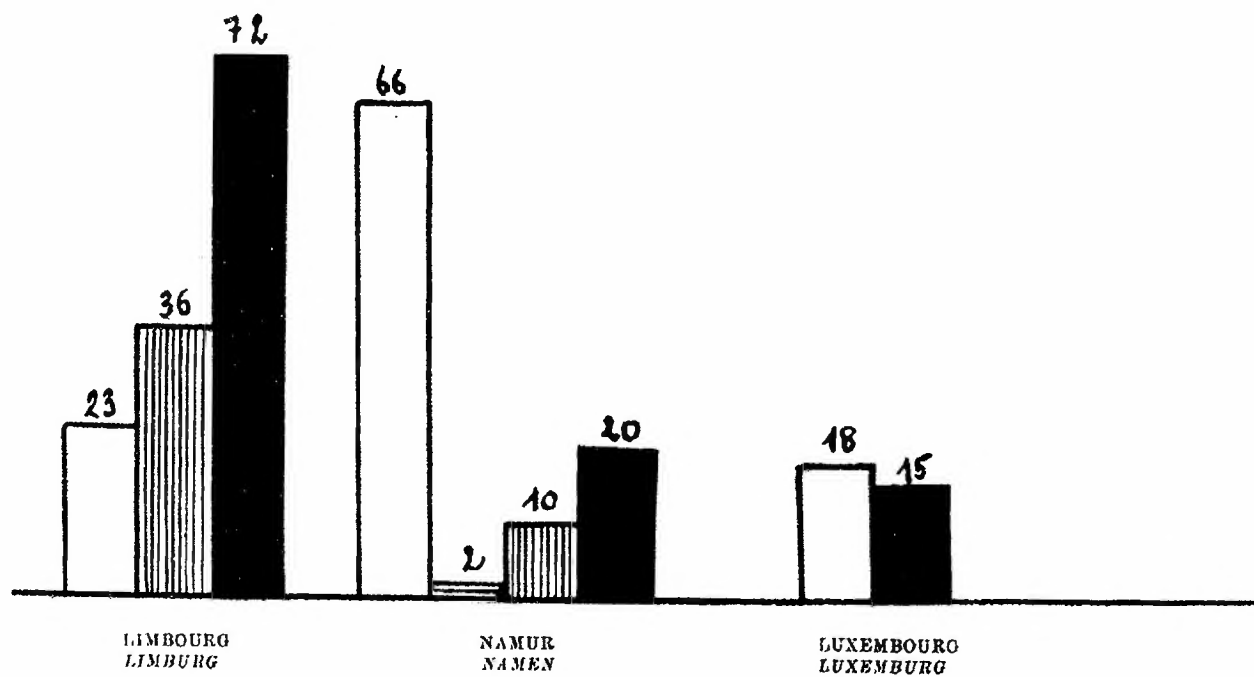
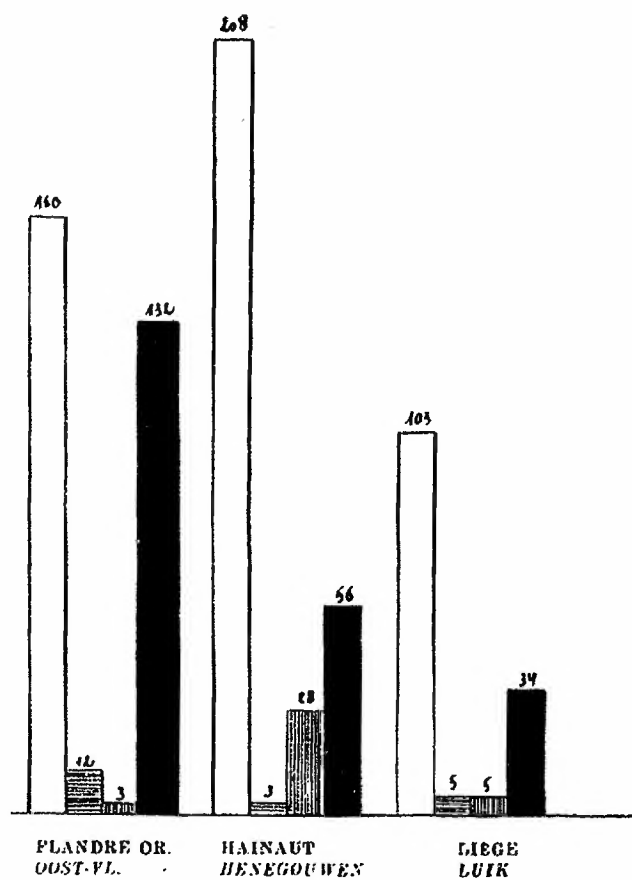
I. LAGER ONDERWIJS.

Aantal onderwijzers en onderwijzeressen in de voorbereidende afdelingen gehecht aan de Rijksinstellingen voor middelbaar onderwijs.

Schooljaar 1953-1954.

- Dipl. É. N. État
Dipl. R. N. S.
- ▨ Dipl. É. N. comm.
Dipl. Gem. N. S.
- ▤ Dipl. É. N. prov.
Dipl. Prov. N. S.
- Dipl. É. N. libre
Dipl. Prov. N. S.

Aantal onderwijzers en onderwijzeressen in de Nederlandstalige scholen.

Schooljaar 1953-1954.

Nombre d'instituteurs et d'institutrices dans les écoles d'expression néerlandaise.

Année scolaire 1953-1954.

INRICHTING — ETABLISSEMENT	Officieel gediplomeerd — Diplôme officiel	Gemeentelijk gediplomeerd — Diplôme communal	Provinciaal gediplomeerd — Diplôme provincial	Vrij gediplomeerd — Diplôme libre	Totalen — Totaux
<i>Provincie Antwerpen : — Province d'Anvers :</i>					
M.S. Antwerpen. — E.M. Anvers	14	—	2	5	21
K.A. Boom. — A.R. Boom	13	1	1	1	16
M.S.m. Boom. — E.M.f. Boom	7	—	—	5	12
M.S. Borgerhout. — E.M. Borgerhout	—	—	—	1	1
M.S. Geel. — E.M. Geel	4	—	—	8	12
K.A. Heist-op-den-Berg. — A.R. Heist-op-den-Berg ...	8	—	—	6	14
M.S. Herentals. — E.M. Herentals	11	—	1	6	18
K.A. Hoboken. — A.R. Hoboken	3	—	—	—	3
K.A. Kapellen. — A.R. Kapellen	9	3	1	4	17
K.A. Lier. — A.R. Lierre	12	—	—	1	13
M.S.m. Lier. — E.M.f. Lierre	4	1	1	6	12
M.S. Mechelen. — E.M. Malines	9	—	8	5	22
K.L. Mechelen. — L.A. Malines	10	—	1	3	14
M.S. Merksem. — E.M. Merksem	—	—	—	1	1
K.A. Mol. — A.R. Mol	7	—	3	7	17
M.S. Oostmalle. — E.M. Oostmalle	1	—	—	4	5
K.A. Turnhout. — A.R. Turnhout	5	—	1	5	11
M.S. Willebroek. — E.M. Willebroek	1	—	—	—	1
Totalen. — Totaux.	118	5	19	68	210
<i>Provincie Oost-Vlaanderen : — Province de Flandre orientale :</i>					
K.A. Aalst. — A.R. Alost	7	—	—	12	19
M.S.m. Aalst. — E.M.f. Alost	7	—	—	5	12
M.S. Aalter. — E.M. Aalter	3	—	—	—	3
K.A. Deinze. — A.R. Deinze	6	—	—	2	8
M.S. Denderleeuw. — E.M. Denderleeuw	6	1	—	4	11
K.A. Dendermonde. — A.R. Termonde	4	—	—	10	14
M.S.m. Dendermonde. — E.M.f. Termonde	3	2	—	7	12
K.A. Eeklo. — A.R. Eeklo	2	—	—	—	2
K.A. Gent. — A.R. Gand	1	—	—	1	2
M.S.j. Gent. — E.M.g. Gand	10	—	—	4	14
K.L. Gent. — L.R. Gand	—	—	—	2	2
K.A. Geraardsbergen. — A.R. Grammont	3	1	—	10	14
M.S.m. Geraardsbergen. — E.M.f. Grammont	7	1	—	4	12
M.S.j. Lokeren. — E.M.g. Lokeren	5	—	1	8	14
M.S.m. Lokeren. — E.M.f. Lokeren	4	—	—	6	10
M.S. Maldegem. — E.M. Maldegem	8	—	—	4	12
M.S. Nederbrakel. — E.M. Nederbrakel	2	—	1	4	7
M.S.j. Ninove. — E.M.g. Ninove	10	1	—	3	14
M.S.m. Ninove. — E.M.f. Ninove	8	1	—	2	11
M.S. Oudenaarde. — E.M. Audenaarde	5	—	—	3	8
K.A. Ronse. — A.R. Renaix	3	—	—	4	7
M.S.m. Ronse. — E.M.f. Renaix	2	—	—	4	6
K.A. Sint-Niklaas. — A.R. Saint-Nicolas	12	1	—	6	19
M.S.m. Sint-Niklaas. — E.M.f. Saint-Nicolas	6	—	—	6	12
M.S. Temse. — E.M. Tamise	4	3	—	2	9
M.S. Wetteren. — E.M. Wetteren	6	—	—	6	12
M.S. Zelzate. — E.M. Zelzate	3	1	—	3	7
K.A. Zottegem. — A.R. Zottegem	4	—	—	4	8
Totalen. — Totaux.	141	12	2	126	281

Aantal onderwijzers en onderwijzeressen in de Nederlandstalige scholen (vervolg).

Nombre d'instituteurs et d'institutrices dans les écoles d'expression néerlandaise (suite).

INRICHTING — ÉTABLISSEMENT	Officieel gediplomeerd — Diplôme officiel	Gemeentelijk gediplomeerd — Diplôme communal	Provinciaal gediplomeerd — Diplôme provincial	Vrij gediplomeerd — Diplôme libre	Totalen — Totaux
<i>Provincie West-Vlaanderen : — Province de Flandre occidentale :</i>					
M.S.j. Avelgem. — <i>E.M.g. Avelgem</i> ...	3	—	—	3	6
M.S.m. Avelgem. — <i>E.M.f. Avelgem</i> ...	3	—	—	1	4
M.S. Blankenberge. — <i>E.M. Blankenberge</i> ...	4	—	—	—	4
K.A. Brugge. — <i>A.R. Bruges</i> ...	—	—	—	1	1
M.S.j. Brugge. — <i>E.M.g. Bruges</i> ...	11	—	—	10	21
K.L. Brugge. — <i>L.R. Bruges</i> ...	11	—	—	2	13
M.S. Dixmude. — <i>E.M. Dixmude</i> ...	6	—	—	1	7
K.A. Ieper. — <i>A.R. Ypres</i> ...	6	—	1	5	12
M.S.m. Ieper. — <i>E.M.f. Ypres</i> ...	5	—	—	1	6
M.S. Izegem. — <i>E.M. Izegem</i> ...	1	1	1	3	6
K.A. Kortrijk. — <i>A.R. Courtrai</i> ...	8	—	—	1	9
M.S.m. Kortrijk. — <i>E.M.f. Courtrai</i> ...	5	1	1	1	8
M.S. Menen. — <i>E.M. Menin</i> ...	10	—	—	2	12
M.S.j. Nieuwpoort. — <i>E.M.g. Nieuport</i> ...	9	—	1	2	12
M.S.m. Nieuwpoort. — <i>E.M.f. Nieuport</i> ...	7	—	—	—	7
K.A. Oostende. — <i>A.R. Ostende</i> ...	3	—	—	—	3
M.S.m. Oostende. — <i>E.M.f. Ostende</i> ...	11	1	—	2	14
M.S. Poperinge. — <i>E.M. Poperinge</i> ...	7	—	—	5	12
M.S. Roeselare. — <i>E.M. Roulers</i> ...	8	—	1	5	14
M.S. Tielt. — <i>E.M. Tielt</i> ...	4	—	—	4	8
M.S. Torhout. — <i>E.M. Torhout</i> ...	7	—	—	1	8
K.A. Veurne. — <i>A.R. Furnes</i> ...	9	—	—	1	10
M.S. Waregem. — <i>E.M. Waregem</i> ...	5	—	—	4	9
Totalen. — <i>Totaux.</i>	143	3	5	55	206
<i>Provincie Limburg : — Province de Limbourg :</i>					
M.S. Borgloon. — <i>E.M. Looz</i> ...	—	—	2	6	8
K.A. Genk. — <i>A.R. Genk</i> ...	—	—	—	9	9
K.A. Hasselt. — <i>A.R. Hasselt</i> ...	—	—	12	4	16
M.S.m. Hasselt. — <i>E.M.f. Hasselt</i> ...	4	—	3	7	14
K.A. Leopoldsburg. — <i>A.R. Bourg-Léopold</i> ...	2	—	3	12	17
M.S. Lommel. — <i>E.M. Lommel</i> ...	2	—	—	9	11
K.A. Maaseik. — <i>A.R. Maaseik</i> ...	2	—	1	3	6
M.S. Maaseik. — <i>E.M. Maaseik</i> ...	1	—	—	5	6
K.A. Overpelt. — <i>A.R. Overpelt</i> ...	3	—	—	4	7
K.A. Sint-Truiden. — <i>A.R. Saint-Trond</i> ...	—	—	8	5	13
M.S.m. Sint-Truiden. — <i>E.M.f. Saint-Trond</i> ...	1	—	2	3	6
K.A. Tongeren. — <i>A.R. Tongres</i> ...	3	—	5	4	12
M.S. Tongeren. — <i>E.M. Tongres</i> ...	5	—	—	1	6
Totalen. — <i>Totaux.</i>	23	—	36	72	131
<i>Provincie Brabant : — Province de Brabant :</i>					
M.S.j. Aarschot. — <i>E.M.g. Aarschot</i> ...	6	—	3	2	17
M.S.m. Aarschot. — <i>E.M.f. Aarschot</i> ...	—	—	4	2	6
M.S. Asse. — <i>E.M. Asse</i> ...	7	—	1	6	14
K.A. Brussel. — <i>A.R. Bruxelles</i> ...	—	—	1	—	1
M.S.j. Brussel II. — <i>E.M.g. Bruxelles II</i> ...	—	1	2	1	4
K.A. Diest. — <i>A.R. Diest</i> ...	7	—	5	1	13
M.S.m. Diest. — <i>E.M.f. Diest</i> ...	6	—	4	2	12
K.A. Etterbeek. — <i>A.R. Etterbeek</i> ...	2	—	—	5	7
K.A. Halle. — <i>A.R. Hal</i> ...	7	3	2	6	18

Nombre d'instituteurs et d'institutrices dans les écoles
d'expression néerlandaise (suite).

Aantal onderwijzers en onderwijzeressen in de Nederlandstalige
scholen (vervolg).

INRICHTING — ÉTABLISSEMENT	Officieel gediplomeerd — Diplôme officiel	Gemeentelijk gediplomeerd — Diplôme communal	Provinciaal gediplomeerd — Diplôme provincial	Vrij gediplomeerd — Diplôme libre	Totalen — Totaux
M.S.m. Halle. — <i>E.M.f. Hal</i>	1	—	1	—	2
K.A. Koekelberg. — <i>A.R. Koekelberg</i>	—	2	—	2	4
K.A. Leuven. — <i>A.R. Louvain</i>	—	—	—	1	1
M.S.j. Leuven. — <i>E.M.g. Louvain</i>	3	—	10	—	13
K.L. Leuven. — <i>L.R. Louvain</i>	3	—	2	3	8
M.S. Overijse. — <i>E.M. Overijse</i>	3	—	2	1	6
M.S.m. Schaarbeek. — <i>E.M.f. Schaerbeek</i>	2	—	—	11	3
M.S.j. Schaarbeek. — <i>E.M.g. Schaerbeek</i>	—	—	2	1	3
M.S. Sint-Gillis. — <i>E.M. Saint-Gilles</i>	2	—	—	1	3
M.S. Sint-Jans-Molenbeek. — <i>E.M. Molenbeek-Saint-Jean</i> .	—	2	1	—	3
K.L. Sint-Jans-Molenbeek. — <i>L.A. Molenbeek-Saint-Jean</i> .	2	—	—	1	3
M.S. Tienen. — <i>E.M. Tirlemont</i>	1	—	8	2	11
K.A. Vilvoorde. — <i>A.R. Vilvorde</i>	5	2	—	6	13
M.S.m. Vilvoorde. — <i>E.M.f. Vilvorde</i>	8	—	1	4	13
M.S. Zaventem. — <i>E.M. Zaventem</i>	1	—	7	3	11
Totalen. — <i>Totaux</i> .	66	10	56	51	183
Provincie Luik: — <i>Province de Liège</i> :					
M.S. Landen. — <i>E.M. Landen</i>	1	—	1	1	3
Algemene totalen. — <i>Totaux généraux</i> .	492	30	119	373	1,014

Nombre d'instituteurs et d'institutrices dans les écoles
d'expression française.

Année scolaire 1953-1954.

Aantal onderwijzers en onderwijzeressen in de Franstalige
scholen.

Schooljaar 1953-1954.

ÉTABLISSEMENT — INRICHTING	Diplôme délivré par : — Diploma uitgereikt door :				
	État Rijk	Communes Gemeenten	Provinces Provincies	Jury central Centrale examencom.	Libre Vrij
A. — Province de Brabant : — Provincie Brabant :					
E.M. Auderghem. — M.S. Oudergem	—	—	1	—	—
E.M.g. Braine-l'Alleud. — M.S.j. Eigenbrakel	8	2	—	—	2
E.M.f. Braine-l'Alleud. — M.S.m. Eigenbrakel	7	—	1	—	1
E.M.f. Braine-le-Comte. — M.S.m. 's-Gravenbrakel	3	—	1	—	1
E.M.g. Braine-le-Comte. — M.S.j. 's-Gravenbrakel	5	—	—	—	2
A.R. Bruxelles. — K.A. Brussel	1	—	—	—	—
E.M.g. Bruxelles. — M.S.j. Brussel	13	—	—	—	3
L.R. Bruxelles I. — K.L. Brussel I	7	—	—	—	2
E.M.f. Bruxelles II. — M.S.m. Brussel II	6	—	3	—	2
A.R. Etterbeek. — K.A. Etterbeek	4	1	4	1	4
L.R. Etterbeek. — K.L. Etterbeek	3	1	1	—	2
L.R. Ixelles. — K.L. Elsene	8	—	1	—	5
A.R. Jodoigne. — K.A. Geldenaken	—	—	4	—	—
A.R. Koekelberg. — K.A. Koekelberg	7	—	1	1	4
E.M.g. Molenbeek-St-Jean. — M.S.j. St-Jans-Molenbeek.	2	5	2	—	2
L.R. Molenbeek-Saint-Jean. — K.L. Sint-Jans-Molenbeek.	7	2	—	—	4
A.R. Nivelles. — K.A. Nijvel	1	—	—	—	—
E.M.f. Nivelles. — M.S.m. Nijvel	5	—	—	—	6
L.R. Saint-Gilles. — K.L. Sint-Gillis	11	3	—	—	1
E.M.g. Schaerbeek. — M.S.j. Schaarbeek	4	4	3	—	3
E.M.f. Schaerbeek. — M.S.m. Schaarbeek	10	—	1	—	2
A.R. Wavre. — K.A. Waver	3	—	1	—	2
E.M.f. Wavre. — M.S.m. Waver	3	—	—	—	4
Totaux. — Totalen.	118	18	24	2	52
B. — Province de Flandre orientale : — Provincie Oost-Vlaanderen :					
A.R. Comines. — K.A. Komen	4	—	1	1	3
E.M.g. Mouscron. — M.S.j. Moeskroen	7	—	—	—	—
E.M.f. Mouscron. — M.S.m. Moeskroen	7	—	—	—	3
Totaux. — Totalen.	18	—	1	1	6
C. — Province de Hainaut : — Provincie Henegouwen :					
A.R. Ath. — K.A. Aat	7	—	—	—	1
E.M.f. Ath. — M.S.m. Aat	5	—	—	—	3
E.M. Beaumont. — M.S. Beaumont	2	—	1	—	1
A.R. Binche. — K.A. Binche	8	—	1	—	2
E.M.f. Binche. — M.S.m. Binche	—	—	1	—	—
L.R. Charleroi. — K.L. Charleroi	9	—	—	—	1
A.R. Châtelet. — K.A. Châtelet	7	—	1	1	3
E.M.f. Châtelet. — M.S.m. Châtelet	5	—	1	—	4
A.R. Chimay. — K.A. Chimay	3	—	—	—	—
A.R. Dour. — K.A. Dour	2	—	—	—	—
E.M. Enghien. — M.S. Edingen	7	—	—	—	4
E.M. Fleurus. — M.S. Fleurus	7	—	—	—	2
E.M.g. Flobecq. — M.S.j. Vloesberg	5	—	1	—	1
E.M.f. Flobecq. — M.S.m. Vloesberg	6	—	—	—	1
E.M. Frasnes-lez-Buissenal. — M.S. Frasnes-lez-Buissenal.	4	—	—	—	5
A.R. Gosselies. — K.A. Gosselies	10	—	—	—	—
E.M. Houdeng-Aimeries. — M.S. Houdeng-Aimeries	4	—	2	—	1

Nombre d'instituteurs et d'institutrices dans les écoles
d'expression française (suite).

Aantal onderwijzers en onderwijzeressen in de Franstalige
scholen (vervolg).

ÉTABLISSEMENT — INRICHTING	Diplôme délivré par : — Diploma uitgereikt door :				
	État Rijk	Communes Gemeenten	Provinces Provincies	Jury central Centrale examencom.	Libre Vrij
E.M. Jemappes. — M.S. Jemappes	5	—	—	—	1
E.M.g. Jumet. — M.S.j. Jumet	4	—	2	—	—
E.M.f. Jumet. — M.S.m. Jumet	4	—	1	—	—
E.M.g. La Louvière. — M.S.j. La Louvière	5	—	1	—	—
L.R. La Louvière. — K.L. La Louvière	6	—	—	—	1
E.M.g. Lessines. — M.S.j. Lessen	6	—	—	—	1
E.M.f. Lessines. — M.S.m. Lessen	8	—	—	—	1
E.M. Leuze. — M.S. Leuze	5	—	—	—	1
E.M. Marchienne-au-Pont. — M.S. Marchienne-au-Pont.	2	—	—	—	—
A.R. Marchin. — K.A. Marchin	—	—	—	—	1
A.R. Mons. — K.A. Bergen	5	—	1	—	1
L.R. Mons. — K.L. Bergen	4	—	1	1	2
E.M.g. Pâturages. — M.S.j. Pâturages	10	—	—	—	1
E.M.f. Pâturages. — M.S.m. Pâturages	—	—	—	—	1
E.M.g. Pecq. — M.S.j. Pecq	2	1	—	—	2
E.M.g. Péruwelz. — M.S.j. Péruwelz	3	—	—	—	1
E.M.f. Péruwelz. — M.S.m. Péruwelz	4	—	—	—	—
E.M. Quiévrain. — M.S. Quiévrain	10	—	—	—	—
E.M. Le Rœulx. — M.S. Le Rœulx	2	—	3	1	4
A.R. Saint-Ghislain. — K.A. Saint-Ghislain	4	—	1	—	—
E.M.f. Saint-Ghislain. — M.S.m. Saint-Ghislain	—	—	1	—	—
A.R. Soignies. — K.A. Zinnik	5	—	—	—	5
E.M.f. Soignies. — M.S.m. Zinnik	4	1	—	—	1
A.R. Thuin. — K.A. Thuin	6	—	—	—	—
L.R. Tournai. — K.L. Doornik	8	—	—	—	1
E.M. Trazegnies. — M.S. Trazegnies	2	1	9	—	2
Totaux. — Totalen.	205	3	28	3	56
D. — Province de Liège : — Provincie Luik :					
E.M. Aywaille. — M.S. Aywaille	5	—	—	—	3
A.R. Eupen. — K.A. Eupen	9	—	—	2	1
A.R. Hannut. — K.A. Hannut	4	—	1	—	—
E.M.f. Hannut. — M.S.m. Hannut	5	—	—	—	—
L.R. Huy. — K.L. Hoei	3	—	—	—	2
E.M. Limbourg. — M.S. Limbourg	2	—	—	1	3
A.R. Malmédy. — K.A. Malmédy	—	—	—	—	2
E.M.f. Malmédy. — M.S.m. Malmédy	6	—	—	—	1
A.R. Marche. — K.A. Marche	2	—	—	—	3
E.M. Pepinster. — M.S. Pepinster	6	—	—	—	1
E.M. St-Georges-s.-Meuse. — M.S. St-Georges-s.-Meuse.	10	2	—	—	—
E.M. Saint-Vith. — M.S. Sankt-Vith	—	—	—	—	1
A.R. Seraing. — K.A. Seraing	3	2	—	—	1
L.R. Seraing. — K.L. Seraing	4	—	—	—	1
A.R. Spa. — K.A. Spa	7	—	—	—	2
E.M.f. Spa. — M.S.m. Spa	10	—	—	—	1
A.R. Stavelot. — K.A. Stavelot	2	—	—	—	2
A.R. Verviers. — K.A. Verviers	6	1	—	—	1
L.R. Verviers. — K.L. Verviers	7	—	—	—	1
A.R. Visé. — K.A. Wezet	3	—	1	1	4
A.R. Waremme. — K.A. Borgworm	4	—	2	1	3
Totaux. — Totalen.	97	5	4	5	33
E. — Province de Luxembourg : — Provincie Luxemburg :					
A.R. Arlon. — K.A. Aarlen	1	—	—	—	—

Nombre d'instituteurs et d'institutrices dans les écoles
d'expression française (suite).

Aantal onderwijzers en onderwijzeressen in de Franstalige
scholen (vervolg).

ÉTABLISSEMENT — INRICHTING	Diplôme délivré par : — Diploma uitgereikt door :				
	État — Rijk	Communes — Gemeenten	Provinces — Provincies	Jury central — Centrale examencom.	Libre — Vrij
E.M. Bastogne. — M.S. Bastenaken	3	—	—	—	5
E.M. Bertrix. — M.S. Bertrix	3	—	—	—	2
A.R. Bouillon. — K.A. Bouillon	1	—	—	—	—
E.M. La Roche. — M.S. La Roche	3	—	—	—	1
A.R. Marche. — K.A. Marche	2	—	—	—	3
A.R. Neufchâteau. — K.A. Neufchâteau	1	—	—	1	2
E.M. Saint-Hubert. — M.S. Saint-Hubert	2	—	—	—	2
A.R. Virton. — K.A. Virton	1	—	—	—	—
Totaux. — Totalen.	17	—	—	1	15
F. — Province de Namur : — Provincie Namen :					
E.M.g. Andenne. — M.S.j. Andenne	7	—	1	2	1
E.M. Beauraing. — M.S. Beauraing	3	—	—	—	—
A.R. Ciney. — K.A. Ciney	2	—	—	—	4
A.R. Dinant. — K.A. Dinant	—	—	—	1	—
E.M.f. Dinant. — M.S.m. Dinant	4	—	—	—	2
E.M. Eghezée. — M.S. Eghezée	2	—	1	—	1
A.R. Florennes. — K.A. Florennes	3	—	2	1	—
E.M. Fosses. — M.S. Fosses	5	1	2	—	1
A.R. Gembloux. — K.A. Gembloers	5	—	1	—	1
A.R. Namur. — K.A. Namen	—	—	—	—	1
E.M.g. Namur. — M.S.j. Namen	6	—	—	—	3
L.R. Namur. — K.L. Namen	8	—	—	—	2
E.M. Philippeville. — M.S. Philippeville	5	—	1	—	—
A.R. Rochefort. — K.A. Rochefort	5	—	—	—	1
A.R. Tamines. — K.A. Tamines	7	—	2	—	3
Totaux. — Totalen.	62	2	10	4	20
Totaux généraux. — Algemene totalen.	517	28	67	16	182

Tableau récapitulatif par province.

Année scolaire 1953-1954.

Samenvattende tabel per provincie.

Schooljaar 1953-1954.

Nombre d'instituteurs et d'institutrices dans les sections préparatoires, annexées aux établissements d'enseignement moyen de l'Etat.

Aantal onderwijzers en onderwijzeressen in de voorbereidende afdelingen verbonden aan de Rijksinrichtingen voor middelbaar onderwijs.

P R O V I N C E — P R O V I N C I E	Diplôme enseignement normal Diploma normaalonderwijs				Totaux — Totalen
	Etat Staat	Communal Gemeentelijk	Provincial Provinciaal	Libre Vrij	
Anvers : — Antwerpen :					
Flamand. — Nederlands	118	5	19	68	210
Flandre Orientale : — Oost-Vlaanderen :					
Flamand. — Nederlands	141	12	2	126	281
Français. — Frans	19	—	1	6	26
Totaux. — Totalen.	160	12	3	132	307
Flandre Occidentale : — West-Vlaanderen :					
Flamand. — Nederlands	143	3	5	55	206
Limbourg : — Limburg :					
Flamand. — Nederlands	23	—	36	72	131
Brabant : — Brabant :					
Flamand. — Nederlands	66	10	56	51	183
Français. — Frans	120	18	24	52	214
Totaux. — Totalen.	186	28	80	103	397
Hainaut : — Henegouwen :					
Flamand. — Nederlands	208	3	28	56	295
Liège : — Luik :					
Flamand. — Nederlands	1	—	1	1	3
Français. — Frans	102	5	4	33	144
Totaux. — Totalen.	103	5	5	34	147
Namur : — Namen :					
Français. — Frans	66	2	10	20	98
Luxembourg : — Luxemburg :					
Français. — Frans	18	—	—	15	33
Totaux : — Totalen :					
Flamand. — Nederlands	492	30	119	373	1.014
Français. — Frans	533	28	67	182	810
Totaux généraux. — Algemene totalen.	1.025	58	186	555	1.824

2. ENSEIGNEMENT GARDIEN.

Nombre d'institutrices gardiennes dans les jardins d'enfants
annexés aux établissements d'enseignement moyen de l'État.

Année scolaire 1953-1954.

SITUATION PAR PROVINCE

Dipl. É. N. État
Dipl. R. N. S.
Dipl. É. N. comm.
Dipl. Gen. N. S.
Dipl. É. N. prov.
Dipl. Prov. N. S.
Dipl. É. N. libres
Dipl. Vrije N. S.

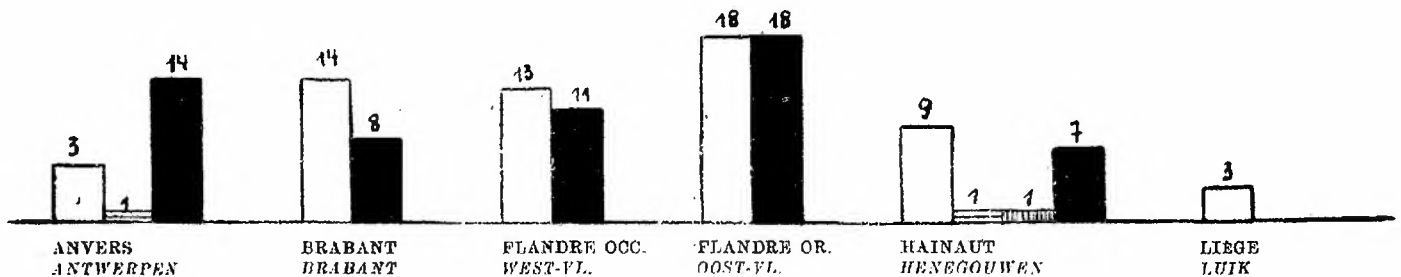
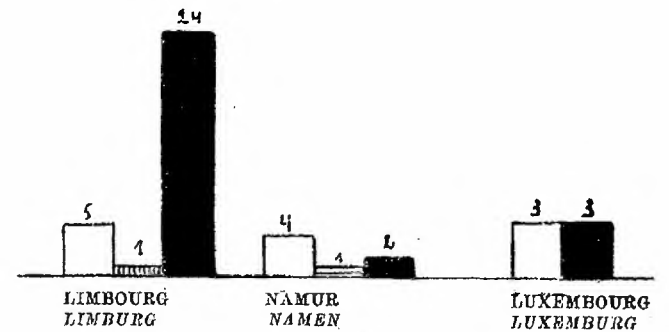

2. KLEUTERSCHOLEN.

Aantal bewaarschoolonderwijzeressen in de kleuterscholen gehecht
aan de Rijksinstellingen voor middelbaar onderwijs.

Schooljaar 1953-1954.

TOESTAND PER PROVINCIE

Aantal bewaarschoolonderwijzeressen in de Nederlandstalige scholen.

Schooljaar 1953-1954.

Nombre d'institutrices gardiennes dans les écoles d'expression néerlandaise.

Année scolaire 1953-1954.

INRICHTING — ÉTABLISSEMENT	Officieel gediplomeerd — Diplôme officiel	Gemeentelijk gediplomeerd — Diplôme communal	Provinciaal gediplomeerd — Diplôme provincial	Vrij gediplomeerd — Diplôme libre	Totalen — Totaux
<i>Provincie Antwerpen: — Province d'Anvers:</i>					
K.A. Boom. — A.R. Boom	2	—	—	1	3
M.S. Geel. — E.M. Geel	—	—	—	3	3
K.A. Heist-op-den-Berg. — A.R. Heist-op-den-Berg ...	—	—	—	3	3
M.S. Herentals. — E.M. Herentals	—	—	—	3	3
K.A. Kapellen. — A.R. Kapellen	1	1	—	—	2
K.A. Mol. — A.R. Mol	—	—	—	3	3
M.S. Oostmalle. — E.M. Oostmalle	—	—	—	1	1
Totalen. — Totaux.	3	1	—	14	18
<i>Provincie Oost-Vlaanderen: — Province de Flandre orientale:</i>					
M.S. Aalter. — E.M. Aalter	1	—	—	—	1
K.A. Deinze. — A.R. Deinze	2	—	—	—	2
M.S. Denderleeuw. — E.M. Denderleeuw	1	—	—	2	3
M.S.m. Dendermonde. — E.M.f. Termonde	—	—	—	3	3
M.S.m. Geraardsbergen. — E.M.f. Grammont	2	—	—	4	6
M.S. Maldegem. — E.M. Maldegem	3	—	—	—	3
M.S. Nederbrakel. — E.M. Nederbrakel	—	—	—	2	2
M.S.m. Ninove. — E.M.f. Ninove	1	—	—	2	3
M.S. Oudenaarde. — E.M. Audenarde	1	—	—	1	2
M.S.m. Ronse. — E.M.f. Renaix	1	—	—	1	2
M.S. Temse. — E.M. Tamise	1	—	—	2	3
M.S. Wetteren. — E.M. Wetteren	1	—	—	1	2
Totalen. — Totaux.	14	—	—	18	32
<i>Provincie West-Vlaanderen: — Province de Flandre occidentale:</i>					
M.S.m. Avelgem. — E.M.f. Avelgem	—	—	—	3	3
M.S. Diksmuide. — E.M. Dixmude	—	—	—	2	2
M.S.m. Ieper. — E.M.f. Ypres	3	—	—	—	3
M.S. Menen. — E.M. Menin	2	—	—	1	3
M.S.m. Nieuwpoort. — E.M.f. Nieuport	3	—	—	—	3
M.S. Poperinge. — E.M. Poperinge	2	—	—	1	3
M.S. Roeselare. — E.M. Roulers	—	—	—	—	—
M.S. Tielt. — E.M. Tielt	1	—	—	1	2
M.S. Torhout. — E.M. Torhout	1	—	—	1	2
K.A. Veurne. — A.R. Furnes	1	—	—	—	1
M.S. Waregem. — E.M. Waregem	—	—	—	2	2
Totalen. — Totaux.	13	—	—	11	24
<i>Provincie Limburg: — Province de Limbourg:</i>					
M.S. Borgloon. — E.M. Looz	—	—	1	2	3
K.A. Hasselt. — A.R. Hasselt	—	—	—	2	2
M.S.m. Hasselt. — E.M.f. Hasselt	2	—	—	4	6
K.A. Leopoldsburg. — A.R. Bourg-Léopold	1	—	—	3	4
M.S. Lommel. — E.M. Lommel	—	—	—	3	3
M.S.m. Maaseik. — E.M.f. Maaseik	2	—	—	2	4
K.A. Overpelt. — A.R. Overpelt	—	—	—	1	1
M.S.m. Sint-Truiden. — E.M.f. Saint-Trond	—	—	—	4	4
M.S.m. Tongeren. — E.M.f. Tongres	—	—	—	3	3
Totalen. — Totaux.	5	—	1	24	30

Aantal bewaarschoolonderwijzeressen in de Nederlandstalige scholen.

Schooljaar 1953-1954.

FROEBELAFDELINGEN.

Nombre d'institutrices gardiennes dans les écoles d'expression néerlandaise.

Année scolaire 1953-1954.

SECTIONS GARDIENNES.

INRICHTING — ÉTABLISSEMENT	Officieel gediplomeerd — Diplôme officiel	Gemeentelijk gediplomeerd — Diplôme communal	Provinciaal gediplomeerd — Diplôme provincial	Vrij gediplomeerd — Diplôme libre	Totalen — Totaux
<i>Provincie Brabant : — Province de Brabant :</i>					
M.S. Asse. — E.M. Asse	2	—	—	1	3
K.A. Brussel. — A.R. Bruxelles	1	—	—	—	1
M.S.m. Diest. — E.M.f. Diest	2	—	—	1	3
K.A. Etterbeek. — A.R. Etterbeek	—	—	—	1	1
M.S. Overijse. — E.M. Overijse	2	—	—	—	2
M.S.m. Vilvoorde. — E.M.f. Vilvoorde	3	—	—	1	4
Totalen. — Totaux.	10	—	—	4	14
, Algemene totalen. — Totaux généraux.	45	1	1	71	118

Nombre d'institutrices gardiennes dans les écoles
d'expression française.

Aantal bewaarschoolonderwijzeressen in de Franstalige
scholen.

ETABLISSEMENT — INRICHTING	Diplôme délivré par : — Diploma uitgereikt door :				
	État Rijk	Communes Gemeenten	Provinces Provincies	Jury central Centrale examencom.	Libre Vrij
A. — Province de Brabant : — Provincie Brabant :					
A.R. Bruxelles II. — K.A. Brussel II	2	—	—	—	—
E.M.f. Nivelles. — M.S.m. Nijvel	—	—	—	—	3
L.R. Saint-Gilles. — K.L. Sint-Gillis	2	—	—	—	1
Totaux. — Totalen.	4	—	—	—	4
B. — Province de Flandre orientale : — Provincie Oost-Vlaanderen :					
E.M.f. Mouscron. — M.S.m. Moeskroen	4	—	—	—	—
Totaux. — Totalen.	4	—	—	—	—
C. — Province de Hainaut : — Provincie Henegouwen :					
E.M.f. Ath. — M.S.m. Aat	1	—	—	—	1
A.R. Binche. — K.A. Binche	2	—	—	—	—
E.M.f. Châtelet. — M.S.m. Châtelet	1	—	—	—	2
E.M. Enghien. — M.S. Edingen	—	1	—	—	1
E.M.f. Flobecq. — M.S.m. Vloesberg	2	—	—	—	—
E.M. Frasnes. — M.S. Frasnes	2	—	—	—	—
E.M. Péruwelz. — M.S. Péruwelz	1	—	—	—	2
E.M. Le Rœulx. — M.S. Le Rœulx	—	—	1	—	1
Totaux. — Totalen.	9	1	1	—	7
D. — Province de Liège : — Provincie Luik :					
E.M.f. Hannut. — M.S.m. Hannut	2	—	—	—	—
E.M. St-Georges-s.-Meuse. — M.S. St-Georges-s.-Meuse.	1	—	—	—	—
Totaux. — Totalen.	3	—	—	—	—
E. — Province de Luxembourg : — Provincie Luxemburg :					
E.M. Athus. — M.S. Athus	2	—	—	—	—
E.M. Bastogne. — M.S. Bastenaken	1	—	—	—	1
E.M. Bertrix. — M.S. Bertrix	—	—	—	—	1
E.M. La Roche. — M.S. La Roche	—	—	—	—	1
Totaux. — Totalen.	3	—	—	—	3
F. — Province de Namur : — Provincie Namen :					
E.M.f. Dinant. — M.S.m. Dinant	1	—	—	—	—
E.M. Fosses. — M.S. Fosses	—	1	—	—	—
L.R. Namur. — K.L. Namen	2	—	—	—	—
E.M. Philippeville. — M.S. Philippeville	1	—	—	—	—
A.R. Tamines. — K.A. Tamines	—	—	—	—	2
Totaux. — Totalen.	4	1	—	—	2
Totaux généraux. — Algemene totalen.	27	2	1	—	16

Année scolaire 1953-1954.

Nombre d'institutrices gardiennes dans les jardins d'enfants annexés aux établissements d'enseignement moyen de l'État.

TABLEAU RÉCAPITULATIF PAR PROVINCE.

Schooljaar 1953-1954.

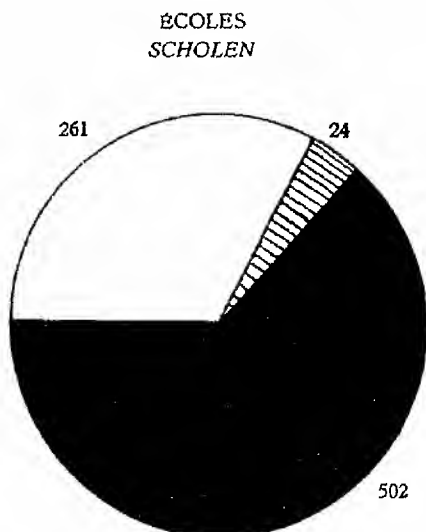
Aantal onderwijzers en onderwijzeressen in de voorbereidende afdelingen verbonden aan de Rijksinrichtingen voor middelbaar onderwijs.

SAMENVATTENDE TABEL PER PROVINCIE.

P R O V I N C E S — P R O V I N C I E S	Diplôme délivré par : — Diploma uitgereikt door :				Totaux — Totalen
	État Rijk	Communes Gemeenten	Provinces Provincies	Libre Vrij	
<i>Anvers : — Antwerpen :</i>					
Flamand. — Nederlands	3	1	—	14	18
<i>Flandre orientale : — Oost-Vlaanderen :</i>					
Flamand. — Nederlands	14	—	—	18	32
Français. — Frans	4	—	—	—	4
Totaux. — Totalen.	18	—	—	18	36
<i>Flandre occidentale : — West-Vlaanderen :</i>					
Flamand. — Nederlands	13	—	—	11	24
<i>Limbourg : — Limburg :</i>					
Flamand. — Nederlands	5	—	1	24	30
<i>Brabant : — Brabant :</i>					
Flamand. — Nederlands	10	—	—	4	14
Français. — Frans	4	—	—	4	8
Totaux. — Totalen.	14	—	—	8	22
<i>Hainaut : — Henegouwen :</i>					
Français. — Frans	9	1	1	7	18
<i>Liège : — Luik :</i>					
Français. — Frans	3	—	—	—	3
<i>Namur : — Namen :</i>					
Français. — Frans	4	1	—	2	7
<i>Luxembourg : — Luxemburg :</i>					
Français. — Frans	3	—	—	3	6
Totaux : — Totalen :					
Flamand. — Nederlands	45	1	1	71	118
Français. — Frans	27	2	1	16	46
Totaux généraux. — Algemene totalen.	72	3	2	87	164

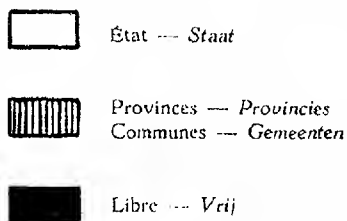
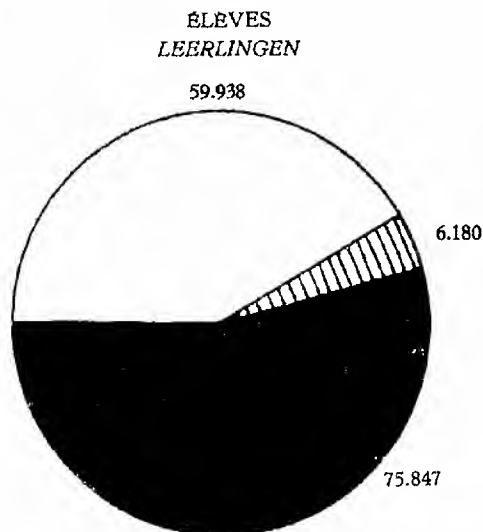
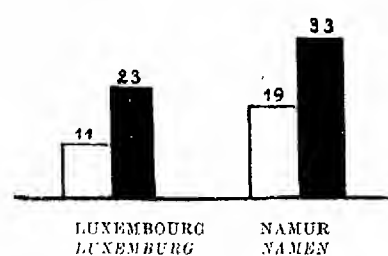
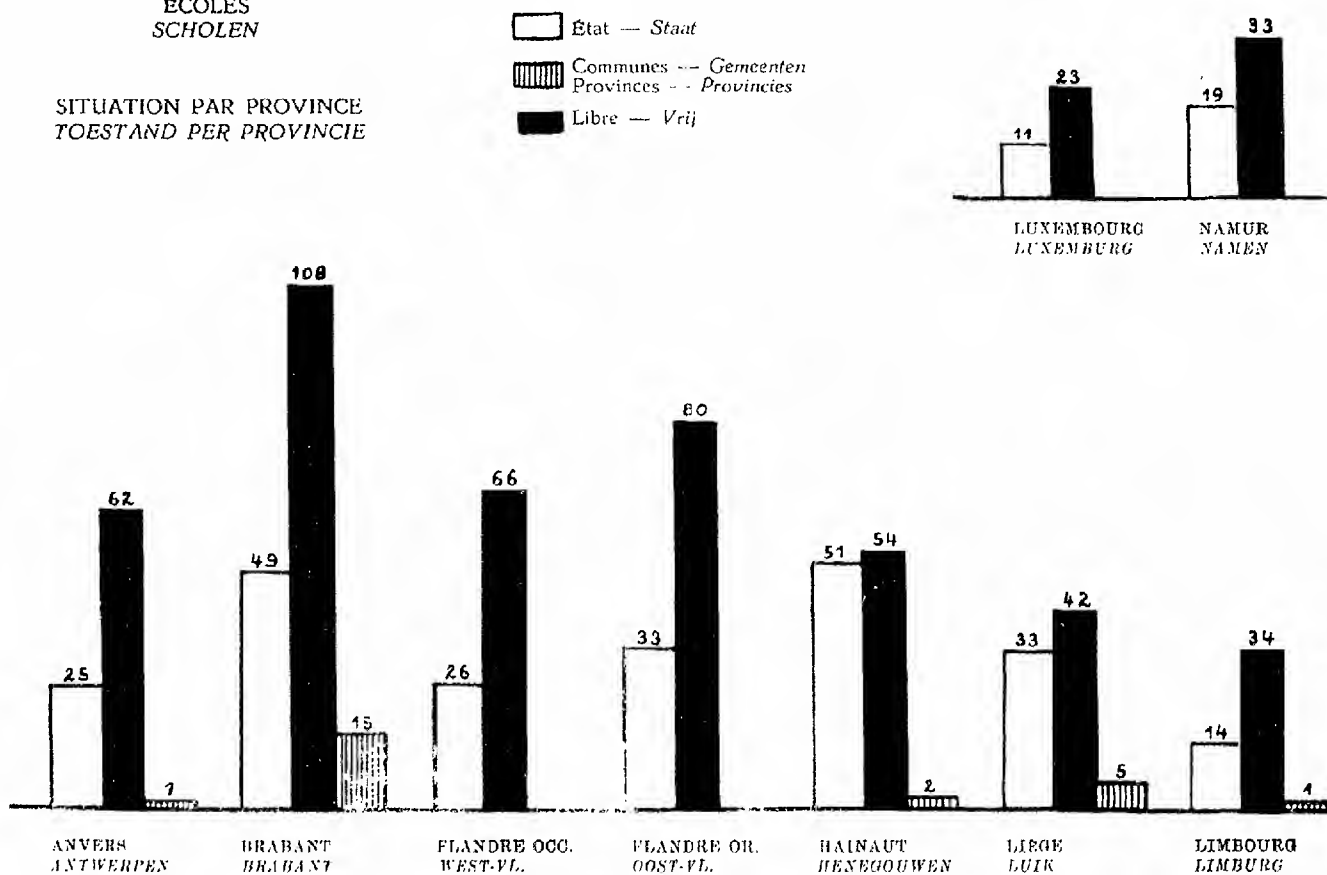
B. — ENSEIGNEMENT MOYEN PROPREMENT DIT.

Année scolaire 1953-1954.

B. — EIGENLIJK MIDDELBAAR ONDERWIJS.

Schooljaar 1953-1954.

ÉCOLES
SCHOLENSITUATION PAR PROVINCE
TOESTAND PER PROVINCIE

PROVINCES PROVINCIES	Garçons Jongens	Filles Meisjes	Mixte Gemengd
<i>Anvers : — Antwerpen :</i>			
Etat. — Staat	4	5	16
Province. — Provincie	—	1	—
Libre. — Vrij	28	34	—
<i>Brabant : — Brabant :</i>			
Etat. — Staat	9	12	28
Province. — Provincie	6	4	5
Libre. — Vrij	47	59	2
<i>Flandre Occidentale : — West-Vlaanderen :</i>			
Etat. — Staat	2	4	20
Province. — Provincie	—	—	—
Libre. — Vrij	33	32	—
<i>Flandre Orientale : — Oost-Vlaanderen :</i>			
Etat. — Staat	1	5	27
Province. — Provincie	—	—	—
Libre. — Vrij	39	40	—
<i>Hainaut : — Henegouwen :</i>			
Etat. — Staat	10	15	26
Province. — Provincie	1	1	—
Libre. — Vrij	21	28	5
<i>Liège : — Luik :</i>			
Etat. — Staat	5	7	21
Province. — Provincie	2	3	—
Libre. — Vrij	18	21	3
<i>Limbourg : — Limburg :</i>			
Etat. — Staat	—	1	13
Province. — Provincie	1	—	—
Libre. — Vrij	20	12	1
<i>Luxembourg : — Luxemburg :</i>			
Etat. — Staat	1	1	10
Province. — Provincie	—	—	—
Libre. — Vrij	15	7	1
<i>Namur : — Namen :</i>			
Etat. — Staat	2	1	15
Province. — Provincie	—	—	—
Libre. — Vrij	19	11	3
<i>Totaux : — Totalen :</i>			
Etat. — Staat	34	51	176
Province. — Provincie	10	9	5
Libre. — Vrij	240	244	15

V. — CRÉATION D'ÉCOLES DEPUIS 1945.
Création d'écoles, régime linguistique néerlandais,
depuis 1945 et leur population actuelle.

Province d'Anvers.

1946-1947	E.M. Herenthals	813
	A.R. Kapellen	856
1947-1948	A.R. Mol	912
	A.R. Hoboken	357
1948-1949	E.M. Geel	485
	L.R. Anvers (reprise)	583
1949-1950	A.R. Heist-op-den-Berg	886
	E.M. Oostmalle	271
	E.M.f. Turnhout (scission)	65
1951-1952	E.M. Merksem	332
1954-1955	E.M. Mortsel	314

Province du Brabant.

1947-1948	E.M. Asse	706
1948-1949	E.M. Overijse	254
	A.R. Keerbergen	270
	E.M.f. Aarschot (scission)	334
	E.M.f. Hal (scission)	132
1952-1953	E.M. Saint-Gilles	89
1954-1955	E.M. Auderghem (scission)	62
	E.M. Schaerbeek (scission)	102
	A.R. Koekelberg (scission)	339

Province de la Flandre occidentale.

1946-1947	E.M. Torhout	395
1947-1948	E.M. Avelgem	317
	E.M. Tielt	347
1948-1949	E.M. Knokke	178
	E.M.f. Courtrai	256
1949-1950	E.M. Aalter	176
	E.M. Waregem	448
	E.M.f. Avelgem (scission)	165
1951-1952	E.M. Izegem	296

Province de la Flandre orientale.

1945-1946	E.M. Deinze	392
1946-1947	A.R. Zottegem	456
	E.M. Denderleeuw	597
	E.M. Wetteren	552
	L.R. Gand (reprise)	523
1948-1949	E.M.f. Grammont	612
	E.M. Temse	418
	E.M. Nederbrakel	342
1949-1950	E.M. Moerbeke-Waas	132
1951-1952	E.M. Zele	165
1954-1955	E.M. Beveren-Waas	333

Province du Limbourg.

1945-1946	A.R. Bourg-Léopold	778
	E.M.f. Saint-Trond	469
1947-1948	E.M. Borgloon	424
	A.R. Genk	456
1948-1949	A.R. Overpelt	375
	E.M.f. Maaseik	332
1949-1950	E.M. Lommel	473

Province de Liège.

1948-1949	E.M. Landen	378
-----------	-------------	-----

V. — OPRICHTING VAN SCHOLEN SEDERT 1945.
Oprichting van scholen, met Nederlands taalsysteem,
sedert 1945 en hun huidige schoolbevolking.

Provincie Antwerpen.

1946-1947	M.S. Herenthals	813
	K.A. Kapellen	856
1947-1948	K.A. Mol	912
	K.A. Hoboken	357
1948-1949	M.S. Geel	485
	K.L. Antwerpen (overname)	583
1949-1950	K.A. Heist-op-den-Berg	886
	M.S. Oostmalle	271
	M.S.m. Turnhout (splitsing)	65
1951-1952	M.S. Merksem	332
1954-1955	M.S. Mortsel	314

Provincie Brabant.

1947-1948	M.S. Asse	706
1948-1949	M.S. Overijse	254
	K.A. Keerbergen	270
	M.S.m. Aarschot (splitsing)	334
	M.S.m. Halle (splitsing)	132
1952-1953	M.S. Sint-Gillis	89
1954-1955	M.S. Oudergem (splitsing)	62
	M.S. Schaerbeek (splitsing)	102
	K.A. Koekelberg (splitsing)	339

Provincie West-Vlaanderen.

1946-1947	M.S. Torhout	395
1947-1948	M.S. Avelgem	317
	M.S. Tielt	347
1948-1949	M.S. Knokke	178
	M.S.m. Kortrijk	256
1949-1950	M.S. Aalter	176
	M.S. Waregem	448
	M.S.m. Avelgem (splitsing)	165
1951-1952	M.S. Izegem	296

Provincie Oost-Vlaanderen.

1945-1946	M.S. Deinze	392
1946-1947	K.A. Zottegem	456
	M.S. Denderleeuw	597
	M.S. Wetteren	552
	K.L. Gent (overname)	523
1948-1949	M.S.m. Geraardsbergen	612
	M.S. Temse	418
	M.S. Nederbrakel	342
1949-1950	M.S. Moerbeke-Waas	132
1951-1952	M.S. Zele	165
1954-1955	M.S. Beveren-Waas	333

Provincie Limburg.

1945-1946	K.A. Leopoldsburg	778
	M.S.m. Sint-Truiden	469
1947-1948	M.S. Borgloon	424
	K.A. Genk	456
1948-1949	K.A. Overpelt	375
	M.S.m. Maaseik	332
1949-1950	M.S. Lommel	473

Provincie Luik.

1948-1949	M.S. Landen	378
-----------	-------------	-----

Création d'écoles, régime linguistique français,
depuis 1945 et leur population actuelle.

Province du Brabant.

1948-1949	A.R. Uccle (reprise)	609
1949-1950	E.M.f. Nivelles	431
	A.R. Saint-Gilles (reprise)	473
	L.R. Saint-Gilles	704
1954-1955	E.M. Jette	36

Province de la Flandre occidentale.

1945-1946	A.R. Comines	293
	E.M.f. Mouscron (scission)	396

Province du Hainaut.

1946-1947	E.M. Frasnes-lez-Buissenal	256
1948-1949	E.M. Enghien	455
	E.M.f. Flobecq (scission)	216
	E.M.f. Gosselies	102
	A.R. Pont-à-Celles	129
1949-1950	E.M.f. Binche (scission)	130
	E.M.f. Gilly	170
	E.M.f. Dour	126

Province de Liège.

1948-1949	A.R. Eupen	509
	E.M.f. Hannut	222
	E.M. Hombourg-Plombières	145
	E.M. La Calamine	172
	E.M. Saint-Georges-sur-Meuse	551
	E.M. Saint-Vith	147
	E.M.f. Waremme (scission)	112
	E.M. Welkenraedt	103
1953-1954	A.R. Marchin (reprise)	139

Province de Luxembourg.

1947-1948	A.R. Bastogne	401
	E.M. La Roche	190
1948-1949	E.M. Bertrix	259
	E.M. Gedinne	92
1949-1950	E.M. Athus	513

Province de Namur.

1948-1949	E.M. Eghezée	231
-----------	---------------------	-----

Allemagne occupée.

Rösrath :

(Elèves français)	2,099
(Elèves flamands)	1,078

Créations. — Enseignement moyen de l'État.

Année scolaire 1945-1946.

	Population début année de création	Population année scol. 1954-1955
Création d'écoles (régime linguistique français).		
A.R. Comines	81	293

Année scolaire 1945-1946.

Création d'écoles (régime linguistique néerlandais).

E.M. Bourg-Léopold	208	778
E.M. Deinze	80	392

Oprichting van scholen, met Frans taalstelsel,
sedert 1945 en hun huidige schoolbevolking.

Provincie Brabant.

1948-1949	K.A. Ukkel (overname)	609
1949-1950	M.S.m. Nijvel	431
	K.A. Sint-Gillis (overname)	473
	K.L. Sint-Gillis	704
1954-1955	M.S. Jette	36

Provincie West-Vlaanderen.

1945-1946	K.A. Komen	293
	M.S.m. Moeskroen (splitsing)	396

Provincie Henegouwen.

1946-1947	M.S. Frasnes-lez-Buissenal	256
1948-1949	M.S. Edingen	455
	M.S.m. Vloesberg (splitsing)	216
	M.S.m. Gosselies	102
	K.A. Pont-à-Celles	129
1949-1950	M.S.m. Binche (splitsing)	130
	M.S.m. Gilly	170
	M.S.m. Dour	126

Provincie Luik.

1948-1949	K.A. Eupen	509
	M.S.m. Hannut	222
	M.S. Hombourg-Plombières	145
	M.S. Kalmis	172
	M.S. Saint-Georges-sur-Meuse	551
	M.S. Sankt-Vith	147
	M.S.m. Borgworm (splitsing)	112
	M.S. Welkenraedt	103
1953-1954	K.A. Marchin (overname)	139

Provincie Luxemburg.

1947-1948	K.A. Bastenaken	401
	M.S. La Roche	190
1948-1949	M.S. Bertrix	259
	M.S. Gedinne	92
1949-1950	M.S. Athus	513

Provincie Namen.

1948-1949	M.S. Eghezée	231
-----------	---------------------	-----

Bezet Duitsland.

Rösrath :

(Franstalige leerlingen)	2,099
(Nederlandstalige leerlingen)	1,078

Oprichtingen. — Rijksmiddelbaar onderwijs.

Schooljaar 1945-1946.

	Bevolking begin van oprichtingsjaar	Bevolking schooljaar 1954-1955
Oprichting van scholen (Frans taalstelsel).		
K.A. Komen	81	293

Schooljaar 1945-1946.

Oprichting van scholen (Nederlands taalstelsel).

M.S. Leopoldsburg	208	778
M.S. Deinze	80	392

	Population début année de création	Population année scol. 1954-1955
<i>Nouvelles sections :</i>		
<i>Sections préparatoires.</i>		
E.M. Bourg-Léopold	122	414
E.M. Deinze	42	186
<i>Sections d'athénée — degré supérieur.</i>		
E.M. Eeklo	20	75
E.M. Etterbeek	42	135
<i>Sections latines — degré inférieur.</i>		
E.M. Bruges	9	32
E.M. Deinze	18	21
E.M. Grammont	5	18
E.M. Nieuport	9	—
E.M. Ninove	16	26
E.M. Poperinghe	17	25
E.M. Saint-Trond	—	37
E.M. Schaerbeek	11	15
E.M. Grammont	3	13
E.M. Schaerbeek	5	—
<i>Année scolaire 1946-1947.</i>		
<i>Création d'écoles (régime linguistique français).</i>		
E.M. Frasnes lez-Buissenal	19	256
<i>Humanités anciennes du degré inférieur.</i>		
E.M. Beauraing	15	23
E.M. Flobecq	15	21
<i>Section commerciale d'école moyenne.</i>		
E.M. Le Rœulx	11	9
<i>Sections familiales.</i>		
E.M. Aywaille	20	42
E.M.f. Andenne	—	35
E.M.f. Ath	20	48
E.M.f. Péruwelz	12	23
A.R. Taminés	—	37
E.M.f. Visé	11	62
<i>Section pré-industrielle.</i>		
E.M. Trazegnies	—	46
<i>Section pré-agricole.</i>		
A.R. Jodoigne	20	—
<i>Sections latin-grec du degré supérieur.</i>		
A.R. Binche	13	54
A.R. Ciney	4	11
A.R. Taminés	2	27
<i>Sections latin-mathématiques.</i>		
A.R. Ciney	—	9
L.R. Forest	—	6
L.R. Etterbeek	2	9
L.R. Seraing	9	12
A.R. Taminés	—	21
L.R. Verviers	11	14
<i>Section latin-sciences.</i>		
Néant.		

	Bevolking begin van oprichtingsjaar	Bevolking schooljaar 1954-1955
<i>Nieuwe Afdelingen :</i>		
<i>Vorbereidende Afdelingen.</i>		
M.S. Leopoldsburg	122	414
M.S. Deinze	42	186
<i>Atheneumafdelingen — hogere graad.</i>		
M.S. Eeklo	20	75
M.S. Etterbeek	42	135
<i>Latijnse Afdelingen — lagere graad.</i>		
M.S. Brugge	9	32
M.S. Deinze	18	21
M.S. Geraardsbergen	5	18
M.S. Nieuwpoort	9	—
M.S. Ninove	16	26
M.S. Poperinge	17	25
M.S. Sint-Truiden	—	37
M.S. Schaerbeek	11	15
M.S. Geraardsbergen	3	13
M.S. Schaerbeek	5	—
<i>Schooljaar 1946-1947.</i>		
<i>Oprichting van scholen (Frans taalstelsel).</i>		
M.S. Frasnes lez-Buissenal	19	256
<i>Oude humaniora van de lagere graad.</i>		
M.S. Beauraing	15	23
M.S. Vloesberg	15	21
<i>Handelsafdeling van middelbare school.</i>		
M.S. Le Rœulx	11	9
<i>Familiale Afdelingen.</i>		
M.S. Aywaille	20	42
M.S.m. Andenne	—	35
M.S.m. Aat	20	48
M.S.m. Péruwelz	12	23
M.S.m. Taminés	—	37
M.S.m. Wezet	11	62
<i>Præ-industriële Afdeling.</i>		
M.S. Trazegnies	—	46
<i>Præ-landbouwafdeling.</i>		
K.A. Geldenaken	20	—
<i>Afdelingen Latijn-Grieks van de hogere graad.</i>		
K.A. Binche	13	54
K.A. Ciney	4	11
K.A. Taminés	2	27
<i>Afdelingen Latijn-Wiskunde.</i>		
K.A. Ciney	—	9
K.L. Vorst	—	6
K.L. Etterbeek	2	9
K.L. Seraing	9	12
K.A. Taminés	—	21
K.L. Verviers	11	14
<i>Afdeling Latijn-Wetenschappen.</i>		
Nihil.		

	Population début année de création	Population année scol. 1954-1955
<i>Sections scientifiques.</i>		
A.R. Binche ...	5	23
A.R. Bouillon ...	20	14
A.R. Ciney ...	4	18
L.R. Etterbeek ...	2	3
L.R. Forest ...	—	7
L.R. Huy ...	2	16
L.R. Seraing ...	2	4
L.R. Verviers ...	3	11

Sections économiques.

A.R. Binche ...	2	23
A.R. Bouillon ...	8	19
A.R. Ciney ...	4	19
L.R. Huy ...	26	35
A.R. Marche ...	8	10
A.R. Tamines ...	1	27

*Année scolaire 1946-1947.**Création d'écoles (régime linguistique néerlandais).*

E.M. Herentals ...	187	813
E.M. Kapellen ...	194	856
E.M. Torhout ...	190	395
E.M. Zottegem ...	126	456

*Nouvelles sections :**Sections préparatoires.*

E.M. Herentals ...	101	512
E.M. Kapellen ...	145	462
E.M. Torhout ...	135	226
E.M. Zottegem ...	78	177

Sections latines — degré inférieur.

E.M. Lierre ...	21	40
E.M. Louvain ...	16	46
E.M. Torhout ...	6	18
E.M. Zottegem ...	8	35

Sections d'athénée — degré supérieur.

E.M.f. Malines ...	25	82
E.M. Saint-Trond ...	7	88

Sections commerciales.

E.M. Maldegem ...	—	8
E.M.g. Malines ...	22	47

*Année scolaire 1947-1948.**Création d'écoles (régime linguistique français).*

E.M. Bastogne ...	92	401
E.M. La Roche-en-Ardenne ..	112	190

Sections préparatoires.

E.M. Auderghem ...	18	61
E.M. Bastogne ...	54	175
A.R. Bouillon ..	10	11
E.M. Frasnes lez-Buissenal ..	75	154
E.M. La Roche-en-Ardennes ...	70	91
E.M. Marchienne-au-Pont ...	10	28

Sections moyennes.

E.M. Bastogne ...	25	58
E.M. La Roche-en-Ardennes ...	42	39

Wetenschappelijke Afdelingen.

K.A. Binche ...	5	23
K.A. Bouillon ...	20	14
K.A. Ciney ...	4	18
K.L. Etterbeek ...	2	3
K.L. Vorst ...	—	7
K.L. Hoei ...	2	16
K.L. Seraing ...	2	4
K.L. Verviers ...	3	11

Economische Afdelingen.

K.A. Binche ...	2	23
K.A. Bouillon ...	8	19
K.A. Ciney ...	4	19
K.L. Hoei ...	26	35
K.A. Marche ...	8	10
K.A. Tamines ...	1	27

*Schooljaar 1946-1947.**Oprichting van scholen (Nederlands taalstelsel).*

M.S. Herentals ...	187	813
M.S. Kapellen ...	194	856
M.S. Torhout ...	190	395
M.S. Zottegeb ...	126	456

*Nieuwe Afdelingen :**Voorbereidende Afdelingen.*

M.S. Herentals ...	101	512
M.S. Kapellen ...	145	462
M.S. Torhout ...	135	226
M.S. Zottegem ...	78	177

Latijnse Afdelingen — lagere graad.

M.S. Lier ...	21	40
M.S. Leuven ...	16	46
M.S. Torhout ...	6	18
M.S. Zottegem ...	8	35

Atheneumafdelingen — hogere graad.

M.S.m. Mechelen ..	25	82
M.S. Sint-Truiden ..	7	88

Handelsafdelingen.

M.S. Maldegem ...	—	8
M.S.j. Mechelen ...	22	47

*Schooljaar 1947-1948.**Oprichting van scholen (Frans taalstelsel).*

M.S. Bastenaken ...	92	401
M.S. La Roche-en-Ardenne ..	112	190

Voorbereidende Afdelingen.

M.S. Oudergem ...	18	61
M.S. Bastenaken ...	54	175
K.A. Bouillon ..	10	11
M.S. Frasnes lez-Buissenal ..	75	154
M.S. La Roche-en-Ardennes ...	70	91
M.S. Marchienne-au-Pont ...	10	28

Middelbare Afdelingen.

M.S. Bastenaken ...	25	58
M.S. La Roche-en-Ardennes ...	42	39

	Population début année de création	Population année scol. 1954-1955
<i>Humanités anciennes du degré inférieur.</i>		
E.M. Bastogne	13	37
E.M.f. Châtelet	18	15
E.M. Philippeville	12	21
<i>Section commerciale d'école moyenne.</i>		
E.M.f. Braine-le-Comte	9	14
<i>Sections familiales.</i>		
E.M.f. Beauraing	14	46
E.M.f. Bruxelles II	33	31
E.M.f. Flobecq	24	30
E.M. Frasnes lez-Buissenal	15	22
E.M.f. Gilly	4	27
E.M. Philippeville	5	30
E.M. Quiévrain	19	74
E.M. Trazegnies	16	32
E.M. Walcourt	11	26
E.M.f. Schaerbeek	16	47
E.M.f. Wavre	13	48
E.M.f. Dour	24	46
L.R. Tournai	10	30
E.M.f. Braine-le-Comte	15	38
<i>Sections pré-industrielles.</i>		
E.M. Pépinster	11	—
E.M. Quiévrain	23	98
A.R. Taminés	10	44
A.R. Virton	17	27
<i>Sections pré-agricoles.</i>		
E.M.g. Flobecq	6	27
A.R. Marche-en-Famenne	6	29
E.M. Beauraing	15	16
<i>Sections latin-grec du degré supérieur.</i>		
A.R. Florennes	6	10
A.R. Gosselies	15	34
<i>Section latin-mathématiques.</i>		
A.R. Gosselies	1	16
<i>Sections latin-sciences.</i>		
A.R. Ixelles	16	45
A.R. Liège	11	33
A.R. Mons	6	22
<i>Section scientifique.</i>		
A.R. Florennes	6	10
<i>Sections économiques.</i>		
A.R. Ath	22	48
L.R. Bruxelles I	41	36
A.R. Saint-Ghislain	13	28
<i>Année scolaire 1947-1948.</i>		
<i>Création d'écoles (régime linguistique néerlandais).</i>		
E.M. Asse	320	706
E.M. Avelgem	383	482
E.M. Denderleeuw	212	597
E.M. + sect. ath. Genk	32	456
E.M. + sect. ath. Hoboken	60	357
E.M. Borgloon	268	424

	Bevolking begin van oprichtingsjaar	Bevolking schooljaar 1954-1955
<i>Oude humaniora van de lagere graad.</i>		
M.S. Bastenaken	13	37
M.S.m. Châtelet	18	15
M.S. Philippeville	12	21
<i>Handelsafdeling van de middelbare school.</i>		
M.S.m. 's-Gravenbrakel	9	14
<i>Familiale Afdelingen.</i>		
M.S.m. Beauraing	14	46
M.S.m. Brussel II	33	31
M.S.m. Vloesberg	24	30
M.S. Frasnes lez-Buissenal	15	22
M.S.m. Gilly	4	27
M.S. Philippeville	5	30
M.S. Quiévrain	19	74
M.S. Trazegnies	16	32
M.S. Walcourt	11	26
M.S.m. Schaerbeek	16	47
M.S.m. Waver	13	48
M.S.m. Dour	24	46
K.L. Doornik	10	30
M.S.m. 's-Gravenbrakel	15	38
<i>Prae-industriële Afdelingen.</i>		
M.S. Pépinster	11	—
M.S. Quiévrain	23	98
K.A. Taminés	10	44
K.A. Virton	17	27
<i>Prae-landbouwaafdelingen.</i>		
M.S.j. Vloesberg	6	27
K.A. Marche-en-Famenne	6	29
M.S. Beauraing	15	16
<i>Afdelingen Latijn-Grieks van de hogere graad.</i>		
K.A. Florennes	6	10
K.A. Gosselies	15	34
<i>Afdeling Latijn-Wiskunde.</i>		
K.A. Gosselies	1	16
<i>Afdelingen Latijn-Wetenschappen.</i>		
K.A. Elsene	16	45
K.A. Luik	11	33
K.A. Bergen	6	22
<i>Wetenschappelijke Afdeling.</i>		
K.A. Florennes	6	10
<i>Economische Afdelingen.</i>		
K.A. Aat	22	48
K.L. Brussel I	41	36
K.A. Saint-Ghislain	13	28
<i>Schooljaar 1947-1948.</i>		
<i>Oprichting van scholen (Nederlands taalstelsel).</i>		
M.S. Asse	320	706
M.S. Avelgem	383	482
M.S. Denderleeuw	212	597
M.S. + ath. afd. Genk	32	456
M.S. + ath. afd. Hoboken	60	357
M.S. Borgloon	268	424

	Population début année de création	Population année scol. 1954-1955
E.M. Mol	250	912
E.M. Tielt	70	547
E.M. Wetteren	48	552
L.R. Gand	300	523

Section d'athénée — degré supérieur.

E.M. Boom	25	114
------------------	----	-----

Sections latines — degré inférieur.

E.M. Asse	7	27
E.M. Avelgem	15	28
E.M. Denderleeuw	—	15
A.R. Genk	9	71
A.R. Hoboken	11	90
A.R. Mol	—	46
E.M. Tielt	8	25
E.M. Wetteren	—	10

Sections commerciales.

E.M. Louvain	37	26
E.M.f. Nieuport	4	—
E.M.f. Tongres	6	14

Section familiale.

E.M. Eisden	23	47
--------------------	----	----

Sections préparatoires.

E.M. Asse	178	367
E.M. Denderleeuw	135	358
E.M. + sect. ath. Genk	8	200
E.M. Borgloon	176	218
E.M. Mol	168	441
E.M. Tielt	35	171
5 ^e et 6 ^e prép. (f.) Hal	16	49

Sections froebeliennes.

E.M. + sect. ath. Genk	—	—
E.M. Mol	21	131
E.M. Tielt	17	49

Reprise sections préparatoires.

E.M.g. Grammont	578	355
E.M. Avelgem	226	274
E.M.f. Grammont	Voir A.R.	315

*Année scolaire 1948-1949.**Création d'écoles (régime linguistique français).*

E.M. Bertrix	69	259
E.M. Eghezée	74	231
E.M. Enghien	217	455
A.R. Eupen	59	509
E.M.f. Flobecq (scindé)	188	216
E.M. Gedinne	50	92
E.M.f. Gosselies (scindé)	50	102
E.M.f. Hannut (scindé)	122	222
E.M. Hombourg-Plombières	57	145
E.M. La Calamine	140	172
E.M. Pont-à-Celles	99	129
A.R. Rôsrath	200	2,099
E.M. Saint-Georges	374	551
E.M. Saint-Vith	25	147
A.R. Uccle (reprise)	602	609
E.M.f. Wareme (scindé)	79	112
E.M. Welkenraedt	54	103

	Bevolking begin van oprichtingsjaar	Bevolking schooljaar 1954-1955
M.S. Mol	250	912
M.S. Tielt	70	547
M.S. Wetteren	48	552
K.L. Gent	300	523

Atheneumafdeling — hogere graad.

M.S. Boom	25	114
------------------	----	-----

Latijnse Afdelingen — lagere graad.

M.S. Asse	7	27
M.S. Avelgem	15	28
M.S. Denderleeuw	—	15
K.A. Genk	9	71
K.A. Hoboken	11	90
K.A. Mol	—	46
M.S. Tielt	8	25
M.S. Wetteren	—	10

Handelsafdelingen.

M.S. Leuven	37	26
M.S.m. Nieuwpoort	4	—
M.S.m. Tongeren	6	14

Familiale Afdeling.

M.S. Eisden	23	47
--------------------	----	----

Vorbereidende Afdelingen.

M.S. Asse	178	367
M.S. Denderleeuw	135	358
M.S. + ath. afd. Genk	8	200
M.S. Borgloon	176	218
M.S. Mol	168	441
M.S. Tielt	35	171
5 ^e en 6 ^e voorb. (m.), Hal	16	49

Froebelafdelingen.

M.S. + ath. afd. Genk	—	—
M.S. Mol	21	131
M.S. Tielt	17	49

Overname voorbereidende Afdelingen.

M.S.j. Geeraardsbergen	578	355
M.S. Avelgem	226	274
M.S.m. Geeraardsbergen	Zie K.A.	315

*Schooljaar 1948-1949.**Oprichting van scholen (Frans taalstelsel).*

M.S. Bertrix	69	259
M.S. Eghezée	74	231
M.S. Edingen	217	455
K.A. Eupen	59	509
M.S.m. Vloesberg (gesplitst)	188	216
M.S. Gedinne	50	92
M.S.m. Gosselies (gesplitst)	50	102
M.S.m. Hannut (gesplitst)	122	222
M.S. Hombourg-Plombières	57	145
M.S. Kelmis	140	172
M.S. Pont-à-Celles	99	129
K.A. Rôsrath	200	2,099
M.S. Saint-Georges	374	551
M.S. Sankt-Vith	25	147
K.A. Ulkel (overgenomen)	602	609
M.S.m. Borgworm (gesplitst)	79	112
M.S. Welkenraedt	54	103

	Population début année de création	Population année scol. 1954-1955
<i>Sections froebeliennes.</i>		
E.M.f. Andenne	30	—
E.M. Bastogne	18	76
E.M. Bertrix	9	44
E.M.f. Dinant	5	27
E.M. Enghien	30	51
E.M.f. Flobecq	22	50
E.M. Frasnes-lez-Buissenal	29	53
E.M.f. Hannut	41	45
E.M. La Roche	27	29
E.M. Philippeville	22	33
E.M. Saint-Georges	68	79

<i>Sections préparatoires.</i>		
E.M. Aywaille	155	168
E.M. Bertrix	24	119
E.M. Eghezée	22	77
E.M. Enghien	120	243
A.R. Eupen	25	277
E.M.f. Hannut	47	89
E.M. Pepinster	—	213
E.M. Saint-Georges	213	269

<i>Sections moyennes.</i>		
E.M. Bertrix	14	23
E.M. Eghezée	36	65
E.M. Enghien	56	62
A.R. Eupen	18	61
E.M.f. Flobecq	28	15
E.M. Gedinne	18	36
E.M.f. Gosselies	40	45
E.M.f. Hannut	22	37
E.M. Hombourg-Plombières	15	27
E.M. La Calamine	48	56
E.M. Pont-à-Celles	60	32
A.R. Rôsrath	67	84
E.M. Saint-Georges	34	99
E.M. Saint-Vith	15	38
A.R. Uccle	116	93
E.M.f. Waremmes	62	57
E.M. Welkenraedt	21	26

<i>Humanités anciennes du degré inférieur.</i>		
L.R. Arlon	16	46
E.M. Auderghem	29	80
E.M. Bertrix	7	23
A.R. Eupen	6	33
E.M.f. Flobecq	10	7
E.M. Gedinne	13	12
E.M.f. Gosselies	10	21
E.M. La Calamine	4	18
E.M.f. Malmédy	12	28
E.M. Pont-à-Celles	13	23
A.R. Rôsrath	54	78
E.M. Saint-Georges	16	37
A.R. Uccle	235	264
E.M. Welkenraedt	12	26

<i>Sections commerciales d'école moyenne.</i>		
E.M.g. Andenne	18	12
E.M.f. Dinant	5	12
E.M. Fleurus	22	14
E.M. Hombourg-Plombières	11	17
E.M. Pecq	21	11

<i>Sections familiales.</i>		
E.M. Bastogne	12	37
E.M. Bertrix	15	34
E.M.f. Dinant	17	36
L.R. Forest	3	24
A.R. Gembloux	7	38
E.M.f. Hannut	12	51
L.R. Ixelles	4	41
E.M.f. Châtelet	24	47

	Bevolking begin van oprichtingsjaar	Bevolking schooljaar 1954-1955
<i>Froebelafdeling.</i>		
M.S.m. Andenne	30	—
M.S. Bastenaken	18	76
M.S. Bertrix	9	44
M.S.m. Dinant	5	27
M.S. Edingen	30	51
M.S.m. Vloesberg	22	50
M.S. Frasnes-lez-Buissenal	29	53
M.S.m. Hannuit	41	45
M.S. La Roche	27	29
M.S. Philippeville	22	33
M.S. Saint-Georges	68	79

<i>Voorbereidende Afdelingen.</i>		
M.S. Aywaille	155	168
M.S. Bertrix	24	119
M.S. Eghezée	22	77
M.S. Edingen	120	243
K.A. Eupen	25	277
M.S.m. Hannuit	47	89
M.S. Pepinster	—	213
M.S. Saint-Georges	213	269

<i>Middelbare Afdelingen.</i>		
M.S. Bertrix	14	23
M.S. Eghezée	36	65
M.S. Edingen	56	62
K.A. Eupen	18	61
M.S.m. Vloesberg	28	15
M.S. Gedinne	18	36
M.S.m. Gosselies	40	45
M.S.m. Hannuit	22	37
M.S. Hombourg-Plombières	15	27
M.S. Kalmis	48	56
M.S. Pont-à-Celles	60	32
K.A. Rôsrath	67	84
M.S. Saint-Georges	34	99
M.S. Sankt-Vith	15	38
K.A. Ukkel	116	93
M.S.m. Borgworm	62	57
M.S. Welkenraedt	21	26

<i>Oude humaniora van de lagere graad.</i>		
K.L. Aarlen	16	46
M.S. Oudergem	29	80
M.S. Bertrix	7	23
K.A. Eupen	6	33
M.S.m. Vloesberg	10	7
M.S. Gedinne	13	12
M.S.m. Gosselies	10	21
M.S. Kalmis	4	18
M.S.m. Malmédy	12	28
M.S. Pont-à-Celles	13	23
K.A. Rôsrath	54	78
M.S. Saint-Georges	16	37
K.A. Ukkel	235	264
M.S. Welkenraedt	12	26

<i>Handelsafdelingen van middelbare school.</i>		
M.S.j. Andenne	18	12
M.S.m. Dinant	5	12
M.S. Fleurus	22	14
M.S. Hombourg-Plombières	11	17
M.S. Pecq	21	11

<i>Familiale Afdelingen.</i>		
M.S. Bastenaken	12	37
M.S. Bertrix	15	34
M.S.m. Dinant	17	36
K.L. Vorst	3	24
K.A. Gembloux	7	38
M.S.m. Hannuit	12	51
K.L. Elsene	4	41
M.S.m. Châtelet	24	47

	Population début année de création	Population année scol. 1954-1955		Bevolking begin van oprichtingsjaar	Bevolking schooljaar 1954-1955
E.M. Eghezée	16	30	M.S. Eghezée	16	30
E.M. Enghien	11	25	M.S. Edingen	11	25
E.M. Gedinne	19	24	M.S. Gedinne	19	24
E.M. Hombourg-Plombières	31	42	M.S. Hombourg-Plombières	31	42
E.M. La Roche-en-Ardenne	12	31	M.S. La Roche-en-Ardenne	12	31
E.M. Leuze	6	14	M.S. Leuze	6	14
E.M. Marchienne-au-Pont	9	26	M.S. Marchienne-au-Pont	9	26
L.R. Mons	19	36	K.L. Bergen	19	36
E.M.f. Pâturages	10	43	M.S.m. Pâturages	10	43
E.M. Pecq	12	20	M.S. Pecq	12	20
E.M. Pepinster	8	34	M.S. Pepinster	8	34
E.M. Pont-à-Celles	26	28	M.S. Pont-à-Celles	26	28
E.M. Le Rœulx	12	—	M.S. Le Rœulx	12	—
E.M.f. Lessines	17	42	M.S.m. Lessen	17	42
E.M. La Calamine	42	54	M.S. Kalmis	42	54
E.M.f. Renaix	15	24	M.S.m. Ronse	15	24
E.M.f. Saint-Ghislain	17	48	M.S.m. Saint-Ghislain	17	48
A.R. Marche-en-Famenne	6	33	K.A. Marche-en-Famenne	6	33
E.M. Mouscron	13	33	M.S. Moeskroen	13	33
E.M. Saint-Georges	44	67	M.S. Saint-Georges	44	67
E.M. Saint-Vith	10	20	M.S. Sankt-Vith	10	20
E.M. Vielsalm	25	31	M.S. Vielsalm	25	31
E.M.f. Waremme	17	55	M.S.m. Borgworm	17	55
E.M. Welkenraedt	13	26	M.S. Welkenraedt	13	26
<i>Sections pré-industrielles.</i>			<i>Prae-industriële Afdelingen.</i>		
E.M.g. Andenne	54	75	M.S.j. Andenne	54	75
E.M. Jemappes	16	40	M.S. Jemappes	16	40
E.M. La Calamine	46	34	M.S. Kalmis	46	34
A.R. Waremme	12	44	K.A. Borgworm	12	44
E.M. Welkenraedt	8	25	M.S. Welkenraedt	8	25
<i>Sections pré-agricoles.</i>			<i>Prae-landbouwafdelingen.</i>		
A.R. Ath	14	7	K.A. Aat	14	7
E.M. Hannut	29	23	M.S. Hannut	29	23
A.R. Visé	—	1	K.A. Wezet	—	1
<i>Sections greco-latines du degré supérieur.</i>			<i>Afdelingen Latijn-Grieks van de hogere graad.</i>		
L.R. Arlon	5	24	K.L. Aarlen	5	24
A.R. Eupen	1	13	K.A. Eupen	1	13
A.R. Hannut	6	19	K.A. Hannut	6	19
A.R. Uccle	142	62	K.A. Ukkel	142	62
<i>Sections latin-mathématiques.</i>			<i>Afdelingen Latijn-Wiskunde.</i>		
A.R. Hannut	4	11	K.A. Hannut	4	11
A.R. Marche-en-Famenne	4	4	K.A. Marche-en-Famenne	4	4
A.R. Rochefort	1	7	K.A. Rochefort	1	7
L.R. Tournai	3	7	K.L. Doornik	3	7
<i>Sections latin-sciences.</i>			<i>Afdelingen Latijn-Wetenschappen.</i>		
A.R. Bruxelles	-0	25	K.A. Brussel	10	25
L.R. Charleroi	17	33	K.L. Charleroi	17	33
L.R. Ixelles	13	36	K.L. Elsene	13	36
L.R. Mons	17	16	K.L. Bergen	17	16
A.R. Seraing	9	21	K.A. Seraing	9	21
<i>Sections scientifiques.</i>			<i>Wetenschappelijke Afdelingen.</i>		
L.R. Arlon	1	2	K.L. Aarlen	1	2
A.R. Eupen	3	12	K.A. Eupen	3	12
A.R. Hannut	2	12	K.A. Hannut	2	12
A.R. Uccle	23	9	K.A. Ukkel	23	9
<i>Sections économiques.</i>			<i>Economische Afdelingen.</i>		
L.R. Arlon	6	37	K.L. Aarlen	6	37
A.R. Eupen	6	12	K.A. Eupen	6	12
A.R. Hannut	13	37	K.A. Hannut	13	37
L.R. La Louvière	15	17	K.L. La Louvière	15	17
A.R. Uccle	24	44	K.A. Ukkel	24	44

Population
début année
de création

Population
année scol.
1954-1955

Bevolking
begin van
oprichtingsjaar

Bevolking
schooljaar
1954-1955

Année scolaire 1948-1949.

Créations d'écoles (régime linguistique néerlandais).

E.M.f. Grammont	337	612
E.M. Geel	328	485
E.M. Overijse	170	254
E.M. Overpelt	239	375
E.M. Temse	199	418
E.M. Nederbrakel	276	342
E.M. Knokke	110	178
L.R. Anvers	589	583
E.M.f. Courtrai	177	256
E.M.f. Maaseik	282	332
E.M. Landen	113	378
E.M. Keerbergen	—	270

Sections préparatoires.

E.M. Wetteren	66	150
E.M.f. Tongres	68	137
L.R. Gand (6 ^e année)	25	85
E.M. Bourg-Léopold	281	414

Sections froebeliennes.

E.M. Asse	82	109
E.M. Denderleeuw	47	90
E.M. Deinze	30	62
E.M. Kapellen	46	53
E.M.f. Tongres	40	92
E.M.f. Termonde	88	98
E.M.f. Vilvorde	59	155
E.M. Dixmude	53	84
E.M. Poperinghe	84	104
E.M. Borgloon	45	86
E.M. Herenthals	87	134
E.M. Menin	44	84
E.M. Torhout	—	63
E.M.f. Diest	112	108
E.M.f. Hasselt	122	186
E.M.f. Nieuport	104	128
E.M. Maldegem	52	114

Sections d'athénées — degré supérieur.

E.M. Deinze	14	65
E.M. Furnes	14	81
E.M. Bourg-Léopold	9	33
E.M.f. Grammont	24	63
E.M. Termonde	67	119
E.M.f. Malines	75	82
E.M. Saint-Trond	27	88
E.M. Eeklo	49	75
E.M. Etterbeek	93	135

Sections latines — degré inférieur.

E.M. Saint-Trond	5	—
E.M. Bourg-Léopold	11	24
E.M. Grammont	12	24
E.M.f. Bruges	17	15
E.M. Lierre	—	31
E.M.f. Louvain	36	80
E.M. Grammont	12	38
E.M. Poperinghe	25	25
E.M. Saint-Trond	43	37
E.M. Nieuport	14	—
E.M. Ninove	33	26
E.M.f. Bruges	29	36
E.M.f. Schaerbeek	16	15

Sections commerciales — E.M.

E.M. Asse	17	24
E.M. Herenthals	28	26
E.M. Maldegem	27	28
E.M.g. Malines	37	46
E.M. Zelzate	23	18

Schooljaar 1948-1949.

Oprichting van scholen (Nederlands taalstelsel).

M.S.m. Geraardsbergen	337	612
M.S. Geel	328	485
M.S. Overijse	170	254
M.S. Overpelt	239	375
M.S. Temse	199	418
M.S. Nederbrakel	276	342
M.S. Knokke	110	178
K.L. Antwerpen	589	583
M.S.m. Kortrijk	177	256
M.S.m. Maaseik	282	332
M.S. Landen	113	378
M.S. Keerbergen	—	270

Voorbereidende Afdelingen.

M.S. Wetteren	66	150
M.S.m. Tongeren	68	137
K.L. Gent (6 ^e jaar)	25	85
M.S. Leopoldsburg	281	414

Froebelafdelingen.

M.S. Asse	82	109
M.S. Denderleeuw	47	90
M.S. Deinze	30	62
M.S. Kapellen	46	53
M.S.m. Tongeren	40	92
M.S.m. Dendermonde	88	98
M.S.m. Vilvoorde	59	155
M.S. Diksmuide	53	84
M.S. Poperinge	84	104
M.S. Borgloon	45	86
M.S. Herenthals	87	134
M.S. Menen	44	84
M.S. Torhout	—	63
M.S.m. Diest	112	108
M.S.m. Hasselt	122	186
M.S.m. Nieuwpoort	104	128
M.S. Maldegem	52	114

Atheneumafdelingen — hogere graad.

M.S. Deinze	14	65
M.S. Veurne	14	81
M.S. Leopoldsburg	9	33
M.S.j. Geeraardsbergen	24	63
M.S. Dendermonde	67	119
M.S.m. Mechelen	75	82
M.S. Sint-Truiden	27	88
M.S. Eeklo	49	75
M.S. Etterbeek	93	135

Latijnse Afdelingen — lagere graad.

M.S. Sint-Truiden	5	—
M.S. Leopoldsburg	11	24
M.S. Geeraardsbergen	12	24
M.S.m. Brugge	17	15
M.S. Lier	—	31
M.S.m. Leuven	36	80
M.S. Geeraardsbergen	12	38
M.S. Poperinge	25	25
M.S. Sint-Truiden	43	37
M.S. Nieuwpoort	14	—
M.S. Ninove	33	26
M.S.m. Brugge	29	36
M.S.m. Schaerbeek	16	15

Handelsafdelingen — M.S.

M.S. Asse	17	24
M.S. Herenthals	28	26
M.S. Maldegem	27	28
M.S.j. Mechelen	37	46
M.S. Zelzate	23	18

	Population début année de création	Population année scol. 1954-1955
<i>Sections familiales.</i>		
E.M.f. Hasselt	44	66
E.M.f. Tongres	37	37
E.M.f. Vilvorde	59	65
E.M. Blankenberge	26	46
E.M. Bourg-Léopold	29	32
E.M. Eidsen	34	47
E.M. Hemiksem	10	29
E.M. Maaseik	30	43
E.M. Zaventem	21	43
E.M.f. Boom	24	51
E.M.f. Lokeren	23	45
E.M.f. Malines	39	61
E.M.f. Nieuport	21	33
E.M.f. Ninove	33	46
E.M.f. Tirlemont	42	82
E.M.f. Ostende	46	80
E.M. Asse	42	48
E.M. Deinze	26	13
E.M. Denderleeuw	18	32
E.M. Dixmude	9	23
E.M. Herentals	16	28
E.M. Maldegem	28	34
E.M. Poperinghe	14	34
E.M. Zelzate	14	43
E.M.f. Alost	23	48
E.M.f. Lierre	30	93
E.M.f. Menin	19	26
E.M.f. Renaix	32	12
E.M.f. Saint-Nicolas	19	46
E.M.f. Termonde	40	41
E.M.f. Ypres	30	33
L.R. Gand	16	61
E.M.f. Hasselt	45	66

Sections pré-industrielles.

E.M. Hemiksem	40	45
E.M. Zelzate	69	139
A.R. Saint-Nicolas	67	66
E.M. Ninove	43	51
E.M. Eidsen	24	97
A.R. Diest	19	34
A.R. Vilvorde	25	44
E.M. Lierre	17	52

Sections pré-agricoles.

E.M. Saint-Trond	29	71
E.M. Zaventem	35	37

*Année scolaire 1949-1950.**Création d'écoles (régime linguistique français).*

E.M. Athus	264	513
E.M.f. Binche (scindé)	100	130
E.M.f. Forest	104	218
E.M.f. Mouscron (scindé)	177	396
E.M.f. Nivelles	203	431
E.M.f. Gilly (scindé)	138	170
E.M.f. Dour (scindé)	125	126
A.R. Saint-Gilles (reprise)	474	473
L.R. Saint-Gilles	629	704

Sections froebelienues.

E.M. Athus	21	52
E.M. Bruxelles II	26	70
E.M. Fosses	31	27
L.R. Namur	19	47
E.M.f. Nivelles	31	121
E.M. Le Rœulx	31	55
L.R. Saint-Gilles	57	81
A.R. Tamines	34	69
E.M. Trazegnies	53	79

Familiale Afdelingen.

	Bevolking begin van oprichtingsjaar	Bevolking schooljaar 1954-1955
M.S.m. Hasselt	44	66
M.S.m. Tongeren	37	37
M.S.m. Vilvorde	59	65
M.S. Blankenberge	26	46
M.S. Leopoldsburg	29	32
M.S. Eidsen	34	47
M.S. Hemiksem	10	29
M.S. Maaseik	30	43
M.S. Zaventem	21	43
M.S.m. Boom	24	51
M.S.m. Lokeren	23	45
M.S.m. Mechelen	39	61
M.S.m. Nieuwpoort	21	33
M.S.m. Ninove	33	46
M.S.m. Tienen	42	82
M.S.m. Oostende	46	80
M.S. Asse	42	48
M.S. Deinze	26	13
M.S. Denderleeuw	18	32
M.S. Diksmuide	9	23
M.S. Herentals	16	28
M.S. Maldegem	28	34
M.S. Poperinghe	14	34
M.S. Zelzate	14	43
M.S.m. Aalst	23	48
M.S.m. Lier	30	93
M.S.m. Menen	19	26
M.S.m. Ronse	32	12
M.S.m. Sint-Niklaas	19	46
M.S.m. Dendermonde	40	41
M.S.m. Ieper	30	33
K.L. Gent	16	61
M.S.m. Hasselt	45	66

Prae-industriële Afdelingen.

M.S. Hemiksem	40	45
M.S. Zelzate	69	139
K.A. Sint-Niklaas	67	66
M.S. Ninove	43	51
M.S. Eidsen	24	97
K.A. Diest	19	34
K.A. Vilvorde	25	44
M.S. Lier	17	52

Prae-landbouwaafdelingen.

M.S. Sint-Truiden	29	71
M.S. Zaventem	35	37

*Schooljaar 1949-1950.**Oprichting van scholen (Frans taalstelsel).*

M.S. Athus	264	513
M.S.m. Binche (gesplitst)	100	130
M.S.m. Vorst	104	218
M.S.m. Moeskroen (gesplitst)	177	396
M.S.m. Nijvel	203	431
M.S.m. Gilly (gesplitst)	138	170
M.S.m. Dour (gesplitst)	125	126
K.A. Sint-Gillis (overgenomen)	474	473
K.L. Sint-Gillis	629	704

Froebelafdelingen.

M.S. Athus	21	52
M.S. Brussel II	26	70
M.S. Fosses	31	27
K.L. Namen	19	47
M.S.m. Nijvel	31	121
M.S. Le Rœulx	31	55
K.L. Sint-Gillis	57	81
K.A. Tamines	34	69
M.S. Trazegnies	53	79

	Population début année de création	Population année scol. 1954-1955
<i>Sections préparatoires.</i>		
E.M. Athus ...	143	237
E.M.f. Mouscron ...	93	208
E.M.f. Nivelles ...	116	207
L.R. Saint-Gilles ...	286	303
E.M. Saint-Vith ...	18	64
E.M.f. Spa ...	230	220
E.M. Trazegnies ...	235	370

<i>Sections moyennes.</i>		
E.M. Athus ...	26	56
E.M.f. Binche ...	48	71
E.M.f. Dour ...	56	57
E.M.f. Forest ...	104	166
E.M.f. Gilly ...	74	102
E.M.f. Mouscron ...	63	56
E.M.f. Nivelles ...	10	46
A.R. Saint-Gilles ...	117	104
L.R. Saint-Gilles ...	48	66

<i>Humanités anciennes du degré inférieur.</i>		
E.M. Athus ...	10	23
E.M.f. Binche ...	28	—
L.R. Bruxelles ...	16	71
E.M.f. Dour ...	30	23
E.M. Eghezée ...	9	20
E.M. Enghien ...	8	25
E.M. Hombourg-Plombières ...	12	21
E.M.f. Nivelles ...	9	26
E.M. Saint-Ghislain ...	18	43
A.R. Saint-Gilles ...	172	194
L.R. Saint-Gilles ...	122	138
E.M. Trazegnies ...	10	27

<i>Sections commerciales d'école moyenne.</i>		
E.M.f. Ath ...	11	10
E.M.f. Gilly ...	30	18
E.M. La Calamine ...	11	10
E.M.g. Péruwelz ...	12	21

<i>Sections familiales.</i>		
L.R. Arlon ...	49	36
E.M. Athus ...	22	44
E.M. Beauraing ...	26	26
E.M.f. Binche ...	24	42
L.R. Bruxelles I ...	10	20
A.R. Chimay ...	20	27
A.R. Ciney ...	11	34
L.R. Etterbeek ...	10	30
A.R. Eupen ...	10	25
E.M. Fleurus ...	12	10
E.M. Fosses ...	10	34
E.M.f. Gosselies ...	25	36
E.M. Jemappes ...	10	27
A.R. Jodoigne ...	17	27
E.M.f. Jumet ...	33	29
L.R. La Louvière ...	9	27
E.M.f. Malmédy ...	29	39
E.M.f. Nivelles ...	37	31
A.R. Rochefort ...	12	17
E.M. Saint-Hubert ...	11	32
L.R. Seraing ...	14	—
L.R. Molenbeek-Saint-Jean ...	15	30
E.M.f. Spa ...	44	44
A.R. Stavelot ...	14	23
A.R. Thuin ...	19	30
L.R. Verviers ...	10	36

<i>Sections pré-industrielles.</i>		
A.R. Ath ...	19	39
E.M. Athus ...	42	96
E.M. Beauraing ...	13	—
E.M.g. Braine-l'Alleud ...	44	36
E.M. Fosses ...	17	37
E.M. Hombourg-Plombières ...	11	38
E.M.g. Jumet ...	20	—
E.M.g. Namur ...	80	181
E.M.g. Pâturages ...	33	46

	Bevolking begin van oprichtingsjaar	Bevolking schooljaar 1954-1955
<i>Voorbereidende Afdelingen.</i>		
M.S. Athus ...	143	237
M.S.m. Moeskroen ...	93	208
M.S.m. Nijvel ...	116	207
K.L. Sint-Gillis ...	286	303
M.S. Sankt-Vith ...	18	64
M.S.m. Spa ...	230	220
M.S. Trazegnies ...	235	370

<i>Middelbare Afdelingen.</i>		
M.S. Athus ...	26	56
M.S.m. Binche ...	48	71
M.S.m. Dour ...	56	57
M.S.m. Vorst ...	104	166
M.S.m. Gilly ...	74	102
M.S.m. Moeskroen ...	63	56
M.S.m. Nijvel ...	10	46
K.A. Sint-Gillis ...	117	104
K.L. Sint-Gillis ...	48	66

<i>Oude humaniora van de lagere graad.</i>		
M.S. Athus ...	10	23
M.S.m. Binche ...	28	—
K.L. Brussel ...	16	71
M.S.m. Dour ...	30	23
M.S. Eghezée ...	9	20
M.S. Edingen ...	8	25
M.S. Hombourg-Plombières ...	12	21
M.S.m. Nijvel ...	9	26
M.S. Saint-Ghislain ...	18	43
K.A. Sint-Gillis ...	172	194
K.L. Sint-Gillis ...	122	138
M.S. Trazegnies ...	10	27

<i>Handelsafdelingen van middelbare school.</i>		
M.S.m. Aat ...	11	10
M.S.m. Gilly ...	30	18
M.S. Kalmis ...	11	10
M.S.j. Péruwelz ...	12	21

<i>Familiale Afdelingen.</i>		
K.L. Aarlen ...	49	36
M.S. Athus ...	22	44
M.S. Beauraing ...	26	26
M.S.m. Binche ...	24	42
K.L. Brussel I ...	10	20
K.A. Chimay ...	20	27
K.A. Ciney ...	11	34
K.L. Etterbeek ...	10	30
K.A. Eupen ...	10	25
M.S. Fleurus ...	12	10
M.S. Fosses ...	10	34
M.S.m. Gosselies ...	25	36
M.S. Jemappes ...	10	27
K.A. Geldenaken ...	17	27
M.S.m. Jumet ...	33	29
K.L. La Louvière ...	9	27
M.S.m. Malmédy ...	29	39
M.S.m. Nijvel ...	37	31
K.A. Rochefort ...	12	17
M.S. Saint-Hubert ...	11	32
K.L. Seraing ...	14	—
K.L. Sint-Jans-Molenbeek ...	15	30
M.S.m. Spa ...	44	44
K.A. Stavelot ...	14	23
K.A. Thuin ...	19	30
K.L. Verviers ...	10	36

<i>Præ-industriële Afdelingen.</i>		
K.A. Aat ...	19	39
M.S. Athus ...	42	96
M.S. Beauraing ...	13	—
M.S.j. Eigenbrakel ...	44	36
M.S. Fosses ...	17	37
M.S. Hombourg-Plombières ...	11	38
M.S.j. Jumet ...	20	—
M.S.j. Namen ...	80	181
M.S.j. Pâturages ...	33	46

	Population début année de création	Population année scol. 1954-1955		Bevolking begin van oprichtingsjaar	Bevolking schooljaar 1954-1955
<i>Section pré-agricole.</i>			<i>Prae-landbouwfdeling.</i>		
Néant.			Nihil.		
<i>Sections latin-grec du degré supérieur.</i>			<i>Afdelingen Latijn-Grieks van de hogere graad.</i>		
A.R. Gembloux ...	4	19	K.A. Gembloers ...	4	19
A.R. Pont-à-Celles ...	3	10	K.A. Pont-à-Celles ...	3	10
A.R. Saint-Gilles ...	64	34	K.A. Sint-Gillis ...	64	34
L.R. Saint-Gilles ...	56	38	K.L. Sint-Gillis ...	56	38
<i>Sections latin-mathématiques.</i>			<i>Afdelingen Latijn-Wiskunde.</i>		
L.R. Arlon ...	1	8	K.L. Aarlen ...	1	8
A.R. Comines ..	1	10	K.A. Komen ...	1	10
A.R. Eupen ...	3	8	K.A. Eupen ...	3	8
A.R. Florennes ...	1	5	K.A. Florennes ...	1	5
A.R. Gembloux ...	4	13	K.A. Gembloers ...	4	13
L.R. Namur ...	5	8	K.L. Namen ...	5	8
A.R. Saint-Gilles ...	44	50	K.A. Sint-Gillis ...	44	50
L.R. Saint-Gilles ...	12	11	K.L. Sint-Gillis ...	12	11
<i>Sections latin-sciences.</i>			<i>Afdelingen Latijn-Wetenschappen.</i>		
A.R. Dour ...	10	25	K.A. Dour ...	10	25
A.R. Etterbeek ...	16	49	K.A. Etterbeek ...	16	49
A.R. Forest ...	6	14	K.A. Vorst ...	6	14
A.R. Herstal ...	9	27	K.A. Herstal ...	9	27
A.R. Saint-Gilles ...	18	42	K.A. Sint-Gillis ...	18	42
L.R. Saint-Gilles ...	12	35	K.L. Sint-Gillis ...	12	35
L.R. Molenbeek-Saint-Jean ..	5	23	K.L. Sint-Jans-Molenbeek ...	5	23
A.R. Uccle ...	35	65	K.A. Ukkel ...	35	65
<i>Sections scientifiques.</i>			<i>Wetenschappelijke Afdelingen.</i>		
L.R. Bruxelles I ...	5	9	K.L. Brussel I ...	5	9
A.R. Comines ..	4	14	K.A. Komen ...	4	14
A.R. Gembloux ...	22	27	K.A. Gembloers ...	22	27
L.R. Namur ...	3	15	K.L. Namen ...	3	15
A.R. Pont-à-Celles ...	7	14	K.A. Pont-à-Celles ...	7	14
A.R. Saint-Ghislain ...	8	25	K.A. Saint-Ghislain ...	8	25
A.R. Saint-Gilles ...	29	27	K.A. Sint-Gillis ...	29	27
L.R. Saint-Gilles ...	7	8	K.L. Sint-Gillis ...	7	8
<i>Sections économiques.</i>			<i>Economische Afdelingen.</i>		
A.R. Pont-à-Celles ...	8	16	K.A. Pont-à-Celles ...	8	16
A.R. Saint-Gilles ...	30	22	K.A. Sint-Gillis ...	30	22
L.R. Saint-Gilles ...	29	24	K.L. Sint-Gillis ...	29	24
<i>Année scolaire 1949-1950.</i>			<i>Schooljaar 1949-1950.</i>		
<i>Création d'écoles (régime linguistique néerlandais).</i>			<i>Oprichting van scholen (Nederlands taalstelsel).</i>		
E.M. Aalter ...	130	176	M.S. Aalter ...	130	176
E.M. Heist-op-den-Berg ...	438	886	M.S. Heist-op-den-Berg ...	438	886
E.M. Lommel ...	276	473	M.S. Lommel ...	276	473
E.M. Moerbeke-Waas ..	113	132	M.S. Moerbeké-Waas ..	113	132
E.M. Oostmalle ...	100	271	M.S. Oostmalle ...	100	271
E.M. Waregem ...	173	448	M.S. Waregem ...	173	448
E.M. Aarschot (filles séparées) ...	207	334	M.S. Aarschot (meisjes afzond.) ...	207	334
E.M. Avelgem (filles séparées) ...	191	165	M.S. Avelgem (meisjes afzond.) ...	191	165
E.M. Hal (filles séparées) ...	82	132	M.S. Halle (meisjes afzond.) ...	82	182
E.M. Turnhout (filles séparées) ...	48	65	M.S. Turnhout (meisjes afzond.) ...	48	65
<i>Sections préparatoires.</i>			<i>Voorbereidende Afdelingen.</i>		
E.M. Avelgem (reprise) ...	128	192	M.S. Avelgem (overname) ..	128	192
E.M. Heist-op-den-Berg (reprise) ...	240	447	M.S. Heist-op-den-Berg (overname) ...	240	447
<i>Sections froebeliennes.</i>			<i>Froebelafdelingen.</i>		
E.M.f. Grammont (reprise) ...	126	177	M.S.m. Geraardsbergen (overname) ..	126	177
E.M.f. Renaix (reprise) ...	113	115	M.S.m. Ronse (overname) ...	113	115
A.R. Furnes (reprise) ...	49	34	K.A. Veurne (overname) ...	49	34
A.R. Maaseik (reprise) ...	82	137	K.A. Maaseik (overname) ...	82	137
<i>Sectoins d'athénées — degré supérieur.</i>			<i>Atheneumafdelingen — hogere graad.</i>		
E.M. Hal ...	24	97	M.S. Halle ...	24	97
E.M. Hoboken ...	12	103	M.S. Hoboken ...	12	103
E.M. Lierre ...	27	118	M.S. Lier ...	27	118

	Population début année de création	Population année scol. 1954-1955		Bevolking begin van oprichtingsjaar	Bevolking schooljaar 1954-1955
E.M. Zottegem	33	96	M.S. Zottegem	33	96
E.M. Louvain	—	62	M.S. Leuven	—	62
<i>Section familiale.</i>			<i>Familiale Afdeling.</i>		
A.R. Kapellen	15	28	K.A. Kapellen	15	28
<i>Année scolaire 1950-1951.</i>			<i>Schooljaar 1950-1951.</i>		
<i>Création d'écoles (régime linguistique français).</i>			<i>Oprichting van scholen (Frans taalstelsel).</i>		
E.M.f. Liège	34	79	M.S.m. Luik	34	79
<i>Sections froebeliennes.</i>			<i>Froebelafdelingen.</i>		
E.M.f. Ath	68	120	M.S.m. Aat	68	120
E.M.f. Châtelet	47	90	M.S.m. Châtelet	47	90
E.M.f. Mouscron	56	90	M.S.m. Moeskroen	56	90
E.M.f. Péruwelz	27	54	M.S.m. Péruwelz	27	54
<i>Section préparatoire.</i>			<i>Voorbereidende Afdeling.</i>		
Néant.			Nihil.		
<i>Section moyenne.</i>			<i>Middelbare Afdeling.</i>		
E.M.f. Liège	34	68	M.S.m. Luik	34	68
<i>Humanités anciennes du degré inférieur.</i>			<i>Oude humaniora van de lagere graad.</i>		
E.M.f. Ath	13	44	M.S.m. Aat	13	44
E.M. Houdeng-Aimeries	17	52	M.S. Houdeng-Aimeries	17	52
<i>Sections commerciales d'école moyenne.</i>			<i>Handelsafdelingen van middelbare school.</i>		
E.M. Enghien	11	26	M.S. Edingen	11	26
E.M.f. Wavre	19	—	M.S.m. Waver	19	—
<i>Section familiale.</i>			<i>Familiale Afdeling.</i>		
E.M. Couvin	16	23	M.S. Couvin	16	23
<i>4e familiale.</i>			<i>4e familiale.</i>		
E.M. Quiévrain	13	—	M.S. Quiévrain	13	—
<i>Section pré-industrielle.</i>			<i>Prae-industriële Afdeling.</i>		
A.R. Ciney	16	52	K.A. Ciney	16	52
<i>Section pré-agricole.</i>			<i>Prae-landbouwafdeling.</i>		
Néant.			Nihil.		
<i>Section latin-grec du degré supérieur.</i>			<i>Afdeling Latijn-Grieks van de hogere graad.</i>		
A.R. Saint-Ghislain	8	42	K.A. Saint-Ghislain	8	42
<i>Sections latin-mathématiques.</i>			<i>Afdelingen Latijn-Wiskunde.</i>		
A.R. Neufchâteau	1	7	K.A. Neufchâteau	1	7
A.R. Saint-Ghislain	3	17	K.A. Saint-Ghislain	3	17
<i>Section latin-sciences.</i>			<i>Afdeling Latijn-Wetenschappen.</i>		
A.R. Namur	2	3	K.A. Namen	2	3
<i>Section scientifique.</i>			<i>Wetenschappelijke Afdeling.</i>		
L.R. Tournai	4	5	K.L. Doornik	4	5
<i>Sections économiques.</i>			<i>Economische Afdelingen.</i>		
A.R. Gembloux	12	24	K.A. Gembloers	12	24
L.R. Tournai	7	20	K.L. Doornik	7	20

Population
début année
de création

Population
année scol.
1954-1955

Année scolaire 1950-1951.

Création d'écoles (régime linguistique néerlandais).

Sections d'athénée — degré supérieur.

A.R. Genk	6	16
A.R. Hoboken	5	17
A.R. Keerbergen	3	23
L.R. Louvain	10	25
A.R. Genk	6	8
A.R. Hoboken	4	11
A.R. Keerbergen	2	13
L.R. Louvain	12	34

Sections froebeliennes.

E.M.f. Ypres (reprise)	97	98
E.M.f. Ostende	110	158

Section latine — degré inférieur.

E.M. Zelzate	12	15
---------------------	----	----

Sections commerciales — E.M.

E.M.f. Termonde	14	16
E.M.f. Lokeren	9	3
E.M. Overijse	—	—

Sections familiales.

A.R. Furnes	18	23
A.R. Genk	23	29
E.M.f. Saint-Trond	41	71

Sections pré-industrielles.

E.M. Bruges	32	31
A.R. Turnhout	27	23
E.M. Overpelt	26	42

Année scolaire 1951-1952.

Création d'écoles (régime linguistique français).

Néant.

Section froebelienne.

Néant.

Sections préparatoires.

E.M.f. Binche	10	7
A.R. Rösraath :		
Ischendorf	22	28
Aix (français)	88	113
Aix (flamand)	75	67
Arnsberg (fr.)	19	14
Bensberg (fr.)	49	63
Bensberg (fl.)	21	31
Brühl (fr.)	17	—
Brühl (fl.)	9	—
Delbrück (fr.)	58	75
Delbrück (fl.)	18	31
Euskirchen (fr.)	20	47
Euskirchen (fl.)	18	52
Grummersbach (fr.)	26	6
Grummersbach (fl.)	6	11
Hemer (fr.)	12	70
Ludenscheid (fr.)	57	80
Ludenscheid (fl.)	31	25
Neheim (fr.)	26	39
Neheim (fl.)	9	20
Ossendorf (fr.)	33	117
Ossendorf (fl.)	38	37
Siegburg (fr.)	48	45
Siegem (fr.)	31	32

Schooljaar 1950-1951.

Oprichting van scholen (Nederlands taalstelsel).

Atheneumafdelingen — hogere graad.

K.A. Genk	6	16
K.A. Hoboken	5	17
K.A. Keerbergen	3	23
K.L. Leuven	10	25
K.A. Genk	6	8
K.A. Hoboken	4	11
K.A. Keerbergen	2	13
K.L. Leuven	12	34

Froebelafdelingen.

M.S.m. Ieper (overgenomen)	97	98
M.S.m. Oostende	110	158

Latijnse Afdeling — lagere graad.

M.S. Zelzate	12	15
---------------------	----	----

Handelsafdelingen — M.S.

M.S.m. Dendermonde	14	16
M.S.m. Lokeren	9	3
M.S. Overijse	—	—

Familiale Afdelingen.

K.A. Veurne	18	23
K.A. Genk	23	29
M.S.m. Sint-Truiden	41	71

Prae-industriële Afdelingen.

M.S. Brugge	32	31
K.A. Turnhout	27	23
M.S. Overpelt	26	42

Schooljaar 1951-1952.

Oprichting van scholen (Frans taalstelsel).

Nihil.

Froebelafdeling.

Nihil.

Voorbereidende Afdelingen.

M.S.m. Binche	10	7
K.A. Rösraath :		
Ischendorf	22	28
Aken (Frans taalstelsel)	88	113
Aken (Nederlands taalstelsel)	75	67
Arnsberg (Fr.)	19	14
Bensberg (Fr.)	49	63
Bensberg (Ned.)	21	31
Brühl (Fr.)	17	—
Brühl (Ned.)	9	—
Delbrück (Fr.)	58	75
Delbrück (Ned.)	18	31
Euskirchen (Fr.)	20	47
Euskirchen (Ned.)	18	52
Grummersbach (Fr.)	26	6
Grummersbach (Ned.)	6	11
Hemer (Fr.)	12	70
Ludenscheid (Fr.)	57	80
Ludenscheid (Ned.)	31	25
Neheim (Fr.)	26	39
Neheim (Ned.)	9	20
Ossendorf (Fr.)	33	117
Ossendorf (Ned.)	38	37
Siegburg (Fr.)	48	45
Siegem (Fr.)	31	32

	Population début année de création	Population année scol. 1954-1955
Siegem (fl.)	31	52
Soest (fr.)	55	63
Soest (fl.)	35	66
Unna (fl.)	33	9
Weiden (fr.)	129	182
Weiden (fl.)	37	37
Werdohl (fr.)	22	11
Werl (fr.)	37	18
Werl (fl.)	8	34
<i>Humanités anciennes du degré inférieur.</i>		
E.M. Frasnes lez-Buissenal	11	—
<i>Sections commerciales d'école moyenne.</i>		
E.M.f. Forest	13	18
E.M.f. Mouscron	16	9
<i>Section familiale.</i>		
A.R. Neufchâteau	9	21
<i>Sections pré-industrielles.</i>		
A.R. Gembloux	22	36
E.M.g. Lessines	13	30
E.M.g. Péruwelz	17	32
A.R. Thuin	10	12
<i>Section pré-agricole.</i>		
Néant.		
<i>Sections latin-mathématiques.</i>		
L.R. Bruxelles	—	10
L.R. Mons	3	5
A.R. Pont-à-Celles	12	6
<i>Sections latin-sciences.</i>		
A.R. Charleroi	—	32
L.R. Etterbeek	9	16
L.R. La Louvière	3	7
<i>Section scientifique.</i>		
Néant.		
<i>Section économique.</i>		
Néant.		
<i>Année scolaire 1951-1952.</i>		
<i>Création d'écoles.</i>		
E.M. Izegem	171	296
E.M. Merksem	98	332
E.M. Zele	72	165
<i>Section préparatoire.</i>		
E.M. Izegem	123	171
<i>Sections d'athénée — degré supérieur.</i>		
A.R. Grammont	1	3
A.R. Keerbergen	1	13
L.R. Anvers	19	48
A.R. Ostende	16	34
L.R. Louvain	3	7

	Bevolking begin van oprichtingsjaar	Bevolking schooljaar 1954-1955
Siegem (Ned.)	31	52
Soest (Fr.)	55	63
Soest (Ned.)	35	66
Unna (Ned.)	33	9
Weiden (Fr.)	129	182
Weiden (Ned.)	37	37
Werdohl (Fr.)	22	11
Werl (Fr.)	37	18
Werl (Ned.)	8	34
<i>Oude humaniora van de lagere graad.</i>		
M.S. Frasnes lez-Buissenal	11	—
<i>Handelsafdelingen van middelbare school.</i>		
M.S.m. Vorst	13	18
M.S.m. Moeskroen	16	9
<i>Familiale Afdeling.</i>		
K.A. Neufchâteau	9	21
<i>Prae-industriële Afdelingen.</i>		
K.A. Gembloux	22	36
M.S.j. Lessen	13	30
M.S.j. Péruwelz	17	32
K.A. Thuin	10	12
<i>Prae-landbouwafdeling.</i>		
Nihil.		
<i>Afdelingen Latijn-Wiskunde.</i>		
K.L. Brussel	—	10
K.L. Bergen	3	5
K.A. Pont-à-Celles	12	6
<i>Afdelingen Latijn-Wetenschappen.</i>		
K.A. Charleroi	—	32
K.L. Etterbeek	9	16
K.L. La Louvière	3	7
<i>Wetenschappelijke Afdeling.</i>		
Nihil.		
<i>Economische Afdeling.</i>		
Nihil.		
<i>Schooljaar 1951-1952.</i>		
<i>Oprichting van scholen.</i>		
M.S. Izegem	171	296
M.S. Merksem	98	332
M.S. Zele	72	165
<i>Vorbereidende Afdeling.</i>		
M.S. Izegem	123	171
<i>Atheneumafdelingen — hogere graad.</i>		
K.A. Geraardsbergen	1	3
K.A. Keerbergen	1	13
K.L. Antwerpen	19	48
K.A. Oostende	16	34
K.L. Leuven	3	7

	Population début année de création	Population année scol. 1954-1955
<i>Sections latines — degré inférieur.</i>		
E.M. Lommel ..	8	16
E.M.f. Ostende ..	28	46

Sections familiales.

E.M. Izegem ..	12	33
E.M. Oostmalle ..	16	30
E.M. Merksem ..	30	34
E.M. Zele ..	12	28
E.M. Asse (4 ^e année) ..	11	5

Sections pré-industrielles.

A.R. Maaseik ..	35	58
E.M. Lommel ..	31	41
E.M. Waregem ..	12	33

*Année scolaire 1952-1953.**Création d'écoles (régime linguistique français).*

Néant.

Sections froebeliennes.

A.R. Rösrath :

Arnsberg ..	38	21
Lüdenscheid ..	30	28
Siegem ..	46	24
Soest ..	45	53
Weiden ..	43	60
Neheim ..	18	37
Bensberg ..	30	51
Düren ..	36	74

Sections préparatoires.

A.R. Rösrath :

Kassel (fr.) ..	17	40
Kassel (fl.) ..	8	20
Arolsen (fr.) ..	15	24
Westhoven (fr.) ..	32	—
Westhoven (fl.) ..	9	—
Unna (fr.) ..	41	48
Düren (fr.) ..	30	86
Düren (fl.) ..	25	45

Section moyenne.

Néant.

Humanités anciennes du degré inférieur.

E.M. La Calamine ..	12	18
E.M. Le Rœulx ..	17	23
E.M. Leuze ..	25	12
E.M. Saint-Vith ..	13	25

Sections commerciales d'école moyenne.

E.M. Athus ..	14	5
E.M. Eghezée ..	10	12

Section familiale.

A.R. Rösrath ..	18	36
-----------------	----	----

Sections pré-industrielles.

A.R. Châtelet ..	23	33
A.R. Eupen ..	10	—
A.R. Rösrath ..	11	32
E.M. Vielsalm ..	28	40

Latijnse Afdelingen — lagere graad.

M.S. Lommel ..	8	16
M.S.m. Oostende ..	28	46

Familiale Afdelingen.

M.S. Izegem ..	12	33
M.S. Oostmalle ..	16	30
M.S. Merksem ..	30	34
M.S. Zele ..	12	28
M.S. Asse (4 ^e jaar) ..	11	5

Præ-industriële Afdelingen.

K.A. Maaseik ..	35	58
M.S. Lommel ..	31	41
M.S. Waregem ..	12	33

*Schooljaar 1952-1953.**Oprichting van scholen (Nederlands taalstelsel).*

Nihil.

Froebelafdelingen.

K.A. Rösrath :

Arnsberg ..	38	21
Lüdenscheid ..	30	28
Siegem ..	46	24
Soest ..	45	53
Weiden ..	43	60
Neheim ..	18	37
Bensberg ..	30	51
Düren ..	36	74

Voorbereidende Afdelingen.

K.A. Rösrath :

Kassel (Fr.) ..	17	40
Kassel (Ned.) ..	8	20
Arolsen (Fr.) ..	15	24
Westhoven (Fr.) ..	32	—
Westhoven (Ned.) ..	9	—
Unna (Fr.) ..	41	48
Düren (Fr.) ..	30	86
Düren (Ned.) ..	25	45

Middelbare Afdeling.

Nihil.

Oude humaniora van de lagere graad.

M.S. Kalmis ..	12	18
M.S. Le Rœulx ..	17	23
M.S. Leuze ..	25	12
M.S. Sankt-Vith ..	13	25

Handelsafdelingen van middelbare school.

M.S. Athus ..	14	5
M.S. Eghezée ..	10	12

Familiale Afdeling.

K.A. Rösrath ..	18	36
-----------------	----	----

Præ-industriële Afdelingen.

K.A. Châtelet ..	23	33
K.A. Eupen ..	10	—
K.A. Rösrath ..	11	32
M.S. Vielsalm ..	28	40

	Population début année de création	Population année scol. 1954-1955
<i>4e pré-industrielle.</i>		
E.M. Athus	20	—
E.M.g. Namur	29	—
<i>Section pré-agricole.</i>		
Néant.		
<i>Section latin-grec du degré supérieur.</i>		
A.R. Rösrath	2	15
<i>Section latin-mathématiques.</i>		
A.R. Rösrath	3	7
<i>Section latin-sciences.</i>		
A.R. Koekelberg	14	37
<i>Section scientifique.</i>		
A.R. Rösrath	2	12
<i>Sections économiques.</i>		
A.R. Florennes	3	11
A.R. Rösrath	5	3
Année scolaire 1952-1953.		
<i>Création d'écoles (régime linguistique néerlandais).</i>		
E.M. Saint-Gilles	11	89
<i>Section latine — Degré inférieur.</i>		
E.M.f. Hasselt	17	43
<i>Section commerciale.</i>		
E.M. Merksem	7	25
<i>Sections familiales.</i>		
A.R. Eeklo	12	31
E.M.f. Aarschot	2	9
E.M.f. Boom	—	7
E.M. Heist-op-den-Berg ..	8	11
<i>Sections pré-industrielles.</i>		
E.M. Asse	43	53
E.M. Tielt	32	40
E.M. Eisden	10	3
Année scolaire 1953-1954.		
<i>Création d'écoles (régime linguistique français).</i>		
A.R. Marchin (reprise) ...	141	—
<i>Sections froebéliennes.</i>		
A.R. Rösrath :		
Aix-la-Chapelle	40	50
Dellbrück	40	48
Euskirchen	50	50
Hemer	50	25
Ossendorf (fr.)	39	51
Ossendorf (fl.)	17	19
<i>Sections préparatoires.</i>		
A.R. Marchin	—	—
A.R. Rösrath :		
Bad-Oyenhausen	10	6
Stolberg (fr.)	51	62
Stolberg (fl.)	26	31

	Bevolking begin van oprichtingsjaar	Bevolking schooljaar 1954-1955
<i>4e prae-industriële.</i>		
M.S. Athus	20	—
M.S.j. Namen	29	—
<i>Prae-landbouwafdeling.</i>		
Nihil.		
<i>Afdeling Latijn-Grieks van de hogere graad.</i>		
K.A. Rösrath	2	15
<i>Afdeling Latijn-Wiskunde.</i>		
K.A. Rösrath	3	7
<i>Afdeling Latijn-Wetenschappen.</i>		
K.A. Koekelberg	14	37
<i>Wetenschappelijke Afdeling.</i>		
K.A. Rösrath	2	12
<i>Economische Afdelingen.</i>		
K.A. Florennes	3	11
K.A. Rösrath	5	3
Schooljaar 1952-1953.		
<i>Oprichting van scholen (Frans taalstelsel).</i>		
M.S. Sint-Gillis	11	89
<i>Latijnse Afdeling — Lagere graad.</i>		
M.S.m. Hasselt	17	43
<i>Handelsafdeling.</i>		
M.S. Merksem	7	25
<i>Familiale Afdelingen.</i>		
K.A. Eeklo	12	31
M.S.m. Aarschot	2	9
M.S.m. Boom	—	7
M.S. Heist-op-den-Berg ..	8	11
<i>Prae-industriële Afdelingen.</i>		
M.S. Asse	43	53
M.S. Tielt	32	40
M.S. Eisden	10	3
Schooljaar 1953-1954.		
<i>Oprichting van scholen (Frans taalstelsel).</i>		
K.A. Marchin (overgenomen) ...	141	—
<i>Proebelafdelingen.</i>		
K.A. Rösrath :		
Aken	40	50
Dellbrück	40	48
Euskirchen	50	50
Hemer	50	25
Ossendorf (Fr.)	39	51
Ossendorf (Ned.)	17	19
<i>Voorbereidende Afdelingen.</i>		
K.A. Marchin	—	—
K.A. Rösrath :		
Bad-Oyenhausen	10	6
Stolberg (Fr.)	51	62
Stolberg (Ned.)	26	31

	Population début année de création	Population année scol. 1954-1955
<i>Section moyenne.</i>		
A.R. Marchin ..	18	24
<i>Humanités anciennes du degré inférieur.</i>		
E.M. Jemappes ..	11	26
A.R. Marchin ..	81	67
<i>Section pré-agricole.</i>		
Néant.		
<i>Section gréco-latine du degré supérieur.</i>		
A.R. Marchin ..	18	22
<i>Section latin-mathématiques.</i>		
A.R. Marchin ..	4	5
<i>Section latin-sciences.</i>		
A.R. Binche ..	8	8
L.R. Bruxelles ..	6	11
A.R. Chimay ..	—	—
A.R. Forest ..	7	14
<i>Section scientifique.</i>		
A.R. Marchin ..	9	13
<i>Année scolaire 1953-1954.</i>		
<i>Création d'écoles (régime linguistique néerlandais).</i>		
<i>Sections préparatoires.</i>		
A.R. Bruges ..	18	39
E.M. Merksem ..	29	37
<i>Sections d'athénée — degré supérieur.</i>		
A.R. Courtrai ..	10	12
<i>Sections commerciales.</i>		
E.M. Moerbeke-Waas ..	9	11
E.M. Oostmalle ..	12	11
<i>Sections familiales.</i>		
A.R. Keerbergen ..	10	15
E.M.f. Saint-Nicolas ..	7	3
E.M.f. Saint-Trond ..	11	11
<i>Sections pré-industrielles.</i>		
E.M. Denderleeuw ..	21	26
E.M. Mol ..	49	70
<i>Année scolaire 1954-1955.</i>		
<i>Création d'écoles (régime linguistique français).</i>		
E.M. Jette ..		36
<i>Transformations d'écoles moyennes en athénées royaux.</i>		
E.M. Bastogne .. (1953-1954 : 333).		401
E.M. Braine-l'Alleud .. (1953-1954 : 522).		614
E.M. Bruxelles II .. (1953-1954 : 746).		833
<i>Sections nouvelles et suppressions.</i>		
Néant.		

	Bevolking begin van oprichtingsjaar	Bevolking schooljaar 1954-1955
<i>Middelbare Afdeling.</i>		
K.A. Marchin ..	18	24
<i>Oude humaniora van de lagere graad.</i>		
M.S. Jemappes ..	11	26
K.A. Marchin ..	81	67
<i>Prae-landbouwafdeling.</i>		
Nihil.		
<i>Afdeling Latijn-Grieks van de hogere graad.</i>		
K.A. Marchin ..	18	22
<i>Afdeling Latijn-Wiskunde.</i>		
K.A. Marchin ..	4	5
<i>Afdelingen Latijn-Wetenschappen.</i>		
K.A. Binche ..	8	8
K.L. Brussel ..	6	11
K.A. Chimay ..	—	—
K.A. Vorst ..	7	14
<i>Wetenschappelijke Afdeling.</i>		
K.A. Marchin ..	9	13
<i>Schooljaar 1953-1954.</i>		
<i>Oprichting van scholen (Nederlands taalsel).</i>		
<i>Voorbereidende Afdelingen.</i>		
K.A. Brugge ..	18	39
M.S. Merksem ..	29	37
<i>Atheneumafdelingen — hogere graad.</i>		
K.A. Kortrijk ..	10	12
<i>Handelsafdelingen.</i>		
M.S. Moerbeke-Waas ..	9	11
M.S. Oostmalle ..	12	11
<i>Familiale Afdelingen.</i>		
K.A. Keerbergen ..	10	15
M.S.m. Sint-Niklaas ..	7	3
M.S.m. Sint-Truiden ..	11	11
<i>Prae-industriële Afdelingen.</i>		
M.S. Denderleeuw ..	21	26
M.S. Mol ..	49	70
<i>Schooljaar 1954-1955.</i>		
<i>Oprichting van scholen (Frans taalsel).</i>		
M.S. Jette ..		36
<i>Veranderingen van middelbare scholen in koninklijke athenea.</i>		
M.S. Bastenaken .. (1953-1954 : 333).		401
M.S. Eigenbrakel .. (1953-1954 : 522).		614
M.S. Brussel II .. (1953-1954 : 746).		833
<i>Nieuwe Afdelingen en afschaffingen.</i>		
Nihil.		

1954-1955		1954-1955	
<i>Sections [roebeliennes.</i>		<i>Froebelafdelingen.</i>	
E.M. Eghezée	27	M.S. Eghezée	27
A.R. Eupen	38	K.A. Eupen	38
A.R. Thuin	20	K.A. Thuin	20
<i>Sections préparatoires.</i>		<i>Vorbereidende Afdelingen.</i>	
A.R. Dinant (5 ^e année)	41	K.A. Dinant (5 ^e jaar)	31
E.M. Gedinne (3 ^e degré)	20	M.S. Gedinne (3 ^e graad)	20
E.M. Saint-Vith (1 ^{er} et 2 ^e degré)	33	M.S. Sankt-Vith (1 ^{ste} en 2 ^e graad)	33
A.R. Uccle (6 ^e année)	51	K.A. Ukkel (6 ^e jaar)	51
<i>Humanités anciennes du degré inférieur.</i>		<i>Oude humaniora van de lagere graad.</i>	
E.M.f. Châtelet	15	M.S.m. Châtelet	15
E.M.f. Liège	11	M.S.m. Luik	11
E.M.g. Molenbeek-Saint-Jean	15	M.S.j. Sint-Jans-Molenbeek ..	15
<i>Sections familiales.</i>		<i>Familiale Afdelingen.</i>	
E.M.g. Forest	34	M.S.j. Vorst	34
E.M. Limbourg	16	M.S. Limburg	16
E.M.f. Soignies	16	M.S.m. Zinnik	16
E.M.f. Braine-le-Comte (4 ^e année)	—	M.S.m. 's Gravenbrakel (4 ^e jaar)	—
E.M. Vielsalm (4 ^e année)	8	M.S. Vielsalm (4 ^e jaar)	8
E.M.f. Péruwelz (4 ^e année)	4	M.S.m. (4 ^e jaar)	4
<i>Sections pré-industrielles.</i>		<i>Prae-industriële Afdelingen.</i>	
E.M. Bertrix	16	M.S. Bertrix	16
E.M.g. Braine-le-Comte	36	M.S.j. 's Gravenbrakel ..	36
A.R. Bruxelles II	64	K.A. Brussel II	64
E.M. Enghien	23	M.S. Edingen	23
A.R. Braine-l'Alleud (4 ^e année)	9	K.A. Eigenbrakel (4 ^e jaar)	9
E.M. Quiévrain (4 ^e année)	10	M.S. Quiévrain (4 ^e jaar)	10
<i>Sections économiques.</i>		<i>Economische Afdeling.</i>	
A.R. Neufchâteau ..	10	K.A. Neufchâteau ..	10
<i>Section latin-sciences.</i>		<i>Afdeling Latijn-Wetenschappen.</i>	
A.R. Gosselies	10	K.A. Gosselies	10
Année scolaire 1954-1955.		Schooljaar 1954-1955.	
<i>Création d'écoles (régime linguistique néerlandais).</i>		<i>Oprichting van scholen (Nederlands taalstelsel).</i>	
<i>Nouvelles écoles.</i>		<i>Nieuwe scholen.</i>	
E.M. Jette	—	M.S. Jette	—
(Section française : 36.) (La section néerlandaise n'a pas été créée à défaut d'élèves — remise au mois de septembre 1955.)		(Franstalige afdeling : 36.) (Nederlandse afdeling niet opgericht bij gebrek aan leerlingen — uitgesteld tot September 1955.)	
E.M. Beveren-Waas	333	M.S. Beveren-Waas	333
E.M. Mortsel	314	M.S. Mortsel ..	314
E.M. Auderghem	—	M.S. Oudergem	—
(Transformation section néerlandaise en école autonome.)		(Verandering Nederlandse afdeling in autonome school.)	
E.M. Schaerbeek	—	M.S. Schaerbeek	—
(Idem.)		(Idem.)	
<i>Nouvelles sections :</i>		<i>Nieuwe Afdelingen :</i>	
<i>Sections préparatoires.</i>		<i>Vorbereidende Afdelingen.</i>	
L.R. Gand (5 ^e année)	35	K.L. Gent (5 ^e studiejaar)	35
E.M. Merksem (5 premières années)	144	M.S. Merksem (eerste 5 studiejaar)	144
E.M. Zele (3 ^e degré)	78	M.S. Zele (3 ^e graad)	78
<i>Section [roebeliennne.</i>		<i>Froebelafdeling.</i>	
A.R. Hal	49	K.A. Halle	49
<i>Sections d'athénée — degré supérieur.</i>		<i>Atheneumafdelingen — hogere graad.</i>	
A.R. Furnes (latin-sciences)	10	K.A. Veurne (Latijn-wetenschappen)	10
A.R. Keerbergen (latin-sciences)	4	K.A. Keerbergen (Latijn-wetenschappen)	4
E.M. Heist-op-den-Berg (transformée en athénée; arrêté royal du 28 août 1954)	52	M.S. Heist-op-den-Berg (omgevormd tot atheneum; koninklijk besluit van 28 Augustus 1954)	52
E.M. Mol (idem)	57	M.S. Mol (idem)	57
E.M. Overpelt (idem)	17	M.S. Overpelt (idem)	17

Section latine — degré inférieur.

E.M.f. Vilvorde	11
------------------------	----

Sections familiales.

L.R. Gand (4 ^e année)	11
E.M. Lommel (idem)	9
A.R. Mol (idem)	11
E.M.f. Ostende (idem)	15

Sections pré-industrielles.

A.R. Courtrai	26
E.M. Landen	56
E.M.g. Lokeren	19
A.R. Saint-Trond	31
A.R. Maaseik (4 ^e année)	9
E.M. Zelzate (idem)	11

Latijnse Afdeling — lagere graad.

M.S.m. Vilvoorde	11
-------------------------	----

Familiale Afdelingen.

K.L. Gent (4 ^e studiejaar)	11
M.S. Lommel (idem)	9
K.A. Mol (idem)	11
M.S.m. Oostende (idem)	15

Prae-industriële Afdelingen.

K.A. Kortrijk	26
M.S. Landen	56
M.S.j. Lokeren	19
K.A. Sint-Truiden	31
K.A. Maaseik (4 ^e studiejaar)	9
M.S. Zelzate (idem)	11

ANNEXE IV.

BIJLAGE IV.

NOMBRE D'ÉCOLES ET POPULATION SCOLAIRE.

AANTAL SCHOLEN EN SCHOOLBEVOLKING.

Niveau d'enseignement — Onderwijspeil	Enseignement officiel Openbaar onderwijs		Enseignement libre Vrij onderwijs		Total Totaal	
	Nombre d'écoles — Aantal scholen	Population — Bevolking	Nombre d'écoles — Aantal scholen	Population — Bevolking	Nombre d'écoles — Aantal scholen	Population — Bevolking
Enseignement gardien. — Bewaarschoolonderwijs.						
Ecoles gardiennes. — Bewaarscholen	1.568	97.803	2.661	226.316	4.229	324.119
Ecoles gardiennes d'application annexées à l'enseignement normal. — <i>Frœbeloefenscholen toegevoegd aan het normaalonderwijs</i>	10	899	10	1.076	20	1.975
Ecoles frœbeliennes, enseignement moyen. — <i>Frœbelscholen, middelbaar onderwijs</i>	79	6.148	—	—	79	6.148
Totaux. — Totalen.	1.657	104.850	2.671	227.392	4.328	332.242
Enseignement primaire. — Lager onderwijs.						
Ecoles primaires. — <i>Lagere scholen</i>	4.993	362.014	3.752	464.314	8.745	826.328
Ecoles primaires d'application annexées à l'enseignement normal. — <i>Lagere oefenscholen toegevoegd aan het normaalonderwijs</i>	24	6.639	27	5.447	51	12.086
Ecoles préparatoires à l'enseignement moyen. — <i>Voorbereidende scholen, middelbaar onderwijs</i>	259	48.815	—	—	259	48.815
Totaux. — Totalen.	5.276	417.468	3.779	469.761	9.055	887.229
Ecoles normales. — <i>Normaalscholen</i>	55	6.430	(1) 114	12.239	169	18.669
Enseignement moyen. — Middelbaar onderwijs.						
Athénées, lycées, écoles moyennes, collèges, Instituts. — <i>Athenæa, lycea, middelbare scholen, colleges, Instituten</i> ...	282	65.791	(2) 499	(2) 75.670	781	141.461
Ecoles moyennes d'application annexées à l'enseignement normal. — <i>Middelbare oefenscholen, toegevoegd aan het normaalonderwijs</i>	3	327	3	177	6	504
Totaux. — Totalen.	285	66.118	502	75.847	787	141.965
Enseignement technique. — Technisch onderwijs.						
Ecoles du jour. — <i>Dagscholen</i>	379	44.040	1.037	102.683	1.416	146.723
Cours du soir. — <i>Avondcursussen</i>	667	66.820	354	34.197	1.021	101.017
Totaux. — Totalen.	1.046	110.860	1.391	136.880	2.437	247.740
Enseignement supérieur. — Hoger onderwijs	6	6.887	(3) 4	(3) 12.307	10	19.194
Totaux généraux. — Algemene totalen.	8.325	712.613	8.461	934.426	16.786	1.647.039

(1) Le chiffre exact est 113. Une école normale supprimée fin 1952-1953 a été reprise par erreur dans le nombre des écoles.

(2) Ne sont reprises dans ces chiffres que les écoles affiliées à la Fédération Nationale de l'enseignement moyen catholique.

(3) Y compris l'Université Libre de Bruxelles comprenant 3.228 étudiants.

N.B. — Il existe en outre 10 écoles pour enfants de bateliers et forains, dont 4 de l'Etat, 1 provinciale et 5 libres subventionnées par l'enseignement normal.

Ces établissements comptent 530 élèves pour les écoles de l'Etat et 881 élèves pour les écoles provinciales et libres.

Les chiffres qui précèdent ne sont pas repris dans le tableau général.

(1) Het juiste cijfer is 113. Een normaalschool die op het einde van het schooljaar 1952-1953 werd opgeheven, werd bij vergissing bij het aantal scholen gerekend.

(2) Deze cijfers omvatten enkel de scholen die deel uitmaken van het Nationaal Verbond voor katholiek middelbaar onderwijs.

(3) Met inbegrip van de Vrije Universiteit te Brussel welke 3.228 studenten telt.

N.B. — Er bestaan bovendien 10 scholen voor schippers- en foorkramerskinderen, te weten: 4 Rijksscholen, 1 provinciale en 5 vrije gesubsidieerd door het normaalonderwijs.

De 4 Rijksscholen tellen 530 leerlingen, de provinciale en de vrije scholen, 881 leerlingen.

Deze laatste cijfers zijn niet opgenomen in de algemene tabel.

ANNEXE V.

CRÉDITS COMPARÉS (TRAITEMENTS).

BIJLAGE V.

VERGELIJKING TUSSEN DE KREDIETEN (WEDDEN).

Enseignement primaire Lager onderwijs			Enseignement normal Normaalonderwijs			Enseignement moyen Middelbaar onderwijs			Enseignement technique Technisch onderwijs		
Subs.-trait. Weddetoelagen			Subs.-trait. Weddetoelagen		Trait. Wedden	Subs.-trait. Weddetoelagen		Trait. Wedden	Subs.-trait. Weddetoelagen		Trait. Wedden
Libres	Comm.		Libres	Prov., comm.	État	Libres	Prov., comm.	État	Libres	Prov., comm.	État
Vrije	Gem.		Vrije	Prov., gem.	Staat	Vrije	Prov., gem.	Staat	Vrije	Prov., gem.	Staat
a) 1950	1,357,628	1,337,224	27,985	8,647	81,092	—	5,000	944,275	494,000	228,000	98,018
	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	—	—	100 %	100 %	100 %	100 %
b) 1954	1,789,130	1,691,871	104,800	34,200	111,826	512,661	48,055	1,278,777	893,000	428,000	171,454
	138.8 %	126.5 %	374.5 %	395.5 %	137.9 %	—	184.8 %	135.4 %	180.76 %	187.72 %	174.92 %
Majoration en chiffres absolus. — Vermeerdering in absolute cijfers.	431,502	354,647	76,815	25,553	30,734	—	—	334,502	399,000	200,000	73,436
En %. — In %...	38.8	26.5	274.5	295.5	37.90	infini onbepaalb.	184.8	35.4	80.76	87.72	74.92

a) dépenses réelles pour 1950. Le tout exprimé en milliers de francs.

b) Pour 1954, il s'agit du budget majoré du feuillet de crédits supplémentaires.

Toutefois, il s'avère que ce feuillet est insuffisant, un nouveau crédit supplémentaire de ± 60 millions devra être sollicité pour l'enseignement technique agréé.

a) werkelijke uitgaven voor 1950. Alles uitgedrukt in duizenden frank.

b) Voor 1954 betreft het de begroting, verhoogd met het bijblad van bijkredieten.

Indien het bedrag van dit bijblad evenwel onvoldoende mocht zijn, zal een nieuw bijkrediet van ± 60 miljoen frank moeten aangevraagd worden voor het erkend technisch onderwijs.

ANNEXE VI.

BIJLAGE VI.

Communes de plus de 5,000 habitants
se trouvant au moins à 5 km. d'un athénée royal, d'un lycée
ou d'une école moyenne de l'État.

Gemeenten met meer dan 5,000 inwoners,
gelegen op minder dan 5 km. van een koninklijk athenaeum,
van een lyceum of van een middelbare school van de Staat.

PROVINCES — PROVINCIEËN	COMMUNES — GEMEENTEN	Nombre d'habitants — Aantal inwoners	Distance kilométrique de l'établissement d'enseignement moyen de l'État le plus proche — Afstand in km van de naaste Rijks- inrichting voor middelbaar onderwijs	Nom de la commune siège d'un établissement de l'État — Naam van de gemeente waar een Rijksinrichting gevestigd is
Anvers. — Antwerpen.	Brecht	5,579	Km 8	Oostmalle
	Essen	8,716	16	Kapellen
	Kalmthout	8,592	8	Kapellen
	Wuustwezel	6,557	12	Oostmalle
	Bornem	9,067	9	Boom
	Duffel	12,000	7	Lier
	Nijlen	6,997	9	Lier
	Putte	6,198	6	Heist-op-den-Berg
	Puurs	6,071	7	Willebroek
	Sint-Katelijne-Waver	10,326	6	Mechelen — Malines
	Arendonk	7,919	10	Turnhout
	Beerse	6,574	5	Turnhout
	Herselt	6,207	10	Aarschot
	Meerhout	7,189	7.5	Mol
	Westerlo	6,184	14	Herentals
Brabant. — Brabant.	Londerzeel	7,372	12	Mechelen — Malines
	Machelen	6,374	5	Deinze
	Merchtem	7,664	6	Asse
	Opwijk	8,213	8	Asse
	Sint-Genesius-Rode	8,166	6	Uccle — Ukkel
	Scherpenheuvel	5,112	5	Diest
	Tervuren	6,725	8	Etterbeek
Flandre Occidentale: — West- Vlaanderen.	Beernem	5,344	9	Aalter (12 Brugge — Bruges)
	Oostkamp	7,754	6	Brugge
	Koekelare	5,982	9	Torhout
	Kortemark	5,196	5	Torhout
	Deerlijk	8,114	5	Waregem
	Eernegem	5,613	8	Torhout
	Gistel	5,331	11	Ostende — Oostende
	Ichtegem	5,429	9	Torhout
	Ardoie	7,096	7	Roeselare
	Ingelmunster	9,092	11	Roeselare
	Lichtervelde	6,682	6	Torhout
	Moorslede	6,559	8	Roeselare
	Staden	5,381	9	Roeselare
	Meulebeke	10,127	7	Tielt
	Oostrozebeke	5,498	9	Tielt
	Ruiselede	5,567	7	Tielt (5 Aalter)
	Wingene	7,327	13	Tielt
	Zwevezele	5,040	13	Tielt
	De Panne	5,511	7	Veurne — Furnes
Hainaut. — Henegouwen.	Manage	5,249	Km 7	La Louvière
	Ecaussines	6,896	8	Soignies — Zinnik
	Strépy-Braquegnies	8,949	6	La Louvière

PROVINCES — PROVINCIEËN	COMMUNES — GEMEENTEN	Nombre d'habitants — Aantal inwoners	Distance kilométrique de l'établissement d'enseignement moyen de l'État le plus proche — Afstand in km van de naaste Rijks- inrichting voor middelbaar onderwijs	Nom de la commune siège d'un établissement de l'État — Naam van de gemeente waar een Rijksinrichting gevestigd is
Flandre Orientale. — Oost- Vlaanderen.	Lede	8,614	6	Aalst — Alost
	Berlare	5,472	7	Dendermonde — Termonde
	Buggenhout	8,974	10	Dendermonde — Termonde
	Waasmunster	6,583	6	Lokeren
	Assenede	5,505	5	Zelzate
	Destelbergen	5,384	6	Gent
	Evergem	10,476	6	Gent
	Heusden	5,016	7	Gent
	Lochristi	5,131	10	Gent
	Merelbeke	9,670	8	Gent
	Oostakker	7,475	7	Gent
	Sleidinge	5,739	10	Gent
	Waarschoot	7,277	6	Eeklo
	Zomergem	5,845	9	Eeklo
	Sinaai	5,156	7	Moerbeke-Waas
	Sint-Gillis-Waas	5,749	7	Sint-Niklaas
	Stekene	8,707	6	Moerbeke-Waas
Liège. — Luik.	Amay	6,469	7.5	Huy — Hoei
Namur. — Namen.	Auvelais	8,361	9	Fosses
Limbourg. — Limburg.	Koersel	7,445	10	Leopoldsborg
	Lummen	5,153	12	Diest
	Tessenderlo	8,020	10	Diest
	Zolder	5,842	15	Hasselt
	Zonhoven	7,484	7	Hasselt
	Bree	5,716	16	Maaseik
	Hamont	5,170	9	Overpelt
	Houthalen	6,279	16	Hasselt
	Alken	5,589	12	Sint-Truiden — Saint-Trond
	Lanaken	6,294	13	Genk

Note : Les distances ont été calculées de centre à centre des agglomérations par la route.

Nota : De afstanden werden berekend van het ene naar het andere centrum der agglomeraties, langs de weg.

Chambre des Représentants

SESSION 1954-1955.

5 MAI 1955.

PROJET DE LOI

fixant des règles d'organisation de l'enseignement de l'Etat et de subvention, par l'Etat, d'établissements d'enseignement moyen, normal et technique.

RAPPORT

FAIT AU NOM DE LA
COMMISSION DE L'INSTRUCTION PUBLIQUE,
PAR M. MUNDELEER.

NOTE DE LA MINORITÉ.

SOMMAIRE.

	Pages.
INTRODUCTION. — Rappel historique et justification du plan.	5
CHAPITRE I. — <i>Etat de la législation scolaire en 1950</i> ...	6
A. — Organisation générale de l'enseignement en 1950 ...	6
1. Cadres généraux ...	6
2. Délivrance des titres et des diplômes à valeur officielle.	8
3. Enseignement de la religion dans les écoles officielles ...	8
B. — Les subventions à l'enseignement libre en 1950 ...	9
1. Enseignement primaire et gardien ...	9
2. Enseignement moyen ...	9
3. Enseignement normal ...	9
4. Enseignement technique ...	9
5. Enseignement supérieur ...	9

Kamer der Volksvertegenwoordigers

ZITTING 1954-1955.

5 MEI 1955.

WETSONTWERP

houdende regelen inzake inrichting van het Rijks-
onderwijs en inzake subsidiëring van instellingen
voor middelbaar, normaal- en technisch onderwijs
door de Staat.

VERSLAG

NAMENS DE COMMISSIE VOOR HET
OPENBAAR ONDERWIJS, UITGEBRACHT
DOOR DE HEER MUNDELEER.

NOTA VAN DE MINDERHEID.

INHOUD.

	Bladz.
INLEIDING. — Historisch overzicht en verantwoording van het plan ...	5
HOOFDSTUK I. — <i>Stand van de schoolwetgeving in 1950</i> ...	6
A. — Algemene inrichting van het onderwijs in 1950 ...	6
1. Algemene kaders ...	6
2. Uitreiking van de titels en de diploma's met officiële waarde ...	8
3. Godsdiensonderricht in de officiële scholen ...	8
B. — De toelagen voor het vrij onderwijs in 1950 ...	9
1. Lager en kleuteronderwijs ...	9
2. Middelbaar onderwijs ...	9
3. Normaalonderwijs ...	9
4. Technisch onderwijs ...	9
5. Hoger onderwijs ...	9

	Pages.		Bladz.
C. — Le personnel enseignant des écoles officielles en 1950...	10	C. — Het onderwijzend personeel der officiële scholen in 1950.	10
1. De l'État ...	10	1. Van de Staat ...	10
2. Des provinces et des communes...	10	2. Van de provinciën en de gemeenten ...	10
CHAPITRE II. — <i>De 1950 à 1954 : Les lois du Gouvernement social-chrétien</i> ...	10	HOOFDSTUK II. — <i>Van 1950 tot 1954. De wetten van de C.V.P.-Regering</i> ...	10
A. — Organisation de l'enseignement en 1954...	10	A. — Inrichting van het onderwijs in 1954 ...	10
B. — Subventions à l'enseignement libre ...	11	B. — Toelagen voor het vrij onderwijs ...	11
1. Enseignement primaire et gardien ...	12	1. Lager en kleuteronderwijs ...	12
2. Enseignement moyen ...	12	2. Middelbaar onderwijs ...	12
3. Enseignement technique ...	12	3. Technisch onderwijs ...	12
4. Enseignement normal ...	12	4. Normaalonderwijs ...	12
5. Enseignement supérieur ...	12	5. Hoger onderwijs ...	12
C. — Le personnel enseignant des écoles officielles ...	13	C. — Leerkrachten van de officiële scholen ...	13
1. De l'État ...	13	1. Van de Staat ...	13
2. Des provinces et des communes ...	13	2. Van de provinciën en de gemeenten...	13
CHAPITRE III. — <i>Les projets en cours</i> ...	13	HOOFDSTUK III. — <i>De huidige ontwerpen</i> ...	13
A. — Organisation nouvelle de l'enseignement ...	14	A. — Nieuwe inrichting van het onderwijs ..	14
1. Première innovation : Primauté de l'Etat ...	14	1. Eerste nieuwigheid : voorrang voor de Staat ...	14
2. Deuxième innovation : Triple subdivision de l'enseignement ...	15	2. Deuxième innovation : Triple subdivision de l'enseignement ...	15
3. Abrogation des commissions mixtes ...	15	3. Derde innovation : afschaffing van de gemengde commissies ...	15
4. Octroi des diplômes ...	16	4. Uitreiking van diploma's ...	16
a) Remarque du Conseil d'Etat ...	16	a) Opmerking van de Raad van State ...	16
b) Enseignement moyen : transformation du jury d'homologation ...	16	b) Middelbaar onderwijs : wijziging van de homologatiecommissie ...	16
c) Enseignement normal et normal technique ...	17	c) Normal- en technisch normaalonderwijs ...	17
5. Enseignement de la religion dans les écoles officielles ...	17	5. Godsdienstonderricht in de officiële scholen ...	17
B. — Les subventions à l'enseignement libre ...	17	B. — De toelagen voor het vrij onderwijs ...	17
1. Généralisation de la subvention-traitement ...	17	1. Veralgemening van de toelage-wedde ...	17
2. Suppression de toutes autres aides de l'Etat ...	17	2. Afschaffing van iedere andere steun van de Staat ...	17
3. Application en cas de prolongation de la scolarité ...	18	3. Toepassing in geval van verlenging van de leerplicht ...	18
4. Incertitudes du système ...	18	4. Onzekerheden van het stelsel ...	18
5. Nombre de subsides-traitements ...	19	5. Aantal toelagen-wedden ...	19
6. Taux des subsides et conditions requises des professeurs ...	19	6. Bedrag van de toelagen en door de leraars te vervullen voorwaarden ...	19
7. Interdiction de subventionnement par les provinces et les communes ...	19	7. Verbod van subsidiëring door de provinciën en gemeenten ...	19
C. — Les professeurs de l'enseignement officiel ...	21	C. — De leraars van het officieel onderwijs ...	21
CONCLUSIONS ...	22	BESLUITEN ...	22

MESDAMES, MESSIEURS,

Le projet de loi scolaire n° 217 sort de la Commission de l'Instruction Publique de la Chambre; il est éclairé par des déclarations du Ministre qui, dans plusieurs cas, en ont aggravé la portée; il est aussi amendé sur des points secondaires, mais l'ensemble du projet, dans les textes qui serviront de base à la discussion en séance publique, garde son esprit offensif initial à l'égard de tout enseignement qui n'est pas créé par le pouvoir central; un grand nombre de dispositions tendent à la diminution morale et matérielle de l'enseignement libre.

Les commissaires sociaux-chrétiens tiennent à exposer ici complètement les raisons de leur opposition à ce projet qui constitue sans doute le document législatif le plus lourd de conséquences de tous ordres que le Parlement ait eu à apprécier dans cet après-guerre. On trouvera dès lors, dans les pages qui suivent, un exposé systématique qui est nécessaire pour bien saisir l'ampleur et la gravité des bouleversements apportés par ce projet à la structure traditionnelle de l'enseignement belge.

Mais avant de procéder à cet examen approfondi, on notera que les débats en Commission auraient pu et dû servir d'abord à éclairer des controverses et à dissiper des confusions sur « le fait scolaire belge ».

Les commissaires sociaux-chrétiens estimaient que les chiffres et les statistiques de l'enseignement en Belgique devaient jouer un rôle considérable dans le débat engagé par le Gouvernement.

En effet, les deux justifications fournies par le Ministre de l'Instruction Publique à l'appui de son projet ont toujours été qu'il fallait :

1° revenir à un régime équitable de subventions, mettant fin au développement inconsidéré des subsides à l'enseignement libre;

2° donner sa place à l'enseignement officiel.

Or, les chiffres fournis jusqu'ici par le Gouvernement dans la discussion devant l'opinion ont souvent varié, lorsqu'il s'agissait de dénombrer aussi bien les établissements d'enseignement public et libre, que les populations scolaires en présence ou le coût des deux réseaux pour les finances publiques.

Des déclarations nombreuses du Gouvernement ont tenté de provoquer dans l'opinion parlementaire et publique la persuasion d'une infériorité de l'enseignement public, aggravée pendant les dernières années, tant pour le nombre d'écoles que pour le montant des crédits.

Les sociaux-chrétiens ayant relevé des variations importantes dans les chiffres avancés par le Gouvernement à l'appui de ses affirmations, ils ont émis l'opinion qu'au contraire une étude objective des faits établirait une vérité assez différente des affirmations gouvernementales.

Dès le début de la discussion, les commissaires sociaux-chrétiens proposèrent dès lors la constitution d'un groupe de travail composé de statisticiens du département de l'Instruc-

MEVROUWEN, MIJNE HEREN.

De Kamercommissie voor het Openbaar Onderwijs heeft het onderzoek van het ontwerp van onderwijswet n° 217 beëindigd; het ontwerp wordt nader toegelicht door de verklaringen van de Minister, die in verscheidene gevallen de strekking er van nog verscherpt hebben; het werd tevens op bijkomstige punten geamendeerd, maar in hun geheel behouden de teksten, waarop de behandeling in openbare vergadering zal berusten, hun oorspronkelijke offensieve geest ten opzichte van elke onderwijsvorm die niet door het centraal bestuur is ingericht: een groot aantal bepalingen zijn er op gericht het bijzonder onderwijs moreel en materieel te fnuiken.

De C.V.P.-leden van de Commissie wensen hier een volledige opsomming te geven van de redenen van hun verzet tegen dit ontwerp, dat onder alle wetgevende stukken die sedert de oorlog aan het Parlement zijn voorgelegd ongetwijfeld de zwaarste gevolgen van alle aard na zich sleept. In de hierna volgende bladzijden geven we dan ook een stelselmatige uiteenzetting, die noodzakelijk is wil men de ernst en de omvang begrijpen van de diepgaande wijzigingen, die door bedoeld ontwerp worden aangebracht in de traditionele structuur van het onderwijs in België.

Maar vooraleer we dit grondig onderzoek aanvangen, wensen wij op te merken dat de bespreking in de Commissie eerst en vooral had moeten en kunnen dienen om de verschillende standpunten nader toe te lichten en om zekere verkeerde voorstellingen omtrent de « Belgische onderwijs-toestanden » uit de weg te ruimen.

De C.V.P.-leden van de Commissie waren van oordeel dat de cijfers en de statistieken over het onderwijs in België een belangrijke rol moesten vervullen in het door de Regering uitgelokte debat.

Bij de verdediging van zijn ontwerp heeft de Minister van Openbaar Onderwijs immers steeds de volgende twee punten ter verantwoording aangevoerd :

1° dat diende teruggekeerd tot een billijk toelagenstelsel, door een eind te maken aan de abnormale uitbreiding van de toelagen voor het vrij onderwijs;

2° dat het officieel onderwijs de plaats moet bekleden die het toekomt.

De cijfers waarmee de Regering tijdens het debat heeft uitgepakt, zowel in verband met het aantal openbare en vrije onderwijsinrichtingen als met de respectieve schoolbevolking of de kosten van beide onderwijssoorten, hebben echter herhaaldelijk wijzigingen ondergaan.

Door talrijke verklaringen heeft de Regering getracht de parlementaire en publieke opinie te overtuigen van de minderwaardige positie van het openbaar onderwijs, die in de jongste jaren nog verergerde zowel wat betreft het aantal scholen als het bedrag der kredieten.

De leden van de C.V.P. hebben belangrijke variaties vastgesteld in de cijfers die door de Regering tot staving van haar beweringen werden aangehaald, en zij spraken de mening uit dat een objectieve studie van de feiten tot een werkelijkheid zou leiden die nog al afwijkt van wat door de Regering werd verklaard.

Reeds bij 't begin van de bespreking stelden de C.V.P.-leden van de Commissie dan ook voor, een werkgroep op te richten, samengesteld uit statistici van het

tion Publique et des grandes fédérations de l'enseignement libre, pour l'établissement contradictoire des chiffres et graphiques qui seraient demandés tant par les membres de la majorité que par ceux de l'opposition.

Le Ministre ne marqua pas son accord sur cette proposition et déclara que l'Administration était qualifiée pour accomplir le travail demandé. Les commissaires sociaux-chrétiens remirent alors au Ministre une série de tableaux et de questions tendant à établir la situation exacte de l'enseignement public et de l'enseignement libre sous trois angles de vue différents; il était bon que chacun connaisse :

1° le montant des dépenses publiques affectées à l'enseignement public et à l'enseignement libre;

2° la répartition de la jeunesse scolaire entre les divers secteurs de l'enseignement public et libre;

3° le nombre d'établissements de chaque degré accessibles, d'une part, aux garçons et, d'autre part, aux filles, dans l'enseignement public et l'enseignement libre.

I. — Quant aux dépenses publiques d'enseignement, on voulait établir :

a) comment les dépenses de l'Etat au budget ordinaire et extraordinaire, avaient évolué depuis 1946-1947, tant pour l'enseignement public que pour l'enseignement libre : on allait constater que les dépenses pour l'enseignement public avaient augmenté en chiffres absolus et en *proportion* beaucoup plus que celles de l'enseignement libre;

b) comment se répartissaient les dépenses de l'Etat, en 1955, entre les divers degrés de l'enseignement public et libre;

c) comment les dépenses de l'Etat, des provinces et des communes, pour l'enseignement public et pour l'enseignement libre atteignaient annuellement un montant respectif de ± 8 milliards contre ± 4 milliards de francs.

Malheureusement, on verra aux annexes du rapport de la Commission qu'aucune de ces questions posées depuis plus de soixante jours n'avait obtenu de réponse le 4 mai : aucun des tableaux remis n'a été rempli, et les renseignements fournis en échange ne correspondent pas aux questions posées.

II. — Quant à la répartition de la jeunesse scolaire entre les divers degrés de l'enseignement public et libre, le tableau remis est également resté vierge de toute réponse.

III. — Enfin le tableau remis à titre de question pour établir, à chaque degré d'enseignement, combien d'établissements d'enseignement public et libre étaient ouverts aux garçons, et combien étaient ouverts aux filles a été transformé par le Gouvernement, mais ici les renseignements fournis permettront, moyennant reconstitution des tableaux, de connaître les nombres demandés.

On doit donc constater qu'au moment où le rapport sur le projet 217 est déposé, le plus grand nombre de données chiffrées, réclamées par la minorité, et nécessaires à une appréciation correcte du fait scolaire belge, ne sont pas produites.

La carence du Gouvernement et son défaut de vouloir ou pouvoir produire les renseignements purement matériels indispensables devaient être signalés ici et sévèrement critiqués. Au moment d'aborder les débats publics, va-t-on donc manquer d'un grand nombre d'éléments de fait, que le Parlement avait le droit de connaître ?

Departement van Openbaar Onderwijs en van de grote federaties van het vrij onderwijs, om op tegenspraak de cijfers en grafieken vast te stellen, die zowel door de leden van de meerderheid als door de oppositie zouden worden gevraagd.

De Minister ging op dit voorstel niet in en verklaarde dat het Bestuur bevoegd is om het gevraagde werk te doen. De C.V.P.-commissieleden stelden dan aan de Minister een reeks tabellen en vragen ter hand, met het doel de juiste toestand van het openbaar en van het vrij onderwijs in drieërlei opzicht vast te stellen. Een ieder zou inderdaad moeten kennen :

1° het bedrag van de rijksuitgaven dat voor het openbaar en voor het vrij onderwijs is bestemd;

2° de verdeling van de schoolgaande jeugd over de verschillende sectoren van het openbaar en het vrij onderwijs;

3° het getal der inrichtingen van iedere graad in het openbaar en het vrij onderwijs, toegankelijk enerzijds voor de meisjes en anderzijds voor de jongens.

I. — Wat betreft de rijksuitgaven voor het onderwijs, wilde men doen vaststellen :

a) hoe de *rijksuitgaven* op de gewone en de buitengewone begroting zich sedert 1946-1947 hebben ontwikkeld, zowel voor het openbaar als voor het vrij onderwijs : zo kon men vaststellen dat de uitgaven voor het openbaar onderwijs in absolute cijfers uitgedrukt en naar *verhouding* veel sterker gestegen zijn dan die voor het vrij onderwijs;

b) hoe de *rijksuitgaven* in 1955 over de verschillende graden van het openbaar en het vrij onderwijs verdeeld zijn;

c) dat de uitgaven van de Staat, de provinciën en de gemeenten voor het openbaar en het vrij onderwijs jaarlijks respectievelijk ± 8 milliard en ± 4 milliard frank bedragen.

Uit de bijlagen tot dit verslag blijkt jammer genoeg dat al die vragen, die sedert meer dan zestig dagen waren gesteld, op 4 Mei nog steeds onbeantwoord waren gebleven; geen enkele van de ter hand gestelde tabellen werd ingevuld en de inlichtingen die in de plaats daarvan werden verstrekt beantwoorden niet aan de gestelde vragen.

II. — Wat de verdeling van de schoolgaande jeugd over de verschillende graden van het openbaar en het vrij onderwijs betreft, bleef de ter hand gestelde tabel eveneens oningevuld.

III. — De tabel, ten slotte, die bij wijze van vraag werd ter hand gesteld, om, in iedere onderwijsgraad, uit te maken hoeveel *inrichtingen* van het openbaar en het vrij onderwijs toegankelijk zijn voor meisjes en hoeveel voor jongens, werd door de Regering gewijzigd, maar hier maken de verstrekte inlichtingen het mogelijk, indien men de tabellen ontleedt, de gevraagde cijfers te kennen.

We moeten dus vaststellen dat bij de indiening van het verslag over het ontwerp n° 217 de meeste becijferde gegevens die door de minderheid gevraagd werden en die nodig zijn om de Belgische onderwijs toestanden te kunnen beoordelen, niet verstrekt.

Het feit dat de Regering in gebreke bleef en de volstrekt noodzakelijke zuiver materiële inlichtingen niet heeft willen of kunnen verschaffen moest hier vermeld en aan de kaak gesteld worden. Zullen we dus, bij de aanvang van de openbare debatten, niet kunnen beschikken over een groot aantal feitelijke gegevens die het Parlement het recht had te kennen ?

Les constatations décevantes qui précèdent, étant émises, il y a lieu d'aborder la critique de fond; celle-ci vous sera soumise dans les chapitres qui suivent.

INTRODUCTION.

Rappel historique et justification du plan.

Ce qui suit a pour but de préciser la portée exacte du projet.

Le sens de ce projet, son objectif comme ses conséquences ne peuvent se mesurer uniquement par l'analyse des modifications qu'il apporte aux lois en vigueur, et moins encore par les seules répercussions financières qu'il entraîne sur le financement par l'Etat de l'enseignement libre. Il faut le placer dans une perspective historique, il faut dans cette perspective indiquer si et dans quelle mesure il concorde avec certaines constantes de notre vie nationale, si sensible en ce domaine. Il faut en peser les effets sur l'enseignement, sur notre équilibre politique et social interne, sur les rapports entre les forces spirituelles qui y composent, avec bien des concessions mutuelles, la figure de ce pays. Il faut, en un mot, que l'on sache d'où l'on vient et où l'on veut aller.

La législation scolaire, dans ses parties relatives aux droits et obligations respectifs de l'Etat, des pouvoirs subordonnés, et de l'enseignement libre, s'est développée depuis 1830 de manière empirique et en fonction des circonstances de notre histoire politique et sociale. Son contenu répond plus à des positions successives de compromis qu'à l'application de principes rigoureux.

Chacune des deux grandes familles spirituelles qui, en Belgique, coexistent et parfois s'affrontent avec vigueur, a sa doctrine — ce qu'on pourrait appeler sa « thèse » en rappelant la fameuse distinction utilisée au XIXe siècle entre la thèse et l'hypothèse. Ce n'est pas le lieu ici d'analyser ces doctrines. Du côté chrétien, elles donnent à la libre initiative de l'Eglise et des parents la primauté et réclament l'égalité totale de traitement à tous égards par les pouvoirs publics, ceux-ci n'exerçant au demeurant dans le domaine de l'organisation scolaire qu'un rôle supplétif, sauf dans des domaines bien limités ⁽¹⁾. Du côté des « laïcs » ou des « laïcistes » plus exactement, la thèse postule le monopole scolaire des pouvoirs publics, — voire de l'Etat, — accepte comme un fait regrettable la liberté de l'enseignement et refuse, en principe, l'octroi de subventions aux écoles libres.

Des deux côtés et depuis le XIXe siècle, les positions de fait s'écartent des positions théoriques, et parfois largement, dans la mesure des rapports de force et plus encore dans l'idée fondamentale qu'un pays qui s'est battu tant de siècles pour ses libertés essentielles, doit essayer dans le domaine le plus délicat de trouver un compromis honorable.

Ainsi, du côté des catholiques, en est-on venu à admettre la possibilité pour l'Etat de jouer un rôle plus que supplétif et de créer dans les limites fixées par les lois, son réseau d'enseignement. De même, la gauche libérale, relayée

⁽¹⁾ Exemple. — L'enseignement préparatoire à certaines fonctions publiques : Ecole militaire, etc.

Na de voorgaande teleurstellende vaststellingen, kunnen we de grond van de zaak behandelen; we zullen dit doen in de volgende hoofdstukken.

INLEIDING.

Historisch overzicht en verantwoording van het plan.

Wat hier volgt heeft ten doel de juiste strekking van het ontwerp te omschrijven.

De betekenis van dit ontwerp, zijn doel en zijn gevolgen kunnen niet alleen worden bepaald door de ontleding van de wijzigingen die daardoor in de thans geldende wetten worden aangebracht, en nog minder door zijn financiële weerslag op de financiering van het vrij onderwijs door de Staat. Het moet in een historisch perspectief worden geplaatst, en in dit perspectief moet worden aangeduid of en in welke mate het overeenstemt met bepaalde constanten van ons nationaal leven, dat op dit gebied zo gevoelig is. De gevolgen er van op het onderwijs, op ons politiek en sociaal intern evenwicht, op de betrekkingen tussen de geestelijke krachten die, met heel wat wederzijdse toegevingen, aan dit land zijn karakter geven, moeten worden afgewogen. In één woord, men moet weten van waar men komt en waar men heen wil.

De gedeelten van de schoolwetgeving betreffende de respectieve rechten en verplichtingen van de Staat, van de ondergeschikte besturen en van het vrij onderwijs hebben zich sedert 1830 op empirische wijze en volgens de omstandigheden van onze politieke en sociale geschiedenis ontwikkeld. De inhoud er van beantwoordt veeleer aan achtereenvolgende compromissen dan aan de toepassing van strenge beginselen.

Iedere van de twee grote spirituele gemeenschappen die in België naast elkaar leven en elkaar soms vinnig bestrijden heeft haar leer, die men, met verwijzing naar het bekende onderscheid dat in de XIXe eeuw tussen de stelling en de onderstelling werd gemaakt, haar « thesis » zou kunnen noemen. Het is hier niet de geschikte plaats om die leerstellingen te ontleden. Van christelijke zijde wordt aan het vrij initiatief van de Kerk en van de ouders de voorrang gegeven en wordt een gelijke behandeling in alle opzichten door de openbare besturen geëist. Deze laatste vervullen trouwens op het gebied van de inrichting van het onderwijs slechts een bijkomende rol, behalve op wel bepaalde gebieden ⁽¹⁾. Bij de leken of, beter, bij de voorstanders van de laïcisering postuleert die stelling het onderwijsmonopolie van de openbare besturen en zelfs van de Staat. De vrijheid van het onderwijs wordt als een betreurenswaardig feit beschouwd en het verlenen van toelagen aan de vrije scholen principieel geweigerd.

Aan beide kanten, en dit sedert de XIXe eeuw, wijken de feitelijke posities naargelang van de machtsverhoudingen soms ver af van de theoretische stellingen, en nog meer van het grondbeginsel dat een land, dat zoveel eeuwen lang voor zijn essentiële vrijheden heeft gestreden, moet trachten op zo een kies gebied een eervol vergelijk te vinden.

Zo is men er van katholieke zijde toe gekomen de mogelijkheid aan te nemen dat de Staat een meer dan bijkomende rol mag vervullen en dat hij binnen de door de wetten gestelde grenzen zijn eigen onderwijsnet mag

⁽¹⁾ Bijvoorbeeld. — Het voorbereidend onderwijs tot bepaalde openbare ambten : Militaire school, enz.

ensuite par le socialisme, a accepté d'accorder à l'enseignement libre un régime de subsides et une situation légale au sein de la nation, qui se traduit, par exemple, par le droit de délivrer des titres et des diplômes avec effet officiel.

De cette évolution de cent vingt-cinq ans est né le régime scolaire dans lequel vit la Belgique. Nous voudrions, en soulignant toujours son caractère empirique dans les législations, le caractériser dans la forme qu'il avait prise en 1950 (chap. I). Puis indiquer les modifications qu'y avait apportées la législation instaurée par les Gouvernements sociaux-chrétiens (chap. II). Enfin, examiner l'essentiel du projet 217 (chap. III). Nous verrons ainsi dans quelle mesure le régime scolaire de la dernière législature et celui qui est proposé au pays restent ou non dans la ligne de ce qui avait été accepté auparavant par l'ensemble du pays. Il nous paraît que cette méthode permet de répondre au but défini dans les premières lignes de cette note. Il faudra donc distinguer trois chapitres correspondant chacun aux trois régimes pré-rappelés.

**

Nous devons bien abandonner parfois les généralités, pour donner des détails qui peuvent paraître techniques, mais *qui sont essentiels*.

Nous croyons que c'est l'inattention aux soi-disant détails techniques qui mène parfois les gouvernements à prendre sur eux, avec une bonne foi qui n'a d'égale que leur inconscience, la responsabilité de décisions qui déchirent une nation.

Dans chacun des trois chapitres nous traiterons à la suite :

- A. De l'organisation générale de l'enseignement;
- B. Des subsides à l'enseignement libre;
- C. Du personnel de l'enseignement officiel.

Ce sont les trois perspectives où s'affrontent les thèses opposées.

**

CHAPITRE I.

Etat de la législation scolaire en 1950.

A. — ORGANISATION GÉNÉRALE DE L'ENSEIGNEMENT EN 1950.

1. Cadres généraux.

Il n'y a pas de législation *générale* en 1950 sur l'organisation de l'enseignement, sur la mission respective des pouvoirs central, régionaux ou locaux dans l'organisation de l'enseignement officiel, ni sur un régime de planification ou de rationalisation imposé aux pouvoirs publics ou aux établissements libres subventionnés.

Cependant, quant aux compétences respectives des pouvoirs publics pour organiser l'enseignement officiel, des traditions se sont établies, parfois confirmées par la loi.

Enseignement primaire.

Selon une tradition légalement consacrée et qui remonte à 1842, l'enseignement *primaire* et *gardien* officiel est une mission *communale*. L'Etat cependant organise un réseau

aanleggen. Ook de liberale linkerzijde, daarna gevolgd door het socialisme, stemde er in toe aan het vrij onderwijs een toelageregeling en een wettelijke toestand in de natie te verlenen, die b.v. tot uiting komt door het recht om titels en diploma's met officiële uitwerking te verlenen.

Uit deze 125-jarige ontwikkeling is het onderwijsstelsel ontstaan dat wij thans in België kennen. Wij wensen aan te duiden welke vorm het in 1950 had aangenomen (hoofdstuk I), steeds wijzend op het empirisch karakter er van in de wetgeving. Daarna zullen wij de wijzigingen vermelden die door de C.V.P.-regeringen in de wetgeving werden aangebracht (hoofdstuk II) en, ten slotte, zullen wij de voornaamste kenmerken van het thans besproken ontwerp n° 217 onderzoeken (hoofdstuk III). Zo zullen wij vaststellen in welke mate het onderwijsstelsel van de laatste zittijd en dat hetwelk nu aan het land wordt voorgesteld al dan niet in de lijn blijven van wat vroeger door het gehele land werd aanvaard. Het schijnt ons toe dat het in het begin van deze nota bepaalde doel met deze methode zal kunnen bereikt worden. Er vallen dus drie hoofdstukken te onderscheiden, waarvan elk overeenstemt met de drie voormelde stelsels.

**

Wij zullen wel verplicht zijn soms van de algemeenheden af te wijken om in bijzonderheden te treden, die van technische aard kunnen lijken, maar *die van overwegend belang zijn*.

Onzes inziens is het precies omdat de regeringen geen acht slaan op de zogenaamde technische bijzonderheden dat zij soms, te goeder trouw maar onbewust, de verantwoordelijkheid opnemen van beslissingen waardoor een Natie wordt verscheurd.

In ieder van die drie hoofdstukken zullen wij achtereenvolgens behandelen :

- A. — De algemene inrichting van het onderwijs.
- B. — De toelagen voor het vrij onderwijs.
- C. — Het personeel van het officieel onderwijs.

Dat zijn de drie gebieden waarop de stellingen tegenover elkaar staan.

**

HOOFDSTUK I.

Stand van de schoolwetgeving in 1950.

A. — ALGEMENE INRICHTING VAN HET ONDERWIJS IN 1950.

1. Algemene kaders.

Er bestaat in 1950 geen *algemene* wetgeving betreffende de inrichting van het onderwijs, de respectieve opdracht van de centrale, gewestelijke of plaatselijke besturen bij de inrichting van het officieel onderwijs, noch betreffende een planning- of rationalisatiestelsel, geldend voor de openbare besturen of voor de gesubsidieerde vrije inrichtingen.

Maar op het gebied van de respectieve bevoegdheden der openbare besturen om het officieel onderwijs in te richten, zijn tradities ontstaan die soms wettelijk werden bekrachtigd.

Lager onderwijs.

Volgens een wettelijk bekrachtigde traditie die van 1842 dagteekent, behoort het officieel *lager* en *kleuteronderwijs* tot de taak van de *gemeente*. De Staat richt echter een

important de sections préparatoires annexées à ses athénées et à ses écoles moyennes et qui ont absorbé, là où elles existent, une partie de la population des écoles communales, allant même jusqu'à entraîner en maints endroits la suppression de ces écoles. L'Etat a même créé des sections froebeliennes en dehors de tout texte légal lui accordant ce pouvoir.

Enseignement moyen.

Depuis 1850, l'enseignement moyen officiel incombe en ordre principal à l'Etat. Un réseau d'écoles moyennes, athénées et lycées, a été créé et progressivement développé; il s'est fortement étendu depuis 1945. De l'avis des fonctionnaires responsables, il correspond actuellement (1955) à tous les besoins quant au nombre des écoles. L'enseignement moyen provincial et communal est peu important, mais vivace. L'enseignement moyen libre dépasse, par le nombre des élèves, celui des pouvoirs publics.

Enseignement normal.

L'enseignement normal comprend des écoles de l'Etat, des provinces et des communes, et des écoles libres en nombre nettement supérieur.

Enseignement technique.

L'enseignement technique s'est surtout développé sous l'égide des provinces et des communes, d'une part, et à partir d'initiatives libres. L'Etat n'est intervenu qu'ensuite et assez récemment, pour développer un réseau de caractère supplétif en fait, sinon en droit. La législation de 1933 ne reconnaît à l'Etat aucun droit d'initiative. C'est, en 1952, le gouvernement social-chrétien qui le lui a fait reconnaître par la loi. Même « à gauche », il existe une tradition vivace de primauté des initiatives régionales et locales.

Pas de planning.

Comme on l'a dit plus haut, les législations organiques particulières sont, en général, muettes sur tout système de planning ou de « rationalisation » qui imposerait aux pouvoirs publics ou à l'initiative privée subventionnée, un rythme ou des limites précises dans l'expansion du réseau des écoles. Etat, provinces, communes, enseignement libre exercent leur pouvoir d'initiative. L'enseignement libre réclame le bénéfice des subsides chaque fois qu'une de ses écoles remplit les conditions légales ou réglementaires. Aucune des législations ou réglementations organiques du primaire, du normal ou du technique (2) ne précise formellement que l'octroi des subventions est automatique. Mais pour l'enseignement primaire et gardien, les subsides sont alloués sans discussion. Pour l'enseignement technique, de nombreuses demandes d'agrégation sont en suspens.

Un débat animé met aux prises les tenants de l'officiel et du libre. Les premiers critiquent la prolifération d'écoles inutiles qui, dès qu'elles existent, réclament les subsides comme un droit. Ils se plaignent des formalités administratives et des limites budgétaires qui, selon eux, freinent la création d'écoles de l'Etat. Les seconds reprochent à l'Etat la prodigalité avec laquelle il multiplie des établissements coûteux.

(2) Rappelons qu'il n'y avait pas de subsides pour l'enseignement moyen libre, en 1950.

belangrijk net van voorbereidende afdelingen in, die gehecht worden aan zijn athenea en middelbare scholen en die, waar zij bestaan, een gedeelte van de leerlingen der gemeentescholen hebben opgeslorpt, zodat die scholen zelfs op vele plaatsen moesten worden afgeschaft. De Staat heeft zelfs kleuterafdelingen opgericht, alhoewel geen enkele wetstekst hem dat recht verleent.

Middelbaar onderwijs.

Sedert 1850 valt het officieel middelbaar onderwijs in hoofdzaak onder de bevoegdheid van de Staat. Er werd een net van middelbare scholen, athenea en lycea opgericht en geleidelijk uitgebreid; het heeft sedert 1945 een grote uitbreiding genomen. Naar de mening der verantwoordelijke ambtenaren, beantwoordt het thans (1955) aan al de behoeften wat het aantal scholen betreft. Het provinciaal en gemeentelijk middelbaar onderwijs is weinig belangrijk, maar vol levenskracht. In het vrij middelbaar onderwijs zijn er meer leerlingen dan in dat van de openbare besturen.

Normaalonderwijs.

Het normaalonderwijs omvat scholen van de Staat, de provinciën en de gemeenten. Daarnaast zijn er heel wat meer vrije scholen.

Technisch onderwijs.

Het technisch onderwijs ontwikkelde zich vooral onder de leiding van de provinciën en de gemeenten en als gevolg van vrije initiatieven. De Staat is slechts achteraf en vrij onlangs tussengekomen om een onderwijsnet tot stand te brengen dat zo niet in feite, dan toch in rechte van bijkomende aard was. Door de wetgeving van 1933 wordt aan de Staat geen enkel recht van initiatief toegekend. Het was de C.V.P.-regering die het hem in 1952 door een wet heeft verleend. Zelfs « links » bestaat er een levendige traditie van voorrang voor de regionale en plaatselijke initiatieven.

Geen planning.

Zoals hoger gezegd, vindt men in de bijzondere organieke wetten, over het algemeen, geen enkel woord over om het even welk systeem van planning of van « rationalisatie », waarbij aan de openbare besturen of aan het gesubsidieerd privaat initiatief een rythme of nauwkeurige grenzen in verband met de uitbreiding van het scholennet zou worden opgelegd. De Staat, de provinciën, de gemeenten, het vrij onderwijs oefenen hun recht van initiatief uit. Het vrij onderwijs eist het voordeel van de toelagen op, telkens als een van zijn scholen de wettelijke of reglementaire voorwaarden vervult. In geen enkele wet of reglementering tot inrichting van het lager, middelbaar of technisch onderwijs (2) wordt formeel bepaald dat de toelagen automatisch worden toegekend. In het lager en kleuteronderwijs worden de toelagen zonder meer toegestaan. Wat het technisch onderwijs betreft, zijn er talrijke aanvragen tot aanneming hangende.

De voorstanders van het officieel en van het vrij onderwijs zijn in een levendig debat gewikkeld. De eersten zijn gekant tegen de vermenigvuldiging van overbodige scholen die, zodra zij ontstaan, toelagen als een recht opeisen. Zij klagen over de administratieve formaliteiten en de budgettaire beperkingen die, naar zij beweren, het oprichten van rijksscholen bemoeilijken. De andere verwijten de Staat de overdadige vermenigvuldiging van dure inrichtingen.

(2) Er weze aan herinnerd dat er in 1950 geen toelagen aan het vrij middelbaar onderwijs werden toegekend.

2. Délivrance des titres et des diplômes à valeur officielle.

La sanction des études par la délivrance de titres ou de certificats a une importance sociale considérable. Dans certains pays, elle n'est en aucune manière réglementée : chaque institution d'enseignement délivre un titre dont la valeur réside dans la réputation ou le standing de l'école ou de l'université qui l'a délivré (ex. : pays anglo-saxons). En Belgique prédomine, dès notre indépendance, la notion « continentale » et héritée notamment de l'ère napoléonienne, du titre *officiel* délivré par l'autorité publique ou sous son contrôle, et donnant seul accès à des études supérieures, puis aux métiers et professions.

Une bonne partie du XIXe siècle voit s'affronter dans notre pays diverses conceptions à cet égard, et en particulier les tenants de la thèse extrême du monopole de la sanction des études réservé à l'Etat (système de l'examen d'Etat — France) et ceux qui demandent que moyennant garanties et contrôle du pouvoir, les établissements provinciaux, communaux et libres agréés puissent délivrer, sous leur responsabilité, certificats et diplômes.

Dans les divers secteurs de l'enseignement et à des dates variables, des solutions de compromis interviennent au cours du temps, pour régler ce problème délicat et capital. Pour l'enseignement moyen et les universités, étroitement liés à cet égard, des solutions parallèles sont consacrées par la loi dès la deuxième moitié du XIXe siècle.

Les universités délivrent elles-mêmes les grades académiques, sous le contrôle formel d'une commission d'entérinement. Les jurys universitaires constitués par le Gouvernement en dehors des universités sont paritaires et comportent en nombre égal des professeurs de l'enseignement d'Etat et de l'enseignement libre.

De même pour l'enseignement moyen, tous les établissements publics et libres délivrent eux-mêmes des certificats, mais ceux-ci ne sanctionnent les humanités et n'ouvrent l'accès à l'université que sous le contrôle d'un corps doté d'une complète autonomie, le jury d'homologation, présidé par un magistrat et composé en nombre égal de professeurs de l'enseignement moyen de l'Etat et de l'enseignement moyen libre. Cet organisme se transforme en jury d'examen pour délivrer directement le certificat d'humanités aux candidats qui n'ont pas fait d'études régulières.

L'enseignement technique agréé délivre, en général, lui-même des diplômes officiels, sous le contrôle de l'Etat (inspection des études et participation de délégués de l'Etat aux examens). Il existe des jurys centraux où l'enseignement agréé est représenté largement.

Système analogue pour l'enseignement normal, sauf dans l'enseignement normal moyen (jury central paritaire pour toutes les écoles agréées des provinces, communes et des particuliers).

Cet ensemble de dispositions ne soulève plus de problèmes politiques : les compromis qui en sont l'origine sont acceptés de tous et ne sont pas remis en question.

3. Enseignement de la religion dans les écoles officielles.

a) Au degré primaire, l'enseignement dans les écoles officielles comprend nécessairement la religion et la morale. Cet enseignement est donné par les ministres du culte, ou sous leur surveillance par l'instituteur s'il y consent, sinon par une personne agréée. Les enfants sont dispensés du

2. Uitreiking van de titels en diploma's met officiële waarde.

Het bekronen der studiën met de uitreiking van titels of getuigschriften heeft sociaal een aanzienlijk belang. In sommige landen is dit hoegenaamd niet gereglementeerd : elke onderwijsinrichting levert een titel af die zijn waarde ontleent aan de goede naam of de standing van de school of de universiteit die hem heeft uitgereikt (bv. : de Angelsaksische landen). In België geldt, sedert onze onafhankelijkheid, het « continentaal » begrip. — een overblijfsel uit het tijdperk van Napoleon — van de *officiële* titel, afgeleverd door de openbare overheid of onder haar toezicht, waardoor alleen het mogelijk wordt hogere studiën aan te vatten, en later een ambacht of een beroep uit te oefenen.

In de loop van de XIXe eeuw ging de strijd in ons land vrij lange tijd tussen verscheidene opvattingen, en in het bijzonder tussen de voorstanders van de uiterste thesis luidens welke de Staat het monopolie bezit om de studiën te bekronen (systeem van het staatsexamen — Frankrijk), en diegenen die wensen dat de provinciale, gemeentelijke en vrije aangenomen inrichtingen, mits waarborgen en controle van de openbare overheid, op eigen verantwoordelijkheid certificaten en diploma's zouden mogen uitreiken.

In de verschillende onderwijssectoren en op veranderlijke data werden dan, met het oog op de regeling van dit kies en uiterst belangrijk probleem, compromissen gesloten. Voor het middelbaar en universitair onderwijs, die op dit gebied nauw met elkaar verbonden zijn, werden in de tweede helft van de XIXe eeuw gelijklopende oplossingen door de wet bekrachtigd.

De universiteiten verlenen zelf de academische graden, onder het formeel toezicht van een bekrachtigingscommissie. De universitaire examencommissies, door de Regering buiten de universiteiten samengesteld, zijn paritair en omvatten een gelijk aantal professoren van het vrij en van het Rijksonderwijs.

Ook in het middelbaar onderwijs leveren alle openbare en vrije scholen zelf getuigschriften af. Opdat deze echter de humaniorastudiën zouden bekronen en de weg naar de hogeschool zouden openstellen, is er controle nodig van een volledig autonoom organisme : de homologatiecommissie die door een magistraat wordt voorgezeten en samengesteld is uit een gelijk aantal leraren uit het Rijksmiddelbaar onderwijs en het vrij middelbaar onderwijs. Als examencommissie levert dit organisme rechtstreeks het humanioragetuigschrift af aan de kandidaten die geen regelmatige studiën hebben gedaan.

Het erkend technisch onderwijs levert, over het algemeen, zelf officiële diploma's af, onder de controle van de Staat (toezicht op de studiën en bijwonen van de examens door afgevaardigden van de Staat). In sommige centrale examencommissies is het erkend onderwijs ruim vertegenwoordigd.

Een gelijkaardig systeem geldt voor het normaalonderwijs, behalve in het middelbaar normaalonderwijs (paritaire centrale examencommissie voor alle aangenomen scholen der provinciën, der gemeenten en van particulieren).

Al die bepalingen doen geen politieke problemen meer oprijzen : de compromissen waaruit zij ontstaan zijn worden door iedereen aanvaard en worden niet meer betwist.

3. Godsdienstondericht in de officiële scholen.

a) In de lagere graad moet het onderwijs in de officiële scholen godsdienst en zedenleer omvatten. Dit onderwijs wordt gegeven door de bedienaars van de eredienst of, onder hun toezicht, door de onderwijzer indien deze er in toestemt, of anders door een erkend persoon. De kin-

cours de religion et de morale si les parents en font la demande expresse (régime de 1914-1918).

b) Dans l'enseignement moyen officiel (régime 1947), le programme comprend la religion et la morale non confessionnelle en deux branches distinctes et exclusives l'une de l'autre. Les parents choisissent par déclaration signée l'un des deux cours.

B. — LES SUBVENTIONS A L'ENSEIGNEMENT LIBRE EN 1950.

1. L'enseignement primaire et gardien.

Depuis la fin de la guerre 1914-1918 et en liaison avec le régime de l'instruction obligatoire, l'enseignement primaire communal et libre bénéficient d'un régime identique de subventions de l'Etat, sous la forme de subsides-traitements aux instituteurs.

L'enseignement dans ces écoles est gratuit (en liaison avec l'obligation). Les communes sont autorisées à adopter des écoles libres, c'est-à-dire à leur accorder, par contrat, des avantages supplémentaires relatifs, entre autres, à leur fonctionnement et à leur entretien.

2. Enseignement moyen.

L'enseignement moyen libre ne jouit d'aucune subvention de l'Etat. Au lendemain de la guerre, l'accroissement des charges et l'augmentation massive du nombre des élèves le mettent dans une situation financière des plus précaires. Aucun minerval scolaire ne peut être fixé au taux réel de la dépense par élève. Plus la population estudiantine augmente, par des apports de plus en plus démocratiques, et moins les budgets d'écoles peuvent s'équilibrer. Certaines écoles sont littéralement à la veille de fermer leurs portes.

3. Enseignement normal.

L'enseignement normal *primaire* libre est seul subventionné; les subventions s'élèvent à un traitement d'un *instituteur* par professeur d'école normale. Le moyen et le gardien ne reçoivent aucune aide de l'Etat.

4. Enseignement technique.

Une législation consacrée en 1933, sous le ministère de M. Lippens, accorde aux écoles agréées et subventionnées, un régime d'avantages communs à l'enseignement libre et à l'enseignement des pouvoirs régionaux et locaux.

En 1950, ces avantages comprennent :

a) Des subsides-traitements qui s'élèvent selon les catégories d'écoles de 50 à 75 % des rétributions accordées aux professeurs exerçant les mêmes fonctions dans les écoles de l'Etat;

b) Des subsides de fonctionnement et d'équipement qui couvrent une partie réduite des dépenses particulièrement lourdes incombant dans ce domaine aux écoles agréées.

5. Enseignement supérieur.

Une loi de 1949 a organisé sur une base stable le régime des subventions à l'enseignement universitaire. Chacune des deux universités libres reçoit annuellement une subvention

deren worden van de leergang van godsdienst en zedenleer vrijgesteld indien de ouders dit uitdrukkelijk vragen (stelsel van 1914-1918).

b) In het officieel middelbaar onderwijs (stelsel 1947) omvat het leerplan godsdienst en niet-confessionele zedenleer, twee van elkaar gescheiden vakken die elkaar uitsluiten. De ouders kiezen een van beide leergangen door een ondertekende aanvraag.

B. — DE TOELAGEN VOOR HET VRIJ ONDERWIJS IN 1950.

1. Lager en kleuteronderwijs.

Sedert het einde van de oorlog van 1914-1918 en in verband met het stelsel van de leerplicht, vallen het gemeentelijk en het vrij lager onderwijs onder éénzelfde regime van rijkstoelagen, in de vorm van toelagen-wedden aan de onderwijzers.

In die scholen wordt het onderwijs kosteloos gegeven (dit houdt verband met de verplichting). De gemeenten zijn er toe gemachtigd vrije scholen aan te nemen, d.i. er bij contract bijkomende voordelen aan te verlenen, welke o.m. betrekking hebben op hun werking en hun onderhoud.

2. Middelbaar onderwijs.

Het vrij middelbaar onderwijs geniet geen Rijkstoelagen. Na de oorlog kwam het door de stijgende lasten en de massale aangroei van het aantal leerlingen in een zeer benarde geldelijke toestand. Er kan geen schoolgeld worden vastgesteld op het werkelijke bedrag van de uitgave per leerling. Hoe meer studenten er komen door de steeds toenemende toevoer uit de volksklassen, hoe minder sluitend de begrotingen der scholen kunnen worden. Sommige scholen zullen eerstdaags werkelijk genoodzaakt zijn hun deuren te sluiten.

3. Normaalonderwijs.

Alleen het vrij *lager* normaalonderwijs wordt gesubsidieerd; het bedrag van die toelagen is een *onderwijzerswedde* per leraar aan een normaalschool. De middelbare normaalscholen en de normaalscholen voor *froebelonderwijzeressen* ontvangen hoegenaamd geen steun van de Staat.

4. Technisch onderwijs.

In 1933, toen de heer Lippens minister was, werd een wetgeving bekrachtigd, die aan de erkende en gesubsidieerde scholen voordelen toekent, welke zowel voor het vrij als voor het door de gewestelijke en plaatselijke overheid ingerichte onderwijs gelden.

In 1950 omvatten die voordelen :

a) Toelagen-wedden, die volgens de categorieën van scholen 50 tot 75 % bedragen van de bezoldiging der leraars, die in de Rijksscholen dezelfde functies uitoefenen;

b) Toelagen voor werking en uitrusting, die een beperkt gedeelte dekken van de bijzonder zware uitgaven, welke de erkende scholen op dit gebied te dragen hebben.

5. Hoger onderwijs.

Een wet van 1949 heeft de regeling van de toelagen aan het universiteitsonderwijs op een vaste basis gevestigd. De twee vrije universiteiten ontvangen ieder jaarlijks een

identique, égale aux 3/5 des crédits alloués sur le budget ordinaire d'une université de l'État, plus un subside destiné aux pensions du corps enseignant et d'autres subventions supplémentaires.

Ce système a été accepté unanimement.

C. — LE PERSONNEL ENSEIGNANT DES ÉCOLES OFFICIELLES (1950).

1. De l'État.

A part les titres pédagogiques requis et diverses autres conditions légales ou réglementaires (nationalité belge, capacité physique, etc.), aucune condition d'origine des diplômes ne vient créer une discrimination officielle entre les candidats aux emplois dans l'enseignement de l'État.

Aucun critère de sélection objectif n'existe : le recrutement se fait au choix du ministre. La tradition veut qu'une nette majorité de professeurs soient diplômés de l'enseignement officiel. Mais les diplômés en provenance de l'enseignement libre forment une minorité substantielle.

2. Des provinces et des communes.

Les provinces et les communes ont le libre choix des professeurs appelés à enseigner dans leurs écoles, sous réserve des titres légaux requis. Pas de discrimination légale quant à l'origine du diplôme.

Si certaines grandes villes sont critiquées parce qu'elles font appel exclusivement à des instituteurs sortis de leurs écoles normales, d'autres communes se voient reprocher de confier leur enseignement officiel à du personnel religieux ou congréganiste.

CHAPITRE II.

De 1950 à 1954 :

Les « Lois du Gouvernement social-chrétien ».

A. — ORGANISATION DE L'ENSEIGNEMENT EN 1954.

1. Sur le plan de l'organisation de l'enseignement, la législation sociale-chrétienne n'a pas pris d'initiative générale en ce qui concerne la mission respective des divers pouvoirs publics dans l'organisation de l'enseignement officiel, sauf sur un point où d'ailleurs elle rencontre les vœux d'une partie de l'opposition : dans l'enseignement technique, elle confirme le principe inscrit dans l'arrêté royal organique du 10 juillet 1933, article 2 qui énonçait déjà : « L'enseignement technique est organisé par les provinces, les communes et les personnes privées » ; la loi organique de l'enseignement technique de 1953 accorde expressément la primauté d'initiative aux provinces et aux communes. Pour tout le reste, l'« équilibre historique » existant antérieurement est maintenu à cet égard.

2. Quant à la situation respective des deux réseaux et à leur concurrence ainsi qu'aux nécessités de « rationalisation » qui peuvent en résulter, l'œuvre réalisée peut se résumer comme suit :

a) le réseau public et le réseau privé sont chargés en commun, au sein de commissions mixtes paritaires créées pour chaque ordre d'enseignement, de conseiller le pouvoir

toelage van dezelfde aard, gelijk aan 3/5 van de op de gewone begroting van een Rijksuniversiteit uitgetrokken kredieten, plus een toelage voor de pensioenen van het professorencorps en andere bijkomende toelagen.

Deze regeling werd eenparig aangenomen.

C. — DE LEERKRACHTEN VAN DE OFFICIELE SCHOLEN (1950).

1. De Rijksscholen.

Buiten de vereiste pedagogische titels en diverse andere wettelijke of reglementaire voorwaarden (Belgische nationaliteit, lichamelijke geschiktheid, enz.), bestaat er geen enkele voorwaarde omtrent de oorsprong van de diploma's, waardoor een officiële discriminatie onder de kandidaten voor een betrekking bij het Rijksonderwijs zou gemaakt worden.

Er bestaat geen enkel objectief aanwervingscriterium : de Minister benoemt naar eigen keuze. De traditie wil dat een uitgesproken meerderheid der leraars uit het officieel onderwijs komt. De gediplomeerden uit het vrij onderwijs vormen evenwel een sterke minderheid.

2. Het provinciaal en gemeentelijk onderwijs.

De provincies en de gemeenten benoemen de leraars in hun onderwijs naar eigen keuze, onder voorbehoud dat de diplomavorwaarden vervuld zijn. Geen wettelijke discriminatie wat betreft de oorsprong van het diploma.

Indien tot sommige grote steden het verwijt wordt gericht dat ze slechts de uit hun eigen normaalscholen komende onderwijzers benoemen, wordt het andere gemeenten aangewreven dat zij hun officieel onderwijs aan geestelijk of congreganistisch personeel toevertrouwen.

HOOFDSTUK II.

Van 1950 tot 1954 :

De « Wetten van de C.V.P.-Regering ».

A. — INRICHTING VAN HET ONDERWIJS IN 1954.

1. Op het stuk van de inrichting van het onderwijs werd onder het C.V.P.-bewind geen enkel algemeen initiatief genomen inzake de respectieve taak der diverse openbare besturen ten opzichte van de inrichting van het officieel onderwijs, tenzij op één punt, waarmede trouwens een deel van de oppositie instemde : in het technisch onderwijs wordt het principe bevestigd dat reeds in het organiek koninklijk besluit van 10 Juli 1953, artikel 2, opgenomen werd en dat luidde als volgt : « Het technisch onderwijs wordt ingericht door de provincies, de gemeenten en de particulieren » ; in de wet tot regeling van het technisch onderwijs van 1953 wordt uitdrukkelijk bepaald dat het initiatief op de eerste plaats toekomt aan de provincies en de gemeenten. Voor de rest wordt « het historisch evenwicht » op dit gebied behouden.

2. Wat betreft de respectieve toestand der twee onderwijsgroepen en hun onderlinge concurrentie, alsmede de noodzakelijke rationalisatie die er kan uit voortvloeien, kunnen de verwezenlijkingen als volgt samengevat worden :

a) het openbaar en het bijzonder onderwijs worden er gemeenschappelijk mede belast, door bemiddeling van het voor elke onderwijsstak opgerichte paritaire gemengd comité,

sur l'opportunité de création ou d'agrégation et de subvention d'établissements scolaires nouveaux;

b) pour parer à l'avantage abusif dont pourrait bénéficier l'enseignement libre qui mettrait le pouvoir devant le fait accompli en créant une école et en réclamant ensuite les subsides, la loi sur l'enseignement technique établit le système de la préagrégation ou agrégation préalable à l'ouverture, pénalisant les écoles qui ne s'y sont pas soumises;

c) l'essai d'une collaboration loyale et d'un climat nouveau dans les rapports entre les deux enseignements est tenté par l'instauration des commissions mixtes de l'enseignement dont il a été parlé ci-dessus.

Les commissions mixtes, — une par degré d'enseignement, — coiffées d'une commission nationale à compétence générale, dotées d'ailleurs d'attributions *consultatives*, ont pour but de donner des avis au Ministre sur l'application des législations organiques, et notamment sur la création d'écoles dans les deux réseaux. Si le Ministre veut créer une école d'Etat ou agréer une école provinciale, communale ou libre malgré l'avis formel du Conseil supérieur de l'enseignement technique, la décision devra être prise par un comité ministériel restreint. On a vivement reproché cette dernière attribution comme contraire aux droits souverains et imprescriptibles de l'Etat d'ériger ses écoles, comme une ingérence inadmissible dans l'exercice de la puissance publique. Position théorique, fort éloignée de l'idée de compromis qui, une fois encore, inspirait ces institutions. Au reste, en quoi cette attribution consultative est-elle plus choquante que le droit accordé depuis septante-cinq ans à l'enseignement libre de participer directement au pouvoir de décision en matière d'octroi de diplômes officiels? En fait, il n'est pas sans intérêt de le souligner, le système des commissions mixtes ne fait qu'étendre et développer la collaboration qui dès le XIXe siècle s'est instaurée entre nos deux réseaux d'enseignement pour le plus grand bien de tous : jurys d'homologation, jurys centraux, etc., autant d'institutions où les deux enseignements existant en fait et se partageant les faveurs des citoyens, contribuaient sur un pied d'égalité et dans la libre discussion, à une tâche commune de vérification des aptitudes des écoliers et des étudiants. Il y avait dans ce point de départ auquel la législation sociale-chrétienne n'a pas touché, le germe d'une collaboration plus étendue que la loi sur les commissions mixtes et la commission des litiges allait consacrer entre les deux branches, officielle et libre, de notre enseignement national.

3. Le régime de délivrance des diplômes et titres n'a pas été modifié, sauf pour l'enseignement normal où toutes les écoles libres délivrent désormais elles-mêmes les diplômes sous contrôle de l'Etat.

B. -- SUBVENTIONS A L'ENSEIGNEMENT LIBRE.

Le gouvernement social-chrétien était pressé par maints de ses amis d'introduire un régime de subvention uniforme pour tous les secteurs de l'enseignement, et qui aurait rappelé le bon scolaire de célèbre mémoire, avec ou sans égalité financière totale entre les deux réseaux d'enseignement. Ce système, dans l'absolu, est d'ailleurs logique.

de Regering van advies te dienen omtrent de wenselijkheid nieuwe scholen op te richten, of te erkennen en te subsidiëren;

b) om misbruiken te vermijden vanwege het vrij onderwijs dat de overheid voor een voldoende feit zou plaatsen door een school op te richten en vervolgens subsidies aan te vragen, wordt in de wet op het technisch onderwijs een systeem van voorerkenning of van erkenning vóór de opening ingesteld, met strafbepalingen voor de scholen die deze regeling niet naleven;

c) een poging om een loyale samenwerking en een nieuwe atmosfeer bij de betrekkingen tussen de twee onderwijs-groepen tot stand te brengen wordt gedaan door de oprichting van de gemengde commissies voor het onderwijs waarvan hoger sprake was.

De gemengde commissies, — één per onderwijsgraad, — door een nationale commissie met algemene bevoegdheid overkoepeld, met *raadgevende* bevoegdheid bekleed, zijn er mede belast de Minister van advies te dienen omtrent de toepassing der organieke wetten en onder meer omtrent de oprichting van scholen van beide groepen. Wenst de Minister een Rijksschool op te richten of een provinciale, gemeentelijke of vrije school te erkennen tegen het advies van de Hoge Raad voor het Technisch Onderwijs in, dan moet de beslissing door een beperkt ministerieel comité genomen worden. Deze laatste bevoegdheid werd ten eerste geheld omdat ze strijdig zou zijn met het oppermachtige en onaantastbare recht van de Staat zijn eigen scholen op te richten en omdat ze een onaanvaardbare inmenging in de uitoefening van de openbare macht zou betekenen. Theoretisch standpunt, dat geen rekening houdt met de opvatting van een vergelijk dat eens te meer aan de basis van hogeredoelde instellingen lag. Trouwens, waarom zou deze raadgevende bevoegdheid meer aanstoot geven dan het recht, sinds meer dan vijf en zeventig jaar aan het vrij onderwijs toegekend, rechtstreeks deel te hebben in de beslissingsmacht inzake erkenning der officiële diploma's? In feite heeft het zijn belang er op te wijzen dat het systeem der gemengde commissies slechts een uitbreiding en een ontwikkeling is van de samenwerking die reeds in de XIXe eeuw tussen de twee onderwijsgroepen in een ieders belang tot stand kwam : homologatiecommissies, centrale examencommissies, enz., allemaal instellingen waar de twee bestaande onderwijsgroepen, die de gunst van de bevolking genieten, op gelijke voet en in vrije bespreking samenwerken bij de verificatie van de kennis der scholieren en studenten. Dit vertrekpunt, waaraan de C.V.P.-regering niet geraakt heeft bevatte de kiem van een meer uitgebreide samenwerking die de wet op de gemengde commissies en de gescheiden commissie zou bevestigen tussen de twee takken, de officiële en de vrije, van ons nationaal onderwijs.

3. Niets werd gewijzigd aan de regeling voor de uitreiking der diploma's en titels, behalve voor het normaalonderwijs, waar alle vrije scholen voortaan zelf, onder Staatscontrole, de diploma's uitreiken.

B. -- TOELAGEN VOOR HET VRIJ ONDERWIJS.

De C.V.P.-regering werd door velen van haar vrienden er toe aangespoord een stelsel van eenvormige subsidiëverlening in te voeren voor al de sectoren van het onderwijs, enigszins een navolging van de vroegere overbekende schoolbon, met of zonder totale financiële gelijkstelling tussen de twee onderwijstakken. Zulk stelsel, op zich-zelf beschouwd, is overigens logisch.

Il s'y est toujours refusé, ne voulant pas légiférer sur la base de principes théoriques dont il savait qu'ils auraient été considérés par l'opposition comme une machine de guerre. Désireux de maintenir au régime scolaire son caractère de compromis honorable, il a aménagé dans certains secteurs le régime des subventions :

1. Enseignement primaire et gardien.

Aucune amélioration ne lui a été accordée. Pourtant le système en vigueur est extrêmement lourd pour bien des écoles qui, en dehors du traitement des professeurs, doivent trouver toutes leurs autres ressources dans la générosité privée ou dans des contributions purement volontaires des parents, la gratuité étant de règle pour les écoles subventionnées.

2. Enseignement moyen.

Un régime de subventions a été créé de toutes pièces pour cet enseignement, qui jusque-là ne recevait pas un sou de subsides. Il était temps. Un nombre important d'établissements étaient, en 1950, à la veille de la fermeture. Le problème devait être résolu dans les lois de 1951 et 1952 par l'octroi d'une subvention forfaitaire par tête d'élève dont le montant est fonction du coût de l'enseignement moyen de l'Etat, mais inférieur de moitié. Les conditions imposées en contrepartie aux établissements subventionnés comprennent entre autres l'homologation des diplômes, l'égalité de rétribution du personnel laïc par rapport au personnel de l'Etat, de sensibles abattements de minerval et l'équivalence des diplômes du corps enseignant avec ceux des professeurs de l'Etat. Sur ce dernier point, les lois accordent au personnel laïc un régime transitoire généreux et nécessaire, et aux ecclésiastiques des assimilations permanentes mais partielles entre les études universitaires et celles conduisant au sacerdoce.

3. Enseignement technique.

La loi organique de l'enseignement technique de 1953 accorde à l'enseignement libre comme à l'enseignement provincial et communal :

a) les subsides-traitements à 100 % aux professeurs laïcs et ecclésiastiques; à 50 % aux professeurs religieux vivant en communauté;

b) des subventions de fonctionnement accrues, en contrepartie de la gratuité imposée à tous les établissements jusqu'à 15 ans. Ces subventions laissent cependant encore aux écoles la charge d'une grande partie de leur entretien.

4. Enseignement normal.

a) L'enseignement normal primaire obtient par la loi organique de juillet 1952, des subsides-traitements égaux à la rétribution du personnel de l'Etat.

b) L'enseignement normal moyen et gardien qui n'était pas subventionné, obtient un régime de subvention identique à celui du normal primaire.

5. Enseignement supérieur.

Aucune modification n'a été apportée au régime de l'enseignement supérieur. En assurant aux deux universités des subventions d'un montant identique, il est loin de réaliser l'égalité réelle, car l'université de Louvain compte

Zij heeft steeds geweigerd dit te doen, daar zij geen wetgeving wilde tot stand brengen op grond van theoretische beginselen waarvan zij wel wist dat de oppositie ze als een strijdmiddel zou beschouwen. Daar zij verlangde aan het schoolstelsel zijn karakter van eervol vergelijk te blijven hechten, heeft zij in bepaalde sectoren het regime der toelagen aangepast :

1. Lager en kleuteronderwijs.

Hier werd generlei verbetering toegestaan. Nochtans valt het geldend systeem uiterst zwaar te dragen voor vele scholen welke, buiten de wedden van hun onderwijzers, alle andere geldbronnen moeten putten uit private vrijgevigheid of louter vrijwillige bijdragen van de ouders, daar de kosteloosheid de regel is voor de gesubsidieerde scholen.

2. Middelbaar onderwijs.

Voor dit onderwijs, dat tot dan toe geen de minste toelage ontving, is een toelagenregeling ingevoerd. Het was tijd. Een aanzienlijk aantal inrichtingen waren in 1950 met sluiting bedreigd. Het vraagstuk werd opgelost bij de wetten van 1951 en 1952 door de toekenning van een forfaitaire toelage per leerling, waarvan het bedrag wordt beïnvloed door de kosten van het Rijksmiddelbaar onderwijs, doch de helft minder beliep. De voorwaarden welke, als tegenprestatie, aan de gesubsidieerde instellingen opgelegd werden, zijn o.m. de homologatie van de diploma's, de gelijkstelling van de bezoldiging van het lekenpersoneel met die van het Rijkspersoneel, merkelijke verminderingen van het schoolgeld alsmede de gelijkwaardigheid van de diploma's der leerkrachten met die van de leraars van de Staat. Op dit laatste punt wordt aan het lekenpersoneel een ruim en noodzakelijk overgangsregime toegestaan en genieten de geestelijken vaste doch gedeeltelijke gelijkstellingen tussen de universitaire studiën en deze die tot het priesterschap leiden.

3. Technisch onderwijs.

De wet van 1953 tot regeling van het technisch onderwijs verleent aan het vrij onderwijs evenals aan het provinciaal en gemeentelijk onderwijs :

a) toelagen-wedden ten belope van 100 % aan de leken- en geestelijke leraars; 50 % aan de in gemeenschap levende geestelijke leraars;

b) verhoogde werkingstoelagen, als tegenprestatie van de kosteloosheid die aan al de inrichtingen opgelegd wordt tot de leeftijd van 15 jaar. Deze toelagen laten echter nog aan de scholen de last van een groot deel van hun onderhoud over.

4. Normaalonderwijs.

a) Het lager normaalonderwijs ontvangt, krachtens de organieke wet van Juli 1952, toelagen-wedden gelijk aan de bezoldiging van het Rijkspersoneel.

b) Aan het middelbaar normaalonderwijs en het normaalonderwijs voor bewaarschoolonderwijzeressen, die niet werden gesubsidieerd, wordt hetzelfde toelagenstelsel verleend als aan het lager normaalonderwijs.

5. Hoger onderwijs.

Geen enkele wijziging werd aangebracht in het regime van het hoger onderwijs. Door het verlenen van een gelijke toelage aan de twee universiteiten wordt op verre na geen werkelijke gelijkheid geschapen, want de universiteit te

près de trois fois autant d'étudiants que celle de Bruxelles. Mais le compromis ainsi réalisé est accepté, la paix règne dans ce secteur et nul ne semble vouloir la troubler.

C. — PERSONNEL ENSEIGNANT DES ÉCOLES OFFICIELLES:

1. de l'État.

De 1950 à 1954, les gouvernements P.S.C. n'ont pas apporté de modification légale ou réglementaire au régime antérieur en ce qui concerne le statut du personnel enseignant de l'État, et en particulier au sujet de son mode de nomination ou de l'origine de ses diplômes.

Le Ministre de l'Instruction Publique avait élaboré un avant-projet de statut organisant le recrutement au concours, mais ce projet n'a pas été conservé (faute d'appui de l'opinion). Au reste, on se trouvait devant la grosse difficulté de combiner le concours avec la nécessaire admission dans les écoles d'une nette majorité de candidats issus de l'enseignement officiel. Ce principe a été reconnu par le Ministre qui (quoiqu'on ait prétendu) l'a respecté et par la Commission mixte de l'enseignement moyen.

Au moment où il terminait sa gestion, le Gouvernement social-chrétien laissait un corps professoral de l'enseignement moyen de l'État comptant moins de 27 % de diplômés de l'enseignement libre, ou en trois ans, moins de 3.3 % d'augmentation.

2. des provinces et des communes.

Aucune modification n'a été apportée au régime antérieur. La liberté des provinces et communes subsiste. Le Gouvernement avait reconnu que l'existence des écoles communales « congréganistes » posait un problème.

CHAPITRE III.

Le projet n° 217 dans son état actuel.

L'avis émis par le Conseil d'État sur le projet n° 217 (enseignement secondaire) souligne combien le texte, confronté avec la législation en vigueur à laquelle il se superpose en l'abrogeant partiellement, soulève sans les résoudre de multiples et graves problèmes de fond et de droit. Tous n'ont pu être relevés, tous n'apparaissent pas encore. Rien n'a été fait par le Gouvernement pour lever les incertitudes puisque, après destruction complète de la loi organique de 1952, et le retour à la coordination de 1949 des lois de 1850, cette loi sur l'enseignement moyen, qui est la plus bouleversée, n'a même pas fait l'objet de modifications explicites.

On n'analyse ici que les traits essentiels du projet n° 217 sur l'enseignement secondaire (moyen, normal et technique). Il faut attirer l'attention sur le fait que dans ces textes de très nombreuses et importantes modifications ont été apportées, non seulement à la législation de 1950-1953, mais pour les points importants, surtout au régime antérieur. Dans certains cas, la gravité des dispositions nouvelles saute aux yeux. Dans d'autres cas, des transformations profondes et très préjudiciables sont cachées sous des apparences parfois fort anodines et inoffensives.

Leuven telt nagenoeg driemaal meer studenten dan de universiteit te Brussel. Maar het aldus tot stand gebrachte compromis wordt aanvaard, er heerst vrede in deze sector en niemand schijnt deze vrede te willen verstoren.

C. — LEERKRACHTEN VAN DE OFFICIËLE SCHOLEN:

1. van de Staat.

Van 1950 tot 1954 hebben de C.V.P.-regeringen geen wettelijke of reglementaire wijzigingen aangebracht in het vroegere stelsel inzake het statuut van het onderwijzend personeel van de Staat, inzonderheid wat betreft de wijze van benoeming of de oorsprong van de diploma's.

De Minister van Openbaar Onderwijs had een voorontwerp van statuut opgemaakt, krachtens hetwelk de aanwerving bij wedstrijd zou geschieden, maar dit ontwerp werd niet gehandhaafd daar het geen steun vond bij de publieke opinie. Overigens stuitte men op het ernstig bezwaar om dergelijke wedstrijd in overeenstemming te brengen met de noodzakelijkheid, in de scholen een sterk overwegend aantal kandidaten te benoemen, die uit het officieel onderwijs herkomstig zijn. Dit beginsel werd aanvaard door de Minister die — wat er ook wordt beweerd — het heeft geëerbiedigd, en door de Gemengde Commissie voor het middelbaar onderwijs.

Toen de C.V.P.-Regering aftrad, liet zij in het Rijks-middelbaar onderwijs een lerarenkorps achter dat minder dan 27 % gediplomeerden uit het vrij onderwijs telde, of in drie jaar tijds een vermeerdering met nog geen 3.3 %.

2. van de provinciën en de gemeenten.

Geen enkele wijziging werd in het vroegere stelsel aangebracht. De vrijheid van de provinciën en de gemeenten blijft bestaan. De Regering had ingezien dat het bestaan van « congreganistische » gemeentescholen een probleem doet rijzen.

HOOFDSTUK III.

Het ontwerp n° 217 in zijn huidige staat.

In zijn advies over het ontwerp n° 217 (secundair onderwijs) wijst de Raad van State er op hoezeer de tekst, vergeleken met de van kracht zijnde wetgeving, die hij komt vervangen en die hij gedeeltelijk opheft, vele en ernstige fundamentele en juridische problemen doet rijzen, maar ze niet oplost. Die problemen konden niet alle worden aangestipt en ze treden nog niet alle duidelijk aan het licht. De Regering heeft niets gedaan om die onzekerheid uit de weg te ruimen, daar, na de volledige ontmanteling van de organieke wet van 1952 en de terugkeer naar de coördinatie, in 1949, van de wetten van 1850, niet eens uitdrukkelijke wijzigingen zijn aangebracht in deze wet op het middelbaar onderwijs, die het grondigst wordt omgewerkt.

Hier worden slechts de hoofdpunten van het ontwerp n° 217 op het secundair (middelbaar, normaal- en technisch) onderwijs onder de loupe genomen. Wij moeten er attent op maken dat die teksten zeer vele en belangrijke wijzigingen hebben aangebracht, niet enkel in de wetgeving van 1950-1953, maar, wat betreft de belangrijke punten, vooral in het vorige regime. In sommige gevallen valt het dadelijk op hoe ernstig de nieuwe bepalingen zijn. In andere gaan diepgaande hervormingen, waaraan grote nadelen verbonden zijn, schuil onder een soms schijnbaar onschuldige uitzicht.

A. — ORGANISATION NOUVELLE DE L'ENSEIGNEMENT.

Première innovation.

1. Primauté de l'Etat.

Le projet s'ouvre par un ensemble de dispositions (chap. I) qui affirment le droit pour l'Etat d'ouvrir et d'entretenir à tous les degrés et sans limites, des écoles gardiennes, primaires, secondaires (moyennes et techniques), et normales. Par sa place dans le texte et par sa rédaction, cet ensemble de dispositions marque nettement la volonté de consacrer à cet égard une primauté étatique absolue; les autres pouvoirs publics, provinces et communes, n'exercent dès lors en ce domaine que des attributions résiduelles. Remarquons, par exemple, que provinces, communes et enseignement libre n'obtiennent de subventions que si leurs écoles répondent à une nécessité économique, sociale, géographique, pédagogique ou démographique impérieuse, tandis qu'aucune condition ou limite semblable n'est prévue pour l'Etat. Il juge souverainement de l'étendue et de la densité à donner à son réseau scolaire (cfr. art. 1 à 3 et pour comparaison, art. 9, 1° et 13, 1°).

Il s'agit donc d'une position de principe et vraiment doctrinale, répétée d'ailleurs à de multiples reprises devant la Commission, ce qui met le texte en contradiction avec toute la tradition antérieure consacrée par des lois, dont le caractère de compromis a suffisamment été souligné ci-dessus.

Quant au fond, la contradiction est tout aussi flagrante avec la situation réelle des divers réseaux d'enseignement telle qu'elle résulte de l'évolution historique.

Depuis 1842, l'enseignement primaire officiel est reconnu comme une mission confiée par priorité (quoique non exclusivement) aux communes.

L'enseignement technique officiel, dès ses origines, sort des puissantes et heureuses initiatives des provinces et des villes: sans elles, il ne serait rien. Ce sont les pouvoirs régionaux et locaux qui ont adapté cet enseignement aux nécessités propres à chaque région du pays. La loi organique de l'enseignement technique avait, en 1953, reconnu l'opportunité de cette situation en consacrant la priorité des provinces et des communes dans l'enseignement technique officiel, comme, au contraire dans l'enseignement moyen et normal, la priorité de l'Etat était admise de tous.

Cette variété de situations consacrées par les lois épousait la réalité des situations historiques. Elle est remplacée par un système de nivellement qui proclame partout la prééminence de l'Etat et l'assure dans le détail des textes ultérieurs. Il est permis, en passant, de se demander en quoi cette conception correspond à ce socialisme authentique qui a fait de la fin de l'Etat, un de ses articles de foi (cfr. Vandervelde: *Le socialisme contre l'Etat*). Il est plutôt permis de déceler dans cette vue de l'esprit, l'expression d'un jacobinisme administratif et une volonté de puissance fonctionnariste.

Voilà en quoi, sur un premier point, et en toute première ligne, le plan nouveau blesse une de nos traditions les plus anciennes et les plus riches. Ce n'est pas ici uniquement aux positions chrétiennes qu'il est porté atteinte c'est à de vieux droits locaux et régionaux qui sont encore, et à fort juste titre, jalousement défendus. Car il ne faut se faire aucune illusion: l'idéologie dont procède cette partie du projet ne peut mener (les faits l'ont démontré de 1945 à 1950) qu'à l'absorption progressive par l'Etat des enseignements communaux et provinciaux.

A. — NIEUWE INRICHTING VAN HET ONDERWIJS.

Eerste nieuwigheid.

1. Voorrang voor de Staat.

Het ontwerp vangt aan met een reeks bepalingen (hoofdstuk I), die poneren dat de Staat het recht heeft op alle trappen en in onbeperkte mate bewaarscholen, lagere scholen, secundaire (middelbare en technische) scholen en normaalscholen te openen en te onderhouden. Door haar plaats in de tekst en door haar redactie geeft die reeks bepalingen duidelijk de wil te kennen in dat opzicht een volkomen Staatsvoorrang te vestigen, terwijl de andere openbare besturen, provincies en gemeenten, op dit gebied dus enkel nog een residuaire bevoegdheid uitoefenen. Stippen wij bij voorbeeld aan dat provincies, gemeenten en vrij onderwijs slechts toelagen krijgen voor zover hun scholen beantwoorden aan een dwingende economische, sociale, geografische, paedagogische of demografische noodzaak, terwijl aan de Staat geen enkele dergelijke eis of grens wordt opgelegd. De Staat oordeelt eigenmachtig over de aan zijn schoolnet te geven uitgestrektheid en dichtheid (zie art. 1 tot 3 en, ter vergelijking, art. 9, 1°, en 13, 1°).

Het betreft hier dus een principiële en werkelijk leerstellige positie, die in de Commissie overigens herhaaldelijk is bevestigd, waardoor de tekst in strijd komt te staan met de gehele vroegere traditie, welke bekrachtigd is door wetten waarvan het compromis-karakter hoger voldoende is aangetoond.

Wat de grond betreft, is het ontwerp al even opvallend in strijd met de werkelijke toestand van de verschillende onderwijsnetten, zoals die toestand uit de historische evolutie volgt.

Sedert 1842 wordt het officieel lager onderwijs beschouwd als een taak die bij voorrang (ofschoon niet uitsluitend) aan de gemeenten is opgedragen.

Het officieel technisch onderwijs is van zijn oorsprong af te danken aan de machtige en gelukkige initiatieven van provincies en steden, zonder welke het niets zou betekenen. De gewestelijke en plaatselijke besturen zijn het die dat onderwijs aan de bijzondere behoeften van elke streek van het land hebben aangepast. In de wet tot regeling van het technisch onderwijs was in 1953 de wenselijkheid van die toestand erkend en was daarom de voorrang van provincies en gemeenten bij het inrichten van het officieel technisch onderwijs bevestigd, zoals daarentegen door allen werd aangenomen dat voor het middelbaar en het normaalonderwijs de Staat voorrang heeft.

Deze verscheidenheid van door de wetten bekrachtigde toestanden stemde overeen met de werkelijkheid van de historische toestanden. In de plaats daarvan komt nu een nivellerende regeling die de Staat overal voorrang geeft en deze positie veilig stelt door bijzondere voorzieningen van verdere teksten. Terloops moge hier de vraag gesteld worden hoe dergelijke opvatting rijmt met het authentiek socialisme, dat de uitschakeling van de Staat als een van zijn geloofspunten beschouwde (zie Vandervelde: « *Le socialisme contre l'Etat* »). Veeleer mag deze opvatting worden beschouwd als de uiting van een administratief jacobinisme en een functionaristische machtswil van de ambtenarenwereld.

Daardoor doet het nieuwe plan, op een eerste punt en in de allereerste plaats een onzer oudste en rijkste tradities geweld aan. Niet alleen op de christelijke posities wordt hier inbreuk gemaakt, maar op oude plaatselijke en regionale rechten, die nog steeds, en zeer terecht, hardnekkig worden verdedigd. Want men moet geen illusies koesteren: de ideologie, welke dit gedeelte van het ontwerp heeft ingegeven, kan slechts (de feiten hebben het van 1945 tot 1950 bewezen) leiden tot het geleidelijk opslorpen door de Staat van het gemeentelijk en het provinciaal onderwijs.

Deuxième innovation.

2. Triple subdivision de l'enseignement.

Depuis de nombreuses années (en tout cas depuis 1919 pour le primaire, 1933 pour le technique, 1925 pour le normal), le législateur a distingué, d'une part l'enseignement de l'Etat, d'autre part l'enseignement agréé et subventionné comprenant à la fois l'enseignement des pouvoirs locaux et l'enseignement libre, et au sein de cette catégorie, il leur a réservé un sort, des devoirs et des avantages communs.

Le plan nouveau rompt cette tradition en consacrant trois catégories d'enseignements :

- l'enseignement de l'Etat;
- celui des provinces et des communes;
- l'enseignement libre enfin, ou mieux « organisé par des personnes privées » (art. 12) qui, lorsqu'il répond aux nouvelles conditions exigées, porte le nom d'enseignement privé subventionné (section 2, art. 12).

On saisit le but et la conséquence tout à la fois de ce système :

a) Isoler l'un de l'autre l'enseignement des pouvoirs locaux et l'enseignement libre qui, n'ayant plus d'intérêts communs, n'agissent plus ensemble à l'égard de l'Etat;

b) Affaiblir l'un et l'autre et préparer l'absorption de l'enseignement régional et local par l'Etat, tout en empêchant désormais l'enseignement libre de se prévaloir, pour sa défense, de sa communauté partielle de destin avec l'enseignement des provinces et des communes;

c) Se servir de l'enseignement provincial et communal comme d'un moyen pour rendre « trinitaires », donc à majorité de gauche, des institutions jusqu'ici paritaires, et où l'enseignement libre discutait à égalité avec l'officiel;

d) Accentuer encore le caractère résiduaire de l'enseignement libre dans les préoccupations du pouvoir, et dans les avantages qu'il distribue.

Troisième innovation.

3. Abrogation du système des commissions mixtes.

a) La loi sur les commissions mixtes est abrogée. Il est ainsi mis fin à tout le mécanisme de collaboration, de discussion organique et de règlement des litiges entre les deux réseaux, prévu par le régime antérieur.

Seul un conseil supérieur de l'enseignement technique est maintenu en vie (art. 42). Mais le projet de loi tait sa composition future. Quant à ses attributions, la consultation obligatoire du conseil prévue par la législation antérieure est réduite à fort peu de chose et ne porte en tout cas plus sur l'essentiel : la normalisation des réseaux scolaires et les créations d'établissements. Au demeurant, le Ministre peut le consulter quand il le désire. Il ne reste presque rien de l'imposant organisme régulateur qui, dans le régime antérieur, collaborait à l'action du pouvoir et tempérerait son éventuel arbitraire à l'égard des provinces, des communes et de l'enseignement libre.

b) La « concurrence déloyale » entre écoles reste interdite, comme la défense de faire de la propagande politique. Mais les infractions ne sont plus soumises à l'avis d'une

Tweede nieuwigheid.

2. Drievoudige onderverdeling van het onderwijs.

Sedert vele jaren (in ieder geval sinds 1919 voor het lager, 1933 voor het technisch, 1925 voor het normaalonderwijs) heeft de wetgever een onderscheid gemaakt tussen het Rijksonderwijs enerzijds en, anderzijds, het erkend en gesubsidieerd onderwijs, dat zowel het door de plaatselijke overheid ingericht als het vrij onderwijs omvat en in deze tweede categorie heeft hij de inrichtingen een zelfde lot, met gelijke plichten en voordelen, toebedeeld.

In het nieuwe plan wordt van die traditie afgeweken, omdat er drie onderwijscategorieën worden ingevoerd :

- het onderwijs van de Staat;
- het onderwijs der provincies en gemeenten;
- ten slotte, het vrij onderwijs, of liever het onderwijs « tot stand gebracht door private personen » (art. 12) dat, indien het aan de nieuwe vereisten voldoet, gesubsidieerd bijzonder onderwijs wordt genoemd (afdeling 2, art. 12).

Het doel en tevens het gevolg van dat systeem is duidelijk :

a) Beide onderwijscategorieën van de plaatselijke overheden en van het vrij onderwijs worden van elkaar gescheiden. Zonder gemeenschappelijke belangen zullen zij niet langer meer samen tegen de Staat optreden;

b) Beide onderwijstakken worden verzwakt en de opslorping van het regionaal en plaatselijk onderwijs door de Staat voorbereid, waarbij wordt verhinderd dat het vrij onderwijs zich, voor zijn verdediging, zou beroepen op het feit dat het een gemeenschappelijke lotsbestemming heeft met het onderwijs der provincies en gemeenten;

c) Het provinciaal en gemeentelijk onderwijs worden gebruikt als een middel om inrichtingen, die tot dusver paritair waren en waar het vrij onderwijs op gelijke voet tegenover het officieel onderwijs stond, « drieledig », d.i. met een linkse meerderheid, te maken;

d) Het residuaire karakter van het vrij onderwijs in de belangstelling van de overheid en in de voordelen die deze uitdeelt wordt verscherpt.

Derde nieuwigheid.

3. Afschaffing van het stelsel der gemengde commissies.

a) De wet betreffende de gemengde commissies wordt ingetrokken. Zo wordt een eind gemaakt aan het gehele mechanisme van samenwerking, organieke bespreking en beslechting van geschillen tussen de twee onderwijsnetten, dat onder het vroegere stelsel werkte.

Er wordt alleen een hoge raad voor het technisch onderwijs in leven gehouden (art. 42). Het wetsontwerp rept echter geen woord over zijn toekomstige samenstelling. Wat zijn bevoegdheden betreft, wordt de raadpleging van de raad, die krachtens de vroegere wetgeving verplicht was tot vrijwel niets verminderd en staat zij in ieder geval niet meer op de hoofdzaak, nl. de normalisatie van de schoolnetten en de oprichting van inrichtingen. Overigens kan de Minister hem raadplegen wanneer hij dit wenst. Er blijft haast niets over van het indrukwekkend regelend organisme dat, onder het vroegere regime, met de overheid samenwerkte en eventueel haar willekeur tegenover de provincies, de gemeenten en het vrij onderwijs matigde.

b) « Oneerlijke mededinging » tussen de scholen alsmede het voeren van politieke propaganda blijven verboden. Maar de inbreuken worden niet meer voor advies voorge-

commission mixte des litiges. Celle-ci est supprimée. Le Ministre juge seul et peut sans contrôle retirer les subsides, etc. (chap. VI, art. 36 à 38).

c) Par contre, une innovation tout à fait extraordinaire est apportée à notre droit en ce qui concerne les relations juridiques entre les pouvoirs organisateurs de l'enseignement libre et leur personnel laïc. Le projet sur l'enseignement secondaire supprime toutes les commissions paritaires créées au sein de cet enseignement dans le cadre de notre législation du travail. Mais il crée une « chambre de recours du personnel de l'enseignement privé subventionné ». Chaque professeur laïc de l'enseignement libre peut se pourvoir devant cette chambre contre toute mesure disciplinaire grave dont il est l'objet de la part de ses employeurs (chap. V, art. 32 à 35). Cette chambre, aussi incroyable que cela puisse paraître, comporte pour chacune de ses sections, des membres de l'enseignement public en nombre égal avec ceux de l'enseignement libre subventionné. Les établissements libres doivent se conformer aux décisions de cet organisme sans précédent, à peine de retrait de subsides.

4. Octroi des diplômes.

a) Remarque préalable : Le Conseil d'Etat (Doc. n° 217, pp. 8 et 9) exprime des inquiétudes sur l'imprécision du texte du projet relatif au droit pour les établissements libres subventionnés, de décerner directement des titres et diplômes ayant valeur officielle, comme c'était le cas jusqu'ici. Cette inquiétude était fondée car dorénavant chaque établissement libre, ne jouissant pas encore de subventions, pour des raisons qui peuvent n'avoir rien à voir avec le niveau et la qualité de ses études (par exemple parce qu'il ne demande pas de subsides!) ne pourra délivrer de diplômes légaux que si un arrêté délibéré en Conseil des Ministres le lui accorde. Ce n'est donc pas la réunion de conditions de valeur fixées par la loi qui donne droit à la délivrance de diplômes légaux, mais une faveur que le Gouvernement réuni peut accorder ou refuser (art. 45).

b) Enseignement moyen : Transformation du jury d'homologation.

La logique de l'absurde et l'amour de la destruction poussent les auteurs du projet à toucher à des institutions aussi vénérables que le jury d'homologation. On sait — ou plutôt, hélas, on semble ne pas savoir — que cette institution, régulateur de tout notre enseignement moyen et de l'accès aux études universitaires, est depuis le XIXe siècle instituée sur une base paritaire. Dès 1830, le problème de la sanction des études secondaires et de l'entrée à l'université a fait l'objet de longues et pénibles controverses entre l'Etat et l'enseignement libre, auxquelles devait mettre fin cet accord qui a fait régner la paix dans ce domaine depuis plus de soixante-cinq ans. Depuis cette époque, un jury comprenant un nombre égal de membres de l'enseignement de l'Etat et de l'enseignement libre et présidé par un magistrat, décide souverainement de ces problèmes. Son action a pu être critiquée sur le plan pédagogique, mais jamais sur celle du respect mutuel des deux enseignements.

La querelle est délibérément rouverte par le projet (art. 43) qui, sous prétexte de respecter la nouvelle division tripartite de l'enseignement (Etat, agréé, subventionné) donne à l'Etat 4/10, à l'enseignement « agréé » nouveau style (c'est-à-dire provincial et communal) 2/10 et à l'enseignement libre 4/10 des sièges au sein de ce jury. L'enseignement libre (qui présente les 2/3 des certificats) n'obtiendra l'homologation de ses diplômes que d'une

legd aan een gemengde geschillencommissie. Deze wordt afgeschaft. De Minister is enige rechter en kan zonder controle de toelagen intrekken, enz. (hoofdstuk VI, art. 36 tot 38).

c) Daarentegen wordt een volstrekt buitengewone nieuwigheid in ons recht ingevoerd, nl. op het gebied van de juridische betrekkingen tussen de overheid die het vrij onderwijs inricht en haar lekenpersoneel. In het ontwerp betreffende het middelbaar onderwijs worden alle paritaire comités, die in dat onderwijs in het kader van onze arbeidswetgeving werden opgericht, afgeschaft. Er wordt echter een « raad van beroep voor het personeel van het bijzonder gesubsidieerd onderwijs » opgericht. Iedere lekenleraar van het vrij onderwijs mag bij die kamer hoger beroep aantekenen tegen iedere ernstige tuchtmaatregel, die door zijn werkgevers tegen hem zou worden genomen. Iedere afdeling van die raad telt, hoe ongelooflijk het ook moge klinken, een gelijk aantal leden van het openbaar en van het gesubsidieerd vrij onderwijs! De inrichtingen moeten zich, op straffe van intrekking der toelagen, schikken naar de beslissingen van dit organisme zonder weerga.

4. Uitreiking van diploma's.

a) Voorafgaande opmerking : De Raad van State (Stuk n° 217, blz. 8 en 9) maakt zich bezorgd over de onnauwkeurigheid van de tekst van het ontwerp, in verband met het recht van de vrije gesubsidieerde inrichtingen om rechtstreeks titels en diploma's met officiële waarde uit te reiken, zoals dat tot dusver het geval was. Die bezorgdheid was gewettigd, want voortaan zal iedere vrije inrichting, die om redenen die niets te maken kunnen hebben met het peil en de hoedanigheid van de studiën (b.v. omdat zij geen toelagen aanvraagt!) nog geen toelagen geniet, alleen wettelijke diploma's uitreiken indien haar dit door een in Ministerraad overlegd besluit wordt toegestaan. Het is dus niet het vervullen van voorwaarden inzake de waarde, die door de wet zijn vastgesteld, maar een gunst die de Regering kan verlenen of weigeren (art. 45) die het recht geeft om wettelijke diploma's uit te reiken.

b) Middelbaar onderwijs : Wijziging van de homologatiecommissie.

Door de logica van het ongerijmd en hun vernielzucht worden de opstellers van het ontwerp er toe gedreven aan eerbiedwaardige instellingen als de homologatiecommissie te raken. Men weet, of beter, men schijnt, helaas, niet te weten dat deze instelling, die heel ons middelbaar onderwijs en de toegang tot de universitaire studiën regelt, sedert de XIXe eeuw op paritaire grondslag berust. Van 1830 af bestonden er tussen de Staat en het vrij onderwijs lange en pijnlijke geschillen, waaraan een eind werd gemaakt door die overeenkomst, die op dat gebied meer dan vijf en zestig jaar lang de vrede heeft doen heersen. Sedert die tijd beslist een examencommissie, die een gelijk aantal leden van het rijksonderwijs en van het vrij onderwijs telt en die wordt voorgezeten door een magistraat, oppermachtig over die problemen. Tegen haar werking kon soms op opvoedkundig gebied bezwaar worden gemaakt, doch nooit inzake de wederzijdse eerbied voor de twee onderwijssectoren.

De twist wordt opzettelijk wederom opgerakeld door het ontwerp waarbij, onder voorwendsel dat de nieuwe driedelige indeling van het onderwijs (Rijk, erkend, gesubsidieerd) dient geëerbiedigd, 4/10 van het aantal zetels in die Commissie aan het Rijk worden toegekend, 2/10 aan het « erkend onderwijs », nieuwe opvatting. (m.a.w. provinciaal en gemeentelijk) en 4/10 aan het bijzonder onderwijs. Het bijzonder onderwijs (dat 2/3 van de getuigschriften voor-

décision de la majorité de la Commission (6 sur 10) représentant l'enseignement public (qui présente le 1/3 des certificats).

c) *Enseignement normal et normal technique.*

Depuis 1933 (enseignement normal technique), 1925 (enseignement normal primaire et gardien) et 1952 (enseignement normal moyen), les établissements provinciaux, communaux et libres subventionnés d'enseignement normal délivraient eux-mêmes les diplômes officiels donnant accès à l'enseignement, sous le contrôle de l'État. Ce contrôle est assuré dans l'enseignement normal général par la présence dans le jury, de deux délégués de l'État assumant la présidence et le secrétariat. Dans l'enseignement technique, l'inspecteur de l'État contrôle l'activité des jurys.

Ce système est abrogé et remplacé, *uniquement pour l'enseignement privé subventionné*, par des jurys paritaires composés (délégués de l'enseignement de l'État + délégués de l'enseignement privé).

5. Enseignement de la religion dans les écoles de l'État.

Le jeu des abrogations figurant à la fin du projet entraîne la conséquence suivante : l'enseignement de la religion et de la morale n'est plus organisé dans l'enseignement technique de l'État (abrogation des articles 21 à 23 de la loi organique de l'enseignement technique du 24 juillet 1953; voir art. 49 du projet).

L'abrogation de l'article 21 de la loi du 23 juillet 1952 organique de l'enseignement normal (art. 48 du projet) entraîne la suppression de l'inspection du cours de religion dans les écoles normales de l'État. Ce qui suppose la suppression éventuelle de ce cours même !

B. — RÉGIME DE SUBVENTIONS.

1. Le régime de subventions prend désormais la forme généralisée du subside-traitement dont on connaît le mécanisme (art. 20 et suiv.). Le principe de cette modalité de liquidation à laquelle le P.S.C. avait jusqu'ici fait des objections d'ordre plutôt doctrinal, a été accepté par lui récemment.

2. L'essentiel est que le plan nouveau limite aux subsides-traitements l'ensemble des avantages accordés par l'État aux écoles libres. Sur ce point, il constitue un recul grave par rapport aux régimes instaurés :

— pour l'enseignement technique, dès 1933 (subsides de fonctionnement et d'équipement en supplément aux subsides-traitements). Une augmentation de subside de fonctionnement avait compensé, en 1953, l'obligation de gratuité de 12 à 15 ans.

— pour l'enseignement moyen en 1951-1952 régime de subvention forfaitaire par tête d'élève, qui était calculée de manière à couvrir outre le traitement à 100 % des professeurs laïcs, une partie des frais d'entretien des établissements et à compenser de substantielles réductions de minerval.

Tout cela est changé d'un trait de plume.

Les établissements et les parents paieront les conséquences du nouveau système, qui compromet sérieusement l'existence même des écoles.

legt) kan de homologatie van zijn diploma's slechts bekomen bij beslissing van de meerderheid der Commissie (6 op 10), die het openbaar onderwijs vertegenwoordigt (dat 1/3 van de getuigschriften voorlegt).

c) *Normaal- en technisch normaalonderwijs.*

Sedert 1933 (technisch normaalonderwijs), 1925 (lager normaalonderwijs en normaalonderwijs voor bewaarschool-onderwijzeressen) en 1952 (middelbaar normaalonderwijs) leverden de provinciale, gemeentelijke en bijzondere gesubsidieerde inrichtingen voor normaalonderwijs, onder toezicht van het Rijk, zelf de officiële diploma's af voor het geven van onderricht. Dat toezicht geschiedde in het algemeen normaalonderwijs door de aanwezigheid, in de examencommissie, van twee Rijksafgevaardigden die het voorzitterschap en het secretariaat er van waarnamen. In het technisch onderwijs controleert de Rijksinspecteur de werkzaamheid van de examencommissies.

Dit stelsel wordt afgeschaft en, *uitsluitend voor het bijzonder gesubsidieerd onderwijs*, vervangen door een regime met paritair samengestelde examencommissies (afgevaardigden van het Rijksonderwijs + afgevaardigden van het bijzonder onderwijs).

5. Godsdienstondericht in de Rijksscholen.

Uit de intrekkingen aan het einde van het ontwerp vloeit het volgende voort : het onderricht in de godsdienst en in de zedenleer wordt niet meer ingericht in het *Rijks-technisch onderwijs* (intrekking van de artikelen 21 tot 23 der wet van 24 Juli 1953 tot regeling van het technisch onderwijs; cfr. art. 49 van het ontwerp).

Uit de intrekking van artikel 21 der wet van 23 Juli 1952 tot regeling van het normaalonderwijs (art. 48 van het ontwerp) volgt de afschaffing van de inspectie van de godsdienstleergang in de Rijksnormaalscholen. Wat de eventuele afschaffing van die leergang zelf onderstelt !

B. — TOELAGENSTELSEL.

1. De toelagen worden voortaan *algemeen* verleend volgens het systeem der toelagen-wedden waarvan de werking gekend is (art. 20 en volg.). Het beginsel van deze betalingswijze, waartegen de C.V.P. tot nog toe veeleer om doctrinale redenen gekant was, werd onlangs door die partij aanvaard.

2. Van essentieel belang is het feit dat volgens het nieuwe plan alle door de Staat aan de vrije scholen toegekende voordelen tot deze toelagen-wedden beperkt blijven. Te dien opzichte is er een aanzienlijke achteruitgang in vergelijking met de regelingen die getroffen werden :

— vanaf 1933, voor het technisch onderwijs (werkings- en uitrustingstoelagen, buiten de toelagen-wedden. In 1953 werd een verhoging van de werkingstoelagen toegekend als compensatie voor de verplichte kosteloosheid, die van 12 tot 15 jaar werd verhoogd.

— in 1951-1952 voor het middelbaar onderwijs, forfaitaire toelage per leerling, zodanig berekend dat de wedden der burgerlijke leraars naar rato van 100 % gedekt zijn, alsmede een deel der onderhoudskosten der inrichtingen, met als compensatie aanzienlijke verminderingen van het schoolgeld.

Dit alles wordt met één pennetrek gewijzigd.

De inrichtingen en de ouders zullen de gevolgen dragen van het nieuwe systeem, dat het bestaan zelf van de scholen in gevaar brengt.

Par une vraie dérision, le projet supprime au-delà de l'âge de 14 ans la gratuité et les abaissements de minerval accordés aux parents de l'enseignement moyen libre. Il maintient cette gratuité pendant tout le cycle des 6 années, c'est-à-dire jusque 18 ans, dans l'enseignement moyen de l'Etat, de même que le régime de minerval réduit actuellement en vigueur (400 et 600 francs par an) dans le même enseignement.

3. Les conséquences de ce régime seraient catastrophiques le jour où serait votée la prolongation de la scolarité attendue depuis des années. Voici pourquoi :

En organisant l'instruction obligatoire il y a près de quarante ans, le législateur a prévu la gratuité de cet enseignement, au moins dans sa forme alors la plus courante : enseignement primaire et primaire prolongé.

Il a organisé en conséquence un régime de subvention des écoles primaires libres, ainsi que la possibilité pour elles d'une aide des pouvoirs locaux (adoption), cet enseignement de base étant considéré relever au premier chef de ces pouvoirs.

Or, l'étape nouvelle de la scolarité obligatoire se caractérise comme suit d'après ce que l'on sait des projets gouvernementaux :

- a) La scolarité est prolongée jusqu'à 15 ans;
- b) La loi limiterait à deux les types d'enseignement où les enfants peuvent s'acquitter de l'obligation scolaire : le moyen et le technique;
- c) Elle impose la gratuité à l'enseignement officiel et libre subventionné jusqu'à 15 ans;
- d) Cet enseignement se distingue du primaire et du primaire prolongé par son niveau de qualité et par sa diversification. Ce sera, incontestablement, un enseignement *plus cher* que l'enseignement primaire. Les faits le démontrent dès aujourd'hui.

L'enseignement libre se verrait donc simultanément imposer de lourdes charges et une forte réduction de ressources, *tant du côté des subsides que par la gratuité imposée*, au moment où serait décidée une généralisation de l'instruction qui se veut démocratique !

La gratuité de l'enseignement qui va être proclamée à propos de la prolongation de la scolarité sera un leurre : les parents seront moralement forcés de participer aux charges accrues et insoutenables de l'enseignement par de lourdes contributions volontaires.

4. Parmi les conditions requises pour l'octroi des subventions, certaines rendent le système dangereusement aléatoire. Le Conseil d'Etat fait remarquer qu'après avoir énuméré toute une série de conditions requises pour la subvention, le texte (art. 8 et 12) semble encore laisser au Roi le pouvoir discrétionnaire d'accorder ou de refuser ces subsides, de les octroyer ou de les retirer. Jamais les professeurs de l'enseignement libre n'auront été soumis à un régime plus instable et plus précaire : l'Etat les paiera directement mais il dépendra de la décision souveraine du Ministre d'accorder ou de refuser ces subsides-traitements. Même ceux qui les auront reçus une année n'auront aucun droit à les conserver ni aucun recours devant les tribunaux civils ou devant le Conseil d'Etat. Le Ministre sera souverain maître de la carrière des professeurs laïcs de l'enseignement libre.

Men kan het slechts bittere spot noemen dat het ontwerp een eind maakt aan de kosteloosheid boven de 14 jaar en aan de schoolgeldverminderingen ten gunste van de ouders van het vrij middelbaar onderwijs. De kosteloosheid wordt behouden gedurende gans de 6-jarige cyclus, dit is tot 18 jaar, in het Rijksmiddelbaar onderwijs, alsmede de thans bestaande schoolgeldkorting (400 en 600 frank per jaar) in hetzelfde onderwijs.

3. De gevolgen van dit systeem zouden noodlottig worden wanneer de sinds jaren verwachte verlenging van de leerplicht doorgevoerd wordt. Ziehier waarom :

Bij de invoering van de leerplicht, ongeveer veertig jaar geleden, bepaalde de wetgever dat dit onderwijs kosteloos zou zijn, ten minste voor de destijds meest gangbare vorm : lager onderwijs en voortgezet lager onderwijs.

Tengevolge daarvan werd de subsidiëring der vrije lagere scholen ingericht, alsmede de mogelijkheid van een hulp der plaatselijke besturen (aanneming), vermits aanvaard werd dat dit basisondericht op de eerste plaats aan bedoelde besturen toekwam.

Welnu, volgens hetgeen blijkt uit de Regeringsontwerpen heeft het nieuwe stadium van de leerplicht volgende kenmerken :

- a) Verlenging van de leerplicht tot 15 jaar;
- b) De wet zou beschikken dat de leerplicht slechts in twee soorten van onderwijs zou kunnen nagekomen worden : het middelbaar en het technisch;
- c) Aan het officieel en het bijzonder gesubsidieerd onderwijs wordt de verplichting opgelegd kosteloos onderricht te verstrekken tot 15 jaar;
- d) Dit onderwijs onderscheidt zich van het lager en voortgezet lager onderwijs door zijn kwaliteitsniveau en door zijn verscheidenheid. Het zal onbetwistbaar *duurder* zijn dan het lager onderwijs. Reeds thans wordt dit door de feiten aangetoond.

Aan het bijzonder onderwijs worden dus zware lasten opgelegd, en tegelijk worden zijn inkomsten aanzienlijk verminderd, *zowel ten opzichte van de toelagen als van de verplichte kosteloosheid*, en zulks op een ogenblik waarop besloten wordt tot een — in democratische geest bedoelde ! — veralgemening van het onderricht.

De kosteloosheid van het onderricht, die zal worden afgekondigd naar aanleiding van de verlenging van de leerplicht, zal louter denkbeeldig zijn : de ouders zullen moreel verplicht zijn de verhoogde en ondragelijke lasten van het onderricht mee te helpen bestrijden door zware vrijwillige bijdragen.

4. Onder de voor het verlenen van toelagen gestelde voorwaarden zijn er enkele, waardoor het stelsel op een gevaarlijke manier aan willekeur wordt overgeleverd. De Raad van State merkt op dat de tekst (art. 8 en 12) na met het oog op de subsidiëring een hele reeks voorwaarden te hebben opgesomd, aan de Koning nog discretionnaire bevoegdheid schijnt te verlenen om die toelagen toe te kennen of te weigeren, om ze te verlenen of in te trekken. Nooit zullen de leraars van het vrij onderwijs aan een meer onstandvastig en wankel regime onderworpen geweest zijn : de Staat zal ze rechtstreeks betalen, doch het zal van de oppermachtige beslissing van de Minister afhangen of deze wedden-toelagen toegekend of geweigerd worden. Zelfs diegenen die ze een jaar zullen hebben ontvangen hebben geen recht verworven om ze te behouden of beschikken over geen beroep voor de burgerlijke rechtbanken of voor de Raad van State. De Minister zal oppermachtig beslissen over de loopbaan van het lekenpersoneel van het vrij onderwijs.

5. Nombre des subsides-traitements.

Le projet sur l'enseignement secondaire ne donne pas de garanties suffisantes, quant aux critères en vertu desquels sera déterminé le nombre des subsides-traitements alloués aux établissements, pour leurs professeurs se trouvant dans les conditions requises.

Traditionnellement (voir enseignement primaire), le nombre des subsides-traitements est fonction de la population scolaire. Ce principe est repris ici pour l'enseignement secondaire (art. 9, 8° et art. 13, 8°). Mais tout d'abord, les chiffres de la population requis sont fixés par le Roi, et rien n'interdit donc à celui-ci de les rendre différents, selon qu'il s'agit de l'enseignement de l'Etat, provincial, communal ou libre.

Cette crainte est corroborée entre autres par l'abrogation de l'article 17, deuxième alinéa de la loi organique de l'enseignement normal (voir art. 48, § 1er, du projet) qui prévoyait expressément sur ce point l'égalité entre toutes les écoles.

6. Taux des subsides et conditions requises des professeurs.

a) Le projet sur l'enseignement secondaire confirme-t-il les déclarations antérieures du Gouvernement, selon lesquelles les professeurs subventionnés toucheraient le même traitement que leurs collègues de l'Etat se trouvant dans des conditions équivalentes? Il semble que oui à première vue. Le projet détermine (art. 22) quatre échelles de barèmes dont les trois premières correspondent aux taux de traitement actuels, de l'instituteur, du régent, et du licencié de l'Etat. Mais la quatrième échelle, accordée aux professeurs des écoles normales moyennes et de l'enseignement technique supérieur (art. 24) est de loin inférieure aux barèmes actuellement accordés, en vertu du même principe, aux professeurs dans certaines écoles techniques supérieures. De même les professeurs titulaires du diplôme d'architecte, d'ingénieur technicien et tous les professeurs de pratique professionnelle auraient des traitements fort inférieurs à ceux de leurs collègues de l'Etat. De même, les directeurs et sous-directeurs d'établissement ne bénéficient que du subside-traitement de professeur, alors que dans la législation actuelle (et dans l'enseignement technique depuis 1933) ils jouissent du même traitement que les directeurs d'établissements de l'Etat.

b) Le taux même des subsides-traitements est fixé par la loi, alors que les traitements des enseignants de l'Etat est fixé, et donc peut être modifié par arrêté royal. L'absence de référence automatique de l'un à l'autre est un danger grave : un Gouvernement qui ne voudrait pas respecter le parallélisme n'aurait qu'à ajourner les modifications nécessaires à la loi.

c) Le mode de calcul des augmentations au sein de l'échelle de traitement fixée, est différent du système prévu pour le personnel enseignant de l'Etat et nettement moins avantageux. Deux exemples : un professeur de l'Etat peut faire entrer en ligne de compte pour la fixation du taux de son traitement, les services rendus comme agent d'une administration publique. Cette possibilité n'est pas reprise pour le professeur de l'enseignement libre, par l'article 22, § 1er, du projet; c'est un arrêté royal qui décidera.

La législation actuellement en vigueur établit à cet égard une égalité complète entre les professeurs des deux ordres d'enseignement. Cette égalité est rompue sur ce point comme sur bien d'autres.

5. Aantal toelagen-wedden.

In het ontwerp op het secundair onderwijs worden geen voldoende waarborgen gegeven in verband met de criteria, krachtens welke het aantal toelagen-wedden wordt bepaald, welke aan de inrichtingen worden verleend voor de leerkrachten die aan de gestelde eisen voldoen.

Traditioneel (cfr. lager onderwijs) hangt het aantal toelagen-wedden af van de schoolbevolking. Dit beginsel wordt hier overgenomen voor het secundair onderwijs (art. 9, 8°, en art. 13, 8°). Maar vooreerst worden de vereiste schoolbevolkingscijfers door de Koning vastgesteld, en niets belet dus ze verschillend te maken naargelang het het Rijksonderwijs, provinciaal, gemeentelijk of bijzonder onderwijs betreft.

Deze vrees wordt onder meer versterkt door de opheffing van artikel 17, tweede lid, van de wet tot regeling van het normaalonderwijs (zie art. 48, § 1, van het ontwerp), dat ter zake uitdrukkelijk de gelijkstelling van alle scholen invoerde.

6. Bedrag van de toelagen en door de leraars te vervullen voorwaarden.

a) Bevestigt het ontwerp op het secundair onderwijs de vroegere verklaringen van de Regering als zouden de gesubsidieerde leraars dezelfde wedde trekken als hun ambtgenoten uit het Rijksonderwijs, die zich in gelijkwaardige voorwaarden bevinden? Op het eerste gezicht schijnt het van wel. Bij het ontwerp worden (art. 22) vier weddeschalen bepaald, waaronder de eerste drie overeenstemmen met de bedragen der huidige wedden van de onderwijzer, van de regent en van de Rijkslicentiaat. Doch de vierde weddeschaal, die aan de leraars der middelbare normaalscholen en aan het hoger technisch onderwijs toegekend wordt (art. 24), is veruit lager dan de weddeschalen welke thans op grond van hetzelfde principe worden toegekend aan de leraars in sommige hogere technische scholen. Aldus zouden ook de leraars die in het bezit zijn van het diploma van architect, van technisch ingenieur alsmede alle praktijklerars wedden trekken welke veel lager zouden zijn als die van hun ambtgenoten uit het Rijksonderwijs. Zo ook zouden de directeurs en onderdirecteurs van onderwijsinrichtingen slechts de wedde-toelage van leraar genieten, ofschoon zij volgens de thans geldende wetgeving (en in het technisch onderwijs sedert 1933) dezelfde wedde genieten als de directeurs van inrichtingen van het Rijksonderwijs.

b) Het bedrag zelf der wedden-toelagen wordt bij de wet bepaald, terwijl de wedden van het personeel van het Rijksonderwijs bij koninklijk besluit vastgesteld en bijgevolg gewijzigd kan worden. In het ontbreken van een automatische verwijzing van het ene naar het andere schuilt een ernstig gevaar : een Regering die niet van zins zou zijn het parallelisme te eerbiedigen zou slechts de aan de wet nodige wijzigingen moeten uitstellen.

c) De berekeningswijze van de verhogingen in het kader van de vastgestelde weddeschaal wijkt af van het systeem dat bestaat voor de leerkrachten van de Staat en is werkelijk minder voordelig. Twee voorbeelden : een leraar van het Rijksonderwijs mag, bij het berekenen van het bedrag van zijn wedde, de diensten in aanmerking doen nemen die hij bewees in een openbaar bestuur. Zulke mogelijkheid wordt voor de leraar van het vrij onderwijs niet overgenomen in artikel 22, § 1, van het ontwerp; een koninklijk besluit zal hierover beslissen.

De thans geldende wetgeving voert op dit stuk een volkomen gelijkstelling in tussen de leraars der twee onderwijsgroepen. Deze gelijkstelling is, op dat punt zoals op vele andere, verbroken.

d) Dans la législation actuelle (et cela bien avant 1950) et là où elle consacre le système des subsides-traitements (E.N. et E.T.), le personnel ecclésiastique jouit d'un subside-traitement égal à 100 % du minimum du barème. Seuls les religieux vivant en communauté, voient leur subside-traitement réduit à 50 % de ce minimum. Le projet étend cette réduction à tous les ecclésiastiques indistinctement.

e) Le projet lie l'octroi du subside-traitement à la possession du titre ou diplôme requis pour enseigner, celui-ci devant être identique au titre requis dans l'enseignement de l'Etat. Les lois de 1951-1953 avaient posé le même principe mais, tenant compte des situations de fait, avaient admis

— pour les professeurs prêtres, des équivalences partielles entre les études menant au sacerdoce et les titres de régent ou de licencié;

— pour les professeurs laïcs, un régime transitoire généreux.

Ces équivalences et ce régime transitoire sont supprimés par le projet. Il en résulte que pratiquement un bon nombre de professeurs ne toucheront, en fait, pas plus de 80 % de leur traitement actuel et que les promesses gouvernementales seront ainsi protestées. Au demeurant, les professeurs non subventionnés ne doivent avoir aucun titre spécial : le projet est, à cet égard, bien moins exigeant que la loi de 1952 sur les subsides à l'enseignement moyen qui exige des titres de tous les professeurs.

f) Le Conseil d'Etat, dans son avis (p. 9 du Doc. n° 217, al. 4 et suiv.) signale que par suite d'un manque de concordance technique des textes, le régime des pensions du personnel de l'enseignement technique libre sera « en l'air » si la loi est votée, c'est-à-dire qu'il ne pourra plus être appliqué. L'exposé des motifs répond que : « la question est à l'étude ». Est-ce que cela cache l'intention de supprimer ce régime ? En tout cas, sans l'abroger, on en rend l'application impossible.

L'ensemble des constatations énumérées sous ce n° 6 (a à f) peut être résumé et à certains égards précisé de la manière suivante :

a) Suppression de nombreux barèmes qui étaient mieux adaptés aux titres de capacité ou aux fonctions des professeurs : seuls quatre barèmes sont retenus.

Cette simplification est faite au détriment de nombreuses catégories de professeurs.

Barèmes supprimés :

G.	212.000—284.000	(Directeur d'institut supérieur de commerce).
G.	194.000—266.000	(Professeur d'institut supérieur de commerce).
G.	164.000—236.000	(Chargé de cours d'institut supérieur de commerce).
Fbis	145.000—236.000	(Directeur d'école technique supérieure).
Fbis	139.000—230.000	
Fbis	133.000—224.000	
Fbis	128.000—212.000	(Sous-directeur d'école technique supérieure).
Fbis	102.000—186.000	
Ebis	112.000—180.000	

d) In de thans geldende wetgeving (en dit reeds lang vóór 1950), waar zij het systeem der toelagen-wedden (N.O. en T.O.) vastlegt, geniet het geestelijk personeel een toelage-wedde welke gelijk is aan 100 % van het minimum van de weddeschaal. Alleen de geestelijken die in gemeenschap leven zien hun toelage-wedde verminderd tot 50 % van dit minimum. Bij het ontwerp wordt deze vermindering uitgebreid tot alle geestelijken zonder onderscheid.

e) Volgens het ontwerp wordt de toekenning van toelagen-wedden afhankelijk gesteld van het bezit van de voor het onderwijs vereiste titels of diploma's, die dezelfde moeten zijn als die vereist voor het Rijksonderwijs. De wetten van 1951-1953 huldigden hetzelfde beginsel maar met inachtneming van de feitelijke toestanden :

— werd voor de priesters-leraars een gedeeltelijke gelijkwaardigheid tussen de studies in het seminarie en de titels van regent of van licentiaat aanvaard;

— werd voor de lekenleraars een breed overgangsstelsel aanvaard.

Bedoelde gelijkwaardigheid en het overgangsstelsel worden door het ontwerp afgeschaft. Dit zal practisch tot gevolg hebben dat tal van leraars in feite niet meer dan 80 % van hun huidige wedde zullen ontvangen en dat de beloften van de Regering aldus een ijdel woord zullen blijven. Overigens wordt geen bijzondere titel geëist van de leraars die niet gesubsidieerd worden : op dit gebied is het ontwerp veel minder streng dan de wet van 1952 betreffende de subsidiëring van het middelbaar onderwijs, waarbij van alle leraars titels werden geëist.

f) In het advies van de Raad van State (blz. 9 van Stuk n° 217, lid 4 en vlg.) wordt er op gewezen dat wegens een gebrek aan technische overeenstemming tussen de teksten, het pensioenstelsel van het personeel van het vrij technisch onderwijs onzeker wordt indien de wet goedgekeurd wordt, m.a.w. het zal niet meer kunnen toegepast worden. In de memorie van toelichting wordt verklaard dat de afschaffing van bedoeld stelsel overwogen wordt ? In elk geval, zonder het af te schaffen, wordt de toepassing ervan onmogelijk gemaakt.

De onder n° 6 (a tot f) opgesomde bevindingen kunnen als volgt samengevat en op sommige punten verduidelijkt worden :

a) Afschaffing van talrijke weddeschalen, die beter waren aangepast aan de bekwaamheidsbewijzen of aan de functies van de leraars : slechts vier weddeschalen worden behouden.

Deze vereenvoudiging geschiedt ten nadele van talrijke categorieën van leraars.

Afgeschafte weddeschalen :

G.	212.000—284.000	(Directeur van een hoger handelsinstituut).
G.	194.000—266.000	(Leraar aan een hoger handelsinstituut).
G.	164.000—236.000	(Lesgever aan een hoger handelsinstituut).
Fbis	145.000—236.000	(Directeur van een hogere technische school).
Fbis	139.000—230.000	
Fbis	133.000—224.000	
Fbis	128.000—212.000	(Onderdirecteur van een hogere technische school).
Fbis	102.000—186.000	
Ebis	112.000—180.000	

Ebis	107,000—169,400	
Ebis	106,800—174,000	(Professeur d'école technique supérieure).
Ebis	100,800—168,000	
Ebis	100,400—158,000	
Ebis	96,000—168,000	
Ebis	95,600—158,000	
Ebis	90,000—162,000	
Ebis	88,000—150,400	
Ebis	85,000—147,400	
Ebis	78,000—144,400	
Ebis	78,000—140,000	
Ebis	74,000—130,000	
Dbis	72,600—123,000	
Dbis	69,200—119,600	
Dbis	62,200—109,000	
Dbis	61,600—103,600	
Dbis	61,200—92,400	
Dbis	55,600—106,000	

b) Subordination des barèmes des professeurs de cours spéciaux à la possession du diplôme d'instituteur ou régent, *grades non requis dans l'enseignement de l'Etat.*

c) Détermination arbitraire des barèmes des professeurs non porteurs des titres requis dans l'enseignement de l'Etat.

d) Diminution de 50 % des traitements des professeurs prêtres, dans l'enseignement normal et technique.

e) Suppression des allocations de foyer et de résidence.

f) Suppression des allocations pour certificats complémentaires d'études pédagogiques et de l'indemnité des régents au degré supérieur.

g) Réduction des professeurs des enseignements technique et normal au régime de sécurité sociale des employés.

7. Ajoutons que le projet (E.M., E.N., E.I.) *interdit* soit aux provinces et aux communes de subventionner l'enseignement secondaire libre. Pareille clause était spécialement ironique, venant de formations politiques qui ont toujours proclamé leur attachement à l'autonomie régionale et locale. Depuis notre indépendance, les provinces ont eu la faculté d'accorder des subventions semblables. Elles ne se sont pas privées de le faire. (Notons d'ailleurs que les établissements catholiques sont loin d'en avoir seuls profité. Exemple : subventions provinciales et communales à l'U.L.B., à l'école Decroly, etc.). Ici encore, l'étatisme doctrinaire venait balayer une tradition ancienne et féconde. Un amendement du Gouvernement a essayé de corriger cette erreur, mais partiellement seulement; le projet de loi plafonne pour l'avenir, et quelque soit le développement nouveau de l'enseignement technique, les subsides futurs au montant arrêté en 1954 !

C. — LES PROFESSEURS DE L'ENSEIGNEMENT OFFICIEL.

Le projet est muet quant au statut des professeurs de l'enseignement officiel. On sait qu'une des positions le plus énergiquement affirmée par le Gouvernement, vise les diplômes dont ces enseignants doivent être porteurs. Pour l'accès à l'enseignement de l'Etat, la priorité absolue, sinon l'exclusivité devrait être conférée à ceux qui ont fait leurs études dans l'enseignement officiel. Cette thèse n'est cependant consacrée par aucun texte formel du projet. Il n'y a aucune raison de penser cependant qu'elle soit abandonnée par le Gouvernement.

Ebis	107,000—169,400	
Ebis	106,800—174,000	(Leraar aan een hogere technische school).
Ebis	100,800—168,000	
Ebis	100,400—158,000	
Ebis	96,000—168,000	
Ebis	95,600—158,000	
Ebis	90,000—162,000	
Ebis	88,000—150,400	
Ebis	85,000—147,400	
Ebis	78,000—144,400	
Ebis	78,000—140,000	
Ebis	74,000—130,000	
Dbis	72,600—123,000	
Dbis	69,200—119,600	
Dbis	62,200—109,000	
Dbis	61,600—103,600	
Dbis	61,200—92,400	
Dbis	55,600—106,000	

b) Het afhankelijk maken van de weddeschalen der leraars in bijzondere vakken van het bezit van het onderwijzers- of regentsdiploma, *welke graden in het Rijksonderwijs niet vereist zijn.*

c) Willekeurige bepaling van de weddeschalen der leraars, die geen houder zijn van de in het Rijksonderwijs vereiste bewijzen.

d) Vermindering met 50 % van de wedden der priesters- leraars in het normaalonderwijs en het technisch onderwijs.

e) Afschaffing van de haard- en verblijfsvergoedingen.

f) Afschaffing van de toelagen voor bijkomende getuigschriften van opvoedkundige studiën en van de vergoeding der regenten in de hogere graad.

g) Verlaging van de leraars in het technisch en het normaalonderwijs tot het stelsel van maatschappelijke zekerheid voor bedienden.

7. Voegen we er nog aan toe dat het ontwerp (M.O., N.O., T.O.) aan de provincies en de gemeenten *verbod* oplegde het vrij middelbaar onderwijs te subsidiëren. Dergelijke bepaling was des te ironischer daar ze uitging van politieke groeperingen die altijd hoog opliepen met de plaatselijke en gewestelijke autonomie. Sinds onze onafhankelijkheid hebben onze provincies het recht gehad dergelijke toelagen te verlenen. Ze lieten dan ook niet na dit te doen. (Er dient trouwens aangestipt dat de katholieke inrichtingen op verre na de enige niet waren die er belang bij hadden. Voorbeeld : provinciale en gemeentelijke toelagen aan de U.L.B., de school Decroly, enz.) Ook hier wilde het doctrinair etatisme een oude en vruchtbare traditie over boord werpen. In een amendement heeft de Regering deze vergissing hersteld, maar slechts gedeeltelijk : krachtens het ontwerp wordt het maximumbedrag der subsidies, ongeacht de verdere ontwikkeling van het technisch onderwijs vastgesteld op het in 1954 toegekend bedrag !

C. — DE LERAARS VAN HET OFFICIEEL ONDERWIJS.

Het ontwerp rept geen woord over het statuut der leraars van het officieel onderwijs. Zoals men weet betreft een der standpunten, die de Regering het krachtigst verdedigt, de diploma's waarvan die leraars houder moeten zijn. De betrekkingen in het Rijksonderwijs zouden uitsluitend, althans met absolute voorrang, moeten verleend worden aan hen die in officiële scholen hebben gestudeerd. Deze stelling wordt echter door geen enkele formele tekst van het ontwerp bekrachtigd, maar toch wettigt niets de onderstelling dat de Regering ze prijsgeeft.

CONCLUSIONS.

Cette analyse appelle-t-elle un long commentaire ? Elle nous semble parlante des mesures destructrices qu'accumule le projet. Elle n'exige, à nos yeux, qu'une conclusion de politique générale.

L'équilibre politique et social du pays repose sur ce que l'on pourrait appeler un *pacte civique*. Ce pacte civique est un accord fondamental, durable, entre les citoyens et les générations, sur un certain nombre de traits, dont la réunion forme le *vouloir-vivre en commun* qui, selon Renan, caractérise une nation. Une partie importante de cet accord est contenue dans notre Constitution écrite. Mais de même qu'en droit public, la Constitution n'est qu'un syllabus vivifié par la coutume, de même ce pacte civique repose sur un certain nombre d'éléments qui débordent la Constitution et qui sont cependant aussi importantes que ces prescriptions. C'est le cas, par exemple, pour certaines garanties sociales qui assurent à tous un minimum de décence et de dignité de vie, et la possibilité de défendre leur pain et leur travail. Si un jour un gouvernement, un parti ou une fraction du pays s'avisait de vouloir retirer le droit de grève aux travailleurs du secteur privé, ou d'abolir notre système de sécurité sociale, nous considérerions ce fait comme une rupture du pacte civique. Il en va de même pour d'autres éléments, en particulier pour l'éducation de la jeunesse. Le projet actuel déchire une des pages capitales de ce pacte en traitant comme enseignement de seconde zone celui qui accueille la majorité des enfants du pays (934,000 pour 712,000).

On objectera que la législation du Gouvernement homogène social-chrétien soulevait de la part des gauches des objections en sens inverse. A cela nous pouvons répondre deux choses. D'abord, même si c'était le cas, ce ne serait pas une raison pour que le Gouvernement au pouvoir imite semblable abus et crée pour l'enseignement libre une situation intenable, alors que la majorité des enfants de Belgique le fréquentent et que le pays ne veut pas de la guerre scolaire. Ensuite, nous avons suffisamment démontré plus haut, que la législation du Gouvernement social-chrétien n'avait pas le caractère que certains ont tenté — bien en vain — de lui prêter. Dans le domaine des avantages concédés à l'enseignement libre, elle a adapté logiquement à une situation sociale nouvelle, le régime de subventions déjà admis antérieurement.

Pour l'enseignement de l'Etat, les soi-disant brimades dont il a souffert, se sont traduites par plus d'un milliard d'augmentation des crédits, des dizaines de milliers d'enfants en plus dans les écoles de l'Etat, des milliers de professeurs nouveaux et des centaines de locaux en plus.

Un de nos meilleurs journalistes relevait récemment dans le rapport sur le budget de l'Instruction Publique pour 1955, deux arguments présentés par M. Bracops pour expliquer que dans les coupes sombres faites parmi les subsides de l'enseignement libre, on n'avait pas touché à l'enseignement primaire, ni aux subsides à l'Université de Louvain. « Pour le primaire, disait en substance M. Bracops, c'est parce qu'il s'agit de l'enseignement populaire obligatoire et gratuit. Quant à l'université, nous avons grand besoin de cadres formés pour notre expansion économique et sociale, et ce serait une erreur que de réduire les avantages prévus en vue de leur formation. » Ne pense-t-on pas que ces deux

BESLUITEN.

Vraagt deze ontleding lange commentaar ? Zij lijkt ons wel een sprekend bewijs van de aftakelende maatregelen, die het ontwerp opeenstapelt. Naar onze mening vraagt zij slechts een algemene politieke conclusie.

Het politiek en sociaal evenwicht van het land berust op hetgeen wij een *overeenkomst onder 's lands burgers* zouden kunnen noemen. Deze overeenkomst is een fundamenteel en duurzaam akkoord onder de burgers en generaties over een aantal punten, die alle samen het « *in één gemeenschap willen leven* » vormen, dat volgens Renan een natie kenmerkt. Een belangrijk deel van dat akkoord ligt in onze geschreven Grondwet besloten. Zoals echter de Grondwet naar het publiek recht slechts « un syllabus vivifié par la coutume » is, zo ook berust bedoelde overeenkomst op een aantal factoren, die buiten het kader van de Grondwet vallen en toch van even groot belang zijn als die voorschriften. Dit is onder meer het geval met sommige sociale waarborgen, die aan allen het minimum verzekeren van wat als menswaardig bestaan kan worden beschouwd, alsmede de mogelijkheid hun broodwinning en hun werk te verdedigen. Indien een Regering, een partij of een fractie van het land het op zekere dag in het hoofd kreeg de arbeiders uit de private bedrijven het stakingsrecht te ontnemen of ons stelsel van maatschappelijke zekerheid af te schaffen, zouden wij dat als een verbreking van hogerbedoelde overeenkomst beschouwen. Dit geldt eveneens op andere gebieden, inzonderheid op dat van de opvoeding der jeugd. Het huidige ontwerp verscheurt een der voornaamste bladzijden van die overeenkomst door het onderwijs, dat de meeste kinderen van het land telt (934,000 tegen 712,000), als tweede-rangs-onderwijs te behandelen.

Men zal misschien opwerpen dat de linkerzijde tegen de wetgeving van de homogene C.V.P.-Regering bezwaren in tegengestelde zin opperde. Daarop kunnen wij twee antwoorden geven. Vooreerst, indien dat werkelijk het geval was, zou dat voor de aan het bewind zijnde Regering nog geen reden zijn om ook dergelijk misbruik te plegen en het vrij onderwijs in een onhoudbare toestand te brengen, terwijl toch de meeste Belgische kinderen naar vrije scholen gaan en het land geen schooloorlog wil. Ten tweede hebben wij hoger voldoende aangetoond dat de wetgeving van de C.V.P.-Regering niet het karakter had, dat sommigen — zeer tevergeefs — getracht hebben haar in de schoenen te schuiven. Op het gebied van de aan het vrij onderwijs toegekende voordelen heeft zij het reeds vroeger aangenomen toelagenstelsel logisch aan een nieuwe sociale toestand aangepast.

In het Rijksonderwijs zijn de zgn. plagerijen waaronder het heeft geleden neergekomen op een vermeerdering van kredieten met meer dan één milliard, op tienduizenden kinderen meer in de Rijksscholen, duizenden nieuwe leraars en honderden nieuwe lokalen.

Een van onze beste journalisten stipte onlangs uit het verslag over de begroting van Openbaar Onderwijs voor 1955 twee argumenten van de heer Bracops aan, om te bewijzen, dat men bij de aanzienlijke verminderingen van de kredieten voor het vrij onderwijs niet geraakt had aan het lager onderwijs, noch aan de toelagen voor de Leuvense Universiteit. « In het lager onderwijs, aldus de heer Bracops, wordt dit verklaard door het feit dat het gaat om het verplicht en kosteloos onderwijs. Wat de universiteit betreft, hebben wij grote behoefte aan kaders voor onze economische en sociale expansie, en het zou een vergissing zijn de voordelen, die met het oog op hun opleiding zijn vast-

arguments ont tout autant de valeur à l'égard de l'enseignement moyen et technique? Personne n'ose contester aujourd'hui que l'enseignement secondaire, moyen comme technique, libre comme officiel, est devenu un enseignement de masse : il compte près de trois cent mille enfants, rien que pour l'enseignement *full time*. De ces trois cent mille enfants, des dizaines de milliers auxquels s'ajoutent les 90.000 du 4e degré transformé, seront soumis demain au régime de la scolarité obligatoire et gratuite jusqu'à 15 ans. S'agit-il d'un enseignement pour les riches à qui l'on puisse dire : payez vos fantaisies de liberté? Et peut-on dire aussi que ces enfants ne sont pas destinés à former les cadres de demain?

Les conséquences politiques et économiques du projet n'ont certainement pas été mesurées par ceux qui l'ont élaboré et y ont accumulé tout ce que nous venons de rappeler contre l'enseignement que fréquente la majorité des enfants belges. L'ampleur du mouvement et de l'agitation qu'il a provoqué est assez révélatrice de ce que la moitié du pays a vu mettre en péril ce qu'elle considère comme des droits imprescriptibles qu'elle a le devoir de défendre.

gesteld, te beperken. » Hebben die twee argumenten niet evenveel waarde voor het middelbaar en technisch onderwijs? Niemand durft thans ontkennen dat het secundair onderwijs, het middelbaar en het technisch zowel als het vrij en het officieel onderwijs, een massaonderwijs is geworden : het telt bijna driehonderd duizend kinderen, in het *full time* onderwijs alleen. Van die driehonderd duizend kinderen, zullen tienduizenden, waarbij de 90.000 van de gewijzigde 4de graad dienen te worden gevoegd, eerlang onder het stelsel van de kosteloze leerplicht tot 15 jaar vallen. Is dat een onderwijs voor de rijken, aan wie men kan zeggen : betaal voor uw vrijheidsgrillen? En mag men zeggen dat die kinderen niet bestemd zijn om de toekomstige kaders te vormen?

De politieke en economische gevolgen van het ontwerp werden zeker niet afgewogen door diegenen die het hebben opgemaakt en die er al wat wij hierboven hebben uiteengezet hebben in opgehoopt, tegen het onderwijs dat door de meerderheid van de Belgische kinderen wordt genoten. De omvang van de gisting en van de beroering die het heeft verwekt bewijst wel dat de helft van het land inziet dat onaantastbare rechten, die zij het als een plicht beschouwt te verdedigen, worden bedreigd.

K. BERGHMANS.
G. CRAEYBECKX-ORIJ.
A. DE CLERCK.
Ch. du BUS de WARNAFFE.
G. ENEMAN.
A. GILSON.
P. HARMEL.
L. PEETERS.
M.-M. VAN DAELE-HUYS.
A. VANDEN BERGHE.
A. VERBIST.